

KAZINCZY FERENCZ ÖSSZES MŰVEL.

HARMADIK OSZTÁLY.

KAZINCZY FERENCZ LEVELEZÉSE.

KAZINCZY FERENCZ
ÖSSZES MŰVEI.

HARMADIK OSZTÁLY.

LEVELEZÉS.

XI. KÖTET.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

BUDAPEST, 1901.

KAZINCZY FERENCZ
LEVELEZÉSE.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

IRODALOMTÖRTÉNETI BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

KÖZZÉTESZI

DR. VÁCZY JÁNOS.

TIZENEGYEDIK KÖTET.

1813. AUGUSZTUS 1. — 1814. JÚLIUS 31.

BUDAPEST, 1901.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KIADÁSA.

1813. FEBRUÁR 18. 1814. JÚLIUS 31.
KÖNYVTÁRSZEMINÁRIUM
686/ XI. + 1919

BUDAPEST, 1901.
Budapest. Athenaeum r.-társ. könyvnyomdája.

BEVEZETÉS.

A Kazinczy Ferencz Levelezésének XI-ik kötete az 1813. évi augusztus elejétől 1814. évi július végeig írott 216 levelet foglal magában; ezek közül 111-et maga Kazinczy intézett rokonaihoz és barátaihoz, a kiknek köre alig bővült ez ideit néhány érdemes férfival; ha Füzési Józsefet, az akkor még kezdő versírót, Kassai Józsefet, a grammatikust, Szentmiklóssy Lászlót, az epigrammiró Szentmiklóssy Alajos atyját, Dömötör Pált, a bácsmegyei táblabíró nem számítjuk; csak két figyelemre méltó író csatlakozik Kazinczyhoz: Ungvárnémeti Tóth László s Pónori Thewrewk József. De a mintegy nyolcz évig hallgató Horváth Ádám is újra megszólal, főlelevenednek régi barátságának emlékei, s küzdelmes családi életét és annak vigasztalóját, a »Göcseji Helikon«-t, őszinte szívvel festi le Kazinczy előtt. Azok között, a kikkel Kazinczy már régebb idő óta levelez, leggyakrabban fölkeresi most is Kis Jánost és kivált Helmeeczy Mihályt, ezl hűség és engedelmes tanítványnak s önfeláldozó, fáradságot nem ismerő jó barátának találja, a ki nemcsak az ő irodalmi elveit öröklí és hirdeti, hanem a ki bámulatos készséggel támogatja mesterének írói terveit összes műveinek kiadásával.

Kazinczy évekkel azelőtt szándékozott már fordított munkáit összegyűjtve a nemzet kezébe adni; a súlyos politikai és társadalmi állapot azonban nem kedvezett céljának; akadályozta a saját nehéz helyzete, az élet gondja is. De mióta anyja meghalt, s családi örökségét egészen a magáénak mondhatta, nem riadt vissza a tetemes áldozattól; jóllehet alig volt valaha alkalmatlanabb idő ily nagyszabású terv létesítésére, mint épen a XIX. század tízes éveí, midőn a napoleoni háborúk ugyan befejezésükhöz közeledtek, de mint Európa általában, hazánk is roskadozott a szürnyű anyagi csapások súlya

alatt, melyek a nemzet életerejét majd egészen meghénitották. A kormány országgyűlés nélkül szedett adót és újonczot, hiába hivatkoztak a megyegyűlések a nemzet alkotmányára s hiába akarták szép szöveggel meggyőzni a kormányt, hogy az ország áldozó készségén ugyan nem múlik a segélyadás, de a törvényektől eltérni súlyos politikai hiba. Több helyen, mint Somogy varmegyében is, önkéntes adózással iparkodtak a parancsot teljesíteni; másutt, mint Zemplénben, nehéz szívvel ugyan, de végrehajtották a rendeletet a királynak azon megnyugtató biztatására, hogy »ezt a környülállás így kívánja«.

Kazinecy azok közé tartozott, a kik a király iránti hűséget mindig összegeyztetni törekedtek a nemzet iránt tartozó köteleességekkel. Meg is mondta a Zemplén megye gyűlését megelőző értekezleten, hogy »midőn a fejedelem hadat izen vagy megtámadtatik, mi nem teheljük össze kezeinket, mert önmagunk bosszúljuk meg magunkat. De legyünk rajta, hogy törvényeink tisztollessenek, és hogy a hazát rosszabbúl ne adjuk által gyermekeinknek, mint atyáinktól vettük«. Nem esoda, hogy ilyen körülmények közt elég sokan abban a meggyőződésben éltek, hogy a »mi constitutióknak vége van«. Kazinecy azonban — mint írja — utálattal hallotta az ilyen szót. Mindemellett maga is abban a hitben élt, hogy csak az isteni kegyelem mentheti meg hazánkat a végenyészettől: »Boldog idők, igen-igen boldogok várnak — sóhajt fel — ha valami isten nem szán meg bennünket.«

Az erdélyi varmegyék szintén tartottak gyűléseket. Az udvar — mint Cserey Farkas írja — jól megtalálta a módját, mikép érhet legkönnyebben célra. A királlyal a főbb hivatalokban levőkhöz »egyenként handbilletet« küldetett, s »igy az elvénheűt hizelkedők, kik eddig nagyobb részint csak híret hallották a handbilletnek«, egészen el voltak ragadtatva a királyi kitüntetéstől s ifjú tüzzel dolgoztak a nemzeti erő elcsenevésztelésén.

Az idők mostohaságát emelte a rossz termés is, a mit azonban a kormány egyáltalában figyelmen kívül hagyott, midőn megparancsolta, hogy a határörző öt ezreden fölül néhány hónap alatt még húszezer újonczot állitsion ki Erdély. »Ezt azzal egybevetve — írja Cserey Farkas — hogy sem uraságnak, sem szegénységnek úgy szólván semmije nem termett és mégis a boldog időt meghaladó adót fizessük: ez, barátom, olyan terhes, hogy nem értem, mikép lábolhassuk meg.« Hallgatni és túrnie kell ezt a nemzetnek, mert önmagán segíteni nincs hatalmában. Ehhez járul a bizonytalanság, mi a jövőre való számítás egyáltalán lehetetlenné teszi s az

aggódalmakat fokozza. A pénz értékének határozatlan volta, a háborúk szörnyű pusztításai, természeti csapások s a megingott bizalom a nemzet vezetőiben: ki gondolná volna ilyen körülmények között nagy tervek valószínűsítésére?

Úgy látszott, hogy a lipcei csatát követő események nagyot változtatnak a dolgok rendjén. A szövetséges seregek győzedelmi legalább azt a reményt kelthették a nemzetben, hogy az oly rég óhajtott béke napja végre valahára fel fog derülni, s hogy a kormányok okólnak a történeteken s a népek szabadságát jobban tisztelben tartják. »A fejedelmek és a népek — mondja Dessewffy József gróf — úgy ki vannak szíva, hogy egy ideig legalább a tehetlenség is fogja szükségesképen szülni az okosságot, a békeséget és a mérsékletességet.« »Tudom — folytatja, — hogy sokan félnek, rettegnek és nem tudják magokat bele gondolni a történeteknek új sorába. De én nem aggódom, hogy novus rerum nascitur ordo, postquam vidimus quid extremum in libertate et quid ultimum in servitute esset.«

A könnyen hevülő Kazinczy már arról ábrándozik, hogy »győzelmes seregeink ki fogják hozni a haramia-városhól a csikart kincseket, s a visszahozandó pénz könnyíteni fog terheinken«, a melyek gazdagot és szegényt egyaránt lenyűgöztek. A következmények megnemutalták, mily esalóka volt a hívők reménye. A béke napja csak lidérczfény volt. A kormányok a despotismus karjai közé vetették magukat, s az a felvilágosodás, a melyet a kormányférfiaktól várva vártak, semmi életjelt nem adott magáról. A censura bilincsei még irgalmatlanabbul szorítottak. Rumynak például megtiltotta a censor, hogy Babocsay *Fata Turczalicus*óját kinyomassa, »hanemha az akkori uralkodást és a religió akkori nyomorgatásait scholionokban az elégségig kimentik.«* Épen ezért adja a széphalmi mester Helmecezynek azt a tanácsot, hogy fékezze hazafias buzgóságát, mert »nem tanácsos nagyon világosan beszélni«. (L. a 2496., 2498., 2499., 2502., 2526., 2589., 2602., 2616., 2618., 2668. sz. lev.)

Azonban nemzeti életünknek még ennyi sanyarúságai sem tudtak a széphalmi vezér erejét s tettvágját elnyomni. Buzdító és lelkesítő szava mindig kész volt a nemzeti haladás ügyét pártolni.

* Ebből azt következteti Dessewffy József, hogy »világosodik országglószékünk, mert ha meglegei a religiói nyomorgatásokat, az az oka, hogy azokat nem javolja, hanem szégyenli.«

s bármily csekély ügyekezetet is az ő nagy czélja felé igazítani. Sokat írtak neki e tájban arról, hogy Barcsay Ábrahám sírjára milyen emléket akar özvegye állítani, tanácsot is kértek tőle annak formájára nézve. Tanácsosal szívesen szolgált, elolvagatta az emlékre vésendő verseket is, de jobb szerette volna az özvegy áldozó készségét a nemzet ügyére gyümölcsözőbbé tenni. »Kérd a grófnét — írja Sipos Pálnak — hogy Barcsaynak minden verseit nyomtattatná és metszettezné képét; a gloriettet nem látja minden, de a könyvet az egész haza, és a Jézus Krisztus eljöveteleig az egész emberiség, — mert én azt hiszem: nyelvünk és nemzetünk akkor is fenn fog állani.« Ez a remény tartotta fel őt tövises pályáján és vitte folyvást előre.

A mint Dayka Gábor költeményei napvilágra jutottak, egyszerűsmind készen voltak a Báróczy összegyűjtött munkái is. E kiadásban egészen hű akart maradni Báróczy eredetijéhez, épen csak a helyesírást változtatta újszerűvé. Mert az volt a czélja, hogy a kiadás híven mutassa az író erényeit és hibáit; hogy »a maradék az új utat tört és nyitott nyelvbajnokot küzdéseiben, győzéseiben, lankadásaiban követhesse, s literaturánk az ő korában és ő általa mint gyarapodott, szennyeit mint hullongatta, szabadabb, vidámabb színbe mint öltözött, léptenként nyomozhassa«. Serényen tudakozódott Báróczy életrajzi adatai után mind az író rokonainál, mind pedig jó barátainál, hogy kellően megvilágítsa mestere pályáját s igazolja a maga írói törekvéseit. »Képzeltetlően az — panaszkodik erre vonatkozólag, — mennyimbe került ennek megírása, mind azért, mivel a tudósításokat alig tudtam sokszori sürgetéseim által is kiszarolni, mind pedig azért, mert házam népe s magam is sokat betegeskedénk. De végre megvan, s úgy hiszem, hogy a jók örvendeni fognak, hogy ebből Báróczyt igen közelről ismérhetik.« Nemesak barátai tehát, ő maga is nagyon meg volt elégedve ez életrajzzal. Fáradozásait gazdagon jutalmazta az a tudat, hogy ő lehetett mesterének életirója, s hogy »ezt a nagy embert« ő tisztelhetta meg. »Kedves munka volt az az én szívemnek — mondja — s úgy hiszem, hogy a szíves olvasó el fogja érteni, hogy szívem meleg volt.« Örvendve hallotta, hogy az életrajz pesti barátainak tetszését teljesen megnyerte, s írói dicsősége önrizetét egyre fokozta. »Kimondom világosan — írta, — hogy abban tetszem magamnak, s örülök, hogy Báróczy általam megtiszteltetett. Melegebb szívvel azt senki sem irhatta volna, kevesen írták volna oly jól.«

Nemcsak Báróczynek, a nemzetnek is becsületet szerzett, hogy a »nagy nyelvbajnok« műveit újra kiadta. Ezt szándékozik tenni a Kis János verseivel is, a mire épen oly örömmel vállalkozik, mint a Báróczy műveinek kiadására. Mikor Kis János felszólítja, hogy Kazinczy vezesse őt a közönség elé, mert műveit jobb kezekre senkiére sem bízhatná, mint az övére: elragadtatva mond köszönetet Kazinczy »azon reménytelen, óhajtani nem is mert s épen azért meg sem álmodott« szerencséért, a melylyel a jelen és jövő nemzedék előtt mindig kevélykedni fog, hogy barátja verseinek homloklapján az ő neve is meg fog jelenni. Ágyban volt már, midőn e megbízatásról szóló levél megérkezett, de a hosszú éj sem tudta örvendezését lecsillapítani. »Mihelyt vérem elhül — írja Kis Jánosnak, — azonnal megírom az előbeszédet s közleni fogom, hogy lásd, mit akarok ott mondani.« Úgy nézi ezt a bizalmat, mint megdicsőíttetését, a miért nem lel megfelelő szót. Nincs ember, a ki ennek becsét jobban érezné ő nála. Ha Kis János fel nem szólítja, ő maga ajánlkozott volna a munkára, a mely őt hiúvá teszi. »Mily dicsőség az nekem — írja Rumynak — hogy e munka czimlapján az *en norem* olvasható!«

Nem kevésbé örvend egy más megbízatásának is. Tudniillik Sipos Pál volt sárospataki tanár s ekkor tordosi pap, a ki költészettel, bölcselkedéssel és mennyiségtannal egyaránt foglalkozott, szintén őt kérte fel, hogy gondozza »Discursiones philosophicae« című munkája kiadását. Kazinczy ellágyuló érzéssel hallotta. Sipos Pál kérelmét s eldicsekedett vele barátainak, Kis Jánosnak és Dessewffy Józsefnek; emennek megküldötte a kéziratot is, mert a Dessewffy ítéletét nagyon sokra becsülte. Azonban Dessewffy nem osztózott barátja elragadtatásában, épen oly homályosnak találta Sipos Pál bölcselkedését, mint a milyen nehezen tudta a rossz kéziratot olvasni. De Kazinczy véleményét barátja ítélete meg nem ingatta. Mind az eszmék gazdagságát s mélységét, mind kivált a latin nyelv klasszikus szépségét s a kidolgozás szabatoságát magasztalta, úgy, hogy szándéka volt Sipos Pál idézett művét Serranak Párizsba küldeni, hadd lássa a külföld, hogy közöttünk is van mestere a cicerói latinságnak. Ezt Serranál senki sem tudta volna jobban megítélni, mert ő is cicerói tollal írt s úgy értette a latin nyelvet, hogy a német bírálók is esodálkoztak rajta. (2594., 2595., 2602., 2604., 2631., 2670., 2673., 2681., 2684. sz. lev.)

Eddigi működésének hatását látja Kazinczy a pesti triász törek-

véseiben is. Nehezen várja Vitkovics meséinek megjelenését, a mire már rég sürgöti barátját és szívesen venné, ha a víg kedvű s vendégszerető Vitkovics kevesebbet költene asztalára s takarítana valamit irodalmi műveinek kiadására is. Most úgy hallja, hogy végre már készíti Vitkovics sajtó alá meséit, a melyek előtt arczképe is meg fog jelenni. De semmit sem óhajt inkább, mint a Döbrentei folyóiratának megindulását, a melynek mintegy szellemi vezéreül érzi magát.

Míg ekképen másokat nem szűnik meg buzdítani a tevékenységre, meg van győződve, hogy példájával is hatnia kell. A vezér tekintélyét meg kelle őriznie, sőt emelnie. Különösnek tetszik előtte, hogy a magyar közönség azt kívánja leggondosabb íróitól is, hogy ne úgy írjanak, a mint ők maguk jónak látják, hanem a hogy a közönség kívánja, pedig az annyi volna, mint ha a leghíresebb festőművészek a közönség szabná meg, mit miképen tegyen vászonra. »Az írónak — ezt hirdeti mély meggyőződéssel Kazinczy — vezetnie kell a népet, nem utána kullogni;« ő inkább elmúl, mint meggyőződése ellen írjon. »Ha — sóhajt fel — a haza oltárára készebbek volnánk kis áldozatocskákat tenni, hova juthatnánk! De hányadikunk ügyel erre! S az írói igaz érdemet hányadik olvasó tudja megkülönböztetni a firkalók gondatlan s nagy sietséggel készült műveiktől! Ez cselekszi, hogy a nemzet mindig hátul marad.« Ő a közönség ízlését nemcsak művelni, hanem irányítani akarja; nem elégszik meg azzal, hogy példát adjon a stíl különböző fajaira, hanem hogy e példák az ízlés reformját foglalják magukban, s az ő vezéri szerepe kétségtelen, elvitázhatatlan legyen.

Ezzel a czéllal fog egyveleg munkáinak kiadásához. Láttuk az előbbi kötetben, milyen terveket készítettek e végre barátai, különösen Csehy József. Cserey Farkas is úgy gondolta Kazinczy fordításainak kiadását, hogy »néhány igaz magyar« összeállana s egybe tenné a szükséges költséget. Ő jó példával menne elől ezen »legsikeresebb és leghasznosabb« költség összehozásában. A türelmetlen erélyű Kazinczy azonban ettől sem várhatott több sikert, mint a Csehy tervétől, s különben is, mivel Trattner János már azelőtt ajánkozott a kiadásra, s Kazinczy is tudta, mennyire bizonytalan az előkelők áldozó készsége, minden más tervről lemondott, hálával fogadta Trattner János ajánlatát s meg is kezdte az előkészületeket. Szemere Pál másod ízben látogatta meg ekkor mesterét s tüzelte, hogy csak készítse sajtó alá munkáit s adja ki bírálatait is magyarul.

Ezt, tudva levő, a Szemere Pál buzdítása nélkül is szándékozott megtenni Kazinczy, de jól esett neki, hogy tanítványai, kivált Szemere és Helmecezy, folyvást sürgették őt nemcsak fordításainak s bírálatainak, hanem leveleinek kiadására is. Az 1813. év augusztusában már azt írja Kazinczy Helmecezynek, hogy küldje vissza a censurán átesett kézíratait, mert a háborús hírektől úgy megrémült, hogy egész napokat dolgozik, csak hogy munkáinak 15 köteté készen lehessen. Azt akarja, hogy egység legyen a kiadásban stíle s helyesírára nézve egyaránt. Terve azonban még ekkor nem öltött határozottabb alakot. Mivel Szemere Pál arra is ösztönzé, hogy önéletrajzát is megírja összegyűjtött munkáihoz, egy ideig ezen is gondolkozott; de csakhamar álláta, hogy ritka genie kellenc ahhoz, hogy az ő életéből »művész munkát« írjon. E helyett visszakéri barátaihoz írott leveleit, s a mi a közönséget érdekelheti, kiválogatja belőlük, új alakba önti s úgy bocsátja napfényre. Festeni akarta életének »szébb scenáit«, Ráday, Orczy, Báróczy s mások képeit, a tőle kitelhető elegantiát adni leveleinek, hogy azok a Matthisson leveleihez hasonlítsanak, s hogy némely olvasót maga a tárgy, mást pedig a stil szépsége érdekeljen. Hozzá fogván a munkához, azt hiszi, hogy két-három kötettel fél év alatt készen lesz. Összesen talán nyolcz kötetre is terjednek levelei, a melyekről megvallja a bevezetésben, hogy »új formába vannak öntve«.

A mint Trattner János ajánlatát megkapta, terve csakhamar részletesen kialakult: fordított munkái, bírálatai, magyar régiségei s ritkaságai összesen tizenöt, levelei pedig öt kötetre terjednek, s így mindössze húsz kötettel lép a nyilvánosság elé. Ekkor még Shakspere fordításairól mit sem szól, Klopstock eposza fordítását azonban a kiadandó művek közé sorozza. E tervet az 1813. évi novemberben írott levelében Helmecezynek is megküldi. E szerint az egész kiadás négy osztályból állana: az elsőt a »szép literatúra« foglalná el, az V. kötet Shakspere *Hamletjét*; ez osztály tizenkét kötetre terjedne. A második osztályban nyelvtudományi és kritikai munkái jelennének meg, ezek között a »Tübingai pályairás« is. A harmadik osztályt levelei töltenék ki; s végre a negyedik osztályban a magyar régiségeket és ritkaságokat bocsátaná nyilvánosságra. Még nem tudja, előre fizetéssel akar-e Trattner János e tervet illetőleg boldogítani, csak annyit mond, hogy száz ingyen példányt óhajt kiadójától. Minden kötet előtt egy-egy kiváló férfiú arczképe állana s ezen kívül egy-egy vignett.

Előleges terve azonban néhány nap múlva már változást szenvedett. Az 1813. év december 6-kán azt írja Helmecczynek, hogy összes műveit most csak két osztályban adja ki: az elsőt tizenöt kötetben a »szép literatúra« foglalja el, a másodikat öt kötetben a magyar régiségek és ritkaságok. Az első kilencz kötet már teljesen kész, csak *Egmontot* és *Hamletet* dolgozza újra, de januárban ezek is készen lesznek, valamint a Klopstock *Messiása* is. Gessner idylljeit megint újra javítja, még pedig »nagy szorgalommal«. Általában serényen dolgozik: »reggeltől fogva addig, míg a nap le nem megyen«. »Mely igen örvendek — írja Helmecczyhez, — hogy Trattner úrnak barátsága és a tiéd eljuttat azon örömhöz, hogy dolgozásaim még életemben jelenhetnek meg, s nem retteghetek attól, hogy egyike vagy másika barátjaimnak azokat a szerént adhatná ki, a mint nem akartam volna látni megjelenésüket, vagy a hogy meg sem álmodhatám, hogy megjelenni fognak. Tégy mindent, édes barátom, hogy minél előbb hozzá fogasson Trattner úr.« Az 1814. január 5-dikén írott levelében ismétli előbbi szavait: »A te jószágod és a Trattner úré — mondja Helmecczynek — engem igen nagy örömekekre ragadoz. Czeljiaihoz látom közelíteni sok esztendőök olta ázött igyekezeteimet! Azt remélhetem, hogy munkáim még életemben jelenhetnek meg! Nem kell rettegnem, hogy holtom után valamely gázoló a maga szesze szerént adja ki, a mi nem övé.« Nem azért akar munkáiból most csak két osztályt kibocsátani, mintha a többit »nyerekedés kedvéért« tartogatna, hanem mert a többi két osztályra való dolgozata még nem kész. Csupán verseit és a Sallustius fordítását kívánja önmaga kiadni, de azokkal is szívesen megkínálja Trattnernek annak idejében. Örömmel érti, hogy Trattner minden pesti vásárra négy kötetet akar kibocsátani, így egy év alatt megjelenik a húsz kötet, s a közönség nem sokáig fog várakozni. Ő maga ohajlja megszabni, milyen kötetek s milyen sorrendben hagyják el a sajtót. Nagy részletességgel szól a kiadás alakjáról, a betűk fajairól, a papírról, a metszetekről, s egyáltalán mindenre kiterjed figyelme, a mivel műveinek kiadását esinosabbá teheti.

Február 13-kán arról tudósítja Helmecczyt, hogy nem sokára ismét három kötet kéziratot küld hozzá, s így már tizenegy kötet várja készen a sajtót. Elmondja, hogy az előre fizetést úgy szedheti Trattner, hogy az aláíráskor beszédné az első négy kötetért járó 5—6 forint; s midőn az első négy kötet megjelenik, újra annyit fizetnének az aláírók, mint először; a harmadik részletet a nyolczadik,

a negyedik részletet pedig a tizenkettedik kötet megjelenése alkalmával fizetnék, úgy, hogy midőn a tizenhatodik kötet elhagyná a sajtót, már az egész kiadás ki lenne fizetve. Legelőször a pesti médárdusi vásárra kellene áruba bocsátani négy kötetet. Ha a kiadó nem elégszik meg négy kötetre 5 frt előre fizetéssel, bátran 6 frtra emelheti, részint a szép és költséges rézmetszetek, részint pedig a debreczeni codex drága nyomása miatt.

A szerzőn nem is múlt a kiadás siettetése; márcziusban a szép literatúrai osztályra tartozó kötetek kéziratai, a VI. és XIII—XV. köteteken kívül mind a nyomtató kezében voltak. A VI. kötetbe Shaksperenek két művét szánta, a *Hamletet* s a *Romeo és Júliát*, emennek Weisse német átdolgozását még most kerestette Pesten Helmecezyvel és Szemerével; de a *Hamlet* sem volt még készen. Azonban úgy vélte, hogy míg a már Pestre küldött művek elkészülnek, könnyen bevégzi a hiányzó két mű fordítását, kijavítja Klopstock eposzának fordítását is, úgy, hogy miatta semmi halasztást nem szenved a kiadás.

Februárban elküldi Helmecezy a Kazinczy műveinek kiadásáról szóló jelentését Széphalomra. A jelentés első fogalmazványa »baráti szívvvel» volt írva, de a túlzó magasztalás magát Kazinczyt is megpirítá. Azt tudta a mester, hogy az ilyen jelentés nem lehet el a nélkül, hogy a kiadó az írónak néhány jellemző vonását magasztaló szavakkal ne említsse, de a szertelen magasztalás inkább art, mint használ az elérni kívánt czélnek. »Kérlek — írja Kazinczy Helmecezynek — baráti érzéseidet ez egyszer mérsékelj; és mivel már a czél miatt magasztalnod kell, úgy magasztalj, hogy sem nekem ne kelljen nagyon pirúlnom, sem ellenségeink a dolgot el ne dönthessék.« S ő maga megfogalmazza nagyjából németül, mikép gondolná szerkeszteni a jelentést. Kazinczy eszméit csakugyan át is veszi Helmecezy, néhol szóról-szóra, de a szertelen dicsőretet vajmi kevésbé mérsékeli a márcziusban közzétett jelentésében is.

»Isméretes a nemzet előtt — írja Helmecezy e jelentésben, jó részt Kazinczy szavait követve — ama szinte követhetetlen szorgalom, melynél fogva ő írásait tisztogtatni s esinosbitgatni meg nem szűnt. Bámúlva nézem s kémlem minden soraiból — mint leghivebb tanúból ama esüggedhetlen léleknek, melylyel ő ectyponjait origináljainak való hasonmásaikká tenni törekedett, — miként haladott egy lépesőről cío a feljebbekre s veszteg szerénységgel s diadallal elsiketülvén, némulván azoknak szívalmaik iránt, kik nem emelked-

hettek fel annyira, hogy az ő okait megértsék valóképen vagy érteni akarják; miként ment elő a *nyelvvél* s a *nyelvé* miként elő véle s általa. Ő tárta fel előttünk a magasb szépnek sanctuariumát s mennyei svádájának édes bájai előidéztek a palaeologismus tisztos hamvaiból az új phoenixet. *Mert: s új világosság lőn.*»

Kazinczyna példaképei — magyarázza tovább Helmecey — a rómaiak és a nyugati népek valának. A mit Voss és Klopstock, Schiller és Goethe a német nyelvvel tettek »tülemelkedve a grammatikasteri fonákságokon és előítéleteken«, ugyanazt ügyekezett tenni Kazinczy is a magyar nyelvvel. A nagy német és francia írókat s Ossiánt senki sem honosíthatá meg hívebben és méltóbban irodalmunkban Kazinczyna, mert csak »ő futhata versenypályát azokkal, ő lesheté ki voltaképen lelkeket, az ő tollának szárnyai érheték el fellengzéseket, csak az ő nyelve adhatá való mását múzsájoknak«. S ha mégis vannak, a kik a széphalmi mesternek ifjúkori dolgozatait többre becsülik a férfikoriaknál, ezen nincs mit csodálkozni; így volt ez a németeknél is. De azt már bizonyosnak tartja Helmecey, hogy a jobb lelkek épen úgy szeretik és tisztelik Kazinczyt, mint a hogy a »pórsereg« elfordúl tőle, a mi egyszersmind a legvalódibb ismerető jele Kazinczy írói nagyságának.

Helmecey jelentése igen különböző hatással volt akkori írónkra. Maga Kazinczy is különbözőképen ítelt róla barátaihoz írott leveleiben. Helmecey előtt nagy elragadtatását fejezte ki. »Elsiketülvén az iránt — írja — a mit benne magasztalva mondasz, minthogy a czél a magasztalást kivánta, vagy annyinak vévén azt, mint ha nem nekem, hanem akárkinek mondatnék, kénytelen vagyok azt a vallást tenni felőle, hogy az oly derekasan van dolgozva, a hogy senkitől sem fogtam volna várni.« »Nekem — folytatja később — más annuntiatio nem kell, s azokkal, a kik ezt meg nem értik, nem gondolok.«

Éreznie kellett azonban a széphalmi mesternek, hogy a Helmecey szertelen magasztalását bajos lesz úgy tüntetni föl, mintha neki is része lett volna abban, vagy csak ismerte volna is a jelentést nyilvánosságra jutása előtt. Azért íróbarátaihoz intézett leveleiben azzal mentegette magát, hogy ő a jelentést nem is látta, annak egy sorát sem olvasta kéziratban. Az orthologusok ugyanis nemcsak érthetetlennek találták a jelentést, hanem annak szertelen dicséretét Kazinczyhoz érdemtelennek is. Beregszászi Nagy Pál szerint a jelentés »tele van hibával« s »irtóztató«. Márton József pedig az országbíró aszta-

lánál azt kérdé: vajjon ki adott hatalmat egy oly fiatal embernek, mint Helmecezy »Kazinczyt. detaillirozni?« Mire Horvát István nem minden satira nélkül azt felelte: »mintha bizony az esztendők száma vagy a titularis professorság adna ily hatalmat!« Szemere Pál is arról tudósítá mesterét, hogy Helmecezy ugyan nagyon örül jelentése sikerén, azonban »Pest irtóztatóan morog ellene; hiszen úgy még senkit meg nem dicsértek, azt mondják«. Vitkovics szerint sem »jó mód volt ez a jelentés a vég czél elérésére«. Pápay Sámuelettől azt kérdezték, a kik Helmecezy jelentését olvasták: »micsoda phantasta ez a hirdető?« Ugyanis — mint írja — »ez a nagy tudományú ifjú barátunk oly igen el hagyta magát ragadtatni a hazai literatura tüzeitől, hogy még aprólékos jelentéseiben is azt gondolja, hogy az égiekkel, nem a földiekkel beszél«. Ferenczy János azt az újságot közlé Pápayval, hogy »Pesten 30 frt jutalmat tettek fel annak, a ki a jelentést magyarra fogja fordítani«.

Ily tudósítások hatása alatt mentegette magát Kazinczy, hogy a jelentést két-három héttel később olvasta közzététele után. Ezért írta Kis Jánosnak, hogy sok helytt kiverte a hőség a jelentés olvasása közben, mert »szertelenül dicsértetni annyi, mint megpiríttatni«. »Szerencsémre — mondja — a Helmecezy czifra beszéde a legvilágosabb bizonyossága, hogy azt *én soha nem láttam*, hogy nekem *abban semmi részem nincs*. Az efféle jelentések mindig magasztalásokkal járnak — ez minden vigasztalásom.« Dessewffy József előtt is azt vallja Kazinczy, hogy »a szertelen magasztalás épen ellenkező sikerű, mint a mit támasztani akar. Az eszes olvasó tudja, hogy a czél kivánta a magasztalást«. Erdélyből Cserey Farkas föltétlen dicsérrettel illeti a szóban levő hirdetést, valamint Sipos Pál is javalja.

De az előre fizetők nagyon lassan gyűltek. Sokan ezt épen a Helmecezy czikornyás és érthetetlen jelentésének tulajdonították, így Trattner is, a ki kezdett elhidegülni Helmecezy iránt, úgy, hogy Kazinczynak kellett Trattnert kiengesztelnie. Bizonyos, hogy bármilyen súlyos évek vonúltak is el hazánk felett; a politikai, társadalmi és irodalmi élet dermedtsége bármennyire önmagába súlyesztette is nemzetünket, mind ez alig fejti meg együtt véve is azt a nagy fokú közönyt, a melyvel a széphalmi vezér munkáinak kiadásáról szóló hírt fogadták. Az említettekén kívül különösebb okának is kellett ennek lennie, a mit Kazinczy ízlés- és nyelvreformja egész szellemében kereshetünk. Az ellentábor — mint láttuk — hangos kifejezést adott nem tetszésének, s a Helmecezy jelentése épen nem volt alkal-

mas arra, hogy a mesternek újabb híveket szerezzen. A Vitkovicshoz írt epistola s a *Tövisek és Virágok* megjelenése óta eltelt pár év ha nem volt is elég az ellenfél szervezkedésére, arra bizonyosan elég volt, hogy legalább hangulatot keltsen Kazinczy reformja ellen oly körökben, a melyek e reformot püsztán a nyelv s nem egyszersmind az általános művelődés szempontjából ítélték meg. Hogy a Dayka Gábor és a Báróczy Sándor életrajzában Kazinczy elméleti úton is tisztázni iparkodott a nyelvvűjtás szükségét s lehetőségét és mintegy a gyakorlati újításnak útjait is egyengetni akarta, csak legszorosabb tanítványai körében érte el egyelőre célját, az írástudók nagyobb tömegében még csak a harcra hívó szöveget hallották meg. E szöveget inkább ellenállásra, mint engedékenységre, inkább fegyverkezésre, mint meghódolásra ösztönözte az ellenvéleményűeket.

A költséges kiadásra négyszáz előfizetőt várni legalább is vérmes remény volt. Nem hiába panaszkodott Trattner, hogy a hirdetés megjelenésétől számított pár hónap alatt nála csak egy előre fizető jelentkezett. Maga Kazinczy is »bolondság«-nak tekintette a négyszáz megrendelőre való várakozást, barátai sem igen biztathatták. Például Pápay világosan megmondá, hogy a legszívesebben toborzana előre fizetőket, senki munkáira sem szívesebben, mint a Kazinczyéira; de — úgy mond — »bocsánat legyen mind az írótól, mind a nyomtatótól, ha Helmeucz jelentésére nem fogok lehetni oly szerencsés térítő, mint máskép apostoli buzgóságomtól várhatnák.« Nem is hiszi, hogy minden pesti vásárra három kötetet lesz képes kibocsátani Trattner, bár kettőt adhasson ki. Abban is sokan gáncsoskodnak, hogy a széphalmi mester oly művekkel akarja kezdeni a kiadást, a melyek nem régiben jelentek meg, mint pl. a Marinontel *Szívképző regéi*. Pápay inkább a kritikai és nyelvtudományi dolgozatokat látná először szívesebben, vagy pedig a még napfényt nem látott fordításokat, mint a *Messias*. »Tudod, barátom — írja Pápay — s tudja kiadód, mily kicsiny a te publicumod, s hogy a krajnyai vásáron nem keresik a te műveidet.« Döbrentei tíz előre fizetőt, a pesti triasz valamivel többet is szerzett. Cserey Farkas a nemzet elleni bűnnek tartaná, ha Kazinczy művei meg nem jelenhetnének, de azért egyetlen megrendelőt sem tud önmagán kívül.

Szomorúan kezdte tapasztalni Kazinczy, hogy rég óta ápolit reménye szinte hajótörést szenved, mivel Trattner azt rebesgette, hogy az előre fizetők csekély száma miatt lemond a tervezett kiadásról. A széphalmi mester el is határozta, hogy önmaga pótolja,

a mit a közönség elmulaszt, s a maga költségén adja ki műveit. Hajlandónak mutatkozott a kötetek számát a felére szállítani, csak kilencz kötettel lépni a nyilvánosság elé, kihagyván Gessner s Klopstock műveit és a régiségeket. S ha így sem adja ki Trattner, a maga költségén nyomtatja ki, ő maga fogja szétküldözgetni a megrendelőknek. Csak bár húsz évig élhetne még családjá s az irodalom javára. Némi könnyebbüléssel írja, hogy még csak alig egy év óta gazdálkodik, s már is látszik rajta, hogy sorsa javúl, noha az elmúlt igen szerencsétlen esztendő jövedelmének egy részét a haza oltárára kellett áldoznia s »egy részét be a jószágba«. »Literaturánkért is — mondja — annyit dolgoztam esztendő oltá, a mennyit öt más esztendő alatt sem.« Azonban öregszik, szeretné munkáit nyomtatva látni, nem cifrán és pompásan, de »nagy esinnal s ékben«. »Ez lesz — írja — munkáimnak utolsó kiadások, s akarom, hogy a kiadásnak külsője is éreztesse, hogy ízlésem nem volt rossz.« Úgy tetszik, mintha bizonyos erkölcsi kényszer alatt állana célja megvalósításában. »Első esztendeje lévén ez gazdaságomnak — írja Sipos Pálhoz 1814. május 22-dikén — s az esztendő folette rossz lévén, alig élek; de felkötöttem a harangot s el kell inditanom. Megtörténhet, hogy beje akadok, de az is, hogy a dolog menni fog.« Előbb semmikép sem akart belecgyezni, hogy Trattner egy-egy vásárra három-négy kötetnél kevesebbet bocsásson nyilvánosságra, most már, mivel csak száz előre fizető jelentkezett, nem bánja, ha egy kötet jelenik is meg augusztusban. »Csak induljon el — így biztatja magát — s menni fog, s talán majd egy-egy vásárra egy kötetnél több jelenend meg.«

Újabb megállapodásra kellett tehát jutnia Trattnerral, a ki világosan megmondá, hogy Kazinczy műveit nem fogja nyomtatni a »maga risiciójára«, hanem csak az íróéra, ha ötszáz példányt nyomtat, s Kazinczy ívenként 19 frtjával fizeti, s e mellett a rézmetszeteket is ő csináltatja. Kazinczy tehát arra kérte Trattnert, hogy a száz előre fizető pénzt fogadja el előlegül, s ha ez összeg nem fődözi augusztusban a nyomtatás költségét, a hiányt ő a magából pótolja. De reményli, hogy a következő kötetek megjelenésekor annyi megrendelő ajánlkozik, hogy a kiadás semmi halasztást nem szenved. A *Bácsmegye*ivel, a melyet »tizenhárom esztendeje vár, sürget a publicum«, s Weber regéivel kezdi a kiadást, s a köteteket egyenkint is árúltatja és senkit sem kötelez, hogy valamennyi kötetet megszeresse.

Így azután Helmezczynek sikerült rábirnia Trattnerre, hogy végre csakugyan nyomtatni kezdé Kazinczy munkáit oly szándékkal, hogy augusztusban egy, a leopoldi (nov.) pesti vásárra pedig két kötet fog megjelenni. Arra vigyázott Kazinczy, hogy minden vásári alkalomra egy másodsor nyomtatott s egy egészen új munka, egy »fenn ízlésű és egy közízlésű« láthasson napvilágot. Trattner a Lessing *Emilia Galottiját* s a La-Rochefoucauld maximáit ki akarta hagyatni, a mibe természetesen az író bele nem egyezhetett.

Engedni ott, a hol az író tekintélye csorbát nem szenved, s a nyomtató haszna nyilvánvaló; de nem tágítani semmit, a hol az írói tekintély kockán forog, bárha a nyomtató érdeke kívánná is: ez volt alapgondolata Kazinczynak művei kiadásában. »Dolgozzunk egy kézre — írta Trattnernek — én az ő hasznára, ő az én becsületesemre.« Például *Bácsmegyeit* Kazinczy a IX-ik kötetnek szánta, jóllehet a kiadást azzal kezdi, Trattner pedig első kötetül kívánta közrebocsátani. »*Bácsmegyeit* tenni első kötetül — írja Kazinczy — annyi, mint egy kilencz szobájú épületben egy disztelen kabinetet tenni a szála helyére.« Nem »valami szeszből« ellenkezett ő Trattnerrel, hanem mert »ez a nyavalyás román« érdemetlen arra a polczra, a melyre a nyomtató emelni akarja; ki is hagyná szívesen, ha az a remény nem élesztené, hogy a *Bácsmegyei* kelendősége pótolja a többi kötetekét. »Hogy az olvasók — írja — azon inkább fognak kapni, mint a Yorick érzékeny utazásán s a Goethe darabjain — az engem el nem szédít. Tudom én, mit ér a sokaság tapsa, s miatta magamat nevetségessé nem tehetem.«

Kazinczy okai meggyőzték Trattnerre, a ki második jelentésében* már arról tudósította a közönséget, hogy »több jeles hazafiaknak javaslatokra (minthogy sokan a kihirdetett húsz darabok s az ezekért járó előfizetési pénz sokaságától megijedtek)«, megváltoztatta szándékát, s hogy a munka könnyebben megszerezhető legyen: a húsz kötetet kilenczre szállította le. »A nyomtatás csínosságáról — olvassuk e hirdetésben — általában azt jelenthetem, hogy eddig ily díszben még igen kevés magyar munka lépett közfényre.« A kiadás terve tehát csak annyiban változik, hogy a húsz kötet helyett kilencz s minden vásárra három kötet helyett kettő jelenik meg; de »az egész kihirdetett szándék és intézet megmarad a maga valóságában.«

Végre csakugyan meg is jelent augusztusban Kazinczy munkái-

* Haz. és Külf. Tud. 1814. évf. 9. (júl. 30-iki) száma melléklete.

nak első darabja, a *Bácsmegyei*, a mit midőn Kulcsár előre jelzett lapjában, a következő észrevétellel kísérte: »Méltán reménylhetjük — írja — hogy a többi darabokhoz választandó munkák is megfelelnek Kazinczy úr finom ízlésének és azon ismeretes igyekezetének, melylyel ifjúságától fogva mindenkor igyekezett a külföldi remek munkákat megismérltetni s nemzeti nyelvünknek foghatóságát nyilván megbizonyítani.« * (2495., 2503., 2518., 2542., 2557., 2563., 2568., 2591., 2596., 2608., 2610., 2631., 2644., 2646., 2649., 2652., 2661., 2663., 2664., 2669., 2673., 2674., 2679., 2687., 2692., 2693., 2699., 2702. sz. lev.)

Hogy a fentebb említettük közöny még oly széleskörű ismeretség mellett is, a milyennel Kazinczy dicsekedhetett, annyira hidegen hagyta a nemzetet a tervezett kiadás ügyében, arra minden bizonynyal érezhető hatással volt a *Mondolat* is. Lényegesen hozzájárult a hangulatkeltéshez, sőt a még több helyen alig mutatkozó ellentétet feltűnőbbé, merevebbé különítette. Az írástudók seregéből határozottabban kiváltak és tömörültek az újítás barátai és ellenségei. Nemcsak sejteni, de világosan látni lehetett, mily heves ellenzésre talál a Kazinczy reformja, s az ország mely vidékén szervezkedik és erősödik az ellentábor. Azt, hogy milyen fegyverekkel hadakozik, már régebben tudták, mióta Barczafalvi Szabó Dávid először tett próbákat a szócsinálásra a *Siegwart* fordításában s a *Magyar Hírmondóban*. A bécsi *Magyar Műsában* (1787), Pethe Ferencz gazdasági lapjában (1796) s a *Magyar Merkuriusban* (1795) már akkor gúnyolódni kezdtek a nyelvújítással, s a gúny fegyverei továbbra is a leghatásosabbaknak látszottak az újítók megfékezésére. Ezt a fegyvert használta a *Mondolat* is, de élesebbre köszörülve s forgatásában nagyobb erőt s bátorságot tanúsítva. Kazinczy is készséggel használta a fegyvert a Vitkovics-hoz intézett epistolájában s a *Tövisek és Virágokban*, de ízléssel s bizonyos szellemi fensőbbiséggel. A reformok mindenhá kedveztek a gúnyiratok szaporodásának, s egészen természetesen, hogy a nyelvújítás harca sem vetette meg a satíra fegyvereit. Igaz, hogy a míg csak magánlevelekben mérköztek az előcsatározók, addig a meggyőzés komolyabb érveit állították egymással szembe; de mihelyt nyilvánosságra került a dolog, az újítás barátai és ellenségei kedvtelve nyúltak a satíra ostorához, hogy nevetségessé tegyék az ellenfél törekvéseit.

* U. o. 10. (aug. 3-iki) szám.

Igy keletkezett a *Mondolat* is. Eredeti magvát Szentgyörgyi József debreczeni orvos, a Kazinczy régi jó barátja, írta és pedig azon alkalomból, midőn Böszörményi Pál Debreczen városi tanácsos Benedek Mihály superintendenshez egy tréfás levelet küldött, a melyet »Szaklányisan* új szókból szőtt«, s Benedek nagy örömmel olvasgatta a »bolond levelet« és »mindent kért, hogy írjanak több ilyen, kérte Szentgyörgyit is«, a ki végre engedett az únszolásnak s megírta a *Mondolatot*, illetőleg a kinyomatott pasquillnek 19—46. lapjait. Nemcsak az orthologia egyik góczában, Debreczenben, hanem másutt is, a hová eljutott a kézirat, sok derült órát szerzett. Szentgyörgyi gúnyírata három kérdés megvilágítását czélozza: mennyire szükséges a magyar nyelv művelése, ki végezze e munkát, s miféle módjai és eszközei vannak a kiművelésnek.**

Az eredeti *Mondolat* kézírata több példányban járt kézzől-kézre a Tiszán túl s »egyik azon urak közül — olvassuk Szentgyörgyi levelében, — kiknek kezeken megfordult, valami jurátushoz küldötte fel a collegiumba, hogy az az ő számára deákkal írassa le, s ezzel az alkalmatossággal akadhatott olyannak kezébe, a ki osztán tovább küldötte«. Ezt a véleményt azzal is megerősítve látja Szentgyörgyi, hogy »sok helyett ész nélkül és elcsúfítva van kiadva«*** Neki az volt czélja, hogy tréfát üzzön a Barczafalvi Szabó Dávid szógyártásaiból, nem a nyilvánosság előtt, hanem csak meghitt baráti körben, s csak elhült, szeme-szája elállt, midőn az »ártatlanul és csupa juchsból írt játékot« épen egyik legtiszteltebb barátja ellen látta fordítva. »A mindenható Istenen kívül — írja Kazinczyhoz — tulajdon lelkem esméretét (melynek szava pedig szívemben, hidd el, nagyobb a becsület érzésénél) hívom bizonyságul, hogy sem a kiadót nem esmerem, sem szándékában soha csak tudással is, annyival inkább megegyezéssel részt nem vettem: sőt ha effélet csak gyánitásképen meggondolhattam volna is, noha az a (szerencsémre és megigazításomra) magától a kiadótól is megkülönböztetett nyomtatványú rész, a 19-ik laptól fogva a 46-ikig az aláakott jegyzések nélkül, minden személyes érdeklésektől üres és tökéletesen ártatlan, mégis soha nem írtam volna.«

* L. Szily Kálmán közleményét az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1901. évf. 182—188. l.

** *Mondolat*, 21—22. l.

*** V. ö. Szily Kálmán közleményével az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1899. évf. 228—234. l.

A *Mondolat* kéziratát Somogyi Gedeon, tanult és olvasott fiatal író és veszprémvármegyei esküdt, is megkapván, bővítelte, jegyzetekkel ellátta s élet egészen Kazinczy és Berzsenyi ellen fordítva, elhárította, hogy azt nyilvánosságra bocsátja. A környékbeli ref. papok közül, néhányan, talán a Tóth Ferenczcel folytatott vallási vitalkozás és Kazinczynak abban nyilvánult szabadelvű gondolkozása miatt is, nehezteltek a széphalmi mesterre, a ki a »kálvinista magyarságot« nem egyszer keményen megróttá s épen nem kívánt »martyr lenni a hely. confessióért s nem buzgólkodott velük azon, hogy ezt a confessiót tehessék hazánkban uralkodó vallássá«. Ezek és mások is élesztették Somogyi Gedeon harczyi kedvét, a ki sógorával, Fábián József lótvázsonyi lelkészszel, a Chaptal műveinek magyar fordítójával,* s Oroszy Pál veszprémvármegyei táblabíróval összefogván, gyűjtögetni kezdték a kiadás költségeit »azon hazugsággal, hogy Somogyi a magyar literatúrának gyarapítására fog igen szép munkát a *Mondolat* alatt« közzétenni.

E végre, előre kinyomatták a *Híresztelést*, a munka 47—50. lapjait s megfordultak magánházaknál, nyilvános helyeken, a vármegye gyűlésén. Így fizettettek Szentmártoni Radó Sándorral is, új váltóforintot előre a *Mondolat*ért, a melyből, midőn nyomtatott példányt kapott, azt írta Somogyinak, hogy életében soha el nem tékozolta oly gyalázatosan pénzét, mint a *Mondolatra* »álorczásan kicsalt tíz frtot«. Pápay Sámuel is egy gyűlés alkalmával szólította fel Oroszy Pál az előfizetésre a *Híresztelés* mutogatása mellett. Pápay haragra lobbánva felelt: »Igenis arra a fára, melynek tüzenél ezt a bolond munkát megégetik.« Midőn a nyomtatott példányokat a vármegye gyűlését megelőző értekezleten az alispán házában nyilvánosan osztogatta Somogyi, Pápay is beletekintett a munkába, s legelőbb is a czímkép tűnt szemébe, a melyet látva, így kiáltott fel: »Helyesen, itt is a könyv előtt áll az author képe!« Erre »a jelenlevők mind a kép nézésének estek« s Pápay szavaira »nagy kaczajt ütöttek, látván en galop a derék szamarat, s esküdt uram elpirúlva lopá ki magát a sokaság közül«. Pápay azért neheztelt főkép, Somogyira, hogy azt a becsületet, a melyet ő és íróársai Veszprémnek szereztek, most a *Mondolattal* elhomályosította. Kérte is Vitkovicsot és pesti barátait, hogy ügyekezzenek a »bolond mívet« a közönség elöl elrejteni. »Valahol a munkát találjátok — írja — ti felkentjei a jó

* L. a jegyzetek között a kötet végén.

ízlés istenének! égessétek, pusztítsátok ezen szörnyfajzatját a mi érdemes Veszprémünknek.«

Kazinczy a *Mondolatot* Szentmártoni Radó Sándortól kapta meg az 1814. évi január havában, midőn a Báróczy életrajzán dolgozgatott s a maga műveinek kiadását tervezgette. Első fölhevülésében legott arra a gondolatra jutott, hogy ez »a sicarius« ő ellene »nem magától jó, hanem hogy reá ki van küldve«. S bár többször hangoztatta, hogy a *Mondolat* az ő philosophusi nyugalmát meg nem zavarta, szavaiból könnyen kivehető, hogy bosszúsága sokáig izzott és lángolt. »Nem mondhatnám — írja Helmecezyhez — hogy a rezen (ezimképen) s az egész elmés munkán kimondhatatlan gyönyörűséget letem volna.« »A marhaság fáj — mondja Kis Jánosnak néhány hét múlva is — mint Sokratesnek, midőn poison ütötték, vagy midőn Aristophanes nevetségessé s gyűlöletessé akarta tenni.« Sipos Pálnak is azt írja, hogy nem minden »háborodás nélkül« olvasta a pasquillt. A Báróczy életrajzában néhány sornyi czélzást tett is Somogyira s gúnyíratára; de e czélzást a kéziratból Helmecezyvel kitöröltette, midőn barátai mindenfelől csak a gyalázat hangján emlegették a *Mondolatot* s annak íróját.

Helyes szempontból kiindult ítélete azonban már néhány nap múlva meglepően nyilatkozik a Berzsenyihez írott levelében (1814. jan. 10.), midőn így szól: »Meg nem indúltam a gyerkőcze marhaságán. A ki a szabadságot berszéli, törje el a féktelenséget, a meddig lehet. Engem Somogyi Gedeon sem jobba s nagyobbá, sem rosszabbá s kisebbé nem tehet, mint vagyok.« De gyanúja is erősödik, hogy a Dunán túli írók többé-kevésbé mind részeseek a *Mondolatban*, mert »nem felejtetik a Himfy recensióját s a *Törisekben* a Himfyre írt epigrammát«. »Huic uni multos Marios (Kisfaludios) inesse« — fejtí ki világosabban gyanúját s ismétli számtalanszor. »Szomorú dolog — sóhajt fel, — midőn az ember lelkét még a pocsis sem teszi nemessé.« »Ha én Kisfaludy volnék, nagyon fognék pirítani ezért a formalis és esztelen pasquillért« írta Kis Jánoshoz. Sipos Pál előtt is leplezetlenül feltárta gyanúját: »Ez a nyavalyás esküdt inmissus mihi percussor est. Kisfaludy kévélységének köszönhetem ezt a bolondságot.« Berzsenyinek ugyanezt írta: »Kisfaludy és a Kisfaludy emberei a gyilkosok, ez a boldogtalan csak eszköze azoknak és annak.« Ruszek József hahóti apátnak, a ki szánakozott Kazinczyn, azt írta, hogy a *Mondolatért* épen nem haragszik, bár a pasquill íróját utálja, még inkább pedig »azt a dötyfös író, a ki az én recen-

siómat s Töviseimnek egy epigrammját, mely neki tömjént is gyújt, meg nem emésztheti«. Kedves volt előtte az a hír, hogy Kisfaludy »tudott valamit a *Mondolat* felől, még minekelőtte az sajtó alá ment«, s hogy »ő a felől előre szólott«. »Gyanítottam azt — mondja — mindég s szeretem, hogy gyanúm meg nem csalt. Ennyire viszi az embert a dölyf. Meg nem tudta emészteni az Annalisokban megjelent német recenziót, melyet én ő vele, még minekelőtte lenyomtatott, barátságosan közlöttem, s soha azolta engem levelére nem méltóztata.« Ekkor már magyarul is megjelent a *Himfy Szerelmeinek* hírlata az *Erdélyi Muzéum* I. füzetében, s most tehát »Kisfaludy magyarban is olvashatja magasztalását s gáncsát, mind ezt, mind azt teljes érdeme szerént«. Hallá, hogy Kisfaludy és sógora vitték az első példányt Vas vármegyébe, hogy ott terjeszszék. »Barátom — kérdi Pápaytól, — ki pirúl most: az-e, kit Somogyi egy isteni paripán nyargaltat, vagy az, a ki egyetértésben vala Somogyival? Pfuj! pfuj! Pirulás nélkül nézem azt, hogy Somogyi uram engem a Vandza és Pethe collegájává tett s szamarán paripáztat; de nem fognám túrni, ha látnám, hogy egy alacsony bosszú s egy pöffeszkedő góg ennyire szédíthete.«

Látni való, hogy Kazinczy első sorban folyvást Kisfaludy Sándort gyanúsítja a *Mondolat*ért, noha ennek alig van bármí elfogadható alapja. Az, hogy 1808 óta Kisfaludy nem írt neki, még nem lehetett alap a gyanúsításra. S különben is Kisfaludy levelei teljesen megcáfolják Kazinczy föltevését úgy, hogy e váddal nincs miért e helyen bővebben foglalkoznunk.

A mint Kazinczy higgadtabbán ítelt a *Mondolat*ról: számot adott magának a pasquill való értékéről is. Somogyi, szerinte, voltaképen nem tett mást, mint egy szamarat festett s a rajta ülő fölé egy nevet írt; az ő és Berzsenyi munkáiból kiszedte az újaknak tetsző szókat és szólásokat »minden ész és értelem, minden elérhető czélzás nélkül«, s ezeket összekeverte a Barczafalvi Szabó, Pethe, Vandza, Folnesics és mások izléstelen szavaival s ezekkel együtt akarta őt és Berzsenyit meglakoltatni. Az egész munka »nem egyéb, hanem malíciósus Bűbereis«, a melyre már megfelelt a Dayka Gábor, részint most felel a Báróczy Sándor életrajzában.

Olyan fegyvert, mint Somogyi, ő nem használ; nem száll vele pörbe, mert fölőtte alacsonynak tartaná magát, ha »ennek a gyerkőczének vadságát túrni nem tudná«. Ő nem »az ostoba nevelés« fegyverével küzd, hanem komoly érvekkel. Belátja, hogy »valamint

mindennek a világon van valami haszna, úgy van ennek is: »a Felnésicsok, Vandzak, Pethe Ferenczek megszeppennek s nem fogják tűzni bolondságaikat«. Hogy szerencsétlen újítások is történnek: ebből az okos ember épen nem következtelheti, hogy minden újítás szerencsétlen és tilalmas. A *Mondolat* tehát a nyelvújítás reformjának inkább kedvez, mint árt. Míg Pethe Ferencz és társai megfélemednek: Kazinczy és követői, kiket »nem megszorulás és viszketőség ragad a szó és szólás természetére, nyugodt elmével haladnak elébb«. »Jól esett, hogy azt írta a gyalázatos ember, akarhatja ellen használt az én felemnek«. — mondá Kazinczy Lácza Szabó Józsefnek is. Nincs tehát oka szégyenkeznie a *Mondolaton*, s épen ezért maga mutogatja s küldözgeti mindenkinek, a ki látni akarja vagy kérdészködik utána. Sok nyelvrontó megérdemli a korbácsot: hogy neheztelne hát Szentgyörgyire, holott már Somogyi Gedeon iránt is lelohadt haragja. »Somogyi Gedeonka — írja Pápaynak — én rajtam mocskot nem ejtett, az általam védelmezett félnek kárt nem tett.« Mi a *Mondolat* gúnyolódása ahhoz képest, a mit ő a Dayka és Báróczy életrajzában huzamos tanulmány és huzamos próbák után mond? »Engemet — folytatja Kazinczy — szintűgy szabad bántani, mint akárkit, de mindent csak ott szabad bántani, a hol vét. Ez a gyerkőcze pedig nekem minden szavaimat elfintorgatta, még a hol neologismus nincs is; neki elég volt, hogy azt én és az én Berzsényim mondá. Ez gazság és pofot érdemel. Az, hogy engemet a maga istene paripáján lovagoltat, körülaggatva a musicalis háromszeggel, a görög lanttal (melynek Psychéjét a *Poetai berek* vignettjéről homlokom felett lebegteté) s a guilárral (Sonetto lantjával), az azt mutatja, hogy mind ezek nem a Somogyi Gedeon agyából sülték. Én mind ezekért nem pirúlok.« Nem kell tehát a világért sem elpusztítani a *Mondolat* példányait, miként Pápay óhajtá; hadd legyen kiadoja »mocska a maradéknak s a mostaniaknak utálatja«.

Somogyi Gedeon — mint Szemere Pál hallá — egyenesen azzal a czéllal adta ki a *Mondolatot*, hogy »Kazinczyt bántsa« s hogy háborúskodást kezdjen. Tudta, hogy gúnyiratát nem bagyják felelet nélkül; készült is a további harezra, meg sem álmodván, hogy »Kazinczy vele perbe credni nem fog, s készen tartja a Kazinczy által írni gondolt válaszra is feleletét«.

A széphalmi mester köre általában nagyon megbotrankozott a Somogyi Gedeon vakmerőségén s annyi gyalázatot szórt fejére, a mennyit »egy semmire való is sokért fel nem venne«. Mint maga

a mester, tanítványai is úgy vélekedtek, hogy nem volna méltó Kazinczy hírnevéhez válaszolni a *Mondolatra*. Kis János azt írja barátjához, hogy a pasquill egyáltalán nem is méltó arra, hogy »nyugalmunknak legkisebb részét is neki feláldozzuk«. »A te tekinteted -- folytatja -- és szép híred sokkal erősebb fundamentomon áll, mintsem hogy azt egy oly gyáva ember eldönthetné.« Ugyanezt a meggyőződést táplálta a pesti triász is, a melynek tagjai közül Szemere Pál és Horvát István már készültek is a feleletre, Helmeczy meg czélzást tett rá az említett jelentésben. Mind Horvát, mind Szemere a satira ostorát kezdték suhogtatni; ehez »Somogyi Gedeon és a számár« czímmel próbált először választ adni a *Mondolatra*. Ungvárnémeti Tóth László komoly érvekkel akart a vezér mellett síkra szállni, Dessewffy József pedig azt ígerte, hogy ha jó kedve lesz, ő is kitréfálja Somogyit. Kap tehát ő — mint Vitkovics írja — elég feleletet, »míg él, leszen mit olvasnia, leszen min bánkódnia«.

Kemény ítélet hangzott tehát a *Mondolatról* Kazinczy körében. Kis János »igen hitvány« munkának találta, pedig — úgy mond — a vad új szókat ő is utálja; csakhogy azok és koholók ellen okos embernek másként kellene satirát írnia. Az »ilyen vakarás«, nem látja át, mi jót szülhetne, mikor jó és rossz írókat egyaránt összezavar és gúnyol. Dessewffy József őszintén megvallotta, hogy a mit olvasott a *Mondolatból*, nem értette s nagyon selejtesnek ítélte. »Esküdt uram — úgy mond — hasznos könyvecskét írhatott volna, ha rövidebbre húzta és a személyarányzást nagyon ki nem mutatta volna.« Ungvárnémeti Tóth László »valami bohó, írigy és alacsony lelkű ember« munkájának tartotta a gúnyíratot, a melyet »sok alattomban s kuttogva ólalkodó hitvány lelkek a legnagyobb örömmel s gúnyoló vigyorgással fogadtak«. Virág Benedek, a kit pedig nagyon gondolkozóba ejtett a Kazinczy reformja, s egy szelid satirában meg is csipkedte Kazinczyt és Berzsenyit,* szintén »bolond pasquillus«-nak nézte a *Mondolatot*. Sipos Pált pedig merő bosszúsággal tölté el Somogyi munkája, és csak a Báróczy életrajzában olvasott bizonyítékok meggyőző ereje birta kiengesztelni. Zeyk Miklós azt ítélte a *Mondolatról*, hogy »sok elmésséggel vagyon írva«, csakhogy az ilyen satíráírás nagyon lealacsonyító magára a szerzőre. Szentmiklóssy Alajos ellenben egy eléggé sikerült ódára hevült a *Mondolat* olvasása után s Kazinczy pályáját a Berzsenyitől kölcsönzött ecsettel rajzolta:

* L. a jegyzetek között a kötet végén.

Te, kit kevélyen lát az egész haza
 Derült egének csillagi közt dicső
 Fénnyel ragyogni, mely mosolygva
 Szétveri a butaság homályát,

Szép századunknak dísze, Kazinczy! im'
 A kék irigység rabjai ellened
 Mirigy epével a setétség
 Völgyeiből nyilakat lövelnek.

Te a dicsőség karjairól mosolygj!
 S csak szánakozva nézz le ezen pulya
 Lelkekre, mert dübök nem árthat,
 S szárnyra kelő nyilaik nem érnek.

Azonban a sárospataki tanárok közül Lácza Szabó József, Rozgonyi József és Kövy Sándor jóízűt mulattak Somogyi gúnyolódásain, »nagy triumphfal« olvasgatták a munkát s kaczagtak, hogy »bezzeg megadák Kazinczynak«. Lácza Szabó maga is írt Kazinczy ellen egy csúfolódó satírárt, sőt előadásaiban is kikelt a széphalmi vezér epigrammjai ellen, a miért Szemere Pál kérdőre is vonta. Kazinczy egy komoly levélben magyarázgatta neki az *Epigrammái morál* értelmét, a melyet Lácza Szabó egészen elferdítve magyarázott tanítványainak. Vályi Nagy Ferencz arra tüzelte Kazinczyt, hogy válaszoljon Somogyinak, még pedig »Rájnisosan, Szabó Dávidosan, Bacványisan«. Mire Kazinczy így felelt: »Nem én, mert én *kevély* vagyok, nem szeretném magamat a Somogyi Gedeonkákkal egy lineába állítva látni.« Kövy és társai Vályi Nagyot, a ki Kazinczynak pártját fogta, »dicsalmi«-nak csúfolták, Vályi Nagy viszont őket »pórhalmiak«-nak nevezgeté. (2572., 2573., 2576., 2582., 2586., 2593., 2602., 2603., 2605., 2606., 2607., 2608., 2615., 2619., 2624., 2626., 2634., 2637., 2646., 2649., 2651., 2652., 2665., 2667., 2669., 2670., 2672., 2676., 2679., 2692., 2699., 2706. sz. lev.)

A *Mondolat* s a Kazinczy munkáiról kiadott jelentés nagyobb hullámokat vertek föl a nyelvújítás terén, mint mindaz együtt véve, a mi addig akár mellette, akár ellene napvilágot látott. A közfigyelem szorosabban ráirányult a reform lényegére és mellékkérdéseire egyaránt: az új vagy idegenből átvett eszmék és fogalmak magyar elnevezésére, az idegen stílbeli szépségek és fordulatok átültetésére s a helyesítésre. A kérdés lényegét Kazinczy sem tartotta egészen eldöntöttnek a Dayka Gábor öletrajzában elmondott észrevételével.

Bár dicsekedve emlegette, hogy többen azok közül is igazat adtak neki, a kik előbb nem osztottak az ő felfogásában; mégis szükségesnek látta, hogy a Báróczy életrajzában újabb okokkal s adatokkal támogassa meggyőződését. S voltaképen nem is újabb szempontok földerítése, hanem csak a bizonyítékok halmozása érdeme az életrajz ide tartozó részének. A bizonyítékok összegyűjtésében nemcsak maga Kazinczy, hanem tanítványai — első sorban Szemere és Helmecezy — is nagy buzgóságot fejtettek ki, azt hívén, hogy mint minden reformnak, a nyelvújításnak a sikere is attól függ sok tekintetben, mennyire tud a régi gyökérszálakhoz kapcsolódni. Még addig senki sem czáfolta meg, a mit Kazinczy a Dayka és Báróczy életrajzában bizonyított, s néhányan azok közül is, a kik határozottan az orthologia hívei voltak, szinte félénken kérdezték a széphalmi vezértől az új szók (egyetem, szellem, komoly, féltékeny, szerény, stb.) keletkezése módját. Kazinczy szívesen felvilágosította a kérdezőket: mit vett a régiségből, mit alkotott ő maga s milyen analogiákra próbált új képzéseket. S mindig önérettel hivatkozott komoly érveire, a melyekhez méltó fegyverekkel az orthologusok nem dicsekedhettek. Nevetni könnyű — ismételte sokszor, — de alaposan czáfolni annál nehezebb. A nyelv ugyan egységes, de a költői és prózai műfajoknak más-más a nyelve, a mit sokan nem akarnak megérteni, s épen ez az akadály a nyelvújításnak, az ízlés reformjának. Jaj annak, a ki mindenben csak a szokást tekinti mértékadónak s nem azt, mit kíván egy tökéletes nyelv ideálja. Holt nyelvnek, vagy a mely már virágzása tetőfokára jutott, nincs szüksége az újításra: de mit tegyen a magyar író, midőn nyelvében a *Tugendre* s a *Muthra* sem talál megfelelő kifejezést? Az ő új szavait a jobb írók köszönettel fogadják, s ez neki elég.

A mint a nyelvújítás reformja erősb hullámokat vetett: a mesternek éreznie kellett, hogy tanítványai részben csakhamar túlszárnyalják őt. Helmecezyről mind ő, mind barátai észrevették, hogy merészségben valamennyi magyar íróat fölülmúl. »Helmecezy — írja Pápay Kazinczyhoz — kivált a neologizálásban erőlködve akarván követni téged, nagy mesterét, a nagy erőlködésben egészen megszakasztja nyelvünket, s nem veszi észre, hogy a kazinczysmusok, melyek magának Kazinczynak tollából fűszerező kíméléssel oly szépen folynak, az övéből egymásra halmozva idétlenül esnek ki.« Ezért ad a széphalmi vezér Helmecezynek jó tanácsokat, hogy nagy szükség nélkül ne ingerelje a »pór screget«; hogy nekik érthetetlen ne legyen; hogy az

újitásokat ne keresve keresse, hanem csak »elmulaszthatatlan kénytelenségből megragadni« láttassék. »Ha úgy irunk — mondja, — hogy egyik szokatlan szó és szólás nyomban érje a másikat, stílünk a Somogyi Gedeonéhoz fog hasonlítani. Én a Horácz callida pincturáján azt is értem, hogy az újítások úgy szövettessenek a mindenek által jónak ismért szók és szólások közé, hogy rajtok a fül és szem elsikamljon s észre se végye.« A mire a Báróczy életrajzában tanít a mester, Helmeccy is arra figyelmezteti: csak ott kell újítani, a hol az újításra multhatatlan szükség van, s az új szónak szép hangzásúnak kell lennie. S e mellett az új szót bizonyos fortélytal kell használni: ritkán éljen vele az író s »bájoló stíje meg se engelje sejtetni, hogy ott újítás van.« Lám Cicero is arra int, hogy »az újságokkal ritkán éljünk, s ne feledjük, hogy minden nyelvben vannak anomaliák, s ha semmi anomaliát nem tűrünk meg, félig új nyelv, érthetetlen nyelv lesz, melyen irunk.« »Ne quid nimis!« kiáltja hozzá.

Helmeccy azt hitte a Kazinczy figyelmeztetéseire, hogy maga a mester félénkké lett; hogy a Högyész Máték és Somogyi Gedeonok megingatták régi meggyőződésében. Kazinczy iparkodott Helmeccynek e téves felfogását eloszlatni. Ő épen nem inog, csakhogy a hol az ellenfél okainak helyességét belátja, szívesen enged, sőt ilyenkor gondolkozását megváltoztatni dicsőségnek tartja. Általában daczolni a szokással épen oly nevetséges, mint csakis a szokás tapodott ösvényén járni. »Ha — úgy mond — a szokástól csak kevesenként állok el, s ha az a változtatás, melyet kezdek, vagy tetsző vagy szükséges, úgy remélhetek javalást, követést: de ha az sem nem tetsző, sem nem szükséges, bizonyosan píróság ér.«

Dessewffy József is elmondja a maga véleményét az újítás dolgában. Szerinte nagy tudatlanság jele összezavarni a régi és új szókat, s balgatagok vagyunk, ha a »magyar kaptára vert kölcsönzött szókat« mind gúnyoljuk. Mint mindenben, itt is a helyes mértéktől függ a jó ízlés. Épen úgy helytelen minden új szótól félni, mint »minden petyhüdt, avúlt szót apolgatni«. »Csak ott kell új szó — mondja, — a hol vagy épen nincs, vagy észrevehetőképen hibás: a gyökér elhetszésével készített új szók is szépíthetik a nyelvet. »Én — írja — jobban szeretem a magyar literatúrát, hogysen gyűlöölöm még a szerencsélien szófaragványokat is. Az igyekezet mindenkor dicséretes; hemzsegenek csak az új szók, semmit sem ártanak, megöli az idő szele a helyteleneket, a boldog természetiek pedig

fenmaradnak; forr a jó bor is, míg megszáll és kitisztul. Nem mind, hanem sok szavaid által fognak menni a jövőre.« Azzal bizony egy író sem hízelkedhetik magának, hogy minden új kifejezést mindenki megértse, vagy hogy »a jövő azokat mind be fogja fogadni.« »Az a legjobb író --- így szól, — a kitől legtöbbet fog befogadni a jövő, és a kinek írásaiból ki fog tetszeni, hogy kellett új forma kitételeket koholni céljához képest és hogy jó és helyes alkotó vala.«

Egészen jól itéli meg Dessewffy József a széphalmi mestert, midőn azt írja neki, hogy ő úgy akar cselekedni, mint Euripides, a ki így kiáltott a zúgolódó nép felé: »En nem akarok töletek tanulni, nektek kell tőlem tanulnotok.« Ugyancsak ez a véleménye Berzsenyinek is Kazinczyról. A mint a hozzá írt ódáiban mindig a fáradhatatlan izgató pályájának dicsősége hevitette őt, az 1814. jún. 18-iki levelében is a műveltség fényét szerte hintő tanító-mester fáradozásai és sikerei találnak gyönyörű kifejezést, midőn így ír: »Te megsértéd az embereket virtusaiddal, dicsőségeddel s oktatásod módjával, s most csodálkozol, hogy azok, kik Sokratest, Senecát megölték, Catót lepődötték, Téged meg mernek csúfolni. Épen az volna esuda, ha ezt nem cselekednék. Te úgy léptél fel, mint tanító s mivel látod, hogy tanítványaid istentelenek, hazugok, ámtítók, szóval bolondok, épen azért kötelességed azokat tovább is tanítanod. De ne csüggedj, midőn azt látod, hogy az ezer esztendőknél hibáit rövid pillantatod meg nem orvosolhatja; ne boszorkodj, ha tanítványaid között veled egyaránt érezőt nem találsz; mert épen az a természetnek egyik legesudálatosabb esudája, hogy annyi millióm testvéreid között egy sem lehet az, a mi te vagy.« (2569., 2619., 2626., 2668., 2679., 2684., 2691. sz. lev.)

Kazinczy igazításainak hatásai évről-évre láthatóbbakká lettek. Az orthologusok szidalmazták, kárchoztatták s nyelvrontónak kiáltották ki, míg »jobb fejeink« egy úton haladtak vele és pedig azon az úton, a melyet ő jelölt ki. S azt remélte Kazinczy, hogy tíz év múlva szégyenkezve fogják látni a maradiak a megtört úton nemzetünket, hogy ők gátolni akarták előhaladásában. Hányan vannak az ifjabb írók között, a kik csak az ő javulásától teszik függővé írói működésük folytatását vagy félbehagyását. Például Vályi Nagy a Homeros fordításában csak Kazinczynak és tanítványainak óhajtott tetszeni. Azért jósol a széphalmi vezér Szentmiklóssy Alajosnak nagy jövőt, mert az »ő tanácsának enged«. Ungvárnémeti Tóth László ifjúkori tévelygéséből,

midőn a régi görög-latin és a német irodalmak szeretete már-már kiforgatta nemzetiségéből úgy, hogy szinte szégyenleni kezdé, hogy magyarnak született, a *Szívképző regék* olvasása után gyógyult ki. »Olyan kedvem jó a magyar nyelvhez — írja Széphalomra, — hogy már nemcsak nem szégyenleném magyar voltomat, hanem még dicsekedném is Kazinczyval, nyelvemmel s nemzetemmel.« Nem is óhajt mást kritikusanak Kazinczyn kívül, a kihez föltétlen bizalma van s még a *Tövisek*-beli tanításától sem akar semmiben eltérni. Cserey Farkas is úgy van meggyőződve, hogy Kazinczy törekvéseit »a jelenlevő kornak legnagyobb része, a következő pedig egészen méltóképen tiszteli és fogja tisztelni.« Sipos Pált mintegy elszédítette a Kazinczy dicsérete, s rosszul esett neki, hogy a széphalmi mester semmi hibát sem talált az ő műveiben. Dessewffy Józsefnek is fájt, hogy Kazinczy meg nem bírálta fordításait, pedig szívesen fogadta volna tanácsát, kivált ha arról maga is meggyőződött volna. Döbrentei minden fáradságát s aggodalmát elfeledi, midőn arról értesül, hogy az *Erdélyi Muzéum* megnyerte Kazinczy javalását. »Vágytam neked teszeni — úgy mond — s most, hogy helybehagyod intézetemet, megkoszorúzva látom magamat.« Nem is hiszi, hogy ha Kazinczy javalja a folyóirat kiadására szánt ügykezetét, a nagy közönség elforduljon tőle.

Az irodalom haladásának ez időben egyik legfeltűnőbb jele az *Erdélyi Muzéum*. Midőn Kazinczy megkapja az első füzetet, a feleségével Sátoralja-Ujhelyből sétál hazafelé s az úton folyvást olvasgat. Lába valami gazban megakad, orrára bukik, s két újja majd kifeszamodik, a tollat sem tudja fogni egy ideig. »De ezt a fájdalmat — úgy mond — s alkalmatlanságot kész volnék még egyszer szenvedni, ha még egy ilyen derék füzetet olvashatnék.« »Oh — kiált fel — tagadja hát, a ki akarja, hogy haladunk! mik ehhez képest előbbi próbáink e részben!« Döbrentei vállalata minden reményt föltűnműl. Valóban »így megyen a dolog, ha sok pártfogói vannak, mert egynek ritkán van elég ereje mindazt tenni, a mit akarna.« »Literaturánk — mondja — esztendő olta néhány nevezetes darab által szaporodott, s ha tűzünk nő és szokás szerént el nem alszik, el fogjuk mondhatni, hogy valaha már haladunk.«

Méltán is remélheté, hogy ilyen munkák megtörik a nemzet közönyét. Az értelmes fők megsajditják, hogy »az újítás némely íróinkban nem merő viszketeg, hanem valami egyéb, valami jobb, s végre ez a sajtítás némely koponyában világos felderüléssé tisztul fel.« Ezért buzdija Döbrenteit: »Ne gondoljunk a nagy sereg hideg-

ségével, ne gondoljunk magasztalásával, s becsüljük inkább magunkat, mint hogy az által akarnánk megszabattatni érdemeinket.» (2509., 2579., 2601., 2615., 2626., 2648., 2661., 2662., 2676., 2680. sz. lev.)

Írói küzdelmei életkorával egyenlő arányban növekedtek, s munkaködvét magán- és családi életének sok csapásai is csak kevésbé tudták lankasztani. Az 1813. év ősztől kezdve a következő év tavaszaig folyvást betegeskedett; márcziusban meg kelevény támadt koponyájában, de szerencsésen fölfakadt, különben megölte volna; így is hetekig átkötte hordozta bal fülét, hogy a zúgást kevésbé érezze. Felesége szintén halálos nyavalyát állott ki, gyermekei is ágyhoz voltak szegezve hetekig s »olykor rakáson feküdtek hol mind a négyen egyszerre, hol hárman, hol ketten, hol egyike.« Ide járult, hogy napa. özvegy Török Lajos grófné, látogatásukon levén, ott súlyos betegségbe esett, már életéért is aggódtak. Az ország felső vidékét pusztító vízár, a mely oly tetemes károkat tett mindenfelé, huszonhat boglya szénáját elsodorta, illetőleg hasznavehetetlenné tette. A mi keveset a haszonbérből s lábas jószágaiból kapott, alig volt elég, hogy a mindennapival szűkeken ellássa magát s családját. Nem csoda, hogy két év óta adósságainak már a kamatát sem tudta fizetni; nem csoda, hogy a Szemere Pál s a Kazinczy unokaöccse, Dercsényi Ferencz, fényes menyegzőjén oly keserűen kifakadt a nagyüri fényűzés ellen, midőn amott százkét, emitt száznegyvenkét vendég ült az asztalnál, s »a tánczosok alig tudtak forogni a sokaság miatt«. Bár Szemereinek sehogyszem volt inyére, hogy annyi vendéget összecsoditettek, engednie kellett a szokásnak, s a mi fő: a menyasszonynak »producálni kellett a gyémántot, gyöngyöt s hosszú farkú biborszín selyem ruhát a drága csipkével«; emitt is »sok fej és nyak, sok fül és kéz volt gyémántos.« Egy francia író gúnyos szavai jutottak ezek láttára Kazinczynak eszébe: »Inkább venném a kantárt, mint a szamarát.« Mily ellentét a maga és nemzete sanyarúságain melázó Kazinczy és a jókedvűen mulató násznép között! mikor »minden a pénzelleneséget panaszolja, s a jók lelkeiket leerve látjuk.« Az ő sok megpróbáltatáson edződött lelke is kénytelen volt ilyen körülmények között »útnál az embereket s magát az emberiséget, mert az emberi nép tele van istentelennel, hazugokkal, ámitókkal.« (2529., 2622., 2634., 2639., 2659., 2661., 2670. sz. lev.)

De mint mindig, a csapások nyúgeiből most is csakhamar kiemelkedik; írói munkássága, irodalmunk haladása s családi örömei kibékítik sorsával. Hetedfél esztendei rabsága megtanította az élet

súlyát türelemmel hordozni, s ötvenöt éves korában is győztesen küzdött meg a ránehezedő viszontagságokkal. S ha sorsát kissé könnyebbülve látta, nemes szíve örömmel száritotta fel az özvegyek és árvák könnyeit s egészen megfélekedett a maga terheiről. Midőn például Rummy felesége meghal: Kazinczy és áldott lelkű neje azt határozzák, hogy örökbe fogadják Rummy legidősb árva leánykáját. Meg is teszi Kazinczy a szükséges lépéseket: mi úton-módon juthat hozzá az anyátlan árva. S midőn e nemes elhatározásról hírt hall Kis János, azt mondja barátjának, hogy a felesége tette »egyetlen egy a maga nemében.« »Olyan feleség teheti — írja — a genieben való örömet is tökéletessé.« »Nem oly dolog a *szenvedés* — mondja Kazinczy a Sipos Pálhoz intézett levelében, — mint a milyennek azt az emberi *kényesség* tartatja... A lélek győz a testen, erősb tehát ennél, csak akarjuk, hogy erősb legyen. Kis lélek, a ki e paradoxot nem érti. Én kevély vagyok, és ez nekem a szerencsém.« Vida Lászlót is így vigasztalja: »Győzzük meg a bajt, barátom, a hol lehet, a hol nem lehet, tűrjük cum dignitate. Emlékezzünk, hogy rajtunk áll, mi legyünk-e ő felették, vagy ők mi felettünk. Osztán nem szokhattuk-e meg a szenvedésnek *minden* nezeit?« Barátjainak hozzá való ragaszkodása, a jók szeretete távol tartja őt egész pályáján a kétségbeeséstől. S midőn azt hallja, hogy példája az ifjakat nevesíti, elzi s türelemre szoktatja, megjutalmazva látja magát szenvedése miatt. Önérzettel emlegeti, mit köszönhet neki Vay Ábrahám, a ki »azt a dicséretet rakja reá«, a hol ő nem hallja is, hogy lelkébe Kazinczy »hányt szikrákat«.

Ellágyuló szívvvel örvend gyermekeinek fejlődésén, kivált legnagyobb leánykája első sikerén, midőn a tánczpróbán a jelen voltak általános tetszését megnyeri, s tánczmestere is megdicséri, mivelhogy »az ő seregecskéjének Zsenka a gratiája«. A tánczpróbán a jelen voltak Kazinczynak füle hallatára kérdezősködtek: »Kí az a szép kis barna, a legkisebb, a legszebb?« S hallván, hogy az ő leánya, észre sem vette, hogy könnyű lopódzott szemébe, s másnap az idegenek is beszélgették »csudálásaúl annak, hogy ő mily hív atya«. Ezért írja Helmeczy Mihálynak a következő sorokat: »Fogságom és két istentelenség én velem is sokat szenvedtetének, s talán úgy fognak, hogy bajaimból igen nehezen fogok kivergődni. De én boldogabb vagyok tiz esztendő óta mint Ferencz császár.« Hasonló lelki gyönyörrel várja az ifjú Wesselényi Miklós b. és Döbrentei látogatását, a kik nagyobb körütra készülnek és Széphalmot is útba ejtik.

Az 1814. év februárjában választja meg Kazinezyt a sátorajd-
 újhelyi ref. gyülekezet főfelügyelőjévé. Kétkedve engedett a fel-
 szólításnak, részint mivel független helyzetét nem akarta kockáztatni,
 részint mert nem eléggé ismerte az egyházközség vezető embereit,
 a kiknek irányt szabni az ő tisztje vala. Miután azonban meggyőzték
 arról, hogy szolgálata »az ecclesia dolgainak hasznokra lehet«, tar-
 tozkodása elmúlt, a megbízatást elfogadta, késznek ígérkezvén telje-
 síteni mindazt, a mi erejétől kitelhetik. Tudta, hogy fényt s hasznot
 hiába keresett volna, ilyet ez a hivatal nem szokott adni, megelé-
 gedett tehát szolgálatának hűséges teljesítésével. El volt tőkélve, hogy
 a mely pillanatban azt látja, hogy az egyházközségnek nem használ-
 hat úgy, mint óhajtaná, legott visszavonul ismét, mert »csak névvel
 lenni az, a minek cselekedettel kellene lennie«, soha sem fért össze
 erkölcsi érzésével. Elhatározását az a körülmény is elősegítette, hogy
 mind felügyelő társa, mind az egyház két papja oly férfiak, a kik
 bármely nagyobb ecclesiának is becsületére válnának. Kivált az ifjabb
 pap, György József, valódi fényt vont magára és az egyházközség
 tagjaira is az által, hogy a különböző választásfelekezetek közötti békés
 érintkezés útjait sikeresen egyengette. Beköszöntő beszédében mindjárt
 arra irányozta a hívek figyelmét, hogy csinos nagy templomukba egy
 orgonát szerezzenek, miáltal »az éktelen éneklés megszélesedjék«.
 »De — úgy mond — mindenek felett azon kellene igyekeznünk, hogy
 az Istennek *elő templomát* építsünk, az az hogy oly iskolát nyissunk
 meg, melyben gyermekeink mind azt tanulhassák, a mi őket jó
 emberekké s alkalmas és hasznos polgárokká teheti, és a melyben
 egy igazabb, szebb gondolkodású s érzékű maradék neveltethessék.
 Engemet e hivatal felvállalására az a szép remény hirt, hogy ezt
 teljesedve láthatom meg.«

Igy törekedett Kazinezy teljesíteni hazafias és vallásos kötelessé-
 geit, jóllehet hitsorsosai fevilágosult gondolkozását nem egyszer
 kemény bírálat alá vetették s irói feifogását, a mely szerint az orthodox
 protestáns papok irodalmi működését több ízben megszólta, a pro-
 testáns vallásban való lanyhaságnak tulajdonították. Ez ítélet téves
 voltát, a mely a széphalmi vezér jellemének s irodalmi nagy czéljainak
 félreismeréséből származott, néhány évig tartó főfelügyelői működése
 egészen világosan bizonyítja. (2576., 2593., 2597., 2623., 2661. sz. lev.)

Dr. Váczy János.

Kazinczy Ferencz – Kazinczy Miklósnak.

Édes Miklósom! Holdvilággal értem mind Ruszkára mind tegnap haza. Nagyon jól esett megjelenésem; gyökcrestül kitépítettett általa az efféle dolgokban oly természetes gyanakodás. Csak hamar hogy általestünk a' köszönetesen, jelentettem hogy Munkácsról az előtt való nap jöve meg a' Levélvívó, és hogy 36 órával elébb Susitól és Dienestől vettem leveleket, 's azokat producáltam. Producáltam a' Mappával oda vitt irásokat is, és azt oly bizodalommal, hogy éjre kelvén az idő, háló szobájokban hagytam, hogy ha tetszik tekintsék végig eum commoditate. Valljuk-meg és légyünk igazságosok, hogy valamint a közlés bizodalmat es egyenességet mutat, úgy a' nem közlés azt hagyja feltenni, hogy valamely ok van, a' mi azt sugallja. Osztan megmondám már feljebb, hogy a' dolog per sui naturam olly[an], a' mellyhez könnyű járni a' gyanuságnak. Én magamon és magunkon is tapasztaltam affélet és így Klárhoz való barátság nélkül is indulgens vagyok az affétek eránt, *csak megbántásig ne menjenek*. Ezen itt elvont sorok felől tettem szót, de arról alább. Klári is közlötte viszont velem, úgy akarván azt férje is, a' Dienes leveleit és egy rettenetes Declaratiót, melly úgy van stylisálva, Fogy az Arbitr Bíróknak fog bényujtatni. Az illyeket jó tudni előre, és így kétszeresen örvendek, hogy Ruszkára által mentem.

Ez a' Declaratio két egész arkust foglal el, és Dienes külön declarál ugyan, de azon egy papirosra van írva, 's olly hiv testvére Susinak, kit repetitis vicibus *Szűsz*-nek nevez, hogy a' Patvaristát guta-ütött kezével maga is subieválta 's néhány helyeken maga is copisált egynéhány sort, míg tudnillik keze ki nem faradt. Átallottam

kérni, hogy hadd irhassam-le, 's sajnáltam, vádoltam magamat, hogy delicatesszemen erőt venni nem tudtam, de nem tudtam. Félttem hogy abszláolni találják, rettegven attól, hogy D. és Susi 's Julis előtt compromittáltak. Ezt a' Susi Declaratióját, mely 7 paginát foglal el és egynehány sort, Molnár Sándor tette-fel. Elő számlálja, miért nem testálhatott el az Anyánk semmit. Illyenek ezek: 1.) hogy ők semmit nem kaptak. 2.) hogy a' *javítás* el nem testálható dolog. 3.) hogy a' Bossányi János Curiáján álló Pályinka házat a' *Zsidó építette*. 4.) hogy gulya, ménes etc. etc. 5.) hogy Kecskemétet Péchynek eladta. 6.) hogy a' Margitai szőlő ősi. 7.) hogy az Otományi malom el van adva. — D. azt kéri, hogy ő 52 esztendő lévén, lakásához közel kaphassa ki a' maga részét.

Dercsényiné felérvén Munkácsra Semlyénből, azonnal Pápayért küldöttek. (azon Pápayért, ki Pápista is volt már) 's ő tette-fel a' nekünk küldött Klári és Dercsényi által subscribált Declaratiót. Akárki, az mind egyy. Dercsényi hozta Klárihoz; Kraynik valamit modificált. Mind Dercsényi mind Klári sajnálják, hogy a' Német levelet is közlöttem a' Regmeecen lévő két testvérrel, minthogy az csak magamnak vala írva. Dercsényi orrolta a' Schwager titulust a' feleletben, 's azt fogadta, hogy ő is ezzel fog élni czentül.

Klári kapacitálva van az eránt, hogy itt mulatásodnak helyes oka volt, hogy az tőled nagy sacrificium, és hogy e' nélkül a' dolog elakadt volna. De mivel J. előtte titkolózott, 's a' titok mindég árt, ritkán használ, nekik könnyű volt megtévedni. Megmondtam hogy a' *powe dala powe dala* semmit nem ér, az efféléken kár építeni, kár az efféléket csak hallgatni is; és hogy az valóságos haszontalanság, hogy Domokos és nem Szögyéni (ki Abaujban nem is tehet Szolgabirói actust, és a' kit én nem ide, hanem Jesztrebre említettem) 's hogy Zári és nem Ujhelyi Geometra operált. De a' régi diffidentia 's gyűlölség Domokosék eránt, és az a' cselekedete, hogy Domokos az én innen vitt leveletem nem bádja, nem Ruszkai ember által adatja-meg, hanem *Telki Bányai ember által küldi bé*, holott maga keresztül megyen Ruszkán, stratagemákat, hamiskodásokat tétetett-fel; 's valljuk-meg, eszes cselekedet é az efféle? Ide járult, hogy sem én, ennyi idő olta nem voltunk ott, holott Semlyénben Cordialitással voltunk egymás eránt. Ez eránt Kl. és a' férje meg vannak nyugtatva. Mind ezek nem voltak volna olly nagy mértékben, azt mondja, de tudni kell, mi történt köztök és Jösi közt Ruszkán. — Előhoztam, még pedig feddével, azt is, a' mi

Tégedet utolsó itt léted alatt tűzbe hozott, 's elébe terjesztettem 4szem között, hogy ennyire engedni menni a' gyanút, formális insolentia. Semmit nem vett nagyobb fájdalommal mint ennek híret, 's esküdött hogy azt soha meg sem álmodta, semmit egyebet nem mondott, mint a' mit tulajdon jelenlétedben is mert volna mondani, 's igen érzékenyen kért, hogy capacitáljalak, 's mindent elkövessek, hogy ezen igazságtalan meg nem érdemlett gyanu alól felszabadítás-sék. Ezt szóval fogom. Adieu édes Miklósom.

Azt nevette levélben, azt most is, hogy Regmeczről eltoltuk az öszve jövetelt. Azt feleltem, hogy ha maga Klári és Kraynik jöttek volna, eltolni nem fogtuk volna. De kedvetlen ábrázatok az ember, ha lehet, örömet nem lát. 2.) hogy még Jósit 's Jósínét is fogtam volna sajnálni, ha a' főzetés miatt critisálták volna. Ha itt lett volna a' Concursus, nálam is volt volna ebéd és így az enni szerető Dienes és Susi 's Péchy László Urfi engem is 's feleségemet critisálták volna, mellyet nem szeretek; 's nékem költség is volt volna, 's nagy teher is, mellyet talán el sem bírtam volna. Így ott gyűlünk öszve, a' hol nincs Gazda 's Gazdasszony, 's kiki otthon van, 's a' hibát nem egynek, hanem mindnyájunknak tulajdoníthatják.

A' partiális alkunak nem volt helye most, 's így azt csak igen messzéről érleltem-meg.¹

[Másolata a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2493.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Ki akarék szaladni Kassáig, 's ámbár ezen szándékomba azis volt elegyedve, hogy G. Andrásival beszéljek, mindazonáltal az a' reménységem, hogy Téged láthatlak, dőlötté volt el határozásomat. Hólmi közbe jött akadályaim nem engedék. — Jó hogy közelebb jutottak Jóságaid, a' mint leveledből arányzom; így Pünköst után elérhetem a' mire régen vágyakodom.

¹ A másolaton e jegyzés olvasható: «Másoltam ezeket t. Nagy István ur közlése után 1858. Oct. 9—10. szül. Beöthy Asszonytól nyért eredeti levelekről.»

Azt írod hogy Gustermann *üdvözült*, de honnan vetted e' tudósítást? mert Eliseumból azt írják hogy oda nem ment. A' böldegulás a' szép lelkeket illeti: Az olyan emberek látása, a' kik itt gonoszszok voltak, 's Nemzetemet gyűlölték (a' melly minden igazság szerint tiszteletet érdemel a' Németektől, mert ha két századok folytában óltalomfelek nem lesz vala, erre a' grálitsára a' Tudománynak és Culturának *éppen-annyival* későbbre juthattak volna), még a' ditsóúltek társaságábanis felháboritna. Úgy tetzik hogy el fognám felejteni kik légyenek tselekedetemnek jelenlévő Tanui, 's ottis meg próbálnám, hogy ki lódítsam a' gyülekezetünkéből! Mi baja egy egy olyan élődinek a' mü Constitutiókkal? Senki sem bizta reá annak vizsgálását: -- annak hibáit, hejánosságit átal látni 's *maga idejében* meg igazítani vagy ki pótolni a' mü gondunk! Ő az alatt lásson a' magáéhoz! —

Tsudálkozom hogy B. Ötves a' tsupa Administratorságot fel válolta; de hogy az Udvar, vagyis a' maga interesséjének ellenére vezetett Fejedelem Fő Ispányok helyébe nem Fő Ispányokat, hanem csak Administratorokat teszen, azon nem tsudálkozom. Ezeket le lehet háyni mikór tetzik, ha a' Nemzet jussait óltalmazzák. De tsekély és tartótlan nyeresség! Mert mikór arra a' Crisisre jutna a' Magyar Haza, hogy a' mostani régi és meglehetőis Constitúciója helyett a' határ nélkül való Uralkodásnak állapottyába esnék, abban csak 3 esztendeig sem maradhatna, a' Crisist más Crisis követné. Nem a' Nemzet hajlandóságában vagy Characterében (mert evél nemis igen büszkélkedhetünk), hanem ennek a' két Órszágnak Politikai fekvésében fekszik annak az oka, hogy ezek Absoluta Monarchiává nem változhatnak. Én legalább úgy tartom, 's eléggé szánakodom az Austriai Házon, ha nem láttya, mert magának okoz kárt. Ha ez a' két Haza meg szünnék Magyar Haza lenni, önként átal lehet látni, hogy az egyik Tóttá, a' másik Oláhvá változnék, 's olyan népekkel főjna öszve, a' kikkel egyesülve függetlenné változnék és rettenetessé. — Erre nem kell lázzadás, nem kell erőszak, mert ez olyan természetszerént következnek, mint a' bór hogy vízzé soha sem' változik, hanem etzetté. Én igaz lélekkel mondom Neked, hogy ha Ferentz Császárnak vólnék, a' Magyar Nemzet meg bomladozott Szabadságait egészszen lábba állitnám, a' Nyelvit Status Nyelvévé tenném, 's közibe költözném, — nem érette hanem magamért, és a' Successoraimért. Ez az egyetlenegy út lehet arra hogy már ezután az Austriai Ház Nagy legyen és Hatalmas, ha elgyengülését

egy hajdon Nagy Nemzetnek Nevével bé takarja, 's ebben az enthusiasmust felgerjeszse! Lássá ki mit gondol, én így gondolom!!

Köszönöm Kedves Barátom, hogy írtál G. Andrásinak; de a mint közelebből értettem, már késő, mert más ki alkudta a' Görtsöni Dominiumát. Szerentsét kívánok a' Grófnak hozzá! — Nekem, Barátom, se nem azért kellett volna, hogy szükséges lenne a' más ember Jóságának jövedelméből keresett nyereségből élnem, mert ettől a' szükségtől az Isten meg óltalmazott; — se nem azért hogy felettebb vágnám a' felette való nyeresésre, mert a' kik ismernek, jól tudják hogy pénz szomjuzó nem vagyok. Tudd meg azért, hogy mi okon akartam volna ki venni. Sokszor búsultam én azon, hogy a' kiknek több Jóságok van nállamnál, in geometrica proportione inversa áll az enyimhez képest a' közjóra való költség tételnek jó akarattya benne. Ebből azt hoztam ki, hogy, ha a' Görtsöni Dominium rendszerént való jövedelméből a' Censust fizethetem, 's egy olyan Speculatióval, melyet én ott tudnék tenni, 's a' mellyhez nem hiszem, hogy minden más Arendátor tudjon, egynehány ezer forintot esztendőnként nyerhetek, ennek felit a' Magyar Litteraturára. más felit az Erdélyi Industriának ébresztésire fordítsam. E' volt az Intézetem, 's ha bé nem telhetett, arról nem tehetek.

Desőfinek nállunkis nagy a' neve. A' múlt télen Vétsei aval biztatott, hogy együtt jönek bé, 's egy külön szállást készen tartotam nekik, de nem jövének.

Hogy a' köznépet kiméllitek, böltsen és keresztényi módon tselekszitek. — Jövő levelemben bővebben, most pedig Grófnéd kezét tsókolom és vagyok igaz barátod Cs. M. mpr.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 26. sz.]

2494.

Kazinezy — Sipos Pálnak.

[A levél eleje hiányzik.]

— — napokba egy architecturái rajzolás tettem, mellynek seholt nem láttam modeljét. Két régi, és híres gazda elragadtatott örömmel látta. Ez azt bizonyítja hogy quae homines arant virtuti, az az ingenio omnia parent. Salustius. Az az: hogy ki elmélkedéshez szoktatja magát, kész gazda, ha nem próbálta is. Így okoskodtam, és esüirt építetek.

-ott Én nagy librifex, és liberifex vagyok, ismét kereszteltetek a' jövő hónapokban. Antoninus, vagy Antonia lesz a' gyerek, de nagyon meg volnék varázsolva, ha megint leány. Azonban úgy is kész a' vigasztalás, reméllem azonban hogy leányaimban nyerne a' világ, anyjokhoz ütne, 's tehát jó anyja, és jó feleség válik belőlök. —

Közel két holnap olta hogy Epigr. hevernek, az utolsó három a' faragás mestermiveire van írva. Talám ismered Laocoon statuáját, melly által jött a' mi időnkbe. Vessd hozzá Virg. Aen. II.

Túrd nagy kinjaidat szent polgár, 's halj-
meg, hazáért
Társz és halsz. Győzött a' fene, (Pallas)
Trója nem áll.

Venus Callipigos
(Szépfarú Venus.)

Ez a' Statua is a' régiségből jöve hozzánk. Lattam újra Bécsben. Az Artisták legendája ezt mondja: két görög leány együtt menvén a' városba, azon versengének, mellyikének van szebb fara. Egy ifjat látának, 's bíróvá levék, felfedvén néki a' triumphust érdemlő tetemet. A' győző leány templomot állíta a' szép farú Venusnak, a' görög nemzet pedig a' szépnek becsülője kifaragtatá márványból, a' mint farán félre rántja ingét az őt csudáló ifjúra.

Én így tisztelém:

Mind mind lyányka, nem ezt egyedül, 's nagy
Jupiter! engedd
Váljon hármassá nékem is egyszer az éj.

Nagy Ferencz egy kissé megbotráncozott ez epigrammán. De ki görög verseket ír, szégyelhetné ha az ilyen előtte új volna. —
Élj szerencsésen. Áhítom leveledet. Mikor házasodol?!

[K. és h. n.]

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

2495.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

[Eleje hiányzik.]

— kai und an Kisfaludi. — So wären endlich einmal auch Ungarns schwerfällige Dichter und Buchmacher von einem belebenden Geiste angehaucht, das langsam sich nahende Morgenroth wäre angebrochen u. träte in vollem Glanze hervor und die Tenebrionen flöhen in ihre Schlupflöcher. Es war wahrlich hohe Zeit.

Ezt első postával küldöm-fel, hahogy *reá érnének* a' lenyomására a' Bécsi Tudományos Ujságlevelekben. — Kisnek Horáziusi Epistoláji is igen szépek. Versei folyók 's nem üresek. noha a' Zrinyi-nemben dolgozta fordítását. Örülve látom, hogy a' Római Literaturának olly sok barátjai 's magyarázóji találatnak közöttünk. — Édes Gergely nem jól beszélt nálad, a' mint leveledből látom. —

Gyönyörködve fogom halotti tiszteletemet megírni Csehynék, csak tudjam mit írjak. Sürgessd tehát Varju Uramat, hogy közölje veled a' mit tud felőle: magad pedig teldjad-ki. Abban az érdemes Ifjában sok volt a' mit becsülni kellett, 's nagy hazafivá fogott volna lenni, ha az idők úgy kívánták volna. Ne feledd megírni, ki az az Nyka Emanuel, és hol lakik, és micsoda.

Szemere másod ízben vala nálam, de kevés ideig ismét. Rea tüzelt, a' mit különben is fogtam volna tenni, hogy készítem sajtó alá dolgozásaimat: és hogy irásaimban vegyem fel újra és bővebben 's magyarul nem németül Recenzióimat. Ezen utolsó felől soha nem gondolkoztam. De fogok, mert az sokat használhat. Artani fogok vele magamnak, mert az olly Poeták mint Verseghy recalcittrant, undique (ut. iis quidem videtur) tuti. De ha recalcittrál is, kefélni fogom, minthogy magokat meg nem kefélve fitogtatják.

A Picardi születéstü Kopasz Jankó' (Calvinus, az az Chauvin) tanítványai felette maga-hitt emberkek. Azt hiszik, hogy nulla salus extra Ecclesiam — az az Ecclesiam Calvinii — a' Magyarságra nézve. Ti, a' kik nem Kopasz Jankót tartjátok igaz Profétának, nem tudtok magyarul. En ezeknek a' Vitkovieshoz írt Epistolában adtam egy kis érvagást, de nem volt elég; a' hagymáz még is tart. Vályi-

Nagy azt hiszi, hogy ő Anticyrába járt, de csak olly forma mint a' többi. Szemerének kimondta Vályi-Nagy, hogy ő, az az Vályi-Nagy, igen nagy Grammatikus. De Szemere elég brutalitással bírt egykori tanítójának szemébe mondani, hogy ő (Szemere) ugyan őtet (Vályi-Nagyot) annak épen nem ismeri, sőt kimondja, hogy semmihez nem tud ő (Vályi-Nagy) kevesebbé mint a' Magyar Grammatikához. Ezt hallgatni 's látni kellett volna. Nagy baja van ennek a' Kalvinista Óda-gyártónak a' *h* betűvel, 's neveti azokat, a' kik ezt vocalis gyanánt merik venni, mert az ő füle, a Vályi-Nagyé, a' *h* betűt olly keménynek veszi, mint a' *k, t, r, p, cs, cz* hangjait. Akarod tudni, miért? — Mert a' Zsidó nyelvben a' *dágesch* . . . . Mi a' *dágesch* én azt tudni sem akarom, és így Kopasz Jankó jól hozzám lásson, ha akar, mert én ugyan az ő védelme nélkül idvesség nélkül halok-meg, 's azt vitatom körmöm' szakadtáig, hogy a' *h* a' leglágabb, vékonyabb consonans, sőt nem consonans, hanem intermedium quid. — Azonban ez a' második Édes Gazi csakugyan megvallja, hogy a' természet elidálatni kívánja a' két öszve ötlő vocálist. — Illy ellenkezésekben van magával az, a' ki csak *fel-ember*. De te élj szerencsésen, 's nemzz ismét egy Thaliát.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2496.

Gr. Dessewffy József - Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Bárfán vevém Leveledet, melly Antonínnak születését sub optimis auspiciis jelenté, Te is, Feleséged is Rómában voltatok, midőn a' Világra vergődött. Íme az áldásom: Ne vályon befőle soha se Lepidus, se Markus Antonius, szálja meg Tzezárnak nagy lelke, úgy a' mint pihege benne innen a' Rubikonon. Éljen az igaz szabadságban, és ha halni kell mellette, ne véle, hanem érette haljon.

Róma végső Polgárjának,
Mert első nem lehetett,
Magát ölő Kátójának
Mondom az Itéletet:

Nem szeret az szabadságot,
 A' rabságot gyűlöli,
 Ki Tzezárnak hágy országot,
 S Hellyette magát öli.

Nagy, és igen egyvelges vala ez idén Bártfán a' Gyütekezet, de az idő nem kedveze ott' létcmben, az Ég majd szüntelen könnyezet rajtunk, nem lehetett a' sár miatt bujkálni a' setét és illatos Fenyvesekben,

Hol az Égnek nyúlt fa, minden boga 's ága
 Némán a' Szerelém' tanúbizonysága.

Láttam ott' egy Moldva Országi Bojárt is két Fiaival, egészen Török tziíra öltözetben, minden Tselédjévc; együtt: sok császári aranyokkal bír, és azokat bőven köitögeti. A' Török ruha a' kép irásra nagyon alkalmas, a' tagokat nem szorítja, nem kinozza, hanem szabadságot enged nekik; és a' Török ember testére nézve sokkal szabadabb az Európaimál, járása könnyebb, mozdulati nyúlánkabbak, a' nyaka emberebb, férfiasabb, gömbölyűbb, tömöttebb. A' leg szebb, leg finomabb posztó ruhába jártak széjjel a' leg nagyobb hőségben is, és még sem izadtak. A' merre fordulának, Ámbra tölté el a' levegőt. A' Tolmáts a' Frantzia szót is törte. Magának a' Bojárnénak még a' szemöldökje is fénylő feketére vala fcsive. Urának természetes fejr fűsült szakála pedig le tsüngött egész az övig. A' Fizonomiáik mind be illettek volna álló mely képcknek; kevesset szóllottak még magok közt is. A' Magzatok különös tisztelettel viseltettek Szüléik eránt; a' Tseléd szint úgy az Urok eránt. Hosszú pipaszárokból borostyánkő sárga tsuforákon szívták fel a' jó illatú dohány füstöt, hogy azt azután sűrű gombolyagokban az usztató levegőbe kedvek felve kihelljék; sokat vesztegettek, sétáltak és gondatlanul körülnéztek, és ögyelgettek. Szerettem volna gyakran tudni (tekintvén elevenen mosolygó szép fekete szerneikre) hogy vallyon mit gondolkoznak és hogyan?

Sok szép Európai beteg Asszony is találkoza Bártfán, nékem leg jobban tettet Fay Nani, a' ki Bernáth Kiss Asszony, de noha soha se vénül a' szív, a' mint mondja a' Frantzia, de még se merem fejérlő hajszallaim alatt rózsá képzetekkel és dobogó kebelvel ahhoz igen nagyon közelgetni, a' ki non subcíneta quídem, úgy lépet, úgy haladt, mint midőn

Durtzás szilaj társi a' Szűz Diannának
 Tegzcket tsörgetve ijjal hajtnak vadnak,
 'S Bokrok közt nyúlt sikon erdők árnyékának,
 Fűveken lábaván, pihegve szaladnak.

A' szerentse játék eltiltatott ez idén Bártfán, 's így több fiatal Dánnak, a' kik egyébaránt nem ellenségei a' jó szerentsének, hogy a' Férfiakat távolabb tartóztassák magoktól, és szerentsétlen panaszszaiikat halgatni ne kényszeritessenek, a' kopasz Skizzel mulatták magokat. Én csak két hétig mulattam a' köz és magam bajjai elfelejtése véget, fürdöttem is, ittam is a' bugyogó vasas forrásból.

A' mellybe Heliosz nevetve tekintget,
 'S hogy a' fülő Márs'ot fényével áthatja,
 Száz száz szép szíveknek a' kút körül int'get,
 Hogy hó kar az Istent meg szabadíthatja.

A' sok esőzés miatt nem vettem annyi hasznát a' fürdésnek a' mint vehettem volna derültebb ég alatt; azonban kedvessen töltettem az időt, sokat olvastam, méltáztam, a' többi között Schiller Ideáléjit is fordítottam szabadon; még egy kevesse gyalúlgatom, meg küldöm a' jövő alkalmatossággal.

A' Bátyám Samu Bétsbe ment, meg látogatni Fiát, a' kiket nagy költségen ott neveltett leg veszedelmesebb esztendeikben, a' Fő városba küldötte, hogy idővel nehezebben szokjanak a' tsendes falusi lakáshoz. Véglére még is a' falun kell meg telepedniék, ha valamiképpen a' szerentse szárnyain a' nagy világ zajjaira nem fognak károztattatni [!] egész életekben. Nagyon élest mondott Beknek Samu, de, a' mint ismerem, nem gondolt magáról mikor mondta. *Et genus et Proavos, et quae non fecimus ipsi, vix ea nostra voco. Majorum primus quis-quis fuit ille laorum, aut Pastor fuit, aut quod dicere nolo.* — Hát Lónyay meg Rédey Diplomáján nem száradt é meg már régen a' porzó? Rédey adminus valet pro executione. Nem szeretem a' Personalis argumentumokat, hanem ha olyanok mint p. o. Themisztoklesé vala, midőn azt mondá: «Üss de halgas meg», vagy midőn Perikles azt mondta az Athenásbélieknek: «Jól van, mind a' magam erszényéből fogom győzni ezeknek a' halhatatlanságot kereső emlékeknek költségét, de úgy, hogy csak az én nevem alatt indúllanak a' jövendőnek.»

Jó hogy meg holt Prédikátor Igaz Úram; nem a' mostani időbe való se neve, se Prédikáziója.

Nem tudom el fogok é menni a' Gyűlésre, a' torrens canicula nagyon olvaszt, Ujhelybe még tztitrom vizet se kapni! Azután minek? vagy tsal minket országló Székünk, vagy minden késő van már, 14,000 gyalogsággal és 8,550 Lovassággal meg nem lehet menteni se a' Monarchiát, se az országot, se a' Constitútiót, nagy erőt kifejtgetni már most késő, sőt most már veszedelmes is, el múlt a' kedvező pillantat, mellynek okos, illendő móddal és határok közt való használása eddig helyre állíthatta volna a' békesseget, ennek helyre állítása most már igen igen nehéz lesz. Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. A' mi minket Magyarokat illet, ha ebbe a' zavarba akarunk maradni, a' mellyet nagyobb része Hazafiainknak Constitúciónak hív, nous ne pouvons pas avoir d'autre Politique, que celle d'inertie, politique pas même de demi mesures, mais d' $\frac{1}{100}$ mesure, Politique lache. Politique d'avocats et des procureurs, Politique des paroles sans actions, Politique qui ne trouvera dorénavant de garantie que dans la faiblesse ou dans la pitié, ou dans le mépris de ceux, qui pourraient nous anéantir. Az ilyeneket tsak Neked, leg hívebb Barátomnak,

leg hívebb barátod

Pipsz mpr.

[K. és h. n.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Tud. Lev. 4r. 32. sz.]

2497.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom Aug. 4d. 1813.

Kedves barátom,

Szemerénk — kit én 48 óra olta bírok — 's én magam sikoltozásokra fakadozó örömmel érténk tegnap már késő este érkezett leveledből, hogy Sztella megnyerte csakugyan azt az engedelmei, mellyet tőle Madarasy Úr megtagadott. Édes barátom, sokat köszönök neked, igen sokat, 's mit nem fogok köszönhetni, ha Munkáim is általad adattatnak a' Publicum' kezébe! De bár mi sokat köszönhetek 's köszönhetendek, az az öröm, mellyel nékem a' te barátságod Sztellám' kiszabadítása által adott, olyan, hogy az a' több örö-

mek számában soha el nem vész. — Ma midőn felebredénk, ismét ennek emlegetésén kezdődött beszédünk Szemerével. —

Örvendek annak is hogy Bárócynak két első ívét láthatom. Bár előbb láthatam vala! Illy kiadáshoz vétek velint fordítani. A' velin *luxus*, ez a' sűrűség pedig 32 sort egy szoborra 's olly kevés szélekkel, hogy alig fog az exemplár kétszer bekötethetni, 's ha a' kötet vastag volna, a' tűzésnél el nem lehetne olvasni a' mi oda nyomtattott, - - *szegénységet* mutat, 's ez a' szegénység és luxus' küzdése a' szemet bántja. Osztán a' szoborcímeket 's alól az *Iső Kötet* megjegyzését nem minusculával, hanem majusculával kellett volna nyomtattatni, mint kivált, kivált pag. 1. a' *Kasszándra*, *Első Könyv* sorokat. Vedd már most, barátom, ez a' két sor lap 1. minuszkel, lap 16. pedig *Oroudates Historiája* majuskel. Das ist ein Miszstand. — Ne véd, hogy ezt epével hánytorgatni. Nem. Csak intés gyanánt engedj mondattatni, hogy Téged, a' ki nem régen foglalatokodol a' nyomtattatással, az effélékre figyelmessé tégyelek. Mind o' mellett Trattner Uraknak érdemeik túl vagynak minden becsülhetésen. Báróczy így is igen esínosan jelenend-meg. Amúgy szépen is fogott volna.

D. Weiss a' Bécsi jobb Metszők között áll, 's nekem kedvesebb mint Pfeiffer. Birom némelly metszéseit, a' mullyen a' Collin' képe is, mellyhez ha hasonló lesz a' Báróczyé, bizony Trattner Úr igen jól választott. Így maga a' portrait réz Trattner Uraknak 28 species aranyokba kerül. Én Neidlnak a' Wesselényi képéért 60 bankó forintot fizettem, Kíningerne pedig 25 bankó forintot az én fejemért. Melly igen megváltoztak az idők! Csuda hogy tehetünk valamit.

Nekünk Aug. 11dikén lesz Gyűlésünk, hol bizonyosan adunk mindent. Borsod és Szabolcs mindent adott már. Mint fog menni Gyűlésünk, megírom. Félek, hogy ez a' háborúi készület elvon azon szerentsétől, hogy Zirczre mehessenek, pedig Szemerével nagyon készülünk, 's vigasztalhatatlanok lennénk, ha el kellene maradnunk. Ha mégyek is, én magamat nem Dónát által festetem neked, hanem Balkay által copióltatom le Kreutzinger által 1808ban dolgozott képemet, de megváltoztattatva. Kr[eutzinger] azon a' szép tablón bennem a' szenvedőt akarta látatni, melly nékem óhajtásom ellen vala. Más pontra fogom intéztetni a' szemet 's egy két tinte a' száj körül, 's valamivel ifjabbítva, 's olly igaz, olly szép képet kapsz, hogy még barátim és barátnéim közt nem szebbet, igazabbat egy

is. De hogy a' kép a' nálad álló Révai 's nálad állandó Virágéhoz jól illjen, ird-meg nekem annak magasságát és szélességét; vagy hogy kétségünk ne legyen, ha tőkéletesen van e, elhívtva nincs e a' mérés, egy ezernaszálat, melly ezen mértéket mutatja, vonj-el a' kép magasságán 's szélességén, 's küldd-meg első leveledben. Mihelytt Balkay hozzám jó, azonnal festetem számodra, 's épen ezt fogom festetni maradékimnak is; 's nem a' Kreutzingeré, hanem ez jut valaha Johnnak kezébe.

Már írtam, úgy hiszem, hogy vettem a' nyalábot Berzsenyinek verseivel 's Virágnak szép pongyolájú Thaliájával 's Kisnek Horatiuszi leveleivel. — Báróczynak biographiáját nem küldhetem; tegnap vevém Kenderesinek levelét de dato 26-ae Jun. Szegény ember a' borítékra nem rakta-fel Debreczent és Újhelyt, hanem csak Széphalmot; 's ezen tévedés miatt a' levél elkésett. És még most sem írja, ki volt az atyja Báróczynak. A' Biographiának a' Munka végén kell állani, minthogy elején rest tudósítóim miatt nem állhat. Im ismét az Előbeszéd. Vessd össze elsőbb másaival, 's érteni fogod, miért küldöm ezt a' harmadikat. Élő szerencsésen.

AZ OLVASÓHOZ.*

Hogy Báróczy mind azt a' mit dolgozott és külböb időkbén közre csesztett, össze szedje, új gondokkal végig tekintve, 's egy gyűjteményben kiadja, ez volt, úgy hiszem, mind azoknak óhajtások, a' kik az ő nagy érdemeit érteni 's becsülni tudták. Arra ötlet másokkal együtt én is gyakor izben kértem, buzdítottam; de egy boldogtalan elborulás lelkét öregedni kezdő napjai oltá annyira fogva tartá, hogy ámbár ragyogva futott pályája 's híven szeretett honjának nyelve eránt keble soha el nem hült, újabb szenvedelmének üzésében erre magától időt nem nyerhetett. A' mit így a' dicső férjfiútól és az annyira óhajtott igazításokkal veheténk vala, azt most, minék utána ő elhunyt, tölem veszi, 's minden változtatás nélkül a' Közönség, hogy a' mit Báróczyénak akarunk és kell néznünk, Báróczyé legyen, és ne az enyém vagy másé; és hogy a'

* Kazinczy F. a szedőnek a következő utasítást írja a czím fölé: Mit derjenigen Schrift, mit welcher die Helmezsische Vorrede vor Berzsenyis Gedichte steht. Die Orthographie und alle Interpunctionen werden genau befolgt; nichts dazu gesetzt oder weggelassen. Es aber wird es geselzt.

maradék az új útat tört és nyitott Nyelvbajnokot küzdésciben, győzésciben, lankadásaiban követhesse, 's Literatúránk az ő korában és őáltala mint gyarapodott, szennyeit mint hullongatta, szabadabb, vidámbb színbe mint öltözött, léptenként nyomozhassa. Egyedül Orthographiájától hittem hogy eltávoznom szabad, mert neki Orthographiája nem volt, 's vaktában követvén 's minden figyelem és eszmélet nélkül hol a' helyes, hol a' helytelen példákat, tulajdon képét e' részben ki nem nyomta.

Szándékom mellyet az ő halála után teljesíteni mingyárt akartam, a' reánk jött nehéz idők miatt még sokára el fogott volna haladni, ha Trattner Úr, első és kérdésen kívül legtöbb érdemű Nyomatatója hazánknak, segédjét nekem önként nem ajánlotta 's lankadni kezdő igyekezetemet nem élesztette volna. Így készfile-el, gyámolítva Flórfizetőjítől, kiknek neveik Báróczynak életével együtt a' munka' utolsó Kötetében fognak megjelenni, támogatva, és olly díszben a' millyet most kevesen vártak, a' mit a' művészpályájához Párizsban is készült érdemes barátom 's nyelvünket igen jól értő, Literatúránkat becsülni tudó derék úja, a' Hazának általam nyújt. Ez elkéré tőlem Báróczynak még ifjú esztendejiben, már 1786. előtt, valami Fuchs nevű lelkellen mester által olajban festett képét, becses ajándékát a' Halhatatlannak, 's elfogadá tanácsomat, hogy az Prof. Kininger által büsztfornában 's idealisálva, a' szerént a' hogyan dolgozni még a' Festőnek is, 's a' Faragónak még inkább, kellene, rajzoltassék' 's megengedte, hogy a' munka' köteteinek homloklapjaira a' Florentzi Muséum' táblájiról szedett caméók tétessenek. Ma veszem a' Metszőnek, ... n k. *) próbanyomatványait, 's örömmel látom, hogy ezek az általam felküldött David' véséseitől csak abban különböznek, hogy ott az alagyot vonások, itt pedig, nekem hibám nélkül sőt világos rendelésem ellen, pontozások jegyzették. — Bár azok, a' kik közre eresztendő dolgozásaikat vignettekkel akarják ékesíteni, követnék példámat, 's a' munkájikból vett historiai tárgyú rajzolatok helyett, mellyek csak a' tanúlatlan szemeket gyönyörködtethetik, és a' mellyek többére csak tanúlatlan kezek által rajzolatnak 's metszeltetnek, Montfauconnak, a' Herculanumi Festések' Köteteiknek, ezen Florentzi Gyűjteménynek 's a' Winkelmann' munkájinak darabjait másolgatnák, meghagyván a'

* Az üresen hagyott helyre ezt az utasítást adja Kazinczy F.: 3, 4 von unten setze man den Namen des Kupferstechers, welcher die Vignetten arbeitete, vielleicht Blascheknek.

Mivésznek, hogy a' példánytól eltérni semmiben ne merészeljen! Az az Olvasó, a' kinek ér valamit javalata, meg fogná köszönni a' mit így kapna, ha a' választott darab a' munkával semmi öszve kötetésben nem volna is; 's így azt fognánk nyerni, hogy a' fentebb szépnek látásán annak látásához is szokhatnánk, a' mitől holmi, magát bölcsnek tartó, buta agy a' szerént fordítja el szemeit, mint — gyalázatjára századunknak! mert ez vadonságunkat kiáltozza — némelly füiek fordulnak-el sete szégyellésből a' lelkes Költő' cnekeitől, melyekben görög izléssel magasztaltatik a' szerelem' csalfa Istene.

Távol lakozván Pesttől, 's tapasztalván a' Marmontelből szedett Szívképző Regék 's La-Rochefoucauld' Guómájának kiadásán, hogy a' hibák kiszemelésében még az sem használ sokat, ha az íveket, minekelőtte levonattatnak, magamnak postán küldetem-meg, ezen egész gondot Phüos. Doct. Helmeczi Mihály Úrra tettem által, kinek ügyessége az ez idén kijött Dayka és Berzsényi' verseik által be vagyon bizonyítva. Báróczyból még egy lapot sem láttam; de úgy hiszem, hogy ennek nyomtatása a' közönséges javalást minden tekintetben fogja érdemlenni. Valami jót e' részben az Olvasó venni fog, az mind ezen nékem igen kedves barátom' érdeme. A' ki az új Kiadás' íveit a' Bécsi vagy Pesti régibb Kiadás' íveivel öszve hasonlítja, látni fogja, hogy a' Helmeczi' munkája itt sem szükségtelen sem könnyű nem volt. — A' hátra-maradt Kötetek még ez idén csálhatatlanul meg fognak jelenni. — Széphalom, Júl. 21dikén 1813.

K. F.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4t. 119. sz.]

2498.

Cserey Farkas — Kazinczynak

Krasznan 8dik Aug. 1813.

Nagy érelemű Kedves Barátom!

Hosszas halgatásodat annak, hogy rólam elfelejtkeztl volna, nem tulajdonítom — hanem bizonyosan Munkáiddal el vagy foglalva.

Mivel mind eddig nem tudósítottál, hogy a' Consil. Kenderesý Ur Neked szólló levelét hogy juttassam bizonyosan kezedbe — tehát mai napon Nagy Gábor Urnak küldöttem el egy Neked szólló

borítékba zárva — ezen levél mellett mégyen egy ezüst görög Pénz, melyet csak ugyan Consil. Kenderesy Ur Sárospataki Professor Nagy Ferencz Urnak küld ajándékba — kérlek juttasd ezen érdemes Tanítónak kezébe asztot.

Erdélybe most tartatnak a Vármegyék gyűlései az eő Felsőgtül kiszabott subsidium adás iránt. Jól ki találta az udvar, mikép érje czélját — eő Felsőge a főb Hivatalba levőknek egyenként handbiletet küldöt e tárgyba — az el vénhedt hizelkedők, kik eddig nagyob részint csak hirét halották a handbiletnek, el ragadtattak és iffiu tüzzel dolgoznak a Nemzeti erő el mecevésztetésin. Ezen Vármegyébe tegnap előtt tartatott gyűlés — én gyomrombul utálván a mindenféle gonoszsággal teljes alacson Fő Ispánt, Bánfi Pált, el nem mentem, hanem szeméjjesemnek constituáltam Fiscalisomat. Hogy lásd minő gondolattal légyek én ezen mostani subsidiumunk iránt, le irom ide leveletem, melyet Fiscalisomnak irtam.

«Némelj foglalatosságaim gátolnak ezen most esendő közgyűlésre meg jelenni — ugyan azért arra szeméjjesemnek ezennel az Urat ki nevezem, és mivel nem ismeretlen előttem annak tárgya, meg hatalmazom, hogy a mik az eő Felsőge, és édes Hazám Javát tárgyozzák, azoknak elő mozdítását képembe hathatóssan eszközteni el ne mulassa, és így az elő fordulandó tárgyokhoz részemről ugy szóljon, a mint töllem az eő Felsőgehez köteles Hívség, édes Hazámhoz tartozó Szeretet, a Törvényhez és igazsághoz viseltető tántorithatatlan, és semmi részre hailást, semmi egoismust, és privatismust nem ismerő egyenességem kívánnják. — Minden subsidium adás tárgyánál a Fő Principium az: hogy az által a Hazának, és így a Nemzet köz javának nyuitassék segedelem; ezen önnön, és a Thronus javát eszközlő Principiumtul el távozna a Nemzet, hogy ha a következőkre éles figyelni előre látással nem ügyelne. A Fejedelem kívánságára minden ki fogás nélkül kell segedelmet nyuitani, mert az eő interesséje a Status interessejével egybe lévén kapcsolva, a midőn segedelem nyuitásának szükségit Bölcs atyai gondossága által látta, akkor bizonyos az, hogy önnön javunkra is be foljása vagy on azon Planumnak, meljnek teljesedésbe hozhatására a segedelem kívántatik; azomba a segedelem nyuitás hogy ha a Nemzet erejét meg haladja, akkor gyengül a Thronus legfőbb és legbizonyosabb Istápjja, a Nemzeti erő — melj Erővel egy Statusnak ugy kell min-

denkor gazdálkodni, hogy a jelen való szükségbe annyit nyitson, hogy az aszt mingyárt nyomba követhetőbe is módja légyen nyit-hatni, és mindenkor annyi fen maradjon, a mennyi egy önmön ere-jén fen álló Nemzetet a Monarchia kölcsönös szövetségű minémű-ségire nézve annak Statussa tagjává tehet. Ezen hathatós nagy Erő, mely nélkül a Nemzeti nevezet hiu képzemény, és a meljhez mind a Régi, mind az ui világnak minden Nemzeti nevezetre érdemesedet Népei nagy figyelemmel viseltettek, gyengül, gyengülése által pedig végre el is enyészik — hogy ha avval egy Nemzet éppen nem gaz-dálkodik, hogy ha Erejét feljül haladókat mivel, ha jól meg nem fontolja, hogy mibe határozódik voltakép Ereje, mik az aszt gyara-pító, vagy gyengítő Eszközök, és ezek közt a föld mivelés és keres-kedésre, mint a Nemzeti erő fő valóságaira fő bé foljással lévő Idő járásának minéműségit nem tekinti, figyelmet nem vet arra: hogy a cultura művei mentül kevessebb divatba vannak valahol — bizo-nyossan a Nemzeti Erő kútfejei is annál kevessebb mineműségbe találatnak olj Nemzetnél, mely a Lélek és Szív művere kevés ügye-lettel vagyon. — Mind ezek, és ezekből el ágozva foljó számtalan tekintetek tárgyai lehetvén, és tárgyainak lenni is kellettén a mostani gyűlésnek, hogy az Ur a Fejedelem szeneséges teozsít ezek szerint mozdicsa a Haza java bizonyos eszközésire elő — bizodalommal ajállom.

Csak gondold el Barátom, hogy jártam egy ezen Vármegyébe lakó gondolatlan Nemes ember miatt. Ezen most hozzád menő packeta Báróczy emlékezetit fen tartó verseket még tavaly Consil. Kenderesy Ur adá nekem hogy Neked el küldjem, és ezen gondo-latlan Nemes ember kezébe [!] bízam és Nagy Gábornak intitulát-tam, hogy ő hozzád küldje — aszt vélvén hogy rég már velted, hát a mult héten nagy engedelem kérés mellett hozza vissza, hogy el feleltette akkor el vinni, és mind eddig átállotta velem arrui szállani is — most is nagy orozza pirulással adja vissza. Ha ő a gondatlan szégyelli, én is szégyellem és boszonkodom is rajta — küldöm tehát most — de kérek, Kenderesy Úruak ne szólj rolla hogy mostanig nem velted. Elj Boldogul.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4v. 50. sz.]

2499.

Sárközy István — Kazinczynak.

T: M: K: A[tyafi] B[arátom]! Kedves Leveledet Berzsényi Dani hozta hozzám, melyben ujjonnan szülöttedet ölelő karjaim közé fogadtam. — Örülök azon, hogy könyv nélkül tudsz ujjabb opust edálni, örülök pedig azon is, hogy Kedves Hitvesed, kinek kezeit esókolom, bajj nélkül kelet által a Réven. — Adjon Isten mind kettőtöknek tellyes örömet minden gyermekeitekbe! de különösen Antonínus Sophron Ferentzedre nézve kívánom, hogy Szépalom váltsa fel a' Gargizini Hegyét, 's vegye által azon áldásokat, melyeket hajdani arról kelle vala az Israél népének megnyerni, és mind azok fogatosokká lévén, késérjék magzatodat az életen keresztül! Amen!

Berzsényi, mondám 23. July hozta hozzám Kedves Leveledet — mikor leg először nállom volt. — De koránt se gondold, hogy magától buzdult volna látogatásomra, hanem Gr. Teleki László ígérvén hozzám pro 20-a hálásra, ezen két Kérést promittálta 1-o, Hogy késérném el őtet Vármegyénknek azon részére, mely még clötte esméretlen, t. i. Kanischá felé, és a' Murától fogva [a] Dráva mellékén — 2-do, Hogy ha Berzsényi messze nem lakik, constituálnám őtet ide hozzám, hogy esmerkedhessen meg velle, mivel sok szépet hallott Márkus Itélő Mestertől Versei felől. — perse hogy a' lévén belső rugója Berzsényi esmérésének, mivel munkájába hallotta, hogy a' Balatoni Nymphák az ő Nevének szenteltettek, de a' mit ő még nem látott. — Így tehát én invitáltam Danit, még pedig már esmervén őtet, oly formán, hogy ha 20-a nem érkezne, tehát 23. ismét hálásra vissza fog hozzám jönni a' Gr. — 's akkor reményem, csak magunk leszünk — igen jól el-találtam, mert akkor el-jött és itt hált nállom. Mely alkalmatossággal, minek utánna magát a' Gróf velle jól kibeszélgette, 's bággyott egéssége miatt vacsora után perse le-feküött volna, mi pedig az én író szobámba recedálván, dohányozás közbe igen kellemetessen mulattunk, circiter éjfélig, akkor pedig, az én törődött Testemnek is szükséges lévén a' nyugalom, aludni hagytuk a' Könyveket. Másnap reggel a' Gróf meg akarván előzni a' Gyűlésnek napját, mint egy 9 óra tájba, bé ment Kaposvárra, hol a' Publicumnok tartatni szoktak; én pedig

ide haza maradtam, meg se gondolván, hogy Berzsényi leg alább délig nállom ne maradjon, dél után pedig minthogy a' Gr. személylyessen invitálta, véllem ne utazzon: azomba alig indult-el amaz, ez is fogatott 's engem itt hagyott, vagy 3 darab Könyvet kérvén olvasni. — Meg csudálta Bibliothecátskámát 's talán majd érette többször is el-jön. Én is meg látogatom rövid nap. Gyűlésre ugyan bé jött, de igen hátra szokta magát huzni, nem győzöm őtet keresni, és másokkal esmérteni. Egy kevéssé Craintif vagy Menschenscheu az Ember — Kár érette! Én nékem meg az a' hibám, hogy iszonyú nagy bolondja vagyok a' Hivatalnak, még pedig nem annyira a' magaménak, melyre alig érkezem egészlen, hanem átoljába Geschäftsman vagyok — és a' miatt nem érkezem. Most pedig különösen sok a' Dolog. — Eggyik Gyűlés a' másikat éri — Julius elein sub Praesidio Administratoris, 26-a July ismét az Insurrectio, Velitesek és statutio eránt, mely akkor denegaltván, 10-a Aug. ismét sub Praesidio ipsius ujjabb Gyűlés tartatván azon meritumokban. Az Insurrectio Lustrája stabilialtatott és ma az az 16-a tartatik az eggyik Járásba, melybe t. i. leg számosabb apró nemesség és communitás van, Martzali Járás. Ugy a' többi rendes — *Restauratio előtt* — *ketteje pedig utánna Lustráltatnak.* A Velitesek eránt az Protocollaltatott, hogy a' Protocollumba nem akarnak a' Státusok és Karok semmit tudni, hanem a Fő- és All-Ispányi hivatal privat Leveleivel keresse meg a' Tehetőssebbeket, hogy a' Conscientiora intézés szerint circiter meg adhatnák azt a' mit etc. et caet. Nehéz a' jó telkű embernek illet meg Calamusra venni is. — Mert perse Protocollumba annyi megy, a' mennyiből soha egy idegeny meg nem okosodik, hogy no hát mibe van? Protocollumon kívül pedig meg írni nehéz. —

A' feljebb irt 's el huzott szavakba látod hogy Restauratio — quel Idée? Most Insurrectio 's et caet. — és 13 nap alatt praefigáltatott a' Restauratio, mely 23. meg is fog tartatni. — Be sokszor jutott eszembe, sőt elől is kerestem elébbi Leveledet. — Teleki Lászlónét még csak hírébe nevébe esmérem, soha se lehetségén oly szerentsés, hogy tiszteletére lehettem volna, holott azólta sokszor voltam Pesten, de ő ott bent nem vólt. — Valóba ohajtanám esmérni — — mert szükség volna végére járnai annak a' mit irtál — O Dieux! à quels mortels — — — Már eleget tudnék írni — De el várom míg többet tudok — vagy talám csak beszélhetek. — Egy okos Restauratiot végbe vinni, Embert kíván —

Bár csak a' háborubeli környül állások engednék, hogy akkor tájban, mikor Zirtzen akarsz lenni, én Komárom Vármegyebeli Jószágoskámát meg látogathatnám 's velled együtt utazhatnék Zirtzre — mely nékem éppen utamba esik. — Onnét jövet Veszprémbe *Horráth János* Canonok Jó Barátomhoz, onnét Csapodihoz, ki a' Balaton végénél lakik, Vármegyénk szélén, 's onnét N. Bajomba, hová a' két Danit constituálnám t. i. Berzsényi és Szokolay Danit. — Ez volna nékem az én életembeli leg kedvesebb napjaim közzül való, leg nagyobb és talám leg utolsó. — Ezt a' maga értelmébe vévén — mert oly forma kedves napokat én nem igen reménylek. —

Peleségem-is ohajtva várja azt a' Terminust mellybe a' napot distingvalhassa minden egyéb napoktól, és érdemesithesse magát barátságára annak, kit régtől fogva mint Barátomat tisztel. — Ő keményebb természetű, mert az ő Chernell Elei nem szoktak gyengén educálni — és okosabb-is olvasási után, mint sem gyermekeit gegyelne — (nem tudom érted e ezen Terminust), de még is már már közelgetvén az Insurrectio, az annak eleibe nézés, nagyobbik Fiának Adalbertnek (*Bela*) catoprica [!] tekintetéből könnyüket facsart szeméből — és el annyira aggódik, hogy már Teste keménységét kezdi vetkezni — — Valóba szomorú gondolatok — midőn jól el-készült gyermekét, illy készületlen, organisatlan, és úgy szólván ezél nélkül való csoportba, majd mintegy kéntelen taszítani. Én vigasztalni nem tudom, mert velle egyenlőn érzek; hogy nem megy, arról nem assecuralhatom, mert egy Complot állott össze, mely igen dühösködik a' mentségek ellen.

Adalbert Fiam most honor. V. Notarius, azért Törvény értelmé szerénczén éppen nem exemptus — ha hivatalba volna is, csak a Statusoktól függne — De csak gondold — mitsoda sensatiot okoz az Édes Annya szívébe, mikor a' kisebbik, Kazimir, azzal vigasztalja, ne busuljon, úgy mond semmit a' Bátyámon, el-megyek én helyette — Oh Barátom el-képzeld, mint olvasztya ez a' szülék szívet — ! Casimir most novitius Rhetor volt Sopronba, és kéntelen vagyok ismét oda vissza küldeni vagy vinni. —

Ad vocem Sopron. Examenbe együtt voltam Kis János Superintendensel, és segitettem örülni egy igen igen derék Fiánn, ki iső Eminens abba a' Classisba, melybe fiam csak ugyan a' novitiusok közt is inter Eminentes van. — De oly Ifju *Kis Lajos*, hogy néki ritka párja — Már exteriorja is igen sok jót mutat — Nem fog oly magas lenni, mint édes Attya, de izmos vagy zümök, vallas,

mint az olyak, kiket nagyoknak esmér a' Világ — — — ékes, vidám ábrázatu, Reform. (vagy mivel ez Attyának is hibául tulajdonittatik, hogy azokat distingvalja) inkább Görög színű, barna, piros, eleven, tüzes szemű vagy által-ható nézésű, olyanforma mint Kazintzi Ferentzé. A' maga Oskolai tudományaiba méltó 1ső Eminensnek, de ez nem elég kifejezés, mert az néha oldal tekintetéből-is meg esik, hanem minden próbát ki álló derek fiu, és propria industria jó Francia. és Spanyol — et caet. Egy szóval igen derek fiú. — Előre örüllök ha meg tarthatya fogadását Édes Attya, és ez ősszel visitálván Dioecesisét, fiát velle hozván meg látogat — Examen alatt sokszor melléje ültem az Öregnek, és meg is látogattam, a' mennyit illy alkalmatosságokkal lehet, beszéllettünk, de éppen nem a' meg elégedésig. — Felőlel sokat, és sok szépet — emlékezett arról-is, hogy nevémet barátid lajstromába írtad meg néki — melyen örvendettem — De azt is meg vallom, hogy ki nyilatkoztatta azt-is, hogy sajnállya Nevednek abban lett compromittáltatását, hogy Dajka Gábor verseit a' Publicumnak felette recommendáltad — és már benne sokan meg csalattatának tartván magokat — — miatta zúgnak. Berzsényi felől másképp itél — és ítének.

Horváth Ádám nékem éppen oly Barátom mint Tenéked — az ő maga viselete nékem se tetszik, de én ő reá haragudni nem tudnék — és becsüllöm sokakba az ő originalitását, becsüllöm poetai tűzét, becsüllöm szép tudományát — és vig természetét. E napokba itt meg fordulván mit írt, ide zárom. Valaszolni fogom neki a' mit tudok. —

Szokolaÿ Barátunk eránt szomorú észre vételemből irhatom hogy nehezen fogja a' Restauratorianak tűzét ki álloni. — Sőt még Csapodj B[arátun]k is nehezen — Felőlem, magam felől-is hasonlót vettem észre, de azt tudod, hogy efféléket mindég hamarébb meg tud más, mint maga a' kit illet — és hogy ilyenkor sok fucatus Barát süg, ki jó ki rossz czélből — az az magára nézve ki úgy hogy neki úgy tetszik jónak — ki úgy hogy azt akarja, másnak tessék jónak — — Erről gondolom mához egy hétre többet és bizonyosabbat. —

Azon Gr. és Administrator felől,* kinek L. + tyét** oly gondossan megvizsgáltad, esett értésemre, hogy tandem igen sok punc-

* Kazinczy F. a lap szélére jegyezte a gróf nevét: «Gróf Rhédey Lajos».

** «Leopold keresztjét». — Kazinczy F. jegyzete.

tumokból álló Delatio ment volna fel esene az Udvarhoz — és hogy nehezen buvik ki beőle — vagy ha most egyszer még el mellőzheti-is, de nem sokszor — — Azt is hallom, hogy ott lévő Camer. Praefect. Őtsemnek is szerentsétlenségéhez sokat conferált legyen. —

Az Administratorokról ismét Gr. Teleki jut eszembe — az ő Physiognomiájáról pedig a' Te kedves gyermekeid eránt való reflexioid, vagy Declaratioid C. Vay József ott létebe — mely alkalmatossággal engem bosszont azon nevezellen tudós Professornak be szöllása, ha vallyon lehet é a' makattnáknak örülni? — Valyon nem jobban illott volna é néki, vagy azt kérdezni, mit értesz a' makattnáknak neve alatt — vagy azt ha a' Physiognomica észre vételek tulajdonid e? vagy Lavateréi — mert így lett volna mind materia a' Discursusra, mind ő könnyebben szabadult volna a' hosszú consequentiaktól. — A' mi illeti az elsőt, mint esmér Barátom előtt nyilatkoztatom ki vétekeedésemet. Makattnáknak nélkül nem tudok fest Charactert képzeln, de ha az Stutzkopf — nem emberem. Mert akar Sz. Pállal omnia probate, et quae meliora sunt retinete, akar a' Juristákkal Sapientis est mutare Consilium in meliora tartsak, mindég nyertessebb maradok ha ezen principiumok mellett makattnáknak meg maradok — mert ez a' józan okosságnak dictálása, non de ponte cadit qui cum Sapientia vadit. — De, mondám, makattnáknak meg tartsa ám kiki az ily egyszer meg próbált 's jóvá hagyott 's mások által is el-vallalt principiumokat — Éppen nem azért mert mások-is javallják, hanem hogy több R[imbe]r bírálta meg — 's azért javallja — Ez ad vocem *makattnáknak*.

A mi illeti a Physiognomiát. Ha magad észre vételei után itélsz vagy teszel észre vételeket — helybe hagyom — Lavater írásai után tagadom — mert vannak egy jó és édes nézésű embernek oly Observatioi, hogy még gondolattal is nehezen tudja fixirozni, nem hogy le írni vagy meg magyarázni tudná. — És abban-is elég tapasztalásink vannak, hogy az educatio, a' maga formálása más effectust producál a' Világi practica életbe, mint a' Physiognomia mutatta. — Bosszongokodom Lavaterre is, hogy oly képekről hozza judiciomát, kiket ha alája nincs is írva, de igen esmér a' Világ, 's jobban mint sem el ne hinné, hogy ő jól találta a' jövendőlést — de fájdalom mind a' Consequentia. Ezeket ne vedd úgy mint ha Kedves Copiadra szöllarának — hanem az jutatta eszembe Teleki László physiognomiáját, mely Martialis vagy leg alább virilis Kép — azomba mely gyenge. — Tegnap itt keresztül menvén, ismét ebéden

nállom volt 's azt mondá, hogy a' Nagy Moreau ki szállott volna a' Burgus földre és valamelyik Armadiat commandirozni fogná — Én nem hiszem hogy esendes lakását ama jó Americába illy bizonytalansággal cserélné fél az a' jó Calculista — nem ütött még az ő órája.

N[agy] B[ajom] 16-a Aug. 1813.

Meg várnám a' Restauratiót, de félek el szalaszt[ani] Levelem[et].

Felcségedtül hallom, hogy Kazinczy Barátunk 7berben Zirtze és Somogyba is készül. Ha Te azt nekem meg írnád bizonyosabban, hogy mikor lesz ő Szirczen? én oda mennék ő hozzá — ő hozzá, mondom, nem a' Szirczi kalastoromhoz: mert ő én hozzám messzebb is eljött. — Ő hozzá, nem egy ünneplő gyülekezethez, mellyben nekem kevésb örömöm: de ötet ha vele tsak kotten lennénk is, tellyes kedve tölttéig, és az ő Angyala' meg elégedéséig tudom mulattatni: Groff Szapáritól küldöttem neki holmiket, Julius elején: nem tudom vette e? Isten veled.

h. b.

Irom N. Bajomban 13-a Aug. 1813.

H. Ad. mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2500.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

A Religiók'

Eredete és Harmoniája.

Jóllehet a' religiók' historiája nem egyéb, mint az emberi gyarlóságnak és gonoszságnak tükre — — —

[stb. mint Berzsenyi D. összes műveiben.]

Nagy érdemű 's tisztelt Férjfiú!

Látod hogy mast kötetlen beszédben próbálgatom tollamat. Vedd ezen próba darabot, 's ítéld meg azt szokott nyiltszivűséggel, 's légy e' részben is Mesterem, valamint a' pocsisben vezetőm voltál.

Egy napon vevém leveledet Sárközynek levelével, ki nekem jelenté, hogy gróf Teleky más nap nála fog szállni és hálni, ki is ötet kérte, hogy engem akkorra oda constituáljon. Én tehát el mentem, 's leveledet is el vittem. Örvendénk uri familiád szaporodásán 's atyai örömeidben részt vettünk.

Gróf Teleky László, a' Koronaőr fia,¹ engem a legszívesbb nyájassággal fogadott 's maga mellé ültetett. Csudálkozva hallám tőle hogy ő is poéta, 's a' mi több, némelly verseit el is mondá előttem, mellyek első hallásra igen szépen zengtek. A' többek közt azt is mondá, hogy ő mast Bocskayról egy Epepeját készít. Nagy gondolat, mondám, 's méltó hogy nagyok izzadjanak rajta!

Gróf Teleky mint ember és hazafi az én egész szeretetemet és tiszteletemet meg nyerte. 'S valóban mentes ő minden úri bolondságtól 's tellyes a' leg emberibb szelídséggel és nyájassággal. — Daykát csak alig futhatám végig, mingyárt elkapák tőlem, 's következés képpen itélni sem tudok róla, de annyit csakugyan tudok, hogy azon goromba epigrammát meg nem érdemlette. Biztatsz, hogy még ez idén meg fogsz jelen léteddel tisztelni és örvendeztetni. Köszönöm, 's meg vagyok az eránt győződve, hogy ha füstbe megy ezen szép örömöm, nem szived léssen oka.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2501.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám!

Augusztusnak tizenhatodik napja életemnek legnevezetesebb szempillantásai közé tartozik. Vagy örökre áldani fogom azt vagy átkozni. Ha Kriska enyém leszen 's enyém marad, úgy, hiszem 's erősen hiszem, hogy áldani fogom. De a' rágalmazó nyelvek! Ha el nem szakaszthatnak e egymástól bennünket? Érzem én mind becsemet, mind nembecsemet; azonban még is rettegek.

Azt kívánja Édes Uram Bátyám, hogy tegnapi dolgaim felől tudósítsam 's mennél bővebben, mennél környülményesebben. Agyvelőm még most is ég. De tegnap, tegnap! Minekelőtte el kezdettem volna rebegésemet, oly rettenetes ábrázatba, állásba tétettem, hogy Kriska, a' ki előre sejdített valamit, egynehányszor igazíta a tükörnek, hogy látnám rettenetes formámat. Ő ült 's kötött, én elejébe állottam, akartam szólani 's nem szólhattam. Fel 's alá járkáltam, 's ismét megállottam a' Kedves előtt 's ismét nem leltem szót. Kétszer ivám ki egy meszelyes pohár vizet. Ah, az nem adott bátorságot.

¹ Ez és az előtte levő három szó Kazinczy F. közbetoldása.

Végre ennyit tudtam szólni: Kriska, nem jön a' kertbe egy kevéssé sétálni? — Igen, csak ezt végzem. Idő múlt bele, míg elvégzé, 's én mind addig csak hallgattam. Hallgatott ő is. Egyszer vége a' munkának 's megyünk a' kertbe. Karon fogtam. 'S el kezdünk sétálni, 's én még sem szólok. Itt híves van, ugymond: a' keszkenőmért menyek: 's mosolygott. Ne még, Édes Kriskám, csak még zavarodásomból magamhoz térhetek. Mosolygott. Ismét sétálás 's mély hallgatás. Végtére elkezdém: Mint volt Maga az én magam viselkedéssel megelegetve? — Igen jól. — De én némelykor komor voltam! Nékem sincs eggyaránt és mindenkor jó kedvem. — Igen, de! . . . töröltem homlokomat, hajaim tépdستم 's csak nem ereszhettem ki számon, a' mit mondani akarék. Én azért voltam olly kedvetlen, mert én magát szeretem. Ha képem és zavarodásom nem eléggé mondja a' mit akarok, úgy hijjaban minden akaratom a' kijelentésre. Én soha még szerelmes Declaratiót nem tettem, 's az indulat — Magához bizodalmam nem lévén — én tudom, Maga engemet nem szeret . . . — Ekkor Kriska kezdett szólni, 's, Uram Bátyám! melly valósággal, melly okossággal! Értem mit akar, Pali. Azt mondja, hogy szeret, de nehezen hiszem. Maga olly könnyen nem felejtette el Zsuzsit. Maga még most is szereti őtet. — Én Zsuzsit mint Barátja szerettem. Többek előtt tettem ezt a' valástételt előtte és neki, hogy én veszedelmesnek tartom jobbát megkérni. Osztán a' mi engem Zsuzsihoz vont, az a' szánakozás vala, melly abból vette eredetét, minthogy őtet még testvérjei is rágalmazták. —

Osztán én megvallom, ugymond egy hosszas hallgatás után; hogy én magába szerelmes nem vagyok, sőt mikor Berettőről hozánk jött, épen antipathiát érzettem maga eránt, de naponként inkább vonzódom maga eránt, 's van a' mit Magában becsülök. De van oliyan is, a' mellytől irtódzom, 's ezen hiba oliyan a' melly mellett én Magával soha szerencsés és boldog nem lehetnék. Meg rettentem. Mi volt? Az hogy én a' bort mérték felett iszom. Mentetem magamat. Mondotta hogy Fáy Feri is mentett. De hát alkalmatosnak gondolja e magát, Pali, hogy engemet boldoggá tehetne, 's vélem boldog életet élne? Én a' legboldogabb életet élek itthon; énnekem igen sok gyengeségeim vagynak, el fogja e azokat túrni 's ha tévedni fogok, fog e maga annyi erővel bírni 's annyi szeretettel, hogy szép móddal eligazítson. Igérttem 's elmondám, hogy Azt, a' kitől és a' kinek characterétől boldogságomat várom, meg neu szűnök szeretni, becsülni. Reménylhetek tehát? Én még nem

ismerem magát, de imhol kezem! Maga nem viseltethetik elég háladatossággal Kazinczy eránt. Egyenesen és egyedül csak ennek a' tiszteletre méltó embernek tekintetéből cselekszem e' vakmerő lépést. Megcsókoltam kezét. Vacsorára hívtak. Mentünk. Vacsora után Tercsa felkölt 's velünk beszélgetett. Jó éjszakát kívánván én, kezem gyengén szoritá meg. Már tudta a' dolgot. Ez talán azt jelentette, hogy nincs ellenére. Bay örült 's örülve feküdtem le. Ma környülállásimról, Péczelről, az ottani Atyjafiakról kérdezősködött. Bátorabbá tett. 'S most jöttünk haza a' sétalásból. —

Gyuri siet 's ezért én nekem is sietnem kellett. Édes Uram Bátyám engem boldoggá tett. Egy embert tenni boldoggá! Végye Édes Uram Bátyám legszivesebb halámat legemberibb jó téteért. Siessen megerősíteni az elkezdett kötést. Kazinczy ma volt Ujhelyben. Azt izené Fiscalisa által, hogy a' Dorgóban vár reám Vasárnap reggelig, hová ma indúlt. Az asztalon a' vacsora. A' legmélyebb háladatossággal eltelve vagyok

Édes Uram Bátyámnak

Lasztócz Aug. 17d. 1813.

örökös tisztelője

Szemere Pál.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2502.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Széphalom Aug. 18d. 1813.

Kedves barátom!

Szemere Pálnak az éjjel vevém levelét Lasztóczról, hozzám 2 órányira, hogy Aug. 16dikán házassági jelentésén általesett Szemere Chrisztin Kis Asszonynál, a' László és Vatay Krisztina gyermekénél, 's szerencsés. — Fogatok, 's megyek még ma tétetni-meg a' gyűrű váltást. Ezért irok illy röviden. — Sarkantyú kelle a' félénk legénynek; de csak hogy megtette a' lépést. A' leány igen igen derék, Pali szerencsés lesz, még erszényre nézve is jól házasodott. — Parányi szőke felcséget kapott. Igen örvendek lépésének.

A' háborúi készületek lehetlenné teszük hogy utazzunk. Ezt magad is látod. — Zemplény 19f legényt állit 's lusztrál; de Diacta nélkül nem szeretne akarni, ha nem fog akarttattatni. —

Öllemek teljes barátsággal, tisztelettel.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2503.

Kazinezy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom, Aug. 18d. 1813.

Kedves édes barátom,

Szemere barátunk ma fog jegyet váltani Lasztócson, (melly hozzám 2 órányira fekszik, Kázmérhoz félre,) Szemere László Urnak 's Vatay Christine Asszonynak Christine leányával. Az éjjel vettem tudósítását, hogy Aug. 16dikán magát a' szeretett leánynál bejelentette 's tőle kedves feleletet vett. Én tehát fogatok, 's még dél előtt solennizáltatom a' jegyváltás által a' kötést. Aug. 15dikén ott voltam én is, 's mind akkor szóval, mind az előtt már levelek által készítettem a' dolgot. — A' mi kedves Palink hitvese egy magyar lelkű, de németül beszéllő, francziául olvasó, parányi, rendes és kedves, igen igen derék leány. Még abban is kedvét találta Pali, hogy szökét kap és nem barnát, — mert izlése eleitől fogva azt tartá, a' mint mondja, kedvesebbnek. — A' Kisasszony atyja most Decemberben megholt, az Asszony el. Az elsőbb Kisasszony, *Theréz*, tavaly Septemberben ment Bay József Úrhoz, 's Aug. 15dikén Louise leánykát keresztelve neki a' mi jelentünkben a' Kalvin Papja — *Christine* a' második gyermek. A' két ifjabb gyermeke a' háznak *György* és *Miklós* még Patakon tanulnak. — A' ház tekintetben van, az Asszony példás feleség volt 's jó anya; — Pali még erszényre nézve is jól házasodik. — Örüljetek neki, kedves barátim, mind, mind, a' kik Palit szeretitek. Külön írni mindnyájatokhoz nincs időm, mert mingyárt megyek Lasztóczra.

Hadd engedjek szabad futást szeszemnek, hadd beszélljem-el hogy a' mi Palink melyly rettegve tevé a' lépést. — Ha feleségem és én nem készítettük volna neki az útat, soha, soha sem fogta volna megtenni merni azt.

Megértvén tőle mingyárt hogy feljöve hozzám, hogy Christint ohajtaná, 's birtoka által magát szerencsésnek hinné, magam mentem-el, 's bejelentém Christinne, hogy Pali meg fog jelenni. — Azt végzénk Palival, hogy addig oda ne menjen, míg leveletem veendő. Akkor a' vizek köztte és közttem oly nagyok voltak, hogy élet és halál közt lebegett volna a' levelvivő; de Pali általment

Lasztócra, 's mint *ludas* magát félénkké tevő, 's a' leány is, tudván mit akar, vonogatta magát, kerültö Palit, 's Pali még félénkebbé lett, desperált. — Feleségem megszánta szenvedéseit, 's által ment vele, 's szóllott sorban mindnyájokkal. — Én ismét leveleztem Christinnel, 's készítettem az útat. — Hogy ismerkedhessenek, Palit ott hagyánk. — Bayné közel lévén a' lebetegedéshez 's végre szülvén is, Pali a' maga rettenései közt jónak látta, halasztani a' dolgot. Végre Aug. 15dikén én is áltabnenék a' keresztelőbe, 's Palinak tüzet adtam, hogy másnap bizonyosan szólljon. Szóllott. Nyugtalan valék, 's tegnap levelet irtam neki és a' feleségemnek, hogy tudósítsanak miben van a' dolog. — A félénk bajnok elragadtatott örömmel írja, hogy általesett 'a' béjelentésen, 's kedvese kezét megnyerte.

Aug. 11dikén Zemplény Gyűlést tartott, 's 191 embert állít-ki a' Palatinus kívánságához képest. E' napokban lusztrálnak. De nem tudom mi lesz a' végzés az eránt, ha *Diaeta* nélkül menjen e ellenség elébe a' fel kelendő sereg. — Abauj 17dikben tartott Gyűlést Vice Ispanja előlülése alatt, mert Fő Ispanja meg nem jelenhet. — Mit végzett, még nem tudom.

Tegnap előtt a' Sógorom is bé mutatta magát a' lustrálóknak. Bedictálván 3dik fija nevét, az egész Deputatio esudálkozva kérdé: Micsoda? 's Napolcon? — A' tüzes Fő Ispan bon-mót csinált a' két névből: Jó! jó! kiálta, *Török Napoleon* annyi mint *Napoleonot török* az az **megettöröm**.

Kedves barátom Helmeczi! — Légy rajta, hogy Báróczi elébe az a' Praefatio nyomtattassék, mellyet *Augustusban* dátáltam, nem a' két elsőbb, melly Juliusi datumot tart. — Minekelötte Pestről elmégy, hagyd Horvát, vagy Vitkovics, vagy Kultsár barátinknál mind azt a' mit nekem küldeni akarsz, hogy Kazinczy István Őcsém elhozhasa — (mert a' háborúi készületek lehetlenné teszik hogy a' tudva való útat tegyen) — 'S ezen csomóban légyen

1) Censúrán általesett Kézirásaim — még a' *Magy. Rég. és Ritk. II. kötet* is.

2) Báróczynak munkáji, ha készek.

3.) Eggenberger Urtól egy ott számomra letett kis pakét, melly oda Pápai Prof. Tóth Ferencz Urtól jutott.

Elrémülvén a' háború' hírétől, egész napokat dolgozom, hogy munkáim XV. Kötetben készen álljanak. Hogy eggyiség legyen

bennek az Orthographiára nézve, mikor minden kész lesz, a' legelsőn kezdem a' munkát 's végig olvasom. --- Most *Yóriknak érzékeny útazásait* fordítom, előttem lévén a' német, francia és angol textus. Angolul nem olvasok, de sokszor belé tekintek, 's divinalom az értelmet. A' német igen szoros fordítás, a' francia szép, de tag. Eljetez szerencsésen.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2504.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

1813. Aug. 18.¹

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

Rövid a' levél, de kedves hírt viszen. — Szemere Pál barátunk Aug. 16d. tevé házassági jelentést Szemere László és Vataj Christina ugyan csak Chrisztine nevű leányoknak Lasztócson, Kazmérhoz fél órányira, hozzám kettőre. — Az Úr tavaly Decemberben megholt, az Asszony él. — Ez eránt Palitól és pronuba feleségemtől az éjjel kaptam hírt, 's ime fogatok 's mégyek solennizálni a' házassági kötést a' jegyváltás által. Eszes, derék, igen jól nevelt, francziául is olvasó, parányi de kedves formájú szőke leányt kap a' mi Palink, kivel esalhattalanul jól fog élni, sőt nem jól, de boldogul. Eljen szerencsésen, kedves Uram Öcsém, 's örvendjen a' hírnek.

Ölelem barátsággal.

d. 18. Aug.

1813.

[Eredetiye a Szemeretár IV. kötetében.]

2505.

Édes Gergely — Kazinczynak.

21-a Aug. 1813.

Áldást, hoszszú életet, egészséget 's tüzet a' Múzsákhoz kíván az ő Kazinczyjának

Édes Gergely.

Egynehány útamtól elszakasztott az én Barátomnak várása Zircz felé, féltettem, azt a napot elne veszítsem, a' mellyenn Kazin-

¹ A kelet a levél elején Szemere Pál jegyzése.

czynk itt átmenendő: de semmi való nem született és én hiába várok. Hol látjuk meg már egymást? Azért ez alkalmatosságotis használvann irok. Bár csak láthatnád a' Halhatatlanság' Műzsáját! Már kész! — ma holnap Kovács Samunknál leszek vete. Nem tudom a' Grammatikámat Kulcsár vagy Helmecezy megküldötték-e? Most én futólag ujdonat új Anakreonimból küldök vagy kettőt. Éppenn tegnap előtt facsartaki belőlem egygy közelvaló szép.

A' magát festő.

Fesdki magad' szép alak.
Millyen léssz, hadd lássalak,
Fesd-ki magad! lédj szebb te,
Mint egyy kis tarka lepke,
Ebben megnem gátollak,
De osztánn nem csókollak,
Osztánn akármi szép lédj,
'S csapongj mint a' nyári légy,
Én mézest másutt falok,
'S rólad mérget nem nyalok.

A' magát pípező.

Csudálatos menyecske!
Begyés, de nem nagyon szép!
Sőt szép, de még magának
Nem tetszik, a' mi tetszőbb. —
Nekem bizony nagyon szép
'S még szebb akarna lenni.
Azért akar folyamni
Festőszeréhez és még
Öltözni pípesebbenn . . . .
Minek? nekem magábann
Tetszik; de nem hisz.
Oh hátt kinek? Nekem személyje
Tetszik, saját személyje . . .
Kiért tehát? Nem értem . . . .
Érttem ne fesse képét
'S ne rejtegesse testét.
Oly bájos öltözettel,
Megérem én magával.

's nekem ha nem hisz ebben,
Nem bánom én, akárhol
Árulja páva-tollát.

A' szépbízelkedő.

Hízelkedő vagy és szép?
Beszéded édes és méz,
A' mellyel engem illetsz.
Hagyd-el; ne bojtogassad
Szívem' tüzet tanultt és
Hiú beszélgetéssel. ...
Úgy elbízem, hogy érttem
Tüzel szerelmed inkább,
Ha csókkal-is peesétled.

Többet is írnék ide, de nekem az írás nagyobb terhenre van, mind [1] maga a' gondolkodás. Ez az oka egyik, hogy számos gondolataim a' mint születnek, úgy elhalnak. Az én Anakreoniim, a' mint minap Kulcsár írta, Helmezczinél vagynak. t. i. Egészenn új fordítása Anakreonnak és valami másfélszáznyi magaméji 's azomba állhatatlan elmém olykor olykor újakat penderít, 's itthonn ismét szaporodnak. Boszszankodás nélkül nem említhetem; miért vetett-el a' sors ide, holott a' legkedvesebb barátimat, a' kikkel néha pitizálni 's danolni, néha bolondoskodni és magunkat csaknem agyonn szoktuk kacagni a' halál --- az irigy elhordta. A' kik még élnek, távol vannak és vagy a' szentségnek vagy a' tettetésnek palástja alatt rejtetik emberiségeket, 's bámúlják az én állandó gyerekségemet.¹ Élünk barátom, játszunk, enyelegjünk, vigadjunk az okosságnak rendes határai között, bizony úgyis meghalunk. Az Isten magais szánja a' felettébb Kegyelteket.

De de no hiszen csak nem állhatom-meg eme' minap egy barátom' poszszitájára készített extemporalisomat.

Ember született világra!
Ok-e ez' a' vígasságra? —
Ha másnak nem, az nekem!
Mutatja ez énekem.

¹ Itt a következő mondatot vastagon kitörülte a levélíró: *a' ki hallgatdímért magam is tudok histriót mutatni.*

Sírva lett? bíra született? —
 Mind így kezdjük az életet! —
 Ez bizony proféczia,
 Úgy-e kis Lukréczia?
 De ha felnősz és szép leszel:
 Olykor olykor csak részt veszel
 Teis az örömeikben —
 A' kedves érzéseikben:
 Egy lépés van az életre,
 Egy ismét az elmonetere,
 Ha most jajjal kezdődik —
 Majd nyögéssel végződik.
 De éppenn azért örülünk,
 Hogy javabann részesüljünk:
 A többiről ki tehet?
 Legalább túrni lehet.
 Ha nem élnék, nem örülnék
 'S az életet nem becsülnék,
 Hanemha jót éreznék
 Benne bár ne neveznénk.
 Szenyvedni édes anyának?
 Baj! baj! de hátt kis fiának
 Osztaun hogyan örülne,
 Hanemha nyögne 's szülne?
 Már a bajonn itt át-estünk,
 Megvan a' mit vártunk, lestünk,
 Elég vígan lehetünk,
 Hogy poszszitát ehetünk.
 Igyunk rá! éljünk mindnyájann!
 Míg itt időnk engedve van!
 Élj te-is Lukréczia!
 Te kis új atyánkfia.

És — is — mégis — 's — ez egyet Concoctióra!

Búsúljak? nem búsúlhatok
 Míg egy pohár bort ihatok.
 A' bú nekem nem kenyerem,
 Mert attól nem duzzad erem.
 Távozz bú! félre gond tölem!
 Mi lenne így énbőlőlem?
 Elé! elé gondürítő!
 Jer ide te szívderítő!

Bor nekem meg egy vig pajtás! --
 Jön-e még egy valaki más?
 Majd ha előbb jól lakhatunk,
 Azután pitizálhatunk.
 Félre tőlem vizes korsó!
 Míg elnem-zár a' koporsó,
 Hadd ójtek és hadd vigadjak,
 Hogy a' bűnnek búcsút adjak.
 Jer te Böskö, vagy mi neved?
 Most tőlem rossz neved ne vedd
 Akárminek-is mondjalak,
 Csakhogy bort töltés kedves alak!
 Étel és víz mértékkel jó,
 De az öröm borból folyó,
 Ebből többecskeket ihatunk,
 Osztánn eldanolgathatunk.
 Aló vígann a' míg élünk!
 Ha meghalunk, Isten vélünk:
 Éreznünk kell az életet,
 A' melly csak öröm 's szeretet.
 Öröm, szeretet, barátság,
 Nyílt szív, vig elme, mulatság,
 Ezek az élet' enyvei
 'S holtig tartó kötelei.

Berzsenyit örömmel olvasom. Kár hogy annyit botlik! Személy-
 jét nem ösmerem, jóllehet majd szomszéd Vármegyében hangoztatja
 ekkhójit. Most fordítom én, de szüzenn és nem úgy mint Csokonai a'
 Békaegérharczot, hasonló Hexametrumokbann. Juliusbann nálam volt
 és hált Márton József, elijedtem tőle, oly sáppadtann!! Ki nálunk
 sokkal ifjabb. Hozzád, barátom, kevés édes érzést arúlt nálam! de
 hiszen más az ő kénye. Külömbenn velem álmatlanul húzott-ki
 egy éjtszakát. Ő sokat ígért és alig ha Wébertől már 8 esztendő-
 től fogva nála hevert tüzes Hevesdimet magával nem vitte; mert
 szabadságot engedtem nekie rá. A többiről úgy gondolom, hogy az
 idő parancsol. Az én Theologiámmal öszveköttetett különös Philo-
 sophiám a' Halhatatlanság' Múzsájábann van különös korlátok között.
 Mondhatom Barátom hogy még ilyen munka emberi körnök közül
 nem került. Iróasztalom' fiókjábann alszik írásbann 48 iyből álló

papírosom. Azonba kaczagj egyet rá, új Enyelgéseim-is készülnek.
Sokatis írok. Van időm! Százszor

Százszor fogadtam én, hogy én
Több verseket nem írok; és
Százszor törém-meg e' kegyes
Feltételem szavát: tehát
Százszor fogadjak illyeket,
Százszor leszek hazug biz én,
Mert én biz én csak egy iránt
Irkálgatok, firkálgatok.
És eddig ez tölem sokis.
De mit tegyek? Nem nyughatok,
Hanemha verset írhatok,
Ha meghalok hisz' én biz én
Nem írok is nem dalnokis —

Köszönts a Te Kedveseidet! mert azok nekem is! Élj velek
és írj 's örülj.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2506.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Kedves Grófom,

Professor Rumi barátom nem győz eléggé dicsekedni azon kegyességeiddel, mellyeket eránta bizonyítani méltóztattál. Ámbár ezen jóságodat egyedül lelked szépségének és nagyságának tulajdoníthatnám, és azon hajlandóságnak, mellyet igazán nagy Nagy-atyádtól 's Ipadtól örökség gyanánt kaptál, hogy a' kik a' jobb fejek közzé tartoznak, 's tudományaik által a' Hazára díszet és hasznot vonnak, te is szereted: olly hiú vagyok, hogy a' Rumi' kegyes elfogadtatását egy részben annak tulajdonítom hogy ő Hozzád általam vala beajánlva. Hadd mondjam tehát, kedves barátom, hogy a' mit vele mind Te mind a' szép és jó Grófné tevétek, azt én erántam mutatott kegyességül veszem, 's kérlek hogy alázatos köszönetemet elfogadni méltóztassatok. Péczelt Rumi nem felejtheti, 's társaságokban nem lelt kevesebb gyönyört mint kincseidben, mellyeknek for-

gátásokra nekie szabadságot engedél. Beszélli mint mulatott körülted, az ebédnél 's vacsoránál, 's a' Claviér mellett; beszéli hogy Grófnéd még is *szép* és *bájos*, mint vala. Ne vond-meg Rumitól, ha házadnál ismét megjelenend, kegyességeidet, 's fogadd ismét úgy is mint igen munkás Tudóst, úgy is mint igen szeretett barátomat. Kár hogy ez a tűz-ember iskolák' tanítására fordittatik, vagy inkább hogy tanítani kénytelen hogy élhessen. Ha én gazdag volnék, lakást 's asztalt 's valami kevés pénzt adnék neki, 's bezárnám könyveim közzé, hogy dolgozzon 's nyomtattasson. Alig ismerék embert a' ki több jót tehetne; mert feje is jó ugyan, de bizony a' szíve is, 's a' jót, 's a' Nemzetet és Hazát (noha Lutheránus magyar) igazán szereti. Parenthezisemért ne neheztelj; nincs énbennem vallásbeli gyűlölség 's bolondság; az affélén régen túl vagyok. De annyi igaz, hogy a' Lutheránus Magyar ritkán szokott buzgó Magyar lenni: ők a' Németek felé sántítanak. Példa reá az általam forrón szeretett 's tisztelt Berzeviczy Gergely, 'a ki a' hazaszeretetet neveti, 's Cosmopolita akar csak lenni — melly tudod mit ér.

Bátorkodom azt a' kérést tenni Hozzád, hogy az idezárt levelet általadatni méltóztassal. Azért nem írtam egyenesen oda, mert félek, hogy levelem sokaig fogott volna heverni postán; és azért is, hogy a' történetet Te is tudd. Ajánlom Néked és a' Mélt. Grófnénak kegyességtékbe az új menyecskét, az urát, magamat és az enyéimemet, 's maradok örökös hív tisztelettel

Széphalom, Aug. 22d. 1813.

alázatos szolgád
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemecretár IV. kötetében.]

2507.

Kenderessy Mihály — Kazinczynak.

Kedves Kazinczym!

A normalis hat heti szabadságot két esztendő alatt legalább egyszer megnyervén, itten Déván mai napon vevém becses és nagyon kedves leveledet, és azon borítékba zárva Szemereéet. Üres valék hivatalos dolgaimtól, 's félretéve tulajdon foglalatosságaimat, legnagyobb gyönyörűségemmé vált, rólam való megemlékezésteket ezenel megköszönni.

Örvendem, hogy ha mindnyájan jól vagytok. Kérlek, grófnédát tiszteld, kezeit csókold meg az én képemben s nevemben mondj minden szépet, a mit csak tudsz; ne ítéljen meg görbe betűmről, sokkal nyájasabb vagyok, mint a hogy ezek bizonyíthatnák.

Házi dolgaim között gyönyörködve bibelődöm Sombori munkáinak rendbeszedésével. A prosodiára nézve, minthogy ez jó rendin Virág, Nagy és Berzsenyi remek munkáikban egyformán megállítatott, és te is velök nagyobb-részt egyezel, nagy figyelemmel vagyok: az orthographiára pedig az én Kazinczým gusztusát fogom követni. A *h* hangra nézve megbocsáss, kedves barátom, tőled és Szabó Dávidtól s több ilyenekből [!] örökre el kell pártolnom, a latános elisiokat ki nem állhatván.

Nem veszed észre, hogy midőn Nagy Ferenczet dageschizálással vádoló, épen akkor te magad latinizálsz, és midőn a német Sprösslinges Adonicust dicsérni láttatol, a német metristákra, kik közül valóban annak egyet sem ismerek, satírárt írtál.

Ohajtóm légy jó egészségben és contradictionibus latinisantibus non obstantibus, szeressed
hív barátodat,
Kenderesit.

írtam Déván, 24-ik augusztusban 1813-ban.

[Megjelent a Figyelő, 1885. évf. XIX. köt. 205. lapján.]

2508.

Sipos Pál — Kazinczýnak.

Freund!

Es befremde Dich nicht, dass ich Dir eine mathematische Schrift gewidmet habe. Sie enthält den Abriss meiner trigonometrischen Tafel, welche ich vor 6 Jahren habe drucken lassen: ich erfuhr aber dass Schriften dieser Art nicht ohne einen Verleger fortkommen — ja nicht einmal zur Publicität gereichen. Die Schrift hat übrigens vors [!] Licht keinen Scheu. Deine allseitige Verbindung mit Redactionen könnte wohl die beygelegte Berichtigung zur Publicität befördern: und ich habe mächtigere Beweise, als ich an Deiner bereitwilligen Verwendung zweifeln sollte. Ich bin mit freundschaftlicher Hochachtung Dein

Tordos, den 25. Aug. 1813.

ergebener
Paul Sipos.

Kivül:

Dem
Wohlgebohrnen Herrn Franz v. Kazinczy
gewidmet.

Berichtigung über eine trigonometrische Tafel mit der Aufschrift: Specimen novae Tabulae trigonometricae ad compendium systematicae constructionis reductae a Paulo Sipos. Posonii Typis Simonis Petri Weber 1807.

Die genaue Berichtigung über diese vor 6 Jahren herausgegebene Tafel könnte man wohl in der Form einer Aufgabe abfassen: und diese würde die folgende seyn:

Man soll den Plan zu einer trigonometrisch-logarithmischen Tafel unter folgenden Bedingungen entwerfen:

- a.) Die Tafel soll sich auf die ersten Grade des Quadranten beziehen.
- b.) Sie soll für mehrere Decimalstellen wie gewöhnlich eingerichtet seyn.
- c.) Es darf im Gebrauche der Tafel kein Kunstgriff, keine verwickelte Auflösung Statt finden: — es soll alles einfach und systematisch zugehen.
- d.) Man sey vorzüglich auf den Vortheil bedacht, dass eine Tafel ohne Weitläufigkeit zu Stande kommt, und ohne kostspielige Verwendung.

Man sieht es leicht an, dass die Aufgabe hinterher erdacht und aufgestellt wurde, nach dem man die Ausführung getroffen hatte: man braucht also nur die Rechenschaft hiervon abzulegen.

Die allzuschneile Abänderung der geforderten Logarithmen macht es unmöglich, dass man unmittelbar zu Werke gehe: darum versuchte man eine analytische Auflösung der Logarithmen vorzunehmen: und der gelungenste Versuch ergab sich mit folgender Gleichung:

$$\begin{aligned} \text{Log. Sin. } \frac{m}{p} & \quad \text{Log. } - \frac{2m}{p} + A: \text{ ungleich.} \\ \text{Log. Tang. } \frac{m}{p} & \quad \text{Log. } \frac{2m}{p} + A. \end{aligned}$$

Man bemerke hier, dass die Zahl A , als das erste Glied unter den Formular-Zahlen vorkommt, wenn man den Log. analytisch

entwickelt: und dass sie sich jedesmal mit dem zweyten Gliede $B \times \frac{4m^2}{p^2}$ verändert.

Dieser Umstand gab den ersten Wink, wie man die Zahl A . gleichförmig erhalten könne; denn zu diesem Zwecke braucht man nur die analytische Function $\frac{4m^2}{p^2}$ gleichförmig abwechseln zu lassen; und so müsste die neue Tafel eine vorher nie versuchte Einrichtung nach den Abänderungen der Potenz $\frac{4m^2}{p^2}$ erhalten, in dem man diese Function in der Reihe der natürlichen Zahlen fortgehen liess: wie aus dem folgenden Schemate erhellet.

Eine dekadische Eintheilung wurde auch für diese Anstalt, als die vorzüglichste gefunden.

Schema der trigonometrischen Tafel

Stelle $\frac{4m^2}{p^2}$	Grundzahlen für Sinus	Differ. = d	Grundzahlen für Tang.	Diff. = d	Log. Tab. Sin. und Tang.
0,0000	9-8950898814		9-8950898814		0-000
01	854164	44649	988113	89299	7-895
02	809515	49	9-8951077415	89302	8-045
03	764866	50	166720	05	8-133
04	720216	50	256027	07	8-196
0,0005	9-8950675566	44650	9-8951345337	89310	8-244

Da ich mit der Darstellung der vormaligen Tafel um einen Schritt weiter gegangen bin, in dem ich entwickelte Logarithmen angeführt habe: so möchte es den Anschein einer versteckten Operation gegeben haben; so viel ist gewiss, dass die Sache dabey nicht wenig an Klarheit und Einfachheit verloren hat. Gegenwärtig finde ich aber für gut bey den Grundzahlen A . stehen zu bleiben; und ich hoffe, dass die ganze Theorie auf den ersten Anblick klar und einleuchtend gemacht wird.

Man hat nemlich die Einrichtung der Tafel so eingeleitet, dass eine gleichförmige Abänderung der Grundzahlen nothwendig erfolgen müsste; und ich führe dieses anstatt Beweises an, ob ich

gleich durch einen anderen Ideengang hierauf gefallen bin; denn Anfangs habe ich jene Grundzahlen als Logarithmen isometrischer Sehnen — wie sie es in der That sind — betrachtet.

Eine Unterredung mit Herrn Triesnacker in Wien [!]; und die von ihm gemachte Bemerkung — Es wäre der Mühe werth etwas für trigonometrische Berechnungen zu leisten — fiel mir auf, und gab erst diese Wendung.

Der Erfolg steht vor Augen; dass kleine — mit 6 Stellen besetzte — Tafeln reicht zur Berechnung der Trigonometrischen Logarithmen vom 0° bis auf 1° , und noch drüber, hin: welcher Vortheil über alle Erwartung seyn muss.

Was die Anwendung der Tafel betrifft, sie lässt sich am besten durch Beispiele bewähren.

Es sey demnach Grad $\frac{m}{p} = 0.009$ gegeben; so nimmt man nach der Anleitung der Formel $\frac{2m}{p} = 0.018$ an: und hiernach kommt die Stelle $\frac{4m^2}{p^2} = 0.0003,24$ zum Vorscheine.

Die fünf ersten Ziffer abgeschnitten geben die tabularische Stelle 0.0003 an, die übrigen werden zur Differenz = x gerechnet; wonach in diesem Falle $\frac{24}{100} = x$ gefunden wird.

Hierauf wird die tabularische Grundzahl mit Zuziehung der Proportional-Differenz dx in eine mittlere verwandelt. z. B.

$$\begin{array}{rcl}
 \text{Man findet für Log. Sin. tab. } A. & = & 9.8950764866 \\
 - \quad dx = 44650 \times \frac{24}{100} & = & \quad \quad \quad - 10716 \\
 \text{mittlere Grundzahl } A. & = & 9.8950754150 \\
 + \text{ Log. } \frac{2m}{p} = \text{L. } 0.018 & = & 0.2552725052 - 2 \\
 \text{Log. Sin. } 0.009 & = & 8.1503479202 \\
 \text{Für Tang. tab. } A. \text{ ist} & = & 9.8951166720 \\
 + \quad dx = 89305 \times \frac{24}{100} & = & \quad \quad \quad + 21433 \\
 \text{Grundzahl mittl.} & = & 9.8951188153 \\
 + \text{ Log. } \frac{2m}{p} = \text{Log. } 0.018 & = & 0.2552725052 - 2 \\
 \text{Log. Tang. } 0.009 & = & 8.1503913205
 \end{array}$$

Trifft der Fall ein, dass die 5 abgeschnittene Ziffer lauter Nullen sind, so wird die Auflösung auf die tabularische Stelle 0.0000 bezogen; das übrige geht nach der vorhin gegebenen Anweisung vor sich.

Es sey z. B. Grad. 0·00175 gegeben; so
 wird sich $\frac{2m}{p} = 0·0035$, und hierauf
 $\frac{4m^2}{p^2} = 0·0000,1225$ ergeben; demnach
 wird $x = \frac{1225}{10000}$ gefunden.

Ferner A	=	9·8950898814
$- dx$	=	— 5469
mittlere Grundzahl	=	9·8950893345
+ Log. 0·0035	=	+ 0·5440680444 — 3
Log. Sin. 0·00175	=	7·4391573789
Im gleichen A .	=	9·8950898814
+ dx	=	+ 10939
mittl. Grundzahl	=	9·8950909753
+ Log. 0·0035	=	+ 0·5440680444 — 3
Log. Tang. 0·00175	=	7·4391590197

Wenn Log. Sin. oder Log. Tang. gegeben werden, und man den Grad $\frac{m}{p}$ zu finden hat: so lässt sich die Auflösung eben so leicht umkehren

Es sey z. B. der vorhin gefundene Log. Sin. für 0·009 gegeben.
 so is 8·1503479202
 — 9·8950764866
 0·2552714336 — 2
 + dx = + 10715
 Log. $\frac{2m}{p}$ = 0·2552725051 — 2

Der gefundene Log. giebt die Zahl 0·018 an: mithin der gesuchte Grad $\frac{m}{p} = 0·009$, nach gehöriger Reduction = 48' 36".

Erklärung.

Man findet in der letzten Spalte der Tafel die Anfangszahlen von Log. Sin. und zugleich von Tang. welche mit dem gegebenen Log. verglichen auf die nächste Stelle hinweisen: wie in diesem Falle der tab. Log. 8·133 auf die Stelle 0·0003 hinweist.

Ist man auf diese Art auf die nächste Stelle gerathen, so muss die dort befindliche Grundzahl von dem gegebenen Log. subtrahirt werden, und man wird Log. $\frac{2m}{p} \mp dx$ allenfalls, und in

diesem Falle Log. $\frac{2m}{p} - dx$ bekommen: da man für jetzt die nächst kleinere tabularische Stelle vor sich hat. . .

Im Falle der nächst grösseren würde man Log. $\frac{2m}{p} + dx$ bekommen.

In jedem Falle muss doch der rechte Log. $\frac{2m}{p}$ mit Zuziehung der Proportionaldifferenz dx gefunden werden.

Es fragt sich nun, [wie]¹ ist man zu x gekommen, da man den rechten Log. noch immer vermisst? Man hat freilich hierzu den unrichten Log. 0.2552714338 — 2 angewendet. Wenn man diesen Log. mit 2 multiplicirt, so wird man die Zahl 0,0003,239984 anstatt 0.00324 mithin $x = \frac{239984}{1000000}$ anstatt $\frac{24}{100}$ erhalten: und daher rührt auch der Fehler, den man um Einheit begangen hat.

Der Fehler möchte indessen noch so viel betragen sollen, so ist man doch im Stande den neuen ergänzten Log. zur Berichtigung der Differenz x anzuwenden, und den rückständigen Fehler ganz zu heben.

Überhaupt bey diesen Auflösungen braucht man nur darauf Acht zu geben, ob die Guntzahlen eine abnehmende — wie bey Sinus, oder eine zunehmende Reihe vorstellen, wie [es] der Fall bey Tangenten ist.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2509.

Kazinczy — Füzési Józsefnek.

Füzési Józsefnek.

Nagyörmű barátom,

Gróf Gyulay Karolina a' mi Döbrenteink levelében megküldé nekem *Az estve inneplését*. Elragadtatott örömmel olvastam azt. Hév érzés, hév phantazia lebeg benne, 's a' nyelv gyönyörű. Barátom, mint örvendek én midőn illyet látok! Purisztáink engem nyelvrontónak kiáltanak, kárhoztatnak, szidalmaznak, 's ime jobb fejeink egygy úton mennek velem, 's önn szeretetem azt sugja, hogy az én útamon. Meg van nyitva, meg van törve az út, 's még egy decenniumot, 's Purisztáink meg lésznek szégyenítve, pírulni fognak, hogy bennünket vissza akarának vonni, hogy ellenzették haladásun-

¹ E szó helye ki van szakítva az eredetiben.

kat. De hogy elnémúlha'ssanák, írjunk nagy gonddal, 's ne restelkedjünk törteni. Erre kérek Tégedet is.

Ne vedd bántásképpen, ha némelly soraidat ki jegyzem, melyeket ha kárhoztatni nem merek is, de gyanúsaknak nézek. *Át szűrik a' lehaldokolt napot* — a' következő sort így szeretném: 'S *az annál színesebb arannyal ég.* — *Vissza' koporsón túl tüzely* inkább mint *Koporsón túl tüzely vissza,* mert ez így scazon, 's az a' *Mint a' Vitéz magas telke* is.

Jobb volna a' vers e' két sorban is e' változtatással:

Lészönyegelve a' napot, hogy Ūr
E' széles téren ő legyen.

Monarcha — nem Monarka.

Halgatnak a' meleg mozgásbaN elhunyt
Ezer lakóji a' földnek. Magam
Meghallgatom majd itt a' hallgatást.

Rosszúl scandált sor ez:

— — — —
Szent oltárok. — Így jó vers leszén:
Oh szent oltárok! fél ragyogva esillagló
Fátylak! tirajtatok meleg (tirajtatok eggy szó és nem
kettő)
Lelkem lángokbaN olvadoz.

Ti harmaton ifjúlt rózsái lehelletek, vagy rózsás, de jobb rózsai.

Ezer | terem | tett do | log. — A' jámbusz sor nem szenyvedimég a' trochéusz lábát.

Én a' kegyes Teremtőnek. — A' jámbusz sorban az utolsó láb jámbusz legyen.

Meny nurus, menny coelum.
Idvezienem lehet — nem idvezelnem.
Napok' halotti méeseit. — Imigy
Ragyog vissza lehúnyt reményem is. —
Hol trónust a' ragadtatás emelt. —
A' szív tökéletet 's nyugalmat. —
A' mennyszerette termÉszet. —

Harmat | ba holt | rózsá mosoly | gási — Ez sánta vers.

Ezek valának azok, a' mellyekre figyelmessé tenni akartalak. Fogadd-el tőlem a' koszorút, ha érdemesnek tartasz arra, hogy azt neked nyujtsam. Isteneink tartsák meg életedet a' hazának, melly e' versezedet után úgy fog nézni, mint leendő Költőjét, 's ezt a' szónak nemesebb értelmében. — Ajánlom magamat becses emlékezetedbe.

Széphalmon September 2d. 1813.

[Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

2510. — — —

Kazinezy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Sept. 4dikén 1813.

Kedves barátom,

Véletlenül akad alkalmam vissza küldeni Hozzád Horáziusi Epistoláidat, de nincs időm mellé hosszabb levelet tenni. Már megírtam mit itélek fordításodról; nem győzöm csudálni. Soha sem hittem hogy e' nehéz tárgyat illy könnyen fordithassad, és ennyi kellellemel. Bár minél előbb olvashassam nyomtatásban!

Verseidnek kiadása eránt Trattner magadhoz írt, úgy értem Helmecczinek leveléből.

Szemere Pál Aug. 19dikén váltta gyűrűt Szemere Christinával. Én valék kérője 's boldogítója. Ha valaha valamit, ezt bizony kevélykedve írom. — Mátkája egy rendes, szöghaju, parányi leány, mivel és igen jó lélekkel. — Lasztócz, hol a' leány özvegy anyja (Vatay Kisasszony) lakik, fél órányira fekszik Kázmérhoz, 's vele szomszéd falu. Így a' két szomszéd hely, két barátnak ada hitvest, 's úgy hiszem hogy Szemerénk épen olly szerencsés lesz Kriskájában, mint én vagyok Sophiamban. Februárban készül meg menyegzőjök.

Báróczy után az én munkáim fognak megjelenni mintegy 15 kötetben. Augustusban Wielandnak Salamandrín nevű Románját 's Yoricknak Érzékeny utazásait fordítottam le. — (Mebocsáss, vigyázatlanságból mocskos papirost találtam venni.)¹ Ezen gyűjteményembe minden prózai dolgozásaimat felveszem, fel még Gesszneremet is: és ezt azért, hogy valami tollamból folyt, együtt találtassék. Verseim valaha külön kötetben jelennek-meg.

¹ Célzás a levél második lapján látható nagy tintafoltra.

Szemere arra akara bírni, hogy Biographiámat írjam-meg. Azt sem szerénységem, sem kevelységem, sem izlésem nem engedi. Melly génie tudna ebből egy *művész munkát* dolgozni! - A' helyett valamit készitek a' mi ehhez jól hasonlíthat, és erre Te adtad nekem a' gondolatot. Két három esztendeje lesz, hogy Pesti barátimnak azt tanácslád, hogy szedjék össze leveleimet, 's a' mi nyomtatható vagyon benne, adják-ki. Most tehát Levelezőimtől kölesön fogom venni leveleimet, s övéikkel együtt végig olvasom, a' mi a' Publicumot interesszálhatja, kiszedem, 's új stilusba öntöm, 's haladék nélkül kiadom. Meg fogom vallani, hogy új formába vannak öntve, és hogy sok leveleimet emlékezetemből írom. Szüleimen, életem első esztendein, oskolai 's patvaristai koromon kezdem, 's elbeszéllem mint fejlődtek-ki tehetségeim, mint lettem íróvá, mint jöttem szövethetésbe Rádayval, Orczyval, Báróczyval 'stbb 's ezeknek képeiket festem, elbeszéllem hol voltam velek, mik felől beszélünk: elbeszéllem életemnek szebb scénáját, 's Leveleim hasonlítani fognak Matthisonnak leveleihez. A' tölem kitelhető elegantiát adom-meg nekik, hogy némelly olvasót a' dolog, némelly mást a' stylus interesszáljon. — Még e' holnapban hozzá fogok e' munkához, 's fél esztendő alatt kész leszek két vagy három kötettel. Megtörténhetik, hogy Leveleim nyolcz kötetre is fognak nevedekni.

E' célra az szükség, hogy Te is küldd hozzám leveleimnek csomóját, mert Pesti barátim bizonyossá tesznek, hogy az nálad meg vagyon.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Öllelek a' tiszteletnek, 's szeretetnek minden érzéseivel.

hív barátod:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2511.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Septbr. 8d. 1813.

Kedves barátom,

Nem sokára veszed azon kisdod csomómat, melly Horáziusi Leveleidet Hozzád viszi. Vitkovicsnál tétettem-le a' csomót, peesét nélkül, hogy ő és Pesti barátim olvashassák fordításodat, 's esudál-

¹ Itt e szót: *azokat*, kitörülte a levélíró.

hassák, melly könnyűséggel fordítottad azt a' nehéz munkát. Vitkovics a' esomót Sztrokaynak fogja adni, Sztrokaynak pedig gondja léssen, hogy minél előbb vehessd.

Megirtam azt is, hogy Szemere Pál barátom Aug. 19dikén váltta gyűrűt egy távol rokonával, Szemere Chrisztinnal, 's hogy öszvekelesék Februariusban fog esni. Továbbá hogy el vagyok határozva barátimhoz írt leveleimet végig olvasni, 's úgy újra dolgozni, hogy kinyomtathassanak. Életemnek nevezetesebb történeteit papirostra teszem, 's ezen levelek között kiadom. — Kérni fogom tehát barátimat, hogy leveleimet szedjék-öszve 's nékem adják kölcsön, hogy a' munkával elkészülhessek. — Ugyan-ezt kérem kiváltképen Tóled, édes barátom. Leld módját, hogy a' esomót Eggenbergerhez, Vitkovics-hoz vagy Sztrokay-hoz minél előbb leküldhessd. Fogadom hogy minél előbb lehet, elkészülök a' munkával, 's esomódat vissza küldöm.

Sárközy István barátom írja, hogy múlt exameneteken jelen volt, veled szóllott, fiadat csudálta, 's hogy Te neki azt beszéled, hogy sok ember nem leli Daykában a' mit az én Jelentésem vele váratott. — Ezen utolsóról előbb. Werke des Geistes u. der Kunst sind für den Pöbel nicht da. 'S ez elég reá. Szörnyűség az, édes barátom, hogy Dayka, a' ki 1788 és 1796 között írt, annyira meghaladta a' maga korát, hogy húsz esztendő múlva is kevés van a' ki az ő becsét érthesse. Van benne sok férges, nem tagadom: de vannak olly darabok is, mellyek soha sem fognak avulhatni. — Imhol az, a' mit Sárközy ír:

«Examenben együtt voltam K[is] J[ános] Superintendenssel, — [stb. mint a 2499. számú levél 7-dik pontjában.]

Ne akadjunk-fel másoknak ítéleteken, édes barátom, 's sajnáljuk sorsunkat, hogy praenumeratio nélkül alig tudunk nyomtattatni. A' Praenumerans azt hiszi hogy leköteleztük magunkat úgy énekelni a' mint ók szeretik hallani a' dalt; a' Vevő ezt nem hiszi.

Leser, wie gefall' ich dir? —

Leser, wie gefällst du mir? —

Élj szerencsésen, kedves barátom. Öllelek tisztelettel.

Kézy e' napokban ért Patakra. Septbr. 5dikén vettem hozzám Párizsból Máj. 22dikén írt levelét. 11dikben vezettetik-bé hivataljába Patakon. Az Anyám' halálára írt kised munkám most nyomtattatik.

[Eredelije Kis Gyula birtokában.]

2512.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom den 8 Sept. 1813.

Theuerster Freund,

Ein Wolkenbruch an den Karpaten, wie dieser vielleicht seit seiner Existenz nicht sah, unterbrach den Lauf der Posten. So geschah es, dass ich Ihnen mir so viele Freuden gebenden Brief aus Pesth erst jetzt beantworte. — Zuerst etwas von diesem schrecklichen Ereigniss. — Alle Thäler gegen Gömör, Abauj, Sáros u. Zemplén wurden zu Seen gemacht, u. von Kásmark an bis Körön an dem südlichen Ende von Zemplén blieb keine Brücke. Das Kastell des Grafen Szirmay zu Tarcza im Sároser Com. unterwühlte das Wasser, u. da die Erde unter dem Fundament weggespült war, sank das Schloss zu einem Ruin. Diess geschah auch mit der Kirche. Kupferne Särge mit den Gebeinen der Anherrn wurden meilenweit aufgefangen. Die Thore von Kaschau wurden mit Mist dicht eingelegt, u. die Stadt ward nur durch diese Vorkehrung gerettet. An der Mühle beym Oberthor daselbst war eine Brücke. Diese ward mit Heu u. Fruchtkreuzen, Meublen mitunter auch von Mahagony, Kästen mit Gold u. Silber gefüllt so dicht verrammelt, dass das Wasser sich einen andern Weg bahnen musste; er [!] schlug in den Neumanyischen Garten, u. verschlammte ihn so hoch, dass nur die Spitzen von den Bäumen zu sehen sind. Der abgesetzte Schlamm ist viele Klafter hoch. Bey Hidas-Némethi waren einige tausend Fruchtkreuze abgelegt, u. an einem schwimmenden Fleukazal retteten sich 48 Menschen. Viele bespannte Kutschen u. Leiterwägen wurden mit crepirten Pferden u. Ochsen in allen Gegenden gefunden, die Fahrenden waren darin todt, hie u. da nahe zum Sterben. Auch ich litt dabey etwas weniges, aber gnädig: 26 Schober Heu wurden mir nicht weggeraubt, sondern fast bis zur Hälfte untergossen. — Doch zum Geschäft.

Nach der alten Freundschaft, die mich mit dem Inhaber jener reichen Bibliothek, welche Sie nun kennen, verkettet, würde ich Sie dorthin längst zum Bibliothekar vorgeschlagen haben, wenn ich nicht wüsste, dass er mit vielen Schulden beladen ist, und unter ihnen fast erliegt. Seine Eltern u. die Bücherliebhaberey des Gross-

vaters mehr als sein Leichtsinne haben ihn in diese Schulden versenkt. Machen Sie wieder eine Reise dahin, u. trachten Sie seine Neigung mehr u. mehr zu erhalten. Ich habe Sie ihm neuerdings anempfohlen u. ihm für die gegen Sie erwiesene Gütigkeit gedankt.

Neidls Klage, dass man ihm aus Ungarn sehr oft Schmiere-
reyen schickt, ist nicht ohne Grund. Und doch arbeitete er mir nach einer solchen das Bild des Wesselényi sehr ähnlich u. das Gesicht sehr gut. Es kommt alles darauf an, dass man ihm bey einen [!] gut getroffenen aber schlecht gemahlten Portrait anzugeben verstehe, was er anders mache. Bey dem Portrait meines Schwiegervaters arbeitete er nach einem sehr guten Oelgemälde sehr schlecht. Vieles lassen die Herren auch durch ihre Lehrlinge arbeiten u. retouchiren die Platte mit Unwillen. Allerdings wird es sehr wohl gethan seyn, wenn Sie sich neu mahlen lassen. Ich rathe Ihnen dazu statt Adamek, der nur Miniatur mahlt, den braven, lebenswürdigen *Niedermann* (Salzgries No 194). Dieser brave Künstler hat auch Bredeczky unseligen Andenkens u. Superint. Kis gemahlt. Das Bild des letztern sah ich bey ihm in Octob. Er ist sehr gut getroffen und das Bild hat *Gemüth*. Ich gratuliere Ihnen zu der Stunde, welche Sie bey ihm verleben werden. Treten Sie bey ihm als *mein* Freund auf. Er forderte von Kis 40 f. W. W., welches um 15 mehr ist, aber um 150 mehr werth ist, als was Adamek zu mahlen im Stande wäre. - Ihr Urtheil über den Pfaffen Molnár, der aber auch eine gute Seite hat, ist auch mein Urtheil. Der Mann hat Seiten, wegen welchen ich ihn herzlich küssen, u. andere, wegen welchen ich ihn tief verachten muss. Geld ist ihm über alles lieb. — Da man in der Reichs-Bibliothek ohne hohe Erlaubniss nichts copiren, manches auch nicht lesen darf, ist es nicht Sünde, wenn wir etwas dorthin ablegen? - Und nur einen Stoss, u. alles wird emigriren. — Dass Ganes lebt u. in Péczel lebt, habe ich gar nicht gewusst. Er war Briefschreiber vom alten Gedeon. - Ich hoffe, Sie haben [sich] in dem Saal die in tuschmanier gemahlten Tableaus, u. die Bilder von Paul, von Gedeon I. u. Gedeon II. zeigen lassen. Die erstern sind von Mányoki. - Ich hätte Sie sehen mögen, wie Sie Kultsár, der *Süsse*, empfangt. Er war einst Erzieher von dem jungen Pestetics in Keszthely (!!), und folgte in diesem Amte dem Takács von Péteri, oder, seit 1809, von Tóth. Meine Freunde in Pesth plätzen in ein Lachen aus, wenn Sie hören, dass von Kultsár die Rede beginnt. Er ist ein für das Emporblühen unserer Spra-

che u. Literatur eifernder Mann, aber äusserst *prudent*, bis zum Excess. Er hasst den Czinke, der ihm die Professur der ung. Sprache u. Literatur durch erschlichene Protectionen raubte, er lacht über den Schuft wie billig, aber seine Zeitungen erheben ihn, weil er die Jesuiten, die den Czinke protegieren, nicht beleidigen will. Erscheint ein ung. Buch, so geht er in Entzückung über; aber noch erschien *keins*, welches er gut hiessc. Nur von Szabó Dávids Aeneide spricht er mit Ehrfurcht, weil Szabó nahe an Komorn lebt, wo Kultsár geboren ist, u. weil Szabó sacerdos extinctae societatis war. —

Sehr gerne übernehme ich das mir schmeichelhafte Geschäft, die Vorrede zu Ihrem Werk Monum. Hung. aufzusetzen. Sie müssen mir aber sagen, u. das so ausführlich als möglich, was darinn gesagt werden soll, u. wie Sie es haben wollen, das ist in Ihrem Namen, oder im [!] meinem. Ich bin zu beyden gleich bereit, u. suche hier keine Rolle zu spielen, aber spreche so sehr gerne, wenn es Ihnen so besser dünkt. Zögern Sie also nicht mich dieses wissen zu lassen.

Ich erhielt den Brief aus Paris dd-22. May den 5. Sept. Er ist von Kézy. Kézy kam den nemlichen Tag nach Patak, da ich dieses Schreiben erhielt. Er wird nach dem was er mir schreibt, den 11. dieses seine Inaugurations Rede halten.

Ehe Kézy kam, theilte mir Rozgonyi, Prof. der Philos. zu Patak le Conducteur de l'étranger à Paris 1812. mit. Das Buch kaufte Kézy in Paris, u. es war sein Wegweiser. Kézy kam mit Rozgonyi in August zu Jánosi zusammen, u. liess es ihm. Aus diesem lernte ich, was in der Bibliothek des Jardin de Plantes unter Buffons Statue steht:

Maiestati naturae par ingenium.

Hier fand ich auch die Fassade des Palais du Corps Legislatif ganz in dem Geschmack der Propylaeen zu Athen. Edel u. gross. - Welch' Schade wär' es, wenn die Verschönerung von Paris gehemmt würde. Auf dem Place Vendôme steht eine 133 hohe columna cochlís, belegt mit kupfernen Platten, die aus der Beute von Austerlitz geschlagen worden, u. oben Napoleons Statue in einem Guss von dem nemlichen spoliis opimis. Rozgonyi erzählte andern in meiner Gegenwart die ganze Schnecken Säule sey aus einem Guss. Diese hat am Postament folgende Inschrift:

Napoleon Imp. Aug.
 Monumentum Belli Germanici
 Anno MDCCCXV.
 Trimestri spatio Ductu Suo Profligati
 Ex Aere Capto
 Gloriam Exercitus Maximi Dicavit.

Den 26. Aug. war General B. Vay Miklós bey unserer Congregation zugegen. Er erblickte mich in der Session, da ich doch in der Conferenz sprach. Seine Complimente auf mich an der Seite des OberGespannes hörten nicht auf, zuletzt warf er einen Fingerkuss auf mich. — Ich lernte von dem grossen und edlen Manne viel wichtiges, wie bey jeder Zusammenkunft. Ignaz Born verschied in seinen Armen. Born hatte ein mineralog. experiment vor, in das [er] nur sehr wenige, u. unter diesen auch Vay einflocht. 1791. in März berief Born den Vay damit er sehe, was geschah. Vay war krank u. konnte nicht erscheinen. In Jul. oder Aug. berief er ihn wieder. Nun erschien Vay. So wie er vom Wagen sprang, ging er zu Born. Er fand ihn sterbend. Er drückte ihm die Augen zu. — Báróczy, ganz Theosoph . . . . . Rosenkreuzer, hielt von Born nicht viel: er spöttelte über sein profanes Laboriren. — Leben Sie wohl, lieber Freund. — Babocsay ist längst bey Eggenberger, ich schickte ihn durch meine Neveus in Jul. dahin. Ich wünschte, dass Sie die Beilage an Kis selbst übergeben, damit Sie mit ihm immer mehr u. mehr sich vereinigen. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2513.

Kis János Kazinczyna.

Kedves Barátom!

Megbatsáss, hogy kimondhatatlanul kedves leveledre olly későn, is akkor is olly hijánosan felelek. Azon szokásom mellett, melly szerint minden kis írásra, melly hozzám mint Superintendenshez irattatik, akármelly Mesternek is válaszolok, lehetetlen bele nem fáradoznom az írásba. Elfogod ezt hinni, ha meggondolod, hogy tsak változtatásért több szállított már meg negyven predikátornál. — Valamelly nagy gyönyörűségem, minden, még legkisebb vonásaidat is olvasni, szintén olly igen fájl, hogy olly restnek kell lennem.

Kazinczy P. levelezése . . . . .

4

Költsey' versét bizony nem lehet gyönyörködéssel nem olvasni. Mi lehet az ilyen Ifjúból, ha magát el nem hagyja. Méltán Magyar Schillert várhatnánk belőle, ha a' Magyar Publicum Schillereket és Göthéket nevelhetne. Vigyék a' Músák legalább annyira, a' mennyire egy szegény Magyar költőt vinni a' Végzésck engedik.

Berzsenyi itt is mindenütt nagy kedvességet talál. Helmetzy egynehány exemplárokat küldött; már nem sokára mind egyik el fognak keini. Melly öröm, mikor ilyen költő az Ifjaknak is tetszik!

Rumit én mind azon tulajdonokért, melyeket említesz, mind irigylésre méltó szorgalmaért felette betsülöm, 's szívem szerént szeretem. De ugyan azért kívánám, hogy nem kevés gyengeségeit, melyek igen szembetűnnek, 's neki nem kevésbé ártanak, levetkezné. Azok közzé számlálom p. o. azt is, hogy a' tudói hiúságokon felette nagyon kap, minden kis tettét kihirdeti. A' Stylusról olyan könyvet és úgy írt, a' M. Monumentumokhoz olyan formán fogott etc. etc. Oh ha az ő tudományát 's szorgalmát vele az ő neki való foglalatosságokra concentráltatni lehetne: mi nem lenne belőle: a' helyett, hogy, ha az elkezdett úton megy, a' Halhatatlanság nehezen méltóztatja szebb koszorúinak valamelyikére. Nem idegenség szóll belőlem, hanem sajnálkozás, mert tudom, a' közelvalók mint és mit mondanak felőle, és fáj, hogy úgy szóllanak.

Az Examenben épen akkor az egyszer nem voltam jelen némelly látogatóim miatt, mikor a' leveledben említett öszveszólalkozás volt. A' Professorok azt a' Complimentel tették, hogy sajnálták ott nem léteimet, mert nem történt volna az a' sérelem. Én is eléggé szeretem magamat czt elhinni, 's eléggé esmerem magamat azt mondani, hogy meggyőződéseim ellen senki ellenmondás és erős ellenmondás nélkül nem szóllhatott volna: a' minthogy másnap, mihelyt a' dolgot megértettem, privatim igyekeztem is Ő Méltóságát máskép informálni. Általában, édes Barátom, semmit sem lehet az efféléktől, a' miket itt R. Barátunk megsértésnek vett és méltán is vehetett, a' jó ügyre nézve tartani. A' tudományok' betse meg van esmerve. A' Methodus ellen esik imitt amott szó: 's a' mint lenni szokott, néha sületlen szó is. Az pedig onnél van, minthogy nálunk is, valamint elhiszem nálatok is, bizonyosan vannak is hibák sok Professorok' tanítása módjában. A' hibák' létét mások könnyebben általlátják, de miben léteket nem jól tudván, csak ütik-vetik a' dolgot mikor ítélnék. Némelly hibákra én magam is tettem már Professorainkat barátságosan figyelmetesckké p. o. hogy a' posi-

2513. Sept. 11dikén 1813.

tiu és systematicus tudományokra p. o. a' Logicára, Metaphysicára, Rhetoricára 's a' t. több időt fordítanak, némelly studiumot hosszabban tractálnak, általjában többet dictálnak, mint Gymnasiumban kellene. Ki hagyhatná helyben, ha R. a' historiából p. o. egy óra alatt közel $\frac{3}{4}$ óráig diktál? De mind ezeket *ὡς ἐν παροδῶ* és tsak magunk között. Annál inkább sem kelle vala illyesmit most írnom, minthogy vádolásnak látszhatnék. De Te engem reményilem jobban esmersz, mintsem hogy haragosnak tartanál. Külömben is R. engem meg sem bántott, mert neheztelése első hevében ha mit mondott is, tsak három meghittebb Prof. társai előtt mondotta, a' kik igen szeretetreméltó emberek, engem igen szeretnek, 's akkor is mindjárt hozzám jöttek sajnálkodva, 's tanátskérdés végett, hogyan lehetne neheztelését tsendesíteni. Most pedig már néha el is jő hozzám, 's ha érkezem, én is megyek hozzá. Mind a' kettő ritkán történik ugyan, de az előtt is ritkán történt. Mert mindenikünknek sok dolga van, 's mindenikünk felette alkalmatlan a' kevés üres órákban is egymást mulatni, ha tsak más nem eleveníti a' beszélgetést.

Horátzomból várom az általad kijegyzett hibákat 's gyengébb helyeket, jöllehet nem tudom, megjobbíthatom-e őket. Lajosomnak jelentettem, hogy jó hírének igen örülsz (mellynek ő sem kevésbé örült), de leveledet nem mertem kezébe adni, attól félvén, hogy az a' szép enthusiasmmussal tellyes ditséret megrészegíthetné. Adja Isten, édes Barátom, hogy mind ketten kóstolhassuk gyermekeinkben az életnek legszebb boldogságát.

Soprony Sept. 11dikén 1813.

U. i. Gazdaságbéli panaszaidat részvétellel vettem, 's annyival is inkább szívemre hatottak, minthogy én is abban a' tekintetben a' szerentséflenek egyike vagyok. A' Patens tsak nem minden kis pénzcskémthől megfosztott (mert Sopronyba jövelelem után elébbeni kevés Capitalisaimat mind felszedtem, hogy hozzám közelebb legyeknek), azolta pedig semmi szaporodás sem lehet.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2514.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Kolozvár, 12-a Sept. 813.

Kedves Barátom!

Megütközöl talám benne hogy a' Rhumi munkájára gyűjtött magábanis kevésből álló praenumeratiót tsak most küldöm. Nem egészszen rajtam múlt el. Átal adtam vólt egy igen betsületes embernek, a' ki Debretzenbe szándékozott, de betegsége meg akadályoztatta. E' Lórintz nap előtt vólt: azóltá tsak a' minap esett értéscmre, hogy az ő úttya meg gátlódott. Viszsa vettem tehát a' Hozzád szólló 1-a Aug. dataált levelemmel együtt, és most küldöm. Sajnálom hogy kevés előre fizetőket kaphattam, és tsak 66 Rfntokat küldhetek. A' Bárótzai munkáira valót még a' közelebb múltt napokbanis szaporítottam, de még többel akarnám szaporítani 's két hetek alatt el indítom. A' késedelmet az ilyen dólgekban békével kell túrni. A' pénz felettébb megszükült nállunk. —

Rég az ideje hogy elhalgatánk. Mai újra kezdgyük. Én most menyek Háromszékre, mint Administrator. Az a' tiszteségem történt, hogy éppen azt a' Tartományt bizták igazgatásomra, melyből nemzetségem eredett. Igaz hogy a' leg bajosabb időben esett: a' mikór jót igen keveset, rosszszat kéntelenségbőlis tenni kell, hogy az annális nagyobb rosszsz ellegyen távoztatva. --

Kérlek írj nekem, Brassóba utasítván leveleidet: 's meg ne vond töllem betses barátságodat, melyel büszkélkedem, 's a' melyre számot tartok, minthogy állandóságát megigérted.

Tudositsis a' miről lehet. Nállunk most nints újság, a' pedig óhság, hogy meg nem szünik lenni

igaz barátod szolgál
Cserei Miklós mpr.

P. S. Az ide való Patika-áros Mauks János Uram vette átal a' pénzt, és assignálni fogja hogy Kassán a' Sógora kitizesse Neked.

1813. 11. 7.

E. K. S. Y. 1813.

2515.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Andrásfalván Szept. 13dikán 1813.

Tek. Kazinczy Ferencz Urnak, tiszteletét és
hív barátságát Döbrentei Gábor.

Két becses levél van előttem, melyekre felelek. Az elsőben, Junius elsőjéről tenek vagyok szólítva. Ezt Gyógyon adák kezemben, az utolsót ide haza találtam. Engedje-meg a' Tekintetes Ur, hogy az elsőnek tónusához tartsam magamat, nevezzen engemet, mint tanítványát ezután mindenkor, úgy. Milly vala az a' felmelegedés, melyre az a' levél rendenként gyujtott. Láttam lélekben Cátót, az istenit, mint perorál hatalmasan a' Római tanács előtt, láttam mint fedetik bé a' palásttal, hogy a' bódulttak ne bántassák. — A' régi magas-lelkű római idő elmúlt, és soha vissza nem tér. Az emberi Nemzet nem tudott oly szépen emelkedni a' második barbariesből, mint azok az elsőből. Most a' becsület, mond Montesquieu, nem a' virtus. De, az okosság arra tanítván, hogy álmom után ne kapjunk, vegyünk lelket a' Nagyok emlékezetén, és tiszta szívvvel szerezzük magunknak a' dicsőséget a' mai világban. Antonínus Sophron Ferencznek, nem adhatja senki melegebb szívből az áldást, mint én adom. Egy kis levelem elvitte már kívánságomat.

Hogy az ifju Wesselényinek, 's az ő Patakyjának barátságában vagyok, annak kimondhatatlanul örvendek. Együtt voltunk minden nap dolgaink végzése után. Miklós és vele közös barátom ifju Báro Bánffy Laczi az a' két ifju, a' kiktől sokat lehet várni. Ég tanulni mind a' kettő, a' társaságban kellemetes magaviseletű mindegyik. Miklóst nem kell, Bánffyt különösen ajánlom a' Tekintetes Urnak. Örvendek előre azon időnek, melyet velek fogok tölteni. Vajha az én Lajosom felől, illy melegséggel írhatna majd más valaki, mind [!] én ezek felől! Reményem vagyok, 's az hogy mindennap látja a' két széplelkű ifjut, 's az én serkentetésem hiszem lángra gyujtják.

A' Gróf Vassné kívánságára irt Epigramma igen szép. A' Grófnénak magának is mondtam egyszer, 's Ő Nagyságának is tetszett.

Gyógyi feredezésünk után, a' mi szelid, igen jó Grófnénknak most jutott jószágára, Dédácsra menénk. Melly gyönyörű fekvésü

hely ez, a' Maros partján! A' Dévai és Aranyi vár látása mint emelik a' helyet. Ide közel esik Hunyad, a' legtisztább lelki Magyar Hősnek hajdani lakhelye. Én Lajossal oda készülvén, a' Grófné is eljőve, Lottival, Fannyval, 's Stanczival. Melegszen, ha csak emlékezem is a' vár fekvésére. Az Ország régi házában most vas depositorium van. Mikor időm leszen költeni, Hunyadinak egy csatája fog elkészülni, és a' várról ebben emlékezet. — Az idő, csak ez ne futna olly sebesen. Körültekintek 's még semmit se tettem. — De a' nevelés, tanítás, ha lelkiesméret szerint akarjuk vinni, nem igen enged ürességet a' fántázia világának. Az első esztendőkből Lajost a' gyakori künnjárással, testi gyakorlásokkal erősítenem kellett, majd Lottihoz, Fannyhoz békülni. De ezek nekem mind igen kedves tettek fognak lenni és nem elveszettek, ha örömömre, és az ő javokért mindent elkövető jó Anyjoknak meglegedésére nőnek-fel. Lopva jelenhetek-meg tehát a' Múzsák, 's nem abban a' tiszta fényben, mellyben sejdítesem őket, a' boldogító Istennéket, elfogadni kívánta. Itt az oka, miért küldék néha készületlen verseket.

Az Erdélyi Muzéum számára küldött Epigrammákat nagyon köszönöm. Hogyha eiférnek, az első füzetbe adom ki őket rendben. Ezt azért írom, mert az első füzet darabjai már egybe vagynak írva a' Censornál. De, Berzsenyinek két darabját már most kihagyván, mivel azok is kijöttek, helyeket ékesen fogják bétölteni. Parancsolatja a' Tekintetes Urnak teljesítődni fog az orthographiára 's egyébire nézve. Bizonyos lehet az illyesekben mindegyik Béküldő, ha csak nyelvrontás hibájába nem jó. Itt, azt képzelni se lehet.

Pászthory sírje vagy sírja? már megvala nálam. Első olvasásakor is nagyon tetszett az a' Zartheit, melly benne vagyon. De valamint akkor, úgy most is megütődött érzésem a' harmadik distichon kezdő szaván: *Mert*. Ez lankasztja. Sokkal inkább tetszenék nekem így: Szép 's nagy tettei után 's a' t. — Themistoclesben nem lehetem-fel az érteimet. A' hisztóriából magyarázom magamnak, de az Epigramma még is homályos előttem. A' jegyzésbe oda kellene tenni, hogy az a' Spartai Vezér, a' kinek Themistocles ezt mondotta: Üss, csak szóllani hagyj, - Eurybiades volt. Plutarchus úgy írja le, hogy tanácsot nem tartottak, hanem, Kaltwasser fordítása szerint: Eurybiades ward bey Annäherung der Gefahr immer zaghafter, und wollte sich nach dem Isthmus zurückziehen, wo die peloponnesische Landmacht zusammen gezogen worden. [1] Themistocles aber setzte sich aus allen Kräften dawider etz. Themistocles

a' Salamiszi napon bizonyosan nagy vala, de hogy hogy megölte magát, se nagy se hiv nem volt. — Mikor ötöt a' Persa Király, ékes beszédje által megengeszteltetve, oltalmába fogadta, azt ígérte, hogy a' Görögök ellen segíteni fog neki. Úgy beszélt, mint a' hajthatatlan kevélységű Coriolanus, Tullusnak. A' háború kiütött, s Plutarchus ezt írja: Es kamen auch Bothen nach Magnesia, die dem Themistocles vom Könige Befehl. brachten sich nun gegen die Griechen thätig zu beweisen und seine Versprechungen zu erfüllen. Allein Themistocles fühlte jetzt keine Erbitterung mehr gegen seine Landsleute; auch war es alle Macht und Ehre, deren er genoss, nicht vermögend, ihn zum Kriege zu reizen, im Gegentheil hielt er vielleicht die Sache für unausführbar, zumal da Griechenland jetzt grosse Feldherrn hatte, und Cimon in allen seinen Unternehmungen vom Glück ausserordentlich begünstiget wurde; hauptsächlich aber fand er in Rücksicht auf seinen Ruhm, seine Thaten und jene Trophäen am rathsamsten sein Leben auf eine damit übereinstimmende Art zuzuschliessen. Én, ezekben hívséget nem találok, hanem a' legnagyobb dözis vanitást.

Szerencsétlenség tartom magamat, hogy Oreczynak, Rádaynak, Csokonainak életét a' Tekintetes Urtól a' Muzéum számára meg nem nyerhetem.

Csokonainak Munkáját Pr. Márton József kiadá. Küldé nekem is egy nyomtatványt, hogy a' Kőlozsvári Ref. és Unit. Collegiumban ismertessem. Kár, hogy Békaegér harczát olly esinosan kinyomtatattá. Melly obscaenumok vagynak abban! Ki merné azt a' magyar esinos külsőjü könyvet Dámáknak, Kis Asszonyoknak ajánlani. Csokonai talentuma nagyon rozsdás ízléssel vala. Igen sok helytt a' Kollegiumi por. — Pironnal egy sorsra juthatott volna a' francia Akadémiában. Én tökéletes, általjában szép darabot egyet kettőt alig lelek versei között.

Berzsenyi Menschenschen? Az a' szomorú sorsok van a' sentimentalís Poétáknak, hogy a' míg mások elragadtatnak munkájik tüzétől, ők magok passíve vagynak. Az ő fainan font pdervusaikra [!] nagy vigyázat kell. — Úgy volt Schiller, úgy többek. Kőlozsvár, a' mint Pr. Hegedüs barátom beszélette Gyógyon, enthusiasmmussal fogadta verseit. Consil. Kenderessy nagy elragadtatással dicsérte. Megfogom hallani, mit mond most Nagy Ferencz felől. Zombori verseit készül egybe-szedni. Egyszer Gr. Toldalagi Lászlónénál valék vele ebéden. Eléhozódtak Zombori munkái. Nekem, mondám, prosodiája

ügy jó, mintha mind göröngyös réten mennék. Ellené monda, de még is ígérte, hogy jobbitani fog rajtok. Nagyobb Hazafit nálánál nem ismerek Erdélyben, az új játékszin felállításán szakadatlanul munkálkodik, 's nemes szívű ember. A' Muzéumra 100 Rf. V. Cz. ajándékozott.

Augusztusban háromszor voltam Sípossal. Elvagyok ragadtatva barátságától. Láttam 's eszembe jutott Tacitus Agricólája: *Culta modicus -- -- adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem aestimare mos est, viso adspectoque eo, quaerent famam, pauci interpretabant.* Elfelejtethetlen órákat tölték nála. Olvasta irt imádságait, melyek közül a' Ministernek és Királynak való igen szép. Ígérte, hogy a' Muzéumot derekasan fogja segíteni.

Szeptember 25dikén indulunk Kolozsvárra. A' Tekintetes Ur levelét azért oda instálom.

Lottinktól, Lajosunktól tisztelet. Tőlem a' Széphalmi Grófnéhoz is.

Vajha olyan kiterjedettek volnának a' Szép mesterségek közöttünk, hogy az utolsóbb esinos, művészi Epigrammákat sokan érthetnék. Átaljában mindegyikben Göthei izlés vagyon. Pataky Egmontal már készen vagyon, meghallom majd mit mond.

Csak sok egyéb elfoglaltatásim engedjék, Berzsényi és Dayka recensiója megfog jelenni. Dayka iránt tisztelettel vagyok, de nekem úgy látszik, hogy Dayka nem nyithat Himfynek Olympust. Azt neki egy épen úgy elragadó, genialis, de classicitásra épen úgy mint Dayka, figyelmező Poéta mondhatta volna.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2516.

Kölcsey Ferencz -- Kazinczyna.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Kölcsey Ferencz forró tiszteletét!

Nyolcz napja, hogy Pestről megtértem, boldogul töltöttem-el azon kevés napokat tisztelt és szeretett barátimnak körében. Hazajóvén asztalomon íeltem Édes Úram Bátyámnak August' végével irt parányi levelét, 's mind ez a' mit Juniusban irt levelem olta kaphaték, én itt a' falun és az Alföldön, szánakozásból is kellene

hozzám irni, hogy egészen el ne vesszek. Most inkább mint valaha érzem sötét lakom' terhét. Miért nekem épen itt, és így? — Csak úgy fogtam-fel ezen altröpülő gondolatot, ne hidje Uram Bátyám, hogy panaszlók.

Berzsenyi kijött, de mint jött-ki! bosszúsággal vagyok eltelve mind Berzsenyi mind Helmecezi eránt. Temérdek sok rossz dalt eresztett-ki az első, 's ezen utolsó nem illő szabadságokat vett magának. Legyen Ő, mint akar: de ha Berzsenyi az, a' minék a' versgyűjtemény mutatja, úgy sajnállanom kell, hogy poétáink nem egyszer 's mind *Kunstrichterek* is. O az isteni Matthisson! Ennek stylusával együtt lelkét is be kellett vala szívni Berzsenyinek. Csudálva láttam a' mit máskor nem láték hogy B-ben a' stylus praeponderál: hány sor van olyan mint az is: *A Dithyrambok lángkörében*, lélek 's értelem nélkül? Én Daykával maradok, ki, mint kezünkben van, mindeddig egyetlen egy Litteraturánkban, 's sokaknak másoknak azt kiabálnám a' mit már ma egyszer leírtam:

Non satis est pulchra esse poemata, dulcia suntu!

Helmecezt Pesten nem láttam, de igen az általa fordított imádságokat. Ő bene nagy a' tűz 's még sokat használhat.

Palim két nappal jött Pestre visszaköltözése előtt. Vitkovicsnál lakánk, ki mindég a' régi jó kedvű 's műthwillig Vitkovics. Horvátot ritkán leheté látnunk, mert világi dolgok fogják-el. Felesége szerencsésen gyógyúl. Kállaim készült a' prokatori Censurát letenni 's eddig talán le is tette 's nem tudom ha Pesten van-é mindég még, vagy talán vissza költözött Pozsonyba, mellyen kívül ő néki nincsen élet.

Palim kért hogy írnék Sonettot a' Bürger' formájában trochaicusokban, 's bár én a' Sonettóknak nem szenvedelmes írójok vagyok, kérésére megtevém, imé itt van az egészen új formájú dal.

Szemere Palihoz

Engem' lombok' hűvös éjelére
Brómiosz int és habzó pohár,
Rád olympi Lyánynak keble vár
Hol mosolygva ül thrónuszán Cythére.

Myrtuszt fűz a' Költő szép fejére, ...
 'S Kény' virányin, mellyben nincs határ,
 Szent örömtől lelkesedve jár,
 Dölvén kedvesének lágy ölére.

Ah, borítván égi szenvedelmek
 Rengetődől istenálmokon,
 'S Hymened' dalolják a' szerelmek!

Hallom vígan mint Anacreon,
 'S tánczba szállok érte rejtekimben,
 'S Reng a' rozsapárta fürtjeimben.

Mint tetszik Uram Bátyámnak az egyhangú Reim a cadenci-
 rozó sorokban? — Itt egy dal még, újabb dolgozásaimból.

A' Jegyváltó.

Vedd e' gyűrűt reszkető kezemből,
 Vedd e' csókban forró lelkemet,
 Néked minden órát életemből,
 Érted vérözönnel szívemet!
 Téged fognak-által karjaim?
 Ah, Te-é keblemnek Ideálja,
 Melly gyakran mint nyári est homálya
 Messzelengett szél' fúvalmain?

Merre, merre lángoló hevemben?
 Honan, honan o nem földi kény?
 Mért e' reszkető könnyű szememben?
 Mért ez édes órán új remény?
 Bájos arezod', százszor boldog álom,
 A' múltban 's jövőben nem találom.
 Holtan fekszem-é lány karodon.
 Vagy merengek bő hullámidon?

Tündérkárpitot vonnak felettem
 Hű szerelmünk' nyájas isteni,
 Érzem őket hűsen lengeni,
 'S égi scenák tűnnek-fel mellettem
 'S Myrtuslombjainnak enyhelyében
 Én a' választott, a' boldog én,
 Öszveomlom a' kény' érzetében,
 'S égek Ármidámnak kebelén.

Irtam, ha jól emlékezem, hogy az Agenda Lőrincz napi Debr. vásárra talán készen leszen. Készen nincs, de kaptam akkor negyven hat ívet a' hasonlíthatatlan szépséggel és gonddal irt cöpiából. A' szerént több mint fele van már — kezemben a' levelek száma szerént is, ide nem számlálván hogy az első több mint száz levélnyi fragmentum az írás sűrűsége miatt csak nem annyi mint a' többi mind öszve. Holnap megy az Őcsém Debreczenbe 's várok újabb tudósítást. — Alkalmasint elértük a' ezélt, melly kivált Uram Bátyám előtt olly ragyogón állott. — De még egyszer! *ne tudja ezt senki*. Nyúghatatlan vagyok érte, hallván, hogy ez Pesten tudatik. Barátink tudják igen is, de általok tudhatják mások is, 's félő hogy annak ne szerezzünk bajt, kinek legtöbbit köszönni tartozunk. Ez engem, midőn a' esomót kiküldé, nagyon kért levelében, hogy azt rejtökben tartsam mind addig míg ő Debreczenben leszen. Ő jövő Mártiusig leszen ott. — Az egekért édes Uram Bátyám, hogy a' jó embert baj ne érje!

Döbrenteinek Museumáról olvastam a' hiradást. A' Vitkovics-hoz küldöttet lehoztam magammal 's beküldém Debreczenbe, ha talán praenumeránsai gyűlnének. El kell végeznem, mert késő éj van. Várok levelet É. Uram Bátyám. Talán csak érdelek egy néhány sort.

Álmosd. Septembr. 15d. 1813.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2517.

Szűcs Dániel Kazinczynak.

16. Sept. 1813.¹

Tekintetes Úr!

A' múlt Augustus 18-d. napján hozzám útasítani méltóztatott Levelére hogy illy késő válaszolok, az az oka, mert darabig nem voltam Petneházán a' Levél' érkezésekor, az után pedig az a' reménységem volt, hogy az Újhelyi Restaurációra elmehetek, 's akkor személyes Tiszteletemmel 's szóval válaszolok.

A' Termést a' magam és a' két Taksás szekerein behordattam. Az arató részen kívül nyoltzvan nyoltz kereszt lett. Tsak hamar nyomtatót is fogadtunk, de mint a' több Petneháziak tsak kilentzedén. A' múlt héten a' sok eső közt is tsakugyan vége lett a' nyomtatásnak is. A' szem ismét igen keves. tsak 38 köből lett. A' gabona különben szép és tiszta, 's konkoly nélkül van. Mert azzal a' darab vetéssel, melyet a' Zsidó a' tartozott tiz köből vetésbe a' Tekintetes Úrak' részére kiszakasztott, meg nem elégedtem, hanem a' Gazdával magam meg nézvén, minekutánna láttam, hogy a' kiszakasztott darab mind ritka, mind konkolyos, mást választottam, a' mi jobb és tisztább volt. — Az életet tsak az elvitetéskor oszthatni fel, mert szalmájában felosztani jónak nem láttam, szemül pedig úgy kellett a' verembe tölteni, a' mint a' verem engedte. két verembe van, egyikbe 19, másikba pedig 17 köből. — Mert két köből, a' mit az aratók és nyomtatók kenyérnek 's tésztás ételnek megettek, kivevődött. —

A' két féle munkások tartásának költségét a' Levél' végére feljegyzem. —

A' volt Arendás Zsidó a' mint másoktól hallom — még most is Repositiót készül kérni, de azt hiszem, hogy tsak a' szája jár.

Az erdőben és épületben tett kárnak megtérítésére a' pénzt tartóztattam le azoknál, a' kiknek az életjét lábán eladta, melyet Sz. Mihály napkor tartóznak fizetni: akkor jön a' Regálek Arendájából is egynehány Forint.

A' Szemere Pál Úrról tett tudósítását a' Tekintetes Úrnak annál kedvesebben vettem, mivel Pesten laktomban azon Urral meglehetősen esmeretségbe voltam. — Bozóky tiszteli a' Tekintetes

¹ A kelet itt a levél elején Kazinczy F. írása.

Urát. Markosnak meg nem mondhattam az izenetet, mert a' múltt Terminuson nem volt Kállóban, és régen is nem láttam.

Többire betses Uri Favoriba ajánlott, változhatatlan Tisztelettel maradtam A' Tekintetes Urnak

Petneházán, 16-a Sept. 1813.

alázatos szolgája
Szüts Dániel mpr.

Az Aratókra és Nyomtatókra tett költség.

Gabona liszt	6	véka	
Búza liszt	2	—	
kása	$\frac{1}{3}$	—	1 F.
paszuly	$\frac{1}{2}$	—	30 xr.
só öt itsze			45 —
szalonna hat font	2	—	
hús tizenkét font	1	—	
Áldomás kétszer			48 —
Vaj másfél meszszele			45 —
	6		48.

Tekintetes Kazinczy József Urat tisztelem.

A' széna is be van hordva, egy kis kazal, mellyben tíz, és egy boglya, mellyben hat szekérrel van.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

2518.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom Sept. 19d. 1813.

Kedves barátom,

Törteli leveledet Vármegyénknek Tisztválasztó-széke alatt, (Sept. 16d.) vettem. Erről minthogy Zemplényi vagy, és embereinket ismérheted, csak azt jegyzem-meg, hogy a' 36 esztendőig szolgált Consil. Horváth László eléggé gyenge volt le nem tenni hivatalát, 's 13. voksot kapta a' megmaradásra, midőn Szemere István, eddig második, most első V. Ispánunk, 372 voksot nyert a' fentebb lépésre. Második V. Ispánunk leve Horváth Tamás, eddig Fő Notar. — A' Bodrogközi járásban Fő szolgabíró Szógyéni Ferencz, 's Vice szolgabíró Koresma Pál. Báró Sennyei János él, egészséges; jelen vala, 's örvendez, hogy Horváth László, kivel sok baja volt, valaha kinnozdult.

Ugyan ezen napnak estvéjén vevém Trattner-től a' Báróczy' munkáit 's azon levelét, melyben barátságos ajánlást tészen munkáim' nyomtatások eránt. — Az ő érdeme és a' Tiéd, kedves barátom, ezen munka' kiadásában (a' Báróczyét értem) hálás tiszteletmet érdemlik. De hagyd elmondanom, hogy a' Báróczy képe' meglátására szintén megrezzentem. Atkoztam Németjei, hogy mindég másképen dolgoznak mint az ember nekik hagyja! *Büszk, és nyitott, az az csillagos, szem!* — *Büszk, és a' vallakon úgy a' haj, mintha az alabaster vagy gipsz büszkön valóságos haj* nyúlna el! — *Büszk, támasz és láb nélkül!* Ezek megtanítanak, hogy ezután semmit ne téssek míg magam meg nem látom. Ha az idő engedte volna, hogy velem közöltessék, most ezen inconveniensek el volnának mellőzve. Mi könnyű volna a' szemből a' megjegyzett kerekseget elvenni 's a' támaszt mellé csináltatni! 'S még kérni foglak, hogy nyerd-meg Trattner Urat, hogy a' réz küldessék-fel Weiss Dávidhoz, a' ki ezeken segítsen. Legalább száz nyomtatványba ilyen igazított levonásokat kellene tenni.

Irigylem szerencsédet kedves barátom, hogy Vidánknal olly szép napokat töltél: de egyszersmind köszönöm barátságodat, magadnak és a' mi kedves Siskovicsunknak, hogy kedvemért oda fáradatok, 's sajnálom hogy reményetek meg van esalva. Ez a' háború engem igen nagy örömeiktől foszt-meg. Bár béke volna vege minél előbb. Minden tekintetekre nézve ohajtom azt hazámnak 's magámnak 's hazám népének.

Hogy Tatayval megbékélétek, annak igen szívesen örvendek. Reménylettem hogy megenyhül gyűlöldalmatok. Vigyázzatok, hogy valamelly történet ismét fel ne bertsza a' szép kölest. — Én mind neki, mind néked írtam midőn Vidának is írtam. 'S téged arra is kértelek, hogy Kézirásaimat küldd vissza, mert nem akarnám idegen kezek közt hagyni míg a' háború tart, 's osztán még magámnak kell végig futnom, hogy az orthographia és némelly újítások egyformán legyenek minden Kötetben. Szemercével (ki épen ma egy hete leve vőlegény) sokat tanácskozám munkájivnak kieszeslések eránt, 's már meg van határozva mit eselekszen. Halld addig is, míg bővebben értesítek, 's barátságos gondjaitat kikérendem.

A' kötetek így állanak: 1.) Szívképző Regék, könyvekre nem osztva 's egy vagy két újjal megtoldva: 's bár Tódorral 's Flórával is! — 2.) Göthe és Yorick levelei. — 3.) Emilia és Minna. —

4.) Paranythek, Szalamandrin, Mesék. — 5.) Bácsmegyei és a' mik mellette állanak. Ez leendő az első Lieferung.

A' második ez: 6.) Yoricknak érzékeny útazásai. 7.) La-Rochefoucauld. 8.) Osszián és Klopstock. 9. 10.) Gesszner.

A' harmadik Lieferung állana: 11.) Pályairásomból a' Tübingi kérdésre. 12., 13., 14., 15.) Egyéb darabjaimból, Recenzióimból.

A' negyedik Lieferung 16—20.) Leveleimből, mellyeket újra dolgoznék 's méltónak tennék hogy közre eresztessenek. Ezen Gyűjtemény mind azt foglalná magában a' mit prózában írtam 's ezután fognék. Verseim külön jelennének-meg.

Szemere Pestről néhány rendbeli levelet írt hozzám is, mátkájához is. Az egyikben közli Kölceynek valóban szép Sonettjét.

A' REMÉNYHEZ.

1813.

Szelíden, mint a' szép esttünemény,
Kecsekkel bájorozádon, mint Auróra,
Borúlsz reám, setét sebajtozóra,
'S megenyhül sorsom, a' vad, a' kemény.

De most nem tűnsz-fel nékem, szép Remény;
A' végezet céloutól messze szóra.
Faggat, gyötör, rettegtes minden óra,
'S küzdell keblemben minden érzemény.

Ah, jőjj, 's ringassd-el e' nagy kínokat!
'S, mint Endymion a' csendes rózsaberken,*
Hagyd, éljek boldog istenálmokat.

'S ha lelkem egykor álmaiból felserken,
Mint a' kedvest Chitóné** láugjai,
Lepjék orzámát hölgyem' esőkjai.

KÖLCSEY FERENCZ.

Élj szerencsésen kedves barátom. Mélt. Consil. Urat és Ő Nagyságát a' Consiliariusnét tiszteled nevemben azon tisztelettel, mellyet egy gyermekét bölcsen nevelő szüle érdemli [!]. A' mi barátunkat öleled nevemben.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. tud. Lev. 4r. 119. sz.]

* Jobban így volna a' scansio miatt: 'S, Endymionként a' szép rózsaberken. ---

** Chitóné az az Lúna. — Mind a kettő Kazinczy F. jegyzete.

2519.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 20a Sept. 813.

Kedves Barátom!

Vetted é néked ajánlott kis Munkámat? Nekem nagy kedvem telik abba, hogy a' te neved is ott légyen. Gondolom Prof. Rumi által fogod eszközölni egy oljan Zeitschriftbe való iktatását, a' meljnek directe tárgya leszen. Egyébaránt én készen állok a' béiktatásért meg fizetni; valamint a' tabla kinyomtatására se sajnáltam volt költséget tenni; de ezen az uton tzeit nem érhettem.

A' nyáron együtt voltam néhány izbe Döbrenteivel; nálam egyszer, B. Nalätzynál, és B. Bánffy Lászlónál két izben. Egességért ittunk mindenik izben. A' többi közt N[éhai] Gr. Török Lajosra irt versedet olj enthusiasmmussal olvasta fel nálam, hogy azok kéttzerzte szebbeknek és felségesbbeknek tetszettek.

Az ő Almanachjáról kijött már a' jelentés; fundusul szép ajánlások vagynak oddig is, reméllhetőképén jól fog el indulni. Az ide zárt Elegiát oda szántam, de hogy addig is lásd, és ítélj róla, ide accludalom.¹

Megesett e már a' Pesti nevezetes Bérmálás; mert hallom, hogy Calvin létedre te is a' kereszt atyak közt vagy számlálva?

A' Bartsai Árnycáához irt Ódámot B. Nalätzky ki nyomtatatta; de képzeld miképen? Szegyellem meg is küldeni tenéked: Cons. Kenderesi Mihályt minden órán várom; meg ígérte hogy jószágából vissza jövő utlyába ejt, és meg fog Tordoson látogatni.

Ne felejtkezz: el

barátod
Siposról mpr.

Az Ajánló levelen, a' hol szükségesnek látod, változtass és igazíts rajta.

[Eredetije a M. Tud. Akadémia könyvtárában: M. Tud. Lev. 4r. 31. sz.]

¹ Nincs a levél mellett semmi melléklet.

2520.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Sept. 22d. 1813.

Kedves barátom,

„Születésed’ napját inneplém, s imhol érkezik leveled. Éltessen az Isten igen hosszú időkig és a léleknek s testnek legtökéletesebb épségében várt és váratlan örömek között, s lásd virággani magad közt a Tiedet. Ez minden ohajtásom.” — Itt küldöm azt a mit az anyám tiszteletére írtam. Csak most készüle el vele a nyomtató. Rhetori érdeme van-e, nincs-e, nem tudom; azt szeretném, ha szívhez szóllottam volna, s nagyon kérlek, midőn ismét fogom venni leveledet, bagyd tudnom, szived meg volt-e illetve. Még eddig azt senki nem látta, a kinek ítélete előttem kedves volna.

A mi kedves Berzsényink’ dicsőségének a szerént örvendek mint barátja, mint tisztelője. Jól esik, hogy támada egy valaha olly Irónk, a kit a készületlenek is csudálnak. Ez talán felver bennünket indolentiánkból. — De Berzsényi sem lesz ócsárlók nélkül. Édes Gergely nekem ezt írja felőle: «Berzsényit most olvasom örömmel. *Kár hogy annyit bottlik.*» Kölcsey egy Sonettjét közlötte Szemere Pállal, s ez ismét velem, mellyet én legszebb miveinknek legszebbjei közé számlálok. Le fogom azt írni mind magadért, mind Lajosunkért ezen szűk helyre. Csudálok azt a Kölcseyt. Sokat kapott a természettől, szép tanulása van, s ég mellyében a dicsőség’ szép szeretete. De félek, hogy a hypochondria el találja ölni, noha fiatal emberekben az sokszor csak affectatio. Imhol Sonettje.

A Reményhez.

Szeliden mint a szép esttünemény

[stb. mint a 2518. számú levélben.]

R[umy] iránt a mit irsz, igaz, és szépen festi imádást érdemlő lelked’ érzéseit. Intézzd őtet. Élj szerencsésen.

[Kazinczy Gábor másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

2521.

Cserey Farkas Kazinczynak.

Krasznán 24dik Sept. 1813.

Igen Kedves Barátom!

Meg valloim félve fogok pennámhoz — hosszas halgatásod, és több leveleimre való válasz nem adásod méltán gyaníttatja velem asztot: hogy reám nehezteléssel légyel. Irántad soha meg nem csüggődő tisztelő szeretetem azomba kötelességemmé teszi — bár csak egy két szóval is kifejezni irántad szívembe álandólag lakozó azon egyenes Indulatot és Szeretetett, meljel irántad viseltetem, és büszke vagyok arra, hogy ily indulatom egyenességibe soha meg nem hülhetek. — Kötelességem árrul is értesíteni Tégedet: hogy a minapába Kolosvárt lévén, Protho Medicus Pataki Ur — 22 f. valuta, és Diogeneszednek néhány el nem költ exemplarjait által adá nékem, hogy szolgáltatssam ezeket kezedbe, közelebbi St. Dienesi Debreczeni Szabadságkor Nagy Gábor Ur kezébe küldöm — kitől ha veited é Lőrincz napi szabadságkor a számodra küldötteket — maig se tudom. — Kérlek végy ki aggodásaimbul, és ha csak két sor által is értesies, hogy még szeretted

[barátodat, Csereyt] †

Kivül:

Somlyóról.

. . . . .

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak.p. Debreczen, S. A. Újhely *Széphalom*.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2522.

Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak.

Sárpatak 7br. 26kán 1813.

Szíves Barátom!

Alsó Fejér Vármegyei Fő Notarius' Kiss Józsefnek az estve jött válaszsából ennyit tanulhattam még ki a N. Bárótzai környül állásairól: az Attya Harji Bárótzai Sándor is az Anyya T. Patai

† A zárjel közti szók helye az eredetiben ki van vágva, a pecsét miatt.

Éva volt. Hariról (Falu Alsó Fejér Vármegyében) iratták magokat, hól ugyan Fiú Jóságok nem volt, hanem azt jure Tomoriánó birták, egy clejek Tomori Leányra házasodván, annak jussán succedáltak. Hariból által tették lakásokat a' szomszéd Ispánlakára (Falu Alsó Fejér Vármegyében) s a' Néhai Édes Attya itt lakott. — A' mi Bárótzinknak két Testvérét emlittik 1) Theresia N. Kövesdi Boér Pálnak, Alsó Fejér Vármegye sok esztendőig volt Főbirájának Felesége, 2) *Susanna (Juliana)*? Széki *Jósefné* (Sámuclné)¹ E' deficiált, amannak pedig Fia Boér Sándor Úr, az Argenis Fordítója.

A' mi Bárótzink oskoláját Enyeden végzette 1751ben: Onnan ment a' Cancelláriára *Meggyesre* (Szebenbe) (akkor még az Erdélyi *Királyi Tábla* (Gubernium) lakása ottan volt). A' Cancellárián való kevés mulatása után felment Bécsbe. — Ezek azok a' miket Kiss József ki tanulhatott. — Ha tudnám hogy el nem késik tudósításom, reménylem magától az Ispánlakán lakó Atyafi Boér Sándor Úrtól világosabban meg-tudhatunk még holmit. — Csakugyan a' közelebbi Postán írok Boér Úrnak, hogy a' friss kútfőből merithessek, s ha kívántatni fog, néked Szíves Barátom, szolgálhassak.

Méltóságos Aranka György kedvesen vette rolla való emlékezésedet, baráti szeretettel köszönt. — Buczival Bécsből lett lejötte után nem találkoztam — távul vagyunk egymástól, — ő Nagy Szebeni (Hermannstadt) Rhetorices Professor. — Tudod é már szíves Barátom, hogy kedves Cserei Miklósod Erdély leg szebb Népének, Háromszéknek Administratorává neveztetett?

Igen nagyon köszönöm irántam való egyenességedet, jóságodat. A' kiseded munka nem jött még vissza. Az ő sorsok bizonytalan, tsak ugyan ki-akarják adni . . . . Élj kedves Kazinczym! élj sokáig nekünk s tarts szeretetedbe

igaz tisztelődet, barátodat
Kiss-t

Félek hogy el ne maradjon a' Postáról, azért tsak sietve; mert innen meszsére ki van még Vásárhelly, pedig ma Posta nap van. — a' bé menő alkalmatosság is siettet.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

¹ A zárjel közti szók a megelőző szók fölé vannak írva.

2523.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Széphalom Sept. 27. 1813.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram,
nagy érdemű igen kedves barátom,

Kötetlenül küldöm ezt, mert csak most szabadulván ki, a' Tiszt. Lácza József Uram kimondhatatlanul rossz Predikatioji miatt a' nyomtatóból, reá nem értem békötetni, 's nem akarom elmúlasztani ezen alkalmat. Nagyon sajnálnám ha ezen rövid írásban csak egy szó is volna, melly oda magyaráztathatnék, hogy vele valakinek fájni akartam, 's az volna legszívesbb óhajtásom, hogy minden szívbe általrezegjen a' gyermeki indulat kesergő szava. Az Úr felől azt hiszem, hogy ezen biographiát hasznosabbnak 's illőbbnek fogja itélni, mint azokat a' haszontalan 's csak paradírozó Gyászleveleket. Osztan azt is hogy ez közt és az Agricola élete közt Tacitusban lél valamelly hasonlatosságot. — Vette e az Úr leveletem? — A' Tekint. Asszonyt szívesen tisztelem, 's ajánlom magamat az Úrnak igen becses baráti indúlataiba 's maradok

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mpr.^{1.}

[Eredije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2524.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Isbóter

Széphalom, Sept. 27d. 1813.

Kedves barátom,

Véletlenül adja elő magát egy alkalmatosság Semlyén felé. E' szerént az ezen napokban elkészült nyomtatványokból egynehányat ide zárok, később lévén azt kötetlen küldeni, mint hogy még későbbben vodd. Mint mindenben úgy itt is örvidenek, ha javallásodat megnyerhetném; de itt némelly kifejezésekben elég csak félre

¹ Nagy G. a következő jegyzetet írta a levél hátlapjára: «Jött Nov. 7n. 813. — Kazinczy.»

nem érttetni. Tisztelni akartam szegény Anyámnak emlékezetét, a' ki midőn *szabad* vala, valóban még az idegennek is tiszteletét érdemlette. Az ő gyengéjét nékem, fiának, nem felfedni, de elfedni tisztem, 's azt tettem pag. 9 et 10. De hány fogja azt érteni a' mit ott mondtam! — Testvéreim mint veszik ezt, még nem tudom, mert kevés napok előtt szabadúla-ki a' sajtó alól. — Éljen szerencsésen igen kedves barátom, feleségem mind magadat mind a' Tek. Asszonyt szívesen tisztel, gyermekeiteket szeretettel csókoljuk.

hív barátod, tisztelőd

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a «Kazinczy-Lev.» III. kötetében.]

2525.

Kazinczy — Kőlcsey Ferencznek.

Széphalem Sept. 28d. 1813.

Edes Uram Öcsém, igen kedves barátom.

Szeretem én azt hallani, hogy Uram Öcsémnél kedves vendégek a' mi leveleink; mert higgyen állításomnak, Uram Öcsém, eddig azt hittem, hogy ha ezen vendégeit ki nem veri is, de olykor olykor alkalmatlanok. Barátimnak egész számában egy sincs a' kihez örömeztőbb irnék, mert egytől sem kapok ily *nem üres* válaszokat. 'S a' mellett hogy tanulok az Uram Öcsém leveleiből, szívem fel is melegszik olvasások alatt.

Superint. Kisnek harmad nappal ezelőtt vettem levelét. Olvassa Uram Öcsém, mit ír a' vele közlött «*Költő*»-re.

az Kőlcsey versét (*A' költő*) bizony nem lehet gyönyörködéssel nem olvasni. Mi lehet az ilyen újból, ha magát el nem hagyja! Méltán magyar Schillert várhatnánk belőle, ha a' Magyar Pubi. Schillereket és Göthéket nevelhetne. Vigyék a' Műsák legalább annyira, a' mennyire egy szegény Magyar költőt vinni a' Végzéseket engedik.

Kisnek igaza van. Schiller és Göthe nálunk nem lettek volna azok a' mik a' Német földön. A' ki itt verseket ír, el van temetve. Saepe pater dixit, studium quid inutile tentas. Uram Öcsémnek nem a' pater hanem más kiáltozza, hogy poeta ne legyen. De törekedjék Uram Öcsém arra a' szép pályára, mellyen ragyogóbb szintű

koszorúkat még egy Magyar sem szedett. Szemere közlé velem a' *Keményhez* irt Sonettot: *Szelíden mint a' szép esttünemény* etc. Az isteni darab. Szébbet ennél senki nem irt, senki nem írhat.

Csak ezt nem szeretem benne: Mint *En ! dymion* — mert jobb volna *Endy mion ként*. Szeretném ha az Uram Öcsém érzése ebben egyezne az enyémmel, hogy ezt a' *nekeim olly igen kedves dalt* kényem szerint olvashatnám. — Valóban szép az *Engem lombok híves éjjelére* is: de a' *szelíden, mint a' szép esttünemény* engem úgy elfoga, hogy egy hamar semmit sem fogok mellette szépnak lelhetni. — A' *Jegyváltóhoz* irt darab is igen szép, 's méltó mása a' *Költőnek*. De ennek 3dik és 4dik sorát nem tudom construálni, még ha elisiot tészek is fel. Osztan a' technica ellen vét

Uram Öcsém midőn a' *szívemet* reim után nyomban hagyja zengeni a' *karjaim* reimet, 's a' *mellettem* után nyomban *enyhelyében*. — Ismét elolvasám a' dalt, 's azt mondom a' mit Kisnek irtam, hogy Kölcseyben Schilleri lélek lakik. Boldog a' ki valaha látni fogja érett kora' legszebb virágait!

Ne higgye Uram Öcsém, hogy titkunkat tudják. Senki nem tudja. Nem is fogja. De erről másszor.

Hogy Berzsényi ne eressze-ki minden dalát, arra magát B-t kértem, és épen ez a' hasztalanul tett kérés tététe velem azt a' kis intést, melyet a' Poetai Berek előtt álló Praefatiócska mond. Kis János sem akarja fogadni szavamat. Tanácslani szabad, erőszakot tenni nem szabad, hanemha valaki magát megölni akarja: noha Horácz még ezen esetben sem enged helyt az erőszaknak. — Mit változtatgatott Helmecezi, még eddig sem érkeztem megtekinteni. Elő Poetának verseiben híre 's engedelme nélkül változtatni, istentelenség. Megholt barátunk verseiben azt tehetjük a' mit gondolunk hogy maga is tett volna ha életben volna még, 's ezt is csak úgy ha feljegyezzük a' Variansokat. Én ezt tevém Daykával, 's változtatásaimat kimutattam. Virág azt mondja, hogy egészen más ez az én Daykám mint az a' Dayka a' kit nekem ő adott. Én kész vagyok előmutatni a' Mss., mellyek bizonyágim hogy a' Variansokat híven felraktam. De a' *Rettenetes éjben* nem tehettem ki a' *baboná*-t, sem Cléliában nem mondhattam, hogy ez Daykánál Heloiz, Aulus pedig Abeillard, mert a' Heroide egészen a' Colardeau Heloize —

Egyéberánt hogy vissza térjünk Berzsenyire, ötóle meg nem lehet tagadni ezeket:

Imperium cui sit, cui mens divinius, atque os
Magna sonans.

Csak tisztább ízlést kívántam volna neki és valamivel kevesebb verbiagot. Sok flosculus poeticus van benne. De mellyike az a' mi Poetáinknak, a' kiből több ubertas, több festés, és érzés legyen. Berzsenyi tulajdon tüzeben ég — ezt mondtam nem tudom melly Recenzióban, 's igaz a' mit mondtam.

Most nekem Pápai Theologiae Prof. Tóth Ferencz Úrral van egy kis perem; de a' melly soha sem jut-el a' Publicum tudásáig — Egy Recensense arra intette, hogy a' tanít's szót írja *tanít'snak*. Ugy gyanítom, hogy Prof. Tóth Úr azt hitte hogy én vagyok az a' Recensens, 's tőlem kérte okát miért írjuk mi a' es hangját majd Cs-vel majd ismét ts-vel. — Megmagyaráztam. Azt írja vissza, hogy ő a' es és ts föött való disputálást azoknak hagyja, a' kik abban *passiójokat* találják. A' Grammatikában van a' *legkevesebb igazság és a' legtöbb gyűlölség*. A' mai *Philosophia mindég, mindenben és mindenütt, még a' nyelvben is, unicitást keres; és így a' es-ét ts-t ad unicitatem az az a' ts-re reducálja*. Ezek az ő szavai. — Szépen bánok vele, de megkefelem, mert kefélni való. 'S kérem hogy vagy ne kívánjon magyarázatot, vagy ne tagadja meg tőle a' figyelmet, 's éreztetem vele, hogy mondasait Melanchthon, Erasmus, Heyne és Herder nem tennék magokévé, 's a' Philosophia — notandum a' mai Philosophia!!! — a' különböző természetű dolgot nem kívánja egy rubrika alá vonatkoztatni. Édes Uram Öcsém, az a' tudomány, a' mellyet ez a' tudós ember is tanít, az lévén a' mellyben felette *sok igazság és igen kevés gyűlölség van*, nagyon öszvetéveszti az emberek' esztét, ha úgy bán velek mint Tóth Ferencz Úron látjuk. — Egy kis theologiai perünk is van. Azt kérdém tőle, hogy melly különbséget lél az effektben köztünk, kikenél a' Theologia studium scholasticum és a' kiknek templomi dolgok a' predikatio hallása, és a' Görögök közt, a' kik sem nem predikáltak templomaikban, sem theológiát nem tanultak az oskolákban. Ő nálom volt e nagyobb tiszteletben vagy nálunk az Istenség, az esküvés szentsége, a' házassági ágy; ő nálom szabad vala *ἐραυακα*t szeretni, szabad még *ἐραυαγοκα*t is; azt a' mi vallásunk tiltja, és még is nem ott állunk e a' hol azok? Neki mentem Luthernek, 's megvallottam hogy ő Heros volt, de azt

is vallám hogy több kárt tett mint hasznot. Nála nélkül az akkori vallás elhányta volna szennyeit; Luther ingerlést szerelvén, makacs-sá tette mind a két felet, 's sok fej, mellyből Linné, Gibbon, Winckelmann lehetett volna, Calmet és Venema leve. — A' Protest. vallás religio examinis et obsequii, a' Páp. vallás rel. obsequii et examinis. A' különbség bizony kisebb mint kevélyen hisszük. Nem annak kell tulajdonítani az elsőséget, a' ki póltolékül Muzsikát, festést, Architecturát ad az felett a' melly póltolékül semmit nem ad? — Luther nélkül, mondám, a' keresztyén vallás is szívnek és imaginatiónak szép vallása fogott volna lenni. — Ezeket mondám Tóthnak jobb renddel és bővebben, 's az ember engem szint oly kevéssé érte-meg, mint az általa mosolygott, kevélyen mosolygott Grammatikai tudomány kérdésében — Megtartottam a' Tóthhoz írt levelem mását. Lehet oly idő, hogy egyszer nevetve fogjuk olvasni. — Éljen szerencsésen édes Uram Öcsém, nagyérdemű 's igen kedves barátom. Ajánlom magamat becses barátságába. —

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2526.

Kazinczy Cserey Miklósnak.

Széphalom Sept. 29d. 1813.

Tisztelt kedves barátom,

Leveléd borítékján ismét Tisztviselőnek látom magamat, melly 22 eszt. óta inmmár nem vagyok. — Mi legyen a' te Administrátorságod, nem tudom, de olyannak óhajtom mint a' Wesselényié volt. Adják a' Haza Istenei, hogy akármű az a' mit nyertél, sokáig és szerencsésen viselhessed, 's vigyenek addiglan a' meddiglen érdemeid kívánhatják. Légy minél előbb Fő Ispán; és mivel nálatok ez a' fényes hivatal mással együtt nem viselhető, légy az a' miben még inkább ragyoghatsz, 's még inkább használhatsz, 's maradj szerelmé a' Nemzetnek, mint eddig voltál. A' jó Siker karon fogva kövesse minden igyekezeteidet.

En néked Május 30dikán írtam utolszor, és akkor is csak azt, hogy fiam születék. Te nekem sem azolta sem most nem feleltél azon levelemre, 's tarthatok tőle, hogy levelem elveszett. Hagyd tudnom, ha nem vetted. A' gyermek megszületése rendes conjunktúrák között történt, 's szeretném Néked is elbeszéli.

Ruminak és Trattnernek nevekben köszönöm mind azt, a' mit érettek tevé. Annál becsesbb ez a' jótétel, mivel a' pénz' szükét még a' gazdagok is nagyon érzik. Trattner a' Báróczy munkájának négy első Köteteit kiadá, a' hátra lévöket Martiusban fogja kiereszteni. Báróczinak biographiáját akkorára halasztottam, mivel Kenderesy nem küldé-meg a' tudósítást a' felöl, hogy atyja melly keresztnevet viselt, anyját, testvéreit kiknek hívják, hol laknak, életben vannak e ezek etc. etc. Nem képzelheti az ember, hogy az efféle szándékok melly kicsinységeken akadnak fel gyakorta. — Bár Trattnerhez az Elöre-fizetőknek neveik, characteraik, hivatalaik igen olvashatólag írva, megküldetnének.

A' mi seregeinket körül lebegi a' Győzelem. Nem is csuda, mert a' Napoleon ellen dolgozó igen igen derék hadi nép valaha igen jól vagyon organisálva. 'S mit nem tesz ezeknek bátorítására az, hogy Moreau ezen seregeknek igazgatására hozzánk jöve Amerikából! Szerencsétlen halála a' francia sereget annyira élesztheti mint a' hogy' bennünket elszomorított. Valóban nagy kárunkra van, hogy ez a' nagyvezetű ember elesett, és a' hadnak még csak kezdetében elesett. De gondolom, követhetni fogjuk plánjait. — Mit tartasz te Moreaunak ezen lépéséről? Azt hiszem épen azt a' mit én. Minap Fő Ispánunknak szobájában kérdé tőlem egy igen elmés Magnás, és a' ki egyszersmind egy igen lelkes ember is, ezt, 's én mindeneknek hallattokra megmondtam a' mit itt írok. Mi nagyon, igen nagyon örvendhetünk, hogy Moreau hozzánk állott; arról szó sincs. De bizony ha *ezt* nem tekintjük, arról sem lehet szó, hogy a' cselekedet egyébaránt egy nagy embert rítúl bélyegez — mert a' haza, a' nemzet ellen semmi polgárnak, és semmi esetben nem szabad kardot fogni. — Igen, mondának; de ő nem a' haza, nem a' maga nemzete ellen fogott kardot, hanem a' haza Tyrannja ellen. — Coriolán is azt mondotta; 's azt mondhatta volna Themistoclesz is, ha Themistoclesz egy bosszút lihegő alacsony ember volt volna. Ha én fija volnék Moreaunak, kesergenék hogy addig holt meg mig Európának sőt az egész emberiségnek meg nem mutathatta mit akart. Azt mondják, hogy az Amerikai Respubl. hasonlatosságára akarta újjá teremteni Francia Országot. — Úgy számmám a' nyavalyás embert; a' francia nép nem Republicai igazgatást kíván, sem az Európai dolgok nem. Elnerűtne belé a' Fr. nép.

A' mi Fő Ispánunk Referend. Gróf Eszterházy József Excell. Augusztusnak vége felé ismét lejöve Bécsből, holott még Májusban

is itt volt. Mingyárt gondoltuk, hogy illy nagy útat nem tett ok nélkül. — Volónereket állítunk, statuálunk, lustrálunk, exercirozunk — törvény nélkül és ellen ugyan, de Ó Fels.-nek megnyugtató biztatására, hogy ezt a' környüállás így kívánja. Igen nevezetes Gyűléseink vannak, de peroratiók és lárma nélkül. Az én értelmem az vala 's azt meg is mondom a' Conferentzián, hogy midőn a' Fejedelem hadat izen vagy megtámadtatik, mi nem tehetjük öszve kezeinket, mert önn magunk bosszúljuk-meg magunkat. De legyünk rajta hogy törvényeink tiszteltessenek, és hogy a' hazát rosszabbúl ne adjuk által gyermekeinknek mint atyáinktól vettük. — Nem vala szükség hogy a' Gyűlésben is elmondjam, mert mások is alkalmasint ezt mondogatták. — Kevés napok előtt Restauratióknak vala ; más Vármegyékből is voltak itt sokan. Eggy Fő Ispán beszélt egy barátomnak és nekem, hogy egy szájas ember, ki a' Dietán is igen ismeretes volt, a' Pest Vármegyei Gyűlésen is megjelent, hogy a' rendelés ellen perorátjon. Öszve zavarta magát, 's heves, tüzes lévén a' beszéd' eleje, egészen ellenkező tónusban, tudniillik *simítva, hímözve hámozva* rekesztette-be azt. Ott tehát jónak lelték ezt emlékeztetni, hogy beszédje elejéből egészen mást vártak, 's confundáltak. — Ugyan ettől értém, hogy midőn most ez Consiliarius-ságra ajánlotta a' maga volt Vice Ispánját, onnan felülről megkérdezte, hogy az ajánlott ember mint segéltette-elő a' subsidiumok, statutiók eránt érkezett parancsolatokat. — Sokan azt hiszik, hogy a' mi Constitutióknak vége van. Én az illyen szót utálattal hallom.

Minek látszik neked a' Bernadotte cselekedete? — Én sok ideig úgy néztem mint hamiskodást — olly elszánással, hogy nem bánja, ha egykori hazájának a' maga elvesztésével is használhat; mert hiszen ő a' Bonaparte házhoz olly szoroson van csatolva a' hogyan nincs senki más, és még Varsó mellett is nagy barátja volt Napoléonnak. De most látom, hogy cselekedete nem játék. — Én felette rendesen olvasom a' publica Actákat — nem felejttem hogy azok prókatori előadások, 's inkábbára csak azt hiszem a' mit maga mond a' Valló magára. Hogy Napoleon a' Pápával, a' Spanyol Királlyal, Hollanddal, Homburggal etc. azt tette a' min az egész Európa álmélkodhatott, ki tagadná azt. De hogy vádolhatja *Bernadotte* ezért Napoleont, mikor ő viszont Norvegiát akará magának az által oda ígertetni, a' kié Norvégia nem volt? — Érzem, hogy én ezekről itélni nem tudok, és így nem akarok lenni Bíró, hanem csak Spectator a' nagy perben. Adná Isten, hogy annak minél előbb

vége, 's örök vége volna. Régen foly az emberi vér, 's kiűrtett
 erszényeink pihenést óhajtának. Én most kezdem a' gazdálkodást,
 nevednek, szaporodnak gyermekeim, adós vagyok, mi lesz betőlem
 's házam' népéből.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom. Tudósíts, mi a' teljes
 titulusod? 's hol fogsz lakni? 'S ott e állandóul! A' Mélt. Grófné
 kezeit szívves tisztelettel csókolom, 's magamat ajánlom megbecsül-
 hetetlen jóvólto[to]kba.

A borítékon:

à Monsieur Monsieur Niclas de Cserei Conseiller au Gouvernement
 de Transilvania, Debrecin. à *Clausenbourg*.

[Eredetije a M. N. Múzeum könyvtárában.]

2527.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Octóber 4dikén, 1813.

Az én Döbrenteimnek.,

Kedves barátom, Tegnap érkezék az Úr' kedves levele, d. d-o
 13. Sept. Ma első dolgom reá válaszolni. Sokat nem írhatok; balaszt-
 hatatlan dolgom van; de levelem kedves hírt viszen, és így sietek
 írásával, küldésével. Szemere Pál és Szemere Christinc Aug.
 19dike olta mátkák 's Februárban párok lesznek. Én vatek a' kéré.
 A' leány egy parányi teremtes, mint az Andrásfalvi **Jó és Szép**;
 hajai, 's arczának tintje szögök, telke eleven és mivelt; a' mi bara-
 tunk igen igen szerencsős férj lesz. A' Kisasszony Lasztóczon lakik,
 's Lasztócz félórányira fekszik Kázmérhoz, mellyel szomszéd. Óh
 ha én akkor, midőn az én Döbrenteimmal Kázmérban voltam, meg-
 sejtettem volna ezt a' történetet, 's mutathattam volna azt a' falu
 kelet felé, a' hegyforma dombnak tetején, hogy örvendhetünk vala
 előre egy érdemes barátunk még távol szerencsésjén! A' két szom-
 széd hely két szoros barátunk ada feleséget! és, úgy hiszem, két
 hasonlítót! Itt küldöm az Úrnak édes barátom, e' nyomtatványt.
 Óhajtánám hogy ez az Urat a' Tacitus Agricolájára emlékeztethetné.

1 A boríték zárlatán ép piros pecsét.

Én nem vagyok Tacitus, 's egy Asszonyról nem lehet annyit mondani mint egy Agricoláról: de itt és ott meleg szív szóllott, és egy kevés hazafiúság 's philosophia. Osztan a' nyelv sem épen csinatlan. Kérem az Urat, írja-meg; szóllottam-e vele az Ur' szívéhez. --

Sírje és Sírja mind a' kettő jól mondatik, és nem csak jól mondathatik, de mondatik is, 's még a' Bibliában is, vagy talán csak Templomi énekeinkben. Nagyon jó a' kettős formáknak mindenikét megtartani ususban; nem tudja az ember hol veszi hasznát. A' Pászthoryra írt Epigrammban péld. ok. azért is jó, mert különben az egész Hexameterben egy nőstény vocalisnál nem lesz több. — Az Úr első olvasásakor is, most is megütődött a' m e r t-en. Engedje mondani, hogy azon ütődött-meg, quod prorsus graecum est. Az egészen görög forma, és én sokért el nem törleném azt onnan. Épen ilyen forma gáncsolat tett egy versemben az én Szemerém. — Themistocles eránt az Úr igazságtalan. Miként tudhatta Plutarch az ő indító okait? Elég hogy mérget ivott, hogy Moreauvá ne kénytelenítessék lenni. Der sich die Geschichte gegenwärtig hält, dem ist das Epigramm nicht dunkel. Und muss denn bey den grossen Göttern! alles das was für bessere Köpfe geschrieben ist, so klar seyn, dass es auch von Uneingeweihten verstanden werde? — De ha a' Crisisben az Úrral egy értelemre nem térhetek is, melly nagyon köszönöm az Epigrammára tett magyarázatokat? Az én szemeim nagyon gyengülnek, üveggel pedig még nem élek; német nyelvre fordított Plutarchuszomat a' Munkácsi raboknak hagytam eljövén onnan, 's deák Plutarchom felette apró nyomtatású. Nem hányhattam fel a' helyet, 's régi tanulásom' maradványából vettem az Epigramma Süjetjét. — Az Úr tisztára tevé ideáimat a' magyarázat által. -- Ha így segíthet-ki, segítsen-ki azzal is hogy mondja-el, melly görög íróban van Brütusnak ez a' halálakori szava *ω τλημων Αρστη, λογος αρ εις* nem tudom tovább, de tudtam egykor. — Csokonai és Márton József felől egy hitben vagyunk.

Egy barátom azt írja, hogy Berzsenyinek nagysága és szépsége nem a' *dolog* hanem a' *czífra* szó. Nem merem ezt subscribálni, csak azt tudom, hogy az ítéletben van valami kevés igaz. Daykát kevés becsüli: mert Dayka kevéstől becsülthetik. A' hiba az Olvasóé; nem a' Daykéé. Itt egy isteni Sonett a' Múzeum számára:

A' REMÉNYHEZ.

Szeliden mint a' szép est tünemény — —
 [stb., mint a 2518. számú levélben.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2528.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Superint. Kis Úrnak.

Széphalom Octób. 7d. 1813.

Kedves barátom,

Imhol Kőleseynek egy újabb versezete. — Egy két sorát kivévén, nagy gyönyörűséggel olvastam azt. Úgy hiszem, azzal fogod te is.

A' JEGYVÁLTÓ.

Vedd e' gyűrűt reszkető kezemből,
 Vedd e' esőkban forró lelkemet,
 Neked minden órát életemből } Nem értem.
 Érted vérözönnel szívemet! }
 [stb. mint a 2516. számú levélben.]

Kőlesey Matthisson szeretne lenni, 's akaratja ellen is Schiller lesz. Maga ez a' száraz sovány Metaphysicai én is ezt mutatja. -- De miért ne legyen Schiller! Sőt hadd legyen, 's bár századrészben légyen az!

Élj szerencsésen, kedves barátom. Feleségem rothasztó hidegben fekszik ma 5 napja már. Enyhülést is érzettem a' hozzád szólásban, nem csak örömet. Nem szükség mondanom, mit érzek, mikor elgondolom, mi történhetik ezen betegségből. ---

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2529.

Kazinczy — Rumy Károly Györgynek.

Széphalom, den 7 Octob. 1813.

Theuerster Freund,

Ich schreibe Ihnen an dem Fusse des Bettes, in welchem meine Sophie in einem Faulfieber krank liegt. Sie fühlen wie mir seyn muss, wie mir ist. An Sie zu schreiben, mein lieber Freund, ist mir jetzt nicht bloss Vergnügen, sondern auch Nothdurft. Mein Geist verliert den schreckenden Gedanken aus den Augen. — Verliere ich den Schutzgeist meines Lebens, was wird aus mir, aus meinen armen Kindern!

Der Postmeister in Ujhely hat mir meine Zeitungen und Briefe ohne dem Postbuch gestern geschickt. Dieses Postbuch ist zugleich mein Protokoll, denn ich notire dort nicht bloss die Zahl der aufgegebenen Briefe, sondern auch an wen sie geschrieben sind. So kann ich nicht nachsehen, wann ich Ihnen geschrieben habe. Ich weiss aber, dass ich nur während ihrer Reise nach Pesth schwieg, und das darum, weil ich besorgt war, dass meine Briefe zu lang auf der Post in Oedenburg liegen könnten. — Die Überschwemmung hat mir zu viel Schaden nicht machen können; es machte mir bloss 26 boglya Heu fast unbrauchbar, und ich erhielt ganz u. gar kein Grummet, welches in sich schon viel Schaden ist, weil ich an Wiesen reicher als an Feldern bin, u. weil schon jetzt eine Fuhr Heu mit 25 f. W. W. bezahlt wird. — Aber Sorgen habe ich genug. Ich bin fast ohne Geld: dieses erste Jahr ist meine Fechsung so wohl hier als in dem Szabolcser Comit. unbeträchtlich, die Lese wird karg u. die Weine sehr schlecht seyn; die Trauben sind *noch gar nicht zu geniessen*; aus Arenden und meinem Vieh werde ich meine Auslagen nicht bestreiten. Ich lebe auf Conto der Götter und meiner Gläubiger, denen ich seit 2 Jahren keine Interessen gezahlt habe. — Dieser Krieg, der bürdet auch schon bis jetzt mir Lasten genug auf, und was kann noch werden! — Doch was helfen Klagen. — Über Ihre Anstellung in Keszthely freue ich mich herzlichst. Diese setzt Sie in den Stand einer Ruhe, Sorgenfreyheit, ja

Wohlhabenheit, da Sie bis jetzt mit Bedürfnissen immer zu kämpfen hatten, und rettet Sie aus den Klauen anmassender Menschen, die glauben, dass sie Sie haben hofmeistern wollen, weil Sie *durch sie*, wenn auch nicht *von ihnen* bezahlt werden. Mögen Sie nun endlich einmahl, theurester Freund, diejenige Achtung finden, welche Sie verdienen! Mögen Sie in der Meinung Ihres Musageten nie sinken! Der Stern, der Ihnen so aufging, möge Sie nie verlassen, u. Herr v. Asboth bleibe Ihr Freund bey jeder Wiederwärtigkeit, welche hier auf Sie lauern sollte! — Ich kann es meinem nicht bloss geliebten sondern auch hochverehrten Freund, dem Superint. Kis, nicht übel nehmen, dass er meinen Brief an Ihn dem Prof. Seybold vorlas. So etwas kann mir, kann Ihnen, mein theurester Freund, auch wiederfahren. Aber Hrn. Prof. Seybold nehme ich es im höchsten Ernste übel, dass er dasjenige, was ihm in Freundschaft mitgetheilt war, öffentlich anbrachte, u. das wie es scheint, weil er die Blösse seines Hrn. Schwagers und seines illustren Vorgesetzten aufgedeckt sah. Das Bewusstseyn seiner pietas gegen den illustren Mann der Ciceros Werke von den Pflichten für ein gefachliches Werk ansieht, u. gegen seinen Herrn Schwager, mag ihn lohnen, wenn ich ihn für einen unedlen Menschen erkläre, da er etwas gewagt hat, das für *Sie* unangenehme Folgen hätte haben können, und das den Superintendenten compromittirt. — Nie werde ich jemand zu einer Art von Rache reitzen, so wie ich gewiss einer Rache unfähig bin: aber oft ist es Pflicht in dem Gefühl unseres Werthes aufzustehen, u. Betrügern u. Dummköpfen den Spiegel des *γινῶθι σεαυτον* vorzukehren. Dieses ist nicht Rache. Und thun Sie das, so soll es mich sehr freuen. Mischen Sie nur keine Persönlichkeit hierin, damit das Feuer Ihres Vortrags nicht übel gedeutet werden könne u. so der Act sein [!] Zweck verfehle. — Der Superintendent hat mir neulich geschrieben; er schätzt meine Freundschaft für Sie, er schätzt Sie, — und ich *muss* ihn schätzen, u. freue mich, ihn sogar auch hier schätzen zu *können*.

Seybold mag die Sache vor die illustren Ohren Ihres Oedenburger Musageten gebracht haben, — vielleicht nicht aus der Absicht um Ihnen zu schaden, sondern weil der Mann es nicht verschmerzen konnte, dass irgend jemand über den illustren Mann an der Oedenburger Schule lächelt. Vielleicht erfährt es der illustre Mann, dass Ciceros Werke keine verbotene Waaren sind, und dass Philologie von ihm bis jetzt nicht nach Verdienst gewürdigt ward; dass

er sich durch Äusserungen wie die bey dem examen nur lächerlich macht. Er wird sich schämen, u. hinfort das nicht mehr thun. — Sollten wir, edelmüthiger Freund, uns der kleinen Unannehmlichkeit die uns der unbesonnene Mensch Seybold zuzog, um diesen Preis nicht freuen? — Mir mag er schaden wie er will, wenn seine Unbesonnenheit solche Folgen nach sich ziehen kann. --

Magyar Emlékezetes Irások scheint mir gut zu seyn, um den Titel Ihres Werkes zu machen. Mit erster Post schicke ich Ihnen die Vorrede, die ich aufgesetzt habe. Nur muss ich daran zuerst etwas abändern, nachdem ich in Ihrer Vorrede Sachen gefunden, welche ich nicht wissen konnte, u. welche ich nicht verschweigen zu müssen glaube.

Sehr freue ich mich aus unseres Genersich Schreiben an Sie die wenigen Zeilen lesen zu können. Da ich weiss, dass er von Wien schon zurückgekehrt ist, so will ich ihm auf seine zwey Briefe bald antworten. Ich erschleiche so von ihm wieder ein Schreiben, das meine Seele heben wird. Es sind wenige Menschen, die ich so sehr schätze als ihn.

Vor einigen Tagen kam der Debreciner Supplicant hierher, und brachte mir einen Brief von Prof. Ertsei in Debresin, mit einem Geschenk, seiner eben erschienenen «Philosophia». — Die Unterschrift war Ertsei Daniel Prof. *és T. Szabolcs Vármegyének Táblabírája*. — Ich schmunzte darüber, und dachte mir, was General Lacy 1770 einem Zempliner Herrn sagte, als er mit Joseph II. hier durchfuhr. Lacy fragte den Herrn um seinen Namen. Dieser antwortete ohngefahr wie folgt: «N. N. Inclyti Comitatus Zempliniensis Generalis Cassae utriusque Perceptor.» — Lacy riess die Augen auf, u. sagte mit dem Erstaunen eines Policinell: **quanta bestia!** und der Vorfall wird in Zemplén heute noch erwähnt. — Schon der Titel des Ertseischen Werks macht einen Stutzen: **Philosophia, írta Ertsei** etc. Er declarirt sich wider Kant, u. sagt von dem Schnellischen Werk: Lehrb. für d. ersten Unterricht in der Philosophie, 2. Th. Giessen 1801. es sey nichts als eine Compilation, ohne Grundsatz, u. bloss für den Dilettanten von Werth. — Ich las noch bloss einen Bogen. Sein Styl ist elend, er hat keine Grammatik, keine Orthographie, und aus jeder Zeile, jeder Phrase blickt der Stock-Debresiner heraus. „No de“ fangt er einen Satz an, so wie die Mendikás unter sich sprechen. Auch sein Äusseres (so wie ich mich seiner vom vorigen Jahr aus Kálló erinnere) scheint zu zei-

gen, dass er sehr gut in die Zeiten von Gottsched getaucht hätte. Gelehrte suffisance sieht man jedem Ton, jeder Wendung an. — Er hat die Tochter von dem Stadtrichter Simonffy geheurathet, der Kaufmann war u. ist, u. unermesslich reich seye.

Cserei Miklós, Assessor bey der kön. Tafel in Maros-Vásárhely u. jetzt Administrator des Hárónszéker Stuhles bey Kronstadt, schreibt mir den 12. September, dass er 66 f. W. W. für Ihre Monum. Hungarica durch den Apotheker Mauksch in Clausenbourg, Schwager von Liedemann, Engel u. Samuel Fried, an Sie durch Fried abgeschickt habe. Er entschuldigt sich, dass er nicht mehr gethan hat, indem er sagt, dass der Mangel an Geld ihm mehr zu thun nicht erlaubt hat. Mein liebes Weib hat heute einen meist bessern Tag als ich gehofft habe. Ihre Brust verlor alle Milch, u. ich musste eine Trenkammer für meinen Antonin aufnehmen. — Leben Sie wohl, mein theurer Freund. Meinen herzlichsten, freundschaftlichsten Gruss an Ihre Frau Gemahlin. Sagen Sie ihr, dass ich mich über Ihre veraenderte Lage sehr freue. Dieses thut auch mein krankes Weib, die sich mitten in ihren körperlichen Schmerzen über die Nachricht erheitert hat.

Das MS von Babocsay habe ich meiner Schwägerin schon zweymahl empfohlen, und schreibe heute noch das 3mahl an Sie. Lassen Sie nur darum bey Eggenberger nachfragen. Ich rätche Ihnen, das Werk bey Trattner drucken zu lassen, damit Helmecczy die Correctur besorgen könne. —

[Eredelije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. bud. Lev. ér. 115. sz.]

2530.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Szárashó octóber 11d. 1813.

Édes Uram Bátyám,
barátom és atyám!

Végtére holnap talán majd csak útnak indúlunk; 's ezen leveleket a' Jász-Berényi Postán el fogom küldhetni. Kötelességemnek vészem tehát, mint a' hogyan egyszer'smind kedves gyönyörűségem is, Édes Uram Bátyámat tudósítani eddig eltöltött napjaim felől. Péczeltt September 8; Szárashón 9, 10; Tisza-Nánán 13, 14;

Ábrányban 15; Vatán 15—27. (Az ár miatt nem mehettem Ongára.) Egerben a' vásár alatt, 28, 29; Száraz-Bón 30; Poroszlón 1; Tisza-Füreden 2; Szent-Imrén 3, 4; Füreden 5—8; Nánán 9, 10; Itten, Száraz-Bón, 11—maig, 13dikig. Sok felől tehetnék panaszt: de csak hogy pénz vagyon. A' Szent-Imrei portiónkat 2000 v.ban zálogosítottam el. Ezer és háromszáz már nálam van: a' 700at November 8d. veszem kezemhez. Bár csak lovakat lelhetnék! Füreden Józsa bátyám négy pejt választott össze 1100 ftért. Eggy közzülök megsántult 's hármát nem vettem által. Az Egri vásárban nem láttam nekem való lovakat. Sajnálom hogy a' Debreczeniről és Vácziról el kelle maradnom. Már csak a' Nagy-Kőrösi vagyon hátra, melly October 26d. esik. Megtörténhetik, hogy a' Nagy-Kőrösit is hijában keresem meg Vidával, 's így a' lóvételt a' Pesti novemberi vásárra kell halasztanom, 's e' szerént osztán a' Hegyalljai útam is későbbre halad. Ha Kőrösön vagy Pest körül valahol lovakat szerezhethék, úgy November 8dikán Nánára, onnan Szent-Imrere, onnan ismét a' Hegyalljára tchethném útam. Az idő és környülállás mutatják meg, mint lesz. Félek hogy Kriska hidegség gyanánt ne végye a' hosszas elmaradást. E' végett is Édes Uram Bátyámat instálom alázatosan. Méltóztassék ötet, addig is míg nékie írnek, megnyugtanni. Az ő és a' magam becsülete kívánja, hogy a' magam tulajdon alkalmatosságán jelenjek meg már most Lasztócson.

A' Vatai únalmamban némelly jgyzéseket tettem. Imhol vagy-nak: *Hiteles Előadása a' Spanyol Történeteknek* satb. Lap. 156: Nagyainkat te magad oktatod a' finom országlásnak mesterségére, Nem de Napoleon? — Bocsásd le sergéjét ama' játékszinnek, a'hol te alakoskodol! Változzon végtére a' lepeses játék (talán Possenspiel) rettentő jelenésre! Spanyol országnak egész Egyete me sat. Lap. 154 és 196: dücsvágy.

Ágis trágédiája, Bessenyei György által. Béts, 1772.

Lap 16:

Istenek! miként kell egy főnek fáradni!
Hogy ha trónusáNAK hív akar maradni.

Ez szokatlan mondás; jóllehet ehhez hasonló a' Debreczeni új Énekes Könyvben is van. Ugymint, Lap 353: (NB. Ao. 1808.) *Jó vagy Te minden teremtésidNEK, De jó vagy híveidNEK.*

Lap 31 :

Egy trónus, a' míg az alatta fakadt vér
Fényét el nem törli, segélyt bajosan kér.

Ime, Édes Uram Bátyám, a' Czinke Úr nagy mestere szokatlanúl szóll, új alkotmányú szóval él; nem csak, hanem még szót is rövidít. Az *Eszterházi Vigasságok 1772.* (Delfén).

Lap 24 :

Az ifjú szépségnek kellemetessége
Mosolygott személyén, mellynek gyengesége
Sok kinos öreget hevülésbe hozott,
Kiknek győzelmekben szívek már nem bizott.

A' Debreczeni új énekes Könyvet és a' Molnár zsoltárait is keresztül olvasám. Mind Molnárban mind a' Dicséreték között leltem szokatlan szólásokat, 's fel vannak nálam jegyezve. Imhol némellyek: L. 25, 62, 72, 93, 104: nézell. L. 55, 177, 262: sirbÉ. L. 70: Azon *ólálnak* (pro ólalkodnak) az hamissak. L. 72: csalatság, L. 85: Feledtük. L. 160: Inkábblan. L. 187: ő letekintett. Molnár a' negéd szón csüfolódó kevélységet ért, a' mint az itt következő verséből gyanítom: Lap 240: Kevély népek minket szörnyen nevetnek, Rajtunk csüfságot üznek, Negédes szókkal úgy neveltetünk. L. 272: A' nap és hold őt dicsérje Minden csillagokkal *öszve* (pro együtt).

A' Dicséreték között L. 460: Kiben soha sincs megváltozás Vagy ígértől elhanyatlás (A' Sulyomkofák szerént: ígértől VALÓ elhanyatlás).

Vatán egy ismeretlen könyv akada kezembe ezen czímmel: Georgii Beckheri Elbingensis Orator Extemporaneus, sa'l. Varadini, apud Abrahamum Szeneziensem, MDCCLVI. L. 121---125 kiértam: *Publice constat, non a poetis solum, sed etiam ab oratoribus, maxime panegyricorum scriptoribus, item Historicis, graecam passim constructionem et syntaxim usurpari, est quippe vere elegans et eximie ornat, ut videre licet apud Paternulum, Sallustium et alios. — Ostendam itaque quomodo Hellenismus seu Graecanica constructio Latinis verbis fabricari possit.* IX. módokat említ 's világosítja példákkal. A' *H*'ről újabb és bővebb Értekezést dolgoztam, 's némelly

változtatást tettem azon Sonettben, melyet Édes Uram Bátyámnak nem a' magam, hanem a' Kölcsey neve alatt küldöttem-meg. Fogom újra közleni.

[Szemere Pál még más jegyzeteket is készített Kazinczy F. számára, részint az itt közlötöket újra leírta neki, részint bővítette; itt következnek:]

Georgii Beckheri Elbingensis O r a t o r . . . stb.

1us *Hellenismus.*

Nominativus eleganter apud Graecos adverbii loco ponitur. Hoc imitantur Latini dupliciter 1o ponunt Neutrum pro Adverbio e. gr.

Acutum clamat acutum ludit. **Hor.** pro acute. Item: Crudelemicat, dulce loquitur (*dulce loquentem Lalagen amabo, dulce ridentem. Horat.*), grande insonuit, immane fremit. *Stattus.* — 2o Rectum ponunt pro Adverbio, non Neutrum sed cuiusvis generis ut:

atrox (atrociter) instat, nullus dixeris idest ne dixeris. Et haec fiunt per Enallagen figuram, ubi pars orationis pro altera ponitur.

IIus.

Apud Graecos eleganter ponitur verbum inter Nominativum unum et Genitivum alterum: ita ut apud Latinos inter duos Nominativos solet poni, v. g. Fies nobilium tu quoque fontium (*Hor.*) idest: Tu quoque fies fons nobilis vagy talán inkább az unus hagyatott el: Tu quoque fies unus nobilium fontium, minthogy a «Tu»-ban már értethetik az *unus*.

IIIus.

Adjectivum neutrum venuste jungitur Substantivo masculino aut feminino; ut: Varium et mutabile semper faemina (*Virg.*) Tutissimum poenitentiae confessio. (*Quint.*) Triste lupus stabulis.

IVtus.

Adjectivum apud Graecos substantive ponitur et more substantivorum construitur. Latini eos pulchre imitantur dupliciter. 1o. ponunt Adjectivum loco substantivi, ut: aequum pro aequitate, servantissimus aequi (*Virg.*) 2o. Adjectivum in Neutro pluralis numeri et substantivum in Genitivo, v. g. Amara curarum (*Hor.*) idest: amarae curae.

Vtus.

Eleganter apponitur Adjectivo casus Genitivus ut: Abstine[n]s pecuniae, abundans corporis. Caecus futurorum, candidus eloquii, Doctus choreae. Literarum, nimius animi (iracundus), nimius imperii, (severus), nimius sermonis (loquax), plenus fori (inter lites versatur), plenus litium, animi, crapulae (Schwärmen), irac, negotii, somni, timoris etct. parcus irarum, parcus oris, reus voti (debes solvere votum).

VItus.

Verba admirandi, appetendi, amandi, privandi, consequendi, participandi, aberrandi, incipiendi, dominandi, abstinendi, junguntur apud Graecos cum Genitivo, quod praeclare Latini imitantur. v. g.

Abstine irarum, (Virg.) callidaeque rixae. Desine tristium quae-relarum. (Plant.)

VIItus.

Adjectivis Graeci adjungunt Infinitivum. Hoc imitantur Latini, sed fere tantum Poëtae; et 1o. apponunt Infinitivum activum seu neutrum Adjectivo, ut: Amicus ferre iugum (Horat.), cercus diffluere, doctus ludere, durus componere versus, facilis dare, piger ire. — 2o. Infinitivum verbi apponunt Passivi vel Deponentis Adjectivo, ut: audax perpeti (Hor.), blandus loqui, celeres vehi horae, cercus in vilium flecti. (Hor.) mitior aspici frons; fluvius sedulus labi. (Hor.)

VIIIvus.

Pulchre Latini imitantur Graecos illa constructione, in qua verbum aliquod apponitur infinitivo, qua fit dupliciter. 1o. apponitur verbo infinitivus activus aut neutrius verbi. (NB. *far* passivum habet activam significationem. Sic in Hungar. participia passiva activae terminationis.)

ut: Amo vivere tecum; descende promere vina. 2o. apponitur verbo infinitivus passivus aut Deponentis, ut: amal dici; gaudet aspici, annuit capi. (Hor.)

IXnus.

Multa adjectiva laudem, vituperationem, patriam, gentem, nomen significantia accusativum regunt apud Graecos, item partici-

pia et verba. Latini imitantur hoc frequentissime intelligendo ante accusativum particulam, *secundum* aut aliud aliquid; ut: auctus opes (*secundum opes*); tecta caput nube.

Plura colliget ipse Lector et sic ad Latinae linguae gratiam perveniet.

Hunyadi László Trágédiája. Bessenyei György által. Bétsben MDCCLXXIIedik esztendőben. Lap 204. Lap 82: Ez előtt boldogok, mindég nyájaskodtunk.

Jegyzettem Vatán. Borsod Várm. September 18d. 1813.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2531.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

1813. Oct. 13.¹

Tisztelendő Ur, kedves barátom,

Ma, Októb. 13dikán, érkezett meg a' bika és a' bikával az a' hír, hogy Superint. Ur Debreczenben esketést tartá. 54 esztendő's korunkban házasodni, 's elvenni egy fiatal leányt nem tréfa gondolat.

Az volna még szép, ha az öreg Superintendens a' ki magát a' Menyországért megorigenesezte, kedvet kapott volna az esketésen a' szent házasságra 's elvenne egy veres bélű Debreczeni leányt. — Az Úr, édes barátom, nem jó volna Ujságírónak: megírta hogy Administrator Ur Ő Nagysága, 's Kis Imre Ur és a' Sógora megházasodának: de nem írta kik az áldozatra választott állatok. Pedig az illy hírrel az ember azt is szeretné érteni, 's még inkább mint azt, hogy az eskető *Superintendens* volt, — a' ki Debreczenben igen is nagy személy, de Debreczenen kívül nem tartatik annak. Legalább a' hirvevő nem igen veszi nagyobbának, hogy a' Superint. eskette, mint azt venné, hogy a' levest János tette e fel vagy György. — Az Úr emlegette előttem, hogy a' szegény anyám egy bizonyos actusra azt a' glosszát tette, hogy az szegény (gondolom lélekben szegényt értett) embernek való . . . - Ez a' czifra esketés ezt az Úrtól vett glosszát jutató eszembe.

¹ A kelet idegen kéz jegyzése. —

Már tudom ki leve a' Bihar Vármegyei Administrator oldal-bordája. Kérem az Urat, méltóztassék tudatni azt is, kit veve el Kis Inre Ur, kit Szántó Dániel Ur, 's ha lehet, mikor. Miklós Öcsém felhossa a' levelet, 's a' Péchy Sándorné húgomtól újra kért mesteriséget az egér, patkány, és бүdös féreg kipusztítására.

Az anyám haláláról írt munkának nem lehetett hosszabbnak lenni. Így is munkába került. Mindent az ilyen írásban *sem lehet*, és *sem kell* elmondani. A' professio pietatis (Tacitus szava) felette kedves actusa a' szívnek, 's azt ohajtottam, hogy az Olvasó erre ismerhessen, 's úgy tapasztalom, hogy az Olvasók reá ismernek.

Az Ur kis fíjának, *melly az Úrnak olly rettenetesen sokba került*, tiszta szívből örvendek. Adja Isten hogy olly jó és tanult ember legyen mint az Atyja 's Nagy-Atyja. Ugy írja az Ur, hogy arra fog neveltetni, hogy ha kedve lesz reá, *hirdesse az ígét*. — Azt hirdetni, de *lelkesen*, valóban igen igen tiszteletes munka. Ha úgy hirdeti, mint a' Nagy-Atyja, kinél alig hallottam szebb Papolót Magyarországon, valóban jól fogja tenni ha hirdeti. — Most veték számot. Úgy járt az Ur háza az által hogy Novemb. és Decemb. en valék a' Vendég benne mint midőn Sárát meg nevelteté az Angyal. És így a' *paternitáson* való kevélység az Urat talán nem is optimo jure illeti. —

Nekem könnyű tréfálni most; de öt nap előtt kellett volna, midőn feleségem egy rothasztó forró hidegben feküdt és élet halál között lebege. Irtóztam hogy özvegyen maradok 's gyermekeim árván. — Már harmad nap olla veszedelmesen kívül van 's lábadoz. Innen a' vígság levelemben. — Ajánlom magamat az Úrnak becses barátságába, 's az Ifjú Asszonyt, a' Nagy és ifjú Urakat Sz. Imrén tisztelem 's mar. —

[Eredetijé a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2532.

Cserey Farkas Kazineczynak.

Krasznan 17dik Octób. 813.

Kedves Barátom!

A tegnapi nap nékem valóságos örömet ada — rég szívem szerént ohajlott Leveledet Oct. 4rül vevén. Ad nékem, kerlek, a midőn arra érkezésed vagyon, gyakran ezen örömet. — Diogeneszed

exemplár[jaiért] is Proto Medicus Pataki Ur által kezembe jött pénzedet mostani Debreczeni vásárra nem küldhetém el -- mivel a mikor innen ezen vásárra mentek, éppen itthon nem voltam, leg első alkalmatosságtul el küldöm. Vetted é Nagy Gábor Ur által Néked küldött levelét Consil. Kenderesy Úrnak, meljhez Pataki Prof. Nagy Ferencz Úrnak is ugyan ezen Consil Urtul volt egy régi ezüst görög pénz ragasztva? -- Ortographiai hibáimrul való meg intése-det szives köszönettel vészem -- Tölled oktatást örömet és hála-datos szível vészem [!] -- A vizek Istene sok tájakra nézve hara-gos volt ez idén, és nevezetossen a Ti tájaitok. A napokba volt nálom egy iffiu özvegy Bánffyné, ki akkor éppen a Bártfaji fürdön volt, ez is isszonyatosságait beszéllé a vizeknek. Erdélynek is sok részei szenvedtek, és azok közt a Kraszna vize nekem is néhány Hidjaimat hordá el -- és a kertembe is rontot. Általjába sanyaru esztendő lón ez -- és éppen akkor, mikor Mars is leg nagyobb dühösségibe vagyon. Le irom néked ide a Sicilii királynénak rendes történetit. Még Juliusba jött Erdéljbe oljan rendelés, hogy ezen királyné itt keresztül menvén, illendően fogadtassék és szálltassék Bécs felé -- az Ipomnak parancsoltatott volt véghez vinni és őtet a Magyar országi határig kísérni -- azonba ezen parancsolat meg másoltatott azon okbul, hogy a királyné más felé fogja venni uttyát. Hol kováljgot az olta, Isten tudja -- azomba hírt vévén, hogy Fiume kezűnkre jutott, egy Anglus hajón egyenessen oda akara evezni -- azomba a Török birodalmába lévő Xantes nevű kikötő heljbe be nem bocsáttatott, aszt adván okul a Törökök -- hogy Tractatusok szerint nékiek se anglus, se franczia hajót oda be bocsátani nem szabad -- kintelen volt tehát eő Sicilii Felsege Török hajón Constantinopolba utazni, honnan 6-a praesentis el is indult Erdélj felé, előre svitjébül Herczeg Moliternot el küldvén, ki is a Veres tornyi Passusra meg is érkezett -- minden órába a királyné is váratik oda -- és kintelen három hetékig ezen Passuson a Contumacziat ki állani, mivel a Török Birodalomba a Pestis még uralkodik.

A tinta Recipét ide le írva küldöm. Azon Planta nevét a melj-rül tudakozódol, ugy tudnám meg írni, ha levelének vagy virágjá-nak exemplárját láthatnám. Köszönettel fogom venni ha azon Stramo-nium datura forma plántának magvából küldeni méltóztatol. Én itt hideg földbe az Arundo Donaxbul már pálczákat producáltam és edjet nem régibe szépen el készítettve a Gubernatornak ajándékoz-

tam --- az idei termésbül Te is fogsz kapni. --- Bátorzkodhatom é Tokai vesszőket Tölled kérhetni, a Tavaljiakbul csak 9 fogant meg --- ennek okát Magad meg irtad volt. --- Élj Boldogul Kedves Barátom, és szeresd örökös Tisztelő Barátodot.

A Kupányi fekete fényes Tinta Receptje.

Angliai vitriol	... ..	Lat. 2
Jó féle galles	... ..	> 4 $\frac{1}{2}$
Arabiai gumi	... ..	> 3

Ezekre töls egy meszelj cezetet (de a gallest előbb meg kell törni a többivel edjütt), minek utánna az cezetbe mintegy óráig állottak, töls melegen három meszelj esső vagy folyó vizet reájok és ebbe 10 minútaig kevergesd a Specieseket és azonnal készen leszen a Tinta.* ---

Kivül: 1

Sómlányi.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak. p. Debreczen, S. A. Ujhely,
Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

* Kazinczy F. a tinta receptjét maga is leírta külön a Cserey F. levelének üresen maradt lapjára :

A Kupányi fekete fényes tinta Receptje.

Angliai vitriol	... ..	Lat. 2.
jóféle galles	... ..	> 4 $\frac{1}{2}$
Arabiai gummi	... ..	> 3.

Tölts reá egy meszelj cezetet, de a gallest, gummit, vitriolt előbb törd egyyüvé. Minekutána egy óráig állottak cezetbe, töls melegen 3 meszelj eső vagy folyó vizet reá, 10 minútig kevergessd a specieseket 's kész lesz a tinta.

1 A levél zárlatán szétlört piros pecsét.

(2533. U. 1813.)

Kőlcsey Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak

Kőlcsey Ferencz alázatos tiszteletét!

Tegnap vevém Uram Bátyámnak September 28dikán írt levelét 's válaszolok.

Ha Uram Bátyáméknak leveleik nem mindég kedvesek voltak-é nekem? csudálnám honan vette magát ezen gyanú, ha nem szoktam volna szívemnek minden mozdulatit szemmel tartani, 's nem tudnám, minő vonások képemen azok, mellyek sokszor a' figyelmes nézőt nem akarva csalják-el valami ollyannak hívéseére, mellyről ezen szív nem tud semmit is.

Nekem a' sors csapongó phantasiával vérző keblet adott együtt. Köszönöm a' sorsnak ajándékát, de úgy mint a' Nő Férjének kezéből köszöni az óhajtott halált, hogy a' rablánczokat elkerülhesse. Mert szenvedek én mint senki itt körülem nem szenved: egy szó, egy tekintet, egy távol sejdítés lever engem, 's nem sokára elemész-tődöm én. Tizenkilenczedik évemet töltém midőn Debreczent elhagyám, ismeretlen a' világgal, ismeretlen önmagammal csak azon körben álmodozhattam, mellyet könyveim között vontam magamnak, 's ezt végetlennek 's álhághatatlannak tartottam. Kiléptem végre. Gyermeki, de szép planumok lettek semmivé: nem volt ember ki értse a' forró ifjút; úgy tanítottak-meg engemet mint Tassót Antonio, látám hogy sohol magamat fel nem lelhetem, öszvevonúltam, 's külsőm, mellyet azelőtt a' belső láng úgy öntött-el mint a' tánczó lyány arcját az öröm, komoly lett és hideg. Eltompúlva tértem-meg Pestről mintegy három évvel ez előtt, 's hová? — Uram Bátyám ért engemet, 's látja mi bántott engem a' múlt években, 's ha szinte nem volnék csak az is a' mi ma vagyok, fog szeretni szánakozásból is, mert én barátaimban nem kerestem soha sem a' *Litteratort*, sem a' *dicséret*, egyedül szerelmet kerestem én ő nálok, tisztát és forró, mert nekem egyébre szükségem nincsen, és ezen szükség olly nehezen pótolható!

Nekem a' történet nagy gazdagságot ugyan nem adott, de szegény a' köznépek szemeiben sem vagyok. Azonban az én lakom olyan, hol a' körülem lévőkről azt kell kiáltoznom magamra nézve

a' mit Phryne Xenokratesről magára nézve mondott. 'S ki az ki helyemben azt nem kiáltozná? Én férjfi, én ifjú 's kötetékek nélkül vagyok 's mi az a' mi engem itt lelanczolva tart? Érzem a' fátumnak nyomását, érzem hogy nem vagyok szabad bár mit mondjanak philosophjaink. Nem csak az bánt engem a' mi itt körülém van, annak a' ki engem egészen érthet, Goethenek szavait mondom-ek:

Und da sücht das Aug oft so vergebens
Ringsumher und findet alles zu;
So vertaümett sich der schönste Theil des Lebens
Ohne *Stürm* und ohne *Ruh*!

O a' Schilleri lelket! de a' ki azt adta, csak messziről mutatta meg a' pályát, 's mászunk mint ki a Fejedelmnek hintója mellett a' sárban jár. Ki az Litteratorink közül, 's még azok közül is kik úgy feláldozták életeket, mint Kazinczy, hogy el ne mondhatná, a' mit Achilleus mondott Agamemnon' küldöttjeinek:

**Ἴση μοῖρα μένουντι, καὶ εἰ μάλα τις πολεμῆσαι,
ἐν δὲ ἱῆ τιμῇ ἡμῶν κακῶς ἤδ' καὶ ἐσθλός.
Οὐδέ τί μοι περιχέεται, ἐπεὶ πάθον ἄλγεα θνητῶ,
ἔξ δ' ὄρνεις ἀπτῆσι νεοσσῶσι προσέφησι
μαστάλ', ἐπεὶ κε λάβησι, κακῶς δ' ἄρα οἱ πέλει αὐτῆ!*¹

De ki parancsol a' sorsnak? ki vonja-el a' felleget ha jó?

Tudom én mit mond Wilhelm Meisternek az Idegen, midőn ő a' sorsot veszi palástul beszédében: de engemet nem a' scena tett először mozgásba, 's gyermek koromnak legszebb évét a' görög philosophiának virágai között töltöttem-el. A' Tóthtal kezdett theologiai per jön eszembe. Én a' keresztyének' vallását egyedül az Evangéliumokból, 's Klopstocknak Messiasábai ismerem. Olyan az egészen mint az Eleusisi mysteriumok, vagy a' Sibyllának barlangja, tele sejdítésekkel, bannalattal, elfogódással. Ha választanom kellene a' secták között, bizonyosan én is annak adnék pálmát melly magát Romáról nevezi, 's ha kérdenék miért? nem felelnék semmit is, hanem Schillernak tragoediáját nyitnám-fei a' kérdező előtt. A' gondolat melly Uran Bátyámat vezérli, nagyon szép. Villersnek munkáját a' Reformatióról hogy elolvassam mind eádig reá nem vehettem

¹ Kölesy F. idézetében az ékezetek hiányzanak.

magamat. Félek, hogy köz ideákkal van eltelve, 's nem jutalmazza-meg a' vele elfoglalt időt. Ha egyszer elolvasom, gyönyörködve fogom ezen újonnan felébresztett gondolatokkal egybe vetni.

240. Helmecczinek sonettóját (a' Reményhez), megvallom, hogy én nem találhatom szépnek. Elbámúltam Uram Bátyámnak róla tett ítéletét olvasván. Lehetetlen, hogy a' szépnek Ideája ennyire subiectiva lenne, 's curiosus vagyok ezen különböző érzésnek okait magamban kitapogatni. Tízszor is elolvastam egymásután, 's utoljára is kéntelen vagyok megvallani, hogy szépségét *sem nem értem, sem nem érzem*. Tompának kell lennem, 's genius nélkül valónak. 'S ha csakugyan szép, idő mulván ismét előveszem még egyszer 's meglátom mire megyek.

Hosszú a' levél, 's szükség, hogy jutalmazva hagyja-el olvasóját. -- *Az agendarius készen van*. A' hatodik Fragmentum, melly másnonnan vevődött hozzá, 's csak négy levélből áll, maradt még hátra, ezt is várom a' napokban. Egy oly szép copia van kezem közt, mellynél szebbet gondolni sem lehet. Az Original' különböző írásai felette jól vagynak követve, 's a' sz. Catharina legendája is, melly rossz tollal íratott, a' bámulásig jól van kinyomva. Örvendjen Édes Uram Bátyám, nem csak kezemben van az Agendarius, de fel vagyunk a' titkolózás alól is oldva, 's publicum elébe mehet, midőn Uram Bátyámnak tetszeni fog. Az utolsó kivétel a' Bibliotheca praefectusának Prof. Tatai Sándornak akaratjával esett, 's a' mi Tótúnknak *Recepisse* mellett volt az írás általadva. Csak most oszlottak-el félelmei, de eloszlottak örökre. O, ha futnom lehetne, 's szerencsés volnék önnkezeimmel adni-által az óhajtottat! Mondja meg Uram Bátyám mi móddal veszi legbizonyosbban kezéhez? én ezt csak igen biztos kézbe szeretném adni. Mert két évnek munkája, 's az első évben felelmek között! — Éljen szerencsésen Édes Uram Bátyám, 's higgye-el, hogy szerelmére 's leveleire felette nagy szükségem van.

Álmosd, October. 21dikén 1813.

Lángolván olvastam az írást (*volt egy szép kora' stbb*). Én a' római és görög nyomokat imádva szemlélem, akármit mondjon Wieland. Én neki a' görög ideálokról írt munkácskáját nem köszönöm.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2534.

Kazinczy — Cserey Miklósnak.

Octób. 25d. 1813.

Tisztelt kedves barátom,

Ma van a' Wesselényi halálának napja. Áldom emlékezetét a' nagy embernek, 's könyörgök a' Haza Isteneihez, hogy fíját ne hagyják soha eltántorodni azon fényes úton, melyet futni elkezdett. — Meg nem emlékezni azokról a' kiket érdemeseknek láttunk tisztele-tünkre 's szeretetünkre, bűnös hálátlanság: 's én azért hozom elő ezt a' Hozzád írt levélben, hogy együtt látassam ezt a' mind kettőnk által szeretett nagy embert megtisztelni.

Lajos Rhédey Gróf Császári Királyi [Kamaras] felől hallottad e a' hírt? — Octób. 4dikén az Ő Fels. neve napját magára nézve emlékezelessé azzal tette, hogy magához esketteté Debreczenben — (hol sem maga, sem a' leány' szüléji nem a' *magok házáknál*, hanem csak *vásárra jött emberek* voltak) — 's a' Superintendens által — mert így nagyobb vala a' füst — Patay Susit, Patay Sámuelnek Abauj Vármegyei birtokosnak, és Bárczay Susánnának leányokat, egy tizenhat esztendősi gyermeket, maga nem több mint csak ötven négy esztendősi lévén. — Az ő ipa neki fíja lehetne esztendeire nézve. Estve a' Debreczeni bálban megjelent mátkája karján, kit még sem hála-el, 's egy barátjának ezt mondá: Ime ez az én feleségem. Ezen eszelekedetem két dolgot bizonyít, 1.) hogy én házasság által *protectiót nem kerestem* — 2.) hogy nem igaz hogy Pápisztává lettem volna.

Barátom, be rendes a' világ! Ez a' **religiótlan** ember abban keres valami nagyot, hogy ő Calvin Jánosnak tanítványa. — De ez a' büszkélkedés hozzá illik egyéb tetteihez. Én benne semmit nem keresek hogy az vagyok. Miattam Rh. és más az lehet a' mi akar; Rhédey péld. ok. lehetne Zsidó is, és Török, hogy metélte volna-el a' Sacramentom azzát, a' mi nélkül most el nem akarna lenni! — Én azt hiszem, hogy Téged interessálni fog ez a' hír; mert psychologisch tekintve szemet szűrő dolog, hogy egy ember, a' ki torkig úszta az asszonyokat, egy illy nevetséges lépést tészon, 's azt bizonyítja, hogy a' testiség neki színt olly olthatatlan szenvedelme mint a' csillogás' szonja. Azt mondja La Rochefoucauld, hogy az

asszonyokkal-élés az öreg emberekben olly bűn, melyet a' természet halállal szokott büntetni. Bár csak ez a' 16 esztendő leány az 54 esztendő házasulandót minél előbb a' Kalvin János kebelébe juttatná!

Hadü híreket nem irok; a' mit én tudok, te is tudhatsz. Napoleon nagy szorongásban látszik, kiváit minekutána a' Násza (a' Bajor Király) is elállta tőle. Vágyok tudni mint rekeszti-be a' két egymással ellenkező hatalom ezt a' szörnyű háborút, 's a' Kalvinistából Lutheránussá vált Bernadotte genieje mint felei-meg a' vallását szerető Napoleon geniejének továbbá is. Nagy szerencsénk hogy ez a' nagy és magát Napoleon alatt formált katona most épen nem az mint mikor Bécsben zászlót függeszte-ki, 's nem sirathatjuk meg eléggé, hogy Moreau is lávezült, mint azt Rhédeynek ohajtám oda feljebb.

Édes barátom, az én feleségem is B. Wécsey Iyány unokája, kik az Illeí Dominiumot perlik. Nagyon kérek, méltóztassal velem tudatni, miben van az a' per, és lehet e reménylenünk valamit? 's mit nevezetesen? vagy hogy ezek eránt kitől vehetnék eléggé bőv tudósítást?

Élj szerencsésen, tisztelt kedves barátom! - - Ez a' Brassói postára második levelcim hozzád. Hol van hivatalos lakásod?

Tisztelő örök barátod
Kazinczy Ferencz mpr.

Mit igersz nekünk? mit reménylesz? 1

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. Ár. 26. sz.]

2535.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

Octób. 26d. 1813.

Tisztelendő Úr,

nagy bizodalomú jó Uram 's kedves barátom!

Őcsém Fráter Antal Ur által en az Úrnak egy parányi levelkét írtam. Abban arra is kértem, hogy méltóztassék Hugom Péchy Sándorné Asszonyt arra az egér vagy patkány kikapasztása módjára emlékeztetni, melyet egy ital borért tanúla nem tudom melly paraszttól, és a' melly abban áll, hogy a' szoba közepére leásnak

1 Cserey M. jegyzete: Kazinczi Ferencz Levele 25. 8bris 1813.

egy fazekat, 's nem tudom melly fortély által mind oda vész a' patkány vagy egér. Vegye által az Úr ezt az arcanumot, és feljövén ide az Öcsémnel, méltóztassék felhozni. — Mert azon ígérlet szerént, mellyet az Úr az Öcsémnek tevé, hogy vele Novemberben ide feljö, én azt hiszem, hogy az Úr el nem marad, 's ezt a' nem látott földet 's ismért barátjait (azt is a' kivél a' gyékényen szívta a' fris levegőt a' kertben) meglátogatja, 's nagyon is kérem, hogy meglátogasson. A' föld szép, a' barátok annyira szeretik az Urat, hogy ezt ezen egy oknál fogva remélhetik. - -

Az ő Nagysága megházasodásán minden nevet, a' ki hallja. Abban az időben tenni illy lépést valóban rendes dolog. Ha vissza találja fizettetni Nemesis a' kölcsönt, nem jól lesz.

De hát Kis Imre Ur kit veve? —

Méltóztassék az Úr ezen Debreczenbe szőlő két leveletet minél előbb megküldeni, 's meghagyni a' Vivőnek, hogy Nagy Gábor Úrtól két kisedet csomót hozzon-ki, hogy vehessem minél előbb. De ne halassza az Úr a' beküldést 's a' Vivő ne csak *vigyén*, hanem *hozzon* is. Megeshetik hogy Dr. Szent Györgyi Ur is ad valamit.

A' tegnapi nap rettenetes nap volt, a' mai még rettenetesebb. Havunk lesz nem sokára.

Irtani, gondolom, hogy a' feleségem Octob. 26kán rothasztó hidegbe esett, 's halálát retteghetém az Orvossal együtt. Él, hála legyen az Istennek érte. Mingyárt az első napjaiban elvesztette tejét, 's kénytelenek valánk Antoninunkat dajka szoptatására bizni.

Én ez idén nem ettem ebédő szőlőt, 's nem megyek szüretre, mert nem érdelem. Zsidó szűri meg boraimat, 's hordaját úgy fogja fizetni, mint mások.

Kérem az Urat tudósítson, 's ha lehet postán, és első postán, mint lehetne venni rugott üsző borjukat. Ha jutalmasan vehetném, fe szaladnék, 's vennék vagy huszat. Inkább vennék üszőket; de nem gondolnék vele, ha bika borjút is vennék ezen számban vagy tizet. Cselckedje az Úr, írja-meg ezt nekem mingyárt.

Ajánlom magamat becses barátságába, az Ifjú Asszonyt tiszteltem, 's maradok

alázatos szolgálja

Kazinczy Ferencz impr.¹

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

¹ percepi 31. Octob. 1813. — Fazekas I. jegyzése. —

2536.

Kazinczy — Nagy Gábornak.

Különös bizodalomú Drága Jó Uram,
igen kedves barátom!

Cserei Farkas barátunk írja, hogy az Urhoz két nékem szőlő pakétet indított-el. Méltóztassék az Úr azt a Semlyéni Predikátor-nak kezéhez küldeni, ki még Novemberben feljő hozzánk.

Én Octob. első napjaiban egy hajszalon múlt hogy özvegyen nem maradék, feleségem forró nyavalyába esvén, de a' mellyből szerencsésen kigyógyult.

A' Gróf Rh. L. házasságán nem győzők csudálkozni. Várad nem jó hely egy 54 esztendő ember 16 esztendő szép feleségének. Nemesis Vergeltungot parancsolhat.

Kis Imre Urnak házasságát megírta a' Semlyéni Pap, de nem írta, ki volt a' Menyasszony. Nem csuda, mert Rhnét sem hevezte-meg. El vala telve azon támadt örömeben, hogy Rht Superintend. eskette-meg. De Superintendens!!!

Kis Imre Urnak tiszta szívből gratulálok. Tartsa-meg Isten, 's gyarapítsa, szaporítsa. Jó embernek sok gyermeket kell nemzeni, nevelni, mert sokak a' rosszak. Ezeket fogyasztani nem engedik: azt a' másikat tenni gyönyörűség.

Ajánlom magamat megbecsülhetetlen barátságába, 's maradok szíves tisztelettel.

Oct. 26d. 1813.

alázatos szolgája
Kazinczy Fer. mpr.

[Eredetije a M. N. Muzeum könyvtárában : 332. Oct. Hung.]

2537.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Octob. 26d. 1813.

Kedves barátom,

Miklós Öcsém beszéli, hogy Te ötét, nem tudom kinél, megszállítottad, 's nagyon örvend hozzá közelítésednek, melly nélkül alig fogott volna úgy mint most ismerni. Én is örvendek ezen köze-

litésednek ő felé, mert azzal hízkelkedem magamnak, hogy Te, a' ki őtet nem ismerted, őbenne engemet kerestél, 's köszönöm barátságodnak ezen újabbi bizonyítását. Ez a' testvérem a' Te szeretetedre figyelmedre valóban érdemes. — — — Hát ha feleségét is ismernéd Te a' ki a' Szépeket 's Jókat olly formán szoktad becsülni 's szeretni, mint én szeretem 's becsülöm. Ez a' derék Asszony harmad napot múlata nálunk, 's ezt a' harmad napot való gyönyörűségek között tölték-el. Az az ember, a' ki nem győzi azt panaszlani hogy igen sokat lelt egyébnek mint vélt, örvend mikor ollyannal lehet, a' kit nem lehet soha egyébnek lelmi.

Édes barátom, én ezen holnap első napjaiban kevésbe, csak egy hajszálon múlt, hogy özvegyen nem maradék. Octób. 2dikán a' feleségem rosszul érzé magát, fázott 's izzadt, 5dikben Tartarus Emeticust vett magától, 's 6dikban sem lévén jobban, Orvosért küldék. Elhíjdedem, midőn ez, hallván hogy Tart. vett, öszve csapta a' kezét, 's halát ada érte a' történetnek; mert, ugymond, e' nélkül el nem fogta volna kerülni a' petccset. Ennek mindennapi megjelenése 's gondjai azt tevék, hogy a' feleségem feléledt 's én özvegyen, gyermekeim árván nem maradtak. Képzeled rettegéseimet 's későbbben osztán örömmöt. — Melly sokat emlegettem, hogy most tiz esztendeje Te engem illy veszélyből ragadál-ki, csak hogy az én nyavalyám gonoszabb vala a' Browne tanítványa (Báthy) miatt, ki nekem hánytatót nem akara adni, 's tüzetet a' Kóji hegyeken még gyúlasztotta. — Öllelek akkori barátságodért, akkori jótétedért is, barátom. Hivatalod terhes, de isteni örömekeket adó — másoknak is magadnak is. Mi lehet emelőbb érzés mint midőn ezt mondhatod: Ez én általam él! ennek élte az én adományom!

'S Rh[édey] L[ajos] valósággal elébe tevé a' fiatal gyermek szerelmét a' maga ragyogási szonjának? Tudom hogy a' szerelem az Istennel a' mennyet, a' Bajnokokkal a' vérontást, 's a' gőz bolondjaival a' pillongást elfelejtetheti: de ezt a' férjfiút olly igen annak néztem a' minek tettei mutatják, hogy ezt ugyan soha nem mertem volna felőle reményleni. Torkig úszott az asszonyokban, 's úgy hittem, azok ingerelhetlenné tevék, 's ime! Valóban Amor a' legcsudatevőbb Isten. — A' Semlyéni Pap nekem ezen történet felől csak azt írta, hogy Administrator ő Nagysága a' *Superintendens által* eskettette-meg magát, — 's ezt, (hogy a' Superintendens által) annyinak nézte, hogy mellette nem is tartá méltónak megírni, ki volt legyen az áldozatra választott állat. 54 esztendő völegény

és 16 esztendőös menyasszony. - Bezzeg ha a' menyecskének Várad oszta talál adni, 's Nemesis vissza adatja a' sok kölcsönt! Én ezen a' történeten nem győzők nevetni 's örvideni. Úgy kell neki! —

Vetted e azt a' mit az Anyám tiszteletére nyomtattaték? 's mit mondasz reá?

Élj szerencsésen, igen kedves barátom, igen jó, igen nemes lelkű ember, kedveseddel, kit szívesen tisztelünk, kedveseiddel, kiket szeretettel csókolkunk. Fefeségemnek a' belegség első napjaiban elveszett a' teje, 's kénytelen vala dajkára bízni Antoninunkat, ki köhög még is, de már kevésbbé irgalmatlanúl. Öllek szeretettel, tisztelettel, a' hálának minden érzéseivel.

[Megjelent a «Kazinezy Lev.» III. kötetében.]

2538.

Z. Kiss Sámuel — Kazinczyna.

MVásárhely Oct. 26kán 1813.

Tisztelt Barátom!

Hogy olly sok bajaid közt is időt szakasztál fordításom megolvasására, 's ejtett hibáimba nézettél, olly kimélve nézettél, szívesen köszönöm. — Nagyon örvidem, hogy a' Grátziák általad is, 's pedig Versekkel le vagynak forditva. Az enyimek nintsenek többé arra a' végre hogy megjelenyenek. Tudnád tsak, szeretett Barátom, mennyire vagyok megelégedve az enyimeknek ithon maradásokkal, 's mennyire ohajtom a' Tiednek megjelenéseket! Szentek ők, 's tulajdon Papjok által kívánkoznak a' Magyar földre belépni. — Az enyimek megjelenésekre tétetett ugyan már intézet, 's Tratner Úr vállolta-is annak ki-nyomtattatását. De nem lenne é az a' Kelleme Isteneinek megsértődésére? Nem lenne é az az Elmén való kegyetlenség? Nem é a' leg miveletlenebbnek szemtelensége? Azt tellyességgel nem tehetem. — Engedd inkább magadat reá beszéltetni, hogy Te léptesd-fel őket a' Magyar földre, mert ez az elsőség minden tekintetben Téged illet. Hogy ha más intézeted nem lenne, nem tetéznéd é irántam való kegyességedet még azzal is, hogy a' melly intézet tétetett volt az enyimeknek megjelenésekre, azt engednéd a' Tiedre fordítani, 's az által Engem azon örömből részesíteni, hogy nékik békisérőjek lehessenek? — Szívesen kérlek erre, 's határozásodnak mentől hamarábbi megírására.

T. Boér Sándor Urnak az Estve vevém tudósíttását, a' N. Bárótziról: ide zárva küldöm azt, hogy ha eddig el nem késett volna.

Részeltetével házi örömeidből is, 's ah' melly kedvesen vettem azt, valamint Állapotomról való Barátságos tudakozódásodatis! Valóságos bizonyága az annak, hogy irántam való szereteted nem tsupán a' Tudósoké. -- Még Magános vagyok, 's azon boldogságról, melly ajakidról olly Szívre szólló a' Házasság tiszteletére, nem lehet tiszta megfogásom; a' képzelet pedig vagy hidegebb, vagy hévebb. Sokan vagyunk a' sorstól tsak arra szánva, hogy az élet leg szebb szakaszszát az édes reménységnek áldozzuk-fel, pedig a' jövendőből tsak annyi bizonyos, hogy elmúlt az élet kikelete. -- De hagygyuk ezt abba. - Képzelly magadnak egy érzékeny ifju szívet a' tágas Oczeánon hanykódva, melly egy kedvesen rajzolt Szigetbe való kiszállás kívánságától ég, de várni kell a' hanykodások letsillapodását, ha a' kétes vakmerőségre nem akar vetemedni. -- -- Te boldog, négy Gyermekek Attya, 's így derék szeretetre méltó Barátné birtokossa, légy sokáig boldog! Legyen a' Te *Emiled* az Ermenonvillei Böltsek Émilje, 's *Antoninuszod* a' Bölt Antoninusz, hogy égykor Férfiasabb beszédjek közé szövődve az *Eugénia* és *Thália* kellemetességek. -- kegyes Sofiáddal égy másra mosolyodva mondhassátok: ezek a' mi gondos szorgalmatosságunk jutalmi. --

Hogy Buczy Emil Erdélyben van, bizonyos, tsak az bizonytalan, ha még Nagy Szebenben van é? Közelebről irék hozzá 's emlékeztetem a' Barátság kötelességére. Ha Levelem ott találta, nem sokára tellesíteni-is fogja azt.

A' Néhai Bárótzai Munkái meghozatalára adtam által Mlgs Cserei Miklós Urnak 11 példányra, -- mellyek közt Velinre három volt, -- elő fizetést; de talám azt elfelejtette felküldni; most sürgetik az Előfizetők, és a' példányok nem jönnek: ha Tratner Úrhoz irsz, instállak megemlítésére, hogy vehessük mentől hamarébb, 's ne szenvedjek többé az Előfizetőkötől. A' Tratner Úr pénzéről Én jót állok abban az esetben, ha Mlgs Cserei Úr fel nem küldötte volna. Talám Sz. Márton napkor Vásárhelyre bé fog jöni, minthogy a' Tavasztól fogva nem volt ottan, 's ha felküldeni elfelejtette volna, felküldem még a' négy utolsóbb D. ra való elő fizetést-is, tsak vehessem a' Pédányokat.

Szeretetedben ajánlott, vagyok igaz tisztelőd, barátod
Kiss.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Octób. 31d. 1813.

Kedvös barátom,

Verseidet sem olvastam soha szívesbb csudálással 's örömmel, mint újabb munkádnak első lapjait, mellyekkel engem utolsó kedves leveled megajándékoza: 's meg nem tudom magannak mondani, mit csudáljak inkább benne, a' gondolatot e, hogy ily dolgokat nyomozgatsz és írsz, — a' Valót e, mellyet oly szerencsésen eltaláltál, jó könyveket választván vezértül — az igaz és józan ítéletet e, mellyet a' dolgok felől ejtesz — vagy azt a' férjtias, velős, szép előadást és magyarságot, melly minden rendeiből szól. A' munka olly formán készül, hogy nem fog sajtó alá eljuthatni, de olly becses lesz, hogy igen sok kezek nem fogják restelleni leírását. E' szerént szorúlj mellyemre, kedves barátom, hadd esókoljalak-öszve ezen szolgálatért, mellyet vele az emberiségnek nyújtasz. — Kérlek, küldözzd-meg nekem a' munka' folytatását.

Levelednek érkezése előtt már tudtam, hogy tégedet a' ti Telekitek látni akara és látott is. Becsülöm benne, hogy látni akart: de elszomorodom annak elgondolásán, hogy Teleki annak a' Vármegyének gyöngyét, mellynek kormányzására állítatott, nem maga ismerte-ki, hanem Markus Itélő-Mester által tétetett reá figyelmessé: 's nő csudálkozásom, ha azt jutatom emlékezetembe, hogy az ő beiktatásakor Prónay tégedet megtisztelte, 's hogy te mind Prónayt mind őtet egygy Ödáddal vitted oda a' hova magokban nem mehetnek. Rettenetes teremtések a' mi Nagyjaink: nem akarnak ismerni azokat a' kik nagyobbak mint ők. 'S ez a' te Telekid a' maga úgy nevezett Esdeklésében, melly által Tudósnak is akara tartattatni, 's a' dolgot felette nagyon elhibitá, azt a' gyalázatos vallást teszi maga felől, hogy ő nem ismeri az Irókat, 's kénytelen vala más által eresztetni bennünket esztrengára. Ne hidd, hogy ezt megbántott kevélységből írom: hiszen rólam igen is sok jót mond 's mindenütt pengeti nevemet. — És osztán ez a' Teleki fog Boeckayast írni! — Szerencsénkre bizonyosan semmi sem lesz a' készületből. — Ha ő tudná, mit kellene neki tenni, Literatúránkat nem tollával, hanem csak pénzével segítené.

Helmeckinek leveléből tudom, hogy az Erdélyiek a te Verseidet nagyon tisztelik, csudálják. Ugyan ezt írhatom Magyar-Országnak azon részéről is, mellyben lakom. Patak nem ismér hozzád fogható Magyar Lantost. Csak itt ott akad egy fő, a' ki melletted a' Dayka szépségeit is érzi. — De hogy ezen stróphadat:

Győztem! lerázták czombjaim a' fővenyt, etc.

a' Játékszín' kárpitjára iratják — azt egy felette elmétlen cselekedetnek nézem. Mert mit mondanak ha valaki kérdendi: Ki győzött? kinek czombjai? ki vivta-ki nevét? — Berzsenyi e? De hogyan jó Berzsenyi a' Játékszín' kárpitjára; hiszen ő nem theatr. Író? — Vagy a' Magyar Nyelv és Nemzet? — Egy valóban Abdérai gondolat.

En e' holnapban csak egy hajszalon múlt, hogy Özvegyen nem maradtam. Feleségem Oct. 2dikán rothasztó epe hidegbe esett. Képzeled rettenéseimet. Hygiéja őtet nekem vissza adta, 's gyermekeim árván nem maradtak.

Lajos Rhédey Gróf, Császári Királyi, Fels. Urának neve napját magára nézve az által tevő nevezetessé, hogy életének 54dik esztendejében magához esketteté Báji P a t a y S á m u e l Urnak 16 esztendőös Susi nevű Kisasszonyát, még pedig nem a' Pafay házánál Abaujban, sem nem valamely ismerősénél, atyjafiánál, hanem *Debreczenben a' Vásár' alkalmával*. A' Superintendens eskete-őszve, 's ezen functiójáért tizenkét aranyat kapott Gróf és Administrátor Úrtól. Azt az embert, a' ki egész életét úgy tölté mint Catilina, es a' ki a' maga dőlyfének mindent feláldozta, a' ki torkig úszott az asszonyokban, Nemesis *azon tagja* által bünteté-meg, a' mellyel olly sokat vétkezett, es a' maga határtalan *gőgjében*, mert az Ipa 20 esztendővel ifjabb mint ő, es egy felette üres agy. Élj szerencsésen, igen kedves barátom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 135. sz.]

2540.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphaalom Octob. 31d. 1813.

Édes Uram Öcsém, igen kedves barátom,

Alig várhattam-be hogy felvirradjon, hogy az Uram Öcsém' tegnapi késő este érkezett levelére felelhessek, mert szemeim

annyira elhomályosodtak, hogy gyertyavilágnál már nehezen olvasok, 's üvegre, mind addig míg nála nélkül ellehetek, magamat szoktatni nem akarom. — Ez a' levél új gyönyörűséggel töltö-el. Mi volna az én életem, ha Uram Őcsém és a' mi kedves Szemerék nekem barátjaim nem lettek volna! Vegye Uram Őcsém azt a' vallást tőlem, hogy levelezőim közt nincs egy is, a' kitől illy nem üres, a' kitől illy rakott leveleket vennék. Tanulok mindenikéből, 's mindenikéből látom, melly haszonra fordítja Uram Őcsém a' maga napjait. Az én barátim, 's maga az én kedves Szemerém is, repdesnek, repkednek a' könyvek olvasásában: Uram Őcsém béhat férjfiás erővel abba a' mit olvas, abba a' mit munkába veszen. Így lesz az Uram Őcsém' munkájiban férjfiás erő egyesülve azon kecskekkel, mellyeket Uram Őcsém' magából, Matthissonjából, Göthéből, Schillerből, 's a' görögökből, Rómaiakból merit. Még tegnap is olvastam a' Jegyváltót, 's sajnálom hogy Schiller nincs életben, 's azt meg nem olvashatja, ítéletet róla nem hozhat, 's Uram Őcsémben a' maga rokonára nem ismerhet.

Kár hogy Uram Őcsémet a' sors ott hagyta születni a' hol lakik. Ott nincs ember, a' ki értse mi lakik Ámosdon. A' poeziszt ott hábozásnak nézik, 's azt tartják hogy elveszti Uram Őcsém magát, idejét, talentomait 's szerzett tudományát. De ezen az oly fej mint az Uram Őcsémé fej nem akad. Nem ez volt e még sorsa minden Genienek, az az jobb fejnek? Hagyja Uram Őcsém őket mondani a' mit akarnak, 's a' Jeanette Medicus kisasszony' és a' Bátyánk Csanády István Úr' társaságában 's a' maga szobácskájában, könyveiben, papirosai közt dédommagirozza magát kevélykedve 's jobb sorsán örvendezve. Én Uram Őcsémnek semmit egyebet nem óhajtok, mint egy szeretetre méltó leányt, 's mihelyt találok egyet a' ki Uram Őcsémnek való 's Uram Őcsémet becsülhetni fogja, azonnal hírt adok róla. Addig, Édes Uram Őcsém, töljen Uram Őcsém az én barátságomban 's a' miénkben pótolékol, mert nem szeretni 's nem szerettetni irtóztató állapot. Kérem Uram Őcsémet, tudassa velem első levelében melly nap 's esztendőben 's hol született. Szeretem az effélet barátim felől tudni.

Nekem egy nagy bajom van: Nem marad időm annyit olvasni a' mennyit olvasni óhajtanék, kivált hogy most minden szabad órámot dolgozásra **kell** forditanom. Sokat feledek is, meg nem olvashatván újra a' mit tudtam. Fogságom olta Plutarchuszi, fogságom' barátját, egyszer sem olvastam végig, sem a' Görög és

Római historiát; ezerszer fogtam hozzá, 's mindég megháborítattam. Ha időm maradna reá, úgy olvasnám-meg a' két utolsót, hogy extractust csinálnék belőle. — Melly kár hogy az ifjaknak az öregebbek jó tanácsot nem adnak! Így történt, hogy Senecával osztán azt panaszoljuk, hogy tota vitae pars — *aliud* agentibus. Fordítsa haszonra Uram Öcsém intésemet, 's úgy olvasson mindég, hogy toll legyen kezében. Csak így mehet sokra.

Miklós öcsém azt ígérte nekem, octób. 27dikén menvén-el innen, hogy Semlyénből még Novemberben feljö 's magával hozza a' Semlyéni Papot, ki itt még nem volt soha, 's engem is 's e' földet is látni akarja. Ő felhozhatja nékem a' pecsét alá zárandó nyalábot, csak siessen Uram Öcsém azt a' Semlyéni Papnak általküldeni. De még jobb volna, ha Uram Öcsém azt maga hozná-fel megszóllítván ezért az Öcsémet. Boldog napokat fognánk itt élni, 's Uram Öcsém valaha egy boldog ház népet látna. Én pedig tanulni fognék attól a' barátomtól, a' kinél egyet sem ismerek képesbbet arra hogy tanítson, 's úgy az Uram Öcsém itt létéből nem csak örömet vennék, hanem hasznót is. — Miért nem írok semmit az Uram Öcsém' levelének utolsó czikkelyére, ámbár már fel vagyok Uram Öcsém által szabadítva reá, érti Uram Öcsém, valamint azt is érti, a' mit elhalgatok.

Uram A' mi Palink megcsala bennünket. Sonettjét a' Reményhez Uram Öcsémnek úgy küldé-meg, mint a' Helmecezi művet, nekem mint az Uram Öcsémét. Én rajtam is megtörtént sok ízben, hogy az öröm új produktját látni Literaturánknak — a' hibás művel is szépnek nézeté, 's az megtörténhet másokon is, de az is megeshetik mindnyájunkon, hogy a' szép művet nem szépnek nézzük. Van e ezen Sonettóban annyi gyengédség (Zartheit) mint a' Pali' egyéb Sonettjeiben, nem kérdem; de az Olaszok legszebb Sonettjei sem mind egybecsűiek. — Pali a' tegnap érkezett levélben közlé velem az Uram Öcsém' kritikáját, 's én azt látom, hogy Uram Öcsém sanyaróbban ítélte-meg azt mint talán kelle. — *De most nem társz-fel* ezt én nem nézem prózai, 's pocziszben meg nem állítható fordulatnak, sem ezt nem rhet. figurának: *Faggal, gyötör, remegtet.* 's a' *Megenyhül sorsom, a' vad, a' kemény* nekem nem tautologia, mert ezt teszi: sorsom, melly velem oly irtóztató kínokat szenvedtete! épen úgy mint a' káromkodók' szájában: az a' Gyurka, *az ebudta!* — Én azt szeretném a' Sonettben megváltoztatva látni a' mi ott homályt csinál: Remény, mosolyogsz ream,

's sorsom megenyhül. De most nem tünisz-fel. Ezek mind in Praesenti vannak mondva. Azt tartom jobb volna így: Remény-másszor veám mosolyogtál 's sorsom megenyhült. De most ha fel-tünisz is etc.

Éljen szerencsésen édes Öcsém! Jöjjön 's hozza-fel a' mit ígér. De ha nem jöhet, küldje bizonyosan 's pecsét alatt. Szeretném tudni, mit adjak, mit adhatok, mit illik adnom annak a' ki fáradt. Öletem teljes szeretettel.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2541.

Szemere Pál — Kazinczynak.

A Magyar Nyelv-mivelő¹ Társaság' munkáinak első darabja.

Szebenben, 1796.

Lap. 7: Nem is az a' célja a' Társaságnak, hogy Magyar Nyelvet csináljon, mivel vagyon: nem is hogy azt jobbitsa; mivel tökéletes. Hanem hogy ezt az élő, szép, tiszta, ép nyelvet, mint a' véka alól a' gyertyát kivége 's vagy inkább, mintegy a' régi om-lások alól, mellyek alá temettelven, mint a' gyémánt, természeti fényt és bésít meg-tartotta, ki-assa: meg-elevenitse; kellemet-ségét, érdemét és szükségét nap-fényre, 's ha lehet, idővel olyan virágjába, arra a' méltó tiszteletre hozza és enellye, mellyel természet-i szépsége érdemel; és a' mellyre hajdon a' Görög 's ma a' külsők emelkedtenek.

Lap. 15: Panaszolnak, és azt mondják, hogy a' Magyar Nyelv, eddig, a' míg senki nem kívánta művelni, ékesíteni, ragyogtatni; épségben meg-maradott: most mióta művelni kezdték, szemlato-mást el-rontatott, és rontatik naponként, vagy erőltetésből, vagy tzi-frázásból, vagy tudatlanságból, vagy a' különösségeknak és nem közönséges száj izü szóllás' formáinak 's ujj és többnyire hamis kohóban vert szóknak formálásával a' tiszta szép nyelv mintegy meg-szeplősítetett; és az a' kívánságok, hogy mintsem egy Társaság az ilyen idétlenségeket szaporítsa, inkább a' nyelv művelésnek hagyjon békét: vagy ha folytatni akarja, igyekezzék a' nyelvet az

¹ A hosszú ő és ű hangokat o és u-vel jelölte.

afféléktől mind megőrizni, mind meg-tisztítani. A' helybéli Társok az ujjításoknak közönségesen tellyességgel nem baráti.

Lap. 17. Ebben a' pontban igenis örömet meg-egyezik a' Társaság, és azt tartja, hogy ha *Terentius, Cicero, Caesar, Virgil, Ovid, Horatz* (az *ius* elhagyása is ujjítás!), 's más szép külső Írók nyelvéhez, hasonló nyelvvel ír valaki magyarul, ennél semmiféle más mód, nagyobb becsületet a' Magyar nyelvnek nem tsinálhat (*becsületét tsinálja, tehát ez is: szerencsését csinálja*); 's annak tekintetbe való hozására, jobb és rövidebb utat nem találhat.

Lap. 19: A' Cicero halhatatlan beszédei keresetlen mindennapi szókkal vagynak írva, mellyeken sem az óság penésze, sem az ujjság íze nem érzik, tzifraság és elmésségek tsillámló fényei nélkül; a' szolgáló leány-is meg-érthette. Ellenben a tárgy' érzékeny előadása, fel-osztása, kidolgozása, természeti és igaz, a' beszéd kerék, a' száj meg-telik véle, a' nyelv nem akad fenn rajta, a' fület megtölti és gyönyörködteti: a' gondolatok méjjségén, mint egy hajó a' méj tengeren, tsendesen, érezhetetlen nyugodalommal mégyen az értelem.

Lap. 26: A' Társok is azon fognak lenni erejekhez képest, hogy a' nyelvre nézve, annak egyeztetésében, gazdagításában és felemelésében igyekezzenek.

Lap. 30: *Elevenkedni*. 31: *Megállandosítani*. Ezen szókkal a' szolgáló leány nem él. Lap 38: Én ugyan midőn a' Magyar Igék, és Nevek változásainak véghetetlen sok apró, de bizonyos törvények alá vettett különbségeit meg-nézem: úgy gondolom mintha egy Tanult nagy kép Irónak könnyü esettyét [!] látnám szemem előtt: melly a' színeknek Száz különböző játékot, és mintegy árnyékokat tud adni. Ilyen formán tekinthette volna a' Neologizálók stylusait is!

Lap 107: A' Beszéd-közi Időt némellyek igen ok nélkül szaporitják-meg a' *valával*, p. o. *mondá vala, meg-feszíteték vala*, semmi értelme nintsen: a' **köz paraszt** nyelvből nem régen kezdették némellyek szerentsétlenül *az Irás és Könyv-nyelvbe*-is be-vinni. (NB. NB.) A' *Hübner Biblia Historiája*-is, az a' különben szép classicus magyarsággal írt fordítás nem üress ettől a' hibától.

Lap 121: Az Ilyés András Püspök Szentek élete, a' *Murányi Vénus'* halhatatlan szerzőjének minden munkája, a' *Hármas Historia, Telemak* és *Kassandra* olyan szép, jó és igaz magyarsággal vagynak írva: hogy a' mai Iróknak például szolgálhatnak.

Péczel, October utolsó napján 1813.

Ezek azok a' pontok, Édes Uram Bátyám, mellyeket a' Báró-
czi életében használni lehet. Nagyon jól esett hogy Illyésnek szo-
katlanabb szóllásait feljegyezgettem, minthogy Illyés' stylusát az
Erdélyi Társaság is adprobálta. Ezek a' jegyzéseim mind eddig
Helmeczi barátunknál vagynak. De Leopoldi vásárkor magamhoz
veszem, 's fel fogom vinni Széphalomra. Még azt nem írtam-meg
Édes Uram Bátyámnak, hogy találtam régi példát, a' hol az *i* a'
magánhangzó mellett *j*-vé változtatott. *Hugo Grotziusnak a' Keresz-
tyen Vallas Igassagarul írott könyvei etc. Magyar Nyelvre fordít-
tattak egy bujdosó Magyarul. Nyomt. Marburgumban MDCCXXLII.*
Az Ajánló Levélben:

Aureus etc.	} . . . . . simili frondescat	} virga Metallo	
Friderico			} . . . . .
Aranyos	} . . . . . kitsir- ág szálat	} ázzon	} vesszeje társul.
Friderik			

Ki legyen az a' bujdosó Magyar? Ha jól emlitem, egykor
Virágtól hallám azt, hogy *Ember Pál* volt. Több mértékes versei
fordúlnak elő. A' *h* előtt mindég *azt* ír és nem a'-t p. o. AZ hit.

[Folytatása hiányzik.]

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2542.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Novem. 1. 1813.

Kedves barátom,

Születésem' napján a' Te leveled 's a' mi Szemerénké 's
Paulinájáé voltak baráti látogatóim. Örvendettem, hogy e' nékem és
házam' népének nevezetes napol így társaságokban tölthetem.
Ti vagytok azok, a' kikkel engemet a' nékem kedvező Szerencse oly
szorosán öszve-fűzött; te vagy az, a' ki eddig tett barátságos szol-

galataid által és a' mellyeket ezen utolsó leveledben is ajánlasz, magadat velem még szorosbban fűzöd-össze.

Trattner Úrtól vettem a' Báróczy' nyomtatványait 's azon barátságos ajánlását, hogy Munkáimat kiadni fogja. Kérlek, kedves barátom, méltóztassál az érdeemes férjfiúnak köszönetemet, a' legszívesebbet a' mellyet adhatok, által vinni, 's hálás tiszteletemről bizonyossá tenni. Szövetségünk Báróczyval 's az én dolgozgatásaim' kiadásával megszűnni nem fog, 's reménylem addig tartand, míg életem. De hogy ez megeshessék, az kívántatik, hogy egymást minden tőlünk kitelhetőkbén segéljük. Én Trattner Urat olly kérésekkel terhelni nem fogom, mellyek ellenkezésben lehetnének hálámmal. De ízlésem makaes, hajthatatlan, 's szükségeimet én ismerem, én tudom.

Ime elődbe, 's általad Trattner Úrnak elébe tészem óhajtasaimat, kérésemet, szándékomat.

Dolgozásaim *egygy* czím alatt jelennek-meg, de négy osztályokban. —

Első Osztály lesz a' Szép Literatúráé. Ez álland XII. Kötetből. — I. Kötet. Szívképző Regék, meg toldva most a' Jó Anyával és a' Misanthroppal. — II. Kötet. Sztella, Clavigo, a' Testvérek, Yorick' Levelei Elizához. — III. Kötet. Emilia, Minna. IV. Kötet. Paramythek. Titusz. Themistocles. Lanassza. — V. Kötet. Egmont. Hamlet. — VI. Kötet. Bácsmegyei. Vak Lantos. Repülő szekér. Etna. — VII. Kötet. Érzékeny Utazások. Lessing Meséji. — VIII. La Rochefoucauld. A' Szalamandrin és a' Képszobor. — IX. Kötet. Osszián és Klopstock. — X. XI. XII. Kötet. Gessznernek minden írásai.

Ez a' XII. Kötet három szakokban jelenne-meg. 1814. Júniusban készen kellene lenni az 1., 2., 3., és 6dik Kötetnek. — az Augustusi vagy Novemberi Pesti vásárra a' 4., 5., 7., és 9diknek. — végre 1815. Martziusban a' 8diknak, 10., 11., és 12diknek. —

Minden Kötetet mintegy 23 ivnek vévén, az egész Gyűjtemény 280—300 ivre menne.

Eggyetlen egygy nyomtatvány sem menne velinre 's hollandi papirosra, hanem mind olly nagyságú 's fejjérségű papirosra mint az itt mustrául menő *Széchényji Leveleké.* Ezt azért is kell tennem,

¹ A minta ma már nincs meg.

mert holtomig folytatván a' nyomtatást, különben az fogna történni, hogy sok Vevő' exemplárjának némelly Kötete nyomtatóra, némelly más Kötete hollandira, 's más ismét velinre volna vonva, 's így tarka 's egyenellen volna a' birtok.

Vignetteket, portraiteket hozzá nem metszetteknék. — Elkese- redtem a' dolgozók ellen, kik nem teljesítik rendelésemet. — Azon- ban Trattner Úrra bízom egészen, ha akarja, ám legyen. 'S ezen esetre keltőt lehetne csinálni:

1.) hogy Kreutzinger által festett képem John által metszet- tessék hozzá, de úgy, hogy ezt a' gondot én vinném: különben ismét el lesz tévesztve a' dolog, mint Báróczynek képével, mely sem nem *Báróczy*, sem nem *szép m.v.* — 'S ezt ismét úgy lehetne tenni, hogy a' kép (portrait) mellé minden Kötet kapjon vignettet, vagy egy Kötet sem.

Ha Trattner Úrnak inkább tetszenék a' portraiten kívül vig- netteket is metszetni, íme itt vagynak ezek.

- Az I. Kötethez: Homérnak Apotheosise. Camé.
 II. Apollo di Belvedere.
 III. Laocoon.
 IV. Venus Medicis.
 V. Pallas di Velletri.
 VI. Flora.
 VII. Antinous.
 VIII. a' Lebegő. Lásd a' Szívkepző Regék előtt.
 IX. Egy Múza a' Florentzi Muséumból.
 X. Ganyméd, Gesszner által.
 XI. Léda, Gesszner által.
 XII. A' gypsfigurák' árosa. Gesszner által.

A' másik mód az, hogy ne az én képem álljon a' munka előtt, hanem Neidl által metszett portraitek, (darabját 60 forinttal fizetvén Neidlnél) illy renddel:

- I. Báróczy, egy más kép után.
 II. Pászthory Sándor Fiumei Kormányzó.
 III. Révai Miklós.
 IV. Barcsay Ábrahám.
 V. Generális Orczy.
 VI. Teleki József.
 VII. Virág Benedek.

- VIII. Kis János.
- IX. Wesselényi.
- X. Generalis Vay.
- XI. Ráth Mátyás.
- XII. Spisich.

Vignettek így nem volnának, hogy megkíméljük a' pénzt.

A' Második Osztály:

NYELVTUDOMÁNY, KRITIKA.

- I. Tübingi Pályairás.
- II. Értekezések. Új szók. Neologismusok. etc. etc.
- III. Recenziók. Hotkócz. Zemplény Vármegyei Relatio.
Az Anyám' emlékezete, etc. etc.

a' Harmadik osztály:

LEVELEK. ÉLETEM' NEVEZETESEBB EPOCHÁJL.

a' Negyedik osztály:

MAGY. RÉGIS. ÉS RITKASÁGOK.

- I. Sylvester etc. megtoldva még annyival.
- II. A' Debreczeni Agendárius, melly nem *leírva*.
hanem *lefestve* egészen meg van birtokomban, és még ez idén, az
az 1814. bizonyosan megjelen.

Trattner Úr csak a' XII. első osztálybeli Kötetnek kiadására kötelezné magát. Ezek elkészülvén, meg fogom kínálni, ha tetszeni fog e a' több osztályok' kiadása vagy nem: és ha tetszend, élni fogok jóvoitával.

Trattner Úrnak szabadján hagyatik a' XII. Kötetnek árat olly fennt vagy alant szabni-meg, a' hogyan jónak látandja. Csaknem 300 arkusnyira menvén az ívek, én azt hiszem, hogy képek nélkül is kívánhat érttek 16 frtot. De reménylem, hogy így Trattner Úr nem lesz idegen, nekem száz nyomtatványt ingyen adni.

Ha Praenumeratiót tetszik szedni Trattner Úrnak, kérni foglak, édes barátom, hogy azt te tedd-fel; de elébb engedd látnom, mit akarsz mondani a' Publicumnak.

Ne hidd, hogy képenet nagyon óhajtsam itt látni metszve. Sőt azt hívé, hogy vevőket vonszand ennyi nagy embernek képe a' munkához, szívesen óhajtom, hogy ha képeknek kell a' munka mellé jönni, ezeknek képei jőjjenek. A' Kreutzinger' szép mívét egygy kevés igazítással én Sallustom előtt akarom látni.

Kérlek, tanácskozzál ezek eránt Trattner Úrral, 's végezését minél elébb engedd tudnom.

Magyar Régiségeim' első Kötetét újra nyomtattatom, hogy ezen Gyűjteményem' Köteteihez illjen, 's az Agendárius már ezen formátumban fog megjelenni. Szólj Trattner Úrral, 's járj végére, hogy ennek iveit mennyiért akarja ilyen papirosra 's illy formátumban nyomtatni. Ezt azért, mert előre látom, hogy ezt a' maga risicójára kiadni idegen lészen. 500 árkusra fog nyomtattatni ez, és érette én fizetek.

Minden dolgozásaim ezen közönséges czím alatt jelennek-meg:

KAZINCZY FERENCZ'

MUNKÁJI.

SZÉP LITERATÚRA.

ELSŐ KÖTET.

'S így a' II-dik, III-dik, IV-dik osztály.

Ide zárom a' Báróczyhoz való homloklapokat is, hogy Mansfeldnek idejében küldethessenek-fel.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Nyugtalanul várom leveledet. Virágot festetni akarád. Kérlek, siess e' szándék' teljesítésével. Itt küldöm a' Védelmeztetett Magy. Nyelvet.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2543.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom Nov. 2d. 1813.

Kedves Barátom!

A' napokba ezt írák Prof. Tótnak:

«Utolsó levelém megbotránkoztatta az Urat Prof. Urat. Kéntenen vagyok kimondani, hogy engemet viszont ez a' botránkozás botránkoztatott-meg. Hogy mindnyájan egygy értelemben legyünk, ez nem vala szükség, 's nem lón szükség, de hogy egymást megértsük, az szükség volna, 's én, 's az én Agendarius barátom azt panaszolhatjuk, hogy az Úr Prof. Úr bennünket megérteni, vagy megértetni nem akart, vagy az intensiót, melybe az került volna, sajnálotta. Az Agendarius az Úr' ítélete felől azt írja hogy az egyenes, artatlan, és csupa principium, és ítélet, de hogy az Úrnak principiuma és ítélete az öszveérésnek egygy pontjában sem illentette-meg az ő munkáját. Egyedül az faj neki, hogy azt teszi fel felőle az Úr Prof. Úr hogy másként tudna, ha merne, a' mint tudna. Miért nem érttettem-meg, azt az Úr világosan kimondja, azért, mert megvetéssel tekint-le azon tudományra, mellyből tőlem barátságosan, és általam teljesen becsült bizalommal magyarázatot kívánt. Megengedi az Úr hogy a' mit sikertelenül tevek említett levelemben, itt újból tehessem. Nem kívánom én, hogy az Úr proselytusom legyen, csak hallgasson-ki.

(citárom a' philologiai szakaszt)

Azt hittem hogy a' pápista Vallás religio obsequii, a' miénk religio examinis. Az Úr elverte megtévedésemet, 's most látom hogy a' kettő között ez a' különbség: a' Pápista Vallás religio obsequii et examinis, a' Protestans vallás religio examinis et obsequii. — Melly nevetséges különbség! melly közel áll egygyike a' másikához, és mégis ez a' mi szabad vallásunk, melly kevélyen nézi azt a' jármót vonót! Elszomorodom. Valljuk-meg hogy mind ez, mind az religio obsequii, 's ez 's az csak annyiban religio examinis, a' mennyiben mind a' kettő rokon a' deismussal. Valljuk-meg hogy a' pápista Vallás az, a' minek valja magát; a' miénk pengeti ugyan szájában az obsequiumot, de valahol

meri, és lehet, által csap a' deismus határára, 's felejtí az obsequiumot. Eggy Páristaból Calvinistává lett embernek ingerkedés nélkül tettem egykor azt a' kérdést, mi indította légyen e' lépésre. Illetlennek, becsületes ember characterével öszveférhetetlennek nézte azt hazudni, hogy hiszi, a' mit nem hihet. Elakadt azon kérdésemre: Hiszi-é tehát Nsd. a' mit a' protestans hinni tartozik? «Nem hiszem én Isten ucse!» Mit nyere hát a' cserébe? Olitor est etiam aliquando oport. locutus etc. Ne rettegje Prof. Úr hogy tán én is cserélmi akarjak, csak azt ne, minden egyebet inkább, mint a' lélek meggyőződését, nem, eggy Austriai Császár koronájáért sem, állhatatos vagyok mint a' Jérusalemi zsidó, 's cserélmi ellenkezne érzésimmel is, melly tiszta mint Jésus' tanítása a' reformatus előtt. 'S azt se higgye, hogy felejttem mi jót szült a' Protestantismus az emberiségnek, és Hazánkknak. Melly jó hogy iskoláink nem úgy igazgattatnak, 's hogy nálunk magyarul tanítanak (!) a' tudományokat, és szabad felvilágosodni, kell felvilágosodni, és lehet. Hogy a' Helv. Conf. előszavában annak írói azt vallják, hogy a' mi vallásunk nem tartozik az maradni a' mi volt, és a' mi most, — de ezen szép szabadságnak vegyük is hasznát a' mint kell, és lehet.

Az a' kérdés, 's ebbe nem érte-meg engem Prof. Úr. ha jó volt e az hogy Luther elszakadt a' papismustól. Bár ne tette volna, úgy oda fogtunk volna jutni, hogy a' keresztény vallás azzá vált volna, a' mi a' Görög szép religio volt: Szívnek, és imaginatio-nak szép religioja, 's nemesítő religioja. Luther és társai a' valót hajhászták, 's valóval kecsgettettek bennünket, 's melly való az mit kapánk?? Nálam semmi sem lehet rettenetesebb, mint cum ratione in sanitate. Nem jobb volna e' azt tenni a' mit a' papista? Megtanulja Catechismussát, mint a' görög mythologiaját, 's nem feszeget semmit, nem vesztegeti idejét olly dolgokra a' mellyeket nem tudni nem kár, tudni pedig nem lehet; a' papista azokat a' megfoghatatlanságokat könnyedén veszi, mi igen is serio. A' papismus ha Luther veszteg maradt volna, bizonyosan lehullatta volna mai napig megtartott botránkoztató szennyeit, de ingereltetve a' reformatorok által, makaccsá lételett, 's azt is vitatta, a' mit különben szégyelt volna vitatni. Ezek is vitatták a' magokót, 's így három száz eszt. oltá foly a' per a' kecskegyapjú felett. Ifjaink Linnék, Franklinok, Montesquieuk lehettek volna, és lettek Babelek. Hát van é haszon belőle, nincs é kár?

Az Úr Prof. Úr panaszkodik hogy az emberek nem neveltetnek, és nem szeretik a' fenytéket, én szeretem ezt, 's akarom, de mint tudnám nevelni azon sok haszontalanságok mián a' mellyek dogmáinkat vastagokká tészik. Isten, lélek, szabadság, halhatatlanság nagy tárgyak, 's méltók hogy igen jól tanitassanak a' meggyőződésig; de mi ketten a' theol. cursus hosszasa felett panaszkodánk. Ez pedig nem theol. hanem philos. tárgy. Socrates és Plátó tanították. Ha az ifjú a' theol. cursust jól absolvalta, a' theol. Prof-nak csak azt kell tanítani, hogy a' Biblia hasznos mulatság. De nem mindennek. Van egyéb mit mindennek jó volna tanulni, 's a' mit nem tanul oskoláinkban. Romában és Athenaeben azt tanították, a' mi elégnék tartatott a' Religioser Sinn-hez. Miért nem elég Pápán, Patakon; ott nem tudták mi a' facultás theologica. ott nem tartattak praedicationok mint Debreczenben hétköznap is tartatnak. 'S az Istennek félelme, a' genialis szentség hol nagyobb, itt é vagy ott. Mi jobbak vagyunk é??

Ne botránkozzék meg az Úr Prof. Úr egy ember szaván, a' ki fő gyönyörűségét a' szép mesterségekben leli, mellyek bennünket a' marháktól elvonnak; ha öszvehasonlítom a' papista és prot. vallást, elszorodom azon szomorú valón, mellyet nekünk ez ad. Bár ott állanánk a' hol állottunk; --- a' faragott kép, és festett fal mit a' papista esinál, igaz hogy nem religio, de az a' philyra sem az, a' mit Sup. Kis szép imádságos könyvéből a' typ. tisztából tarkára nyomott. A' prot. vallás és reformatio sok, igen sok hasznót hajtott, a' papista azt vallja, rossz volt, de — utána megsúgja — jót adott. Az a' nobilis artifex Nero meggyújtatta Rómát, 's íme a' görbe utszak helyett egyenest kapott a' város. Herculaniumot eltemeté a' Vezuv. Melly inség! E' nélkül tudnánk é annyit, és bírnánk e ennyi kincset? Így volt a szegény akkori protestaltakkal, de vérök új hitet adott. Ceterum nescio quid etc.

Eddig írtam Tóthnak, de postscriptumban ezt vetém az elmondattak után:

Ha hibás schemája é ez a' Religióknak:

1) Atheismus. Hideg, a' vakmerőség bátor ész, nem vallás, és semmi sem egyéb, mint engesztelhetetlen sejdítés mind azzal a' mi sejdítés, és egyéb.

2) Naturalismus, nem egyéb ez is mint hideg ész, 's hajlékonyabb engedés a' sejdítésekhez, és szív sugalathoz.

3) Deismus, eszes hit, de úgy hogy praeponderal az ész, és minden protestálás mellett valahol lehet felejtí a' Bibliát.

4) Protestantismus, Bibliai, és egyéb féle hit, és ész, és minden, de úgy hogy minden protestálás mellett maradunk a' mit a' pápák, Biblia, és a' Conciliiumok mondanak. Az eszet is tiszteljük, de praeponderal a' hit.

5) Catholicismus, itt a' szív praeponderal külsőjével, és hieroglyphaival, sok nyugalmat, és sok esztelenséget ad; az okos tanító üti a' lovat, és szánja a' jármat vonót, — és nem mondhatja, rügl und Sklave entfliehe, du hast Gelegenheit.

E' szerént való volna hogy a' prot. ha consequens akar maradni és lenni, nem egyéb mint Deista, a' mit nekem a' Rozsnyai Püspök 1788ban mondott. De való az is, hogy az ész' jussai inpraescribilisek, 's ez mindent jóvá tesz, 's minden nemeit a' vallásoknak egymás felé vonsza. Eddig Tóthnak.

Most nagyon szeretném édes barátom ha kimutatnád itt azon helyeket, a' mellyeken hibás itéletet hoztam. Midőn e' kérést teszem, nem complimenteket kérek tőled, hanem intést, oktatást, bár ellenkezve. A' mit Tóthnak kimondani sem nem akartam, sem nem mertem, azért kérem hát vélekedésedet, mert még nem hoztam ideaimat egészen tisztába.

A' Naturalismus alig ha nem tisztább mint a' Deismus; gondolj szavam alatt többet vagy kevesebbet, mert valót mondok, ha mondom hogy értelmem vagy több, vagy kevesebb. Nem maga a' nagy Prussziai király az, a' ki azt mondotta hogy nincs bolondabb állítás mint: «Creatum est nihilo», holott mi mindnyájan azt hisszük hogy nincs bolondabb állítás mint *existentia sine creatione*. Azt a' *finis rerum*ot a' naturalista másként veszi, mint a' deista és keresztyén. De tegyük-fel hogy a' naturalista értelme volna a' való. Valóban a' naturalistaság nem embernek, nem közembernek való, 's a' deismus, a' keresztyénség, felette tiszteletes postulatumokon épült szép hit. Meghal az atyám, a' Naturalista hidegen marad, 's azt mondja hogy bolond vagyok ha a' halál megillet. Öreg volt, 's előbb utóbb meg kelle halnia. Oda minden öröm; oda minden szomorúság, 's így a' szív haszontalan? Pedig én eszből és szívből állok. Erre mondd-meg nekem mind azt mit mondani tudsz.

Vetted ő postán, mit anyám emlékére nyomattam? Mit mondasz rhetori érdeméről? Mit moralissáról. Dr. Szentgyörgyi azt az

édes magasztalást tette reá, hogy morál tekintetéből igen szép. Az is tanít, és jól tanít! Kérlek keresd-ki levelemet, 's ird meg, miről mondám: «Nem üres hang.» Te erre provocálsz és én nem értem.

am. Köszönöm feleségem gyógyulására írt versedet, szívhez szólla a' poetai miv. Be igaz, hogy a' poesis és vallás testvérek. De melly kevés embernek van «Empfänglichkeitja» megérteni a' kettőt! Némelynek religiója olyan, hogy irtózhatik tőle, pedig eszes ember. Ebbe a' tiédbe belészeret az értő.

E' napokba tisztáztam-le Titusz kegyelmességét. Olaszból fordítva Budán 1795, abban ezt azt éneket dolgoztam most:

Honnunk nem ismer szolgaságot,
A' kény lánczait nem viseli;
Nincs úr itt; a' nép fejedelme
Atyja a' népnek és szerelme,
Mert ő a' törvényt tiszteli;
Bűntet, de nem bűntet haraggal,
Bosszút nem szórt alá, szelid,
Erőszak felemelt lelkéhez,
Vadság 's góg nyájas erkölcséhez
Még távolról sem közelít.

Szeretném látni productioját a' magyar theatrumon, és ha a' nép tapsolva nem kívánná hogy még egyszer a' két strófa elénekel-tessék, úgy öszvetépném a' mit írtam.

De már most a' Baresay Epitaphiumáról. Baresayné gyönyörű lelkű, szép kevélységű asszonyság, 's méltó hogy egy ilyen nagy ember szerette. Ird-meg melly faluba, 's hol áll a' Gloriette 's a' lovag, 's a' kesergő asszonyi genius faragás é vagy festés? ird-meg, melly nagyságúnak kell lenni a' táblának. Váradon terem Európá-ban a' legszebb veres márvány, de nem tudom hol. A' Várad márvány nem veres, hanem lángoló. Félül-írá sodba csak ezt a' sort változtatám:

«Ez kedves Ábrahámjának»,
Ez kedves férjének, barátjának.

Az az Ábrahámjának felette rosszúl hangzik. Fekete márvány is van Váradon; azon még szebben jelenne meg az aranybetű. —

Most kérd a' Grófnét hogy Baresaynak minden verseit nyomtatná és metszettezné képét; a' Gloriettet nem látja minden, de a' könyvet az egész haza, és a' Jesus Kristus eljöveteleig az egész emberiség; — mert én azt hiszem: nyelvünk, és nemzetünk akkor is fel fog állani. Amen, Amen, Amen; noha Gusztermann uraimék rajta vannak, hogy halljuk-ki őket, és legyünk — Németek. Éljen szerencsésen.

[Megjelent az 1846-ki lipcsei kiadásban.]

2544.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Nov. 2d. 1813.

Édes barátom,

Ujhelyből jövök, hol leveletem hozzád Vármegyénk' Commissáriusának Götze Ferencz Uramnak, kinek fija holnap után indul Pestre, azon kéréssel adám által, hogy azt mihelytt Pestre örendez, néked megvigye; 's haza érvén, itt találtam a' Szemcerénk jövendőbeli Nőjének emberét az említett nyalábért. Míg az én kedves barátném Pestre eljut, addig az kezében lesz. Most csak arra kérélek, hogy Kézírásaimat rakd-össze 's pecsét alatt add által ezen kedves barátnémnak, hogy általa vehessem. Bizonyosbb alkalmat erre nem kaphatunk. Éljen szerencsésen, kedves barátom. Ezt ágyban írom: nem jól vagyok.

Palit csókolom. 's kérem, hogy a' mi Horvátnénktől írja-le ezt:

Was helfen Zepter, Land und Krone.

Csókolom Horvátunkat, Horvátnénkat, Vitkovicsunkat a' *гопѣ-гопѣ*-szal, 's Tataynkat. De inkább ide teszek Palihoz egy sort.

Kivül: ¹

à Monsieur

Monsieur de Helmeczi, Docteur en Philosophie.

Pesten.

az Universitas épületében, a' Paulinusok' Templomának szomszédjában, Siskovics Urfinak szállásán.

¹ A levél zárlatán kettétört fekete pecsét.

A' Levélvivő szálláson vagyon Pesten 's ott fog múlatni.
Mire nézve Helmecezi Úr kérettetik, hogy a' mit küldeni kíván,
idejében adja által.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2545.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 5a Nov. 1813.

Kedves Barátom!

Leveledre meg ujultam — úgy esett, mint a' szomjúságra egy
teljes pohár — egy huzonba ki ittam, tsak hogy leveled kezdete
meg illetett: de én is a' te hiteden vagyok.

Óh még nem adjuk által	Sofie éljen Kazinczyért,
Az égnék: Tartsd meg Aesculáp!	Éljen Kazinczy Sofiért,
Óh! tartsd meg Angyalunkat.	Mindketten éljenek
Szép lelke térjen vissza még	Az ártatlan kis lelkekért.
Az élet vég lehelletén.	

Sofie.

A' Webernél ki jött Logarithmiai Nyomtatványim Bétschbe
vagynak letéve; de szükség nincs reá. mivel a' Berichtigung elég
vollständig magába.

Tóth Ferencz levelére tett Glossaidba nagyon gyönyörködtem:
mind heljesek, jók; a' szúrások is ad hominem jól esnek. — *Lehet-*
nek esetek, melyekben én a' Vallási tserélést még szépnek tartanám.
Valjon értette e az Orthodoxus Professor? Tudja e, hogy a' ki a'
kereszténységet inventálta, oljanná lett, mint egy közüllünk? Én a'
Pápa székét is örömet néked engedném, mert tudom jót tsinálnál.

A' te theologiai Ansichteid igen is meg világosodott princi-
piumokra mutatnak: én is úgy hiszem azokat, 's úgy vallom. Tölled
elfogadom azt is, a' miről azt mondd: nem üres hang: de engedd
te is, köszönnym meg néked, mert te tőled tanultam, miképen
tudjalak téged tanítani, vezérelni. — A' Debreczeni Philosophiát kép-
zelem: eszembe jut a' Lengyel Professor Casussa.

Valék a' Barcsay Alma fájánál: Özvegy Grófnéja expresse kívánt oda engem. Áll egy Gloriet: abban egy colossális Ritter könyöklő fekvésben: a' felett egy Asszony-Geniusi kép könyvbe szegzett szemekkel, de sehol semmi Inscriptio nintsen még. A' Grófné egy márvány táblát akar e' végre a' Gloriet egyik bévakított oldalába tételni; ennek készítéséről velem kívánt értekezni. Én ajánlám magamat arra hogy e' felől néked írok, és a' te tanácsoddal fogok élni, sőt közbe járásoddal is. Ugy hallom, hogy a' legszebb márványt Váradon mettszik; a' te kérésedre a' Bihar Vármegyei Vice Ispán Ur legjobb móddal el fogná készíttetni. A' márvány táblát nem hosszába, hanem keresztül téve gondolnám, hogy a' betűk az olvasótól egy forma távolságra esnének. A' közepét meg lehetne szakasztani — mint a' Móses tábláját — hogy a' hosszú sor ne legyen alkalmatlan.

p. o. egy Schema volna ez:

Itt porrhodik	a' Magyar hősi Pantheonba.
a' mi halandó volt	Hív Bethlen Susánnája
a' halhatatlan	a' Hívségnek
Barcsai Ábrahámól.	Hímen oltárán gyult szövetnekét
Az érdem ragyogtattya	Sötét kriptájában is
hadi erényeit Mársnak.	lobogtattya
Lantját Apollonak,	'S kedves Ábrahámjának
Nevét a' ditsőségnek	Szívében emelt oszlopát
templomában,	ez Emlék-jel által
A' haza hálával iktattya be	példáztattya.
érdemes fiát	

Egy sötét kék márványon az aranyozott betűk szépen jönnének ki. De mind ezek csak Projectumok: a' te Aesthetikai ízlésedre bízom mind az incriptiot, mind a' márvány készítése formáját. E' mellett a' melj Epitaphiumot veled közlöttem, azt újra kidolgozván, a' Grófné kívánta magyarra is áltat fordíttatni, kívánságára fordítottam. E' Nyomtatás alá van készítve, de nem itt, hanem Patakon vagy Pesten kell nyomtatódni.

Ennek eleibe egy Vignette kell; hogy Bartsaihoz méltó legyen, csak te fogod azt úgy eltalálni, egy ahoz ragasztandó Mottot is csak te készíthetiz: nekem csak a' reá tejendő költséget írd meg.

Barátságom is bizodalmat nyújt, a' Grófné kérése is hozzá járul; de mindenek felett a' Bartsay emlékezete, melj sziveden van. Az Epitaphiumot válaszd vétele után küldöm meg. Most egyébről.

Theologiai Ansichtek de corpore Xti.

Mi ott hasonlunk meg, a' hol egyesülni kellene, mert a' gondolatokat akarjuk egyesíteni; e' pedig erőszak nélkül nem eshetik meg; hogy önként egyesüljünk. Akarat kell a' végre.

De hát nem vesszük é észre, hogy a' mi vetélkedésünk gondolaton épül, és a' földi Kenyér felett van: a' Krisztus pedig mennyei kenyérről szól és hitet kíván mi tőlünk? A' gondolat választ — különböztet; a' hit egyesít mindent. P. o. a' kérdés a' felett van: Jelen van e' Krisztus test szerint a' sacramentumi kenyérben?

Ha gondolatból felelünk, nincs jelen — ezt kell természet szerint felelni; és lehetetlenséget kívánnánk, ha azt kívánnók a' gondolattól, hogy a' különbséget ne lássa. De jelen van, mihelyt a' Hitet egyesítjük a' szemnek látásával, mivel így minden különbség elenyészik a' hitnek egységében. A' hit nem akad meg a' szemnek látásánál mint a' gondolat szokott meg akadni; nem földi hanem mennyei kenyeret lát; mert nem a' földön hanem mennybe keresi a' Krisztust, a' hol test szerint is jelen van. Mennybe menetelével nem távozott el mi tőlünk, hanem a' Mennysorság közelebb jött mi hozzánk. — Miért féltenek az emberek attól a' gondolattól, hogy az Istent közel keressék ő magokban? Nyilván azért mert gondolat szerint keresték; így pedig az emberek nem találtak egyebet embernél. De közel volt a' ki őket őrzötte ettől a' gondolattól, és a' mikor a' felhőből szállott, az ő szava akkor is a' lelki esméretbe tsendült meg. etc.

Hogy egy quodlibetet tsináljak, Döbrentei kérésére írt Psyche ideálját közlöm más két órával.

Psyche Ideálja.

Kiért esdeklek úgy?
Olj szív szakadva kit
Szeret lelke?

Ah! nints, nints a' soholt is,
De mindenünnen mosojog rám,
Mindenünnen, a' mi szép,

A' mi kedves
 A' tündér képzelefnék;
 De hozzá férhetetlen.
 Epeszt is, éleszt is ez;
 E' tart ébretten engemet.
 Óh! ha megragadhatnám,
 Őszve olvadnék vele,
 'S örökre el aludnám.

Metamorphosis.

Téged kerestek Psyche, téged
 Könnybe merült-szemeim;
 Feléd lengettek sóhajtásaim,
 Feléd nyúltak karjaim.
 Hálá Cziprisznek
 Itt vagy már egyszer — itt vagy
 /: Soha még ilj közel nem vala
 En hozzám, soha nem még
 Lángoltam megragadni:
 Lángolva megragadtam.
 Ah! de mit kellett észre vennem:
 Psychót gondoltam karjaim közt,
 'S hát Dafne van ölemben.

Alom.

Szemét bé hunyta volt reám
 Egykor az engem' üldöző sors.
 Boldog valék míg szunnyadott.
 Ah! boldogabb mint én reméltem,
 Psyche jelent meg angyal artzulattal
 Mosolygó színbe, 's a' mint nem szokása
 Fátyol letéve. Máskor szótalan.
 Most nyájas, kérdezőskedő,
 Magát felejtve nyájasabban
 Felém hajlott. Egy harmatos csók
 Lepett meg artzul. Ah hogy voltam én!
 Nem hinni félttem, félttem hinni is.
 Előre sajdítám már álmomat
 'S azonba jaj! felébredék.

Még Kéry Professorról nem lehet semmit tudni?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2546.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Örömet lehellő kedves leveledet melly nagy részvétellel vettem ez előtt ötöd nappal, meg ítélted abból, hogy magam is ugyan azon hajóban eveztem, és a' Tiédhez hasonló szorongattatásokat láttam ugyan azon időben. September 28-an az ebéd végén kedves egy fiunk még az asztalnál ült és nyájaskodott az anyja ölében. Dél utáni három után szinte öltözöm, és készülök betegeim látogatására, midőn a' feleségem be jön, és meg esett ábrázattal 's szívvel jelenti, hogy a' gyermek nagyon rosszszül van: be menvén, látom hogy le kültsolta mind két szemeit, a' világosságot nem szenvedheti, a' mit az előtt evett, mind kihányván, többé nem szopik, kezei lábai hol el hülnek, hol fel hevülnek; a' harmadik szobába el halló és meg-lett-eniberi erős hangon nyög, lélekezete hol el marad, hol számlálhatatlan sebességgel szedődik, semmire sem ügyel, hanem fejének bal részéhez gyakorta nagy szorongattatással kapkod, és baját tépi.

Látom, hogy el enyészett bátyjainak halálos nyavalyájok, az encephalitis (főbeli gyuladás) környékezte meg. Elő veszek nagy sietséggel minden gondolható eszközzel, kiváltképen feredőket, párgolásokat és kristályeket: belső szerrel nem dolgozhattam, mivel nem eszmélvén, 's magán kívül lévén, nem volt a' nyelés is tehetőségiben. A' harmadik feredő után kezdett a' léleket-vétel szabadulni, és a' fejéhez való kapkodás szünni. Javulásának ezen első jele és az én biztatásom élesztgetvén kétségbe esett szegény édes Anyját, szorgalmatosan folyatta velem egygyütt az éjtszakai által is mind azt a' mitől segedelnet 's avagy csak enyhülést is várhattunk.

Éjfel után egy kevésbé tsendesedvén nyögése, mintegy három fertályig tartott tsendes álma alatt fejének elébbeni vak-hévségét egy jóltévő tsendes izzadás váltotta fel, melly a' bennünk gerjedt reménységet még inkább élesztvén, fáradhatatlan szorgalommal folytattuk az említett gidelgetéseket 's ezeknek áldott következése a' lett, hogy hajnali négy óra tájba fel nyitván szemeit, az édes Anyjára mosolyodott 's szopni kezdett. Nyelése még ekkor sem volt egészen szabad. A' következő feresztést egy tsendes álm követvén, reggelre tetszetes enyhülést mutatott és már könnyebben nyelt.

Ekkor kezdettetem el vele a' belső szerekkel való élest, a' külsőket is, de már ritkábban folytatván.

Feleségem és leányaim a' rohanó veszedelemnek első által menetelit látván, örültek 's egymásnak szerentsét kívántak: de az aggódó Atya és Orvos nem osztozhatott velek ezen fel emelő érzésekben! Tudta ugyan is, hogy ezen veszedelmes történetnek három féle lehet a' ki menetele: ha leg nagyobb mértékben jön és a' segedelem késik; fene, rothadás (Brand), ezt a' Magyar kelevény nevezettel fejezi ki; ha vagy kissebb a' gyuladás, vagy az eszközök mérsékeltek ugyan, de rajta erőt nem vehettek, meg érés és genyetségesedés (suppuratio), melly néha hetek múlva jelenti ki magát, midőn megpukkanván és a' kaponyából való ki takarodásra utat nem találván, elborítja a' sensóriumot és egy szempillantás alatt guta ütessel öli meg a' beteget; vagy harmadszor benigna resolutio, mikor a' gyuladás minden rossz következés nélkül el múlik, és leg fellyebb is metastasist, a' nedvességeknek valamely kevesebbé nemes részre való által takarodását, tsinál. Azomban fel volt még, és méltán, az újabb insultustól és recidivatól való félelem is. Én tehát az ő ártatlan örömeiket elrontani nem kívánván, ezekről tsak haigattam, és sok álmatlan éjtszakákon tsak magamban főttem.

Az orvosságok, mellyeket gyomra nem tsak jól be vett, hanem meg is tartott, forró-hidegét enyhítették, a' várt metastasis is meg jelent, a' bal füle tövén egy fél almányi nagyságú daganat (parosis) támadván. Itt azt kellett még mindenkor kétségeskedés között várnom, mi tetszik a' Természetnek? el oszlatni é ezt a' daganatot? vagy érlelés által evesedést formálni? Látván a' daganat hideg völtából, hogy ebben is kedvez, tsak oszlató flastromokkal borogattam, és noha kása forma fel omlásokat szenvedett, tsakugyan két hétre szerentsésenn el oszlott. A' gyermek bánulásra méltó álhatatossággal vévén a' szereket, mintegy négy hétre minden változáson kívül volt, ki vévén elébbeni tsendes nyugodalmát, mellyel még tsak a' közelebbi négy éjtszakák olta ditsekedhetünk. Még engedj kedves Barátom! hogy ennyire terjeszkedtem: de ez az atyai szív érzéseinek ki öntésén kívül légyen egyszersmind mentségem is levelem késedelméről.

Bizonyosan úgy van kedves Barátom! hogy Tégedet kerestelek tisztelt Testvéredben, ki hogy szabadságomat rossz neven nem vette, azon igen szivesenn örvendek, vajha mind kettőtöktől a' sors olly távol ne vetett volna!

A' M. Grófné Ő Nagysága tökéletes helyre állásán buzgó szívvel örvendek az enyimekkel egygyütt, valamint fájdalmas érzéssel olvastam belses életinek veszedelemben forgását; ki adta most az egyszer Ő Nagysága a' Sopsnak egynehány esztendei adaját, mely hogy igen későre kerüljön elő, igaz indúlattal kívánjuk.

Bennem a' hires nevezetes házasságra nézve nagyobb a' jövődöknek várása a' törtéteken való tsudálkozásnál. Az Öröm-Anyának nagyon rossz kedve volt az esketés estvéjén; hanem a' meuyaszszony nagyon ifjú elragadtatással láttatott a' bálban érezni képzelt szerentséjét; meddig? az az, a' mit várok.

Nem vettem, Kedves barátom, nagy emldékeztű Aszszony Anyád tiszteletére nyomtattatott cenotáphiomodat, pedig annál bizonyosabban reménylettem, mivel Semjénből is tudakozódtak valamelly Tőled hozzám útasított tsomó felől, melyet nem egyébnek gondolok lenni: mind azon által volt azt szerentsém olvasni Tek. Domokos Lőrincz Úr jó akaratjából. Kérdésed ugyan nagyon közönségesen van feltéve: mit mondok reá? még is úgy nézem hogy leg inkább tselekedetnek erköltsi érdeméről és módjáról kívánod ítéletemet hallani. Az ebből áll: mind a' mostani, mind a' jövőd embernyomtól tiszteletet érdemelsz vele; ha így íródának minden biográphiák, igazabb lenne a' história. A' genealogia nagyon őszve van a' hetedik lapon szorítva, de a' kiket közelebb illet, bizonyosan értik. Én az Onkel helyett Atyám-Anyám-Testvéreit tettem volna: eleget tehet annak ellenibe a' Magyar, kinek bátya, öttse, ánya, nényce, húga van, 's a' t. Ki kérem Kedves Barátom! ne maradjak háládatos fűságodnak ezen tiszteletet gerjesztő emlékje nélkül. A' M. Grófné Ő Nagyságát az enyimekkel egygyütt alázatosan tisztelem, kedves gyermekcitekét tsókolom, és magamat 's az enyimeket tisztelt szíveségedbe ajánlván, maradok

Debretzenben. November 7én 1813.

tisztelő hiv barátod
Szent-Györgyi József. mk.

U. I. Szinte készen valék levelemmel, midőn a' szóban forgott tsomó kezemhez érkezett, a' Nagy Gábor Úrhoz intézett nyomítványokat mindjárt el küldöm, ezekből is fogok szolgálni jó barátinknak 's velek egygyütt igaz szíveséggel köszönöm.

Spáhné Húgom Aszszony Október' 25én irt levelében ezt írja hozzám: «Tekintetes Kazintzy Úr két három levelibe T. Batyám

Uramnak köszöntött, melyet személyesen olvastam. Kérem kedves Uram Bátyámat, méltóztasson az én nevemmel leveliben rólam való meg emlékezését megköszönni. Imé buzgón köszönöm!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 176. sz.]

2547.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 10. Nov. 1813.

Tisztelt szeretett Barátom!

A' barátság sürübb látogatást kíván most — úgy irok mintha levelém mindjárt ott teremne, és nem által ment volna már fejed felett a' terhes felleg, ah! csak szerentsésen! Időt is nyertem az alatt a' fel tett Theologiai tárgyakat szemre venni. Lássuk hát: Religio obsequii et Examinis — akár Examinis et Obsequii — csupa dogmaticusi Definitiók, melyeket a' Critica széljel szór.

Hiszen Obsequium tollit libertatem Examinis — si necessarium est; si liberum, necessitatem. De csak a' Criticus érti mit mond: azt kérdem tehát, Quod obsequium? et quale? et cui debitum? Procul dubio non homini, sed Deo: acqui Deo citra causam Examinis obsequendum est: libere tamen, et per hoc simpliciter libere — non Examine convictis sed ultro concitatis. Barátom! Sokan úgy gondolkodnak még, hogy a' Vallást a' Dogmák tartják fenn: Isten őrizz! mi lenne a' szerint a' Vallásból? Nem egyéb egy Policziai eszköz-nél a' Papok' 's Uralkodók' kezébe.

Mikor fogják érteni, hogy nem az emberek őrzik a' Vallást, hanem a' Vallás őrzi őket? A' vallás nem áll iljen disputálható dogmákból, hanem a' te jegyzésed szerint Die Religion besteht in jenem religiösen Sinne, welche [!] nur frei druchdringt: sie äussert sich im Thun — nicht im Wissen.

Vegyük fel a' fő Momentumokat Gottheit — Freiheit — Unsterblichkeit. Mi van itt disputálni való? Hiszen ezek nem Dogmák, hanem szabadon ki tett Ideálok. A' Critica kitörölte ezeket a' Tudományok sorából, de nem törölte ki a' Szívből, — a' lelki esméretből, a' hol szabadon fogannak. Sunt res Conscientiae omni examini superiores.

Wenn der religiöse Sinn da ist, so ist alles klar und über-

zeugend: fehlt dieser, und tritt der Examen ein: so ist alles verworren, und problematisch.

Ha engedek Istennek, szabadon engedek; de semmi tekintet, semmi ok ne vigyen arra engem, mert szentebb ez magában minden arra vezető okoknál, még az Idvesség sem ok; mert engedni Istennek magába már idvesség.

Ily szabadon követtyük a' lelki esméretet, ha igazán követtyük; mert nem az okoskodás, hanem maga a' lelki esméret bir minket arra is, hogy kövessük; és nem lehet ezt semmivel megelőzni, nem lehet e' felett okoskodni.

Die critische Philosophie, welche gegen die Anmassungen der Vernunft gerichtet ist, verfährt bei diesen frei aufgestellten Idealen negativ, denn jeder positive Begriff würde die Freiheit einschränken; darum ist der Criticismus der Antipode des Dogmatismus geworden.

A' politiai Ansichtre nézve én is te veled értek. A' protestantismusról ne csak azt kérdjük mit használt? hanem azt is, mit ártott? Nem az Antagonismus szülte é azt, hogy a' R. Cath. a' világosodás után is mind csak ott van, a' hol volt. Ha fogunk valaha, nem a' gondolat uttyán, hanem szabadon fogunk egyesülni: de le kell akkor a' Dogmákon emelt közfalaknak omolni. --

Közlöm veled a' Moreaura és Cavoirra írt verseimet, mert látom, a' Hazai 's Külf. Tudósításokba nem jönnek ki, a' hova még Sept. elején felküldöttem; de eszembe se jutott, hogy a' bé iktatásért Taxát küldjek --- nem is tudok annyira complacealni magamnak.

Olvasd meg azt is, a' mit Aranka Urnak feleltem, és ugyan kérlek, méltóztassál declarált itéletedet velem közleni felölle. Benne fogod az Extractussát találni, a' mit a' mult esztendőbe firkáltam.

Midőn írnám ezen levelet, meg lep a' Szászvárosi Gymn. Rectora, a' kinek néhány tanítványi praenumeráltak az America le írására, 's kérdi: mitsoda uton fognak azok jöni, mert még semmi jelentés nem tétetett felöllek: én nem tudván néki felelni, ígérém, hogy téged' foglak a' felől consulalni.

Olvasom Ber'senyit -- szépnek találom, tetszik nékem az a' természeti bátorság, melj szabadon emeli a' Mesterség felibe a' Poetát.

El váróm az Aranka ur Reflexioit és közlöm veled: de tartok előre, miljenek fognak lenni. Meszsze jár a' criticától, és csudálkozik rajta, a' szabadságot miért szakasztom el a' természettől.

Találjon levelem vigasztalt állapotba

S. P.

Mélt. Aranka Ur azt kérdi tőlem egyik levelében: Mitsoda a' Szabadság? Azt várta, hogy positive feleljek — a' mint egy Dogmaticus felelt volna, a' ki a' szabadságot a' választásban állani gondolja; és nem veszi észre, hogy e' szerint a' Választás határoz, meljnek bizonyos okának is kell lenni: — nem a' szabadság, meljnek nem kell lenni — ha a' szabadságot sensu absoluto vesszük fel: Tehát ez nem empiriai, hanem transe. szabadság.

Ij szabadon választ az Isten, a' hit választ, a' nélkül hogy itt valami különös okot gondolhatnánk. Vor Gott ist nichts Gegebenes, wie vor uns — er giebt Alles. Azt választja, a' ki szabadon vállalkozik; de ne keressünk okot, se függést, mivel ugy a' mi Theodiceánk meggyőzhetetlen nehézségekkel leszen egybe kötve: ugy kell pedig kiütni a' dolognak, hogy az Isten szintugy oka ne légyen a' bűnnek, valamint a' Nap nem oka az árnyéknak.

Az idő szerint való dolgok ugy mutatták az örök rendelést, mint az árnyék a' nap járását. — mutattya, de nem igazgattya: Szintugy az örök választásra vissza felé nem szolgálhatnak az idő szerint való dolgok, sem azoknak előre való látása. Én azon simplex actust akarnám ki fejezni, melj szerint az Istennél minden egyszerűbe 's együtt van: tsak mi választjuk el, hogy megfoghatóvá tegyük azt a' mi megfoghatatlan. A' mi kategóriánk ide ki nem léphet: azért nintsen is értetlenebb dolog, mint valaminek szabad okát nevezni, hiszen így kettőt és kettő közt való függést kellene gondolni. Egy az a' mi szabadon jelenik meg mindenbe, mert közbevetetlenül maga jelenik meg — reánk nézve külső látható megtestesült formában — magába pedig el rejtve, meg foghatatlanul, és tőlünk nem esmérve. Ezt mi tsak ugy foghatnók meg, ha bizonyos határ közé eshetnék, de a' helyett a' mi gondolatunk esik határ közé, e' vét oljan árnyéket, meljet valóságnak gondolunk; mert ha szintén nem maga a' létel ez, de jelét mutattya a' lételnek. Ez az az egyforma világosság, meljet tsak ott veszünk észre, a' hol árnyék van, a' hol valami a' világosságot elfogja.

Az a' szabad akarat ez, melj nem eshetik határ közé, de mindent meg határoz: azért mi a' valóságot nem ezen belől, hanem kívül lenni gondoljuk: és noha közel vagyunk mihozzánk, nem esmérjük: és üressen találjuk minden valóságtól, ha gondolni akarjuk.

P. o. Egy szék áll utamban; akarom hogy helyből megmozduljon: de megmozdul e valjon erre a' gondolt akaratra; és miért nem mozdul meg? Nyilván azért, hogy én azt valósággal még nem

akartam: csak gondoltam valamit és meg maradtam a' gondolatnál, tudnillik Én a' gondolattal oda néztem, valjon az én akaratom lehet é oka annak, hogy a' szék meg mozduljon helyéből; — látom, nem lehet; mert a' szék heljt áll; mint hogy az akarat magán kívül semmit nem okozhat.

Vagyon más erő nállam, meljel meg mozdítsam a' széket, ha valósággal meg akarom mozditni, és ez az erő a' gondolatra nézve valóságos oka annak, hogy a' szék meg mozdult: de az akaratra nézve nem így van.

E' szerint nem csak a' székről van kérdés, hanem az erőről is; mivel ezt is meg kellett valaminek mozditani. Ha egybe olvasztunk mindent, tudjuk e már mi történt? Mert csak egy dolog történt és olly szabadon történt, hogy annak okát kivinni nem lehet a' dologból.

Ugyan is hová vinnók? Talám az Akaratra? Ugy de az akaratot belé nem tehettyük az okoknak sorába, azonban ki se kerülhettyük, mert a' mint látok, ha óráig gondolkodom is, a' szék heljt áll, és csak az akaratra mozdul meg. Más fejtese nincs a' dolognak, hanem az Egységből. Az akarat nem okozott semmit, hanem maga jelent meg az erőnek képihen, és ugy tette magát érezhetővé előttem. De mitsoda akarat? Avagy mondhatom e ezt személj szerint enyimnek? Az én akaratom a' volt, hogy a' szék, mint hogy utamban állott, meg mozduljon: de erre nem mozdult meg. Más akarat volt hát az, és akár melj közel volt is én hozzám, nem enyim volt.

Tudnillik az az Akarat volt ez, a' melj megjelenik mindenütt és mindenbe. Avagy mondhatom e, hogy az én akaratomat jelentik a' folyó vizek, — az álló hegyek — a' kősziklák?

Nézem p. o. a' Marosnak foljását. — látom mint viszi szememet, gondolatomat a' merre folj magával. Hijába próbálom egyesíteni magammal, mert a' Maros foly, a' nélkül hogy akarnám. Tudnillik én a' gondolat hídján próbáltam által tenni az akaratra a' Marosnak foljását: így pedig a' Maros az akaraton kívül folj. Éppen a' gondolat tsinal közbe vetést a' Maros foljása közt, 's én köztem: de magára szabadon hagyva Egy, a' mit nem tudunk egyesíteni. Tüнемény szerint más vagyok én — más a' Maros foljása, de feltevéen hogy Én több vagyok tüнемénynél — mint nem Tüнемény — ki ejtve az Ürből és időből — Egy vagyok mindennel, vagy is

inkább én vagyok itt, és minden tárgyaim elenyésznek: valamint az Egységen kívül én vagyok már eltűnve, és a' gondolat tárgyai vagy-
nak heljettem.

Igy, és nem lehet másként gondolni ezt, ha csak tuerő Tü-
neményt nem akarunk tsinálni az Emberből. Rejtezni kell valaminek,
a' mi mindent esméretre hoz, de maga nem jöhet esméretre — ki
nem léphetik, a' melj szempontból lát mindent, hogy maga magát
láthatná. Hogy ez én volnék, tudva nem mondhatom, mert én ugy
eszmélek, mint Tüнемény, magamra, és a' gondolat tartya fenn azt
az állapotot, hogy magamra vagyok eszmélve: de bennem világol
ez — ez a' esudálatos szövétnek, meljnek világát kívülről bé hozni
nem lehetne. A' tartya fenn ezt, a' mi a' világot is fenntartya —
szabadon minden erő nélkül — csupán az által, hogy maga magát
fenn tartya.

Mi erőről képzelődünk itt, holott nincs egyéb Akaratnál.
A' világ érezhetetlenül meg valóságosodik előttünk, így a' mint
van — nem a' hogy mi képzelnök, sőt teremtenök, ha hatalmunkba
lehetne.

Tudni való, hogy a' hány ember, annyi Akarat van; de mi
lenne e' szerint a' világból? A' mi személjes akaratunk kéntelen
esik alája egy szabadon ki nyilatkozott akaratnak.

Érezzük mi, hogy nem a' mi akaratunk ez, mert mi egyebet
akarnánk és nem értyük, hogy az igaz akarat egyenesen a' való-
ságra mégyen ki. Oldjuk fel a' gondolattól magunkat; legottan a'
mi akaratunk fog szabadon megjelenni; mindenben ugy nyugszunk
meg, mint magunk akarattyan: és hidjük el, hogy több ez annál
a' képzelt hatalomnál, meljel világot teremthetnénk. A' hit előtt
semmi nincs lehetetlen — hogyeket lehetne ki mozdítani helyéből;
és ne gondoljuk hogy a' dolog lehetetlenségén mulnék el; de nagyobb
lehetetlenséget kell gondolni az akarat részéről. — Ugy vagyon —
a' hívó ember tehetne mindent, ha akarna; tsak a' hitetlen akarna
mindent, ha lehetne: azért reá nézve annak a' dolog lehetetlenségén
kell elmulni. Ne gondoljunk itt szóval való játékot: a' dolog nem
oljan a' melj felett disputálni lehetne. A' hitnek szabad ereje ez:
melj abban áll, hogy noha természet szerint látunk mindeneket tör-
ténni; még is mindenütt meg osmérjük az Isten akarattját. Ne
keressük ezt valami rendkívül való dolgokba, mert ki kell egyszer
világosodni annak is, hogy semmi nincs, a' mi természet szerint
ne lenne.

E' szülte az Atheismust a' külső tekintetnél; de egy belső meggyőződés mindenkor ellene kiáltott. A' Theologismus közbül tette magát, hogy meg egyeztesse a' kettőt. — mint ha az Isten eszközök által jutna a' maga tzeljához. p. o. mi természet szerint őrizzük életünket; de ekkor is az Isten őrzi, a' ki ezt az indulatot tzel szerint mi belénk oltotta. Akár mint tettzik is magának ez a' böltselkedés, de nem ér semmit. Mi szükség hát különböző dolgokat egyesíteni, a' hol külön elégséges mindenik a' tzelra? Ha tudnillik hit szerint vésszük, ugy az isteni akarat magára elégséges; ha pedig természet szerint, ugy a' természetből ki lehet mindent tökéletesen magyarázni a' nélkül, hogy a' super naturalismusra utat nyissunk.

Nem kell itt egyesíteni, hanem egységet kell találni, a' hol a' gondolat természetet lát, ott az isteni akarat jelenik meg a' hitnek; de nincs külön valóság, hanem csak külön tekintete azon egy Valóságnak. Mind e' mellett a' természet nem Isten: és látni való, hogy a' ki illy következtést tsinál, vagy a' kettőnél van meg, vagy megfoghatóvá akarja tenni az Egységet.

Ezt jegyzem meg arról is, a' ki itt Pantheismust akar látni, ki lát ott valamit, a' hol általjában nem lehet, nem is kell látni semmit? A' mi megfoghatatlan, maradjon annak, és ne okoskodjunk felette. Elég az, hogy egynek kell lenni, a' mi megjelenik mindenütt és mindenben. Mi szükség is - a' hány ablakon bé süt a' Nap, annyi Napot gondolni? különben túl is van már a' gondolkodás azon hogy a' Polytheismus ellen kellene hartzolni.

Moreau.¹

Librabat belli sortem nutuque regebat
 Effusus acies Moream, dum concedit ietns
 Fulmine tormenti. Vultus avertite vestros
 Dique deaque, quibus chara est germanica tellus:
 Non oculis lustrare piis, non cernere tantum
 Exitium fas est. Vos, conscia numina fati,
 Vos vos obtestor: quid genus humana, quid in vos
 Secula peccarunt tanto moerore luendam?

¹ A vers külön papirosra íratott, a melyre Kazinczy F. megjegyezte, hogy az 10. Nov. 1813. tartozik.

Ergo jaces longis, heu frustra huc accitus oris
 Vixque salutatus mediâ decedis arena:
 Nec te labentem virtus fortunaque quondam
 Fida tibi, nec tot Sociorum gloria texit,
 Alma quibus pietas pacandum credidit orbem?
 Non tu saeva tuis infestaque civibus arma,
 Sed pacem oppressis libertatemque ferebas.
 Exilium in patria fugiens trans aquora vectus,
 Patriam in exilio quaesisti. Nunc patriae vis
 Impulit et pietas miseræ succurrere Genti.
 Quam tenet indomitusque agitat tot Belligeram nos [!],
 Longaque bellorum series terit. Agmina vidit
 Rapta sub aestivum solem, gelidumque sub Arctum
 Una aetas vidit diversis funera terris.
 Tandem sceptrigeri coeunt in foedera Reges
 Protendantque manu ramum placantis olivæ.
 Armaque concutiunt nisi pax optata sequatur,
 Formidanda hosti et pacem aversantibus arma.
 Vicit longa dies, vicit justissima belli
 Causa patrocinium Generi, Socerumque repressit
 Jam regni memorem majestatisque tuendæ.
 Quæ tibi mens Moreau, tacito quis pectore sensus.
 Huc illucque animum partes distraxit in omnes,
 Cum pius in patriam contraria castra subires,
 Ductaque ab adverso sequereris Caesare signa?
 At non vincla tuis impendentesque catenas
 Civibus adspexisti, non arma minantia captis.
 Non in Alexandro Domitorem: humanior Ille est.
 Intus adest hostis, residetque in viscere bellum
 Teutonicos intra fines flagrantibus armis
 Pugnatur contra vim, visque retunditur; ipsa
 Pax et libertas petitur jam vindice ferro.
 Sagacem versans animum per singula Moreau
 Vidit et extinuit surgentem mole colossum
 Imperii cunctisque gravem cunctosque prementem.
 Chara subit patriæ, quondam florentis, imago
 Libertasque novi projecta cupidine regni
 Jam non ille suos videt agnoscitque priorum
 Oblitos rerum mutato tempore Francos
 Equis, ait, mentes vestras obnubilat error
 O Galli, fines qui regni extenditis ampli?
 Limitibus patriis complexa potentia tuta est

Ite domos vestras captamque inhibete furorem.
 Haec secum tacitoolvebat pectore, et altum
 Suspirans dulces quondam reminiscitur oras,
 Longa animo occurrit via; sed jam certus eundi
 Indigetes patriosque deos testatur et aras
 Atque focos, se non patriam, non prodere gentem
 Esse invasores regnorum, libera quos gens
 Odit et amoliri jam a cervicibus optat
 Ire his ultorem. Dixit pacemque resolvit.
 Magna viri virtus ac dudum cognita dietis
 Obses erat: reducem laeti per litora plausus
 Excipiunt; reducem sensere et litora Pacem.
 Heu! res humanas incertaque gaudia rerum!
 Qui servatus aquis et sospite per freta cursu
 Redditus Europae est ereptum hunc plangimus orbi.
In Victoriam Joh. Caroli Coronae Principis
 Mens ut laeva Ducem jam stantem in culmine rerum
 Obruere hyberno defensos frigore Russos
 Impulit et Sacras antiquis Regibus Arces
 Res in deterius lapsas aversaque Divûm
 Numina senserunt oppressi, sub jove Galli
 Ira tamen superest victis et dira voluptas
 Tanti reliquias penitus consumere belli.
 Ergo iterant pugnam rejectâ pace, sed ipsa
 Vincere desvetis etiam fortuna repugnat,
 Emicuit virtus nullique obnoxia Regum
 Majestas et jus non atrectabile regni.
 Desumes insultans violatis Regibus ira
 (Nuper adhuc minitans) ipsam seque ipsa resorbet
 Impetus extremis residens conatibus, et jam
 Cladibus acceptis iratior incidit in Te
 Carole, Scandinavae Princeps fortissime gentis,
 In Te fractus et est, scepro o dignissime Princeps,
 Qui regnaturus jam nunc documenta dedisti,
 Quam Tibi libertas regno sit charior ipso.

2548.

" Szűcs Dániel — Kazinczynak.

12. Nov. 1813."

Tekintetes Úr!

A' szüretnek Bájon 's részszerént a' Hegyallyán való töltésében az' volt egy fő Czelom, hogy innen Széphalomra személyes Tiszteletére is elszaladjak a' Tekintetes Urnak, de az itt létem alatt folyvást tartott alkalmatlan idő és út meg gátoltak. Most már jó idő van, mellyet talám jó út is fog követni, de már most Biharba kell utaznom.

A' volt Arendás Zsidóval igen meg akadtam. Mivel Petneházán a' vetését eladta, 's annak árrát tsak Sz. Mihály napra tartoztak a' vevők fizetni; én megegyeztem az ő kérésére, hogy a' sequestrum az épületért és az erdőben okozott kárért tartozott summáig, a' vetésnek a' vevőknél lévő árrán feküdjön, a' mint ebben a' vevő is megegyezett. Azomban a' fizetés napja előtt a' Zsidó körülvette a' vevőt 's a' vetés árrát fel akarta venni. Én rajtok mentem, de a' lett belőle tsakugyan, hogy mivel a' vevő Nemes Ember, a' Zsidó pedig erősen fenyegette, hogy a' legközelebbi Gyűlésre Kállóba bemegyem panaszra, a' Nemes Ember -- meg lehet, hogy valamelly Interesséje forogván benne -- nem engedte magát capacitaltani, hogy a' pénzt nekem átal adja, és így a' pénzt a' Zsidó panaszának a' Vármegye által lejendő megvizsgálásáig magánál tartotta, reménylem azomban, hogy haza menetelemmel kezemhez vehetem. — A' Regálék Árendáját felvettem, ha jól jut eszembe, 40. lf. W.

A' Tengerit eljövetelem előtt már fel takarták. ide 's tova a' dézmát be kell szedni. Sokára nem hagyhatja az ember, mert a' szegény ember könnyen hozzá nyúl, a' mi kezénél van, ha a' másé is. erre nézve méltóztassanak a' Tekintetes Urak gondolkodni és parantsolni, hova kellessen tenni a' Tengerit. Úgy jut eszembe hogy ötven köbőlnél több leszsz a' Tengeri. Újj esztendő körül szükség leszsz beszedni. — Mihelyt a' Zsidón a' pénzt megkaphatom, mindjárt küldöm Bekát a' pénzel és bővebb tudósítással.

" A kelet a levél elején Kazinczy F. írása.

Addig is pedig Uri Gratiájába ajánlott változhatatlan Tisztelettel maradtam

A' Tekintetes Urnak
Bájon 12-a Nov. 813.

alázatos szolgálja
Szűts Dániel mpr.

[Eredetije Becske Bálint birtokában.]

2549.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak

Kölcsey Ferencz forró tiszteletét!

Édes Uram! Bátyám szeret engem. Ezen közelebbi level mennyei gyönyörrel öntött el, olly mennyeivel, millyet itt a földön elhordozhatunk. Hálát neves férjű, forró hálamat. A' ki nékem szerelmét nyújtja, az nagyobb, szebbet, szentebbet nem nyújthat, 's olly férjűnek szerelme, ki szenvedett 's vérezett, ki nemceket szeretett, 's nemeseiktől szeretett, mindenek felett van. Egy ilyen ember mondhatja teljes büszkeséggel, a' mit az Isten a' szép, kedvelt Tyrónak mondott: *Menj baba, 's ne mond a' tüköt senkinek. én Possidon vagyok.*

Mint bevöltem, gondolván útamát Széphalom felé! de Uram Bátyámnak testvére oda mostanában nem megyen. Majd csak Január végével, 's akkor talán én is megyek, addig megtartom a' esomót magamnál. Hogy Uram Bátyám tőlem tanuljon? soha sem pirultam ezen complimentért úgy mint most. Mit tudok én; mit tudhatok én, itt a' falom? Kitől kapni könyvet? kitől egy intést, egy új-műtálat? Debreczen is felette szegény. Mi itt csak a' XVII-dik száz philologiai tudományával bírunk, 's az újabb könyveknek csak nevét halljuk.

Sz. Demeter egy kicsiny falu Közép Szolnok Vármegyének szélében; itt szült engem az Anyám nagyanyjának Bődöskúti Sigmondnének házában 1790 August 8-dik. Imé a' mit Uram Bátyám tudni kívánt. És így huszonhárom évet éltem, mint az *Éni* szót közértelenben mondják. Boldog a' ki igazán él, a' ki az erőt, mellyet a' Természettől veszen, munkára fordítja! Mert a' kinek erő jutott, és még is ül, az rabba teszi magát, 's nyugalma hasonlít a' láncoztatáshoz, mellynek érzése olly kínzó, olly tompító!

Cons. Péchy Úr a' múlt hónap végével, vagy ennek elejével (jól nem jut eszembe) ment-el Pestre, vele mentek gyermekei, vele Medicus is. Az egy igen művelt lelkű Lyány, 's társaságában szép órákat töltöttem. Egyedül könyveim maradtak a' télre, 's talán némelykor *Úzának* társasága, ki a' telet itt Álmosdon fogja tölteni. Szunyogdon a' közelebbi szüret alkalmatosságával beszéltem ezen igen becsületes emberrel 's Uram Bátyámról folyt a' beszéd. Hevülettel szóllott: «Én azon embert, úgymond, véghetetlenül szeretem, 's nem lehetne életem boldogabb mintha közel hozzá tölthetném-el. Mivelt Lélek, igen, Héroszi Lélek az, melly őtet eleveníti. Én ő róla, szóllt továbbá, 's munkáiról most csak igen keveset tudhatok, 's azt is mások által. Esküszöm, hogy ha nem gondolatim, 's tetszésem szerént volnának is azok írva, tisztelném még is őket, mint emléket a' legjobb, legkedveltebb barátoknak.» — Örültem hallván a' szép érzésű embert, 's kötelességemmé tettem ezt Uram Bátyámmal tudatni, mert nem lehet, hogy ez által öröm ne szálljon Édes Uram Bátyámra. Én azt hittem, hogy az az ember hideg, de ekkor tapasztaltam, hogy szívét azon kegyetlen évek sem fagyalhatták-el, 's van elég pillantat, mellyben az emberiségért forrón vér.

Lehetetlen, hogy Pálinak sonettójáról ne írjak. Ez mindenek előtt nagy kedvességet talált, mert Pali hozám küldött leveleiben, minden róla tett ítéleteket közlött velem. Nem perlek sem Palival, sem Uram Bátyámmal. Egy barátja Palinak azt írja, hogy a' munka nagyon szép, de némelyeket szeretne bene corrigálni, 's imé így corrigálta 's Palinak helybe hagyást [!] végett így küldötte-meg:

Szelíden, mint a' szép estünemény,
Bibor szín fényeiddel, mint Aurora,
Sütöttél rám setét sohajtozóra,
 'S megenyhült sorsom, a' vad, a' kemény.

Mért most nem tűnsz-fel nékem jó Remény?!
 A' végezet *Páromtól* messze szóra,
 Faggat, gyötör, remegtet minden óra,
 Küzd *hév* keblemben minden érzemény.

Áh jőjj, ringasd-el e' nagy kínokat,
 'S Endymionként a' *szent* rózsaberken,
 Hagyd éljek boldog isten álmokat.

'S ha lelkem e' varázs *létből* felszerken,
 Mint Kedvesét Chitóne' lángjai,
 Lepjék orcámat hölgyem csókjai.

Mit mond erre Uram Bátyám? Nem tudom a' criticus nevét. Pali két levelet közlött velem, 's olly gonosz volt, hogy az író nevét mindenik mellett elhallgatta.

Hogy ezen kis üret betöltsem, ime egy dal még Septemb. 14dikéről.

A' Schwärmer (Magyarúl édes Uram Bátyám!)

Halljad fénysezekeredben

Lúna dalom.

Fellengve szálljak én,

De, mint te szelíden

Tekintetem.

'S mint esendes Aédon'

Éneke lengjen

Az Isteni Hymnusz

Fellegeimből

Szárnyain alá.

A' Parca, kinek

Vérző szívet adott

Égi kebelben,

Dúrva panaszra,

Sem pajkos örömré

Nem ömlik-el az.

Mert, egy anyának

Nőtték ölében

A' bánat 's öröm,

A' sorsnak ölében

Borongó képpel 's remegő

Könnyel szemcikben

Ölelik egymást

A' hervadatlanok,

Szállongva feléjek

Rozsalepelben

Arany phantasia,

Jössz 's kebeledben

Tűnnek el ők,

De te hű karodon

Messze mosolygván

Ismét fel hozod őket

Szent emlékezet:

Mint fellegeken az

Égi szívárvány.

O sors hála neked
E' gyermeki szívért.
Mellyet adál.
Fannym' kebelébe
És Cyprusok' alján
Sírnom olly édes,
Olly édes mosolyognom.

Ajánlom magamat édes Uram Bátyám!
Álmosd. Novemb. 14d. 1813.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2550.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

A' külömben is ritka Győri alkalmatosság későn esvén tudtomra tsak egy pár rendet írhatok. — Leveleidet hevenyében öszvemarkoltam, a' mint találtam többszeri hordozóskodásaim miatt esett zavarodásokban. Általodom mint szent ereklyéket azzal a' kéressel, hogy annak idejében vissza küldeni méltóztassál. Isten Hozzád.

Sopr. Nov. 15dikén 1813.

K.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2551.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kolozsváratt, Nov. 19dikén 1813.

Nagy érdemű Tekintetes Ur!

Örömmel láttam újra a' Széphalmi levélben, az ő szeretett Irójának hozzám való barátságát. — Szemerének a' legszebb örömet ohajtom, 's hogy úgy fejtse belőle Krisztinje a' szépnek érzését, úgy gerjessze halhatlan dalra, mint Bertola leírása szerint, Gessnert lelkesítette, az ő Daphnéja.

Ugy nagyon, a' küldött emlékből meleg szív, hazafiúság 's philosophia szól.

A' Muzéum nyomtatása már megindúlt, 's úgy reménylem, Januariusban készen lesz az első füzet. Itten küldök egy nyolczad

levelet mutatasul; de cz csak úgy vala lehúzva. Azon leszek, hogy az orthographia 's egyébre nézve a' Tekintetes Urnak kívánsága mindenben töllyesedjék. Az accentusok, ö, ő, ü, ü-kkel az a' bajunk vagyon a' nyomtatóval együtt, hogy azokat falka sok betű felett alig látszónak készítette, 's alig kereshetjük-ki a' legjobbakat.

Themistoclest a' Censura alól hagyám, a' Tekintetes Ur feleletére akarván várakozni. Megjövetelekor pedig már a' M. Scriptum a' Nyomtatónál volt. Engedje hát azt a' másodikba tennem, a' Bugaczy Csárdával együtt, és a' többiekkel, mellyek nálam vagynak.

Munkák nem gyűlnek, 's hogy ha így megyen, vissza kell vennem még azt az ígéretet is, hogy minden fertályban egy 12 arkusból álló füzet jó ki, 's úgy változtatnom, mihelyt 12 arkusnyit tevő jó darabok gyűlnek, mingyárt jó a' füzet.

Eddig elé 258, részszerint Előfizető, részszerint Subscribens vagyon. Mindenfélől elvagnak idegenedve az Előfizetéstől, mivel néhányszor megcsalatkoztak. Új híradásomban azért csak Subscribenseket fogok kívánni.

Ha minden füzetnek 300 vevője lesz, az intézet fenn állhat 's folyhat. Ha 500 leszen, épen a' hány nyomtatványt nyomtattatok, minden füzet megjelenése után 200 forintot vagy legalább 150-ent fordítok a' Magyar Literatura elésegítésére.

A' Himfy recensiójára egy barátságos kéréssem vagyon. Hadd maradjon-ki az a' punctum, mellyben a' vén Gyöngyösi eléfordul. Láttam az öreget a' nyáron, házánál, mikor neki Híradásomat általadtam, nagyon grengc, nagyon szegény állapotban. Ugy hallám, hogy egykori megtámadtatását szinte gutta ütés követte. -- Az ő neve bizonyosan kicsiny fog lenni, mert a' Leoninistának nem virít koszorú. És ezt itt megérdeudette, mert verseivel az Izlést rontotta, de mikor úgy is magoktól elenyésznek a' kis lelkek, vagy inkább a' rossz írók, a' Nagyok hagyják őket enyészni.

Dec. 5dikén.

Ez a' levél a' miatt késett ennyire, hogy a' Brassói pestis felől bizonyos hírt hallhassak, 's olyant, melly esendesítő, 's írásmat annál fogva nagyobb megnyugvással folytathassam. Elfogott eddig annak híre Zemplén Vármegyébe is menni. Bizonyosnak mondották, hogy esenededett. A' múlt Szeredai tudósítás szerint, melly ide a' Guberniumhoz jött, eddig elé 56 ember holt-meg. A' Proto-

medicus Pataky elvan küldve rég a' kordonnál való ügyeletre 's egyéb rendések tételére Gub. Consil. Tartlerrel együtt. Cserey Miklós, mint Háromszéknek Administratora ottan van közel, 's ő Háromszékre nézve kemény rendeléseket tett, mivel Brassó körül más két faluban is kiütötte volt magát. Itt eleinte, nagy elrémülés volt, mint egy olyan átkozott nyavalya miatt lehetett is, most kevesebb. Brassónak külvárosába, mert még eddig elé csak ott van, egy kőmives vitte az Oláh Ország szélénél lévő Contumacia háztól, hogy egy Boérnak gyapottja contumáciára ki volt a' szabad levegőre vetve, 's a' Boér abból a' Kőmivesnek 3 fontot eladott, a' Kőmives pedig éjtszaka a' 3 fonthoz még egy jó kötetet lopott. Ezzel Brassóba menvén, a' feleségének adta, ki a' pestist az által elkapván, megholt. A' Kőmives azután egy Atyjafijához vette magát gyermekeivel együtt 's azt is eltöltötte, úgy hogy ezek magával együtt megholtak.

A' mint a' hír itten vagyon, másfelől pedig Magyar Országban Orsován is vagyon. — Mi lesz ezekből, nem tudjuk. Az idő itt tegnapig mind annak rendin kívül essős, ködös volt, az utak járhatatlanok. Tegnap 's ma Májusi meleg idő volt. Ha kemény telünk volna, úgy nem kellene semmit is tartanunk. Azonban, a' mint feljebb is irám, a' megszűnés híre biztat így is.

Buczy egész Októbert itten töltötte, 's mindennap együtt voltunk. Ezen szép lelkű barátom is ígérte, hogy a' Muzéumot segíteni fogja munkákkal.

Mai napon vettem Pécsről Kelemennek egy igen szép levelét, mellyben Előfizetőket küld. Mindössze most már 308 vagyon. Mint-hogy a' pestis híre esendesült, Kulesárnak újra fogok írni, hogy hirdesse-ki, de sajnálásonra, azt kell hírdelnem, hogy az első fűzet nem Januarius elején, hanem Februariusnak talán végén hagyhalja-el a' sajtót, mivel Falka kevés betűket küldött a' legszükségesebbekből, 's a' pótolékot kell várnom. Sok bajba került már, 's még kerül míg megindíthatom. A' nyomtatót szünetlen sürgetem, de azzal menti magát, hogy a' halbgeviertjei rosszak 's ezeket is újakat kell hozatnom. A' Tekintetes Urat azonban instálom, méltóztassék azon Munkákat mellyeket ígért, mentül hamarabb elküldeni, hogy a' második fűzetbe 's harmadikba is azokat előre leírassam, irathassam.

Az öreg Kováchich most itten vagyok, fiastól. Tegnap valék ismét nála. Különös szerencséje hogy fija épen az ő diplomaticai tárgyaiban leli főkedvét, 's azt a' mit ő el nem végezhet, az folytathatja, a' mint már neki, mondása szerint, mindent meg is magyarázott, miképen rendelje-el dolgait.

Kölcsey, ez a' kimondhatatlan jó, és szép, nagy lelki ifjú, barátom, és én a' szivemből az övé. —

Wesselényi Miklós még mind Zsibón van.

A' Széphalmi Grófnénak, ki nekem Ideáalom az Aszszonyiségben, legszentebb tiszteletemet. Az ő legkedvesebb Kedvesét melegséggel ölelem, 's kérésem hogy egykori sűrű levelezését folytatni velem ne sajnálja.

Lajos egészségben van, 's most nőni megindult. Tiszteli 's öleli az ő Széphalmi lelki-Atyját. Most ő itt katonásdit játszik a' többi ifjaeskákkal, 's azoknak Kapitányjok.

Nagy Sámuellel egészen meg-vagyok elégedve a' rézre 's táblára nézve. Midőn Gróf Török Lajos képét teszem a' Muzéum elébe, életét is szeretném oda tenni. Ezt is instálom.

Vagyok örök barátsággal a' Tekintetes Ur

barátja

Döbrentei Gábor mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2552.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 20dik Novemb. 813.

Tisztelt Kedves Barátom!

A magokat hiba nélkül, és köszönettel el vettem. A melj Plántának nevit tudni kívánod, még ki nem tanulhattam — igyekezem azonba ki tanulni és Néked meg irni — ugy szinte a küldött magokrul ki kelendő Plánták neveit is. Ide zárva küldök Convolvulust és teljes igen szép, de különféle színü makot, mert csupa fehér nincsen. Most szárad számodra kertembe termet nádpáleza: Arundo donax.

Ugy látom, Te nékem sok Leveleimet nem vetted. Én Kolosvárrul az napon, hogy kedves vérem Cs[erey] Miklós adminisztratorságát meg tudta, meg irtam onnan ezt néked és pedig olj környül

álasoson mint most recapitulálom. Cs. Miklóssal a Piaristák templomába egymás mellett lévén — el megy melettünk a Gubernator és nékie meg szorítván kezét, aszt mondja: gratulor Domine administrator. Kérdém Miklóst: minő gratulálás ez — és mondván — én az nap dél után meg irtam Neked, mint olj Dolgot, melj mind kettőnknek örvendetes. Most rettegek miánna. Eő a kormányya alatt lévő Háromszékre bemenvén, a közbe ott Brassóba a Pestis ki ütötte magát, és már most Hivataljánál fogva ki nem jöhet. A mint bizonyosan tudom, a Pestis nem terjed, eddig csak Brassónak egy külső várossában és egy szomszéd faluba mutatta magát — azomba foganatos Rendelések azonnal tétetvén, remélni lehet hogy tovább nem harapózik.

Kérlek igen szivessen, első Postával írd meg vélekedésedet: — a Russen: Moszkwa — vagy Moszka, vagy Muszka Nemzetnek kell Magyarul írni, és mit gondolsz, honnan szármozott a Magyaroknál ezen nevezet: Orosz és jól van é ugy mondva?

Gróf Rédey Lajos ujjab tette hasonló a többiekhez — az az ez is olj hig ész szüleménye, mind egyéb minden cselekedete.

Bor nállunk is igen kevés és az is roszt lett. Nagyon ohaitánám feles számmal hegyaljai szőlő vesszőket kapni. — Feleségem igen szivessen tisztel kedves grófnéddal egygyütt, kinek kezeit tisztellettal esókolja örökre hiv tisztelő

barátod

Cs.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2553.

Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Nov. 23d. 1813.

Kedves barátom.

Elrettentem levelednek fekete pecsétjétől. Dobogva kezdte verni szívem, s reszkető kezekkel szakasztám-fel azt. Szemem medicinális szókat pillanta meg a levélben még mineketölte azt boritékjából kivontam. Oda lettem, azt hittem hogy Özvegyen maradtál. Melly nyugtalansággal vártam a 'paragraph' végé! Másszor, édes barátom, ha szerencsés végű szomorú hírt írsz barátidnak, írd mingyárt az első sorban, hogy rettegésed ok nélkül volt, s úgy magyarázd a

veszedelmet mellyben Te, vagy Kedveseid, forogtak. Szörnyű tortúrán vivél végig. — Most pedig fogadd-el barátságos örvendezésemet. Engedje Isten, hogy Elekedet virágozni láthassd, és hogy a' virág gyümölcsöket is teremjen. Az Isten tartson-meg mindnyájatokat, 's adja Neked háznépemben azt az örömet, mellyet érdemlesz.

Feleségem tisztel a' legszivesebb barátsággal 's köszöni részvételedet az ő felgyógyulásán. — Az ő egészségének még hija van. Teje elszáradt a' betegségnek mingyárt legelső napjaiban. De bimbóji varaznak még maig is. Pedig közel két hónapja hogy teje kiszáradt. 'S mindennap érez borzongásokat.

Feledéd megírni hogy K[is] I[mre] Úr kit teve Fvájává. Mint-hogy ezt a' Semlyéni Pap sem írta-meg, még tudakozódó levelemre is, félek hogy megbontotta a' rendet, — mellyet cselekedni nem jó, mert az embernek sok baja van az effélékért. A' praejudiciumokat annak jó döntögetni, a' kit meg nem feszítenek érte.

Pápai Professor Tóth Ferencz Úrral igen rendesen akadékoszve. Szeretném mutatni a' levelet, mellyet neki Nov. 2dikán írtam theologiai dolgokban. Válaszát még nem vettem, 's meglehet hogy nem is fogom. De szeretném, ha volna valakid, a' ki kitapogatná, mint vette. Bántás nélkül sőt a' barátságnak minden érzéseivel volt írva a' levél. Ő nagyon Protestáns, én pedig az nem vagyok igen nagyon. Azt mondtam, hogy a' Protestáns vallja ugyan a' Positiva Religiót, de valahol lehet, által csap a' Deismus' határiba. A' Pápista consequensebb, 's minthogy az Ész' jusai impraescriptibilisek, ez az ellenkező két felet közelebbre állítja egymáshoz mint gondolnánk hogy állhat. A' Protestantismus sok jót szült az *Embernek*, és a' *Magyarnak*. Iskoláink e' miatt nem igazgattatnak amúgy; nálunk sok tudomány magyarul tanítatik. Azonban jó volt volna soha el nem szakadnunk a' Jésus Cristus Vicejétől. Ez a' villongás a' Pápistákat makacsokká tette, 300 esztendő oltá perlünk a' kecskegyapju felett, 's sok fejeink, a' kik Linnék, Franklínok, Montesquieuk, Klopstockok és Göthék, Rphaelek és Haydenek lehetének vala, Vitringák és Calnetek. 'S nem borzadsz e meg e' gondolattól? — Ezen haszontalanságok miatt nem marada időnk a' hasznost tanulni.

Kérdésem, hogy mit érzel a' tudva való nyomtatás olvasása alatt, épen azt tevé a' mit felelél: Morális érdemét értettem, nem a' Stylistikait. 'S minthogy Te ezt javalod, örülök hogy elértem a' mit óhajtottam. — A' 7dik levél genealogiai homálya onnan jó, hogy a' Szirmay Therésia testvérjeit meg kell neveznem a' később

idők miatt. Nem lesz benne homály, ha a' testvérek' előszámlálását Parenthesisbe rekeszti az Olvasó. Az az írás annyi parenthesisi jelekkel van eltarkítva, hogy itt kéntelen valék azokat elhagyni.

Annak, a' kinél ezt a' nyomtatványt legelőbb láttad, panasz-képen beszéllém-el, hogy *** emberket küldé-ki reám, hogy *kapjanak-le, botozzanak-meg, és törjenek porrá.* -- Az itt elvont sorok az ő parancsolatja' szavai. -- Én azt hiszem hogy megalacsonyítám magamat, ha téged arról tennélek bizonyossá, hogy én semmit nem tettem a' mit *szabadon 's illendően* nem tehettem. Nyugalmasbb ember nincs mint én; ő pedig és az ő kedves Ura hóhéroknak termett lelkek. Und im grob seyn, ungerecht seyn sind beyde stark. -- Nem monda e neked valamit az a' kinél a' nyomtatványt láttad? Kell e nekem attól félnem, hogy a' jók engemet vádolhatnának. A' gazember többnyire képmutató is, 's szerez barátokat. De a' szeg kiüti magát a' zsákból.

Élj szerencsésen kedves barátom, minden Tieiddel. Az Isten tartson-meg mindnyájatokat. Ita Vir bonus es, convivaque comis! --

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2554.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom Nov. 23d. 1813.

Kedves barátom,

Tegnap előtt nyeregbe ültem, 's lóháton akarék menni Keresztúrba Tokaj mellé, hogy ott lovakat vásároljak. Ezen örök esőzésben lehetetlen szekeren járni, 's készebb voltam a' hosszabb lovaglás' alkalmatlanságait elszenvedni mint magamat annak látásával kínzani, hogy a' *marhánál nem sokkal nemesebb cseléd* a' szegény marhát, bosszúságában, hogy az a' lehetetlenhez igen közel-járót nem teszi, mint hóhérolja, brutális kegyetlenséggel és brutális káromkodások közt. Barátom, be sokat használt nekem a' hetedfél esztendei raboskodás; testem megedzett, 's alkotmányom' gyengesége mellett is 's már 55dik esztendőmben is elhálók akar-melley rossz fekvésen, 's tavaly Decemberben Debreczen mellől hazáig harmad napot töltöttem meleg szoba 's meleg étel nélkül, künn hálván három éjet egymás után a' szekerebben, 's nem levék beteg. Nem olly dolog a' szenvedés mint a' millyennek azt az

emberi kényesség tartatja. Epiktét meg sem jaldult, mikor az Úra addig verte hogy eltört a' lába-szára, 's a' Spártai Ifjak sziszzenés nélkül állak-ki a' vesszőzést. A' lélek győz a' testen; erősbbe tehát ennél, csak akarjuk hogy erősbbe legyen. Kis lélek a' ki e' paradoxot meg nem érti. Én kevély vagyok, és ez nekem a' szerencsém. Szemeim küsmerik a' valóbb szépet, 's szégyellek kicsinynek látszani a' magam szemeiben. 'S melly jutalom, mikor az ilyenekért a' Jók szeretnek, 's példám az ifjakat nemesíti. Vay Ábris pedig azt a' dicséretet rakja reám, a' hol én nem hallom is, hogy az ő lelkébe én hánytam szikrákat. — De kár, hogy a' szikrát eloltja a' hiúság (Vanitas) elothatatlan lángolása ebben a' nagy talentomú 's atyjának fénye és gazdagsága által elfomlott fiatal-emberben. Nagyon meg kellene esalatkoznom, ha öbelőle valaha Lajos Rhédey Gróf nem lesz. Legalább úgy indúl Csiklandja az Excellentz Urak' figyelme. —

Messze vitt félre tüzem; azt akarám csak mondani, hogy sietésem miatt lehetetlen vala bémennem a' mi Kézynkhez, visszajövöben pedig az eső által meg által áztata, és így eljövök Patakról, 's nem láttam sem őtet, sem Vályi Nagyt. De tudakoztam egy fiút az úczán, ha Prof. Kézy haza jött e már. Haza; felele, még pedig feleségestül. — Ha meglátandom, egész képét fogom festeni Neked, millyen a' mi baráténk. —

Iról van a' Tóth Ferenczhez írt levél, a' szerént a' mint elméne. A' minap közölt leveletem sok helytt nagyon megváltoztattam. Te ezt is javallod tegnap érkezett leveledben. Úgy hiszem tehát hogy most menő párját inkább fogod. Tiszteletes jövendőbeli Superintendens, most Theol. Prof. Úr csak elhül rajta, hogy egy a' normis Sapiens (Horátz' szava) miket mond neki, 's nem hiszem hogy némelly szavaim által rettenetesebben le ne verje a' mennyei világ mint hogy Saulusból Paulussá válni kénytelen ne legyen.

Nov. 2d. 1813. Utolsó levelem megbotránkoztatta az Urat Prof. Urat. Kénytelen vagyok kimondani hogy engemet viszont ez a' botránkozás botránkoztata-meg. Hogy mindnyájan egy értelemben legyünk, az nem vala szükség 's nem lön szükség: de hogy egymást megértsük, az szükség volna, 's én és az én Agendárius barátom azt panaszolhatjuk, hogy az Úr Prof. Úr bennünket megérteni vagy nem akart, vagy az intenziót, mellybe az került volna,

sajnálotta. — Az Agendárius az Úr' ítélete felől azt írja, hogy az egyenes, ártatlan, 's csupa principiumon és theorián épült ítélet, de hogy az Úrnak principiuma és ítélete az öszveérésnek egy pontjában sem illentette-meg az ő munkáját. Egyedül az fáj neki, hogy azt teszi fel felőle az Úr Prof. Úr, hogy másként tudna, ha merne a' mint tudna. — Miért nem érttettem-meg én, azt az Úr világosan kimondja, azért mert megvetéssel tekint le azon tudományra, melyből tölem barátságos és általam teljesen becsült bizodalommal magyarázatot kívánt. Megengedi az Úr hogy a' mit sikeretlenül tevék említett levelemben, itt újban tehessem. Nem kívánom én hogy az Úr proselytusom legyen: egyedül azt kívánom, hogy hallgasson-ki.

(Elugrom a' Philologiai szakaszt.)

Azt hittem hogy a' Pápista Vallás religio obsequii, a' miénk religio examinis. Az Úr elverte megtévedésemet, 's most látom hogy a' kettő közt ez a' különbség: a' Pápista Vallás religio obsequii et examinis, a' Protestans religio examinis et obsequii. — Melly neveltséges különbség! melly közel áll egyike a' másikához! és még is ez a' mi **szabad** Vallásunk melly kevélyen nézi ezt a' **jármot vonót!** — Elszomorodom. — Valljuk-meg, mind ez mind az religio obsequii, és ez 's az csak annyiban religio examinis, a' mennyire mind a' kettő valamennyire rokon a' Deismussal. — Valljuk meg, a' Pápista Vallás az, a' minek magát vallja; a' miénk pengeti ugyan szájában az obsequiumot, de valahol meri, által meg általesap a' Deismus' határain, 's felejtí az obsequiumot. Egy Pápistából Kálvinistává lett embernek ingerkedés nélkül tettem egykor azt a' kérdést, mi ok indította légyen e' lépésre. Illetlennek, becsületes embernek characterével öszveférhetetlennek nézte azt hazudni, hogy hiszi a' mit nem hihet. — Tehát hiszi most Nsd, a' mit a' Protestans hinni tartozik? — Elakadt 's Nem hiszem Isten uccse én, felele. — Mit nyere hát a' cserében? — Olitor est etiam aliquando opportuna locutus. — Ne rettegje Prof. Úr hogy én cserélni akarjak. Azt tenni ellenkezik minden érzésemmel. Se azt ne higye hogy felejttem, mi jót szűit a' Protestantismus az emberiségnek és a' mi Hazánkknak. Melly jótétel hogy iskoláink nem a m űgy igazgattatnak! hogy nálunk *magyarúl tanítatnak* némelly tudományok! Hogy a' Helv. Conf. Előszavában annak Iróji azt vallják hogy a' mi Vallásunk nem tartozik *az* maradni a' mi volt és a' mi most! — De ezen szép állitást vesszük e munkába? Ezen szép szabadságnak vesszük e hasznát, a' mint kellene is, lehetne is?

no! Az a' kérdés, 's ebben nem érte-meg engem az Úr Prof. Úr, ha jó volt e hogy Luther elszakada a' Papismustól? -- Bár ne tette volna! Ugy oda fogtunk volna jutni hogy a' Keresztvén Vallás azzá vált volna a' mi a' Görögök szép religiója volt: szívnek és imaginatiónak szép religiója, 's nemesítő religiója. -- Luther és társai a' Valót (Verum) hajházták, a' Valóval kecsgettettek bennünket. 'S melly Való az a' mit kapánk? -- Quaesivit coelo lucem, ingemuitque reperta. Tudóshoz szóllok, 's elég bizodalman van kimondani a' mit Terentz mond egyébre: Nálam semmi sem lehet rettenetesebb, mint cum ratione insanire. -- Nem jobb volna e azt tenni a' mit a' Pápista? Megtanúlja Catechismusát mint a' görög a' Mythológiát, 's nem feszeget semmit, nem vesztegeti idejét olly dolgokra, mellyeket tudni nem *kár*, tudni pedig nem *lehet*. A' Pápista azokat a' megfoghatatlanságokat könnyedén veszi, mi igen is serio. A' Papismus, ha Luther veszteg maradt volna, bizonyosan lehullatta volna szonnyeit; ingerellette a' Reformatorok által, makacsa tételetti, 's azt is vitatta a' mit külömben szégyelt volna vitatni. Ezek is vitatták a' magokét, 's így három század oltá foly a' per a' kecskegyapju felett. Ifjaink, kikből Linnék, Franklínok, Montesquieuk, Raphaelék, Haydenek lehettek volna, Vitringák lettek és Calmetek. -- Ha van e haszon belőle? Nincs e kár, megsíratatlan kár belőle?

Az Ur panaszkodik hogy az emberek nem neveltetnek, nem szeretik a' fenytéket. -- Én szeretem azt, én akarom azt. De mint szeretném neveltetni? Azon sok haszontalanságok által e, mellyek Dogmaticáinkat olly vastagokká teszik? -- Isten, lélek' szabadsága, halhatatlanság -- (e' háromnál többet nem említ az Ur Prof. Ur) nagy tárgyak 's méltók hogy igen jól tanúttassanak; a' meggyőződésig. De mi ketten a' Theol. Cursus hosszasaága felől szóllánk; ez pedig nem theol. hanem philos. tárgy. Socratesz és Plátó tanították. Ha az Ifjú a' philos. Cursust jól absolválta, a' Theol. Prof. nak csak azt kell tanítani, hogy a' Biblia nem tanít egyebet. Az Exegesis, Hist. Eccl., a' Homiletica hasznos tanútság. De nem *mindennek*. Van egyéb a' mit *mindennek* jobb volna tanúlni, 's e' miatt nem tanúlja.

Athenében és Rómában elégnek tartatott a' religioser Sinn. Miért nem elég Pápán, Patakon? Ott nem tudták mi a' Facultas Theologica: ott nem tartattak predikatiók. Debreczenben hétköznap is tartatnak. Az Istennek félelme, a' lectus genialis

szentsége 's az eské hol nagyobb, itt e vagy ott? Ott szabadon éltek *ἐρατοῦ*akkal, *ἐρατοῦ*oakkal. Mi jobbak vagyunk e?

Ne botránkozzék-meg az Úr egyy ember' szavain, a' ki fő gyönyörűségét a' szép Mesterségekben leli, mellyek bennünket a' marháktól elvonnak, ha öszvehasználtván a' Pápista és Protestans Vallást, 's elszomorodván azon szomorú Valón, mellyet nekünk ez ad, felkiált: Bár ott állanánk a' hol állottunk! — A' festett fal, igenis hogy nem Religio. De az a' philyra sem az, mellyet a' Superint. Kis szép imádságos könyvéből a' Typographus tisztaból tarkává nyomtat.

A' Protestans Vallás és Reformatio hasznót hajtott. — Igen is. De hol az a' rossz a' minek jó oldala is ne volna? Az a' nobilis artifex (Néró) meggyújtá Rómát, 's ime a' görbe úczák helyébe egyenest kapa a' Város. — Herculánomot eltemeté a' Vezúv. Melly inség? E' nélkül bírnánk e kincseit?

Eddig irtam Prof. Tóthhoz; de Postscriptumnak ezt vetém az elmondotthoz: Ha hibás Schémája e ez a' Religióknak? — 1.) Hideg, a' vakmerőségig bátor ész, és semmi nem egyéb mint ész; engesztelhetetlen ellenkezésben mind azzal a' mi sejdítés, hit és egyéb. — **Naturalismus.** — 2.) Nem épen hideg ész, 's hajlékony engedni a' sejdítéseknek 's szív sugallatnak. — **Deismus.** — 3.) Ész és hit, még pedig Bibliái hit, de úgy hogy praeponderál az ész, és minden protestálgatas mellett, valahol lehet, felejtjük a' Bibliát — **Protestantismus.** — 4.) Bibliái 's egyébféle hit, és ész, de úgy hogy minden protestálgatas mellett, hogy mi a' mellett maradunk a' mit a' Biblia, a' Pápák, és a' Conciliumok mondanak, az Észet is tiszteljük, praeponderál a' hit — **Catholicismus.**

E' szerént való volna, hogy a' Protestans ha consequens akar lenni, nem egyéb mint Deista --- a' mit nékem a' Rozsnyai püspök 1788ban mondott. De való az is, hogy az ész' jusai unpraescriptibilisek, 's ez mindent jóvá teszen, minden nemeit a' Vallásoknak egymás felé vonzza, 's az eszeseket egyy Vallás tagjaivá teszi. *Ruptus est paries intergerimus* [!]

Eddig a' levél Tóth Ferenczhez.

Nézzd a' borítékot belől.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

¹ Hiányzik.

2555.

Kis János — Kazinczynak.

Soprony. Dec. 1 napj. 1813.

Kedves Barátom!

Tartós fog- és torokfajásom 's abból következett bádjadtsá-
gom és kedvetlenségem még csak most enged utolsó levelékre felel-
nem, 's most is meggyült több dolgaim miatt csak arra kérhetlek,
méltóztassal tudósítani, mint van kedves Feleséged, a' kinek bajá-
ban annyival szivesebb részi vettem, mennél elevebben éreztem
magamon is az egészségtől megfosztatásnak kínjait. Adja a' jó
Isten, hogy mennél előbb mind nemesszívű Társadnak mind egyéb
Kedveseidnek kívánt jó állapotjoknak kedves hírei vehessem, 's
egészségem visszatérésén annál telyesebb mértékben örülhessek.

K.

[Eredelije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2556.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphalom Decemb. 2d. 1813.

Édes Uram Öcsém, igen kedves barátom.

A' legnagyobb zavarban írom levelemet. Vendégem volt, az
most méne-el; házi-dolgaim ugratnak fel író asztalom mellől; a'
Semlyéni ember sürgöt hogy eresszem útnak, 's a' napam csaknem
halálos betegségben itt fekszik. Ha levelem másként lesz írva mint
várja Uram Öcsém, méltóztassék ezeknek tulajdonítani. —

Ha a' Magyar Literatura produktjai közt van valami, a' mit
csudálva olvasok, a' mit szerettem volna írni, úgy az bizonyosan a'
Schwärmer volna. Ez a' Pindarusi, Göthei fellengzés, szállongás és
csapkodás, a' phantasiának genialis játéka, a' szív legmélyebb, leg-
édesebb érzése — úgy állok előtte mint egy gyönyör fcsítés előtt.
De hány ember tompul-el ennek látására a' ki egy bizonyos csu-
dált és nem minden ok nélkül csudált Irónknak még meteoron-

jait is fennségnek és szépségnek nézi! Ilyenek az emberek. Még egyszer mondom: A' mi verselőinknek légyio rossz verseik mellett vannak olyak is, a' mellyeket forró tisztelet' érzései közt olvasok: de talán semmi sincs még magyarul írva, a' mit írni inkább szerettem volna mint a' Schwaermert.

Uram Öcsém a' Szemere Sonettjét is igen igen széppé változtatta-el mert mutatja az igazítás hogy az mesteri kéztől ered. Nincs az én ismerőseim közt senki a' kit alkalmasnak tartanék illy igazításokat tenni.

A' levélnek egyéb részeit postán küldendő levelemben pótolom-ki, mert nincs időm többet írni most. Csak még egyet.

Magam kértem Uram Öcsémet hogy Januárban jöjjön fel Miklós Öcsémrel: most pedig arra kérem hogy ne jöjjön. Úgy el leszok foglaltva, hogy nem fognék élhetni azon örömmel, a' mellyeket az Uram Öcsém itt lététől reménytettem, szomjúztam. Jobb időre kell e' kedves örömemet halasztanom. Egész Januárt nem is töltöm ide haza, máshová híván elkerülhetetlen 's Verbőczis foglalatosságaim. Azonban Uram Öcsém a' tudva való csomót bépecsételve jól, általküldhetné Miklós Öcsémnek Semlyénbe, kit megkérek ma írt levelemben, hogy azt jutassa kezembe. Cselekedje ezt kedves Uram Öcsém, nagyon, igen nagyon kérem. Éljen szerencsésen, édes barátom!

Kívül:

à Monsieur Mons. François de Kőlcsey ^{bá}

à *Álmosd.*

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2557.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom Decemb. 6d. 1813.

Kedves barátom,

Novemb. 29dike volt az a' szerencsés nap, melly nékem kezembe jutata nyalábodat 's azon örvendetes jelentést, hogy Trattner Úr az én munkáimat kiadni szándékozik. Már annakelőtte is nagy szorgalommal dolgoztam azon darabokon a' mellyek még

¹ A levél zárlatán ép fekete pecsét.

készen nem voltak, most még nagyobb dolgom reggeltől fogva addig míg a' nap lemegyen — mert gyertyánál sem nem dolgozhatom, sem dolgozni nem akarok. Melly igen örvendek hogy Trattner Úrnak barátsága és a' Tied eljutat azon örömhöz, hogy dolgozásaim még életemben jelenhetnek-meg, 's nem retteghetek attól, hogy eggyike vagy másika barátjainnak azokat a' szerént adhatná-ki, a' mint nem akartam volna látni megjelenéseket, vagy a' hogy meg sem álmodhatám hogy megjelenni fognak! Tégy mindent, édes barátom, hogy minél előbb hozzá fogasson Trattner Úr!

Azolta hogy a' nyaláb kezemben van, valamiben megváltozott plánom. -- Halld azt most:

- I. *Kötet.* Szivképző Regék.
- II. *Kötet.* Sztella. Clavigo. Testvérek. Yorick' Levelei.
- III. *Kötet.* Paramythek. Titusz. Themistoclesz. A' Szalaman-drin és a' Képszobor.
- IV. *Kötet.* Emilia és Minna.
- V. *Kötet.* Egmont. Lesszing' Meséji.
- VI. *Kötet.* Hamlet. Osszián Énekei.
- VII. *Kötet.* Érzékeny Utazások. A' Római Carneval.
- VIII. *Kötet.* La Rochefoucauld. Válogatott Gnómák.
- IX. *Kötet.* Bácsmegyei. Vak Lantos. Repülő szekér. Etna.
- X. XI. *Kötet.* Gessznernek minden Munkáji.
- XII.—XV. *Kötet.* Klopstocknak Messziása.

RÉGISÉGEK ÉS RITKASÁGOK.

I—V. *Kötet.* — Debreczeni Hymnárion 's egyéb.

E' szerént az első Osztály, melly illy ezim alatt fogna megjelenni: KAZINCZY FERENCZ' //MUNKÁJL //SZÉP LITERÁTÚRA. // I. *Kötet.* etc. etc. — állana 15 kötetből. — a' IV. osztály pedig a' *Régiségeké* etc. etc. pedig ötből; és így ez a' kettő húszból.

Minden Lieferungra 4. *Kötetnek* kellene megjelenni a' Szép Literatúra osztályából, a' Régiségekéből pedig eggynek, és így minden Lieferungra egyetemben ötnek; 's így a' húsz *Kötet* Munka 4 Lieferungra bizonyosan megjelenne, 's annál bizonyosabban, mert a' kilencz első *Kötetből* minden készen van, Egmonton és Hamleten kívül, mellyek Januáriusban mind kezeidben lesznek. Készen Gesszner is, csak hogy fele még tisztázatlan; kész jó részben a'

Messziás is. — Mind Gesszner, mind a' Messziás nagy szorgalommal készül, úgy hogy minekelőtte a' nyomtatáshoz hozzá fognak, az egész munka nálatok lesz letéve. Nem esaljuk-meg tehát a' Publicumot, ha a' szándékot neki annuncialjuk.

A' Portraitek és a' Vignettek eránt ma írok Bécsbe, 's elkészítem a' dolgot. —

Húsz Kötetet Praenumeratióra 30 fnton lehetne adni, hozzá vetvén, hogy a' boltokban drágábban fog adattatni.

Ezek azok, édes barátom, a' miket Veled tudatnom kelle, minekutána barátságod szándékomat a' magáévá teszi.

Most arra kérlek, hogy nékem 1.) küldd-fel azon papiros mustráját, mellyet Trattner Úr hozzá vétetni akar. — 2.) hogy intézzd úgy a' dolgokat, hogy Martziusban vagy Aprilisban öt Kötet sajtó alá mehessen, és hogy öt betűrakólada és sajtó az én munkáimnak mindenkor üresen maradjon egészen új-öntésű betűkkel. — 3.) Hogy ha a' mi Horvátunk a' Latiatue feleymet már kimetszette, küldénél nekem egy nyomtatványt első postával.

Ezeket, édes barátom, tulajdon írásaimra nézve. — De még azt kell mellé vetnem, hogy a' Révai képét munkáimnak II. Kötete elébe akarom tétetni, 's örvendek, hogy Tőled a' Copiát erre megkaphatom.

Kikerested e a' M. Hirmondó leveleiből, 1789 táján, azon beszédet, mellyet Báróczy Bárány Péternek tartta, midőn ez a' Magyarúl írt Psychológiáért megnyerte a' jutalmat? — Hát a' Bessenyei Társaságából kiirtad e a' Báróczy kevés sorokból álló versét? — Ne feledd ezeket. Biographiája idejében kezeid között leszen.

Novemb. 12dikén nálam ebédele Dr. Kovács Mihály Úr; képzeled melly örömmel éltete megjelenése. Pestre valék ragadva közzétek.

Paulínénk felől semmit sem tudok. Láttad e? Hát a' mi Palink mit csinál? Nem felel levelemre, de azt neki balúl most nem veszem. Öleld őtet, Horvátunkat, Vitkovicsunkat, a' legszívesebb tisztelettel 's barátsággal. — Hát Virág festve van e?

Ezen leveletem alkonyi fény mellett 's nyargalva írom. Gondolom, azt megsejtéd rajta.

Sonettet kimondhatatlanul sokat nyere; de a' 9dik és 10dik sort nem tudom scandálni. — Kőleseitől egy igen szép Ódát kaptam A' Schwärmer' czímje alatt. Pindar és Göthe voltak példányai. Éljen igen szerencsésen, érdemes barátom.

A' Metastasióból fordított La Clemenza di Tito-ban két dal áll, mellyet a' Kar énekel

1.) Nagy Istenek, hatalmas
 'S hív őrjei a' Hazának.
 Imádott Tituszának
 Védjétek napjait.
 Nyújtsátok messze időkre
 Határát életének,
 Szedhesse nagy szívének
 Érdemlett díjait.
 Közénk titóletek szállt
 'S felszállt ismét közétek;
 Oh, még ne irigyeljétek,
 Hagyjátok késni itt.

2.) Honnunk nem ismer szolgaságot,
 A' kéj' lánczát nem viseli.
 Nincs Úr itt; a' nép' Fejedelme
 Testvére a' népnek, és szerelme,
 Mert ő a' törvényt tiszteli.

Büntet, de nem büntet haraggal,
 Bosszút nem forral, a' Szelid:
 Erőszak felemelt lelkéhez,
 Vadság 's gőg nyájas erkölcséhez
 Még távolról sem közelít.

2558.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 14. X-ber 1813.

Theurester Freund,

Sie werden nicht begreifen, was mich abhalten kann an Sie zu schreiben. In der That schweige ich schon länger als es selbst die nachsichtigste Freundschaft entschuldigen kann. An dem [!] Dauer meiner innigsten Freundschaft und Hochachtung werden Sie nicht zweifeln; diese bedürfen keiner neuern Versicherung: aber mein Verstummen wird Ihr theilnehmendes Herz in Sorgen setzen, und es ist Pflicht, dass ich diese Sorgen zerstreue. — Meine Gemahlin lebt, ihre Gesundheit hat aber wieder einen gewaltigen Zustoss erlitten. Ihre Mutter kam her, sie zu besuchen, und lag fast die ganze Zeit ihres Aufenthaltes dahier, seit Ende October bis gestern abends nieder, und stand eine tödtliche Krankheit aus. Mein Geist litt viel. Die Tage sind kurz und ich lese und schreibe bey Kerzenlicht nichts, damit ich so ein paar Jahre noch die Brille entbehren kann. — Dies sind die Ursache meines Schweigens, Theurester Freund, — und weil mir meine unternommene Geschäfte, mit deren ich dieses Monath fertig zu werden trachten muss, keine Zeit lassen, an Sie und meine andern Fr[eun]de zu schreiben. Bin ich wieder frey, so will ich das jetzt unterlassene ersetzen.

Herzlich freue ich mich, dass Se. Excellenz Ihr Graf die Rede, welche Sie über das durch ihn selbst Ihnen aufgegebenes [!] Thema gehalten haben, mit seinem Beyfall gekrönt hat. Ich wünsche, dass Sie seines Beyfalls sich immer erfreuen mögen, und dass Ihr Name in Keszthely und durch Ihre Geschäfte in Keszthely glänzen möge. Sie wissen, dass ich durch *Glanz* hier nicht den *Klingklang* meine, sondern den Nutzen, den der wahre Glanz reicht. —

Da wir eben von Ihrer Professur in den oekon. Wissenschaften sprechen, erlauben Sie, dass ich Ihnen eine Bitte vorlege. — Die Fleischer in Pesth kennen die Methode, wie man die magersten mongolischen Schweine binnen kurzer Zeit vollkommen fett machen kann; aber sie thun damit so heimlich, wie die Theosophen mit ihren Arkanen. — Durch viel Geld kommt man ja sogar hinter theosophische Geheimnisse, warum also nicht hinter Metzgersche?

Ich glaube Se. Excellenz Ihr Graf hat sich diese Ausgabe nicht versagt, und wird sie Ihnen mitgegeben haben. Sind Sie im Besitz des Arcanums, so lassen Sie es auch mich werden.

Ich habe meine Mongolitzen weggegeben, und halte dafür ungrische Szalontaer. Szalonta ist ein Ort im Biharer Comitatz und liegt flach, morästig. Seine Illustrität der Herr Graf Ludwig Rhédey hat die Freundschaft gehabt, meiner Mutter ein présent von einem Beiss und zwey Mutterschweinen zu machen, die sich in wenigen Jahren zu einer starken Heerde vermehrt haben. Rhédey pflegt zu sagen, wenn mancher Zuschauer über die Grösse dieser Zucht in Staunen kommt, nem csuda: én öket magam csinálom. Dieses soll soviel heissen, denn in bon-mots dieser Gattung ist der Mann stark: die Schweine sind unter Schweinen ebenso gross und schön, wie ich es unter den Menschen. Nur weiss ich nicht, ob diese Zucht, an morästige Gegenden gewohnt, hier gut thun wird. Mit den Szalontaern, welche der Herr Graf selbst gezeugt hat, habe ich auch eine sehr schöne Zucht aus einem [!] bergischen Gegend, und hoffe so, dass die neue Blutsfreundschaft, welche die zwey Gattungen unter sich machen werden, gedeihlich werden wird.

Ich erhielt dieser Tagen wieder einen schönen Brief von unserm Genersich. Ein liebenswürdiger Mann! Auch er sprach wider Cato, und das schmerzt mich, denn ich glaube, wir wären so tief nicht gesunken, wenn wir einige ächte Catonen hätten. G. bringt nur den beleidigten Manen der zwey grossen Männer, die diesen Namen geführt, sein Sühnopfer.

Meine Fenster zittern jeden Sonntag von den Mörserschieszen [!], die der Praefect des fürstl. Bretzenheinschen Gutes Sáros-Patak und Regécz, (beesületes Üri neve: Bárány Péter) in Patak, und ich weiss nicht wer in Ujhely, vor Freude über die Siege in Leipzig und Hanau und über die Eroberung von Rom, machen lassen. Alles ist in Jubel, und wahrlich mit allem Recht; das Glück hat unsere Waffen gekrönt.

Ihr Herr Vetter in Kaschau schreibt mir, dass er Ihnen die Ob[ligation], welche Niklas Cserei Ihnen schickte, gewiss auszahlen lassen wird. Leben Sie wohl, theurester Freund!

Hat nicht der Dichter Rájnis ein Porträt von sich hinterlassen und soll es ihm gleichen? Bey wem wäre es zu haben? -- Sammeln Sie doch biographische Nachrichten von dem gar sehr besondern Mann. Sein Biograph zu seyn, wünsche ich nicht, aber

mich würden diese Nachrichten sehr interessiren. — Und wo sind seine Papiere, seine Verse hin? — Haben Sie Herrn von Takács zu Téth, einst Erzieher in Keszthely gesehn? wie gefällt er Ihnen. —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2559.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Tisztelt Barátom!

Olly hosszas hallgatásom után írok hozzád, és egy olly hírt. a' melly szomorú, kell megírnom. A' mi kedves Horvátunknak Theréze, a' ki néhány évek oltá betegeskedett, az idei ősszel pedig szüntelen ágyban fekvő beteg volt, tegnap reggeli négy és öt óra között ki adá lelkét, és Horvátunkat özvegyen hagyá. Nagy tsapás Barátunkra nézve, és nagy bánat az őt szeretőkre nézve. Könnyez ő, 's mind untalan jóságát, derékségét a' Megboldogultnak emlegeti. Ma dél után négy órakor fogjuk eltemetni. Én egy szivbeli fohászkodással és könnyel áldoztam kimúlásának: Nyugodgyon tsendesen Hamvaiban! Mostan minden foglalatosságom Horvát körülte lenni, őt vigasztalni eggyel mással!

Ezt tudtodra adni el nem mulathattam, minthogy tudtam, hogy Therézt tiszteléd, hogy tőled tsókoltatni érdemes volt. — 'S azért tudom, hogy halála Néked is fájni fog. Írj a' szomorkodó özvegynek, és siess bánattya' enyhítésére. Palinkat tsokolom: hónap Rákos Csabára utazván, átfutok édes anyához kéz tsokolásra. Többeket kellene még írnom, de a' kedvetlenség elfogott.

Isten hozzád

Pesten Decembr. 21-én 1813.

Barátod

Vitkovics Mihály mpr.

Kivül:

Pestrül.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Tábla Bíró Urnak.

Tokaj, S. A. Ujhelly

Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

* A levél zárlatán kettétört fekete pecsét.

2560.

Sipos Pál — Kazinczyna.

Tordos, 23 Xbr. 813.

Kedves Barátom!

Báróczy felől tett kérdéseidre nem lévén magamtól elégséges felelni, az Enyedi Juris Professort kerestem meg, a' kinek valami atyafiságbeli nexussa is volt a' n[éhai] urral: az ő válaszáat ide accludalom. — A' Pápára menő levélnek jól kivíve van a' Sorja. A' Virg. Citatioja: Quaesivit caelo — halhatatlan szép, sokáig bámulva gyönyörködtem eltalálásán. — A' mit más leveledbe így tettél ki — *nem üress hang*; most úgy változtatod: nem complementet kérsz, hanem a' világosítást én töllem, — és most is ezen kérésed nem üres hang.

Lássuk meg hát mi a' Naturalismus.

A' hideg és a' vakmerőségig bátor ész, és nem egyéb, mint ész, — eddig jól vagyon, — de a' többi, — megengesztelhetetlen ellenkezésbe mind azzal, a' mi Sejdítés-Hit, 's egyéb, ez igen sok. Az ész tsak úgy ellenkezik, mint principium, a' hittel, de ezt az ellenkezést a' hit tárgyaira ki nem terjeszthetjük. Hol van az ellenkezés über Gottheit, Freiheit — Unsterblichkeit? kitsoda lát paradoxumot ezekben? A' hol szava nints az észnek, ott tagadni valamit szintén olj vakmerőség, mint erősíteni: mindenik esetben dogmatismusba esik az ember. A' Naturalismus a' Deismus és Atheismus közt tisztán tsak critice állhat meg, úgy hogy eggyik részre se decidáljon: azért az észre nézve tökéletes scepticusnak kell lennünk. A' ki által tör ezen a' köz falon: a' szabadon tör által. Így válik a' Philosophus Stoicussá indifferenter arra nézve, vagyon e vagy nints Isten: így válhatik keresztyénné, ha önként interessálja magát arra a' részre, hogy van Isten: e tehát nem Deismust szül, hanem Religiot; mert nem a' gondolon, hanem az akaraton nyugszik meg.

Nints tehát megengesztelhetetlen ellenkezés, de tökéletes *incommunicabilitas* van az ész és a' hit között — a' hit nem világosítja az értelmet; az ész el nem szenteli az akaratra az embert. Az ész tudni kíván, és a' mint valamit tud, kéntelen azt úgy tudni — ratio objectiva: A' hitre nézve szabadságunkba van mit hidjünk. — ratio subjectiva.

Auf dem theoretischen Felde das einzige Princip ist das Wissen, es ist aber ein todtes Princip in Ansehung der Moralität: das lebendige Princip ist der Wille.

Az észtól a' hitig nem lehet gradatiót tsinálni, nem lehet Mischung a' kettő közt: azért igen heljesen jegyzed meg, hogy a' Naturalismus tisztább a' Deismusnál. A' mi keresztyén Theologusink azért Deisták, mivel Dogmát tsinálnak a' szabad ideálból: de a' keresztyén vallásban nints Deismus. Szabadon interessaljuk magunkat arra a' részre, hogy van Isten, a' nélkül hogy tanátskoznánk az észszel.

Itt nem a' gondolat az akaratot, hanem az akarat foglalja el az ember gondolattját, és e' szerint a' hit az észszel szabadon egyesülhet. E' képen egyesült a' fő gondolat az örök Akarattal, minek előtte ez az egyesség teljességbe jönne mi bennünk. Előbb fogva visszük a' mi gondolatunkat; míg egyszer meg nyilatkozik, hogy egy volt az a' még nem esmért akarattal; a' midőn osztán mindenik gondolat, mint a' mi fiunk, ugy jelenik meg mi bennünk; mert kegyelem szerint a' gondolatnak kell az akarattól származni, mint a' fiunak az atyától, de ki beszélhetetlen -- meg foghatatlan származással. Mi természet szerint azt az akaratot esmérjük, mely a' gondolat' szüleménye: előbb gondolunk valamit, és azután akarjuk. A' kegyelem ezt a' rendet meg fordította, mivel itt oljan tárgyakon nyugszunk meg, melyeket meg *nem foghatunk gondolattal*.

A' X. mennybe test szerint jelen van. Mit érték ezen? azt kérded. Én ugy szóllok itt a' Xtus Testéről, mint mennyei kenyérről. A' beszédek, melyeket én szóllok, lélek és élet — maga mondja a X. — Nem elég világosítottani értelemben, hanem eledellé kell válni, testté kell lenni az *Igének*, hogy tápláltassunk is az által az életre. Igy találják meg test szerint a' X-t, a' kik mennybe keresik őtet: a' kik az igét nem tsak hallják, hanem el is fogadják. A' gondolat allegoriát keres itt: de akarat szerint részesülünk a' Valóságba. -- Az én eledelem az, hogy tselekedjem az én Atyámnak akarattját — maga szöll így a' X.¹

Deizálni akár Naturalizálni a' vallásban egy aránt hiba; és a' Protestans mindenik hibát meg ejti.

A' Papista elégnék tartya a' Symboloknál maradni, és nem meri fel fedezni okoskodással a' titkot: a' Protestans okoskodik

¹ A következő rész más papírra van írva, azért ehhez megjegyezte Sipos P., hogy: «Foljtatás következik.»

felette, és világossabbnak tartja magát, mint ha az Istentől többet tudhatna egyik a' másikkal. A' leg vékonyabban vett ki fejezés is csak Symbolja a' sejtett valóságnak, mely örökösön elrejtett a' vizsgálódó elméktől.

De ha valahogy a' Papista a' Symbolokat többre vészi, mint illik, mint ha valami szentelő erejek és bé folyások volna a' szabad akaratra: úgy ötet a' Protestans vádolhatta superstícióval — vak hittel. Azonban ezt a' hibát — noha vékonyabban szint úgy megjéti a' Protestans, ha naturalizál a' vallásban: az az: ha természeti okait feszegeti a' dolognak ott, a' hol egyéb nints szabadságnál. Iljen az Optimismus, mely szerint a' Luther követője bizonyos előre látott okokból magyarázza ki a' választást. A' Calvin követője consequensebb e' részben, a' ki titoknak nézi a' Választást, és azt nem akarja vizsgálni: — feszegetni; de superstíció volna ebben is, ha ezt a' titkot a' szabadságon kívül egyébbe — t. i. Beneplacitumba — helyheztené. A' természeti okok fel nem függesztik az Isten akarattját. Meg hal egy kedvesünk. A' Naturalista okoskodással akar meg lepni, és még boszszontásunkra él a' keresett okokkal.

Minek orvosoljuk a' főt, a' hol a' szívnek van fájdalma?

A' keresztyén a' hithez foljamodik, melynek ereje van már a' szívre. Azt sugja neki a' Hit. Mit gondolsz? Avagy azt gondoldod ő, hogy az a' szívész ragalta el tőled Kedvesed, melyben okát keresed az ő halálának? 'S hát az örökké valóságnak Magzattja egy történetre volt bízva? Távol legyen! Tehát a' meljeket látsz, csak ki jelentetett azokban az Istennek változhatatlan akarattja; de semmi nem esett történetből.

Átaljába praeceindáni kell a' Naturalismustól a' Hittől, úgy hogy itt még a' theologiai böltselkedésnek sints helye.

Tudnillik a' Theologus a' természetet mint az isteni akaratnak végre hajtó eszközt. úgy nézi. Az ő értelme szerint midőn p. o. a' magunk életét őrizzük, annyi, mintha távulról az Isten maga őrizné, a' ki ezt az indulatot a' mi természetünkbe tzel szerint oltotta.

De mitsoda emberi módon való gondolkodás ez? 'Tsak mi tsinátunk ilj közbe vetést, de közbe vetellenül az Isten' akarattjába vagyunk — nem csak a' tzel, hanem az eszközök is a' tzelre.

A' Theologus abba hibázik, hogy meg foghatóvá akarja tenni a' dolgot, a' mely megfoghatatlan. Közlebb van láthatatlanul az Isten minden látható dolgoknál, melyeknek közbe vetése inkább el

szalasztani láttatik, mint egyesíteni minket az Istennel. A' hit előtt el enyészik ez a' közbe vetés, és így idealizálódnak a' dolgok.

Creatum ex nihilo — Existencia sine Creatore — utrumque paradoxum est: et in hoc triumphat Criticismus juxta quem neque creatum est, quidquam, neque quidquam existit.

Quaestio majoris momenti est qua ratione res a nobis repraesententur, quam qua ratione existant.

Res ut repraesentari possint, sufficit illas adparere: at nisi adparerent, frustra existere videntur. Quid itaque: utrum et existunt simul, et apparent? Admitto, si existere et adparere idem sit: at si diversum est, tum non video, quid admittam: neque enim integrum est nobis quod non apparet de eo judicare. Quid itaque creatione opus est, ubi nihil existit, nisi quatenus apparet. Ita haec comparatu sunt, ut nos ipsos his interclusos esse vel inviti fateamur: nec deum, si quis est, his iisdem terminis intercludendum putemur. Satius est hoc omnia ad hominem, quam ad deum referre: ut enim homo ex Natura, sic deus ex homine relucet, quem ipse sui exemplum esse voluit; permissu [?] tamen libertate, si idem ipse vellet. Hoc unum est, quod liberum nec deo, nisi per hominem: nec homini, nisi per deum esse potest, ut appareat hominem initia quaeque superare, et prius, quam fieri liber incipit, liberum jam adesse, neque enim libertas, nisi in eum, qui liber est, cadere posse videtur.

Nézd meg a' boritékot.¹

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2561.

Cserey Miklós — Kazinczynak.

Illycfalván Dec. 24. 1813.

Kedves Barátom!

Tsak Karátson éjtzakája lehetett az a' boldog idő, mikor kedves leveleidre válaszolhatok! Mérd meg ebből foglalatosságimat! — Vettem mindenik leveledet, noha későn. Azt kérdezted volt az elsőben, hogy miféle Administratorság ez az enyim? Az Hivatal mivól-

¹ Sem ez, sem a levél elején említett melléklet nincs meg.

tára 's kötelességire nézve az, a' mi a' Neogamus Rhédei Lajosé: A' Székely Nemzetnek nints Fő Ispánnya; régebben a' Vajdák, osztán az Erdélyi Fejedelmek viselték ezt a' Titulust; utóbb Második József belé tétette a' maga Litaniájába *Comes Tirolis et Siculorum*: Ferentz pedig ki hagyatta: -- Ennek a' Régi Nemzetnek, mely a' Diplomák és Régiség szerént az Atilla Népeinek maradvánnya, Schlötzernek pedig (a' Szebeni Szász *Elder* sugallása után, a' ki a' Szász Nemzetet Erdélyben leg régibbnek, és a' Zöld Öss-tulajdonosságának akarta volna tenni) legalább való munkája szerént, Erdélyben leg ifjabb és Gyülevész Nép. -- Öt Tartományai, -- vagyis *Székei, meg telepedéssel nyertt lakásai*, vannak: *Csik Szék*, Gyergyó és Kászon Székekkel egyesülve: -- *Háromszék*, vagyis Sepsí, Kézdi, Órbai Miklós-várral egyesülve, -- *Udvarhelyszék*, mely Elsőnek vagyis *Anyai Szék*nek tartatik, -- *Maros Szék*, -- és *Aranyos Szék*. Ezeket úgy számlálám elé a' mint észak felől elnézve fekszenek, az egy Aranyos Széket ki véve, mely Vármegyék között fekszik, és későbbi telepedés. Mind ezek meg annyi külön Praefecturák, mindeniknek Fő Király Birája (vagy Interimális Administratora) Fő Ispányi rangal van. Ezek szabadon választják mind a' Fő mind az All-Tiszteket, 's a' Fejedelmé a' Confirmatio. Ennek a' Széknek választott és confirmált Fő Király Birája G. Nemes Ádám, de ő a' Nagy Deputatio V. Praesidense lévén, ezt csak úgy nézi mint gradust nagyobbra, 's Administratorot kért rendeltetni, -- én pedig, Apám Anyám innen származván, elfogadtam az ajánlást: 's itt vagyok, elég bajos, de Nemzetemhez való szeretetem által édesített Hivatalban. Itt az a' leg nagyobb baj, hogy a' Brassai Szomszéd Tartományba bé jött Oláh Országból a' Pestis, és nemhogy megszűnt volna, sőt terjed, noha mindent elkövet a' Politia a' mit tud 's a' mit akar. Brassó egy nagy Kereskedő Város, melyen keresztül foly a' Napkeleti Commerciumunk nagyobb része, 's van benne mintegy 40,000 lélek. E' most bé van kerítve Lincával, de a' Katonaság ki vitele miatt olyan gyengén, hogy ha én a' Pestis kezdetétől fogva Lincát nem tartanék (melynek elbontását a' Gubernium háromszór is parantsólta) régen benn volna a' veszedelem. A' Brassaiak 28-a Octobris vallották meg Officialiter, hogy Pestis van nállok: én 29-a vonattam a' Lincát a' Praefecturám Széllýcre, -- a' Gubernium 5-a Xbris vonatta Brassó körül, legalább akkor ment véghez, noha 4 héttel előbb volt parantsólva, -- 's már akkor azon Lincán innen 4 helyen volt a' nyavalya. Nekem eleget parantsóltak, vannak mindazonáltal

olyan állapotok, mikor véték engedelmeskedni: ökis meg voltak tsalva; már most láttyak, de szégyellik vissza vonni.

A' Brassai pestis 3 féle-képpen is jött bé, de főképpen a' Contumacia megkerülésivel bé lopott gyapottból származott. Őrizkedgyetek a' gyapottól! A' meg nevelt Harmintzadolás ilyen következéseket szül; meg irta Montesquieu, hogy az e' féle Contributio tsak úgy jó ha nem nagy, mert úgy *illusión*nak marad... Nállunk a' Leopoldinum Diplomában e' van: *Insolitas dacias non introducemus, Tricesimas et Vectigalia non augebimus*. Mi haszna hogy ott van? —

Bé hozattam a' Feleségemetis a' kisebbik Leányommal, a' nagyobbiknak esmét egy fia lett; a' fiam M. Vásárhelyen van Oskolában. Hát a' Te Kedveseid hogy vannak? Tudósíts róllók, engemet igen interessál jóllétek.

Megfördula a' Szerentse: de tedd fel a' mostani nagy örvendés közt, hogy mind így kedvezzen: hát a vége mi leszsz? — — mert *valaminek* kellene az emberiség állandó javára lenni! Leszszis *valami*, mert a' Természet soha sem véti el magát az egészben, de mi lesz az a' *valami*?

Feleségem ismeretlenülis tsókólya Grófnodat. én kezeit, és vagyok

Hív barátod szolgád

Cserei Miklós mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4v. 26. sz.]

2562.

Berzsenyi Dániel — Kazinczynak.

Nikla, Dec. 25dik. 1813.

Nagy tekintetű Férfi, tisztelt Barátom!

Azon újabb munkácskám, t. i. a' Religiók Eredete, szüreti távol létem alatt elveszett, 's már mast, minthogy azt egészen elfeledtem, kéntelen vagyok Néked könyörögni hogy azt nékem küld vissza. Örülök hogy ezen próbamivem is meg nyerhette tetszésedet, de hidd, még inkább örülnék, ha Te azt a' szokott kinyíltsággal megrostáltad volna, mert lehetetlennek tartom, hogy lelkeink, ámbár rokonok, minden munkájikban egyek legyenek. Annyival is inkább

kivánom pedig gondolatodat e' részben ismerni, mivel ezen tárgyban olly járatlan vagyok, hogy csak Wolneyt magát olvastam, 's ezzel is, a' historicumot kivévén, sokban ellenkezem, 's pedig a' legfőbbekben — az ember eredetében, az Istenről való ideában, és az első Religióban. Ohajtok tehát egy harmadik véleményt is tudni. Hogy kedvezőbb legyen, úgy gondoltam, jó lesz címjét így változtatni: *A pogány religiók Eredete és Harmóniája*. Egyéb eránt is úgy intézhetem a' munkát, hogy nem lesz szükség szent Religiókat illetni.

T.-ről* jól ítélsz. De én sem mondam ötet nagyra, hanem csak *jónak*, 's így is csak a' *legközönségesebb értelemben*. Ezt megérdemli, ha ötet, nem Cátóhoz, nem Aristideshez, hanem csak azon *törpe sarmatákhoz* hasonlítod, kikhez való.

Verseim mindenütt kevésséget találtak; de félek, hogy igen közönségesek, minthogy igen közönségesen tetszenek. — Dajkát csak futva olvashatám, mert mihelyest vettem, elkapák tőlem. Ő valóságos poetai lélekkel bírt, 's nem érdemli azon goromba Epigrammát. Köszönöm, hogy benne megtiszteltél! — A' minapi Újságban közlött gazdasági Journál valami jó intézetet akar igérni. Tudsz e valamit róla? Szeretném tudni kik 's mik annak Iróji 's mit akarnak.

Örvendek Néked, hogy Grófnéd megtartatott! Hát magad mint vagy 's mint vagynak kedves Magzatid? Én mastanában gyomor fájásban sokat szenvedtem, de a' diéta és szünetlen mozgás meggyógyítottak, mert nékem mind eddig csak ezek voltak az orvosim, minthogy minden egyéb orvosságtól superstitióse irtózom.

Elj szerencsésen, tisztelt Férjű! 's ne szűnj meg régi hajlandósággoddal hozzám viseltetni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irad. Lev. 4r. 44. sz.]

* Gróf Teleki Lászlóról. Somogynek Administratoráról. — Kazinczy F. jegyzete.

2563.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Decemb. 27d. 1813.

Kedves barátom!

Gyakrabban levelek' írására buzdít az Úr! — A' napok rövidek, gyertyavilág mellett nem dolgozhatom, 15 kötet írásaimat készítem a' legnagyobb gonddal melly tőlem kitelik, nyomtatás alá, 's 5 kötet Magy. Régiségeket és Ritkaságokat etc.

Feleségem Októberben halálos betegséget álla-ki, egy forró epe hideget, 's még most is beteges, azután a' Napam betegedem látogatásunkban nálam, 's most végre én vagyok beteg. — Legyen ez mentségem, ha elhallgatásom az Urat gyötrötte. De nekem úgy tetszik, hogy az Úr vala nekem adósom, nem én az Úrnak.

Szemere Dec. 15dikén érkeze Lasztóczra Pestről, még pedig egygyütt a' maga *et soror et conjux*-ával, 's Sógorával Bay József Úrral 's ennek hitvesével, ki testvér nénye Kriskának, vagy a' mint én elbórmáltam, mert nem szenvedhetem azt a' *Kriska* nevet, Paulinának: 48 óra múlva nálam ebédeltek mindnyájan, 's midőn felköltünk az asztaltól, fogva voltak lovaik 's mentek, mert az út gonosz. — Pauline és a' nénye Theréz (Bayné) 's Bay Pestre mentek Novemberben a' Menyasszonyt készíteni. Pali egygyütt vala velek, 's felkísérte. — Azolta nem láttam, 's akkor is csak láttam, mert kivált dolgaink felől nem szállhattam vele. Rövid vala az idő, 's én későn jöttem meg egy Molnárunk gyermeke megkereszteléséből.

Ma veszem a' Vitkovics levelét, melly Pali miatt is vala írva, azon hírrel, hogy a' Horvát István barátunk felesége, kit 1812. Sept. 21d. vett-el, Dec. 20d. ez idén meghala, 's 21dikben temettetett. Bár reá lehetne venni Horvátot, hogy házasodnék ismét! De Palink azt mondja, hogy Horvát feleségét szerette. a' házas életet nem szerette.

Nyugtalan várom az Erdélyi Muzéum' füzetét. Annyira ki vagyok forgatva dolgaimból, hogy azt sem tudom mi a' Praenumratio reá. A' vett lapot ellévesztettem írásaim között. — Az Úr mutatóul egy levelet *akara* zárni boritékjába, de csak *akara*. —

258 Subscribens vagy Praenumerans — das ist aller Ehren werth. Igyekezzék az Úr megtartani őket.

Gyöngyösi felől köszönöm a' hírt. El fogjuk tehát hagyni a' tudni való sorokat a' Himfy recensiójából. — Én nagyon szeretném ha az Úr nekem egy valamit küldene a' mit ez a' Gyöngyösi tulajdon kezével írt, kivált ha neve is a' papiroson állana. — Az Úr sok darabbal gazdagíthatná Autogr. Gyűjteményemet; 's higyjem e azt hogy restel gondoskodni örömeim eránt?

Most tőlem ne kérjen az Úr semmi munkát, édes barátom, mert lehetetlen arra érnem hogy azt is teljesítsem. Mig dolgomon által nem esem, meg leszek halva barátimnak. Ellenben én kérek az Úrtól valamit még pedig azon kikötéssel, hogy első póstával feleljen reá, mert félek, hogy a' Báróczy Biographiáját csonkán kell kiadnom, annak pedig Febr. végéig nyomtatva kell már lenni.

1.) *Ispánlaka* Alsó-Fejér Vármegyei falu. Merre fekszik Nagy Enyedhez? Süd? Ost, West, SüdWest, Nord-Ost? etc. etc. — 's Nagy Enyedhez mintegy hány óra? — Báróczi birtok e egészen? vagy más is birta? --

2.) Mi az a' *Cancellaria*, a' hova Báróczi 1751. ment? Bizonyosan nem annyi az, mint a' mellynél Gr. Teleki Sámuel a' Cancellarius. De mi tehát? Nem így nevezték e a' Kir. *Itélő* Táblát? — 'S az Meggyesen vala e, vagy Szebenben 1751? Existál e még ma az ilyen Cancellaria? 's hol existál? 's Politicum e a' Fachja vagy Juridicum?

3.) Mi a' Főbíró Erdélyben; Szolgabíró e az, vagy olyan mint a' Főispán? — mert Mélt. Katona Sigmund Úr Kővárban Bíró vagy Fő Bíró volt, 's Vice Ispáni Subalternusa volt. — A' Báróczi egyik testvére Fő Bíró Boér Pálhoz ment vala férjhez.

4.) Ismeri e az Úr Boér Sándor Urat Ispánlakán, a' mi Bárócziinknak nevőjét? Ez az Úr mennyi idős? van e hivatalban? házas e? Argenisza nyomtatva van e? 's ha van, hol és mikor jelent-meg? Mit írt még? Én emlitem hogy Magyar Iróink közt ismeretes a' *Boér* név.

Ezen kérdésekre Kolozsvárt harmadnap alatt könnyű kicsinálni a' feleletet. Mélt. Kenderessy Urat tisztelem. Nem felel kérdéseimre.

Mondja az Úr a' tiszteletes Kovachichnak, hogy ötöt csókolom. Ha Pesten volna, kérném, hogy festesse magát Dónáttal, hogy rézbe metszethessem.

Éljen szerencsösen édes barátom. A' mi Lajosunkat csókolom. Tegye-le a' fegyvert ha Bánná lehetne is általa. — A' Feleségem baráti emlékezetébe ajánlja magát az Úrnak. A' kis Denka derék gyermek 's gyönyörű gyermek.

Szemerének holnap reggel által küldöm az Úr levelét is, a' Vitkovicsét is.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2564.

Kazinczy — Kőlesey Ferencznek.

Széphalom Januar. 4d. 1814.

Édes Uram Őcsém, kedves barátom,

Ma várom magamhoz a' mi kedves Szemerénket. — Decem-berben a' legrettentőbb útban hagyta-el Pestet, 's együtt jöve-fel mátkájával 's sógorával és sógor-asszonyával; 's a' sarak, az innep, a' tájunkon tartott bál, 's leginkább mátkája eddig itt tartották: most megyen haza, hogy elkészülhessen, 's minél előbb megjelen-hessen zsákmányaért. Miért nincs köztünk, édes barátom! miért nem élheti velünk a' szép örömöket, mellyeket nekem a' Pali itt-léte ma fog hozni! — Erre nekem valóban szükségem is volt. Rég olta nem fogy-ki házamból a' szenvedés és nyomorúság. Előbb a' két fiam volt halálosan beteg, azután a' feleségem, úgy továbbad a' Napam. Leányaim is betegek voltak, de nem halálosan. Most pedig engem vett elő nem tudom rheuma e vagy podagra, 's tizen-nég nap olta annyit voltam ágyban mint fenn. Az élet megbecsül-hetetlen ajándéka az Isteneknek. De csak felényit ér az ajándék ha egészség nincs vele.

Vitkovics írja hogy Horvát István barátunknak hitvese hosszas betegeskedései után Decemb. 20dikán megholt 's 21ben eltemette-tett. A' széplelkű ifjú férjfi Therézt 1812. Sept 21dikén vette vala el.

Báróczynak hátra való kötetei nyomtattatnak. De a' Censor meg nem engedi hogy a' *Védelmeztetett Magyar Nyelv* újra nyom-tattassék. -- Szegény Hazám! -- —

Édes Ferim!¹ Lasztóczról, ez előtt kevés idővel irtam Hozzád 's eddig talán már vetted levelemet 's csudálkozol hogy Horvátunk lehetett az a' ki a' Reményt *jónak* és *sütőnek* akará vélem fcs-
tetni. Akkor midőn a' Horvát levelét, — hozzám véledek közlöttem, emlékezem, hogy egy más levélnek töredékjét is megküldém. Kitől vala az? Nem mondám sem akkor épen sem azután később Lasztóczon. Most megmondom, Helmecczitől.

Helmecci írja Széphalomra, hogy Péczelen két levél vár reám. Ezek közül egyik kétség kívül a' Tiéd. Válaszomat reá három hét mulva venni fogod mert egy hét alatt honn akarok 's talán fogok lenni. Itt csak három delet 's egy éjt tölthetem, pedig három hetekig mulattam e' tájon. Ezt magam is csak a' Mátkának boesáthatom-meg.

Ma estvére Patakon leszek. Látni fogom a' Homer fordítóját, Hum. Professor Tiszteletes Tudós Vályi Nagy Ferencz Urat. Ha fordítmányából vélem próbát közölni méltóztatnék 's leírni hagyná, megküldeném Neked. Legalább látnád, mit lehet tőle várni. Tudósításomat e dolog felől, úgy — a' hogy, venni fogod. —

Becskivel mikor voltál 's vagy e sokszor? Hát Kállay hol van? Bölöni férj e már? —

Öllemek, édes barátom!

Széphalom, Januarius 5dikén, 1814.

Palid.

Januar 6d.

Pali dél után tegnap elment. Szerencsen Tokaj mellett be fog térni a' Plebánushoz, kit *Kassai*-nak hívnak, és a' ki felől Paptársai azt beszéllék előttem, hogy Magyar Munkákon dolgozik talán Grammatikán 's Lexiconon. Irtam a' Plebanusnak 's kértem hogy Palinkat fogadja szeretettel 's látassa vele munkáját. Nyugtalan vagyok érteni millyennek találtatik az ember és az igyekezet Pali által.

Pali úgy végze Lasztóczon hogy Májusban legyen-meg menyegzője. — Melly egészen másként ment az én házasságom! Aug. 26dikán eszeréltük-fel gyűrűinket 's November 11dikén az oltár elébe léptem. A' haszontalanság, a' czifra miatt nem véték e egy boldog napot, egy boldog éjet elveszteni? — A' szépen-kevély azt hiszi hogy ő elég ragyogós maga magának: a' hiu azt, hogy magában

¹ Szemere Pál e sorokat a Kazinczy levelére írta.

nem ragyog 's tele tömi magát gyönggyel, gyémánttal, titulusokkal. Ugyan megjárja, ha ezen idegen ragyogás közt a' maga obscuritása még jobban kitetszik.

Ha Uram Öcsém lenni talál Ajtay Sámuel Urral, kérem méltóztassék tudatni vele, hogy ajándékát egy Helmeczihez küldött de hozzá-szólló levelemben megköszöntem, 's nagyon szeretném tudni, ha a' levél elment e hozzá. Helmeczi postára tévé, — úgy írta, 's hiszem hogy postára tévé. *Эго подарковъ не беру*

Járna végére Uram Öcsém Csanádi István Úrnál 's ha Fráter Mihály vagy más Processualis Tisztviselőkkal van ismeretségben, hogy Bessenyei Györgynek Gardistakorai képe meg vagyon e még Kovácsiban Újfalu mellett? 's kitől kellene azt kölcsön kérni a' lemásolás végett. — A' pakétet nyugtalanul várom. Ne feledje Uram Öcsém. — Az én Úzámat nagyon tisztellem 's csókolom szíves barátsággal. *en q doloz ovz estu*. Nem lél Uram Öcsém tisztább lelkű 's érettebb lelkű embert.

Csókolom kedves püpilljét is, 's ennek szülőjét. Eljen szerencsésen édes Uram Öcsém.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2566.

Kazinczy — Virág Benedeknek.

Széphalom Januar. 5d. 1814.

Kedves barátom,

Csak egy szót míg a' mi Szemerénk elkészül és szekérre lép. — Örvendek hogy munkádat sietteted, a' mint azt Helmecczink írja. Örvendek azon is hogy a' rossz ember' vagabundus lelkét szírod. Csak hogy a' vagabundusságot feledteté vele Siklós. Légy rajta, édes barátom, hogy a' munka ez idén megjelenhessen. Emlékezel e melly elragadtatással olvasék valamit belőle utolsó veled létem alatt?

Édes barátom, *Élmi siess!* — Ezzel emlékeztetlek hogy élj az alkalommal mellytől egy halál könnyen megfoszthat, mert *Dónát* öreg ember, 's festessd magadat, míg ez a' felette szerencsésen találó Mester él 's Pesten múlat. Képzeld-el, édes barátom, melly veszteség volna az a' Jóknak, ha ők *Tégedet* képben nem ismernének. Mert az a' halhatatlanság melly immár örökre tiéd, csak nevedé

érdemedé, nem napjaidé, 's a' Jók egy két tized mulva Tégedet
lenni nem fognak. —

Nagyon kérlek, barátom, ülj Donátnak, hova Helmezcink hív
és hívni meg nem szűnend. Az csak négy öt órádba fog kerülni,
's lekötelezed vele barátodat.

A' mi kedves Csehynknek élnek e szülei? Atyja él e? Anyja e?
testvére e? Izend-meg ezt nekem Helmezczi által. — Élj szerencsé-
sen, kedves barátom. Ajánlom magamat minden becset felülhaladó
jóvoltodba.

örök híved:

Kazinczy Ferencz impr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2566.

Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak.

Kedves Grófom,

Rumi az én közbenjáróságomnak igen sokat köszön; elhitette
magával hogy Te, szivednek közönségesen tisztelt jósága mellett is,
nem közlöttél volna vele annyi kegyet, ha levelem nem ajánlotta
volna Nálad, és a' szép és jó Grófnénál. 'S én örömet hagyom
ötet ezen megcsalódásában, mert nekem felette hízkelkedő azt tapasztalnom
's hallanom, hogy Te és a' Mélt. Grófné erántam megbecsül-
hetetlen kegyeciket elhúlni nem engeditek. De, édes barátom, az
alkalmatlan kérőt veszedelmes dolog jótétekkel elhalmozni, mert 'az
mindég új meg új kéréssel jön elő, 's ime én ezt teszem.

Szemere Pál barátom elvívé tőlem a' Te megdicsőült Nagy-
atyádnak hozzám írt, és egy piros kordovány kötetbe kötött Leve-
leit, hogy azokat megolvassa, 's Literaturánk' progressióját belőlök
nyomozhassa. Nem ért holmit benne, mert itt nincsenek meg
azon leveleim, mellyeket én irtam volt a' szent Öreghez; 's mint-
hogy Tőled e vagy Gancs Úrtól tudja, hogy azok a' Te Kézirati
Gyűjteményedben meg vagynak, ezen Levelem' bemutatásakor kérni
fog, hogy neki azokhoz nyiss utat 's mind az én leveleimet, mind
az idvezült Öregnek Verseit, 's Magyar Nyelvre 's Literatúrára tar-
tozó jegyzéseit add-ki nekie, hogy azokat megolvassa, 's a' mit
szükségesnek lát, kiírja. Ismered ötet, 's felteheted felőle hogy
Tégedet és Maradékaidat örökké-élendő Ősöknek ereklyéjítől meg-
rablani szentségtörésnek vélné. Ha szükség volna, én jót állanék

értte, hogy meglopni nem fog; a' leírás vagy kiírás által pedig kincséd meg nem fogy. Cselekedd ezt, édes barátom, 's jutass bennünket abba a' karba, hogy a' jó Őreg sírjára új koszorúkat hinthessünk.

Élj szerencsésen! Ajánlom magamat megbecsülhetetlen barátságodba, 's maradok hív tisztelettel

Széphalom Január 5d. 1814.

örök tisztelőd:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemerétár IV. kötetében.]

2567.

Kazinczy — Horvát Istvánnak.

Kedves barátom,

Vitkovicsunk megírta melly csapás ért. Nem vigasztalni jövök, édes barátom — az ingerlése volna fájdalmadnak — hanem tisztelő hallgatásom által azt mutatni, hogy szenvedéseidben részt veszek. Áldom sorsomat hogy azt a' szép alakú jó Asszonyt, azt az Asszonyt a' kit az én Horvátom szerete, én is láthatám, hogy neki én is mondhatám, én is bizonyíthatám, hogy tisztelem, szeretem, barátnémnak tekintem.

Melly igen ohajtánám, kedves barátom, azt hallhatni 's minél elebb hallhatni, hogy ismét megházasodál! Hogy azt tedd, arra sok ok vagy. Engedd azt az egyet mondanom, hogy minekutána a' Vestai tűz a' szívekben mindenszerre oltatik 's alszik, a' becsületes embereknek kötelességek olly fiakat nemzeni, a' kik azt elalunni 's eloltatni ne engedjék. A' te maradékaidban az isteni tűz örökké fog lángolni.

Szemerénk Februárban fel akar jöni hozzánk. Kérlek, küldj nekem akkor egy nyomtatványt a' *Latiatuból*. Vallási tisztelettel fogom tekinteni azt a' szent ereklyét, 's örülni fogok annak hogy azt Nemzetem az én barátomtól veszi. — Vetted e Szemerétől a' Pataki Iskola' történeteit nyomtatásban? —

Élj szerencsésen, kedves barátom! A' szeretetre legmértöbb — mert legigazabb, legtermészetesebb — asszony barátságos részvétellel tisztel, csókol. Ajánlom magamat minden becsét túl haladó barátságodba.

Széphalom Január. 5d. 1814.

örök híved

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. K. Múzeum könyvtárában: Q. H. 1425.]

2568.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczi barátomnak.

Egy levéllel Virág Benedekhez és egy mással Mélt. Szögyéni Sigmund Kir. Táblai Assessor Urhoz, ki ezen levélre ki fogja adni a' Pászthory Sándor Fiumei Gubernátor képét, a' ki neki Ipa volt.

Széphalom Jan. 5d. 1814.

Kedves barátom,

A' te jóságod és a' Trattner Úré engem igen nagy örömekre ragadoz. Céljaihoz látom közelíteni sok eszt. oltá üzött igyekezeteimet! Azt remélhetem hogy munkáim még életemben jelenhetnek meg! Nem kell rettegnem hogy holtom után valamelly gázoló a' maga szesze szerént adja-ki a' mi nem övé.

Örömmel fogadom el Trattner Úrnak azon ajánlását hogy munkáimnak minden osztályait kiadandja. — Nem azért tettem én kérésemet csak e két osztály eránt, mert a' hátra valókat tulajdon risicómra 's nyerekedés' kedvéért akartam volna kiadni, hanem azért, mert még ezeket most ki nem ereszthetem, készületlenek lévén a' két osztályra tartozó kötetek. — Egyedül Verseim és Sallustom tartatik általam, más szándékra. Azonban azokat is örömmel fogom a' maga idejében Trattner Úrnál 's a' Trattner Úr költségén kiadni. ...

Most két osztály menne sajtó alá. 1.) A' Szép Literatúráé. 2.) A' Magyar Régiségeké.

Tekintsük sorba a' kettőt.

I. Szép Literatúra.

- I. Kötet. Szivképző Regék.
- II. — Sztella, Clavigó, Testvérek, Yorick' Leveli.
- III. — Paramythek. Titusz. Themistoclesz. Szalamandrin.
- IV. — Emilia Galotti. Minna. Lesszing' Meséji.

V. ¹

- VI. Kötet. Hamlet. Ossziáni Darabok.
 VII. — Érzékeny Utazások. A' Római Carneval.
 VIII. — La Rochefoucauld Gnómái
 IX. — Bácsmegyei. Vak Lantos. Repülő szekér. Etna.
 X. XI. — Gesszner' minden munkái.
 XII.—XV. — A' Messziás.

II. Magy. Régiségek.

- I. — Debreczeni Hymnarion.
 II.—V. — Egyéb becses darabok.

Ezek között most mégyn az Első Osztálynak első, második, harmadik, negyedik, hetedik és kilencedik Kötete. — Mehetne a' nyolczadik is, de ehhez még mintegy két ívet kell dolgoznom. Szemere Februariusban itt akar ismét lenni. Akkor bizonyosan viszi a' most elmaradt hatodik, nyolczadik és tízedik 's tizenegyedik darabot; mert előmutattam Szemerének, hogy Gesszner 87 lapon kívül egészen kész és tisztára vagyon írva, a' nyolczadik kötetben hibázó két ívet hamar dolgozhatom, a' hatodikban pedig az egy Hamlet nem kész. Előmutattam az 1793ban dolgozott öt első énekeit a' Messziásnak is. Ezt újra dolgozni 's végig menni az egész munkán nem lesz nehéz dolog. — Semmi nem rettent egyéb mint Egmont. Azt hézagok nélkül a' Censur meg nem engedi; Egmontot pedig kihérélni istentelenség. Mig a' több kötetek nyomtatatni fognak, kipótolhatjuk a' hézagot.

Hogy Trattner Úr minden vasárna 4 Kötetet szándékozik kiadni, az engem nagy örömmel tölt-el. Nagyon hosszasan ment volna a' munka, ha egy vasárna csak 3 Kötet jelenhetett volna-meg. — En azt látárnám jónak, hogy a' Lieferungok így esnének:

- I. Lieferung. Tom. I. II. III. IV.
 II. — Tom. VII. VIII. IX. és a' *Magy. Régis.*
 I. Kötete.

III

VI

¹ Az eredetiben is hiányzik a tárgy megnevezése.

III. Lieferung. Tom. X. XI. és a' *Magy. Rég.* II. III. Köt.
 IV. .... Tom. XII—XV. az az a' Messziás.
 V. .... Tom. V. VI. és *M. Régis.* IV. V. Köt.

Igérnénk azt az Annunciatióban, hogy a' munka 20 alphabetet az az 460 árkust fog tenni, 's 20 portréval 's ugyan annyi vignéttel lesz ékesítve; 's minden Lieferungot az az minden 4 Kötetet eresztenénk 5 f. Váltó Czedulában, az az minden Kötetet 1 f. 15 xr., melly nem tartathatik soknak, 's szépen enodáljuk magunkat azon tartalékokból a' mellyeket Trattner Úr, mint a' munka Entrepreneurje, mostan igen jó okokból forgat.

Neidltől és a' Vignettek' Metszőjétől még mindég várom a' választ. Mihelytt megérkeznek, azonnal megküldöm Trattner Úrnak az originálban.

Az első Lieferungra Pászthory, Révai, Báróczi és az öreg Rádai fognanak megjelenni Neidltől, 's ezek mellé Grünertől a' Belvedéri Apolló, Laocoon, a' Mediczisi Vénusz, és Pallasz, talán a' Velletriben lelt márványszobor után. — A' Révai képe meg van nálam rézben. Másként fogom én azt dolgoztatni mint a' Bárócziét Kíninger és Weiss, melly kimondhatatlanul rossz.

A' velem most közlött Mittel Antiqua betűk irgalmatlanul rosszak. A' B-ben a' felsőbb has nagyobb mint az alsó, holott az alsónak kell vala nagyobbnak lenni. — A' kis p hasa kisebb mint lennie kellett volna. A' kis m öszve van szorulva. A' tt nem áll olly közel egymáshoz mint kellene. Eggy szóval nem érdemli, hogy Trattner Úr ebből öntessen. — De miért nem öntett [!] Trattner Úr a' Falka igen szép formájú betűjiből, mellyeknek imhol két rendjek. Ennél én a' Degen és Strauss Bécsi Nyomtatók' betűjít sem tartom szebbeknek, sőt én e' mellett maradnék, ha ez között és az azokéik között volna szabad választanom. Szépek Falkának azon betűji is, mellyekkel a' Vidához írt Epistola és a' Vitkovics-hoz írott nyomtattattak. Minden attól függ, hogy szép festők adasék hozzájok és szép papiros, 's ügyes Mívész.

Én téged, édes barátom, arra kérlek, hogy Trattner Urat nyerd-meg arra, hogy Munkáimat vagy a' Széchényianae Epistolae papirosára vagy annál még szebbre, de csak nyomtatóra nyomtassa,

¹ Ide ragasztott Kazinczy F. két sornyi nyomtatványt, a melyen ez olvasható: «Pag. 91. in locum Administratoris Comita[tus] Szaladiensis D. Joannis Somogyi, subs[ti]tuatur.» —

azon formátban, melyet ide zárok,¹ és 25 sort vévén egy Colum-nára a' Berzsényi előtt álló Előbeszéd betűjével, mellyek nem sokkal állanak hátrább a' Falka feljebb ide tapasztott betűjénél. Szorosan kívánom követetni a' mit e' részben hagyok. Az nékem külö-nösségeim 's talán gyengéim közzé tartozik: de olly gyengém, *mellyet* meg nem győzhetek, 's nem is akarok meggyőzni. Szeretném ha munkám nagy csint mutatna² ezifra nélkül. Simplex munditiis! mint a' Horátz' Pyrrhája.

Nagyon sajnálom hogy a' Censor eltiltá a' *Védelm. Magy. Nyelvet*. De ne tegyünk semmit a' mi bajt hozhatna reánk és a' nyomtatványokra. A' *Védelm. M. Ny.* már kézen forog, 's lehet idő, mellyben toldalékul valaki mellé teszi a' mi munkánknek ezt is, az Amalia 's Rózsika titkát is. — Ezt az Udvariak el nem néznék ha kiadnánk. — E szerént az Erkölcsi Levelek mellé vessed az itt menő verset és Fohászkodást,³ mellyről elmondom a' Biographiában, hogy Báróczi nékem magamnak ada nebány nyomtatványt, 's magát vallá szerzőjének.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Szemerével kell még szóllanom, 's ő siet. — Itt a' kérelem Virághoz, hogy fogadja-el hívásodat Dónáthoz.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2569.

Kazinczy — Pónori Thewrewk Józsefnek.

Széphalom 1814 január 5.

Kedves barátom,

Igen örvendek, hogy a csomó kezedhez jutott; még inkább örvendek, hogy azt oly kedvességgel fogadád. Parancsold a mit jelentél, s mindent megteszek a mi tőlem kitelend, még pedig színetlen örömmel. Trattner a Kis verseihez igen szép metszésű betűket hozata Hécsből, valóságos másait a Didol betűjének. Lásd itt egy lapját annak. Ezekkel munkádat igen jó lesz nyomtatni a tudva való formátban.

¹ Nincs a levél mellett.

² Az eredetiben *mutatni*, tollhiba.

³ Nincsenek a levél mellett.

Szerény és szobor ha régi szók e? -- De hátha újak volnának? Mert az újak a mi Empiricusaink előtt nem rosszabbak a régiéknél. — Szobor, igen is, régi szó; szerény pedig az én természetem. A gyökér szer, az az modus, innen szerény, modestus, mert szertelen quod modum non habet.

Portae inferorum non praevalerunt, ez van megmondva egyébre, de elmondhatjuk a neologismusra is. A kérdés még ez ezt utálóknál is a poco piu és poco meno. S ki határozhatja meg, mi sok, mi kevés, mi elég? az a baj, hogy Kant örökké érthetetlen lesz azoknál, a kik őtet nem tanulják, a kik őtet nem értik s gyűlölik; az a baj, hogy könnyű Empiricusnak lenni, Idealistának nehéz. E miatt az a mit tőlem most nyomtat Trattner, a Mondolatistáknak nevetség lesz. Nevetni könnyű. De csafoltassék meg tehát a mit én Daykának és Báróczinak életekben mondtam. Ők nevetnek, szídnak, az Idvezítő paripájára ültetnek. Én azt kiáltom végtére is a mit Galilei felegyenesedvén a követés után: Eppur si muove!

Nekünk az a bajunk, hogy mi nem akarjuk érteni, hogy a magyar nyelv egy nyelv, de a poeta, a rhetor, a historicus, a théâtre, a piac, az iskola s a templom nyelve nem egy nyelv.

Syllabát —

Embert mondva nem ejt két szótagot a ki büdös gög'
 Hangján rád ordít, hogy nézz fel, s térj ki lovának.
 Ő ragyogó szekerén siet a Pont neuf-re, te talpalsz;
 Kettőt mond Bossuet, a nép feddője, ha szent hely
 Hallja szavát, kettőt a Ferney kisdéd Homérje,
 És a szín földisze Le-Kain, s a lányka ha dalt zeng.
 S íme Le-Kain, s a nép tisztelt feddője, s az édes
 Éneklő, s a kisdéd Homér úgy szólnak a Quain
 S a Vendôme piaczán, mint minden párizsi polgár.
 Egy a nyelv, de az hely s a szólló nyelve nem egy nyelv.

Tudnillik a franczia a társaságos beszédben e szót homme egy syllabával mondja, e nélkül, de a papoló, a versíró, a theatralista, s az éneklő hallatja az e betűt hátul. Így mi nyelvrontók csak írva rontjuk a nyelvet. Ha cselédemhez szólok, úgy szólok mint ő.

Ha olvastad volna Pethe Ferencz urnak kifakadását ellenem a Nemzeti Gazda XLIII. száma alatt, ne hidd, hogy én currenst írtam. Nem írtam. Írtam néhány barátimnak, a kik leveletem lát-

174 2570. Kis János. — 2571. Kazinczy — Helmezy Mihálynak. 1814.

tatták s mivel én a képzelvész és elmészfutó szókat szerencsétlen szóknak nevezém a poeta és absurdum (philosoph) ideája megjegyzésére: Pethe azt hitte, hogy neki jusa van egy gondolatlan tett gyanujába hozni., Mind ezeket csendes vérrel nézem. Kant nem felele ellenkezőjének. Én sem fogok.

A Mondolat íróját jó lesz tudnod. Somogyi Gedeon Veszprém Vármegyei esküdt, testvére a Fábian József ur feleségének. Ez minden bosszúm, hogy ezt tudatom.

Élj szerencsésen. Ajánlom magamat barátságodba.

Hív barátod:

Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a *Figyelő* 1874. évf. 12. számában.]

2570.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Kimondhatatlan nyughatatlanságban vágyok sorsod eránt. Nem tudom, vetted-e hozzám írt leveleidnek kívánságod szerént Hozzád útasított tsmóját s kevéssel ez után küldött utolsó leveletem.

Félek, hogy valamely betegség Téged is az ágyba szegezett s azért nem felelsz kedves Társad eránt tett tudakozódásomra. Adja a' jó Isten, hogy más jobb oka legyen hosszas és szokatlan hallgatásodnak; adja, hogy ne tsak ezen újesztendőben, hanem még sok következőkben is örülhessen a' Haza, örülhessenek barátaid s örülhessek ezek között én is mind a' Magad' mind egész Háza'd' boldogúl virágzó állapotjának. Ezt kívánja tellyes szívéből

Soprony. Jan 7dikén 1814.

örökös barátod,

Kis János.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2571.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom Jan. 8d. 1814.

Kedves barátom,

Eggy Pataki Togátus ma adá kezembe Eckhartshausenedet. Köszönöm ajándékokat, kedves barátom. Az imádságokkal kevés dol-

gom lesz; de illő lesz még is barátom' munkáját megtekintennem, 's verseit gyönyörködve fogom olvasni; kivált ezt:

Vergebens bauet ihr Altäre —

Mint jutottál a' szép Chrisztushoz Cancighról és Johntól? 's szabad e tudakoznom, mibe került az Cancighnal? mibe Johnnal? — Cancigh ezt egészen a' Fügéré után dolgozta. De a' Fügéré szebb! és mennyivel! mennyivel szebb! —

A' tegnapi posta hozá-meg nekem egy szépézésű, egészen ismeretlen ember' levelében a' *Mondolatot* azon hírrel, hogy azt Veszprém Vármegyei Esküdt Somogyi Gedeon Uram írta. Lehetetlen hogy Te a' könyvet eddig ne láttad volna, és így nem szükség hogy elmondjam mi van benne. — Nem mondhatnám hogy a' rezen 's az egész elmés munkán kimondhatatlan gyönyörűséget letem volna: de azt elmondhatom hogy nyugodalmamat meg nem zavarta. Egy szamarat festeni, 's a' rajta ülő felibe a' Péter vagy Pál nevét írni, arra nem ész kell hanem valami egyéb; das kann jeder Bube, und das kann niemand anderer als ein Bube. -- Kiszedni egynek vagy másnak írásaiból a' szókat és szóllásokat, 's azokból minden ész és értelem, minden elérhető czélzás nélkül egy Centót szővni az én szavaimat egyyüvé keverni a' Siegwart fordítója szavaival és a' Pöthe Ferenczével, (ki füleinket a' Dr. Decsy újságaiban ez idén sok hetekig elkinzotta, a' ki a' Pöcöt *képzelműsének* nevezte) 's ezekkel egyyütt lakoltatni engemet és az engemet-szerető Berzsenyit — mi már ez? Ez a' procax fattyúcska neki áll a' maga Lexiconában az

öklelő Hajdúnak

's olvassd mit mond róla mintha az *öklelő* annyi volna mint a' *türkölő*, és mintha az eredeti érzelem nem ezt tenné *ököllel* (karral, kézzel, marokkal) *dolgozó*. — *Illic uni multos Marios inesse.* El vagyok hitelve, hogy ez a' sicarius énellenem nem magától jő, hanem reám ki van küldve. De ez a' pompásan nyomtatott könyv meg nem czáfolja a' mit a' Dayka' Biographja tanított.

Ilát az a' *Brekeke* hátul! *Proterviae multum, rationis nihil.*

Neveti lap 44 a' *ha* elszórását 's az *az* elmaradását. — Így jár az a' ki nem ért, és loesog.

Azok szerént a' mit a' mi Trans Danubianus embereinkről tudok, 's nevezetesen Kisfaludiról, (ki annyira neheztelé az ötet magasztató Recensiomat, hogy a' mi olta azt vele levélben közlöttem még a' lenyomtatás előtt, soha nekem nem írt) könnyű hozzá vetnem mint lett ez a' könyvecske. Én kevélyebb vagyok mint hogy magamat Somogyi Gedeon Esküdt Uramhoz tegyem 's olly formán nézem a' könyvformában kiadott pasquillt mint a' Dietai Követ nézi midőn ötet holmi vad ficzkó a' maga sülletlen versében öszve-gázolja.

Igen jól tennéd édes barátom, ha kinyomoznád, hol nyomtatott ez a' Mondolat? 's nem Prixner metszette e a' rezet? 's ki számára? ki dolgoztatta? Soha én, és semmiképen nem akarom magamat megbosszulni egy ily alacsony emberen; úgy hiszem, hogy nekem arra szükségem nincs. De meg fogom nevezni mint Szaklányit.

Szemere eddig volt Veled, 's általvéd tőle Köteteimet. Kérlek légy rajta, hogy az Érzékeny Utazások meg ne tiltassanak. Vigasztalhatatlan volnék ha annak el kellene maradnia. Most minden időmet a' Báróczy élete foglalja-el. Első leveledben szeretném érteni, mi lészen a' 8dik Kötetben, úgy e az Erkölcsei Mesék és Levellek, a' Vers, a' Bárány Péternek mondott Oratio és a' Fohászkodás? - Védelmezett Magyar Nyelvet hagyjuk-el egészen, minekutána a' Censor eltiltotta, mert félhetünk, hogy az exemplarok eltiltatnak, 's parancs jó reánk az az ellened és ellenem, hogy szemmel tartsanak. Lesz idő, melyben a' Báróczy' Védelm. Magy. Nyelve, az ő Adeptusa 's Amaliája ezen 8 kötetnek toldalékképen ragasztathatik melléje.

Nagyon kérek arra is, hogy nekem ird-meg, Grobe Cicero e a' neve vagy mi egyéb azon rendű betűnek, mellyel a' Kultsár újságai nyomtattatnak és a' mellyel én akarom nyomtattatni Munkáimat! és hogy ki metszé azokat! Nekem gyanum van hogy Zollicher. — Hát Dayka és Berzsényi Versei micsoda nevű betűkkel vannak rakva, nem Garmonddal e? Általában szeretném ha Trattner Úr betűjinek mindenikét ismerném nevérol, hogy így rövid szóval jegyezhetném-meg őket. - Hát halbgevierteltnek mit neveznek?

Szerdahelyi László Urnak, ki Lelesz mellett lakik, rég olta keresek egy Nevelőt, a' ki Ujhelyben tanuló 3 fiját falun 's a' maga házánál nevelje. Kérlek, édes barátom, keress valami alkalmas embert, 's tudassd velem mit kíván esztendei fizetésképen. — Nagyon le fognál vele kötelezni. — Ne feledd e' kérésemet.

Mint viseli a' esapást a' mi Horvátunk? Hát Vitkovicsunk mit csinál? Jó a' farsang; lásson öloghoz -- Szemerének nem írok, mert Neked irván, mindnyájatoknak írok. — Virág engedi e magát festetni? — Élj szerencsésen, kedves barátom.

Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2572.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Január 10d. 1814.

Kedves barátom,

Harmadnapja, hogy egy széplelkű ember Receptisse mellett küldé-meg nekem a' Te Vármegyédből a' *Mondolatot*, 's megírta, hogy azt *Somogyi Gedeon Veszprém Vármegyei Esküdt* csinálta. Meg nem indúltam a' gyerkőcze marhaságán. A' ki a' szabadságot becsüli, türje-el a' féktelenséget, a' meddig lehet. Engem Somogyi Gedeon sem jobba 's nagyobbá, sem rosszabbá 's kiscbbé nem tehet mint vagyok. Az utolsó Dictán egy hasonló fattyu a' Szathmár Vármegyei igen érdemes követet 's Vice Ispánt számárnak titulázta sületlen rigmusában; 's Isaak Sámuel nem volna nagy ember ha azon bosszankodott volna.

Megköszöném barátságát a' *Mondolat* Megküldőjének, megnyugtattam, 's magam mellett igen keveset szólék, de igen melletted. Azt kértem tőle, hogy minekutána új szókkal minden jobb Irónk (még a' Somogyi által tisztelt Kisfaludi is) él: miért bánt csak Téged és engem. Tudom én miért csak kettőnket. Huic uni multos *Marios* (Kisfaludios) inesse. Nem felejtetik a' Himfy Recenzióját és a' Tövisekben a' Himfyre írt Epigrammát. — Megírtam azt is, hogy *ökletni* nem *türkölni*-t teszen az eredeti értelemben, hanem *ököllet* (kézzel, karral, marokkal) *dolgozót, bántót*. — Én magamat Somogyi Gedeonhoz tenni nem fogom.

Hát Ti mint vagytok, Somogyban, kedves barátom? Vetted e

válaszomat azon Munkád első ivére, mellyet prózában dolgozol?
Vevőd e az Anyám emlékezetét?

Sárközynek régen nem vettem semmi híret. Szeretném tudni, mint restaurála Administrátortok, kivél hogy Bajomban valál, Sárközytől tudom. Kérlek, tudósíts, mint van Sárközy? mint Csapody, mint Szokolay.

Élj szerencsésen, kedveseiddel, kiket tisztelek, csókolok.

[Éredtíje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

2573.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 10. Jan. 1814.

Theurester, geliebtester Freund,

Ich empfang gestern abends Ihr Schreiben vom 29. Dec. mit der Freude, mit welcher wir einen Freund unarmen, der sonst täglich erschien, jetzt aber durch Umstände zurückgehalten, uns nur nach Fristen besucht. Auch ich bin jetzt an Zeit sehr arm. Nachdem mein ganzes Haus krank und bettlägerig war, lag auch ich zehn Tage in rheumatischen Zuständen danieder, und meine Geschäfte häufen sich, anstatt abzunehmen.

Das durch Sie angeführte Zeitungsblatt, und die Rede des Regnaud [de] St. Jean d'Angely (as auch ich mit Interesse, und denke jetzt viel an das, was mir Glatz 1812, in October sagte. Napoleon war vor Kurzem mehr als ein Gott, jetzt ist er mehr als Unmensch. Der Kronprinz von Bayern nennt ihn etc. etc. Ich möchte wissen, was Frankreich und Paris sagt. Schade, dass Moreau fiel ehe er sich in seinem Licht hat zeigen können; denn so wie wir ihn jetzt kennen, möchte ich *gegen Ungarn* nicht angesehen seyn. Der Kronprinz von Schweden hat jetzt andere Pflichten als vorher. Doch wäre ich Kronprinz von Schweden, und müsste ich *wider Ungarn* ziehn, Ungarn schießen und schlagen und tödten lassen, ita me Deus adjuvet, ich würde die Krone von Schweden, die ich mir dazu noch durch den Schritt erwarb, dass ich aus einem Kalwiner ein Lutheraner ward, dem lassen, den es nach einer Krone juckt. — Unterdessen kann Bernadotte Gründe haben, auf die ich gar nicht träume. — Wir sind glücklich, dass wir die

Werke der waltenden Hand der Vorsehung hier ruhig zusehen können. Ein grosses Werk ist in der Arbeit. Wie wird es sich enden?

Necesse est multos timeat quem multi timent.

Ich danke Ihnen sehr für die Nachrichten über Rajnis. Also der *beissende* Mann blieb sich immer gleich. -- So kannte ich ihn. -- 1789 reisete ich nach Wien, und stieg in der Stadt (zu Raab) ab, um näher zu Révai und Rajnis zu seyn. Diese begleiteten mich auf mein Quartier, und ich bat sie mit mir zu supiren. Aszalay war mit mir. Dieses machte beyde etwas zurückhaltend. Da aber beyde bald merkten, dass Aszalay a [!] *Kalwíner* ist, so ward Rajnis freyer. Er zog wild los wider den Exjesuiten Szabó. -- A' bolond, sagte Rajnis, a' Boldogs. Szüzhez ír egy hálaadó verset, hogy szemefájdalmait meggyógyította. Révai öcsém tudja mit tartok én a' Bold. Szüz patikáriussága felől. -- Révai schlug die Augen nieder, und sagte kein Wort.

Vor 3 Tagen erhielt ich ein Schreiben von einem ungekannten gegen Recepisse. Es enthielt ein Werk 102 Seiten stark in Taschenformat *gedruckt fast wie Kisfaludy seine Werke drucken lässt*, unter dem Titel:

Mondolat. Dicsalom. 1813.

(Oratio | Ruhuhügel.)

aber schlecht gesagt, denn es gibt kein **mondol**.

Das Titelpuffer stellt mich auf einen Esel reitend, mit einem Kranz die Stirne umwunden, über meinem Scheitel der Schmetterling, in meinem Schosse **die** Leyer, über welcher der Schmetterling (an der Vignette der Poetai Berek) schwebt, in dem Sattel eine Guitarre (Sonettenleyer), in der linken Hand, die den Zügel hält, ein musikalisches Triangel, und so geht es lustig zu gegen die Höhe, wo das Templum Virtutis et Honoris glänzt (Dicsalom). Man sieht auch einen Pegazusch, und einen Satyr.

Das Werk ist ein Cento, gewunden aus allem was ich schrieb. Wörter (alte und gebräuchliche und neue) und Locutionen, gute wie solche die man für schlecht hält, sind ohne Wahl, ohne Vorstand, ohne eine errathbare Absicht zusammengelochten, bloss damit man mich *nimisch* nachspielen könne, und das geht so bis Ende. Anstatt Et haec omnia in Gloriam Dei et Laudem B. V.

Mariae steht ganz hintem im Buch *Brekeke Brekeke etc.* Es hat S. 51 bis S. 102. ein Lexicon von den neugeschmiedeten Wörtern, wohin er auch die lächerlichen, die Szabó Dávid der Kalwiner, und Pethe Ferencz erfanden (képzelmész Dichter etc.) aufnahm, und so macht sich der Verfasser über diese auf meine Kosten lustig.

Gefreut hat mich dieser Eselweyhrauch nicht; aber wahrlich ich kam aus meiner Ruhe nicht im mindesten heraus. Mir war, als sähe ich, dass ein Schulknabe einen Esel mahlte und darüber meinen Namen schriebe. *Isaak*, Dietai Követ és Vice Ispán Szathmárból, sah sich 1811 so durch einen elenden Pasquillanten Esel titulirt, und die Welt weiss, dass er ein in jedem Sinn ehrwürdiger Mann ist. Frechheit dulde man aus Liebe zur Freyheit. Und was habe ich denn verloren?

Huic uni multos *Marios* (Kisfaludios) inesse!

Gräfin Csáky und unser Cserei warteten lange auf den Hofmeister. Ich wünsche, dass jene mit diesem und dieser mit jenem zufrieden sey. Aber nichts wünsche ich mehr, theurester Freund, als dass auf Sie ruhige und gemächliche Tage kommen mögen. Mein Gott, wie leicht könnte man gross und glücklich seyn! —

Ich umarme Sie herzlich und mit wahrer Hochachtung. Bald habe ich Ihnen zu sagen vergessen, wer der niederträchtige Mensch ist, der sich wider mich zum Meuchelmörder gewinnen liess; Somogyi Gedeon, Esküdt in dem Veszprémer Comital. Sohn eines kalw. Pfaffen.

[Eredelije a M. Tnd. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2574.

Döbrentei Gábor — Kazinczyna.

Kolozsvár Jan. 10dikén 1814.

Tisztelt, szeretett Barátom,

Tegnap vettem rég várt levelét, az én örömeimnek egyikét. Sajnáltam abban gyandkra találni, melyek a' Tekintetes Ur iránt való hidegtülcsemet mutatnák. Ez nekem soha eszembe se jutott, nem is volna szabad tennem, mert érzem mennyi jóval volt hozzám mindenkor az én mindig melegséggel szeretett Barátom. De nagyon szívemre esett a' Tekintetes Ur betegeskedése is. Ha az én

hatalmamban állana, száz esztendőn túl menő életet adnék, kény szerint való napokat, 's halhatatlan dalra serkentő boldog környül-állásokat.

Szemerénk levelét ismét rég nem vettem. Nem tudom, ha enyím kezébe ment é? Bárcsak már vége volna házassági czeremóniájának, hogy neki ülhetne, 's írhatna. Horvát sorsát sajnálom, 's ha tud mélyen érezni, nagyon sajnálom.

Tegnap este vala nálam az Öreg Kováchich. Kimondhatatlan tisztelet érzésével tudok lenni ezen halhatatlan férjfi eránt. Ölelhetném mindenkor, ha tiszta szívűség, hazai lelke eszembe jút. Felolvastam neki az őt illető rendeket, mellyeket érzékeny örömmel vett. Itt vala épen a' Grammatikus Gyarmathy is, ki, ha Trattner 450 Rforintokat adna fáradságáért, Schröcknek Vil. közönséges históriáját, a' mint monója, lefordítja. Azt ő Trattnertől meg nem kapja. Schröck nem philosophicus historicus, nem Gibbon, nem Robertson, hanem ein angenehm unterrichtender Erzähler, de az ifjúság számára jó lenne a' fordítás. — Csak hamar az ő elmenetelek után lépék be hozzám Wesselényi Miklós, az ő derék Patakyjával, épen az előtt egy fertályal megérkezve Zsibórol. Öröömöm ez nap, ez este melly nagy vala! A' szép langu ifjú, látván a' Muzéumnak őt kész árkusát, örömmel kiálta-fel: Így tehát már megindúl, de nem szerette hallani, hogy Széphalomról munkák nem loznak érkezni. Együtt menénk a' M. Theátrumba, melly most Mélt. Horváth Dániel igazgatása alatt foly, ki jobb lábra állította mint tavalý volt. Azonban, a' Németé az elsőség, az Uraságok előtt, mert a' Gubernátori ház a' Magyarban nem tart most lógét, ámbár tavalý tartott. A' mult héten Hamletet adták. Kócsi úgy játszott, hogy a' Németek között egy sincs a' ki olly psychologisch tudná az[t] a' rolit felvenni. Hanem theátrumjok dísztelen, decoratziójik rosszak.

Az Innepek előtt a' Gubernátori házhoz voltunk Lajossal invitálva ebédre, de elléven már máshová ígérkezve, nem mehettünk. Azonban udvarlásra felmentünk. A' Gubernátorné Ő Excellja a' Muzéum felől kezdett kérdezősködni, mellyre a' Gubernátor is akará tudni a' dolgot. Megmondván Ő Excellnak, azt mondá, hogy annak ő is örvend, 's azon politikai újságnak írását is nekem akará adni, mellynek az Udvar rendeléséből kellene itt megindútni. Én megköszöntém, 's mondám hogy nevelési 's a' Muzéummal való elfoglalódásom miatt nem vállalhatom-fel. (Külömben is egyéb valami vonsz, mint egy napig interesszáló levelek írása.) Mind a' Gubernátor mind

a' Gubernátorné Ő Excelljok praenumeráltak. Mostanig 380 nyomtatványnak van Ura. Ez azt mutatja, hogy a' Nemzet fel van serkenve. Most csak jó Munkákat kaphassak, mert ha interesszáns cikkelyeim nem lesznek, félben hagyom. Báresak egy szent felbuzdulás szállná meg Irójinkat, 's mindenik igen jó darabokat küldene. Rosszakat, akárki nehezteljen-is meg, fel nem veszek.

Az Inncp első napjára valánk tehát újra a' főházhoz invitálva. Kikérvén még elebb, hogy Lajosom, a' Társaság előtt Klavír mesterével játszhasson, este ő nyitotta-meg a' musikalisch társaságot. Nem az én munkám vala az, de örömmek könnyei voltak szememben, mert most véghez vihettem azt, hogy egyéb tanulásai a' miatt el nem maradtak. Az egész társaság tapsolt neki, a' Gubernator 's Gubernatorné előttem megdicsérték. Anyja Andrásfalván van, de megírtam, 's oddig könnyezett örömeben, mert olly Anya, a' ki gyermekei elemenetelén könnyezni tud, 's csak ez az egy tudja érzékenyíteni legfőképen.

Ha Kováchichot rézre akarja metszteni a' Tekintetes Ur, itten vagyon két portraitmahler. Egyik igen szépen fest, de nem talál, másik nem olly mesterséggel, de jól talál. Ez az utolsó pedig rövid idő alatt eléri a' másikat mesterségében is, mert amaz Künstler-Neid nélkül lévén, megengedi neki, hogy darabjait copírozza. Nagy Sámuel pedig metszene 's bizonyosan jól, ha nem Johni módra is. Én magam részt veszek ezen dologban, hogyha tetszik. A' Szomolnokon vert emlékpénzével, Kováchichnak fíja ajándékoza meg. Én az előtt Atyja képét adtam neki, melyet Czetter metszett, azt mondván ő, hogy egy példányt se bír.

Hogy Lajos kapitányoskodik, nagyon szeretem, mert a' több ifjacskák között való forgás elevenítette eddig is. Katona nem lesz, azért; én mindég ellene leszek annak, 's a' mi több, hajlandósága nincs. Ha lenne is, az ész, az egyetlen egy fiúnak ellenkezőt fog tanácsolni.

Mellyik darabjait fordította a' Tekintetes Ur Herdernek? Én itt a' Muzéum számára akarom fordítatni: Ursachen des gesunkenen Geschmacks bey den verschied. Völkern.

Válasz a' tett kérdésekre.

1. Ispánlaka Alsó Fejér Vármegyében van. Nagy Enyedhez napkeletnek fekszik, 's oda két órányira vagyon. Én 1812ben mentem-el mellette, Hunyad Vármegyéből útamát Lajossal N. Enyednek

vévén, hogy a' várost láthassuk, 's Kollégyiomát. Eszembe juta ott Báróczy. A' falu nagy! 's igen sokan bírják, kik között Gróf Gyulai István, Lajos boldogúlt Atyjának testvére is bir. Boér nem sokat, de mennyit, nem tudhattam-meg.

2. A' Cancellaria, mellyhez Báróczy 1751ben ment, a' Gubernialis Cancellaria volt, Szebenben. Ollyan Gubernialis Cancellaria volt tehát, mint most itten vagynak a' Gubernium mellett, kik a' Consiliarinsok mellett dolgoznak. A' Gubernium, Erdélyben a' fejedelen és Statusok között lévő Hivatal, melly a' fejedelemnek parancsolatit a' törvények szerint véghez viteti, de a' Nemzetnek jusait is védelmezi. Fachja politicum és juridicum együtt. A' Királyi Tábla, mellynél juridicumok folynak, 1751ben Megyesen volt. Az Udvari Cancellaria, melly Bécsben van, eredetikép az, a' mi elébb az Erdélyi fejedelmek Cancellariája volt, mellynek régenten a' Guberniumtól kellett függeni. József alatt a' Magyar Országival egybekapcsolatván, ezen régi constitutioja megváltoztatott.

3. A' fő Bíró az Erdélyi Vármegyékben olly hivatal, mint Magyar Országban az Ordinarius Vice Ispán. Jó mingyárt a' Fő Ispán után, ő utánna pedig van a' Vice Ispán, azután Notarius, Perceptor, Szolga Bírák. — A' Székelyek fő Ispán helyett fő Király Bírókat mondanak, a' Vármegyei fő Bíró náluk Vice Király Bíró.

4. Boér Sándort nem ismerem. Két ismerőjétől hallam, hogy mintegy 40-50 esztendő. Alsó Fejérben Assessor, egyéb hivatalban nincs. Mint nemes ember él jószágában, dolgozik, de, invita Minerva, a' mint munkáji mulatják. Ő, tán azt tartja, ut desint vices, tamen est laudanda voluntas. De ez nagyon rossz dolog, mikor az Iróban csak a' voluntast kell dicsérni. — Házas. Argenisa nyomtatva van, a' mint az Erdélyi Játékos gyűjtemény borítékán látom, így: Barklai Argenisse, az az Érzékeny és Erkölcsös történetekkel telyes új Román. 8vo, Kolozsvártt és Szebenben, Hochmeisternál. Mikor? nem tudom, itt nem kaphattam. De a' Játékos Gyűjtemény 1793ban jövéen ki, még az előtt való.

Az Erdélyi Játékos Gyűjteményben Boérnak ezen Originalis darabjai vagynak:

I. Negyedik László. Nemzeti Szomorú Játék, harom felvonásban, Szerzette K. Boér Sándor. A' történetnek valósággal megesett része Bonfiniusból és Palmából lévén kiszedve. Előadott a' Kolozsvári Nemzeti *Játzó* Szinben, előbbször 1793ban Martiusnak harmadikán.

Ebben Negyed. László Ovidius leveleit emlegeti. Erzsébet Királyné Dariusról, Nagy Sándorról beszél, 1285 táján Erzsébet mulatságból már kiszekerezik. A király a Hdik Jelenésbe háborúba megyen, a nélkül hogy az Olvasó tudná a készüléteket, 's az Vdikbe gyözve jó. Irása módja benne: suhultt, fölgyeit, hazugg, beszéggye.

II. Az Obester vagy is a Hívség Jutalma. Érzékeny Játék, öt felvonásban. Velejít a Mármontel munkájából vévén.

Ebben a paraszt ember ezt a reflexiot teszi: Hisz Amerikában egy Gróf sines. Az új papnak pedig ezt a tanítást adja: Nem a czifra, hanem a jó és egyszeribe által látható tanításból lehet épületet venni.

III. A Nemes Jóltévő. Érzékeny Játék. Egy felvonásban.

Tele vannak ezek insequenttiákkal, semmi karakter festés, semmi természet. Semmi nincs benne, némelly morális mondásoknál. Isten mentsen bennünket ilyen Originalis daraboktól. Lehet, ha több alkalmatossága lett volna Irójoknak a maga kiművelésére 's megtanulta volna a Dráma mivoltát, Schröder vagy Ziegler lett volna belőle. De a kinek Istenné nem sűg, hijában van igyekezete, Minervája nagyon pingvis marad, örökké.

Fordításai Boérnak ezek, mellyek az Erd. Játékos Gyűjteményben állanak:

1. Elfride, vagy is a Szépség áldozatjai. Szom. Ját. Szabadon, Németből.
2. Ki légyen Ő. V. J. 3 felv. Schröder után, szabadon.
3. A formenterai Remete. Kotzebuc szerint, az Erdélyi Játészó Színhez alkalmaztatta K. Boér S.

Ezt az Erdélyi Játékos Gyűjteményt kiadta Ő Barcsay Lászlóval, ki mint Camerarius, 's Hunyad Vármegyei fő Bíró holt megtalán 1811ben.

Vagyon még Boérnál 6 fordított darab, melly felől azt hallám, hogy csak akkor adja által a Játészó Társaságnak, mikor kérni fogja. Reményilem, nem fogja kérni, 's megleszünk mentve Miklóssal az untatástól, 's nem kell kiáltanunk, Iszonyodom 's futok.

Én nagyon örvendek, hogy Báróczi illy tiszteletet kapott holta után, de nagyon sajnálom, hogy Kasszandrája vagyon. Ez a választása ízlésének kevés dicsőségére szolgál. Nyelve, stylusa, némellyeket kivéve, szép, sok helytt igen szép.

Az ön előttem örökké tisztelendő Grófnénak szent tiszteletemet. A' kis Denkát lélekben csókolom. Szeretett Atyát, Lajosommal 's a' magáéval ölelem, csókolom. Ó, bár az elfoglalódás engedne annyi időcskét, mellyben egy rövid levelet írni lehet, 's látnám, hogy engem a' Széphalmiak még mind szeretnek.

Döbrentei Gábor mk.

Gyöngyösy Kézirását megfogom küldeni. Csak tudjam kié másét, még azt is.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

(2575.)

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Midőn e' csomót elpecsétlem, nem tudom még mikor fogják Uram Bátyámnak kezébe adni, de itt hagyván lakomat, meghagytam az Őcsémnek, hogy a' Semjényi Pap, vagy Kazinczy Miklós Úr Széphalmi útjakra haladék nélkül küldje-ei. Az Agendariusról nem szükség már többet írnom, hanem hogy az Apographon' készítője *Acsádi Pál* (Sárándon, Bihar Vármegyében, leányok tanítója) volt. Nevét hogy tudjuk, érdemli; fáradásáért nincsen többé semmi practensiója. — Ezen kicsiny *Epistolica Institutio* csak azért érdemel figyelmet, mert Autographon, 's Uram Bátyámnak gyűjteményét nevelni fogja. Szathmár-Németi Mihály Tokaji Scholae Rectorrol emlékezik valahol a' *Conspectusban* Wallaszky is, de ezen kis munkát még említetni nem láttam, mert feledésnél egyebet nem érdemel.

Éljen szerencsésen Édes Uram Bátyám!

Álmosd, Január' 12dik. 1814.

Kölcsey Ferencz

Kivül:

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak.

Széphalom.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2576.

Kazinczy Sipos Pálnak.

Széphalom, Jan. 13d. 1814.

Kedves barátom!

A' tegnapi nap egy kibeszéllhetetlen örömet ada; a' világ, 's azt hiszem hogy az okosság is, a' mit ő szerénységnek (modestia) hív, megengedi, hogy az ilyen örömeinket másokkal észre vétessük, meg-sejtessük; [valami kimaradt] annyival is inkább nem, hogy azokat még barátunknak is elbeszéljük, de én inkább akarok vétkesnek találtatni, mint hamisnak, de barátomhoz szólok, a' ki ember, ha nem ismeri is az atyai gyengeségeket; 's így nem rettegek hogy félre értessem.

Legidősb leányom Eugenia hetedik esztendejében van, a' gyermeknek a' történet igen kedves arcot, 's egészséges, ép növést ada, a' mellett sok talentumot, és gratziát; kötelességünk tehát nekünk is lelkének, és tétének mind azt a' culturát megadni, a' mellyet mi is itt adhatunk, és a' melly néki, vagy másképpen szerencsését fogja tehetni. Újhelyben egy excellens characterű Patikárius vagyok, és a' most Újhelyen mulató theateri actoroknak egyike által, ki tánczmester, a' maga leánykáját lezckéztetni akará. Ez az igen jó moralis oldalú ember barátságosan megszólított hogy mi is tanítatnók leányunkat. Én a' gyermekcimet már most is olly szemesen őrzöm, mint a' pubertas után fognám, mert egy óra nagy változást tehet egész gondolkodásán, én e' sokban [!] számot vettem magammal, jó lesz é azt tennem, 's esmervén a' Patikariust, a' feleségét és lányaikat, elfogadtam az ajánlást, 's a' gyermeket Újhelybe hagyók, 's örömünk vala látni hogy a' tánczmester tíz leány tanítványi közt Geniének adja az elsőséget, 's azt declarálja hogy az ő iskolájának ez a' gyermek a' gratziája. Tegnap egy rövid theater után a' tíz leány a' theatralis deszkázaton tánczola examenképpen, egy quadrilt. Zsenibe minden szem belé lapúlt. Ő volt az első az abroncon tánczolók között. 'S mindenki kiálta: Bravo Zseni!!! Döbrentei Juliusban Wesselényivel itt lesz, ő általa olajba festett, de nem legjobban talált képemet fogod venni, a' festő valami visszás nevetést ada a' képnek, 's szemei nagyobbak mint lenniük kellene.

Ez jobb mint rézre metszett képem, melly 1804-ben sem hasonlita jól, és a' mellyen leginkább érdemel becsültetést a' Terentiusi motto: *Placere bonis, quam plurimis — elmaradott a' fele: malos quam minime paucos caedere — Terentiusban így van: malos quam minime multos laudare.* Barcsainak általad készített Epitaphiuma elébe készül a' vignette, és azt discursiok nélkül magára adom-ki. Igen szép caputjaid vettem, valamikor illyet ad leveled, el vagyok mindég ragadtatva. Helmeczy még nagyon tüzes, mert még nagyon fiatal, érjen még csak. Én is hiszem hogy a' Mondolat ingerlése nélkül nem mondta volna mind azt felőlem; én sem ezen, sem a' Mondolaton nem akadok-fel, 's nyugalmasan nézem mind a' kettőt, tudom hogy sok ember azt fogja hinni hogy én nékem is sok részem vagyok benne, de minthogy én azt a' jelentést csak nyomtatva láttam, nevetem a' vádat. A' Mondolat felől úgy is csalhatatlan híreim vagynak. Kisfaludy az, a' Himfy, a' melly ki fog jönni, még pedig oly számos exemplarokba, hogy ötet könyvelszélesztőnek lehet tartani.

És ezt azon Recensiomért, melly az Erd. Muz: 72—89 l. áll, és a' melly felől én eddig azt hittem hogy ő (K. S.) azt barátság érzéseivel fogja venni. Szomorú dolog, midőn az ember lelkét még a' poesis sem teszi nemessé. Éljen egészségben. Ha házasodol, elmegyünk lakodalmadra!!!

[Megjelent az 1846-ki lipcsei kiadásban.]

2577.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 15 Jan. 1814.

Kedves Barátom!

Minapi leveledben ki jelentett kívánságodat némünémüképen most teljesitem.

Te a' Vallásról való gondolkodásnak Classificatióját kívántad; én a' heljett egy *Übersicht*et küldök. El áruháram magamat, hogy németül irtam. Úgy van, a' titulussa ez: *Der Gang der Religion im Fortschritte der Zeit philosophisch betrachtet.* A' német nyelv más raptust, más Wendungot ad, a' magyar viszont mást, nem árt hát változtatni. Én a' mit magyarul írok, nem tudnám németre úgy fordítani; sem a' mit németül — magyarra.

Ki jegyezve fogod látni azon nagy Revolutionak criticus pontyát, meljen az Ó Testámentomi Vallás meg fordul az uj Testám. Vallásra.

Észre fogod venni heljen heljen hogy az erén mentem el a' keresztyén Vallásnak. Mellé van téve egy kis Deductio, de a' legnagyobb praecisióval készítve. Ebbe kell a' Vallásnak és a' Philosophiának concurrálni. Minthogy ez igen kevésből áll, de nagyon concurrált Munka, értem a' Deductiot, azt kérdem: nem lehetne é a' LitteraturZeitungba bé iktatni, hogy lássák, hogy a' magyar is tud gondolkodni. Irhatom néked, hogy soha nem tetszettem ugy magamnak, mint a' mostani munkáimban. Néked köszönöm - - szivemből írom, hogy néked köszönöm - - te hoztál belé még Patakon létembe, te ébresztetél itt is. A' Moreauról írt versemet közöld Kövy Professorral: alkalmasint ő volt, a' ki engem Patakon esmért közelebből másoknál.

Gratulálok Kézy Professornak. Téged tsókollak. Alig várom hogy vegyem ítéletedet a' most küldöttekről. S. P.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2578.

B. Wesselényi Miklós — Kazinezynak.

Sibó Jan. 16-an 1814.

Kedves Barátom!

Kedves Leveledet éppen akkor vettem, midőn Krasznáról haza érkezém: mind Krasznáról, mind Leveledre válaszi Kolosvárról írok, a' hova egy óra mulva indulunk. Meg vallom, bajos Anyámtól el mennem, kivált olyan hejre, a' hol annyi izetlen, 's bárdolatlan, de főként rossz ember van. Legnagyobb 's szinte egyedül való örömmöm most az, hogy Döbrenteiimmel együtt lehetek.

Sophiet tiszteli 's téged ölel

barátod
Wesselényi mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2579.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram bátyám, tisztelt atyai barátom!

Az nap a' mint Széphalomról elindultam, az estvét szinte kilencz óráig Prof. Vályinál töltém. Mutatta Homérjét, 's azt a' vallást tette hogy ennek utána Kazinczynak 's a' Pestieknek kíván tetszeni, 's elmakacsulva él a' *telj, gyönyör, esend, dics* (czeket emlité mint olyanokat mellyekkel már élt —) szavakkal; beszéllettünk a' H.ról, az *ai ei eu* 's némelly grammati-orthographiai tárgyakról. Rozgonyit már ágyban leltem 's jó éjszakát kívántunk egymásnak. Másnap reggel sokáig beszélgettem a' Kant' Rostálójával. Beszédünk a' magyar verselésre tért. Hányszor kiáltottam *eheut* magamban 's csudálkoztam hogy R. Aestheticát tanít. Véghetetlenül magasztalta Palóczinak a' Ragályi József halálára írt verseit 's Daykáról tudakozódott. Meglátogattam Prof. Kézit is. Oda jöttek Prof. Vályi Nagy és Cseresnyés 's Berzsenyi magasztaltatott. Kézi is eggy értelemben van Superint. Kissel Dayka eránt. De igazlott némellyeket a' miket B. és D. felől mondek.

Tolesván ebédeltem 's háltam Albertnél.

Más nap, az az 7dikén, dél után értem Szerencsre. Inasom a' Plebanushoz szöllő levelet általvitte. Izent a' Plebanus hogy láto-gassam meg; nagyon szivesen vár. Beléptem. Humillimus, Humillimus! Ecce, Ecce! Örvendek 's az Úr tehát a' mint Kazinczy írja? 's a' t. No én is bolondja vagyok a' magyar nyelvnek. Őszvecsókolt 's ieültünk a' pamlagra. Irgalmatlanul sokat beszéllett. Panaszkodott hogy Trattner Dictionariumát, mellyet T.hez felküldött, halasztja nyomtatásba adni. Grammaticáját a' Consilium vizsgálatja alá ősszel küldötte fel; 's kéri hogy minden Kir. Iskolákban az vétessék be. Különös kívánság! de hallgatnom kellett mert nem hagyott szóhoz jónom. — Révait magasztalta; Debreczent stultusozta; Verseghiről nem tett emlitést. Az ember már egészen ősz, közép természetű 's egyeness, csinos, sokat és szaporán beszél 's némellykor megakad, fogai fejérek 's tiszták, magyar módú 's szíves. — Stoportyon háltam, 's következő nap Ongán, azután Vatán 's ismét ott, majd Szarazbön, továbbá Apátin, ismét továbbá Sz. Márton-Kátán 's utol-jára Maglódon. Szombaton dél után érkeztem ide 's akkor mingyárt

irtam Kriskához; irtam Ongáról is, Vataról is. Alig múlik egy éjjel hogy álmaimban ne látnám. Irtam Cons. Siskovicznak is, a' ki két izben ira fíjának ha én a' lovakat meg tartandom e? Kérem 's kértük hogy mentsen meg a' hosszas, költséges úttól 's küldje fel Pestre. Levelének vagy lovainak megérkezésektől függ tehát a' Lasztóczyi útam.

Vasárnap Kultsárt látogatám meg először, minthogy György ösémntől 's Vályi Nagytól commissióim voltanak hozzá. Némelly ujságokat közlött. Láttam Rajnisnak Georgiconát 's előtte a' Kondé praefatióját 's előljáró Beszédét a' Fordítónak. Ebben Rajnis a' fordítás mesterségéről szól 's mint szokta de nem még is mint szokta *volt*, harczol Gotschedet ajánlja. Azt a' mit G. tanácslott, kellett volna a' Museum' Kiadójának követni. De ezek rabi fordítók! — Kultsárnál ebédeltem. Déli után, a' kis Kazinczy Andriskát 's Prof. Beregszászit kerestem fel. A' Prof. Vitkovicsnak ismeretséggel dícselkedett, kihez ötöt Doct. Kovács vezette. El felejtettem említeni hogy Kultsártól Pistához menék 's nem lettem hom. Beregszászi együtt jött velem Báró Prónay Sándorhoz. El álmélkodott a' Báró látásomon, kapargatta tobákszelenczéjét 's képét 's szája környékét 's kucezongatott 's öszve meg öszve-csókoia. Áldásomon kezdé beszédét 's boldog házasságot kívánt. Megköszöntem. Sokszor kerestetett 's kérdezett Péczelen, de mindég azt kapta feleletül hogy nem vagyok otthon, különbben egy két szép órát töltött volna nálam. Megköszöntem. Nem tudja ha ez a' lépésem hasznára vagy veszteségére lesz e Literaturánknak. Ha a' páros élet elvonna a' dolgozástól, nagy kárt vallana nyelvünk általa. Megköszöntem. Ekkor én beszélék 's igen hosszasan 's Berzsenyi jöve szóba. Asztalán 's kinyitva volt B. Sok, igen igen sok darabot olvasott belőlök 's nem győzte dícsérni. Azután azt beszélé el mint látta meg Berzsenyit az Installatiókor. Egy magyar *szabású* Úr mellett ültem az Asztalnál, Csapodi Úr mellett. Nekem ez a' tájék sok képen interessans. E' környékekben születtek Bacsányi, Anyos. Anyosnak testvére épen jelen vagyon, monda Csapodi; 's Gen. Perceptor. Öszvevitt bennünket 's megismerkedtünk. 'S még egy nevezetes Poetánk, Berzsenyi! Hogy jöhetnék öszve vele? Csapodi egy cancellistára bízta azonnal, hogy rendelést tegyen más napra B. felől. 'S más nap ebéd után láttam 's ismertem meg. Én sovány, hosszasképi 's magas természetűeknek képzeltem eddig a' Poetákat; 's csudálkoztam Berzsenyin. Csínosan mint a' többi vármegyei Urak volt

öltözve. — Ismét verseiről szóllottunk B-nek. Én, mondá a' Báró, így osztanám fel B-nek verseit: I. Könyv: Anacreonticumok. (A' szerelmet éneklő darabokat érti ezen czímen) II. K. *Ódák*, mellyekben a' Lebensklugheitot vagy Lebensweisheitot éneklí. III. K. *Epistolák* (B. Prónaynak mind Epistel az a' melly darab Valakihez van datálva; epistel az is, a' melly Kazinczyhoz, Kishez, Prónayhoz 's a' t. addressiroztatott!) Mit tart Professor Úr Bnek magyarságáról, kérdé Beregszászit. «Igen bátor; sok új szavakkal él!» De az Berzsenyiben nem tűnik úgy a' szembe mint a' Catholicus atyafiának írásaiban. A' Báró elővette P. Pápaít 's megmutatta a' *szobor, ravatal* szavakat. A' conjugatiókról tanakodtunk, ugymint az *íkes* igékről. A' Báró Arankára citált, a' Prof. kevesett [!] szóllott, én hosszasan elmondám reflexióimat az *ik* elhagyathatása felől, 's adprobatúr-t kaptam. Kilencz órát verte, mikor eloszlottunk. A' kis Kazinczynál vacsoráltam.

Ma Lasztóczy Commissióimhoz fogok. Helmecczinek által adtam a' csomót. Ő írni fog. Analogiát találtam a' *Lény* szavára. *Me-het le-het, mé-n v. ny*, admissorius 's a' t. Rádaynak csak a' Siskovics levele megérkeztével adom által a' levelet, mert a' lovak, 's Tisztek járván rajtok, kicsinyek, vének 's kicsigázottak, úgy beszéllé a' kocsisom, ki ma itt volt.

Pest, Januar. 17d. 1814.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2580.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Pest, Januar 18d. 1814.

Kazinczynak Szemere Pál, a' Triász' legifjabbika,
forró szíves szeretetét 's tiszteletét!

Édes Uram Bátyám, tisztelt atyai barátom! Tegnap estve a' Triász szinte éjféli két óráig tartotta gyűlését. Társaim a' tanácskozást talán a' vőlegény oktatása végett, azon kezdték, mint kellessen feleségeinkkel bánni; 's az végeztetelt hogy mindenkor a' legnemesebben. A' jó vagy rossz tanácstól függ, hogy feleségeinkben jó vagy rossz Daemont birhassunk. Az Asszonyokban uralkodó gyengeség a' Rechthaberey, így beszéllé egyikünk; tehát azon kell lenni

hogy ez bennük semmi módon ne ingereltessék; 's akkor kell őket botlásaikra figyelmetesekké tenni midőn esendések 's jó kedvűek. Messze ment a' beszéd 's az lett a' vége hogy mindenik Társnak a' maga hibáji a' más két társak által felfedeztettek 's a' sor legelőször is engemet ért. Én Palit bizony igen igen szeretem, de még felette sokat kívánnék természetében változtatni. Néki legnagyobb hibája a' kislelkűség. Eggy váratlan kis csapás kétségbe ejti 's azután elmakacsul. Ez érzékeny szívetől ered: monda mentségemre az egyyik. A' szerfeletti érzékenység is veszedelmes gyengeség; felele az elsőbb: földi életet élünk 's nem mennyeit, 's égető nyarat 's fagyalaló telet 's nem mindenkor csak mérsékelt tavaszt és nyárt, szűkség tehát hogy a' viszontagságokhoz megedzett testünk és lelkünk légyen.

Ezen kívül én Paliban több Welttönt kívánnék. Csak azt említem, hogy midőn Törtelyen hált, Vidát, nékie barátját, elmulasztotta meglátogatni. Megtörtént az is, hogy két hétig is bennt volt Pesten, 's feleségemnek feléje sem ment; pedig tudta hogy látogatása az én távollétemben jótétel volt volna. Az illy gondatlanság, feledékenység nem fér öszve érzékeny szívvel. Tudom én hogy Pali jó és szíves barát; de jónak és szívesnek nemcsak lennünk kell, hanem látszanunk is. Ettől a' gondatlanságtól féltém én ötet házassági körülállásaiban is. Multság, időöltés, nyájaskodás, játék, kedvkeresés, önnön aldozat — ezek azok a' mellyekkel a' hitves hitvесе, a' barát barátja eránt szeretetét kinyilatkoztatja, 's ezek és illyenek kötik osztán a' legszebb, legtartósabb lánczokat. E' részben a' Triász öregének is szöll a' leczke 's még talán inkább mint Palinak.

Egyik Társam még azt a' hibát találá bennem, hogy nékem nagyon romantisch praetensióim vagynak némelly dolgok eránt. Az erkölcsről, nagylélekről, jó szivről, házi boldogságról többet papolok mint illik, 's gyakran ott, a' hol erkölcsi predikáziómnak sem helye sem ideje. Ha így fogok cselekedni hitvesemmel is, úgymond; akkor az azt fogja gondolni hogy a' czélzás őreá vagyon, csak hogy bizodalمام nincs világosan 's egyenesen szöllani; azt fogja gondolni, hogy benne, a' ki ember szint úgy mint én, angyalt akarok bírni, 's a' legjobb is látván hogy ereje felett kívánok tőle, elkedvetlenedik, kétséges lesz minden cselekedet felől 's bizodalmatlan. Vagy pedig ő is romantisch praetensiókkal fog lenni erántam. Pedig ez az élet csak azoknak ad eleget, a' kik keveset várnak, keveset kívánnak tőle.

A' Triász' Örege azzal vádoltatott hogy a' baráti nevezettel gyakran vissza él. Eggy ismeretlen jön házához, édesen viseltetik eránta, 's azonnal *barátom* a' titulusa. Az özvegy Társnak azt vetettük elő, hogy titoktartatlan 's hihordozó, és hogy azok eránt, a' kik nem barátai, a' határon túl kevély.

Tudja e Édes Uram Bátyám mit óhajtottam egynéhányszor beszélgetéseink alatt? Azt, hogy bár csak az én Kriskám jelen lehetne 's hallgathatná barátaimat. Ért engemet Édes Uram Bátyám 's tudja miért óhajtottam ezt. Nem volna, nem lehetne nagyobb örömem, ha azokat kiket én szeretek, Kriskám is szeretné. Hiszen én kevélységemet érzem abban, hogy az én barátaim mindnyájan a' szeretetre legméltóbb lelkek. Osztán háládatlan volnék ha azt nem vallanám, hogy a' mi jó van bennem, mind azt eggy Kazinczy-nak, eggy Vitkovicsnak 's eggy Horvátnak köszönöm.

Virág Berzsenyi és a' Sonettírók ellen satyrát készített. A' Munka Horvátnak szöll. Társaim nem akarják nékem megmutatni, attól tartván hogy elkedvetlenedem, azonban beszéllettek róla holmit. Ennyit tudok: Pontyi belép Virághoz; 's elmond egynéhány görög szót, mint ezen féltvers: (*Rim*) *Küpris*, (*Bengala*) *Paphós* (*et caetera graeca*, ez más versben). Eggy vers így kezdődik: *Majd ha midőn mikoron* a' Berzsenyi *Mint majd midőn lángszárnyakon*-ja kifütyölésére — Pontyi dicsekedik hogy lángszárnyakon jár 's sonetteket is zeng, 's inti Virágot hogy kövesse neki példáját. Ha, úgymond az én tonusomban írtál, nem korbácsolt volna meg a' Bécsi Rec. Imhol eggy más levele Virágnak Horváthoz. Ezeket titkon!

Horvát Istvánnak

Jan. 3. 1814.

Mint vagy ez újságkor? Horvát; légy boldog, óhajtom,
Én frisen és vígan látom rámadni napunkat,
A' mit imezből is sajdúhatsz nem kis örömmel:
E' jeles esztendő' másod napjára szerencsés
Álmomból felkeltem után Terbécsai, régi
Juris consultus (mert o' nevet adta magának),
Bétoppant. Kít akarsz? „Téged“, mond római módra.
Én is hát csak ezen hangon tituláltam az embert.
Új-le; beszéllegessünk. A' multról kezdde beszélni.
Hogy, ki legyek, mi legyek, tudgyad, megmondom előre:

Én Fülckit mint mesteremet hallgattam ezerszer,
 (Tudd meg) correpetálta velem jura Urbis et orbis.
 Ótet mint hazafit méltó ismérned; amaz nagy
 Bendeguzot képzeld: derekát öv 's mente fűdözte,
 Bal czombján nagy görbe magyar kard lóga; fejében
 Fő méltóságú kalpag, mint nemzeti czímer.
 Ingadozott mikor útszákön járkála. Budának
 És Pestnek nem méltatlan fia. Nem de nem áldott
 Században született? Kinek a' példája felébreszt,
 Nem de nem áldott Az? Ha tanított nem, de nem a' jó!
 'S hív repetens társtól, mástól áldásokat érdeml?
 A' sok nem de nem-et miglen predikálta, szememre
 Álom jött; hát felrikkantott: Nem de nem úgy van;
 Censúrárt azon egy napon adtunk, 's ritka dücsőség
 Áradt ránk; minden salapolt örömeben, aligság
 Birta magát, sőt földre ledőlt kaczogásai közben.
 „Vox populi diploma helyett volt.“ Erre helyemből
 Mozdulván, kelvén fejemet neki megbillentém;
 Ó mélyebbre hajolt; mert hátúl haslaga minden
 Gombjaitól szabadulván pattoga: 's kezdte szabóját
 Szidni: kicsiny kár ez, mondám, egy replica helyre
 Hozza. „Hogy a' kórság nem vitte, ki pörteni kezdett!
 Éu, agymond, ezután magamat nem foglalom abban;
 Bár eddig se gyötörtem volna hiába! hiába!“
 Légy hát Versköltő. „Kitaláltad mennyei Vares!“
 Örvendek. „Régen, már régen, mint beteg ember
 Jó szert, mint szarvas fris forrást, kecske zanótot,
 Denique mint kíván méhkast oh medye, szerettem
 A' verset.“ Vannak nem kétlem, könyveid arra
 „Vannak; most is ihol! kebelemből húzhatok egy, két,
 'S több darabot. Rémekek, bizonyommal mondhatom. Lénnek
 Authora füst-vakaró, új esztendőre szerezte.
 A' jobb házából érette bevette jutalmát;
 Ezt Azok osztották, kik majd ide majd oda lótnak
 A' rájok bizatott levelekkel. Mondva csinálták
 Mind ezeket, hát jól vannak készítve. De látom,
 Órád délre siet.“ Sőt rest ma, 's neheztelek érte.
 Meghajtotta magát 's elment Terbócsai tölem.
 Itten eszembe jutott Flaccus mondása 's tanácsa:
 Nyergeset ökör, jármot rest ló kér. Tartsa meg a' mit
 Tud kiki, úgy vélném, 's csak azont folytassa tovább is.

VIRÁG.

A' *Történet* nevű versben (Berzs. ellen) egy kis változást tettem. A' mi nálad vagyon, mihent időd leend, hozd el, hogy hozzá adhassam, a' mi hiával van. Ne mutasd senkinek. Terbócsait, ha akarod, megmutathatod. Élni siess, *Virág Horváthoz*.

[Eredetije a Szemerelár IV. kötetében.]

2581.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Úrnak
Kölcsey Ferencz forró tiszteletét!

Edes Uram Bátyámnak Január' elején írt levelét öt nappal ezelőtt Debreczenbe küldék utánam, 's hogy akkor mindjárt nem válaszoltam, elfoglaltatásom volt oka. Kállaym, ki most talán utólszor látogatta-meg e' környéket, készült vissza Bécsbe, 's használnom kelle minden pillantatot, mellyben még vele lehettem. A' Decem-ber' másodikán írt levelet csak tegnap vettem.

A' tudvalevő esomót ezen utolsó levél vétele előtt magam által vittem Semjénbe 's pecsét alatt a' Papnál tétetett-le: ohajtanám, hogy minél előbb Uram Bátyámhoz juthasson, 's Uram Bátyám egyszer a' régen várt örömet élhesse. A' esomó közé pecsételt levél-két még akkor írák, midőn szándékomat — Kállayt elkísérni — meg nem változtattam, e' szerént ismét honnmaradtam, 's bár maradnom ne kellett volna!

Uram Bátyámnak levelei nékem sokképen okoztak fájdalomat. Az a' mi Uram Bátyám' háza népéről 's magáról, a' mi a' tisztelt Horvátrol, 's a' mi Báróczyrol íratott, lehetetlen, hogy minden mostani tompaságom mellett is, mélyen ne illessen. Nincs erőm, ezen bágyadásomban, hogy panaszojjak, de szemem könnyel van elborúlva. —

Bessenyeinek képe eránt mind eddig semmi bizonyost nem tudhattam, némelly processualis tiszteket ismerek 's azoktól fogok tudakozódni, ha másképen nyomába nem akadok, inkább magam elmegyek Kovácsiba 's a' dolgot világosságra hozom.

Palinak Széphalmonn írt soraiban emlékezet tetetett Nagy Ferenczről a' Homér' fordítójáról, bár tőle próbákat kapna Pali, 's velem ígérete szerént közlené. Attól az embertől sokat várni semmi okom nincsen. Batrachomyomachíáját ugyan el nem olvastam, de

Original versei türhetetlenek. Azonban ha ezrek közt egy expressiót talál jól, még is nyerünk általa valamit. Probáljuk darab időtől fogva a' Görög 's Német componált szavakat követni, de annyit még nem tettünk, ('s tenni mikor fogunk?), hogy Homért fordíthassuk, 's kivált Hexameterekbe fordíthassuk. Részemről is forró hálával tartoznám annak a' ki csak meglehetősen fordítást is adna. Én csak azon Hymnust próbáltam *Μνησομαι οὐδὲ λατομαι Απολλωνος εξατοιο* stbb. 's nem tudtam semmire menni. Így jártam Bionnál is, 's úgy vettem észre, hogy a' nehézség a' compositiókon kívül a' Dactylusok' nem létéből származik. Sok van, a' mit a' németeknek irigyenünk kell, akarmit mondjon Debreczen.

Prof. Erceinek *philosophiájába* is tekintetem végre. Minő praefidentia 's homloktalanság! Adná az ég, hogy többet ne írna. De írni fog bizonyosan, 's philosophiáján kívül még statisticát is. Engem arra kért hogy írjak tanítványi' számára Aestheticát, még pedig ne a' Kant' principiumai, hanem a' tapasztalás principiumi szerént, mellyeket Ő követ. Azon ellenvetésemre, hogy azon principiumok már megavúltak, 's ha az újakhoz nem szabjuk magunkat, Goethének, Schillernek 's Schlegelnek tanítványaiktól kinevetteünk, azt felelé, hogy azzal gondolni nem kell. Jó volna ezen embernek valamelly Litteratur-Zeitungban tudtára adni, hogy ő épen olly kiesiny, mint a' milyen nagynak hiszi magát, 's hogy a' nemzet culturájának ninesen a' hátralévő darabokra szüksége. Talán megtérne, 's vagy nem írna többet, vagy legalább szerényebb lenne 's esinosabb.

Üresen kell hagynom a' hátramaradt lapot, mert nines tehetőségemben, hogy többet írjak. Levelemnek apró czikkelyei mutatják, hogy szárazbb vagyok a' köz embernél.

Ajánlom magamat Édes Uram Bátyámnak. *αγαπητον υιον*
Álmosd. Január. 22dik. 1814.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2582.

Kazinczy . Kis Jánosnak.

Széphalom, Jan. 23d. 1814.

Kedves barátom,

Köszönöm barátságos részvételet, mellyel szenvedéseimben osztózol. Ez a' négy hónap életemnek legszomorúbb szakaszai közé

tartozik; a' Sors azon oldalaimon verdesett, a' mellyeken legkevesbbé vagyok elkeményedve csapkodásainak. Előbb feleségem álla-ki egy halálos nyavalyát, azután a' két leányom, továbbá a' Napam, a' ki ide látogatásképen jött 's harmad nap múlva ágyba esett; én magam mintegy tíz nap nem kelheték-ki az ágyból; mostan pedig a' két fiam szenved fogaira. A' halál' Angyala nem öle-meg közzülünk senkit; de eltölte reittegéssel hogy feleségem nem fog sok esztendő-kig élhetni; nagyon el van gyöngülve. Rettenetes jövődő várhat reám. Mit csinálnék nevetlen, 's anyai gondok nélkül szűkölködő gyermekeimmel? mi lenne belőlem? — Fordúljunk-el e' képektől. —

Láttad e már az úgy nevezett *Mondolatot*? Egy jó ember, kit nevérol sem vala szerencsém ismerni, megküldötte azt nekem, 's tudatta velem, hogy az Somogyi Gedeon Veszprémi Esküdtnek a' munkája. — A' marhaság faj, mint Socratesznek midőn pofon ütöt-ték, vagy midőn Aristophanesz nevetségessé 's gyűlöletessé akarta tenni. De nyugodalmamat teljességgel meg nem zavarta. — Huic uni multos Marios inesse — ezt kiáltom én is. Inmissus percussor est. Egy szamarat festeni 's Péternek Pálnak nevét a' számaron ülő felibe írni — ész és elérhető czél nélkül írásaimból egy Cen-tót szövni — 's az én szavaimat a' Barczafalvi Szabó Dávidéval és Pethe Ferenczével (ki Képzelmésznek nevezte a' Poetát) egyyüve keverni, 's így osztán rajtok nevetni, arra sok ész nem kell, arra valami egyéb kell mint ész. Ha én Kisfaludy volnék, nagyon fognék pirúlni ezért a' formális és eszetlen pasquillért.

Mindenfelé ickálok tudósításokért hogy Báróczynak életét meg-írhasam, 's még sem tudom elvégezni. Ma vettem végre egy csak-nem egészen megnyugtató levelet a' mi Döbrenteinktől. Így kevés napok alatt el leszen készítve Biographiája, hogy Munkájának utolsó darabja mellé tétessék. — *Védelmeszett Magyar Nyelvet* eltiltá a' Censura.

Octob. oltá semmi sem sül kezeim közt, 's barátim nem fogják megérteni hogy a' sűrű levelező miért hallgat. Ha az ég derültebb napokat hoz reám, tünyságomat ki fogom pótolni.

Leveleim' esomója Töled hozzám még el nem érkezett. Köszö-nöm kérésem' teljesítését. Bár boldogúlhasak tudva való szán-dékomban!

Horváth Zsigmondnak Amerikája eránt sokan tudakozódnak nálam. Igen jól tenné ez a' barátunk, ha a' Magy. Ujs. levelekben jelentést tenne eránta a' Közönseghez.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Az élet' Istene tartson meg
Tegedet 's tartsa-meg tiszteletemre méltó Kedvesedet, 's szép remé-
nyű gyermekeidet.

tisztelő barátod
Kazinczy Ferencz mpr.

Vetted e már Horatziusi leveleid' csomóját?

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2583.

Németh Aristipp — Kazinczynak.

Kedves Tekintetes Ur,

Érdemem felett való jóakaró Uram!

Hallván már egynéhány izben a' Tekintetes Urnak felőlem való tudakozódását, el nem mulathattam, hogy a' T. Ur előtt háladatosságomnak kiöntéséért 's megbizonyításáért a' rólam való megemlékezés végett levelemmel tiszteletet ne tennék. Gyenge ugyan még most tehetségem és alkalmatlan egy olly férjfiú' irásban bényújtandó tiszteletének elegendő tsinosan való kifejezésére, a' kinek a' Magyar Helikonon szerzett Érdemei a' vas fogú időn, és a' mulandóságban fognak triumphálni; de jó szívből eredvén, reménytelen, hogy azon barátságának szentségéért, mellyel a' pályafutását csak felényire végező, és idejének előtte a' leg szebb korban a' más boldogabb vidékekre vándorló Atya eránt viseltetett a' Tekintetes Ur, nem fogja megvetni a' korán árvaságra hagyatott fiút. Bizonyágim ebben a' Fő. Tiszt. Kis János Superintendens Urhoz írott Levelei a' Tites Urnak, a' mellyekben felőlem tudakozódott és intett, hogy szorgalmasan tanulván azon legyek, hogy végre elhúnyt édes Uram Atyám nyomait tapodhassam. Köszönöm ezen mint egy atyai intést 's tanácsot ezerszer, és minden erőmből azon fogok törekedni, hogy teljesedésre lépjen. Utban-is vagyok már — lábom az iskolák közzöbjét tapodja. Még most ugyan a' gyermeki-ész nem sokat enged reménylni, mert csak a' harmadik iskolában járok; de szorgalom, izzadás, munka 's törekedés által eljön végre az az időpont, mellyben a' most virágzó, vagyis csak bimbózó kor gyümölcsöt nyújt a' munkásnak. Az új esztendőre pedig gratulálok a' Tites Urnak 's kívánom hogy ne csak e' jelen való új esztendőt tölthesse el a' Tites Aszszonysággal együtt szerentsésszen, megelégedve 's egésséggel, hanem

még több számosokat-is; ne csak ebbe legyen a' Magyar Ég durva homályit eloszlato Genius, hanem még több számos esztendőkbén is. Aszszonyanyám tiszteli a' Tettes Urat 's Aszszonságot. Én pedig a' Tettes Urnak 's Aszszonságnak kezeit tsókolván, 's magamat tovább is gratziájokban ajánlván, maradok

A' Tettes Urnak 's Aszszonságnak

Sopronban Die 26. Jan. 1814

alázatos szolgálja

Németh Aristipp mk.

U. i. Aristipp ezen maga kezével irtt de nem tudom mitsoda zavaros stylusu Praeceptor által dictált levelet ma hozta hozzám. Elküldöm, jóllehet félek, hogy vagy Magad vagy Familiádnak valamelyik kedves Tagja betegek vagytok 's minden levél alkalmatlan-kodik. Vajha nagy nyughatalanságomnak, melyet már két levelemben is jelentettem, az a' tudósításod vethetne véget, hogy semmi bajotok nintsen. Isten veled és minden kedveseiddel.

Sopr. Jan. 26dikán, 1814.

örökös barátod Kis János.

[Eredetiye a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2584.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 29. Jan. 814.

Kedves Barátom!

Hogy írásimat Te fogod olvasni ez a' képzelés mozgaltya pennámat. Mióta meg ígértél engem, mind azon töröm eszemét, miképpen ígézzelek meg Téged én is. Mikor írásaidat olvasom, úgy teltszik, mintha én fognék kezét veled, valahol látom, hogy poetai gondolatid a' Philosophiával kezét fognak: mint két egybe találkozó testvér atyafiaknak úgy örvendek.

Az itt lévő mellék írásban¹ van egy *Fortsetzung*, melybe megtanálod a' Keresztyénség Periodussait pragmatice fel osztva.

A' más két darab: *Entwickelung der menschlichen Ordnung* — itt a' maga systemai heljén találod, a' mit máskör rapsodiee írtam volt az el rejtetett szabadságról. Légy egésségben.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4n. 31. sz.]

¹ A levél mellett nincs semmi melléklet.

2585.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Almás, Januar 30d. 1814.

Édes Uram Bátyám,

forrón szeretett 's tisztelt atyai barátom!

slm. Minekutána Kedden délután Péczelről megindúltam 's azon éjjel a' Vacsi erdők csárdájában, másnap Kecskeméten, továbbá Vadkerten, 's végtére Pénteken Mély-Kúton háltam, tegnap ugymint e' f. hó 29dikén ide megérkeztem. Nem írhatom hogy a' legszerencsésebben. Mert a' rögös út irgalmatlanúl elrázott. Ezenkívül elragadtak a' lovak, 's felfordúltam 's térdem kalácsán, mind a' kettőn nagy sebeket kaptam. De gráziául veszem a' történettől, hogy csak ennyi bajom esett. Bár szerencsésen hazaérhetnék.

A' Consiliarius szívesen fogadott, szívesen látott. A' fija által határozott alkut feljebb emelte sokkal. Száz hetven hat koronás tallerra ötszáz váltót kelle fizetnem. Ez bizony sok. Meg fogja látni Édes Uram Bátyám milyenek lesznek a' lovak. Nem kicsinyek, nem vének, 's szegsárga szőrűk.

Csütörtökön Izsákon ebédeltem. Ott lakik Gyárfás,* Mátyási József. Mig tüzet rakattam 's ebédet melegítették, elvezettetém magamat a' Kis Biróval Mátyásihoz. A' konyhában előmbe jött. Alázatos szolgálja az Úrnak mondék, 's be akartam menni oda a' honnan M. kijött. Emide tessék, kérem: monda M. Egy hideg szobácskába léptünk be. A' Magyar Iróknak kedvellője vagyok, utam erre van, meg akarám az Urat látogatni. Talán nem is ismer? Én Sz. P. vagyok. — Oh kis korában sokat láttam a' Tek. Öreg Agens Úrnál. — 'S mit csinálnak a' Muzsák? Alusznak hosszas nappaljok után. — Kár! A' kezdetet nem kellett volna elhagyni. Nincs kedv és kedvező körülállás. Ekkor Reviczkyt kezdette átkozni. 'S végtére egy nagy csomó irást hozza elő, verseit; a' dormitáló Muzsákéit! Sietek, mondám, de gyerünk a' faluházhoz 's beszélgessünk együtt egy kis korig! — Szívesen de épen occupatióm van 's most akarék beretválkozni. Nem tartóztatom tehát:

* Czelzás a' Vitkovieshoz írt Epistolában előforduló Gyárfásra, az az Calvinista Deák Mátyásira. — Kazinczy F. jegyzete!

's búcsúztam 's nem marasztott. Azt ígérém hogy visszajövet meglátogatom 's egy éjjelt nála töltök. Majd megvállik! Szeretném látni, Mátyási haladott e korával mint az Irók szoktanak.

Nem írtam még Édes Uram Bátyámnak, hogy Göthének képét színnel festve Kärbling festőnél Pesten Helmecczivel együtt láttam. Egy bizonyos Kereskedő van Pesten a' ki a' tudományokat kedveli 's Weimarban járt 's Göthének tiszteletére volt 's Göthe ült számára. Atyjafija azon Bécsi Libr. Censornak, ki az Édes Uram Bátyám Bar[n]helmjét revideálta, a' neve is az, de nem jut eszembe. Én a' nevek megtartásában szerencsétlen vagyok. Oliva, Oliva! Most jutott eszembe. Kérni fogom Kärblinget hogy vezessen fel ennél az Olivánál, mihelytt Pesten lészek. Akkor osztán azokat írom meg a' miket tőle hallani fogok a' kép és Göthe felől. Csókolom kezeiket, Édes Uram Bátyám!

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2586.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, [jan.] 31d. 1814.

Tisztelt kedves Barátom!

Két igen nagy tekintetű leveledre hallgatok már 3. holnap olta, 's tovább fognék még hallgatni ha lelkiösmeretem fel nem riasztana, hogy te az én hosszas hallgatásomat hidegség jeléül veheted magad eránt, vagy azoknak felsőges tárgyai eránt. Rég nem valék alkalmas illy levelekre, feleségem gyógyula-fel egy halálos nyavalyából, azután két gyermekem, a' napam látogatásunkra jött, 's ágyba esett, már azt hittem az öldöklés' angyala van fejem felett, midőn magam is megbetegedve 10 napot fekvém; — most ismét vígan tekinthetek körül.

Minekeltötte Philosophiádra mennék, engedd-meg hogy elbeszélhessem, melly tisztelettel illetetem-meg egy marha-ember által.

Kevés minutummal ez előtt egy vastag levelet kapék a' postán, felbontom, 's egy *Mondolat* titulusú könyvecskét találók benne, mellyet egy jó, de előttem ismeretlen ember küldé-meg azon tudósítással hogy azt egy Somogyi Gedeon nevű Veszprémi esküdt írta. A' könyv előtt egy réz vagyon, melly engem ad elő, egy

számárparipán nyargalva a' dicsőség temploma felé, mely mellett egy szikláshegy' tetején a' Pegasus áll, 's alatta egy Satyr; az egész irás nem egyéb, mint egy Cento, melyet ez az ur az én irásaimból, és a' Berzsenyiéből szőtt, és egy Lexicona az új szónak, nem csak a' mellyeket én csináltam, hanem a' mellyeket a' Pataki Szabó Dávid, és Pethe is csináltak. Elolvastam, nem mondhatom hogy minden háborodás nélkül, de nyugalommal. Socrates megtámadtván a' theatrumba Aristophanes által, felkelt rögtön hogy ötet lássa a' nép, — más elfogott volna bújni. Ez a' nyavalyás esküdt *inmissus mihi percussor est*. A' Kisfaludy kevélységének köszönhetem ezt a' bolondságot, 's ígérem hogy esküdt Somogyi urammal fel nem lépek, 's azt hiszem hogy arra szükségem sincs.

Két rendbéli deák verseid, úgy gyanitom, azért nem jöttek-ki az újság-levelekbe, mert kiadójk is úgy vette mint én. Édes barátom! Erre felelj: *Lehet-é eset mellyhen szabad lehetne a' haza ellen kardot fogni?* Coriolant kell-é javalnunk, vagy Themistoclest? Mit mondanál gr. Gyulaira ha az ellenséghez által szökne, 's ellenünk támadna, 's azt mondaná hogy ő nem a' haza ellen, hanem a' hazának elnyomói ellen dolgozik? Én sajnálom a' nagy Moreaut a' kinek nem marada ideje látatni Európával, 's a' későbbi időkkel, melly okok inditák ezen vétkes lépésre. Ha ezt látathatá vala, talám én is vétlennek fogtam ötet nézni. Most mint Magyar örvendek, hogy hozzánk jött, 's a' veszélyt határainkan elkergette. A' Svecziai korona örökös felől másképen itélek, nékie Sveczia leve a' hazája, noha én úgy sem kelnék soha Mországg ellen; — most a' tárgyra, a' mint leveled sora van.

Végtelenül szép az a' mit te én előmbe adsz, és még soha nem láttam bé ennyire titkaidba, 's örvendek hogy láthatom. A' világ úgy hiszi, a' Religio bizonyos hívendő dolgok' egyeteme — *systema rerum credendarum*, — 's minckutána Cath. és Protest. ezen elhívendő dolgok felett hol eggyeznek, hol nem eggyeznek egymással, igen is illő vala a' perben bizonyos *criterium veritatis* feltenni, 's az nállok az *ész*, és az *Isten kinyilatkoztatása*, az az, az obsequium, és examen. Hogy tévelygés az egész dolog, azt egészen a' szerént hiszem mint te írod.

«Gottheit, Freiheit, Unsterblichkeit»; a' kritika ezt kitörlé a' tudományok sorából, de nem a' szívből, a' lelkiismeretből.

Épen ezt irtam a' Pápai Theologusnak, 's azt értettem a' *Sejditések* alatt; megmutatni nem lehet, de mivel szívünk van, látni való hogy azt nem bírjuk azért, hogy nálunk használatlan legyen: «Die kritische Philosophie, welche gegen die Anmassungen der Vernunft gerichtet ist, verfährt bei diesen frei aufgestellten Idealen negativ.» Ezt nem tudom ha értem-é — Anmassung? azaz, ott hozott ítélet, a' hol nem értem, mert a' görög szó értelme azt mutatja, hogy a' megítélésre való dolgok felől az észé a' megítélhetés jussa. Úgy fogod ezt te is érteni, mert azt mondád fellyebb, hogy ezen tárgyakat a' kritika Philosophia kitörlé a' tudományok sorából, 's a' szives lelkiismeret sejditéseire, nem — tudásaira hagyá.

Nem csak azt kell kérdeni, mit használt a' Protestantismus, hanem azt is, mit ártott. Nem az Antagonism szülte-é azt hogy a' pápista a' világosodás után is ott van a' hol hajdan volt a' sötétség éjfélelben? Ebben nem vagyok a' te értelmében, de szeretném ha sok szó nélkül megértenél, 's meg akarnál érteni.

Ha a' Protestantismus volt volna az első, 's a' Cath. szakadt volna el tőle, 's azt tanította volna hogy néki van igaza, és nem annak, úgy ezt vádolnám. Valóban ártott a' protestantismus, mert örökkössé tette az antagonismust, és ezivódás által a' pert, melyről ha lemondani fogott volna a' Cath. eláll, de így a' *Pápista a' világosodás után is ott áll hol valaha volt.* De hát a' Protestans nem ott áll a' hol valaha volt? Tekintsd sorba az Üniv. Prof. sorait Pesten, és Bécsben, és azt a' Praedicatorot a' Sz. István templomába, kiről irtam. O' vagynak ott is sötétség fiaai elegenden majores, és minores. De tudod-é mit tanít Prof. Szathmári Patakon?: «*Egygik fél olyan mint a' másik, 's a' Protestans fél jobb, de nem azért jobb mert protestans, hanem más egyéb jókért.*» — Az én hitem, vagy nem is tudom minek nevezzem, hogy a' szó zavarba ne hozza megértésemet ebben áll:

Popularis religio nélkül nem élhetünk, a' fenntebb való nem okosság oszlályrésze. Socrates, és Cicero tisztelték a' közönséges vallást, pedig nem hitték; Horatz világosan keczagta, 's mégis tisztelte.

Éppen így bánik a' pápista, 's mi kár benne? M. Theresia alatt Maximilian Stolt egy görög Homerral ment misére; elárulattott, 's szerencsére egy görög nyelven írott breviariumot kapott,

's előmutatta a' szép, és kegyes Császárnénak. Így bánnak a' mostaniak is. Elmondják a' Misét szíves tisztelettel, mert ez *szent* az őket hallgatók szemeiben. Rájniz József Jesuita Luther ellen perorált a' predicaló székben, és most hallom hogy közeledvén halálához, készületlenül ment a' más világra, hol Luther bizonyosan szemére véti, hogy lelkiismerete ellenére mért beszéllett ellenc. Ott megbékéllenek. Sokat lehetne efélét mondani.

Édes barátom, ezen levelem alatt legalább tizszer ugrottam fel a' székről, nagy zavarokba voltam, sejtethéd. Adósod vagyok felelettel arra, mit Arankának irtál a' szabadságról. Csenedesebb időbe írom.

Ölöllek, tisztellek, szeretlek.

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

2587.

Berzsényi Dániel — Kazinczynak.

Mikla, Febr. 1. 1814.

Tisztelt Barátom!

En a' Mondolatról semmit nem tudok, küld meg, kérlek, curiosus vagyok azt látni; Anyád emlékezetét sem láttam, sem a' Himfi recensióját, küld meg ezeket is, ha terhedre nem lesz.

Restauratióknak nagy zajjal ment. Csapody egész pártjával egygyütt el nyomatott. Ordinarius lett Kovács Antal, Substitutus Somsics Miklós, Fiscalis Csépan István. Szokolay egészen ki maradt, Sárközy meg hagyatott a' Perceptorságban, de a' mint az ellenpárt tagjaitól értém, csak büntetésül. Somsics és Csépan parlamentariss emberek, kivált Somsicsot látni, hallani gyönyörtőség. Egyéberánt számtalan factiók 's furesa jelenések voltak, de a' mellyeket én már mint gyermekkedéseket el feledtem. Teleky az igen hatalmas Somogyi nemességnek mindenben enged.

Ilát Músád mint van, 's mit munkál? Rég ohajtom halhatatlan szavát! Írj, kérlek, 's ne szűnj meg engem szeretni.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2588.

Virág Benedek — Kazinczynak.

Barátom!

Nem kell dolgaimat tudakoznod; előre ki mondom:
 Egy csont, a' mellyel kenyeret, húst metszeni szoktam,
 Egy csont a' számban, mondok meg kínza: November,
 És a' melly jár nyomban utána, December, elégszer
 Látták, mint hányám magamat hol székre, hol ágyra.
 Néha kis álom után nagy fájdalom erre meg arra
 Szédített: eleget tusakodtam, 's minden erőmből
 Ellent állottam (mert gyáván tűrni, számárság):
 Minden erom, érzém, nem sokból álla. Leginkább
 Fájt, hogy sem toll, sem könyv, sem vers, semmi se tetszett,
 Mint „v á g á n y” nélkül e' sánta sor. Oh legyen ilyen
 Vendég házadtól nagy meszsze! Kazinczy; henyélő
 Therzitet illet nem mást. Elvégre, hogy a' Tél
 A' sok nedvekből jegeket tett, esendemet élem.
 Ez most legyen elég. A' többit majd, ha tavaszra
 Űrünk, Euridicom vígan kibeszéli előtted.

Horatiusból fogok adni három négy darabot. Ezekon kívül
 lesznek egyhez máshoz . . . Gyka Emmanuel Constantínhoz egy Óda
 Csehi haláláról. Egygyütt tanultak, együtt is akartak élni 's halni,
 a' mint ezt nekem maga Gyka beszélte. Jan. 20dikán hozzám jött,
 úgy vélem testvére, ki engem az ő nevében kért, hogy kis fiának
 lennék igazgatója. Mindent ígért, a' mit szívem lelkem kívánna.
 De én «quam multa non desidero!» A' testvére mondta, hogy Csehi
 Kobel mellett (ha jól emlékezem) Galicziában esett el. Egy kozák
 vadász úgy találta, hogy mingyárt lefordult lováról. Ez nincs meg
 a' katona Protocolumban. Biographiájában tehát — talán nem kel-
 lene említied.

Én versemben irtam: alacson Gonosz lón

Gyilkosa néki.

Jó ügyért harczolt 's ez az a' mi könnyűt

Bűnkön: Ó Szentnek fia, s jobb világon,

A' nagy erkölcsnek menedék helyében

Vette jutalmát.

A' halandóság keze 's ércze gyarló.
 Zengj dücsőséget neki énekedben,
 Músa! mert a' kit te szeretsz, csak annak
 Kedvez az Ég is.

Élni siess! Légy boldog. Budán. Tabánban Február elején 1814.
 Virág mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 174. sz.]

2589.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 3-a Februar. 814.

Tisztelt Kedves Barátom!

Mind Diogeneszednek Dr. Pataki Urtul által adott exemplárjai, mind az azokbul el adottaknak ára még nállam vagyon — nem kapván bizonyos alkalmatosságot el küldésekre, bizonytalanra pedig bizni véteknek tartanám, kérek, utasias, micsoda uton kaphatod ezeket leg jobb móddal. Nékem Komáromy Györgyné mind ez mai napig nem küldött Tölled semmit is — és meg vallom ezen isszonyu inacuratioja éppen nem esik nekem jól -- mert minden, a mi Tölled nékem van száruva, nagyon gyönyörködtetti az mind Leleket, mind Szivemet. Valami módon ad tudára ezen becsületes asszonyságnak, hogy gondjait csak addig tégye férre, míg benne vetett bizodalmodnak eleget tévén, a' rea bizottakat nekem el küldi.

Mostoha időkre juttata bennünket, Duczia lakossait ezen Háború. A' terméketlen esztendő miatt igen kevesünk termett — és még is annyit kell adnunk, mint a' leg bővebb terméskor is meg erőltelve adhatnánk, és pedig úgy jött hogy még kell lenni. Tudod hogy Erdéljnek ki terjedése csak 32 mföldnyire terjed, és ezen esekélj ki terjedésen öt határ őrző Regementjeink vannak, még is a' parancsoltatik, hogy ezen Határ őrző katonaságon kívül a' Provincia részéről 9' holnapok alatt 20000 katona állittassék. Ezt avai egybe vetve, hogy se Uraságnak, se a' szegénységnek úgy szólva semmije nem termett, és még is a Boldog időt meg haladó adót fizessünk --

* A szám úgy van írva, hogy egyáltalán nem bizonyos, minek kell olvasni.

ez Barátom, bizony olj terhes, hogy nem értem, mikép lábolhassuk meg. — A leg főb inség, hála Istennek, meg szünt, t. i. a Brassó környéken ki ütött Pestis, melj terjedésre nem juthatott — és inkább is volt csak valamely symptomája mint a valóságos Pestis maga — csak mintegy 169-en halálozván abba meg. Ezen Pestisre é vagy talán más egyéb ki nézésből Kir. Comissariusnak Klobusiczki József be van ide rendelve, de még meg nem érkezett. Európával mi is olj zavarba keveredénk, hogy nem látom, mi derithesse fel az ohaitott csendességet úgy, hogy a Népek Boldogítására szolgáljon az. Egy Erő és okosság Systemáján fundált nagy testet nem kicsi dolog úgy le dönteni, hogy annak omladékján egyszeribe az emelkedjen fel, a mi czélba van véve. Trophacumokon emelkedet ugyan az fel, de ahhoz hasonló Trophacumok minden győzedelmeink mellett se lévén kezeinkbe — mint üt voltakép ki a dolog, képzeln se tudom, és ha árrul elmélkedem, borzadás környékez — valamint e tárgyba is irtózom méljebben bele ereszkedni Magyar érzéssel, Nemzetem, Constitutióm javát indolum [!] képpen tisztelő érzéssel. Halgatnunk, tünnünk kell, — a jövendőrül pedig remelleni inkább, mint hinni asztot, hogy Boldogságunkat fel deríti. *Haec ad amicissimas aures.*

Nyughatatlanul várom tisztelt grófnédruhalhatni asztot, hogy becses Egéssége egészen hejre állott: az én feleségem is ezen téli napokon fő fájjással, köhögéssel ballódik. Leveledet szerető indulattal várja

tisztelő barátod.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2590.

Kazinczy — Fazekas Istvánnak.

percepti d. 6-a Febr. 1814.

Tisztelendő Úr,

nagy bizodalmú kedves barátom!

Miklós Öcsémhez szóló levelem az Úr előtt fel lesz, gondolom, olvasva, 's ez szükségtelenné teszi hogy az Úrnak újra elmondjam a' mi ott áll, annyival inkább mivel a' fiam' betegsége most minden kedvemet elvette. Kettlenetes dolog alyának azt látni hogy gyermeke élet halál között lebeg. —

Fazekas I. jegyzése. —

Nagyon köszönöm az Úr barátságát hogy kedves Napa Asszonynak és Bernáth Gedeonné Asszonynak halálát velem tudatta. Itt nálunk semmi újság, még afféle sincs, a' mit írhatnak.

Dercsényiné Húgom a' maga leányát Dezsőffy Tamás Urhoz adá férjhez Margonyára. Tudakozódtam az ifjú eránt. 24 esztendő forma, azt mondják; a' ház pedig egy Sáros Vármegyei Úr állítása szerint a' legfényesbb a' Luther emberei közt az egész Sárosban. Az ifjú nekem szép stylusú deák levelet írt, melly azt mutatja hogy jól van elkészülve.

Kigyósi Sámuelné Asszonyomnak az Anyjával e vagy Sámuel testvérével bajai vannak, vagy inkább a' ház népnek van baja magával. Hírem nélkül engem kértek ki a' Vármegyéről Arbiternek Fiscalis Dókus Úrral 's Bodó Sz[olga]bíróval; 's Vasárnap beköszönvén a' Fő Curátori hivatalba, délután ezt is elvégezzük.

A' Sógor Asszonyom azt beszéli hogy az Úr Sógora Szánthó Ur Temesvártt nagyon megkárosodott a' tűz által. Ez a' kár nem lesz az Úr előtt újság. Szívesen sajnálom azt a' szép lelkű embert a' ki a' testvérét olly nemesen segítette. Midőn a' sors az illyeken ejt csapást, mások károsodnak.

A' Miklós Öcsém levelét mellyet hozzám írt, én Victoire-nak küldém által, hogy ha volna ebben valami a' mit az Öcsém Victoire-nak megírni elfelejtett, láthassa Victoire. — Így történt hogy Miklósnak némelly czikkelyeire nem feleltem. Mondja az Úr neki hogy én Velejtén tűzi 's épületre való 's hordóknak és karóknak való fákat vettem, az Ujhelyi Successionalis szőlőbe sok ganajat hordatok, valami szarvas machát vettem, 's zabot és egyebet speculatióra. De a' Frater Antal Uramtól vett sertésből e' télen kevés hasznom lesz, mert olly rosszul voltak tartva, hogy nem lehet malaczkok. — Tisztelje az Úr Öcsém Frater Antal Uramat is az Asszonnyal együtt.

Hát az Úr igyekezik e az Ábrahámnak adott áldást teljesedésbe hozni? vagy csak azt akarja hogy kövekből teremjenek gyermekei? Ajánlom magamat becses barátságába, az Ifjú Asszonyt szívesen tiszteltem, úgy a' szegény Nagy Urat Esperes Urat 's maradok

3. Febr. 1814.

alázatos szolgája

K. F. mp.

[Eredetije a debreczeni főiskola könyvtárában.]

2591.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Febr. 6dikán, 1814.

Kedves barátom,

Tegnap előtt vettem Jan. 21dikén irt leveledet. Meg nem tudom fogni hol késhetett illy sokáig.

A' küldött Medián mustra testesebb a' Széchenyi' Leveleinek papirosánál, de nincs olly szép. Ohajtánám hogy Trattner Úr az én nyomtatásomhoz szebbet kapjon. De inkább ezt, mint közönséges nyolczadrétűt. Ez fogja helyre ütni hogy Munkáim szebb papirosra (íróra, Hollandiaira 's velinre) nem fognak nyomtattatni.

Kezemben vannak a' Debreczeni Homiliáknak minden ivaik, nem leírva, hanem lefestve. Nem győzöm csudálni a' gondos Másoló' gondjait. Én azt hiszem, hogy ezeknek kieresztése kedves ajándék leszen a' Nemzet előtt, 's a' birtokot becsesebbnek nézem mint Horvátunk.

Kistől várok igen is egy csomót; de kitől jö a' másik, nem értem. Régen hever egy csomó Eggenbergernél számomra. Talán azt vette által Kultsár Úr. Tedd azt a' barátságot, tégy ezen érdemes Könyvárosnál kérdést eránta; és ha az a' mit várok, még nála vagyon, vedd által, 's add Szemerénknak. Szeretném ha a' Báróczy olajban festett képét is visszahozná Szemerénk.

Neidl és Grüner Uraktól még nem kaptam válaszl.

Eckhartshausenedet vettem, 's tudod eddig utolsó köszönő levelemből hogy vettem.

Tatay írja hogy vette az Anyám' emlékezetére nyomtatott ívet 's a' mellé tett levelet. Azolta talán három levelet vevék tőle.

Báróczynak életet még e' hónapban fogod venni.

Én mind a' halátalan mind a' halátlan etc. szókkal élek. Jó az ha némelly szókbán két formánk van: nőkünk és nőnkünk, véle és vőle, ád és äd, diadul és diadalom. — Marmontelben nem lelem lap 49 az *ellenkezéshékkel* szót. Ne hidd hogy igen szíves köszönettel nem veszem ha botlást mutatandsz-ki egyik vagy másik írásomban. Sőt azt becsülöm úgy a' mint valóban illik.

Szeretném látni Virágnak h a s l a gos Epistoláját. Ha azt nekem megküldheted, kérelek, küldd. Tudod mennyire égok mindent látni a'

mit ez a' nagylelkű ember ír. Szemerénk minap közlé velem egy versezetét. De nem tudom érteni. — Hogy Horátzot fordítja, azt tapsoló örömmel értem. Horátznak Epistoláját csak nek i kellene fordítani. —

Láttad e már a' Mondolatot? Tudsz e valamit Írója felől? Ha elveszett volna utolsó levelem, hadd mondóm-el itt újra, hogy az a' marhaság nyugalmamat fel nem zavarta. Az nem egyéb mint pasquill. — Perünkben a' később [idők] lesznek a' Bírák, az pedig Somogyi Gedeont és Consorsait átkozni, kaczagni fogja.

A' *Schwärmert* ítéletem szerint Szemere legjobban találta-el a' *hévclös* szóval, ad normam *eszclös*. De mit keres az elsőbb e felett az accentus? Nem mondom *h é v e m*, hanem *h e v e m*. Való hogy úgy alig érti-meg az a' ki hallja. — *Rémzelősnek, ábrándozónak* vagy valami effélének nem nevezném, mert *rémlik, ábrándozás* egyebet teszen: az elsőbb homályos elme elébe tűnést, a' másik *das dumpfe Brütent*, és a' léleknek eltikkadását, nem felhevülését. A' *buzgok* szót gondolnám legalkalmasbbnak, a' mellyből ez a' szavunk formáltassék. — A' *rajonc* sem tetszik, mert ki nem találhatja mit akar jelenteni. — Hát ha egy új teremtésű szót adnának ezen ideának?

Szent Miklósy ezt írja a' Mondolatra:

Te, kit kevélyen lát az egész Haza
Derült égének esillagl' közt dicső
Fénnyel ragyogni, melly mosolygva
Szétt-veri a' butaség homályát

Szép századunknak dísze, Kazinczy! im'
A' kők Irigység' rabjai ellened
Mirigy epével a' Setétség'
Völgyeiből nyitakat lövellnek.

Te a' Dicsőség' karjairól mosolygj!
'S csak szánakozva nézz-le ezen pulya
Lelkekre, meri dühük nem árthat,
'S szárnyra kelő nyitak nem órnak.

A' Nagy csak a' Jók' tiszteletére vágy,
Ezek pediglen tégedet áldanak.
Örülj! örök virágzatú hírt
Nyertenek érdemsíd jutalmul.

Én azt óhajtanám, hogy ez az érdemes ifju verseiben csak a szív' érzéseit énekelné, 's ne vesztegetné erejét olly darabokra, melyeknek nem lehet állandó interesséjek.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Trattner Urakat nagyon, de igen nagyon tiszteld nevemben. Tiszteld minden barátimat is. Vitkovicsunkat, Horvátot, Virágot, 's tudósíts, Yorikom nem tiltatott e el. Reszketek ezért, mert azt nagyon szeretném nyomtatva látni.

Tavalyi számolásaimból, jegyzéseimből látom, hogy Kulcsár Urnak adósa vagyok tavalyért is, ez idénért is. Szemere által küldöm-meg a pénzt. Élj ismét szerencsésen.

Kérd Szemerét hogy vegyen számomra egy exemplárt a Rájnis Georgiconából. — Ó viaticum nélkül méne a nagy útra. Eltiltotta magától a Papot.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2592.

Kazinczy — az újhelyi ref. eccl. gyülekezethez.

Beköszönő beszéd,

tartatott az Újhelyi Reform. Templomban, Febr. 6d. 1814.

Tekintetes Nemes Ecclesiái Gyülekezet,

Tisztelettel vettem én a T. N. Ecclesiának hozzám tételett barátságos izenetét, mellyben engemet Curátori hivatalának felvállalására meghívni méltóztatott. Eleinte idegen valék annak magamat alája adni, mert nem értettem, mint felelhetnék-meg ezen nekem hízelkedő bizodalomnak; - én a ki helyben nem lakom, 's az Ecclesia' tagjait csak igen kis részben, azt az egyességet pedig és különözést, melly magát a gondolkodás' és indulatok' hasonló vagy hasonlatlan volta szerént minden nagyobb társaságokban szokta éreztetni, és a melly annyi jót és annyi rosszat szül, teljességgel nem ismerem. Ide járult hogy azon függetlenséget, melly az én életemnek irigylést érdemlő szerencsésjét teszi, megszakasztani nem akartam; és végre az, hogy, ha azt dolgaimnak nagyítások nélkül mondanom szabad, éreztem, hogy magamat új foglalatossággal nem terhelhetem, mert egyéb dolgaim erre időt nem engednek. De

minckutána Tek. Dókus László és Tisztel. György József Urak meggyőztek a' felől hogy szolgálatom az Ecclesia' dolgainak hasznokra lehet, eggyyszerre elmúlt tartózkodásom 's az ajánlást elfogadtam. Itten vagyok, T. N. Ecclesia, 's kész vagyok teljesíteni a' mi erőmtől, ha mi van, kitelik. Fényt, elsőseget, hasznot nem keresek: azt ez a' hivatal nem ad; azt az egytet keresem hogy a' Tek. N. Ecclesiának szolgálhassak; azt óhajtom, hogy érdemesnek találathassam azon bizodalomra, mellyel magamat megtiszteltetve látom. Azok szerént a' mellyeket a' két Követ Urak előmbe adtak, úgy hiszem, hogy ha helyben nem lakom is, tehetek jót. A' melly pillantatban látni fogom hogy ez a' hitem megcsalt, vissza fogom vonni magamat; mert csak névvel lenni az a' minek cselekedettel illene lennem, arra kevés vagyok.

Nagy örönmre vagyom látni hogy a' T. N. Ecclesia a' Coadjutor Curatori hivatalt egy olly férjfiira bizta, a' kinek szebb és jobb gondolkodását én is ismerem, és a' ki a' viselt Vármegyei szolgálathban megszerzette magának azt a' köz hivatalt viselőnek igen szükséges tulajdont, hogy a' dolgokat serényen és sikeresen tudja végre hajtani. - A' hol az eggyütt szolgálók szeretik egymást 's becsülik önn-magokat, és a' hol egyedül a' köz jót keresik, nem a' magok érdemeiknek fitogtatásokat, ott minden jól, ott minden csendesen megyen.

Epen olly örömenre vagyom hogy Predikátorainkban két igen érdemes férjfiakat tisztel az Ecclesia. Az idősbb sok esztendőök olta lakik közöttünk, 's tiszteletessé tette magát hivatalának értelmes és hív viselete, Paphoz illő jámborsága 's valóban példás erkölcei 's számos gyermekeinek gondos nevelések által. Az ifjabb ezen fényes és más felekezetűek által is lakott helyen fényt vont magára és reánk, látatván kellemetes társalkodása által hogy valaha már kiszabadultunk azon setét vad idők' lánczaiból, a' midőn a' Kalvin Atyánk' Követője még a' Luther' tanítványától is, kikkel mi azon egy testnek tagjai vagyunk, és a' kiktől inkábbára csak név és némelly ceremoniak által különbözünk, idegenkedett. Gyönyörű azt látni hogy Predikátorunkkal a' Római Hit' Papjai barátságosan társalkodnak, hogy annak érdemes hitvese a' Luther' felekezetéből való, és hogy Predikatori házunkban Catholicus, Görög és még Zsidó szülék' gyermekei is vesznek leczkékét.

T. N. Ecclesia! Újhely a' Magyar-országi Protestans Ecclesiák' történetében és számában fő helytt áll. A' megújított tudomány

itten vert legelőbb gyökeret, innen sugárza-ki ennek világa az országnak minden egyéb tájaira. A' Luther' és Melanchton' tanítványa Dévai Bíró Mátyás itt gyűjtte legelőbb Ecclesiát, megkedveltetvén Drágfi Gáspárral azt a' tudományt, melyet Ő Wittenbergből hozott haza, 's a' maga felekezetére hajtván a' szép Hegyalját szinte Tokajig. Itten szolgálta mint Predikátor Batizi András, kif a' nemzet magyar nyelven írt munkájiért, és mivel Literatúránkat nyomtatott munkák által kelésbe hozta, áldva emleget. Bár ennek a' két férjfiúnak emlékezete arra buzdíthatna bennünket hogy ezen fényes helyben, hol az Országnak egy nagy Megyéje tartja Gyűléseit, egy nevezetes iskolát állíthatnánk, és annak nem a' szerént adhatnánk alkotást a' mint a' más helyek' iskolájakat látjuk alkotva, hanem a' szerént a' hogy azt a' Haza' jövődöbeli polgárainak javok, 's a' Vallás' és a' Haza' boldogsága kívánják.

Az elmúlt idök azt nevezték kegyesnek, a' ki 'Templomok' czifritására adakozott. Nékünk tágas, nekünk esinos, nekünk új Templomunk vagyon; e' részben nincs min gondoskodnunk, hanemha belé egy orgonát hozatnánk, melly által az éktelen éneklés megszelidítessek. Ha valahol, azt itt kellene, azt itt illene tenni. De mindenek felett azon kellene igyekeznünk, hogy az Istennek élő Templomot építsünk; az az hogy olly Iskolát nyissunk-meg, mellyben gyermekeink mind azt tanulhassák, a' mi őket jó emberekké 's alkalmas és hasznos polgárokká teheti, és a' mellyben egy igazabb, szebb gondolkodású 's érzékü maradék nevelthessék. Engemet e' hivatal' felvállalására az a' szép remény bírt, hogy ezt teljesebbe láthatom-meg.

Bocsásson áldást Isten arra a' mit itten ma kezdünk, 's legye azt nekünk idvességessé, a' Vallásnak és Hazának hasznossá, 's ezt a' szép Gyülekezetet tartsa-meg örök idökig.

En magamat ajánlom a' Tek. Nemes Ecclesiának szíves jóvoltába, 's mindnyájoknak az Uraknak barátságos indulatjaikba.

Kazinczy Ferencz mk.

[Eredetije a sátoralja-újhelyi ref. egyház levéltárában.]

2593.

Kazinczy — Berzsényi Dánielnek.

Széphalom, Febr. 6d. 1814.

Kedves barátom — tisztelt barátom! — csudált barátom!

Dec. 25dikén írt leveledet Febr. 4dikén vettem. A' posta késedelme sok örömtől foszta-meg, mert én szeretném ha leveled olly hirtelen jőne hozzám, hogy még kezdetől, lehellededtől, melegen találhatnám. — Philosophicus munkádat le fogom írni mihelytt reá érek 's általküldöm neked, de az originált ki nem adom kezemből. Valamit tőled veszek, az nékem mind kincs, 's tudod hogy én leveledet is egy Gedicht' rangjába szoktam tenni.

Eggyütt fogod venni leveletem a' Pápai Iskola Theol. Professórához, 's látni fogod onnan, hogy azok az Urak a' kik beim Fach vannak, és minthogy beim Fach vannak, azt hiszik, hogy a' Fachban nagyok, gyakorta szörnyen tudatlanok. — 'S ezen levelem mellé teszem egy Kálv. Pap barátom' hozzám írt levelét, vagy inkább Aufsatzát, mellyet a' Vele közlött Pápai Theol. Professorhoz írt levelem dolgoztata vele. Ez talám segédedre lesz fejebb említett munkád' folytatásában.

Én tegnap léptem-be az Ujhelyi Kálv. Gyülekezet FőCuratori hivatalába. Nékem estek, hogy legyek az. Csendemet nem akartam ezzel megszaggalni, de meggyőztek a' felől, hogy reám szükség van, és sok jól fogok tehetni. Az Ecdésiában nincs születéses ember, 's egyik magát olyannak tartja mint a' másik, ha nálánál gazdagabb is, 's az okosabbak azt hitték, hogy ha a' FőCurátorságot születéses emberré teszik, vége lesz a' bolond vetekedésnek. Ide járdál, hogy az ifjabb Pap igen tiszta fej, 's azt reményli, hogy az én gondolkodásomnak némelly magva gyökereket fog hajthatni. Képzeled, hogy így okom is kedvem is volt magamat megadni kívánságoknak. A' populé' tónusának megváltoztatására az kívántatott, hogy egy Beszéd által signalisáljam magamat, 's a' Templomban az egész Gyülekezet előtt tartám azt. Eggy Főispáni Installáció sem fényesebb, ha nem a' pompát nézzük, mint ez az a' kt vala.

Vetted e leveleimet, mellyben a' *Mondolat* felől írtam? Hihetem e, hogy azt Somogyi Gedeon Veszprém Vármegyei Esküdt írta? Kérlek, tudassd ezt velem, és mind azt a' mit a' *Mondolat*

felől 's Irója felől tudsz. Hogy az ember inmissus percussor, arról nem is kételkedem. Kisfaludi és a' Kisfaludy emberei a' gyilkosok; ez a' boldogtalan csak eszköze azoknak és annak.

Szent-Miklós Aloyz, Juris Auditor Egerben, a' szombati postán küldé-meg nekem itt menő Ódáját. Örvendj, nem nekem -- nekem erre szükségem nincs -- hanem annak, hogy egy olly ifjút láthatsz, a' ki azon az úton fog borostyánt szedni, 'a' mellyen 'Te koszorúztad-meg homlokodat:

Te, kit kevélyen lát az egész Haza — —
[sth., mint a 2591. számú levélben.]

Ez a' derék Ifju Consiliarius Szent-Miklósi Lászlónak fija Gömörből. Kevés holnapja hogy metricus verseket ír, 's lássd, melly könnyűséggel ömölnek versei. Minap egy fordítását küldé-meg Tibullból: Qui primus caram juveni, carumque puellae Eripuit juvenem, ferreus ille fuit. 'S a' fordítás excellens. Ez az ifjú úgy kezd, a' hogy sok nem végze. Mindent várok tőle.

Szemerénk utolsó levelében írja-le B. Prónay Sándornál töltött óráját. A' hypochondriacus embernek asztalán vala kinyitva Verseidnek kötete, 's tőle és a' vele oda ment Beregszászi Páltól (a' ki Erlangában egy tisztelt munkát íra über die Ähnlichkeiten der ungr. Sprache mit den morgenländischen, 's onnan haza jött, Theol. Prof. lett Patakon, 's hypochondriája miatt nem boldogulhatván a' tanításban, arról önként lemondott, félvén, hogy ki fog vettetni. Ein gründlicher Stubengelehrter.) azt tudakozta, hogy a' 'Te magyarságod felől mit kell tartani. Beregszászi azt felelte, hogy 'Te nagy érdemű Iró vagy, 's újításaid bátrak. A' Luther Prónayja azt felelte, hogy bátrak ugyan, de nem olly bántók, mint a' Catholicusokéi. — Barátom, az illy gondolkozású embert szeretném úgy szakasztani kétfelé mint a' heringet. Szemere ótalírozni kezdé érdemeidet, úgy is mint Philologusét, úgy is mint Poetáét, 's Prónay azt mondá, hogy minthogy tehát Szemere tégedet esudál, tisztel, ő is nagyra tart. — Miért nem ad a' Jehova azoknak sok eszet, a' kiknek sok pénzt is adott! Mennyi jót fogna ez a' hypochondriacus és fösvény, özvesugorodott emberke tehetni!

A' minapi Ujságban közlött gazdaságbeli Journál Iróját nem ismerem. Egy francia Iró azt mondja, hogy némelly ember gyengének érezvén magát, hogy nagy lehessen a' való tudományban, a'

Gedächtniss-Wissenschaftok által igyekszik nagynak tenni magát. B. Prónay Kálmán, ki a' Sallust szava szerént pene (deák szó és substantívum) rontotta-el magát, 's Gróf Hugonnay (ci-devant Horváth Zsiga) ezen okból akarnak Botanikai 's Oeconom. Artikulusok által, mellyeket nyilván mások által irattatnak, fényt vonni magokra.

«Verseim mindcnütt kedvességet találtak: de félek, hogy igen közönségesek, minthogy igen közönségesen tetszenek.» Ezt írod, 's tisztelem szerénységedet. Bár Kisfaludi, a' magával eltölt! bírna ennyi szerénységgel! — De te ne rettegj, a' mit rettegsz. Terencz felől ezt mondta Grotius: aliter illum legere pueros, aliter viros. A közönséges ember a' te nagyságodat csak stupeálja, a' nélkül hogy hozzád felemelkedhessék.

Én most a' Báróczy életét írom. Soha sem fárasztá-ki így munka, 's alig tudom érteni, miért. Obruál a' sok a' mit mondhatnék, 's nem tudom egység alá hozni. — Felcségem, magam, napam (ki ide jött 's halálra betegedett, de meg nem holt), gyermekeim szüntelen betegek valánk. Tegnapelőtt mind a' négy gyermekem beteg volt, 's kettő halálosan. Egészséges embernek méreg az orvosi szer, és így jól teszed, hogy vele nem élsz: repedt fazék drótozás nélkül eltör. Óllelek tisztelettel, szeretettel.

Kicsoda nálatok Szent Mártoni Radó Sándor Balháson? — Sárközy és a' ti Restaurátiótok felől hírt kérek tőled. — Gróf Rhédey Lajost a' 16 eszt. leány mellett bal karjában megsújtotta egy gutácska.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

2594.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 9 Febr. 814.

Kedves Barátom!

Nézd el, mire vetemedtem? Arra, hogy fél szemet tartván a' Cicero philosophiai munkájin, félt pedig az új Philosophián, oljan tüneményt mutassak miljent az Antikek az új gestus után mutatnak. De nem azt kérdem már tőled: Mennyire közelittem? hanem azt: Mennyire estem el a' czéltől? Azonban nyertem egyebet.

Tudod hogy egy Auctor se fordítója magának, hanem a' dolgot egyik nyelvből a' másba szabadon teszi által, és csak a' nyelv geniussára figyelmez.

A' figyelmetességnek ez az új párosítása új fordulásokat adott a' philosophiai gondolatoknak. Ez a' mit én nyertem hát.

Más titulust nem adhattam, mint tudtam: mivel magamat különösen egy tárgyhoz se kötöttem, hanem a' főbb tárgyakon mentem keresztül — rhapsodice ugyan, de a' gondolatok szövődésibe a' Systema belé van rejtve, és ez egy bizonyos kerekseget ad az Egésznek. Külömben is, a' mai Philosophiának tulajdonsága, hogy Deductiókon, nem pedig Demonstratiókon mégyen véghez.

Mit itélsz? Nem lenne e' jó ki nyomtattatni; nekem az a' kedvem volna. Közöld Nácskaival; én is írok az után néki felőle. Ha néki tetszeni fog maga részére fel vállalni; úgy mi vennék tőle pénzen a' Nyomtatványt, de az ő kezéből jobban e' terjedne. 1814

Ha így nem akar, más alkalomra is készen állok, te csak azt igazítsd el, hogy a' Censurán mennyen által.

Légy — légyetek egészségben.

Kézy Prof. fog, reméllem, superattendálni, hogy a' ki nyomtatásba hiba ne essék.

Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2595.

Kazinczy — Helmecezy Mihálynak.

Helmecezi barátunknak.

Széphalom, Febr. 13d. 1814.

Kedves barátom,

Imbol mégyen Báróczynknak élete. — Képzeltetlen az mennyimbe került ennek megírása, mind azért mivel a' tudósításokat alig tudtam sokszori sürgetésem által is kizsarolni, mind pedig azért, mert hazam' népe 's magam is sokat betegeskedénk. — De végre meg van, 's úgy hiszem, hogy a' jók örvendeni fognak hogy ebből Báróczyt igen közelről ismérhetik. — A' Puristák nem tudom mit mondanak reá. Nekik igen' csak az a' fegyverek marada ellenünk a' mellyel ellenem Somogyi Gedeon élt.

Köszönöm kérésem teljesítését a Trattner Úr betűjének megnevezések által. De te a Betűmetsző nevének nem írtad-meg. Kérlek, tudassd velem azt is.

Kevés idő múlva három Kötetet ismét leküldök Censurára, 's a Debr. Homiliák talán két Kötetet fognak tenni. 'S így osztán 11 darab Irásom volna néktek adva. De mikor remélhetem, édes barátom, hogy a te általad dolgozandó Jelentés a Publicumhoz elkészül 's kinegyen a Publicumba. Foly az idő, 's nem mozdulunk, Te pedig nem lészesz már sok ideig Pesti lakos. — Nagyon óhajtom hogy a négy első Kötet (a Regék, a Göthei darabok, a Paramythek és Emilia 's az ő társaik) Martiusban vagy Aprilben sajtó alá kerülhetnének, 's így Augustusra a IV. első Kötet elkészülhetne. — Elmondom ismét, hogy mi az ideám.

Az hogy öt forinttal praenumerálnának a Vevők most. A IV. Kötet megjelenésekor ezt a négy kötetet már öt forinttal váltanák-ki, 's a második Lieferungot ismét más öt futtal, 's így mindég: úgy hogy a legelső öt forint a legutolsó Lieferungra esnék 's akkor semmit ne fizetnének. — Ha öt fut nem volna elég egy Lieferungért, Trattner Úr bizvást 6ra emelheti a négy Kötet, az az 1 Lieferung árát, mind a mesteri reze, mind a Homiliák nyomtatása miatt. —

Báránynak Báróczy által mondott Orátiót meg küldöm Patakról. Ha nem kapom-meg ott, el fog maradni a Kiadásból. Él szerencsésen.

Minden esetre az Annunciatiót látnom kell elébb hogy lenyomatják.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2596.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

A z é n s z e r e t e t t V i d á m n a k .

Széphalom, Febr. 13d. 1814.

Kedves barátom,

Helmezzink leveleiben vettem idévezletteddel együtt azt a hírt, hogy Pesten mulatsz, és hogy nem sokára új magzat atyja leendesz. Fogadd-el szíves tiszteletemet, 's áldásomat a kicsinyhez, ha

már világra jött, 's tisztelt Nászasszonyomnak pedig jelentsd kézsókomat. Adja Isten hogy nem sokára ismét alkalmas legyen a' jó emberek' faját egy új taggal megsaporítani, mert azok, tudod, melly felette kevesek.

Helmezcitől csak annyit tudok, hogy szenvedsz. Az nekem is sorsom most. Győzzük-meg a' bajt, barátom, a' hol lehet; a' hol nem lehet, tőrjük cum dignitate. Emlékezzünk hogy rajtunk áll, mi legyünk e öfelettek, vagy ők mifelettünk. — Oszlán nem szokhatuk e meg a' szenvedésnek minden nemeit?

Szemere nekem Mélykútról írta utolsó levelét, 's oly kívánságot gyűjta lelkemben, mellyet nem tudom mint győzhetek-meg. Azt írja hogy valamelly Pesti Kereskedő, Oliva nevezetű. Weimarba ment Göthéhez és onnan az ő képét lehozta. Nem tudom melly okból ez a' kép most Kárglinguél van. Mit nem adnék érte ha Pesten teremhetnék, 's ezt a' képet megláthatnám! Minden Írók között ez az, a' kít leginkább szeretek; legalább minden német Írók között ez az. —

Élj szerencsésen, kedves barátom, 's tarts meg nagybecsű barátságodban, mellyet én legalább azzal érdemlek, mert ismerem való becsét. Feleségem mind Téged, mind a' Tekintetes Asszonyt tiszteli, meleg szível [!] tiszteli. A' Menyedet a' köhögés nagyon zölddé változtatta. Körültem forog, épen leczkézi az Anyja, 's a' te baraczkmag kosarkád fülében függ.

hív tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2597.

Kazinezy - Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 13. Febr. 1814.

Mann mit der reinen, festen Seele!

Diese Exclamation, die ich beym Lesen Ihres letzten Schreibens bey mir machte und hier wiederhole, sage Ihnen, was ich nicht zu sagen nöthig habe.

Vor zehn Tagen kam Fiskal Dökus, ein sehr geschätzter junger Mann, College im Fiscalat von Adam Szirmay, und der Prediger György von Ujhely zu mir. Ich empfing sie als freundschaftliche

Gäste. Allein sie sagten mir nach einem sichtbaren embarras, dass sie bey mir als Deputirten der Ujhelyer Gemeinde sind, und machten mir den Antrag, dass ich ihr Fő-Curátor werden möchte. In einem fort unterstützten sie die Proposition mit Gründen, und ich bat sie, mir zu erlauben, dass ich ihnen ins Wort falle, und in ihnen nur meine Freunde und nichts anderes sehe. Ich fragte sie, warum sie meine schöne Unabhängigkeit unterbrechen, warum sie mich vor der Welt in den Verdacht bringen, dass ich um nichts besser als Andere bin, und sobald mir ein Dienst angeboten wird, hastig darnach griff; warum sie auf mich verfallen, da ich nicht in Ujhely wohne, und die liaisons in der der eine mit dem andern steht, gar nicht kenne, und so ihnen wohl nicht zu dienen im Stande bin. Sie unterbrachen mich nicht, und sagten, sie seyen in der Meinung, dass ich ihren Antrag gewiss nicht aus Gemächlichkeit, oder aus Furcht vor Missverständniss und Verläumdung ausschlagen werde, sobald ich versichert seyn werde, dass die Gemeinde meinen Dienst nöthig hat, weil *bloss* ich ihnen dienen kann. Ich liess sie nicht weiter sprechen, und sagte: Nach dieser Versicherung nehme ich den Antrag an, ehe sie mir die Umstände noch bekannt machen, und gab beyden meine Hand. — Der Prediger übergab mir das Petschaft der Gemeinde, und sie giengen um die Annahme zu rapportiren. *toi metiürön elbörösöz ömbök*

Dokus und György sagten mir nur soviel: Die Gemeinde sey eine horazische *bellua multorum capitum*. — und da der eine sich für ebenso wichtig und angesehen hält, als der andere sich es zu seyn dünkt: so erfordern die Umstände einen Mann, der Kopf aber auch Geburt hät. — Ich machte ihnen meinen Knix.

Samstag schrieb ich an György; ich denke, es wäre schicklich, eine Rede den folgenden Tag zu halten. Ich würde also eine aufsetzen und dann erscheinen. — Die Antwort war, dass er mich um eben dieses gebeten hätte, wenn er meiner *délicatesse* nicht zu nahe damit getreten wäre. — Also seine Antwort kam, hatte ich noch nichts aufgesetzt. Diess that ich Abends und erschien den andern Tag.

Man bat mich in die Kirche nicht zu kommen, weil György eine Rede über mich und die Umstände halten will etc. etc. Der Text war aus den Psalmen: *es hätte der Herr einen Mann zwischen ihnen aufgestellt, wie sie einen nöthig haben*. — Sie stellen

sich vor wie mir war, als man mir dieses darnach erzählte. Eine Deputation holte mich in die Kirche, und ich recitirte meine Rede.

Zuerst erzählte ich ihnen, dass ich mich ungeneigt fühlte das Amt anzunehmen, aber dass ich sie [!] gleich annahm als man mich versicherte, dass ich Gutes wirken werde. — Dann Complimente dem Coadjutor Curator, der ein guter Mann ist und in Comitatsdiensten sich das savoir faire erwarb. — Complimente einem armen Teufel von ältern Prediger, auf den ein Vers aus Matth. V. genau passt. Aber nun warmen Erguss dem zweyten Prediger, welches ich hier abschreiben will, damit Sie sehen, welchen Ober-Curator die Ujhelyer haben. — Az ifjabb Predikátor ezen fényes, és más-felekezetiek által is lakott helyen, fényt vont magára és reánk, látatván kellemtes társalkodása által, hogy valaha már kiszabadítottuk magunkat azon setét vad idők' lánczaiból a' midőn a' Kálvin atyánk követője a' Luther' tanítványától is, kikkel mi azon egy test tagjai vagyunk, és a' kiktől inkábbára csak név és némelly czeremoniák által különbözünk, idegenkedett. Gyönyörű azt látni, hogy Prédikátorunkkal a' Római Hit' Pappai barátságosan társalkodnak, hogy annak érdemes hitvесе a' Luther felekezetéből való, és hogy Prédikatori házonkban Catholicus, Görög és még Zsidó szülék' gyermekei is vesznek lezskéket.

Dann erinnerte ich sie, dass Dévai Hiró Mátyás die Reformation in Ujhely begann; dass er von hier aus die Hegyalja bis Tokaj sich gewonnen, dass Batizi András hier Prediger war, und die ungarische Literatur hier hob, und bat sie, ihre Würde, ihr Ansehen (das Comitát hat ihre [!] Sitzungen hier) zu fühlen und darauf zu denken, dass wir uns signalisiren. Wir haben eine geräumige, hübsch gebaute, neue Kirche; die Sorge liegt also auf uns nicht, es sey denn, dass wir noch eine Orgel anschaffen, mely az éktelen ének-
lést szeliditse. Mindenek felett azon kellene igyekeznünk, hogy az Istennek

elő Templomokat

építsünk, az az olly iskolát, mellyben egy jobb és szebb gondolkozású és érzésű maradék neveltessék, és alkalmas és hasznos polgárjai a' Hazának.

Der Prediger antwortete mir im Namen der Gemeinde, und kitzelte meinen Stolz durch die Erinnerungen meiner Ahnen, die in gefährlichen Zeiten Schutz dieser Gemeinde waren, und gab mir,

meinem (cathol.) Weibe und meinen Kindern seinen Segen. — Ich setzte mich in meine Autorität ein, entliess die Gemeine und lud die Consistorialen in die Sitzung. — O Gott, O Gott, welche Administration ist die protestantische, wo jeder bigotte Dummkopf zu reden hat. Und so ohne alle Dignität und so ohne allen Anstand!

Wir werden eine Orgel und auch mit der Zeit ein Gymnasium haben. Geschieht das, so bin ich froh, Ober Curator zu seyn.

Ich bin heute fertig worden mit der Biographie meines Bäróczy, an der ich seit Anfang dieses Jahres arbeite. Mein Kränkeln und das Kränkeln der Meinigen, von denen dieser Tagen alle vier Kinder sterblich krank danieder lagen, aber schon genesen, und die Gegenwart meiner Schwägerin D'Ellevaux, geb. Marie Török, unterbrach diese Arbeit oft, liess mich den Faden oft nicht finden. Die Biographie ist wirklich sehr interessant, und hat sehr schöne Darstellungen und Data. Und dann eine kraftvolle Excursion, in der ich mit den Puristen kämpfte, ohne jemand zu kränken. Somogyi Gedeon erhielt sein Theilchen in einer Anmerkung. A' magát becsülhető nyugodalommal hallja annak szidalmait a' ki magát nem becsüli. Diess sagte ich ihm bloss, nannte seinen Namen, und gab ihm den Titel: gyalázatos csinalója a' galád Pasquillnek. — Galád ist das acquivaleut von *lache*, - und csinaló so viel als *gyártó*.

Die vaterländischen Blätter forderten mich auf ihr *Mitarbeiter* zu seyn. Die Einladung kam ex offio und so frankirt, und *Hager* (glaube ich; die Schrift ist ziemlich unleserlich) ist unterschrieben. In dem ersten Brief, bitte ich Sie, mir zu sagen, wer dieser Hager ist.

Da ich Bäróczys Biographie schon also geendigt habe, bleibt mir Zeit die Vorrede zu Ihre Monum. Hung. zu arbeiten, und will ich das, sowie die Forderungen Ihres letzten Schreibens unternehmen.

Ihre Theses habe ich mit wahrer Freude gelesen. Sie thaten gut, dass Sie nach *kiterjesztett* das *extensive* einklammerten. Diess ist eine gute Methode die neugeschaffenen Wörter zu stampeln. *Erőltetett* ist zwar *erzwingen* und nicht *intensive*, aber ich wüßte diese idee ungrisch nicht auszudrücken. Ich freue mich über die Biographie Rajnis's von Herrn von Asbóth. Empfehlen Sie mich dem würdigen Manne auf das freundschaftlichste. Rajnis [Übersetzungen] der *Georgicorum* sind mit einer Vorrede von *Komló* gedruckt. R. ist darin *unter* aller *Erwartung*, unter *aller* *Erwar-*

tung, und meine Erwartung war so gar sehr gross. Auch seine übrigen Schriften werden bald gedruckt. Virág dichtet jetzt eine Epistel wider Berzsenyi, dessen Glanz ihm wehe zu thun scheint und wider die Sonettisten (Kazinczy und Szemere). Dieses mag er. Ich werde ihn ewig lieben, ewig schätzen. *IM NE TENGREK TOKNEB*

[A boríték belső lapján:]

Wesselényi erzählte mir in Keszthely sey ein Altarblatt der heil. Sophia. Er sagte mir auch die Inschrift. — Ein herrlicher Gedanke. Wollten Sie mir nicht sagen, wie das Blatt ist, und wie diese Inschrift lautet? Wer hat das Stück gemahlt?*

Sie werden doch Báróczys Werke in 8 Bänden von mir erhalten haben? Was jetzt gedruckt wird, das erhalten Sie auch, sobald ich exemplare habe.

Lónyai Gábors Frau, die Tochter des Excell. B. Ladisl. Prónay und Schwester der Ráday, Prisca Tullia mit dem Taufnamen, starb den 8. Dec. und hinterliess 2 Söhne 5 Töchter.

A levél borítékán kívül:

à Monsieur Monsieur Charles George Rumi, Docteur en Philosophie,
Professeur
Pest, Veszprém, à Keszthely.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2598.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

A. O. 18. Febr. 1814.

Drága Kedves Barátom!

Nagyon le köteleznél ha meg aláznád magadat Szent Mihályra Nevem napomra, hol közös Barátunkra, Dókusra találnál, és a' ket-tejek ügyében, te harmadik, ítéletet tennél. Nem kellene tartaniod [!] attól, hogy a' barátság részre hajlásra vonogasson, mert két Bará-tok által két felől húzattatván az igazság szereteted, mintegy meg-merevedne közöpettek és ingadozás nélkül vetne véget a' köztök

* Proverb. Salom. 7, 4. nach der Vulgata: Sprich zur Weisheit, Du bist meine Schwester und nenne die Klugheit deine Freundin. — Romy K. Gy. jegyzete.

fen forgó kérdéseknek. Látnál azon kívül egy szanaszét nyúló nádas piszkos falut, a' legszebb téren; úgy képzem én magamnak Kázán tájékain a' marha legelő népek lakjait, azokat a' végtlen terjedésű pusztákon itt amott öszve gyűlt roppant falukat. Úgy nézem mindenkor magamat Sz. Mihályon, mint ha el vesztett volna az Isteni gondviselés, és én igen szívesen találtnám fel magamat olykor olykor a' barátság ülében. Sok bajt nyeltem én már, és kevés örömet szörböltem még eddig Sz. Mihályon, most egy időtől fogva derülni kezd ottan láthatárom, a' miolta tudni illik egéségem veszedelmével is reá szántam magamat, hogy ön magam igazgassam gazdaságomat. Számos és sajnos tapasztalások kénszerítették erre.

Szeretem a' gazdaságot, de tsak akkor mikor mulatság. Baj, mihelyt élelem módja, és mindenkor eszembe jutattja a' föld miveles ama minden nap bétellyesedő átkot: Tu autem, terra, tribulos et spinas proferes. Nem lehet és nem is akarok én baj nélkül élni, de az én Geniusom más nemű bajokra termett. Azonban ott és úgy kell húzni az igát a' hová helyhezeltette vagyunk, és a' mint a' Sor-sunk rendeli!!

Mivel a' gazdaságról szöllok, olvasod é a' Nemzeti gazdát? A' mezei gazdaság tudományát öt esztendeig tanúltam a' híres Mitterpacher alatt, de azért még is felette rosz figurát tennék én az eke szarvánál, és nints olyan ember Sz. Mihályon, a' ki jobban nem tudna vagy szántani vagy kaszálni mint én. Mindenkor nevetéségesnek látszot előttem az a' gazda, a' ki maga nem szánt; soha se voltam tehát a' nagy birtokoknak barátja: Laudato ingentia rura, exiguum colito. Én a' fiaimat, ha élek, a' Szántásra, vetésre, kaszálásra, kapálásra etc, meg tanítatom, tsak az ezek körül való kézi fortélyok tsiklandozzák ki a' földből, ettül a' mindenkor bojgatandó termékeny anyánktól, a' tőle ki telhető jó és bő adományokat. Pethe Úr nem rosszul ír, de tud é maga szántani? mert más a' tudni, hogy kell igazgatni az ekevasat, és más azt valóban igazgatni.

Kassán lévén a' minapában, meg kére a' magyar litteratúrának Professzora Pongrátz Úr, hogy írnek neked, és tudnám meg töled, hogy igaz é azon Hir, melly téged Jenis [!] a' hét Európai nyelvek hasonlóságáról irott könyvének bővítőjévé tészen, és azzal örvendeztetni hazánkat, hogy te ragaszték gyanánt a' magyar nyelven össze szedegettél volna némű némű példázatokot ama nevezetes munkához. Ha nem költött a' nevezetes hir, esedezem előtted mint a' magam, mint Pongrátz Úr nevében, hogy engemet részesíts

szép elmédnek ezen új fajzásában, és hogy meg engeddd nekem annak közlését az abban részesülni akaró Professzor Úrral. Nintsenek most sem elegendő, sem jó leirók körülöttem, és azért csak Sz. Mihályról fogom veled közleni az ideálokat, Gróf Rhédey második házasságára irtt Verseimet, és a' mértékletességről hozzád intézett Episztolámnak meg jobbitgatott párját. Nem győzi feleségem írni mind ezeket. Egynehány nap előtt beléptem életem' 43dik esztendejébe, fel tettem hát magamban, hogy lassan lassan gyomlálgatni és tisztítgatni és hibátlanul le fogom íratni azokat, a' miket írtam életemben, és kivált külön azon darabokat közölök, a' mellyeket méltóbbaknak fogok találni a' feledékenység elől való el ragadtatásra. Írtam a' minap frantzia nyelven jegyzéseket Fontanes Úrnak híres beszédjére: ezeket is közölhetem veled ha akarod.

Eddig vagy Párisban vannak, vagy ki vannak kergetve Frantzia Országból a' szövetségesek, ha a' frantzia nemzet nem akar meg menekedni Napóleontól. Nagy hibát teve a' Szenátus hazájára nézve, hogy nem szívelte és nem markolta meg Talleyrand mondását a' Leipsigi ütközet után, mellyet bé süga egynehány Barátinak: Dépêche vous, mes amis, c'est le commencement de la fin. Nem szűnik meg reménységem az emberi nemzet ügyének igazságosabb folyása eránt a' Békesség után; lehetetlen hogy ne bőltsüljenek mint az igazgatók mint a' népek a' végső halárokig üzött ellenkező, sok és nagy tapasztalások meliell.

Vale corculum!

Hív Jóskád mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2599.

Kassai József Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

Januarius havának 7dik napján Szerentsém lón' a' Tettes Úrnak betses leveléhez, és Tettes Szemere Pál Úrnak Személyéhez. Nagyonn gerjedez-vala a' Szívem mint a' Levélnek olvasásában, mint pedig Tettes Szemere Úrral való beszédigetésembenn, csak azt sajnálám, hogy az üdö bővebb értekezést nem engedte; de méltóztaték meg-igérni, hogy Pétzről Februariusbann megjövevtt,

* A levélíró a hosszú ö és ő hangokat ö, ő-vel jelzi.

hozzám magát meg-alázja, "akkortta bévebbenn szólalkozhatunk. Az ólta várttonn várám azon üdöhatárt, 's íme! ma teljesedék bé. —

Mikről értekezénk, mind azokat élő Nyelvvel méltóztatik el-beszéldeni T. Szemere Úr. Magamis Személyem szerint, mihellyt az üdö engedi, a' Tttes Úrnak tiszteletére kívánok lenni, és a' Magyarságról értekezni. A' Tettes Úrnak szivességét, hogy nekém Virágjaival, 's tuskéjeivel szolgálni méltóztaték, alázatosann köszö-nöm, majd azokat T. Szemere Úrtól fogom venni, "mertt akkoronn az uj házasi gondok miá feledékenységbe menének. Maradok külö-nös tisztelettel

A' Tettes Úrnak

alázatos szolgája

Szerents 1814. 19/20. Febr.

Kassai József mpr.

Szerentsi Plébános.

[Eredettje a M. Tud. Akad. könyvtárában; M. Iród. Lev. 4r. 29. sz.]

2600.

Sipos Pál — Kazinczyna.

Tordos, 22a febr. 814.

Kedves Barátom!

Tegnap vevém ohajtott leveledet; olj későre jutnak é az enyi-mek is te hozzád? mert annyi idő alatt Bécsből kétszer lehetne meg kapni. Látom a' méltatlanságot bosszszonkodva; de mindjárt eszembe juta, mennyivel feljül vagy azon, hogy érezzed; te se felejcsd el, hogy Kazinczy vagy.

Egy értelemben vagyunk über die Anmassung der Vernunft; a' Dogmaticusokra van intézve; egyéb eránt az *okosság választya el ott is a' dolgot, a' hol maga magát Kritica alá vészi és a' maga törvényes határát ki mutattya.*

A' Catholicismusra tsak az a' jegyzésem van, hogy a' világo-sodás náluk is tagadhatatlan és tsak a' Privatusuknál reked meg, 's bizonyos politikai tekintetek ellene állanak, hogy publicitásra ne jöhessen, hanem ez a' Protestantismussal is szintén ugy van. A' Reformationnak lassu lépés kell, hogy nyomós legyen; valamint a' kígyó önként el hullattya a' héjját, miheljt uj héj készül alatta, 's fájdalom nélkül esik meg. — de már egyébről.

Itt küldöm azon nyomtatás alá szánt Epithaphiumot, meljet Néhai Baresai emlékezetére, még Patakon létemben készítettem

deák nyelven. 'S most az Özvegy Grófné kívánságára magyar nyelvre is által tettem. Kértelek volt, hogy ennek eleibe egy Vignettéről gondolkozzál, és kérek most is, nagy diszt fog adni a' nyomtatványnak.

Kérdezed elébbi leveledbe: Hol áll a' Gloriette? Barcsainak Csorai jószágában, a' hol fel neveltetett, és a' hova kívánta magát temettetni. A' Gloriette Octogonum jó tágas, de alatonotska, egy szőlő hegy oldalnak közepe táján, felette pedig erdő van a' hegy tetején. A' Gloriettetől mintegy 12 lépésnyire alá felé állítottott egy fél embrenyi magasságu közönséges formájú temető kő. Ezt akkor eleinte tették volt, a' mikor el temettetett; az Inscriptiot Gróf Kun Sigmund írta, melj rajta van.

Belől a' Glorietten a' Lovag, 's az aszszonyi Genius faragás, nem festés 's alkalmasint van ábrázolva.

A' Gloriettenek az ajtóval szembe lévő oldala be fog egészen rakottatni, és annak falába mégyen a' márvány tábla; melj-hogy **hosszába keresztül téve állhasson, 3 Schuchnyi hosszúságu lehet; a' szélességét a' proportio fogja hordozni.**

Az inscriptioba tett változtatás — Kedves Férjének 's baráttyának — igen heljes, és jobban zeng. Kérlek egyebütt is más munkámba légy heljettem azon szemességgel. p. o.

A' hol a' Reformatiőről irok, — wäre sie nicht mit *Leiden-schaft* Intoleranz etc. jobbnak tanálom, a' mint az Impurumomban áll: wäre sie nicht mit *Bitterkeit*, Intoleranz etc.

A' Deák munkámba nézd meg azon heljet — Solem, nempe convocor oculo simul animoque, 's alább valamivel. Quid ergo restat, quod non animo simul complectar? mint ha sajditnám egyik impurum után, hogy hibáson van írva. Egy szóval, a' hol valami nagy praecipitantiæ errort látsz, orvosold meg.

Nékein három, négy, öt impurumaim is maradnak, mert a' hányszor valamit újra le irok — ki vévén a' Verseket — mindenkor tetemes változás esik benne; el hiszem, ezzel más is ugy van.

A' Moreau emlékezetére írt Verseimről láttom ítéletedet 's heljbe hagyom: de nem hittem hogy egy ujság kiadó erre ki ereszkedjék, a' kinek tsak a' Censurara kell, de a' Recensiora nem annyira szükség figyelmezní, arról az író álljon jót; ugyan tsak én is heljbe hagyom most, hogy ki nem jött.

Nekem legjobb Critikám az idő; e szerint tudom jobban mind a' magamét, mind a' másokét is itélni. Vagynak olj szerentsés poé-

ták, a' kik első olvasásra tettszenek; iljenek a' Csokonai versei, nagy részint. Szerentsébbek azok, a' meljek többszöri olvasásra is azon kedvességeket megtartják; ezt Berzsenyitől meg nem tagadhattyuk. De valami felséges az, a' hol a' többszöri olvasás mind újabb újabb szépségeket fedez fel. Iljennek tanáлом p. o. a' Gibraltárt a' Kazinczy Berkiben — vagy ni! hiszen néked irok most éppen — tehát a' te Berkedben.

Veszed észre miként árulja el ez a' kis felejdékenység ítélet-béli egyenességemet?

Szeretném látni Tituszodat; mert meg vallom, hogy még nem láttam. --- Egy valaki, a' ki veled való levelezésimet értette, azt jelenté, azt jelenti, hogy a' tőled régen ígért Szigvárt kiadását óhajtvá várták, 's még ma is várják.

A' Néhai Baresai Munkájiról annyit tudok, hogy azokat a' Grófnétól Döbrentey ki kérte; talán Muscumába fogja rendre bé iktatni.

Szives kívánságim, Szép-halom felé!

E p i t a p h i u m

ad

memoriam pie recolendam

Illustrissimi ac Magnifici Domini

Abrahami Baresai

de N. Baresa

quondam

Sacrae Caes. Regiae et Apostolicae Maiestatis

Colonelli

dedicatum

a

Paulo Sipos

in Ill. Collegio Ref. S. Patakiensi Physices et Matheseos

Professore.

1806.

Caelo et Immortalitati
transscriptus
Vir
memoriae aevo consecratae
Illustrissimus ac Magnificus Dominus
Abrahamus Baresai
de N. Baresa
vita superstite
Sacrae Caes. Regiae et Apostolicae Maiestatis
Colonellus
decedens
abstulit invidiam Sepulero
nihil praeter cineres
inane mortis Spolium
retinenti:
ac flebilis multis occidens
inextinctum sui desiderium
reliquit.

Tertius hujus nominis
E gente Baresaidum
quae splendido Avo Principe
in Nepote reluxit.

Juvenis admodum relictus
effectit
ut sibi traditus videretur
Sui fingendi Prometheus
pertinax
eniti eluctari.

Primis aspiciis
profectus umbra sacri alitis
contubernium nunc hoc est virorum
quibus tum magistris
mos loquendi
traditus a nutricibus et vernis
nova arte institutus est:
patriusque sermo ingenue pubescens
praetexta dignitatem adsumsit
Cultu jam decentior
et sublimior incessu.

Socius pulcherrimi laboris
 Cum ex commercio linguarum exterarum
 dives patriam ditaret
 Scripta omnia
 linguae imprimis gallicae
 venustatem gratiamque
 tratexunt
 fluente
 Musis non modo non aversis
 Sed maxime conniventibus
 Sermone
 Sive soluto
 Sive versibus modulato.

In luce publica versatus
 a Diva
 Maria Theresia
 Matre-Regina Hungarorum
 Dilectorum in numero habitus
 Regni Optimates
 ad thronum qui proximi Stabant
 praecipue
 Summum Status Ministrum
 Principem a Kaunitz
 in seligendo non profusi furori
 ingenio et urbanitate
 ad amicitiam usque proventum
 devinxit.

Memor
 in cive militem in milite civem
 se esse
 Regem patriamque
 Amore uno, una fide
 Complexus est.

Non ostentatione vanus
 Sed nixus
 Conscientia meritorum
 Se nunquam fortunae arbitrio
 Commisit
 nec adversantis nec faventis.

Integritas domesticae vitae
 apparuit
 felici in Consortio
 Illustrissimae ac Magnificae
 Comitissae
 Susannae Bethlen
 de Bethlen
 Conjugis
 castissimae, pudicissimae.

Tandem
 exantlatis laboribus publicis
 ex frequente celebritate
 in Solitudinem
 a negotiis ad ostia
 Musis ultro comitantibus
 recessit.

Patuit Elysium vivo
 Cum a multitudine segregem
 demulceret
 reminiscencia temporis anteacti
 et secura recordatio:
 terrestris supra curas assurgens
 supraque vulgares cactus
 rebus humanis exemptus est
 voluntate prius et consilio
 quam fato.

Ita qui praeluserat morti
 Sine mortis praeludio
 tactus apoplexia
 noctu
 repente — placide
 extinctus est
 III. Martii A. MDCCCVI.
 Aetatis LXIV.

Lugent moerentque
 Domestici
 Cognitum in Domino Parentem
 Clientes Patronum
 hospitem advenae genialem.

2600. Sipos Pál. 814.

Lugent Musae
Alumnum simul Altoremque
coelo dignum
cheu! seriore.

Eminet inter omnes
Ingentis dolor Conjugis
et in Maritum pietas
hoc sepulcri munere
contestata
Stat
in horto Csorensi
acerbi funcris
Monumentum.

Emlék-írás
meljet
Néhai Méltóságos N. Baresai
Baresai Ábrahám
Urnak
életében
a' Császári Királyi és Apostoli
Felség
Colonellusának
tisztelt emlékezetére
ajánlott
Sipos Pál
a' S. Pataki Ref. Anya-Os-
kolában Fisikát és Mathesist
tanító Professor
1806.

Az Égnek és a' Halhatatlanságnak
által engedet
amaz
örök időknek szentelt emlékezetű
Nagy Férfi
Néhai Méltóságos N. Baresai
Baresai Ábrahám Ur
életében
a' császári, királyi és Apostoli
Felség

Colonellussa
 megszünvén élni
 Koporsóját az irigyléstől
 mentté tette
 nem hagyván egyebet birtokába
 hideg hamvainál
 a' halál üres zsákmányánál
 de sokaknak siralmukra
 történt halálával
 el felejthetetlen óhajtozását
 fenn marasztotta.

E Neven

Harmadikát számlálta
 a' fejedelmi Össel fénylő
 Barcsai Familia
 melj az Unokába
 ujjonnan meg fénylett.

Igen ifjantan elmaradván
 Magát által venni láttatott
 a' gondos formálásra.
 S Prometheussa lett Magának
 nem szünvén
 meg edzett állhatatossággal
 nagyra törekedni.

Első szerentsével
 a' két fejü Sas' Árnya [!] alatt
 a' Nemes Magyar Test-örző Seregnél
 leg szebb Társaságba jött
 olj Férfiakkal
 a' kik Mesteri voltak
 még gyermeki szájba seljpitő
 Nyelvünknek
 uj szemre vételében.
 Így álla elő Magyarságunk,¹
 mint egy serdülő ifju
 delibb viselettel
 és fenntebb való járással.

¹ Az eredetiben tollhibából : Magyarságung ; Kazinczy F. javította ki a helyesre.

Ily szép Munkának segítője volt
 idegen nyelvek' esméretével
 gazdag lévén Hazáját gazdagítani
 minden írásiba
 főként a' Francia nyelv' szépsége
 's kedvessége
 által szivárga.
 A' Musák
 Szembe hunyorogva mosoljgák
 mind foljó
 mind versekbe fűzött
 beszédjét.

A' nagy Világban
 a' fő közönség szeme előtt forogván
 Dicső emlékeztü (!)
 Maria Theresia
 Magyarok Anyja Királynéja
 Kedveltyei közt számlálva
 A' Monarchia Nagyjainál
 Kedvességben
 főként
 ama Fejedelmi Ministernél
 a' Nagy Kaunitznál
 Ennek kényes válogatása mellett is
 Szép elméje
 'S hódító nyájassága által
 Szinte a' barátságig
 ajánlva.

Hazafi 's Katona létére
 meg felelt mindeniknek
 Királyát 's Hazáját
 egyenlő hivatással 's szeretettel
 ölelvén.

Nem a' hiu fényre
 de az Érdem' belső esméretére
 támaszkodván
 magát alája nem vetette
 sem az ellenkező
 sem a' kedvező
 szerentsének.

Házi fedhetetlen élete
 megtetszett
 boldog Párosságában
 Méltóságos Született Grófné
 Bethleni
 Bethlen Susánnával
 a' Tisztaság 's Szemírmetség
 tiükörével.

Végre
 ki futván hivatalos páljáját
 a' népes zibongásból
 magánosságban,
 a' foglalatosságból nyugalomba
 lépett
 a' Musáktól önként kísértetvén.

Meg nyílt az Elisium előtte
 midőn
 távol a' lármás sokaságtól
 az elmúlt idők' viszontagságira
 tsendesen 's bátran
 emlékeznék.
 a' földi gondokon feljül emelkedvén
 az emberi sorsot túl haladta
 jó szántából elébb
 mint az ég' végzéséből.

A' halálnak
 iljen előjátékát
 egy szél-ütés követvén
 éjjel
 hirtelen-tsendesen
 ki mult az életből.*

Gyászolják és kesergik
 Cselédi
 Urokban esmért attyokat,
 Hivői Pártfogójokat,
 Vendégi vidámitó Gazdájokat.

* Böjt más Havának 3dik napján, Életének 64dik Eszt. — Sipos Pál jegyzete.

Gyászolják a' Musák
 tőlek ápolgatott
 's őket ápolgató
 hiv baráttyokat
 nem az égtől
 de hamar égivő vált sorsától
 irigyelvén.

Halad mindent
 Gyászos Párja' keserve, 's hivsége
 és felejthetetlen Férjéhez
 Áll bizonyságul
 a' Csornai''kertben
 az
 Emlék-kő.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2601.

Kazinczy -- Szentmiklóssy Lászlónak.

Consil. Szent-Miklószy László Úrhoz, Erdő-Tarcsára.

Széphalom, februar. 24d. 1814.

A' Mélt. Úr' fiának barátsága az én életemnek kibeszéllhetetlen örömekeket ad. Ifjaink közt nem ismerek senkit — senkit! — a' kit maga a' természet inkább tett Íróvá, inkább poetává, mint ezt a' kedves gyermeket. 'S a' sors neki olly jó atyát ada a' Mélt. Úrban, hogy ő már most is igen szerencsésen futhatja meg a' maga pályáját, mert korához képest igen sokat bír azokból, a' mik nélkül szerencsésen írni nem lehet. Esztendő alatt hatalmas előmenetelt teve a' magyar nyelvnek grammatikai isméréteben, 's nem nézhetni álmélkodás nélkül, hogy az úgy nevezett cadentiás versezeteknek igen is könnyű utjáról a' görög mértékű versezetekére általtérvén, könnyebben, szebben 's több csinnal írja verseit, mint igen sokakja azoknak, a' kik életeknek legnagyobb részét e nehéz mesterségben töltötték, és két három kötet verseket írtak. Tíz esztendő alatt az egész Haza tisztelve fogja zengeni a' Pozsonyi tetóktól fogva a' Moldvai szélekig a' Szent-Miklószy nevet, 's nemzetünk dicsekedni

fog azzal az Írójával, a' kit századok oltá várt. Annál bizonyosabb vagyok, hogy ezt egy isten jövendőli belőlem, mivel a' mi kedves Aloyzunk fáradhatatlan, 's tanácsomnak enged. Kértem, kényszerítettem, hogy a' Fcstés' szépségével a' Fay János Cabinetjében ismerkedjek meg, 's izlését készitse: kértem, hogy mielőtt módja lesz, görögül tanuljon meg, hogy Homért úgy olvashassa görögül, mint Virgilt deákul, 's kimutattam neki a' fényt, hova törekednie kell. Tiszt. Virág Benedek Úr, hazánk első Poetája nagy örvéndéssel fogadta őtet, 's szereti. Meglesz a' mit jövendőlök, 's örvéndek, hogy ezeknek előadása által a' Méit. Úr atyai szívet nevelésének gondjaiért megörvéndeztethetem. Nyugtalan várom az időt, a' midőn ősz hajjal szoríthatom kebelembe a' jeles ifjat.

Kérem a' Méit. Urat alázatosan, méltóztatsek kikeresni jegyzéseiben, melly nap született ez a' kedves gyermeke, mert ő maga róla nem emlékezik. Ez a' levél a' később időken tanúság lehet ez eránt.

A' magyar nyelv palladiuma a' nemzetnek, 's a' tudományoknak a' nép' nagyjánál vchiculum. Minden nemzet a' poesistól vett első világot, 's csak a' barbar nem érti, hogy e' játék mit használ. — Ajánlom, stb.

[Kazinczy Gábor másolata a M. Tul. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 35. sz.]

2602.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Febr. 24d. 1814.

Tisztelt barátom!

Leveled azalatt érkezék hazámhoz, míg én a' Sógorasszonykámát D'Ellevauxné, Debreczenig kísértém. Ornan csak tegnap jöttem-meg, 's első dolgomma tettem a' feleletet reá.

Martius 19dikére Sz. Mihályban megjelenek, 's ezt igen nagy örömmel teszem mind azért hogy engedhetek parancsolatodnak, mind azért hogy egyenességemnek egy szép bizonyosságát fogom, két barátok közt lévén bírni, adhatni. A' szebbézésű ember olykor azért igazságtalan, mert fél hogy igazságtalansággal vádoltatand ha igaz ügyű *barátját* hagyja győzni. Az egyenes embernek semmit

sem kell hajtani a' mások' ítéletére, hanem a' maga lelkének javallára. A' ki valóban megnyeri ezt, bizonyos lehet hogy azt is meg fogja nyerni, legalább a' *jók előtt*. — És osztán melly gyönyörűség, Veled tölthetni egy két napot! 's tégedet ott látni a' hol kis Király volnál már, ha a' devalvatio a' kis Királyra annyi terhet nem rakott volna, hogy olykor kénytelen átkokra fakadni sorsa ellen. — De vidúlj fel! győzedelmes seregeink ki fogják hozni a' *haramia-városból* a' esikart kincseket, mert — a' mit Te hinni nem akartál, én pedig hittem, — a' Rajnán általmenének; — 's a' visszahozandó pénz könnyíteni fog terheinken, mellyek alatt magam is roskadozok.

Leveled szép képét festi Szent Mihálynak. Én ott öt nap előtt valék. Lovaim vonták kocsinkat, de málhás szekeriünk alá Rakamaz váltott lovakat ada, 's azok Szent Mihály és nem Dorog felé vivének. Estveledett midőn két tó miatt nagy kerengéseket kelle tennünk, 's a' Helység házánál már setét volt, azonban még is Nánásra mentünk hálni. Te ott úgy tetszesz magadnak mintha a' Gondviselés elvesztett volna. Én panaszlott terheid mellett is szeretnék Szent Mihálynak Ura lenni. Öszvevonaám magamat, hogy adósságaim által ne menjenek gyermekeimre, 's feleségem 's kisdedeim körökben íróasztalom mellett, könyveim, képeim 's muzsika között boldog volnék.

Quod petis, hic est,

Est Ulubris — animus si te non deficit aequis.

Vasárnap estve értem Debreczenbe, 's Fő-Bíró Úrnál lévén dolgom, egyenesen azt keresém. Nem vala házánál. Onnan a' Collégiumba mentem; a' XIV. század' Magyar Homiliáit akartam megtekinteni, mellyet ott egy sarkány őriz, de a' mellyet a' barátság velem averruncáltata. — A' Debreczeni Úrak ezt nem is álmodják. Le fogom vinni Szent Mihályra a' nem leirt, hanem lefestett másolást. — A' Collégiumban sem boldogúlék. — Visszamenőbe Consil. Beckhöz tértem. Úgy hittem hogy egy 'két' embernél többet ott nem lelek. Azonban a' szoba tele volt egy igen fényes társasággal, 's nem tagadhatom hogy elakadtam, midőn az ajtón beléptem 's a' sok idegeneket megpillantottam. — Gróf Battyány Aloyz ezeknek számokban volt. Reá nem ismertem, a' **Hatalmasra!** az **igazán nagyra!** Egy negyednél tovább jára fel velem a' szobában, 's reá nem akadhattam húrjára, mint ő nem az enyémre, holott egykor ez a' két hír egymáshoz nem volt hasonlatlan. — Ő túlélte önn-

magát. Elmerülve állottam a' kemenczére támaszkodva, 's ez az Epi-grammám sült — de a' pentameteren azolta változtatást ejtettem:

Vénül, vénüljön, testem! De te lelkeket itassd,
Hébe, szent kelyhből és soha elaggni ne hagyj!

Valóban az elvénült, elagzott lélek rettentő tünemény. Azonban tiszteletlenségre ne magyarázzd szavaimat a' nagy férfi eránt.

A' vacsóránál én juték Grófnéja jobb oldala mellé, 's e' tisztelt Asszonysággal magamat kényem szerint mulattám. Vacsora után táncz vala; mind a' tánczoló, mind a' muzsikusok Kisasszonycák és ifjak voltak.

Elnéztem a' brillant gyűrűket, a' cifra ruhákat, a' terített asztalt, a' puncsot, fagyaltat, nádméz-csemegéket — 's melly boldogok, mondám! de ezt is vettem ezek mellé: Quam multus non ego! — Barátom, áll e az effélékben a' boldogság? Van e ezekre 's az effélékre szükség? Egy asszonyság ott nagyon kért hogy más nap legyek látogatására. Idóm nem volt, de elmentem még is. Akarod tudni, miért vágya magánál látni? Hogy csudáljam, hogy neki új módisan épült háza, új módisan festett szobái, Vogel és Kern által árult canapéja, székei, tükrei, üveges hintaja, stbb. vannak. És maga osztán mind ezekhez egy visszatoló külsővel 's azzal a' móddal mellynek minden mozdultából ki lehetett látni hogy ő a' Kalvín' czéhébe tartozik. — Azért nevetni a' luxust mert magunknak az nem lehet, oktalanság!

Cajus videri pauper vult, et est — pauper!
(Martial.)

de valóban én *nagyságot* lelek azoknak *megvetésében*, a' mit a' kislelktiek a' boldogságra elmúlhatatlanul megkivántatónak néznek.

Másnap reggel még csillagos égnél mentem a' Collégiumba, 's egy szobában ágyban lelem a' Múzák' és a' Hajnal' tisztelőjét. A' kit tegnap is, ma is kerestem, nem vala honn. Innen a' Rajzolás Professorához mentem. Ágyban letem ezt is. Neve Kis Sámuel. 1808. Bécsben ismerkedtem-meg vele. — Tudakoztam mit csinál. Azt felelte hogy *semmit*. — Annál nincs könnyebb, mondám, csak-hogy nem tudom, minek úgy a' Rajzolás Professora. — Mi itt nem kapunk a' Rajzolásán. — Terjeszteni kellene a' szép szeretetét. — Az Debreczenben lehetetlen. — Úgy de az Úr portréteket is fest,

's Debreczenben portraírozott e sokakat? — Úgy szólván senkit. — Ekkor tudakozá, ha bírom e a' Florentzi Muséumot? Igen is, mondám, birtam, igen kevés hijával egészen: de már az nincs meg nálam. Kérdése azt mutató hogy olvasta a' Báróczy előtt-álló Praefatiót, 's a' Muscum Pio-Clementinum és Napoleon felől szólla velem. — Végre bevitt egy üres szobába, hol tulajdon képe függ a' falon, 's a' feleségéé, még pedig ez egyszer házasságoknak első holnapjaiban, igen szerencsés attitűddel, férjének lánczon az ő nyakáról függő miniatürképét tartja kezében — a' másik képen a' felesége a' kisdeddel. Ezen a' drapperie igen jó. Mind a' három kép pastelliben vala dolgozva, 's nem rosszúl, csak hogy a' colorit mocskos és a' feketésbe csap; maga jól van eltalálva, de a' felesége mind a' két képen olly hasonlatlan, hogy azt elismerni épen nem lehet. — A' három pásztell képen tehát öröömöm nem volt nagy, 's már menni akartam midőn kért, hogy egy tekercset nézzek végig. Alagyzott (grundirt) papirosokra veres és fekete krótával és Wischerrel (törlővel) dolgozott Bécsben némelly antik szobrokat (statua) és főket — 's felsikoltottam örömemben. Melly kora az emberiségnek, a' mellyben a' Mesterség a' természetől áttalépett az ideálba, 's illy műveket teremtett. És ezek a' természetet-hajházók mindég lármáznak az idealisták ellen — épen úgy mint midőn a' Prosaista harczot izen a' poetának, 's azt kiáltozza hogy a' Poetis a' természetet nothzüchtigolja, elkoresosítja; azt kiáltozza hogy az USUS a' fő törvény, nem a' dolog ideája. Elveszve ezen' szépségek' csudálásában, új argumentumok gyűltek lelkemben a' Neologismusok' mentségére, védelmére, és a' Puristák' kárhoztatására.

Prof. Pongrácz Úrnak egy hosszú levelet irtam az általad tett kérdésre. — Feleletem ez volt:

1) Beléptünk azon általad óhajtott boldog időbe, a' midőn a' Censura sanjariúbb lesz mint volt — (Babocsaynak Fata Tarczaliensiaját, a' Censor Ruminak megtiltotta, hanemha az akkori Uralkodást és a' Religio' akkori nyomorgatásait Scholionokban az elégségig kimentti) — 's most még kevésbbé remélhetem hogy Tubingi Pályairásom sajtó alá juthasson. — Inkább remélhetem hogy egy más Pályairásom, a' spiritus és universum. magyar szavai felől, kinyomtattathasson. — Ezen két írásomat és a' Dayka és Báróczy életekben tett Excursiót a' Neologismusok felől újra fogom dolgozni toldalékul a' Jénisch munkájához, mellyet hasonlóképen újra kell dolgoznom, mert az felette sietve készült, és monstróz

alkotású. De ezen munkámhoz csak akkor foghatok, mikor elvégzem a' mi sürgetőbb.

Decemb. utolsó napjaiban egy Somogy Vármegyei Úr, kinek soha sem hallám nevét, postán küldö-meg nékem egy *Mondolat* (oratio) név alatt akkor nyomtatásban megjelent Pasquillt ellenem. A' munka előtt egy réz áll, mellyen én azon a' paripán lovagolok a' Dicsőség' Temploma felé, a' mellyen egy elrészegült Mythol. Isten szokott volt paradirozni, 's ölemben három musicalis szer van: a' háromszeg, a' görög lant, és a' guitarr (Sonetto' lantja). — Fejem meg van koszorúzva 's homlokomon egy lepe ül. A' munka egy Ajánló-Levélből áll, a' Mondolatból, és egy Glossariumból. Az ajánlólevél czimje ez:

ZAFYR CZENCZINEK,

tudnillik a' Kazinczy Ferencz betűji közt mind meg van a' *Zafyr* szó betűje. Írásaimból öszveszedte a' szókat, phrásisokat, 's azokból *ész és minden elérhető czél nélkül* egy Centót fűzött. A' Glossariumban az én szavaimat öszvekeverte a' Barczafalvi, Dugonics, Perecsenyi, Vandza, Folnesics és Pethe szavaival, 's nevet rajtok. Így nevetni könnyű. Nagy ellensége Berzsenyinek, 's Glossariumában egy articulus áll illyformán:

Öklelő hajdú. (Berzsenyi szava) Halhatatlan Buffon és Blumenbach, a' ti munkáitokból kimarada ez a' marha-neme! tudnillik Somogyi Gedeon Veszprém Vármegyei Esküdt, a' ki ezt a' Pasquillt írta, azt hitte, hogy az *öklelő* annyi mint a' *türkölő*, 's a' *türök* és *ököl* egy, 's nem látta hogy az *öklelő* annyi mint az *ököllel* (marokkal, karral, kézzel) *bántó*. — Fogod e hinni, barátom, hogy ezt a' Pasquillt egyenesen Kisfaludinak köszönhetem?

Szemere Pál most érkezik Febr. 25dikén. Nincs időm többet írni, mert e' levélnek menni kell hogy korán vehessd. Élő szencsésén.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2603.

Kis János — Kazineozynak.

Kedves Barátom!

Kimondhatatlan örömmel hálálom a' jó Istennek, hogy körüléd az olly sok veszedelemmel rémitő éjszaka ismét mosolygó fényű napnak kezd helyet adni. Ha vagynak is még felhők, jó reménységgel legyünk, azok is el fognak oszolni. A' mi különösen tiszteletre és szeretetre méltó Társadat illeti, miért ne lehetne annak a' fiatal természetnek tökéletes megerősödést ígérni, a' melly olly súlyos nyavalyát meg tudott győzni? Legyünk jó reménységgel, hogy az élet Istenének gondja lesz mind a' Te betses életedre, mind azéra, a' kié nélkül a' Tied édességének legnagyobb részét elvesztené.

A *Mondolatnak* én híret sem hallottam, még leveledben róla nem olvastam. A' Pasquillus természet szerint nem méltó arra, hogy nyugalomunknak legkisebb részét is neki feláldozzuk. A' Te tekénteted és szép híred sokkal erősebb fundamentomon áll, mintsem hogy azt egy ollyan gráva ember eldönthetné.

Trattner verseimet ki akarja adni, 's azt kívánja, hogy a' Pesti Jó'sefnapi vásárra a' kézírást leküldjem.

Képcim' kimetszését is magara vállalta. A' verseket imitt amott, különösen az Általad kijegyzett helyeken, megigazgattam, 's leküldöm Pestre úgy, a' mint Te öszveszedted két kötetben. Mind egyéb könnyen elgondolható okokra nézve, mind azért, hogy az ilyen munka, ha én lennék kiadója, az én hivatalomban sok értetleneket megbotránkoztatna, igen leköteleznél, ha Te neveznéd Magadat közrebotsátónak, 's egynéhány sor előbeszédben megmondanád, hogy (a' mi nints is különben) Te kívántad Verseim öszveszedettetését, hogy azok legnagyobb részént ifjúságom' próbái 's külömbféle külföldi vagy régi költők munkáiban való gyönyörködésennek gyümölcsei, és hogy akkor kellett más foglalatosságim miatt a' Poesissai való foglalatosságodást csak nem egészen félbenszakasztanom, midőn valamivel tökéletesebbet készilhettem volna. Ennek következésében arra is barátságos bizodalommal kérek, méltóztassál képcim' metszését Trattnerrel és Niedermannal egyetértve a' Te izlésed szerint

tetetni. Egyéberánt is ezen dolgokban az én izlésemnek semmit sem, a' Tiednek mindent tulajdoníthatok.

Horátiusi leveleim' tsumóját már régen vettem, a' Te leveleidé is eddig talán már kezudhez érkezett. — Horváth 'Sigmond a' M. Kurirban már meg tette ez előtt egynéhány héttel azt a' jelentést, mellynek szükséges voltáról írsz.

A' Bétsi tudós Ujság' redactiója mind addig kért, hogy az egész Magyar Literatura' fachját vállaljam magamra, míg kérésé' tellyesítését legalább részből meg nem ígértem. Megígértem tehát az alatt a' feltétel alatt, ha Barátim (a' kik között főképen Te Rólad gondolkodtam) segítségemre fognak lenni.

Az élet' Istene áldjon-meg Tégedet, 's áldja-meg egész Háza-dat, melly Veled együtt szíves tiszteletemnek 's forró szeretetemnek tárgya, jó egészséggel, hosszú étellel, 's mindennel a' mi az életet boldoggá teheti. Tiszta szívből kívánja

Soprony, Febr. 24dikén 1814.

örökös tisztelőd 's barátod

Kis János.

[Fradetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2604.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Febr. 26d. 1814.

Kedves barátom,

Szemere Pál tegnap alkonyodáskor jöve hozzám, itt halt 's ma reggel Patakra ment, ebédet készíteni a' Lasztóczyaknak, kikkel onnan Beregbe megyen, a' *mátka-felesége'* testvéréhez. *Mátka-feleség,* mondom, mert Kriska neki sem nem mátkája többé, sem még nem felesége -- tegnap egy nem tudom melly fonák és eddig csak Erdélyben gyakorlott szokás szerént vele, Napának és a' házhoz tartozandóknak jelenlétekben, már copuláltatván. Hozzád írt leveleimnek csomóját ő hozta-meg nekem. Eggyet kettőt megolvastt; kimondhatatlan vala öröme; 's kért, kényszerített, hogy készítsem nyomtatás alá. — Minthogy eggyzerssuind Helmecczítől Munkáimnak Annunciatióját is meghozta, mellyet Trattner nyomlattatni akar, hogy a' Jóséfnapi vásárkor elszellyeszthesse, reá nem értem a' kedves Csomóba tekinteni; de általesvén egy két nap alatt leg-

szorgosabb dolgaimon, ennek fogok állani, hogy az eredeti Levelket minél előbb vehessd. — Fogadd-el barátságodért és azon örömeimért, a' mellyeket nekem e' leveleknek látása adni fog, a' legszivesbb, a' legforróbb köszönetet.

Jól esett hogy a' Helmeczi által feltett Annunciatio le nem nyomtatott mig én megolvastam. — Hogy magasztalnia kell, azt értem; de minék *így* magasztalni? — Papirosra tettem jegyzéseimet, 's megküldöm neki a' Göschen Annunciatióját a' Wieland munkájának kiadások felől, 's kértem, hogy emlékezzék, melly hézag van énközttem és Wieland között, 's ne tegyen nevetségessé. A' mit írni most fog, csak nyomtatva látom-meg. Úgy hiszem, hogy a' szerént lesz írva az is, hogy kiki kitalálандhatja ha azt én láttam e.

Januariusnak első napjai olta a' sok inség közt, melly feleségemet, magamat 's gyermekeimet, kik néha mind a' négyen feküdtek, érte, nem dolgoztam egyebet a' Báróczy' életénél. Abban ismét áll egy Excursio, melly Puristáinknak szöll. Szeretnélek nem láttatva látni midőn azt előtted a' mi Lajosunk felolvasni fogja. — Abban Baresay és Bessenyei felől is sok van mondva, és igen sok interesszant. Valahol Báróczy felől jót mondhattam, úgy mondtam azt, mintha ez az elhúnyt barátom azt maga is olvashatná. — Szemere nagyon meg vala elégedve a' kis munkával, 's meg vagyok vele elégedve magam is, melly több a' Szemere' meglegedésénél. — Holmit benne csak erőlködéssel lehet elérteni. Ilyen a' Bessenyei és egy Udvari-Asszonyi favorite' szerelme. A' Baresay' szerelmét egy Herczegi leánnyal, kit Szemerének is csak tartózkodva beszéltem-el, illetni sem vala szabad. — Az a' szerelem a' *legvégső* pontig ment.

Én Febr. 20-dikán Debreczenbe értem, 's más nap dél után onnan eljöttem. — A' Professorok között csak Talai Sándor Urat láttam, ki együtt vala Kézivel Göllingában. Egy igen szép cultura ráju fiatal ember. Felkerestem Kis Samuelt is, a' festés' Professorát, 's látni akartam mint terjesztheti Debreczenben a' Szép' érzését. Panaszkodik hogy nincs dolga; Professor, fizetik, de hogy van e haszna az ő ottlétének, arra gondja senkinek nincs. De legalább portraíroz az Úr? kérdém. — «Azt sem.» — Csak feleségének két képét látatá velem pasztellben, 's épen nem rosszul. Asztalan egy nagy tekeres papiros állott, 's midőn elszomorodva, hogy semmit nem láttam 's elveszett egy része azon időmnek, mellyet Szent-Györgyinknek társaságában lehetett volna eltöltenem, menni akarék,

kért, nézném végig azt a tekereset. — Bécsben dolgozott fők antik szobrok (statuak) után! Eltűnt bosszankodásom, 's ha múlathattam volna, éhen és szomjan estig fogtam volna nézni. — Melly fők! kiáltám; 's melly különbség ezek közt és azon arcok közt, a' mellyeket az úczakon látunk! 's erre az *ideál*, amazokhoz a' *természet* vezet — és még is az *ideál*, a' tudatlanok előtt gyanús. — Kis Sámuel ha nem épen nagy Művész is, de olvas és érez, 's gyönyörködne szavaimon. — El vala lopva Szent-Györgyinktől egy óra. Ő most is szép, most is színes, teljes képű, de derekasan öszül. Felesége öszve sorvadott, 's szánakozást támaszt abban, a' ki látja. Leánykájí nőnek, és mind ezek mind kivált a' kis Elek, öröme az atyjának, nem ígérnek életet, legalább vig életet. Idősbb leánya gyengécske; az ifjabb erősebb, színesebb, 's meglehet hogy elfogott szemmel néztem, midőn elhittem magammal, hogy közzülők legalább kettő, nem élhet sokáig.

A' mi Szent-Györgyinének' testvérét most egy rettenetes csapás érte, mellynek hallására elholt ereimben a' vér. Az Consiliarius azon Orosz birtokban melly 1809. Moszkva kézre jutott, 's lejött Magy. Országra két eladó és egy gyermek leányaival. Eperjes mellett egy hid' végénél elszakasztotta az ár a' töltést, 's a' kocsit két első kereke hátra hagyá a' vízben a' kocsit és a' két hátulsó kereket. Súlyom ölébe vette a' kis leányt 's egy zátonyig gázolt, 's onnan látta, hogy a' két legszebb már eladható leányát a' habok elnyelték. — Egy Ossziáni scéna! — Én utánok ugrottam volna talán fájdalmamban. Nem tudtam szóhoz jöni a' Szent Györgyi canapéján, 's szemeim elnedvesedtek.

Egy este, az az mihelytt Debreczenbe értem, Consil. Beck Úrhoz léptem-be, 's csak akkor tudtam-meg hogy fényes estveli társaság van a' háznál, mikor az ajtót bényitottam. Szerencsére csinosan valék, és nem mint utazó már, öltözve. Gróf Batthyáni Aloyz közel fél óráig sétált velem. Nem tudtunk egymásnak húrjainkra találni, pedig ez a' két húr tíz eszt. előtt még rokon húr volt. A' fanatism' utálásán kívül (de a' hova ő többet számlál mint én -- *többet*, mondom; nem *kevesebbet*) minden húrjaink hamis és öszve nem illő hangokat adtak. Túl élte magát. A' házi gazdával a' pompás kemenczére tévén-fel karomat, elandalodám, és a' legpillogóbb társaság' közepette ezt csináltam:

Vénül— 's vénüljön! — testem. De te lelkemet ittasd,

Hébe; a' szent kelyhből, és soha elaggni ne hagyj.

Valóban ez az egykor csudált nagy férjfi nem hasonlít magához többé. — Arisztippünk' levelét Patakon vettem. Köszöntsé addig is míg levelemet venni fogja. Éljen szerencsésen.

Vetted e tőlem Horátziusok' MSTját? — A' Debrecz. Coll. becses Codex: *Homiliák a' XIV. százból magy. nyelven*, képzeltetelen gonddal és ügyességgel nem lemásolva, hanem lefestve, kezemben vagynak. Ezt ki fogom adni. Kölessey íratta-le számomra titkon, 's csak akkor nyertünk engedelmet, mikor arra szükség már nem volt.

A' Mondolatot pirulás nélkül hirdetem, mutogatom. Szentgyörgyi retteg, hogy az az ő munkája. Sok eszt. előtt írta azt, vagy egy olyat, Superint. Benedek' unszolására. Pápai Prof. Tóth Ferencz most írja nekem, hogy Ruszek nála szót teve felőle, 's Ruszek is ő is szánnak engemet. —

Epen most veszem levelét Helmecezinék. Kér hogy Verseidet. küldjed nyomtatás alá Trattnerhez.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2605.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Hogy járok Lelkem! Tőled való el távozásom után valamenynyire későtkén jutván haza, és akkor is halaszthatatlan dolgom lévén, tsak dél után foghaték a' tudva lévő brochure* olvasásához. Már ajánló levele kedvetlen érzéssel töltött el, melly vezér-szava alatt mind nevelkedett: de mikor a' futó betűkkel nyomtatott részhez értem, tsak el állott szemem szám, látván, *hogy az én tőlem ártatlanul és tsupa juchsból írt játékot találok illy gonosz végre fordítva.*

A' mindentudó Istenen kívül tulajdon lelke esmémentét (mellynek szava pedig szívemben, hidd el, nagyobb a' betsület érzésénél) hívom bizonyságúl, hogy sem a' ki adót nem esmerem, sem szándékában soha tsak tudással is, annyival inkább meg egygyezéssel részt nem vettem: sőt ha e' félet tsak gyanítás képen meg gondoltattam volna is, noha az a' (szerentséimre és meg igazításomra)

* Mondolat. etc Dicsshalom, 1813. — Kazinczy F. jegyzése.

magától a' ki-adótól is megkülömböztetett nyomtatványú rész, a' 19-ik laptól fogva a' 46-ikig az alá rakott jegyzések nélkül, minden személyes érdeklésektől üres és tökéletesen ártatlan, még is soha nem írtam volna.

Egyéb útját kezéhez juthatásának sok kurkászásom és vigyázva való nyomozásom után is ki nem tanulhattam és nem gondolhattam, hanem hogy egygyik azon Urak közül, kiknek kezeken megfordult, valamely Jurátushoz küldötte fel a' Collégiumba, hogy az ő számára Deákkal irassa le, 's azzal az alkalmatossággal akadhott olyannak kezébe, a' ki osztán tovább küldötte. Ezen vélekedést az is teszi előttem hitelessé, hogy sok helyett ész nélkül és eltsúfítva van ki adva.

El is felejtém, Kedves Barátom, rendelésedet ki kérni, hogy mitsoda úton szolgáltatssam vissza kezedhez? részemről senkivel nem közlöttem, nem is közlöm, annyival inkább hogy itt, a' meny nyibe tudom, egészen esmeretlen.

Várván várom a' Báróti életit és annak elejénn a' Dayka elől-járó beszédiben fel vett tárgynak folytatását. Addig is a' M. Grófnét Ő Nagyságát az enyimckkel egygyütt alázatosan tisztelvén, magamat tisztelt szívésségedbe ajánlom és maradok

Debretzenben, Februárius 26-án 1814.

tisztelő hiv barátod,
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2606.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Febr. 27d. 1814.

Kedves barátom,

Haza érkezvén, 48 órával azután, hogy Tőled az üzán elváltam, itt letém egy barátomnak levelét, mellyből látom hogy a' *Mondolat* könyvecske nem a' Somogyi Gedeon' munkája, hanem hogy abban egy «Tiszteletes» is vett részt, és hogy a' tulajdonképen úgy nevezett *Mondolat* melly a' könyvben áll, egy régibb, 's Debreczenben készült munka. Ezt ez a' barátom annál bátrabban állítja, mivel a' most nevezett *Mondolatot* Horvát István Úr, Secretarius a' Pesti Universitásnak 's az Ország-Birói hivatalnak, tette-le a'

Regnicolaris vagy Széchényiana Bibliothéca Kézírásai közzé. — Így igen is megtörténhet a' mit Te gyanítál, hogy a' Te munkád is bé van nyomtatva a' kis könyvbe. Kérlek, ird-meg baráti bizodalommal miben van a' dolog, 's a' nálad hagyott könyvet a' tisztán-maradt, lapokon álló levél és név miatt nékem küldd-vissza. Én József napkor Szent-Mihályon leszek Gróf Dezsőffy Józsefnél, ki engemet egy Processusában Arbiternek választott. Ha a' könyvet akkorára Oláh Mihály Fő-Kapitány Úr vagy valamely más út által oda küldenéd, 's adrezsem alá azt írnád hogy a' levél engemet Dezsőffynél fog lelni, bizonyosan venném. — Mentsen Isten attól hogy én Somogyi Gedeonnal perbe szálljak! 's felette alacsonynak tartanám magamat ha ennek a' gyerkőczének vadságát nyugalommal tűrni nem tudnám; sőt azt hiszem hogy az nékem, a' ki ostoba nevetésnél egyéb fegyverrel éltem, a' Báróczy és Dayka életek' megírásokban, gyalázatomra nem lehet. Azért hogy szerencsétlen újítások is esnek a' nyelven, nem következik hogy minden újítás szerencsétlen 's minden újítás tilalmas. 'S valamint mindennek a' világon van valamely haszna, úgy van ennek is: — a' Folnesicsek, Vandzák, Pethe Ferenček megszeppenek 's nem fogják űzni bolondságaikat.

Superint. Kisnek egy nagyocska nyalábját vevém tegnap előtt Szemere Páltól. Hozzája 1793 oltá irt leveleimet küldé-meg, hogy végig tekinthessem, 's belőlök a' mi nyomtatást érdemel kiszedhessem. Ezt fogom tenni Kisnek, Szemerének 's másoknak tanácsokra mind azon leveleimmel a' mellyeket vissza kaphatok, még pedig használván a' válaszokat mellyek mind megvagynak nálam.

Az úton majd megfagytak eselédeim, magam pedig úgy öszve valék rázva Debreczentől Tokajig, hogy agyvelóm' fájdalma miatt sokszor jajgatnom kellett. Hazam' népét nem leltem betegen. —

Kisnek megírtam mi érte Sógorodat. Elbeszéltem itt is, 's feleségem borzadva hallá az Ossziáni történetet. — Élj szerencsésen, kedves barátom! Feleségem tisztel benneteket. Örvendve hallotta hogy gyermekeid gyönyörűen nevedednek, örvendve hogy magad virítasz ha öszülsz is. Virágoznak a' hívek mint a' szép palma fák. Az Istenek tudják (néha), kit kell sokáig éltetni. Őllemek tisztelettel 's szeretettel.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2607.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, Febr. 27d. 1814.

Kedves Barátom!

Kezembe adtad deák nyelven írt isteni munkádat, fel fel sikoltok örömömbbe, midőn olvasom. Kezemben Agendád is Tóthtól.

Én nékem most annyi a' dolgom, annyi a' bajom hogy nem tudom mihez kapjak. Báróczy biographiáját is felküldém Pestre, tudom ettől sem fogod megtagadni javallatodat mint a' Dayka életébe tett excursióktól.

A' Mondolat felől lehetetlen hogy ne irtam volna neked, az egy Büberei, és nem egyéb, hanem malitiosus Büberei, de én nem nyavalyás felelgetéssel fogok reá felelni, 's már feleltem is, Apologiáját adván a' neologismusoknak a' Báróczy Biographiájában. Debreczenben magam mutattam a' galád könyvecskét, 's egy értelmes ember galádnak nevezte.

Febr. 18kán Debreczenben voltam, 's ott Battyáni Aloyz társaságában egy estvét töltöttem, közel 60 személy közt, musika, és táncz alatt. Ez az 1790ben igen igen nagynak ismért férfi nagyon megöregedett, megváltozott; ezelőtt tíz csztendőkkel is lelkének húrjai egészen az enyémmel egyaránt adtak hangot, és most egy pontban sem értünk-össze, borzadással jártam vele fel 's alá egy fertálynál tovább: *ah quantum distat ab illo Hectore!!* Szidta Napoleont hogy ő hozta vissza a' superstitiót. Én pedig éppen azért áldottam a' mit tett t. i. hogy egy libertinus bolond-népnek, melly publice praedicalta a' materialismust, és több chez hasonló ostobaságokat, vallást, és morális zabolát adott. Nagy ellensége az aequalitásnak, mert ugymond ha ma 3 ember 100 ezer ftossá tételik, a' 3d generatio már nem lesz egygy forma. Elcsudálkoztam, 's kimondtam hogy a' franczia égalité nem a' birtok, hanem a' személyes jussok egyenlőségét tette ki; nagy barátja a' Feudalismusnak, a' réginek, mert ugymond az új nemeseket még kell hizlalni -- holott a' régieket nem, -- azok elég hizlaltak voltak. Valóban elszomorodtam hogy az ember megöregedvén, lelkében is megöregszik; a' kemenczére tettem karomat, 's úgy beszélek a' füttözö házi gazdával, 's elnémulván, ezt az Epigrammát irtam:

Vénül, 's vénüljön testem, de te lelkemet ittasd
Hébe! a' szent kelyhből, és soha elaggni ne hagyd.

És kérjük az isteneket édes barátom, ut sit sana mea mens
in corpore sano.

Deák munkádat tisztán leíráni, 's általadom a' censurának, bár
ezzel együtt a' Logarithmus is kijöhetne; a' Barcsaira írt capitalis
munkát deákul is magyarul is küldd-el, 's mi egyebet vagyon, azt
is. Szeretném őket együtt látni nyomtatásban.

Debreczenben meglátogatám Kis Sámuel a' festés, és rajzolás
professzorát: «Hát mit csinál itt az Úr?» «Semmit.» «De mégis...»
«Nem lehet Debreczenben semmit, mert itt nem kell rajzolás, nem
festés.» «Hát minek a' Prof., minek fizetik?» «Én nem tudom.»
«De legalább portretiroz?» «Itt a' sem kell.» Eggy tekeres Bócsi
rajzolatját néztem copiak után, de illy arcokat élő embereknél
nem láttam soha, az mind ideal. És képzeld barátom ezek a'
Debreczeniek üldözik az idealistát, 's a' természet kell.

Ölel, tisztel barátod, tanítványod.

[Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

2608.

Kazinczy — Helmeeczy Mihálynak.

Helmeeczy Mihály Úrhoz.

Széphalom Febr. 27d. 1814.

Kedves barátom,

Tegnapelőtt azonnal hogy Szemerének Lasztóczra jött felől
leveledből hírt vettem, megtekintetem ha megérkezett e. Emberem
nem hozza vissza levelet, de a' helyett azt a' hírt hozta hogy Sze-
mere még ma (az az akkor nap) nálam lesz. — Alkonyodik, 's
Pali azon jelentéssel rohant karjaimba hogy ő copulálva van. —
«Mikor?» — «Ma. (az az 25dben).» «'S az éjszakát még is nálam
akarja tölteni?» — «Igen; mert az usucapio Májusban lesz.»
Ő előre jött, hogy innen holnap (26.) Patakra menjen, 's a' Lasztó-
czinak ott ebédet készítessen; eggyütt mennek Surányba (Bereg
Várm.) a' sógorához Bay Józsefhez. — Pali itt halt; által adta a'
Kis' paketjét és a' másikat, 's Annunciatiódat, 's a' Horvát' levelét

feleségemhez 's a' Vida' ajándékát a' leányomnak, 's tegnap reggel Patakra ment. — Eggyik lova megrúgta a' másikat, 's a' négy közül (mellyeket nevéndékednek atyjától veve) kettőt nálam hagyott, 's csak kettőn méne-el.

A' Kis' pakétja hozzá 1793 olta irt leveleimet hozzá hozzám. Pali felbontattatta, eggyet kettőt elolvasott, 's sikoltozott örömben. Én annyira el valék fogva Annunciatiód 's a' szándék és a' Pali' jelenléte által hogy még alig pillantottam beléjek. De már látom melly örömek várnak olvasásokban reám. Újra fogom élni a' szép örömekeket.

Én Febr. 18dikán Debreczenbe indúltam, 20dikán oda értem, 's 23dikán már ismét ide haza valék. — Patakon Prof. Kézynél ebédelék, a' ki nekem elbeszélte, hogy Prof. Lácza József (a' *Ludhattyú* a' Tövisekben) eggy valakitől [!] postán kapta-meg a' Mondolatot, hogy triumphált megmocsokoltatásomon, 's azt a' Seniorális Rátio alatt (melly némelly Uraknak 's Professoroknak jelenléteket kívánja) producálá, 's ő Lácza, 's Prof. Philos. Rozgonyi 's Prof. Juris Kövy rajtam mulatták magokat minden üres órájuk alatt. Nyugtalanul várják, mit fogok én erre mondani, 's Vályi-Nagy Ferencz, kit ezek mint nekem is, a' Pestieknek is barátját, rég olta metszenek valahol hozzá férhetnek, megmondta nekik, hogy én bizonyosan felelni fogok, még pedig úgy a' mint szoktam, (az az a' Vályi-Nagy' értelme szerént *diadallal*.) — Prof. Kézy azt veté ezekhez, hogy ő viszont megmondotta nekik, hogy Kazinczy erre felelni eggy hangocskával sem fog; mert azon felül, hogy ez eggy galád pasquill, a' mit K[azinczy] a' Dayka életében a' Neologismusok felől mondott, indemonstrabilis való. 'S occinálgatta nekik onnan a' Plinius' szavait: Quod tanto maiorem apud doctos habere gratiam debet, quanto minorem apud indoctos habet. — Én megköszöntem Kézynak barátságát, 's kimondtam hogy én azt teljességgel nem szégyellem hogy másnak esze nincs, nekem pedig van; kimondtam hogy én nem csak nem szégyellem a' Mondolatot, sőt azt magam mutatom mindennek a' ki látni akarja; 's hogy valóban felelni reá teljességgel nem fogok: de a' Báróczy' életében újra szőlék a' Neologismusok felől, 's az nekem elég bosszú. — Vályi-Nagy belépe, 's nem felejtette hogy az ő versei vannak vetve a'

réz alá, 's igyekezett arra buzdítani, hogy feleljek, még pedig Rajnisosan, Szabó Dávidosan, Batsányisan. — Nem én! kiáltám; mert én kevély vagyok; nem szeretném magamat a' Somogyi Gedeonkakkal egy lineába állítva látni. — Ekkor Nagy Ferencz beszélt, hogy Lácza, Rozgonyi és Kövy ötet Dicsalminak csúfolgatók. Vályi-Nagy nem vala nem kész a' feleletre, 's őket viszont Pórhalmiaknak csúfolgatta. — Én pedig, édes barátom, nevettem Vályi Nagyt hogy ő az olly emberesékre mint Lácza, Rozgonyi 's Kövy haragudhatik. Kövy egy nagy talentum 's tisztá fejű ember, de kevélysege 's kalvinista durvasága nem ismer határt. Nékem vele szoros szövetségem soha nem volt; de miolta olvasta Vitkovichhoz írt Epistolámat, azolta hátam megett mindég ránczigál. Bosszankodik a' Debreczen megsértéséért, hol ő Togátus volt. A' Togátusság indelebilis character mint a' Sacerdotium; a' tizedik generatió is ki lehet ismerni a' bides (bűdös) döllyöt. — Rozgonyi ollyan, a' kire ezt lehet mondani Phaederből:

Noli irascaris, libere si dixeris:

Diis est iratis natus, qui similis est tibi.

Ez az ember nem talált még a' nap alatt több embert, a' kit becsülni tudott volna, a' kiről nevetve ne szóljon, mint két Somosi nevű Togátust, és Palóczy László Borsod Vármegyei Notáriust, kinek Ragályi Jósefre írt verseit az Aesthetikai leczkéken minden esztendőben felolvassa, nagy bosszankodására hallgatójnak. — Lácza felől nem szóllok. Mutatják nyomtatott munkái, melly férjfiú az. — 'S szólj, gyalázat e illyeknek nem tetszeni?

Debr. Orvos Doctor Szent Györgyi József Úr nagyon kért hogy közöljem vele a' Mondolatot. Tartok, ugymond, tőle hogy az én munkámat nyomtattatta-le valaki: mert én írtam egyszer illyet. Megigérttem hogy fogom, 's szabadságot adék neki hogy azt Nagy Gábor Debr. Prókátor Úrtól elhozathassa, mert én a' magamét, mellyet Postán kaptam, közlöttem ezzel.

Szent Györgyi ezt beszélt: Debr. Senator Böszörményi Pál, egyike azoknak a' kik a' Debr. Grammatikán dolgoztak (de ennek és Domokos Imrének (a' Lajos fiának 's Senátornak nevét elhallgatta előttem Domokos Lajos, a' Fő Bíró. lásd Magy. Régis. és Ritk.) Superint. Benedek Mihályhoz egy levelecskét küldé, mellyet Szaklányisan új szókból szőtt. Benedeknek nagy öröme volt a' bolond levelen, 's mindent kért hogy írjanak több illyet, kérte

Szent Györgyit is, a' véghetetlen szép tónusú, igen igen szép moralitású embert, de a' kit az egykori Kálvinista deákság 's a' Debreczenben lakás nagy ellenségévé tett a' Neologusoknak. Ez az ember mind Kis Jánosnak mind nekem igen kedves barátunk, 's szüntelen harczolt kettőnk ellen, és bennünket attikai sóval csipkedett Antipurismusunkért. (Most Daykának élete megtérítette; de vannak relapsusai, 's félek hogy ismét a' Puristák' serge nyeli-el.) Ez a' Szent Györgyi engedett a' Benedek unszolásainak, 's írt egy valamit. Midőn neki a' Nagy Gábortól elhozott exemplárt kezébe adtam a' legmeteszőbb szélben az úczán, belé tekinté, 's azt mondta, hogy hála Istennek a' munka nem az övé. De meg lehet hogy még is az. Ma tehát írok neki hogy tudósítson.

Pápai Prof. Tóth Ferencz írja hogy Ruszek nála volt, 's szánt engemet a' megtámadtatás miatt. Mind Tóthnak mind Ruszeknek írtam, megköszöntem harátságokat, de azt is megírtam hogy tudom hogy az nem magának Somogyi Gedeonnak a' míve. Nagyon félek hogy Kisfaludi és Takács több részt vettek benne, mint becsületes és eszes embertől illik, 's szeretném tudni ki metszette, ki festette a' képet, 's ki dolgoztatta. A' guitarre ott a' Sonetto' lyrája, a' lant a' görög verseké, a' musicalis háromszeg egyébé. Somogyinak agyában olyan forma nem támadhatott; az olyat csak az gondolhatta-meg és ki, a' ki engem közelről ismer. Ruszeknek megírtam hogy én a' Mondolatért nem haragszom, nyugalmaimat meg nem zavarta, ha a' pasquillantot utálok is, és még inkább azt a' dölyfös írot, a' ki az én Recenziomat 's Töviseimnek egy Epigrammáját, mely neki tömjént is gyójt, meg nem emészttheti; van, mondám, ennek is haszna; a' Polnesicsok és Pethék intimidálatni fognak sületlenségeket fajzani. De mi kiket nem megszorulás és visketegség ragad a' szó' és szólás' teremtésére, nyugodt elmével haladunk elébb.

Vettétek e már Receptisse mellett postára tett Biographiáját Báróczynek? Egy két posta nap alatt erről bizonyossá fogok tétethetni. -- 'S mit mondasz arra a' Biographiára? Szemere nagy megelégedéssel olvasta töredékeit, 's a' Neologismus' Apológiáját benne.

Mivel leveled szerint is a' Mondolat nem a' Somogyi Gedeoné, legalább nem csak a' Somogyi Gedeoné, hanem egy Kálvinista Papé is; 's mivel rea' mások felcinni fognak, továbbá, mivel én éreztetni akarom Somogyival és társaival mely utálatomat: -- kérlek, a' Báróczy Biographiájában töröld.

kiegészen a' Mondolatot említő Scholiont, és abból egy betűt se hagyj lenyomtattatni. — Töröld ki azt is hogy a' *Barcsay verseit Sipos Páltól várja a' Publicum.* Döbren-tei adja ki a' mint látom.

Ugyan a' Báróczy Biographiájában a' magyar szó nélkül lévők' számában a' *Muth* etc. mellett említsd e' kettőt is:

Frechheit, Frevel.

Ennek tevésére nagyon kérek.

A' Debr. Homiliákat Szemere csudálva nézte. Kölcsey Ferencz íratta-le azt, megnyervén a' Bibliothecáriust, *Lakszállási Tóth Mihályt*, hogy azt lopva íratassa-le. Akkor kértek 's nyertek reá engedelmet nem a' Debreczeni Collegium' Publicumától, hanem Prof. Tatay Sándor Úrtól, *mikor a' könyv már le vala írva; különben Tóth örökös üldözéseknek volt volna kitéve.* — A' Leiró Acsádi Pál nevű deák vala; most Leányok' tanítója Sárándon Debr. mellett.

Neidlnék még ma írok, 's válaszát Trattner Urhoz intéztem. Hogy Grüner egy Vignettért 30 Váltó fntot kér, már tudjátok, 's kérem Trattner Urat, hogy azért ne nehezteljen, a' 30 fntot ne sokallja, mert az Austriai felséges Monarchiában nincs ember a' ki e' munkát így tegye.

Annunciatiód, édes barátom, baráti szívvvel van írva. Értem én hogy Néked engemet magasztalnod kell, mert azt kívánja a' czél. Sed ne quid *nimis!* Ártanál vele, és nem használnál, 's most nem kell a' darázsokat megpiszkálnunk. Mi vagyok én Wielandhoz képest, 's mi az a' magasztalás a' mit Göschén, a' Wieland' Kiadója, tett Wieland felől, midőn munkáját annunciálá? Ide zárom ezt az Annunciatiót,¹ 's kérek hogy baráti érzéseidet az eggyszer mérsekeld, és mivel már a' czél miatt magasztalnod kell, úgy magasztalj, hogy sem nekem ne kelljen nagyon pirúlnom, sem ellenségeink a' dolgot el ne dönthessék. — Meg fogom próbálni, ha tehetek e valami jót, elmondván mint gondolom hogy tenni jó volna; 's német nyelven teszem azt, hogy stiled kiismerszék.

¹ Ma már nincs meg.

De legelébb azt mondom hogy Annunciatiód első űát és a másodiknak hat első sorát hagyd-el. Nem tanácsos nagyon világosan beszélni, mi haszna van literaturánknak, 's bizonyos tekintetekből szeretném elmellőzve látni Mársz Istent.

Hr. Johann Thomas von Trattner, Sohn des verdienstvollen Mannes, aus dessen Officin seit 40 Jahren Ungarn so viele und wichtige Geistesproducte erhalten hat, übernahm die Leitung der Geschäfte seines würdigen Vaters, und ist gesonnen, jetzt, nachdem er mit der Ausgabe der Werke unsers Báróczy fertig geworden ist, alles das herauszugeben, was K[azinczy], sein Geistesverwandte und Freund, und nun sein Herausgeber und Biograph, gearbeitet hat. K[azinczy] hat seine Schriften in fünf besondere Fächer abgetheilt: 1) Szép Literatura. 2.) Magyar Régiségek és Ritkaságok. 3.) Nyelvtudomány és Kritika. 4.) Egyveleg tárgyú Dolgozások. 5.) Levelezések. und liefert hier die zwey erstere Abtheilungen, nemlich die, für die schöne Literatur, und die der Alterthümer und Seltenheiten; diese in 5, jene in 15 Banden.

Die Abtheilung der Schriften für die schöne Literatur enthält die (reuekmivek) Meisterwerke aus Marmontel, Göthe, Herder, Wieland, Metastasio, Lessing, Sterne, Shakespear, Ossian, La Rochefoucauld, Gessners sämmtl. Schriften und Klopstocks Messias und den neu umgearbeiteten Bácsmegyei. —

Die Abtheilung der Alterthümer beginnt mit den Homilien in ung. Sprache aus dem XIV. Jahrhundert, deren handschriftliche Codex aus der Bibliothek des Debrecziner Collegiums, sammt anderen wichtigen Stücken, die einer Bekanntmachung vollkommen würdig sind.

Man kennt den rastlosen Fleiss von K[azinczy], mit welchem er an Werken, die er in das Ungr. übertrug, Jahrelang unermüdet arbeitet, und ich habe die Beweise des hartnäckigsten Muthes vor meiner, wie er seine Schöpfungen seinen Originalen gleich zu machen sich bestrebet hat. Mint haladott egy lépésöről elő a' fenntebb lépésökre, 's elsiketülvén azoknak szidalmaik eránt, a' kik nem emelkedhetek-fel annyira hogy az ő okait megértsék, mint ment-elő a' nyelvvel 's a' nyelvet mint vitte-elő magával.

(Itt osztán emlithetnéd a' mi az Annunciatio 2dik űban az én magasztalásomra mondatik; de úgy, hogy a' szertelen

magasztalás nékem gyalázatomra ne váljon. -- Nevezetesen azt jó volna mondanod; hogy igen rendes az, hogy némellyek, kik ifjúságom' dolgozásait gyönyörrel, magasztalásokkal olvasásuk, most ellenkezőképen itélnék felőlem, épen úgy mint a' Német Literatúra első Íróji felől ítélte az *ő korok*. Említhetnéd azt is, hogy nékem az a' szép szerencse jutott, hogy a' jobbak épen úgy szeretnek mint a' pór sereg nem szeret.)

Az Annunciatio' czímjében tudatnod kellene talán, hanem ha azt az Annunciatióban magában fogod mondani akarni, hogy ezen Gyűjtemény minden dolgozásaimat magában fogja foglalni, kivéven a' poetikaiakat és Sallustomat. -- Továbbá hogy most csak ez a' két Fach adatik-ki: de ugyan illy formában, illy papirosra, illy külsőben és épen e' betűkkel fognak a' több Fach' Kötetei is kiadatni, úgy hogy a' Vevő a' maga exemplárját completírozhatja.

20. Kötetet kiadni egyszerre mind a' Kiadónak mind a' Vevőnek nehéz volna. Minden Medard, vagy Sz. Istváni, vagy József napi vagy etc. etc. Pesti vásárkor tehát négy Kötet fog megjelenni, úgy hogy 1816nak ez 's ez napjáig az egész munka nyomtatva lesz.

Minden Kötet előtt Nyelvünknek 's Literaturánknak egy Hőse vagy barátja egy szépen dolgozott rezen fog megjelenni. A' legelső négy Kötet előtt a' Fiumei Gouvernőr Paszthory Sándor, a' Báróczy, a' Révai Miklós, és a' Ráth Mátyás képeik fognak állani.

A' homloklapokat Grüner Úrnak kezével dolgozott Vignettek ékesítik. A' Régiségnek legszebb statuáji lesznek rajtok: a' Valikáni Apolló, a' Medicsiek' Vénusza, Laocoon, Psyche, Pallas, Antinousz 's mások. 'S így a' Vevő a' munkával foldalékképen 20 nagy ember portréját és 20 Vignettet is kap, 's ezeken olly mesteri munkák' csodálhatására fog eljuthatni, mellyeket eddig csak idegen munkákon láthatott.

Ámbár a' formatumot már megküldöttem, inkább újra küldöm-meg, mint hogy ez eránt Trattner Úr közlél és közöltem tévedés eshessék, 's Trattner Úr énnékem igen kedves dolgot tenne, ha 2 paginát a' Grobe Ciceroval és magyar nyelven irt textussal a' most mustrául küldött papirosra lenyomtattatna, 's nékem postán felküldené. De ezen próbaképen teendő nyomtatásban azt kellene tenni megszeghetetlen törvényül:

1.) hogy a' Columna sem hosszabb sem rövidebb, sem szélesebb sem keskenyebb ne legyen, mint azt itt én rajzoltam.

2.) hogy a' Columnák közt épen illy széles spatium hagyattassék, és a' két Columna egymástól egy hajszállal se álljon közelebb vagy távolabb.

3.) hogy a' sorok itt azon távolságban álljanak a' mellyben a' Te Előbeszédedben Berzsenyinek versei előtt, az az hogy a' Columna 25 sorból álljon. Midőn a' Báróczy' élete rakatik vissza a' loculusokba, akkor azt a' textust lehetne könnyű munkával ide fordítani.

4.) hogy a' papiros ezen 2 paginához azon rizmából vetessék, mellyből most két ívet nekem mustrául felküldél.

A' mint már említém, ide zárom a' Wieland munkáji felől Velínre nyomtatott Annunciatiót is. — Bár Trattner Úr azt cselekedné, hogy a' Te Annunciatiódat épen úgy nyomtatná az én formátumomban 's az általam választott

M I bétüs és — — —¹ jelű

papirosra — mint Göschén nyomtattatá itt a' Wieland Annunciatióját *azon betűkkel, azon formátumban, és azon papirosra, mellyben a' kiadást ígéré.* 'S ha Trattner Úr ezt tenni akarná, nem volna szükségem a' most említett 2. pagina lenyomására.

Ird-meg az Annunciatiót, barátom, 's a' nélkül hogy azt velem látatnád, hagyd lenyomatni, 's terjesszéték-el a' két Magyar Hazában. Éljen igen szerencsésen. Ajánlom magamat becses barátságodba.

hív tisztelőd

Kazinczy Ferencz mpr.

Általvetted e már a' Pászthory' képét Mélt. Szógyéni Sigmund Urtól?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

¹ Ide az eredetiben egy löhere forma lollrajzot iktatott Kazinczy F.

2609.

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Drága Tekintetes Úr!

Diszem, Ótalmam, 's Dítsekedésem!

Mi nagy! mi édes! mi teljes vólt örömem! mikor a' Tekintetes Úr betses levelét vettem, mikor meg értettem, Kié, 's mikor végig olvastam: érzem: de nem tudom le írni, vagy ha tudnám is, enn kényemet el halgatom. Ez előtt tsak egy buzgódtam a' Tekintetes Úr mellett, mint ismeretlen tisztelője,¹ — mint olyan, a' ki tsupán a' közhaszonra tekintetem. — Ma, — ezen a' szerentsés mai napon, melyet fejr követtsel fogok meg jelölni, — nem tsak közhasznú Polgárt, — nem tsak tudós Magyar, — nem tsak jó ízlésű Tudóst, — hanem egy kegyes Jöltévőt, 's egy nemes szívű Barátot (ha ugyan ezen szóval élhetek) tisztelek, szeretek, 's tsudálok a' Tekintetes Úr személyében. Örvendek rajta, hogy ismeretébe jutottam a' Tekintetes Úrnak, 's fájlalom, hogy illy későn, a' midőn nem sokára el kell hagynom ezen Vidéket, melyet Kazintzi diszesít!

Azon vallástétel, melyet görög verseimről méltóztatik tenni a' Tekintetes Úr, kevélyé teszen! az a' bölts tanáts pedig, melyet a' Levélben olvasok, reményt, bizodalmas reményt nyújt. Éledek! Óh vajha sok Kazintziak volnának! El követek minden módot benne, hogy a' Tekintetes Úr ajánlotta nemes eszközöknek hasznokat vehessem. — Sajnálom, hogy még semmi magyar darabommal nem kedveskedhetem. — Most tisztalom épen a' leg első tzimű költeményemet, A' Nősző Arisztipot.* Ez egy Vig Játék leszen Folyó beszédben. — A' második Tzim alatt leszen egy mérész darab hat lábú elegeyes Jámбусokban: Nártzis, vagy a' gyilkos önn szeretet. — Ez egy szomorú Játék, melyben még ma kezdem el a' verseket tizedelnem. A' harmadik Tzim alá jönnek az Ódák (hat, vagy hét Óda) és az Epigrammák, görög párjaikkal együtt, ha ugyan a' görög is meg érdemelheti, hogy napfényt lásson. A' negyedik

¹ A levélíró a hosszú ű és ű hangoakat ō, ű-vel jelzi.

* Én ezt a' szót Arisztip így ejtegelem: Arisztipnak, Arisztipot, — a' vastag magánhangzók szerént: 's a' Tekintetes Úr betses leve győzőtt meg okomban, — melyben ugyan azon magánhangzók vagynak: Kazintzi, Kazintzinak, 's. a' t. Gondolom, hogy nem hibázom. — U. Tóth J. jegyzete.

Tzim alá tartoznak két Szátira nemű Levelek hexameterekben. Még egy pár Baládém is vagyon, ha ugyan ez el nem marad. Reménylem, hogy két hét alatt mindennel készen leszek, 's ígérem, hogy a' Tekintetes Úrnak mind öszveséggel meg küldöm. Szeretném, ha előbb is meg történhetnék. Alkalmatosságom lehet nekem is gyakran, -- mind annyiszor tudniillik, valamennyiszor a' kis Kazintzi Jósihoz bé jó valaki. Rajta leszek pedig ezen annál is inkább, hogy mivel magam rosz író vagyok, majd ha a' Tekintetes Úr méltóztatnék is észrevételeket vagy igazításokat tenni munkámban, -- úgy irathassam azt le más által, -- mint a' hogy Tekintetes Szemere Pál Úr kezébe adhatnám. T. Cseresnyés Sámuel Urat, (kinek öttse, Sándor, nekem leg kedvesebb barátom) meg kérem, -- 's meg tesszük a' próbát Nagyságos Vay Ábrahám Úrral is. A' görög verseket pedig meg mutatom még Professor Kézi Móses Úrnak is, hogy a' melly hibákat észre venne benne, igazítsa. Ő hozzá vagyon bizodalman, -- többhöz nints. A' magyar költeményeket pedig nem közlöm senkivel sem egyébbel, hanem egyedül a' Tekintetes Úrral. Mert minek is közleném. -- mikor nekem ezer ember egy sem, -- egy pedig, név szerént a' Tekintetes Úr, több mint ezer. -- Ezek után ajánlom magamat a' Tekintetes Úr szíves Kegyelmébe, 's nemes barátságába. -- Maradok

Én a' Tekintetes Úrnak, mint teljes szivemből szerettem, 's tiszteltem Jól tévő Úramnak alázatos szegény Szolgája
Ungvár Németi Tóth László mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2610.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom, Martz. 4d. 1814.

Kedves édes barátom,

Én egy kis útat tettem Debreczenbe épen akkor, a' midőn az Úr kedves levelét vala venni szerencsém, 's épen ez az út okozta, hogy válaszom eddig haladt. De külömben is napjaim annyira elterhesedtek hogy legkedvesebb munkámra -- hogy barátimhoz írjak -- napról napra kevesebb időm marad. Felette sajnálnám ha barátim innen azt huznák-ki hogy erántok hűni kezdek.

17*

Febr. 13dikán tettem postára a' Báróczy' életét, 's eddig az le van nyomtatva, a' mint ezt Trattnernek és Helmecezynek leveleiből értem. Ha az exemplárok leérnek Kolozsvárra, vegye magához az Úr azt a' Biographiát, 's a' mi Wesselényinknek, Betlenünknek [!] 's Lajosunknak társaságában menjen Mélt. Kenderesy Urhoz, és ott olvassa-el fenn szóval, 's megmagyarázván holmit, a' mit az Úr könnyen elért, de a' kik engemet nem ismernek, kitalálni nem fognak. — Melly igen örvendek én, édes barátom, hogy én lehettem a' Báróczy Biographja, és hogy ezt a' nagy embert én tisztelhettem-meg! Kedves munka volt az az én szívemnek, 's úgy hiszem hogy a' szíves Olvasó el fogja érteni hogy szívem meleg volt. *sz. t. j. 1814*

Trattner most az én Munkáimat szándékozik kiadni. Talán Báróczyval veszi a' Publicum a' Jelentést. Nagyon sajnálnám ha elakadna a' Munka. Ezen Gyűjteményemre már csak Miss Sara Sampson, Romeo és Juliát, Lanassát és Hamletet kell 's a' Meszsiást letisztáznom, ledolgoznom. — Míg ezen által nem esem, addig kevés üres óráim lesz. —

Superint. Kis az én kérésemre leküldötte minden hozzá irt leveleimnek csomóját. Végig futok ezen csomón, és a' több barátimén, és a' mit benne olyat lelek, a' mit illő lesz nyomtatás alá adni, *a' szükséges változtatásokkal újra dolgozva*, kiadom.

Az Erd. Muzéum felől igen szép reményt csinállok magamnak. A' minapi Jelentés az Ujságban erre szabadit. Ha a' füzet későcskén jön-ki, cselekedje az Ur azt a' barátságot, 's küldje-meg nekem a' kész iveket postán.

A' Debreczeni Collégiumban látni is alig engedett XIV. századbeli Magyar nyelven irt Homiliákat oly tiszta, oly szép, oly csudálást-érdemlő szorgalommal lemásolva a' millyenhez hasonlót képezni nem lehet, bírom. Bár kiadhassam!

Debreczenben Gróf Batthyáni Aloyzzal voltam egy estveli társaságban. Az az egykor igen hatalmas ember nagyon túl élte magát. Külsője is mutatja lelkének megcsökkenését. Eggy fertálynál tovább sétálánk együtt a' Consil. Beck szobájában minekelőtte a' Muzsika 's táncz elkezdődött. A' pompás kemenczének vetvén karomat 's ott a' ház' gazdájával beszélvén 's ezt a' csudált nagy és jó férjfit elgyengülve látván, ezt az Epigrammát csináltam:

Vénül, 's vénüljön, testem. De te lelkemet ittasd,
Hébe, a' szent kelyhből, és soha elaggni ne hagyd!

— Irja-meg nékem, mit mond Erdély az Arankát illető szakaszcól a' Báróczy' életében. — Azokat a' magoknak tetsző Puristákat, a' kik nem haladni, de állani akarnak, nem lehet keféletlen hagynunk.

A' rajzolás Professorát Kis Sámuel Urat, kit Bécsben 1808. láttam, meglátogatám. Panaszkodott, hogy mestersége nem talál kedvelőket Debreczenben — én azt hiszem, hogy az nem csak a' Debreczen, hanem az ő hibája is. Még csak portrairozásra sem kap embert. Legalább az az örömem volt, hogy egy nagy tekeres crayonnírozott darabokat néztem végig nála, antik szobrok (Statuak) után. Beszélénk a' *Természet* és *Ideál* felől, 's szeretem hogy Kis egy értelemben van velem e' pontban.

Éljen szerencsésen, édes barátom! Szemere Pál és Szemere Christine Febr. 25dikén eskettettek öszve a' legnagyobb csendességben. Májusig kell halasztania szegénynek az usucapiót. Kevés napok mulva vissza jó Beregből, hova Napát 's Mátkáját kísérte. — Ölelem barátimat tisztelettel, szeretettel. Feleségem az Urat szívesen idévzi.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2611.

Szücs Dániel — Kazinczynak.

Tekintetes Úr!

A' közelebb t. i. Martius 2d. napján hozzám bocsátott betses Levélére való válaszolást elhalasztanám a' Beka vissza jöveteléig, ha tudnám hogy akkor itthon leszek. —

Most Váradra indulásom' készülétei között hirtelen tsak azt jelentem: Hogy a' szekér viszen kilentz köből és két véka Tengerit, két köből 's két véka Tengeriért az adósok által cserébe adott gabonát. A' vermet öt hat köből gabonáért felbontani nem akartuk, külömben is azon kell lennünk, hogy a' Tengerit minél előbb beszédjük, mert a' Szegény embernél elfogy. Én addig is, míg mind elvitethetné a' Tekintetes Úr, mihelyt Beka vissza jön, egy üres Szűszékom lévén, azt tele szedetem. — Ezen Földekért jövő Tengeriről és gabonáról pedig azt méltóztassék megjegyezni a' Tekintetes Úr, hogy a' Helység vasas vékájával, mely 32 itszés, van mérve, mert a' föld is 1200 □ öllel van kiosztva. Kender magot most nem

küldhetünk. mert a' hol eladó volna, a' gazdája itthon nem lévén, a' gazdaszszony ama nélkül nem adja. Tengeriért is adnának tserébe két vékát egy köbölért, ezt pedig sokallyuk. Bizonyosan venni fogunk, 's más alkalmatossággal elküldjük. —

Kendert Pünköst körül lehet venni, de itt mására nem adják, hanem a' kitának [!] párja, mely öt hat Fontot nyom, most egy Erton kél.

Pénzt ide zárva küldök hetvenhét S 77 Ftot, mellyből 37 széna árra, a' többi Regalés jövedelem. A' kepesek tartására hat Frt egynehány xr. ment, kiveszem a' még eladó széna árából. A' 100 Ftot a' Zsidótól még sem kaphattam meg.

A' Dókus és Gróf Desseöffy közt folyamatban volt Per kezemenél van, örülök ha olly jó Barátom, és olly nagy derek ember közt a' Pert a' Tekintetes Úr mind két részről megbíráltt dologba látása és egyenessége elenyészteti.

Többire botes Uri gratiájába ajánlott, állhatatos Tisztelettel maradtam Petneházán 5-a Martz. 1814.

A' Tekintetes Urnak

alázatos szolgája
Szűts Dániel mk.

[Eredetiye Beeske Bálint birtokában.]

2612.

Kazinezy Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Martz. 7d. 1814.

Kedves barátom,

Én tegnap Újhelyben voltam. Hallottam hogy estvére be fogsz jöni. Vay meg is sügta nekem megjelenésed' okát. De én be nem várhattalak. Ma be akarlam menni hogy szállhassak veled, de éjjel olly rosszul lettem, hogy szándékomnak el kellett múlni, mellyet sok okokra nézve sajnálok.

Dokus nehezen hiszi hogy Jósef napkor Szent Mihályban megjelenünk, mind a' szörnyű sarak miatt, mind hivatalbeli dolgaira nézve, mellyeket nem fog elhalaszthatni, 's azért is, mivel Szirmay Tamás addig Pestről vagy meg nem jó, vagy ha megjönne is, nem igen fog mingyárt útra mehetni. — Igen jól esnék mindnyájunknak ha ezt az utat akkorára halaszthatnánk, mikor az utak kiszikkad-

nak. Elmaradni nem szeretnék; az az út nekem azt az örömet is adná, hogy ott lássalak-meg, a' hol te *kis király* lehetnél, ha lakásodat ott volna kedved tartani; 's azt a' még nagyobb, hogy tiszteletemre olly méltó Grófnédát 's gyermekeiteket meglássam. --

Szabad volna e azt a' kérést tennem hozzád, édes barátom, hogy velem tudatni méltóztassál, végzettél e valamit Vayval? és mit végzél ha végzél? - Ő nekem elmondotta tegnap ajánlásait, de Gróf Vandernothenéval el vala fogva, 's a' sok tanácslók, *szájtatók* körülfogák, 's ezeknek jelenlétekben hosszacsckáiban szóllani nem lehetett. Nagyon szeretnék veled szóllani, 's kérlek ejtsed módját hogy szóllhassak. Rendelj nekem és Dókusnak egy bizonyos napot, mellyben nálad legyünk ha megszikkad az út. Addig leveledből lehetne értenem mit végzél Vayval, 's a' levelet Rakamazra küldhetnéd a' Biróhoz, hogy küldje által a' Tokaji Birónak, kit egy két sor az adreszen oda utasíthatna, hogy a' levelet küldje Ujhelybe Szolgabíró Dókus József Úrhoz — mert a' nem postán hanem faluról falura menő leveleket legjobb Magistratnális' nevére adatszálalni, és mintha *ex officio* íratatnék, egy ivnek *nem tizenhatod, hanem nyolczad rétyjébe* öszve hajtani; a' szerint a' mint ez a' levelem megyen.

Ha Debreczenbe be találsz küldeni, kérlek, tégy rendelést hogy Dr. Szent Györgyi Úrtól hozzák el a' *Mondolatot*, mellyről utolsó levelemben írtam. Ez ki fogja azt neked küldeni; te pedig bontsd-fel, hogy láthassd a' esuda fajzatot.

Én Szent Mihályba le fogok holmit vinni a' mit gyönyörrel láthatsz. Ilyen egy nyomtatás alá készített munkácskám e' ezim alatt: *Discursiones philosophicae e lubricationibus hybernis Pauli Sípos MDCCCXIII.* — Mintegy három iv lesz nyomtatásban. - A' Criticismusi Philosophia Cicerói deáksággal és lélekkel van benne előadva. Ezt fel felsikoltozások közt fogjuk olvasni. Én nem tudok képzelni semmit a' mi szebb volna. Cicerói *Behandlung* és nyelv, 's a' *Critica Philosophia* tárgyai igen tisztán adattatnak elő benne.

Még egyszer kérlek, tudósíts, végzél e Vayval, vagy nem? és tudósíts késedelem nélkül. Én mindég házamnál leszek e' holnapban, 's Dókus József késedelem nélkül kiküldi a' levelet. — Ajánlom magam megbecsülhetetlen barátságodba. A' Mélt. Grófné kezeit szíves tisztelettel csókolom.

Itt megyen a' Sípós munkája¹ tulajdon kezével írva. El ne veszszén, ki ne add másnak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2613.

Kazinczy — B. Wécsey Miklósnak.

Nagy-Méltóságú Báró, Fő Ispán,

Kegyelmes Uram,

Debreczen és Hadház Szabad Királyi és Hajdu Városokat megszólítottuk, hogy a' Gróf Török ágat illető Parlaghi birtokot, mellyet e' két város bír, nekünk bocsátanak-ki, 's mind ez mind az azt adta feleletül, hogy az Excellentiádnak kezébe ment vissza; nevezetesen a' Debreczeni fő Bíró, kivel ezeránt magam szállottam, bizonyossá tett, hogy 1770 körül egyyk tisztelt tagja az Excellentiád' házának Kassai Cameralis Administrator és Debreczen Városában Kir. Commissarius lévén, élt az idő kedvezésével, és ezt a' két Várost az említett birtok' kieresztlésére mozdította.

Excellentiád előtt tudva vagyon, hogy feleségem 's testvére D'Ellevaux Jánosné, kinek nevében ezt a' kérést világos kívánságára 's úgy is mint Felhatalmazottja, alázatos tisztelettel tőszem, melly elakadásba jutottak atyjoknak Kázméri jószágaik eránt, és hogy benünket nevezetesen feleségemet, kinek négy gyermekci élnek, a' szükség és nem a' nagyobbra vágyás kényszerit e' lépésre, 's inkább ismerik Excellentiádnak erántok bizonyított kegyességeit 's igazság szeretetét, mint hogy kételkedhessenek az eránt, hogy alázatos esedezéseket, mellyet a' jószágnak őket illető része eránt általam itten tesznek, tiszteletlenség és ingerlés gyanánt venni foghatná. Méltóztassék Excellentiád tekintetbe venni nekik 's gyermekeimnek szükségeket; méltóztassék emlékezni, hogy a' Sors Excellentiád eránt oly kegyes volt, hogy ezen kicsinyiség kieresztése által őket boldogítja, maga pedig Excellentiád, a' Hazának legtehetősebb Birtokosainak számokban, esorbulás, érezhető esorbulás nélkül marad, 's teljesitse a' miért alázatosan esedezünk. Pótolja-ki azt a' Sors' szabados Ura Excellentiádnak ezer egyéb kedvezéseiben.

¹ Nincs a levél mellett.

2614. Kazinczy — Szentgyörgyi J.-nek. — 2615. Ungvárnémeti Tóth L. 1814. 265

Hathatós kegyelmeibe ajánlva a' legalázatosabb tisztelettel
maradok Excellenciádnak alázatos szolgálója:

Széphalom Mart. 7d. 1814. Kazinczy Ferencz s. k.

Kivül:

814. 7a Mar. Missiles Francisci Kazinczy ad 13. Nicol Vécsey,
int. port. in Parlag.

[Eredetije Beeske Bálint birtokában.]

2614.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Tekint. Dr. Szentgyörgyi József Úrhoz, Debreczenben, a' Czeglédi
útczán, közel a' Domokos házhoz.

Kedves barátom,

Kérek a' *Mondolatot* add-ki ezen Levelém' megvívőjének.
Az ezt Szent-Mihályra hozza-ki Mélt. Gróf Desewffy József Úrhoz,
honnán azt venni fogom. — El ne felejtsd velem tudatni, ha a'
könyvben az Ajánló-Levél után álló *Mondolat* a' Te munkád e?
mert az útczán a' könyv' átvételékor csak az Ajánló-levél felől
szóllal. — Óllemek tisztelettel barátsággal.

Széphalom, Mart. 7d. 1814.

szíves tisztelőd
Kazinczy Ferencz.

[Megjelent a' «Kazinczy-Lev.» III. kötetében.]

2615.

Ungvárnémeti Tóth László - Kazinczynak.

Drága Tekintetes Úr!

szivemből, lelkemből szerettem és tisztelem Uram!

Nekem elől a' latin, majd hat esztendővel ez elől a' görög,
hárommal pedig a' német nyelv annyira el foglalta minden Figyel-
memet, szorgalmamat, hogy a' magyar könyvekre miattok, még csak
nem is ügyelhettem. Ide járult azon előítéletem, melyet bennem
résztint a' mások okfalan beszédjeknek adtam hitel, résztint a' magam
tsekély tapasztalatja szült, és nevelt, hogy az anyai nyelvünkön íra-
tott könyvekből sem tudományt gyűjteni, sem izz szini nem lehetne.

Annyira vitték bennem ezen anyai nyelvemtől idegenkedést főképen (Gleim, Schiller, Matthisson (a' Matthisson Genevai Tava!), Gesner, Wieland, Klopstock, 's több német Poéták, hogy még azt is meg tagadtatták velem, hogy magyar vagyok.

Egyszer (épen második esztendeje foly most) kezembe ad Rhédey Klára Kis Aszszony, a' kinek öttseit most már a' harmadik esztendőben nevelem, egy magyar Könyvetskét. Szívképző Regék, — ez a' tzim volt a' Könyv homlokán. Kezdem olvasni, — már tetszik, el végezem, felette tetszik. Szép, tsinos, velős! Távol legyen tőlem minden alaton, tsapodár hízelkedés, olyan kedvem jó a' magyar nyelvhez, hogy már nem tsak nem szégyenleném magyar voltomat, hanem még ditsekedném is Kazintzival, nyelvemmel, 's nemzetemmel. Kevés idővel ezután meg ismérkedtem az örök emlékezetű Révai tudós Grammatikájával is, melly a' nyelvnek minden szépségeit fel fedezé előttem, annyira, hogy már írni is mérészenék rajta. El kezdtem azért még Eperjesen hol mi apró darabokat dolgozni, részint mértékes, részint folyó beszédben, mellyeket mind ez ideig folytaték Patakon is, — itten, a' hol ezen esztendőben minden Oskolai terhek alól kivévén (sőt egészen izolálván) magamat, mint tsupán tsak házi nevelő, magános tsendben éldegelek. Völt volna ugyan nekem az a' tzelom, hogy valami kevés Fizikát, és Matézist járnék itten hevertemben, úgy mint szabad Halgató (a' jövő Novemberre Pestre készülök az Universitásba, Cseresnyés Sándor barátommal, hogy orvosi Tudományt tanuljunk), de ezt a' nemes Oskola meg nem engedé. Mellyel én azt nyertem, hogy tsendesebben dolgozhattam, és már kilentz, vagy tíz árkusnyi munkátskámmal készen is vagyok, azon kívül, hogy még azt ki nem simítottam, de a' mit Húsvétig bizonynyal el végezhetek. Ezen szándekomra nézve fel tettem magamban, hogy költeményeimet, minek előtte közre hotsátanám, meg fogom a' Tekintetes Úrnak küldeni; hanem valami bohó, irigy, és alaton lelkű embernek a' munkája, az a' sületlen Mondolat nevű könyv, mellyet sok alattomban, 's kuttogva ólalkodó hitvány lelkek a' leg nagyobb örömmel, 's gúnyoló vigyorgással fogadtak, — meg változtatta egészen szándékomat. Az tetszett volna tudni illik már most, hogy a' millyen véletlenül esett amaz orozva sértegető Nyomorúlt' szatirája szülte, vagy szülhette bosszúság, szinte olyan reménytelen lenne az ön igaz btsét, és érdemet ditsérésem a' Tekintetes Úrra nézve. Reám nézve is jó lett volna pedig az annyiban, hogy leg alább nem nevezhetne az

írigy nyelv a' Tekintetes Úr' sem tsapodár hízelkedőjének, sem bérért szolgáló védőjének ha ugyan igazán el mondhattam volna azt, hogy a' Tekintetes Úr az én tzélobban épen semmit sem tudott. Ezt akartam volna én; de kénytelen voltam meg szegnem tzéloamat ezen két fontos okaimért.

1-szor. Szeretném ezen egynehány görög verseket bé iktatni könyvembe, — nem úgy mint textust, hanem mint ugyan annyi magyar darabnak mását (copia) tsupán a' levél alljára, jegyzet formán. Meg küldöttem ugyan már én ezeket, még hat héttel ez előtt Epcrjesre is, Professor Karlowszki Úrnak, a' ki nagyon jó Görög; de mind ez ideig meg nem kaptam tőle az ítéletet reájok, nem tudom, miért? Itt pedig Patakon, ámbár Tanítóim voltak is többnyire ezen tudós Férfiak, ninszen bizodalmam egyik Professor Úrhoz sem, hogy nyílt szívemet, 's szabad nyelvemet jóvá hagyná. Bátorkodtam azért, a' Tekintetes Úrnak mint igaz magyar Tudósnak, mint minden jó iz, és tudomány mive' kedvellőjének, pártfogójának, 's elő mozditójának alkalmatlankodni ezen alázatos kéresemmel: Méltóztassék a' Tekintetes Úr meg háynyi 's vetni ime' Verseket, ha vallyon meg érdemlik é, hogy napfényt lássanak, vagy nem? Mellyik jobb, 's mellyik maradhat ki? Meg vagyon é benne az igaz Hellenismus, vagy sem? Jól vagynak é fel tétetve a' hangjelek, (accentus) vagy nem? — Ez a' két utóbbi pont leg nagyobb nehézség előttem. Hangjelek nélkül írni (igy látszik érteni Rambach) vagy igen nagy Tudós mérészelhet, vagy a' tudatlan kénytelen. amaz nem vagyok, ennek pedig nem örömet akarnék tartatnom.

2-szor. Nagyon szegény vagyok. Nints annyi pénzem, hogy a' könyvet magam költségén ki adhassam. Nints barátom, a' kitől két három száz forintot tsak köllsön kérjek is. Nints Jól-tévőm, a' kinek munkámat ajánlhassam. Ezen utólsóbb tekintelben reá tettem ugyan én a' tzélt Nagyságos Vajai Vay Ábrahám Úrra, a' kinek, reménylem, két három száz forint épen semmi sem volna, ha ugyan bizonyos lehetne a' felől, hogy nem egészen kedvellen ajándékot tehet általa a' Községnek; (ismérem Ő Nagyságot, tudom nemes izét, nagy telkét, 's a' Poézisz eránt szeretetét) hanem mivelhogy Ő Nagysága engemet nem ismer, főlek, ne hogy mint valami szemtelen gyíngyom Versírkáló, meg vettessen. Kérem alázatosan azért a' Tekintetes Urat, méltóztassék vagy engemet Ő Nagyságának, vagy nekem más útát, és módot ajánlani. A' Tekintetes Úr tanácsa szent leszen nekem, mert hiszem, hogy az bölts lejend. Még az is kér-

dés előttem, hol, 's ki által kellene könyvemet meg vizgáltatnom (értem a' Királyi Könyv vizgálót), ha Kassán akarnám azt ki adni. Ezek az én alázatos kéreményeim, melyekhez járul még ezen utolsó: Méltóztassék a' Tekintetes Úr engemet ezen dolgok felől még az Ünnepekig, az az míg Patakon vagyok, tudósítani, mivel úgy akarnám, hogy a' munka mindjárt Husvét után sajtó alá menjen, és már Pünköstre, vagy kevéssel Pünköst után, ki is jöjjön. Egy részét fogják tenni könyvemnek az Ódák, és Epigrammák, melyekhez tartoznak a' görögök is, azt, még régen fel tettem magamban, bár mi képen jöjjön is ki a' munka, a' Tekintetes Úrnak ajánlom. Ezzel, alázatosan engedelmet kérvén alkalmatlan hosszú levelelről, ajánlom magamat a' Tekintetes Úr szíves Kegyelmebe, óltalmába, 's maradok

a' Tekintetes Úrnak, S. N. Patakon,

Martiusnak 8dik napján. 1814dik esztendőben

alázatos szegény szolgája,

Ungvár Németi Tóth László mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4v. 30. sz.]

2616.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Martz. 8d. 1814.

Kedves barátom.

Hála, oh hála, a' legszívesebb hála azoknak, a' kiknek dühöktől a' violaszínnel bélelt püspöki palást miatt rettegsz; nekik köszönöm azt a' reménytelen, azt az óhajtaní nem is mert, és épen ezért meg sem álmódott szerencsét, mellyel a' Mostaniak és a' Maradék előtt kevélykedni fogok, hogy Verseidnek homtoklapjain nevem meg fog jelenni. Már ágyban valék midőn a' nekem ezt engedő levél hozzám megérkezett — de az egész elég hosszú éj sem tudta örvendésemet csesilapítani. Mihelytt vérem elhül, azonnal megírom az Előbeszédet 's közölni fogom hogy lásd, ott mit akarok mondani.

Cardinal Bernis, Abbé Chaulieu, 's a' nem pap de papi ruhát (den kleinen Kragen) hordó Metastasio és Gleim 's Jacobi Kánonokok, 's Collegáid Herder és Gütz meg fognak, ha jóvá hagyandó,

neveztetni Előbeszédemben, kik közzül Herdered le merete fordítani ezt:

Ερασθην, επιλουν, ευχον, κατεπραξ', αγαπωμαι.

Herder T. X. p. 43.

Illyen a' Te Verseid közt sehol nincs. — Szeretném ezek közt megnevezni Janus Pannoniust is, a' Pécsi Püspököt, de annak nevét a' Censor megszenvedni, kivált most, ezen boldogra hajlani kezdő idősokban! bizonyosan nem fogná. — Mert boldog idők, igen igen boldogok várnak, ha valamely Isten nem szán-meg bennünket. —

Épen most irám-meg leveletem Trattnerhez és Helmeceihez Verseid eránt. — Amazt felbátorítottam, hogy Verseidnek kevesbb diszt ne adjon mint Daykának és Berzsényinek már adott, 's a' Velint és holl. papirost tőle ne szánja.

2) Hogy képedet (mellyről megírtam hogy jól is van eltalálva 's szépen is van festve) Niedermann által adassa által akár Weissnak akár Neidnek — — csak ne Blaschkenak, a' ki portrékban olly szerencsétlen mint historiai darabokban nem az. 'S kértem, hogy az Oválban az arcot, fejet minél nagyobbra dolgoztassa, ellenben a' ruhából annyit vétessen el, a' mennyit kár nélkül elhagyni lehet.

3) Hogy akár Lóder akar Kininger által rajzoltassa Socrateszt — (a' főt az ismeretes büszk után) —, mint ül mély elmélkedésben, belelézve a' philos. palástba a' maga által ifju korában dolgozott Gratziaák' groupjai előtt. — Ezt Blaschke messe, és ne más valaki.

4.) Hogy ha Vignetteket is akar, szállítson-meg, 's kimutatom, miket copiroztasson Montfauconból etc. etc.

5) Hogy tégye Néked azt az ajánlást, hogy 3dik Kötetül felveszi ezen Gyűjteményhez a' Horátz' Epistoláját, a' megették álló Jegyzésekkel.

Köszönetem barátságodnak 's megdicsőítetésemnek ezen aktjáért nem lel szót. Csak azt engedd mondanom, hogy mind a' kétőnek becsét nincs ember a' ki inkább érezhetné. Hiúvá tett ez, 's kimondhatatlanul örvendek, hogy nem kelle kérnem. Pedig én az illyet, tapasztaltad, kérni nem szégyellem. — Most Pataki Exprofessor és Tordosi Predik. Sípos Pál Urat kértem-meg, hogy a' kezemhez nyomtatás végett küldött kis munkája elébe:

Discursiones philosophicae
e lucubrationibus hybernis

Pauli Sipos

MDCCCXIII.

tógyen hozzá egy kis levelet. — Ezt csudálva fogod olvasni. Nem csak a' deákosság, hanem a' *Behandlung* is egészen Cicerói. 'S híhetnéd e, a' *Critica Philosophia* sovány tárgyából csinálta ezt az Artistai felséges munkát. Miért lehet ezt illy könnyen érteni holott a' Königsbergi *αυτοσος* Böles' írásaiban kifárad az Olvasó? — Siposnak ezt a' munkáját, ha béke talál lenni, megküldöm *Serrá-*nak Párizsba — a' ki a' *Commentarii de bello Germanico* és *Sarmatico*-t olly Caesári tollal írta, 's deákul úgy tud, hogy a' Német *Recensensek* is csudálkoztak rajta.

Melly igen örvendek annak is, hogy a' Magy. *Litteratura*' történetét (ha tudniillik jól értem kifejezésedet) a' Bécsi *Tudom. Újság-*levelekben adni fogod. Olyan formákat sokat firkálgattak már azok, a' kik ehhez épen nem értenek. — (Szemere beszéllé, hogy a' mi *Schediusunk* melly szörnyű vadat állita a' minap — de mi volt az a' vad, azt többé nem mondhatom magamnak; megkérdem ha előjő). — Illő hogy valaha olyan mondja a' ki hozzá tud. Ha pedig csak *Recensiókat* várnak tőled a' Bécsiek, azt szívesen küldök mihelytt olyan akad kezembe, melly érdemleni fogja az úgy-nevezett rostát.

Báróczynek életét meleg szívvvel fogod olvasni az utolsó Kötet előtt. Az még bővebb lehetett volna, ha péld. ok. *Gener. B. Vay Miklós* nem vonta volna meg tőlem, kit nagyon szeret, 's Báróczytól, kit, mint ifjusága' *Védangyalát*, tisztel, segedelmét. Mikor a' munka nyomtatva lesz, akkor fognak sokan megszállamlani, hogy még ezt is 's amazt is lehetett volna említeni.

Élj szerencsésen, igen kedves barátom, 's fogadd-el újra azt a' köszönetet, melly méltó bére a' legszobb megtiszteltetésnek. Hazam' népe valaha kivergődött örök betegoskedésciből, melly már csaknem kétségbe ejtett. — Feleségem köszöni barátságos részvéledet 's szívesen tisztel. — Szemercnk Febr. 25dikén esketett őszve *Krisztin-*nel, 's Napával 's jövődő feleségével még haza nem jött *Beregből* hova *Sógorát Bay Józsefet* kísérte.

[Bredelije Kis Gyula birtokában.]

2617.

Kazinczy - Mándy Imrének.

Kazinczy Levele Mándi Mándy Imréhez.

(*Illy című versezet 1811k évi Szerzőjéhez: Máté-Szalkai Hügyész Máté válaszsza a poétai Episztolára. Nagy Károly (1813?) Sdr. 1--16.*)

Tekintetes Táblabíró Úr! Az Úr Táblabíró Úr egyike azoknak, a' kiket Viceispány T. Isaák Sámuel Úr figyelmébe 's talán barátságába is fogadott. Nem dicsokodhatván az Úrnak Táblabíró Úrnak ismeretsége szerencséjével, szabad legyen e' velem is közös pontot nézni annak, a' hol egymás felé közelíthetünk, minekutána egy igen rendes történet akaratom ellen, 's hírem nélkül az Urat Táblabíró Urat velem idegenkedésbe hozta.

Vitkovicshez írt Epistolám nyomtatva vagyon, a' *Válasz* is reá. Ez mindkettőnknek elég lehetett volna, annyival inkább, mivel én Ó Excell-ja a' Nagy Mélt. Főispány és Viconotárius Mándy Péter Úr által meggyőzni igyekeztem ezen T. N. Vármegyének tagjait, hogy én az élők és holtak között senkit bántani nem akartam, 's egyedül a' magam teremtményemet verdestem. Egy esmeretlen postán küldé meg nekem a' nyomtatott választ. Hallgattam, 's nyugalmam nem volt megzavarva. Csak hamar egy másik nyomtatvány is jött hozzám. Ekkor láttam, hogy választ akarnak belőlem kicsafarni, 's félttem, hogy hallgatásom vad kevélységnek vétethetik. Most ismét vevék egy rettenetes levelet. — Feleljek e? Igenis, de nem a' grammatikai 's metrikai expostulációra, mert mi ketten egymást megérteni legalább most nem fognánk.

Az Úr Táblabíró Úr nekem botlásomat mutatja ki, — azt, hogy a' Hannulik nevet tribrachysznak vettem, holott az dactylus. — Én magamat Pápanak soha nem hittem, noha vannak olly dolgok, a' mellyekről úgy hiszem, szót nem lehet tenni, 's ilyen a' Munkácsi levél expostulációja. Melly kevésbe kerül annak, a' ki írásain minden nap igazítgatván, eléggé mutatja, hogy magát hibátlannak nem véli, a' botlás' meggyónása! — De vannak nevek, a' mellyeket másképen mondunk mint irunk, 's én ilyennek vevém a' Hannulik nevet. 'S ezen botlásomra, ha az, maga az Úr Táblabíró Úr is vont: mert nem kelle e' feltennem, hogy az Úr mindennapi társa Hannu-

liknak, midőn a' városban mulat; tudhatja nevét mint kelljen kimondani, scandálni.

Fogadja el az Úr Táblabíró Úr szíves tiszteletemet. Jó emberek közt az idegenség békével, olykor szeretettel is végződik. Közülünk — hala érte az egeknek — egyikünk sem király; az a' szomorú szerenese, hogy mindig veszekedjenek, nekik jutott osztályrészül. Az Úrnak Táblabíró Úrnak

Széphalom Mart. 8d. 1814.

alázatos szolgája
Kazinczy Ferencz mk.

Másolata a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4c 35. sz.]

2618.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Drága Kedves Barátom!

*Ad amicissimam aurem.*¹

Nagyon sajnálom hogy Sz. Mihályon nem valék általmenetelédkor. Nem úgy fogadott volna a' kiss király mint Jobbhágyot. Te Úri módon úlazzál, nagy Jóságot szemlélvén, azt itéléd, hogy itt nagy Udvart tartanak, meglátod ha szerentsém lesz Hozzád, hogy húzzom meg magamat a' kiss Asztalkánnál. Mulattam Tivoliban. Nem lehet Sz. Mihályt se Tiburhoz, se Ulubröheez hasonlítani, de lehet Olyst az utólsóhoz. Hát Barátunk Flaccus miért kívánczozott Rómából Tiburba? mert ott nem voltak bajjai, gondjai, és mivel ott Ura vala minden fertályinak; de ha én Sz. Mihályon Ura vónék minden pertzeneteimnek, már akkor ugyan az én Hitelezőim Uramékká válnának, és a' kiss Fejedelem ki üzcttetne Sz. Mihályról. Úgy is kapós. Egy fuffang eszü, nem rosz gazda, de nem jó ember, ravasz, képmulató, a' gyűlöletest az Urára, a' kegyeletest pedig magára kenő, mindent magának tulajdonító, mindent zavarba hozó és abban halászó, tolvaj Tisztartóm Vay mellé Inspektornak lopta magát; ez az ember, a' kire nekem eleintén úgy volt szükségem, mint Bonapartének Fouchésére [!], midőn azt gondolná, hogy engemet keresztül nézett, tapasztalna pedig, hogy én felette néztem és őt mint keresztül, mint túl tekintetem, Sz. Mihályt oda hagyván.

¹ Ez a megjegyzés Dessewffy J. kézirása, a levél többi része feleségéé.

és előre látván, hogy ő nem csak el mellőzhető, de hogy nála nélkül dolgaim virágozni fognának, és nyíván valókká válni számos hazugságai, és tökéletlen tzeljai, mellyeknél fogva engemet zavarba hozni, meg buktatni és Sz. Mihályt a' maga kezére keríteni igyekezett, báladatlan tzeljára mind úntalan törckedvén, és Sz. Mihályt el nem felejthetvén, ha itt uralkodni akarván ezután is: az Iffjú Vayt, a' ki most nem tud mit tsálni hamarjába a' 70,000 [ft.]jával, Sz. Mihálynak meg szerzésére szüntelenül bizgatja. Ez az Iffjú ember, a' ki még semmit se próbált a' Világon, és a' kinek minden eleven elméje mellett még hibázik az emberek esméretének mestersége, fel lovaltatta magát ezen háladatlantól, és mivel halotta tölle, hogy én sok bajokkal (mellyeket nagyobb részint néki, mint volt Tisztartónak kell tulajdonítani, és a' mellyek minden nap jobban jobban szűnnek) Sz. Mihályon küszködtem, azt hiteté el magával, hogy töllem, három derék Fiáknak Apjától, egynehány száz ezer ringyrongy papiroson Sz. Mihályt meg lehessen szerezni; tele van már az egész környék ezen hírrel, mellyet az Új Inspector Vaynak el repített hogy én tudnillik Sz. Mihályt már effective el adtam. Én, a' ki a' szemtelenségeket végig nézni szeretem, úgy viseltem eddig magamat, hogy utolsó pontjokat el érvén, a' mint érdemlik, nevelségekké váljanak. A' betsületes ember fogja a' ravaszokat ki jálszani, én nekem leg kisebb eszem sints a' tsalásra, de van elég a' tsalni akaróknak meg szégyenítésére. Gondold meg, Barátom, 500,000 Rftot nem szégyell igérni Valútában Sz. Mihályért, és ennek a' Summanak is egy részében dirib darab portiókat és virtúalis Jussokat ajánl Kassa körül. Nem tudja a' szegény, hogy még az Atya se tudott engem soha is meg tsalni. A' ki a' szívemet meg nem tsalta, még soha se boldogult velem. A' volt Tisztartónak ugyan gyakran mondottam, hogy el adnám Sz. Mihályt, de úgy kelle bánnom a' ravaszszal, hogy bizonyossá tétetődjem tzeljai felől, hogy vagy féljen elveszteni hasznos hivatalját és igyekezzen hasznomra (mert annyit soha se fog neki senki is fizetni, mint én), vagy rejtett igyekezeteit fel takarni kintelenítettessen. Ha valaki azt gondolja, hogy engemet az akadályok el nyomhatnak, az engemet nem esmer, mihelyt a' faradtság köteleesség, inkább ki állok a' járom alatt, mint hogy azt levessem magamról. Sz. Mihályt nem lehet meg szerezni csak Conventionális pénzen, és azt is a' most köz folyásban nem lévőben, melly tudnillik 1648ban a' Vesztfáliei békesség alkalmatosságával vétetődött be egész Európában, és azon is feles Summában.

Én nem szerentséltetthetem Magzatimat. Fractátus által a' mostani bizonytalan időkben, nekem Jánusnak kellennem, hátra 's előre is kell nézennem. Hibetű, de nem bizonyos, hogy nem emelik é fel az adóságokat, minekutánna a' papirospénzt szaporították, valamint ezeknek le szállításával ezelőtt amazokat is leverték? Hát arról ki áll nekem, hogy nem lesz új Conventionális pénz Európában a' békesség után, és hogy nem fognak é annyi aranyból a' mennyit most egy Császári arany foglal magában, két aranyat tsinálni, aureos dimidiatos, és azt mondani, hogy az olyan fél arany egy egész arany in valore nominali? A' hol ötből egyet, ott egyből ötöt, és ötből nyoltzat is lehet tsinálni, ez az a' bizontalanság, melly nem a' dolgok természetéből, hanem az embereknek rossz eszéből foly, a' mellyik szűli a' bizontalanságot, és az aggodást az atyai szivekben, melly aggodást a' nem magamos az az nem egoista ember olly mélyen érez, akár Rómában akár Ulubrében lakjon. Ha bukom is idővel, nem én, ha az idők lesznek bukásomnak okai. Nem voltak Flaccusnak gyermekei Lalagétól, a' kiknek lelki függetlenséget akart szerezni. Lehet ugyan a' legszegényebb legény is független lelkű, de már akkor az Virtus, és ugyan a' legjobb nevelés mellett is nem tartozik é a' mostani közönséges romlottságban minden apa minden módon könnyíteni a' Virtust Magzatiban? Nem akarom én hogy gazdagok legyenek a' Fiaim:

Prima Peregrinos obscoena pecunia mores
Intulit, et turpi fregerunt saccula luxu
Divitiae molles —

de azt se akarom, hogy ollyan szegények legyenek mint én vagy Te vóltunk, mert akárhogy neveljem őket, még se tudom, lesz é benne Kazinczy Lelke. —

Igen szívesen foglak látni 7dik Áprilisben, meg látod, hogy

Paternum splendet in mensa tenui salinum.
Nec leves somnos Cupido sordidus aufert —

a' timort ki hagytam, mert még él Gróff Wallis et Compagnie.

Abból nekünk igen kevés fog jutni a' mit ki hoznak a' Haramia Városból. Én nem mondtam, hogy nem megyünk a' Rajnán keresztül, hanem azt, hogy a' Rhénust fogják akarni meg hagyni Frantzia Ország határszélének, akarták is, de nem akarta Napoleon a' béke kezességül a' Rajna várait által engedni, holott ő sem

békélt meg a' Marengói győzdelem után vagy más győzedelmek után, a' midőn az el foglalt várakat ismét vissza adta, némelyeknek közszűk által adattatása előtt.

A' mit a' Censuráról mondasz Barátom, a' valóságos jele annak, hogy világossodik az Országlószékünk, mert ha menteli a' Religiói nyomorgatásokat, az az oka, hogy azokat nem javálja, hanem szégyelli. Hidd el nekem Barátom, hogy a' Censúrára nézve nem volt boldogtalanabb idő a' világon, mint a' közlebb múlt Esztendők Frantzia Országban; ez a' sanyargatás nálunk tsűf, de a' ki prédikált szabadság Országában gyalázatos, én ugyan soha és sehol se fogom menteni a' Censúrát, ha király volnék bureaux de refutations az az tsáfoló székeket állítanék; az igazság olyan mint a' nyúl, nem tudja a' vadász hol fekszik, keresni kell, de a' Despoták tsak abban hasonlítanak a' vadászhoz, hogy agyon lövük minek utánna a' kutyák fel hajbázták.

Látom előbbi Leveledből, hogy nem valál Portretirozó a' szép új Grófnénál, noha Festők körül forgolódttál Debreczenben; nem a' kopátsát, nem a' héját nézted, Purista valál az élő neologismus mellett. A' Neologismussal és a' Purismussal az az tisztálatossággal úgy vagyok, mint a' módikkal; az ók közül a' legfiatalabbakat, az újjak közül pedig a' legrégebbeket szeretem.

A' Zafyr Czenczinek Szerzője, a' mint látom, a' *nemes köveknek Esküdt*, fog é ő az által maga jobban tündökieni? azt nem tudom; annyiba vele tartok, hogy a' szó: *mondolat* nekem se tetszik, jobb szeretem a' *mandolat*; az *öklelő Hajdú* se vigasztal, akár türköltöt akár dögönyözöt tegyen; többnyire páltázó és botozó Hajdúkat láttam; azomban az Epitheton helyessége attúl füg, mint minden dolognak, hogy hová tétetik. Be boldogok, a' kiknek semmi munkajok a' sajtó alá nem jó éltékben; a' sárral való hanyatást senki sem érzi a' koporsóban.

El hozatom magannak a' *mondolatot*, és ha jó kedvű leszek, ki tréfalom: anche io sono pittore. Köszönöm a' Discussiókat [1], még ez éjszaka olvasandom. Aludj szerentséssen és szeresd fel ébredésed után is

S. M. 1814. 11. Mart.²

hív Jóskadat mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

¹ Előbb e szó helyett *kanem* volt írva, de, a mint lászik, a levéíró a szó első tagját utóbb áthírta.

² Kazinczy külön a levél elejére is fölírtá a keletet: 11. Mart. 1811.

2619.

Gr. Dessewffy József --- Kazinczyna.

Kedves Barátom!¹

Ime a' mondat, Szent Györgyi Úr mint Hozzád, mint hozzám írott válaszával, mérészségemnek mentségeül, hogy felnyitám a' Neked utasított levelet. A' könyvtékének egynehány lapjait által nézém, de, megvallom, azt sem érttem a' mit olvastam belőle. Nagyon le köteleznél ha magaddal el hoznád, hogy át fussam Veled kivált a' végére ragasztott szó lajstromot. Nagyon selejtes az, némelly új szók tethetnek, mások nem, tsak ezeket kellett volna etsetelni, némelly szók nem újjak, ha régiek, és ezek körül, ha nem visszás hangúak, fondorkodni a' tudatlanságnak a' jele. A' költsönözött szavakat kivált ha magyar kaptára vannak verve, mind ki gúnyolni hasonló képpen balgatagság.

Si Graeco fonte cadant parce detorta

Licuit semperque licebit

Signatum praesente nota producere nomen.

Mind ezekben, úgy mint mindenben, a' mérték teszi a' jó izlést. Minden új szótól félni, mint valamely tüneménytől, tsak a' vadokhoz illik, de minden petyhüdt, avült szót ápolgatni annyit teszen, mint valamely régi pénz-tárból az ó, zöld rozsdás krajtzárokat köz forgásra botsáttani. Tsak a' jól itélő értelem ad mindennek betset, tsak ott kell új szó, a' hol vagy éppen nints, vagy észrevehetőképpen hibás. A' kurtítás által készítettve látszó új szók gyakran szépíthetik a' nyelvet annyiban, a' mennyiben hosszabb és alkalmatlan hangzású szavainkat tsinosítják. A' borzos farkú lónak el vágjuk a' farkát, és ollykor cyclops lessz belőle. Én jobban szeretem a' magyar Litteratúrát, hogy sem gyűlölöm még a' szerentsétlen szó faragmányokat is, megtörténik ollykor, hogy *currente rota urceus exit*, de néha szép formájú tál is. Az igyekezett mindenkor ditséretes; hemzsegienek tsak az új szavak, semmit sem árt, megöli az idő szele a' helyteleneket, a' boldog termetűek pedig fent maradandanak; forr a' jó bor is míg meg szál és kitisztúl. Nem mind, hanem sok szavaid által fognak menni a' jövődöre, akár

¹ Kazinczy a levél elejére ezt jegyezte: 23. Mart. 1814.

mint agyarkodjon Esküdt uram, hasznos könyvetskét írhatott volna, ha rövidebre húzta és a' személy erányzást nagyon ki nem mutatta volna, de így sok és még nagyobb 's helyessebb critica fér tzafo-lásaihoz.

Friss Eppigrammákat a' ki akar írni, bután ne gyalázzon, és tudjon ditsérni, akármit írjanak Ellened

Vivet extento Proculeius aevo.

Vale!

Sz. Mihályt 13dik Mart. 814.

hív, váró Barátod

Jóska mpr.

P. S. Úgy é mondtam, hogy az egész öszve szövetkezett Európa nem fog semmit tenni a' Frantziáknak, derekassan meg vertek bennünket, Páris minden nap jobban jobban távozik tőlünk, de ha Párisba találunk is menni, meg maradok véleményemnél, meg marad Frantzia Ország nagy Ország, és soha se fog magára nézve betstelen békességet el tűrni kéntelenítettni. Körül lehet és kell is metélni Frantzia Országott, de nem lehet azt fel darabolni vagy semmivé tenni, vagy úgy meg rontani, hogy nagyot ne nyomjon Európa' mérő serpenyűjében. És így, Kedves Barátom, ne búsuly a' vakság és a' setétség vissza érkezésén, a' mellynek az ujj misticismus Német országban hiába akar útat nyitni.

Nagy Méltóságú Gróf,

Különös kegyességű Nagyságos Uram!

Azon takaróban bátorodom ezen könyvetskét Nagyságod kezéhez küldeni, mellyben ez előtt ötöd hatod nappal igyckeztem volt már által küldeni: méltóztasson Nagyságod, fel-bontván, meg olvasni, és tisztelt Barátomnak által küldeni. Már kétszeri el küldésben meg tsalattatván, sietek ezen fertályban elni ezen kedvezőbb alkalmatossággal. Postán küldött levelemben meg előzván Kedves Barátom mostani kívánságát, most újerman nem írok; hanem magamat Nagyságodnak Úri gratiájába alázatosan ajánlván, nagy tisztelettel maradok

Nagyságodnak

Debretzenben, Mártzius 19én 1814. alázatos szolgája

Szent-Györgyi József mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2620.

Szentgyörgyi József — Kazinczynak.

Kedves Drága Barátom!

Levelemet úgy hiszem azon időbe vitted, mellyben én a' tiédet, mivel az enyim egy nappal elébb indúlt. Nagy jószágodat, mellyet még az én mentségem olvasása előtt meg bizonyítottál, érzékeny szívvel köszönöm, viszontagolni igyekezem. Az alkalmatosság sietése miatt most többre nem terjeszkedhetvén, az enyimek tiszteletének jelentése mellett, ezerszer ölelvén, maradok

Debretzenben, Mártzius' 15-én 1814.

egyenes szívű barátod,
Szent-Györgyi József mk.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2621.

Kazinczy — Kölcsey Ferencznek.

Széphalom Martz. 16d. 1814.

Édes Uram Őcsém, igen kedves barátom,

En Febr. 20d. Debreczenben voltam. Két izben kerestem Senior Tóth Mihály Urat; estve csak azt tudtam-meg hogy kiment; úgy hittem, a' Városra; más nap reggel még esillagos ég alatt mentem-el ismét hozzá, 's álmából vertem-fel azt a' kit ágyában hagyott. Ettől tudtam-meg hogy nincs Debreczenben, 's nem tudom hol az Isten' igójét hirdette. Kimondhatatlanúl fájlaltam hogy nem láthatlam azt a' széplelkű embert, a' kinek olly sokat kell köszönnöm. — Draveczkiné húgommal Consil. Becknél voltam egy estveli társaságban, vacsorán és bálban, 's más nap tulajdon házánál. Sokat beszéllek kedves Uram Őcsém felől, 's nehezteltem Uram Őcsémre hogy vele Bécsbe nem ment-fel, holott szívesen hívta. Élni kellett volna az alkalommal, mellyet Uram Őcsém másként használt volna mint ezerek. Melly igen óhajtanám én hogy Uram Őcsém fel esztendőt ott tölthelne! Az nem csak Uram Őcsémnek volna hasznos, hanem a' hazának is; 's kérem Uram Őcsémet, ha ismét hivattatni talál, fogadja-el a' hívást.

A' mi Szemerénk Febr. 25d. elmondta a' házassági hitet Szemere Krisztinnel, de az usucapio Májusig haladt [!]. Még akkor nap ide jött, 's innen ment mátká-feleségével, ennek anyjával és testvérével, Bay Jósefné Asszonnal, Surányba, Beregben, 's még is oda van. Naponként várom haza érkezéseket. —

Mándy Imre e vagy József Úr nekem egy három ívnyi hosszúságú rettenetes levelet írt, magát Högyésznek subscribálván, 's azzal a' ravaszkodással élván hogy a' levelet Recepisse mellett tette-fel a' Munkácsi postán. Én nem Högyésznek, hanem Mándynak írtam vissza, belé nem bocsátkozván rettenetes Grammaticai expostulációjába, mert arra akár melly gyermek felkelhet. Vallyon ír e még ezután is? vagy megelégszik azzal hogy elérte a' mit keresett — tudnillik azt hogy tudjam hogy ő is író?

A' Mondolatot postán küldé-meg valaki Pataki Pred. és Prof. Láczaiknak. Ez megörült 's producálta. A' Seniorális Ratiókor nagy triumffal olvastatták-fel 's kacagták hogy bezzeg megadák Kazinczynak. Vályi Nagy Ferencz azt mondogatta nekik, hogy várják-be míg én felelek a' Mondolatra. Prof. Kézy azt merete fogadni hogy én felelni bizonyosan nem fogok, de azt Vályi Nagy nem hitte. Végre én megjelentem Patakon 's Kézy örült hogy jövendölését teljesítve látta 's még inkább hogy azt látta hogy én az egész dolgot kaczagom. A' Nevetők ezek: Láczaik, Prof. Rozgonyi és Prof. Kövy. — Kövy igen jó fej, de poesishez nem ért, Rozgonyi ismeretes a' maga Antikantianismusáról, mellyről 20 esztendő előtt meg vala mulatva, hogy Kantnak értésére nincs benne lehetőség. Külömben cz a' 60 esztendőös ember egész életében nem tudott még sola *senkit* találni a' kit becsülhessen. Aesthetikai praelectióján a' Palóczy László Borsod Vármegyei Vice Notar. által 1804. írt verseit (a' Ragályi József' halálára) úgy olvassa fel tanítványainak minden esztendőben egyszer mint a' Magyar Literatúra' legszebb mivét. Nevetném én magamat ha az ilyen Tudósok nevetése nekem fájhatna. — Kézy megmondotta nekik hogy a' mi a' Dayka életében a' Xenologismus felől mondva van, az többet nyom czer Mondolatnál. — Egyéberánt talán kedves lesz tudni Úram Ősémnek, hogy Dr. Szentgyörgyi Úr elbeszélé nekem hogy a' Mondolatban álló stricte ita dicta *Mondolat* az ő munkája. Sok esztendő előtt Superint. Benedeknek unszolására írta azt. Böszörményi Pál Úr Benedeknek egy levelket írt ilyen Magyarsággal, 's Benedek örült hogy Barczafalvi Szabó pofot kap, 's Szentgyörgyit is másokat is kérte hogy irjanak valamit az

elhatalmazni kezdő bolondság ellen. A' Barczafalvi bolondsága méltó volt ezen fenytékre, mert ő szükségtelen és rossz zengésű 's formatiójú szókat csinált (Bőrönde **az az** bőrös láda, — Irásnág Orthographia — Mondolat (holott nincs mondol és mondolás) oratio. — Theologia Istenedmény) —

A' Döbrentei Muzéumából már néhány ív kész. Úgy látom hogy az szerencsés kezdet fog lenni, 's örvendek a' Döbrentei dicsőségének.

Pataki Ex Prof. Sipos Pál, most Tordosi Predik. Erdélyben illy czím alatt küldé hozzám egygy Cicerói Behandlungú 's deákságú munkát: Discursiones philosophicae e lucubrationibus hybernis Pauli Sipos 1814. — A' Critica philosophiát soha sem láttam szebb alakban és tisztábban előadva. A' munka talán 4 ív lesz.

Tegnap egygy Ungvár-Németi Tóth László nevű Pataki deák' levelét vettem. Az ifjat nem láttam soha. Görög és Magyar verseit akarja kiadni. Imhol némelly darabja:

Οἱ ἑπτὰ Θεοὶ.

Ἑπτὰ Θεοὺς ὁ παλαι Φοιβην, Δία, Κυπριν, Ἀθηα — —
[stb., mint a 2624. számú levélben.]

Εἰς τινὰ τῶν ἐμοῦ φίλων.

*Ἡβην, τὴν ἀνθεῖ, καὶ νοῦν, τὸν σοικοτα κήρω
Καὶ ψυχρὰ σκολιῆ καὶ μεγὰ κανυμα βλαβεῖ.*

Εἰς τὸν Καρλοβσκιον.

*Ὅστω, ἦν ἄδης, χαλεπαὶ φευγοντι μεριμναι
Ὡς παρὰ τῶν Κομητῶν εἰς ἄλα ἔνευμα πεσει.
Ἄξιός εἰ τοῖνον μεγὰς ἀνηρ ὡστε γυναῖκες
Μιξαιεν Κυσσῶ καὶ βρωδα καλά τεω.*

Εἰς τὸν Καζιγκιον.

*Τοὺς ἀνεμοὺς χθονίους ἀοράτους μόνον ἀπ' ἡθῶν
Διακρινεῖν Κρονίδης ἄμιν ἔδωκε Θεός
Ὅυδὲν ἀναγκαιῶν τοῖνον τιμὴ ἐξ τοῦ προσωπον
Βλεψειν, τοῦ γνωναί, ποῖος ἐκεῖνος ἔη
Πραξεις τὴν ἀρετὴν, αρετὰι δηλοῦσι τὸν ἀνδρὰ
Φίλον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀποντα φίλω.*

Ρηβαῖ καὶ Καζιγκι.

*Ρηβαῖον ἀναγνώθι βιβλους, ὡς μὴ κακὸν εἶπης,
Ὡς δὲ καλῶς λέξεις, Καζιγκιον ἰσθι διώξαι.*

Εἰς νεώτερον τινα.

*Ἀνθρα σου μεγαλὴν ἐμβαλλόντ' ἔπιδα πασι,
Οἰσεῖν σοι καρπούς τοὺς καταπαντα βίον.
Παντα δὲ σου βιοτον, τῷ δένδρῳ ὁμοιον ἐσεσθαι
Τῷ μετὰ των καρπῶν κωνθῶς ἐχοντι καλον.*

A' velem közlött darabok ezek: 1.) *Ὦδη εἰς τὴν Τυχην.* Anacreont. 2.) *Ὦδη εἰς τὴν ἀρετην.* Phaleac. 3.) *εἰς τοὺς παννοιους.* Alcaica. 4.) — Epigrammata No. 7. —

Éljen szerencsésen, édes Uram Őcsém, 's örvendjen hogy haladunk. Ifjaink, kik felől az öregek sópáncodva semmit sem reméltek, megmutatják melly fénybe hozzák a' Nemzetet.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2622.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom, Martz. 16d. 1814.

Angyali kedves leányom,

Melly szeretetre méltó gyermek az én Lottim! és melly irigylést érdemlő szakát éli szép életének! — Miért nem vagyok én egy szeretetre méltó, óhajtani való legény, hogy repülhetnék Andrásfalvára, zárnám kebelembe, 's hoznám akár palotámba, akár kunyhómba, hogy lelhetném-fel az ő kebelében azt, a' mi az életben a' legszebb, legédesebb! Nagysád, valamint egykor és még most is, a' kedves Susie, kiragad engem ebből a' prózai világból, mellyben csak dudva éltet élünk, 's egy poetaiba teszen által, melly egymáshoz úgy áll, mint a' Petersburgban a' vad oroszok közt élt élet a' Rómaihoz. Valóban, édes barátném, ha valaha, most volt szükségem egy ily boldogító levélre. Fél esztendeje hogy a' betegség egy napra sem távozott-el házamtól; Sophie Octoberben ephidegben

feküdt csaknem halálosan; azután a' Napam, látogatásunkra jöven, hasonlóképen halálra betegedett; majd magam, majd egyik vagy másik gyermekem, 's néha mind a' négy egyszerre, csaknem halálosan feküdtek; most ismét Sophie fekszik. — És osztán ez a' sok baj, ez a' sok munka, melybe, elfeledvén hogy többé fiatal nem vagyok, alkalmasan gondolatlanul belé vágtam, és már most rajta keresztül kell mennem. Nem maga Nagysád az, édes kedves leányom, a' ki meg nem tudja fogni hogy honnan eredhet ez a' szokatlan hallgatás. Barátim eggyről eggyig panaszkodhatnának hidegségem miatt, ha nem tudnák, hogy én erántok hideg nem lehetek.

Házamtól régen nem távoztam-el, de Februariusnak¹ 20dikán estve Debreczenbe értem. A' Sógor asszonyomat kísértem addig, ki mintegy másfél hónapot mulatván itt, vissza ment Krassóba. — Az én Mariem (testvére Sophienak, most D'Ellevauxné) el vala törődve, 's lefeküdt, én pedig kimentem barátimat látni, 's Consiliarius Beck Pál mellett elmenvén, kedvem jött felmenni hozzájuk. Cselédjei az első szobában nem mondák mi történ a' háznál, benyitám az ajtót, 's hatvan embert leltem ott nagy csendben. Épen muzsikálni 's azután táncolni akartak. Zavarba hozott a' váratlan meglátás. A' Nagysád' kedves rokona, valamint az anyja is, nagy kegyvel fogadtak. Nani meghízott 's igen megszépült. Susie is szép. Eggy kéz felvett 's által ada a' másiknak. Beck azt hitte hogy én itt kitkit ismerek, 's kitől kitől ismertetem, és így bé nem mutatott.² Fel 's alá járván vele sok ideig, kérdém, ki az a' magába borult, öszvegörbedett öreg Úr. Gróf Batthyáni Aloyz volt, hazánkknak 1790ben első nagyságú csillaga. Repültem felé, 's megkövettem, megvallottam hogy reá nem ismertem. Most ez sétált velem közél egy fertályig vagy még tovább. — Ah édes Loló! melly keserves tapasztalás! ez az Úr túlélte magát. Eggykor lelkeink egy hangot adtak: most egyetlen egyben sem közelíthettek egymáshoz, még abban sem hogy ó a' vakságnak, melyet én sem szeretek, igen nagy ellensége. De kívánhatni e hogy esze mindennek legyen? Én vittem oda a' hírt hogy Gróf Barkóczy Ferencz megholt. De őtet az Isten későbbben idvezíti; most csak az utolsó kenelet kapta-meg 's meggyógyult. Batthyáni haláltának mondotta nemzetünket, hogy a' jókat nem becsüljük, a' rosszakat igen. Ebben is ellenkeztem vele.

¹1814. E szó helyett előbb *Decembernek* volt írva, de Kazinczy F. kitörülte.
²1814. Előbb e szó helyett *jelentett* volt írva, később Kazinczy F. álhúzta.

's azt állítottam, hogy a' Barkóczyak nálunk köztiszteletben vannak, de a' Nemzet okosan teszi, hogy azok eránt nem goromba, a' kiket az Uralkodás a' Nemzet' óhajtása ellen tiszteletbe tol. — Ennyi öszve ütődésemet ezzel a' nagy emberrel elúnván, más társaságot kerestem, 's az Amor' gipsz figurájával ékes szép kemenczének vetvén magamat, úgy néztem a' megvénült nagy embert, elszomorodott szívvel, 's ekkor csináltam ezt az Epigrammát, a' legelsőt talán két esztendő olta:

Vénül, 's vénüljön, testem! De te lelkemet ittasd:
Hébe, a' szent kelyhből, és soha elaggni ne hagyd.

A' vacsoránál szomszédja voltam Grófnéjának, ki Szapáry leány, testvére a' Palatinus Fő Udvári Mesterének, 's ezzel kedvesebb Conversatióm vala, mint férjével.

A' tánczolóok közt jelen volt a' Polixén' fíja, Ujházy László, egygy igen derék ifju. Ezt úgy néztem mint fíjamat, ő engem úgy mint atyját. Nekem nagy érdmem az, hogy a' jó ifjakat distinguá-lom, 's szikrát lobbantok szívekbe. Ott vala Tisza is, a' Teleki Lajos unokája. Szóllék ezzel is. Ez is szép ifju, és jó. — Debreczeni estvém szép estve volt.

Eljen szerencsésen Nagysád, édes Lolottom! 's szeresse tisztelő barátját. Csókolja-meg a' Susie kezét — 's harapja-meg. Öielem minden testvéreit. A' Nagysáddal mulatás felélesztett, de lelkem már sippad, érzi hogy vége levelemnek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2623.

Kazinczy — Vida Lászlónak.

Tisztelt, szeretett érdemes barátom,

Csak Helmezcink' leveléből tudtam valamit bajaid 's elesüggedésed felől, a' nélkül hogy azt is tudtam volna, hogy miért szenvedsz. De nem elég e azt tudni hogy szenvedsz? azt is kell e tudni, szenvedésid honnan erednek? Szántalak, édes barátom, szívesen szántalak, 's könyörgöttem hogy szenvedéseid múljanak-el, hogy elméd' vidámsága térjen-vissza. Örülve látom leveledből hogy gonosz ellenségeiden győzedelmeskedtél, 's elméd' vidámsága vissza-

tért. Fordítson-el rólad az Isten minden kedvetlenséget, 's házad' népének 's barátidnak, kiknek számok a' mint hallom, tapasztalom is, nem kicsiny 's szép körében, 's lelked' tisztaságának tökéletesen megnyugtató érzésében élj a' legboldogabb napokat igen hosszú időkre. Azt az ángol kimúlást hagyd nekik, a' kik arra érdemesek. Bár kivégeznék önn magokat, 's a' náloknál jobbaknak ne volnának gatlásokra.

Örülve néztünk annak a' szép időnek ellenébe, édes barátom, a' mellyben tégedet a' Tek. Asszonnyal együtt, kit szívesen tiszteltek, meglálhatunk 's Lasztóczra kísérhetünk. Valóban, édes barátom, te minden alkabnat megragadsz, hogy barátid eránt barátnak mutathassd magadat. Mit nem köszönhet neked csak ebben is Szemere, a' ki néked ezen felül is olly sokat köszönhet és köszön! Érzéketlen lehetne e ő szeretőtednek ezen bizonyosságáért! Ő egy jó anya leányát kapta feleségül, 's mátkájának a' szerencse sok talentomot adott, 's a' nevelés által 's önn maga által ezek a' talentumok igen szépen cultiváltattak. Én neki minden jót ígérek házassági lépéséből; 's annál több jót, mivel mátkáját maga választotta magának 's reá senki más nem beszélt. Egyéb eránt a' házasság által minden ember új életbe lép; a' legjobb ifjú 's a' legjobb leány sem ígérhet magának jó házasságot a' legnagyobb bizonyossággal; minden az ég' áklásától függ 's önnön okosságunktól. Az öszve gyatlódás teszi a' házasságot vagy mennyországgá vagy pokollá. Palinak és Kriskának az utóbbtól kevés okok van félni, 's sok az elsőbbit remélni. De Pali férj legyen, 's feleség Kriska: kütömben minden visszájára üt-ki.

A' Menyed csokolja kezciteket az Almanachért. Olvasgatott belőle. — Papa, ugymonda, adjon ide bankót -- tudnik a' hátul álló zsebecskébe. -- No tehát magam csinállok. Csinált; azonban az ollyanért mint a' millyet csinált, Munkácsra nem viszik. -- Hozd-el a' vőmet; de a' menyedet el ne retentsd. Úgy fél a' férjhez menéstől a' hogy tiz esztendő múlva örülni fog neki. Nagyon szeretném ha azalatt, míg mi együtt múltatunk, ők is együtt múltatnának.

Fél esztendő oltá mi szüntelen betegeskedünk. Soha sem álla-ki még hazamból a' betegség. Sophiem még most is fekszik. Tizedik esztendeje hogy együtt élünk. Kivéven gyermekágyait, még csak háromszor tudom hogy feküdt.

Élj szerencsésen, kedves barátom, 's szeress. Bocsásson Isten áldást Nínádra, 's legyen olly szép, olly jó, mint a' kinek nevét viseli, 's kapjon olly jó férjet, mint az a' szent hazafüségü ember

a' ki keresztatyja volt. De te a' Tekint. Asszonyt beteggé ne tedd
Májusig, hogy el ne maradjon. Ölellek tisztelettel 's szeretettel
Széphalom Martz. 16d. 1814.

örök híved
Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2624.

Kazinezy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 16. März 1814.

Theurester, geliebtester Freund,

Wohl habe ich Ihnen wieder lange nicht geschrieben. Ein Haufe von Briefen, auf die ich antworten muss, liegt vor meiner, und ein kleines Register von denen, die ich nicht mehr aufschieben kann, kommt mir alle Augenblicke in die Hände; aber ich komme nicht dazu, dass ich damit fertig werde. Ich sehe wohl, dass meine Freunde gekränkt werden; aber ich kann nichts anders als sie um Nachsicht und Geduld zu bitten. Diese wissen es ja, dass mein Schweigen nicht aus Kälte kommen kann.

Den 20. Febr. traf ich spät abends in Debreczin ein. Ich hatte in Familiengeschäften mit dem Stadtrichter zu thun, und fand ihn nicht; er hatte bey dem Conseiller Paul Beck gespeist und kam noch nicht nach Haus. Theils die Hofnung [!], dass ich den Stadtrichter dort antreffen werde, theils die Neugierde, zu hören, ob es denn wahr ist, dass die Russen den 4. Febr. Paris eingenommen haben, welches mir zu Rakamaz der Postmeister mit aller Gewissheit erzählt hatte, ging ich zu Beck. Das Zimmer war voll von Gästen, und ich kam in ein embarras, als ich die Thür aufmachte, und statt 4 bis 5 Personen gegen 60 versammelt fand. Glücklich dass ich mich ganz umgekleidet hatte, denn die Gäste waren in vollem Galla; es ging bald darauf eine Musik und später ein Ball an. Beck glaubte ich sey *Allen* bekannt und führte mich nicht auf. Dieser und jener, diese und jene sprachen mit mir, und nun ging Conseiller Beck mit mir im Zimmer zwischen der Menge auf und ab. —

Wer ist der alte Herr da? fragte ich Beck. «Wie? Sie kennen ihn nicht? Graf Aloys Batthyáni.» Ich hatte ihn nicht erkannt, und bat Beck mich aufzuführen. Der Graf stand auf, und ging nun, so wie zuvor Beck, mit mir wohl über eine Viertelstunde auf und ab. Er fragte mich, was ich Neues mitbringe. Ich erwähnte den geglaubten Tod von Gr. Franz Barkóczy, Administrator des Pesther Comitates, der sich aber zur Freude jedes Wohldenkenden nicht bestätigt hat. Batthyáni nahm viel Antheil und klagte, dass bey unserer Nation die Besten ungeachtet sind. Ich glaubte in dieser sehr gerechten Klage etwas *Bitteres* zu fühlen und sagte, dass deswegen die Nation nur zu beklagen, aber nicht zu beschuldigen sey. Die Regierung zieht Menschen, wie Barkóczy, Menschen wie Drevenyák, vor, und es ist billig, dass wir den Begünstigten Achtung erweisen; die Barkóczys wissen, dass sie von uns ganz anders geliebt und geehrt sind. Da Batthyáni diese Klage auch später laut werden liess, glaubte ich mich in meinem Verdacht gewiss nicht betrogen zu haben. Unsre Seelen gaben nicht einen Ton. — Nun ward über Frankreich, Napoleon und den Krieg gesprochen. Der Mann, der 1790 bey dem Landtag die Liebe des Volks und seine Bewunderung war, hat sich so sehr überlebt, dass man von ihm zurückschauern muss. — Wie wird sich jetzt das französische Volk wieder in den [!] Geleis von Feudalismus fügen? fragte ich ihn; denn gewiss wird England und die durch England geschaffene Coalition alle Institutionen, die seit 1789 Frankreich schuf, umzustürzen trachten.; B. antwortete mir, er sey kein Freund von dem Antifeudalismus; Menschen könnten gleich nicht seyn; gäbe er drey Menschen 300,000 fl. zum Geschenk, sie würden in drey Jahren gewiss nicht gleich bleiben — (Freund, würden Sie glauben dass ein B. so sprechen kann?) — er begreift nicht, zu was die neuen Edlen in Frankreich durch Napoléon erschaffen waren, die *erst gemästet* werden mussten, da die alten Edlen schon gemästet waren. (Waren das aber die alten Edlen? und wurden die neuen durch N. gemästet?) Nicht über einen einzigen Punkt traf mein Sinn und mein Gefühl mit B.—s zusammen und ich nahm mir vor, mich in mich zu verschliessen, aber das war nicht möglich. — «Und wie wird es noch werden, wenn die arme Louise endlich überzeugt werden wird, dass der sogenannte König von Rom ein *unterschobenes* Kind ist?» Aber Louise wird es doch wissen, sagte ich, ob sie schwanger war oder nicht; und gesetzt, sie hätte eine Tochter

und nicht einen Sohn geboren, war denn da nicht die Hoffnung, dass sie auch einen Sohn noch haben kann? war es Napoléon unmöglich, dem doch soviel möglich ward, das Mädchen zu praefizieren? — Beck winkte mir, ich soll ihn fahren lassen. Ich liess ihn auf seinen Stuhl gehen, und lehnte mich an den prächtigen Ofen, auf welchem ein gypserner Amor stand, sah den bedauernswerthen Alten mit Liebe an, staunte seine einmalige Grösse, und machte das Epigramm:

Vénül, 's vénüljön, testem! de te lelket ittasd,
Hebe a' szent kelyhből, és soha elaggni ne hagyd!

(Mein Körper altert, und mag er doch altern! Aber du, o Hebe, tränke meine Seele aus dem heil. Kelche, und lasse sie nie alt werden.)

Beym Souper ward ich der Nachbar seiner 60-jährigen Gräfin, der Schwester des Obersthofmeisters Gr. Szapáry beym Palatin; und ich befand mich in ihrer Gesellschaft tausendmal besser als in der ihres einst sehr grossen Gemahls. Die zwey Töchter sind nicht *sehr schön*, aber sehr brav, und sie schlugen das fortepiano und sangen ein paar italienische Lieder.

Den Prof. Tatay, der bis Péczeli von Göttingen kommt, Geschichte lehrt, dabei aber auch Prediger in Debrecin ist, suchte ich auf, und verlebte bey ihm eine köstliche Stunde. Ich sah ihn das erstemahl. Mir scheint er war mit mir eben so sehr zufrieden, als ich es mit ihm war. Die guten Köpfe in Debrecin finden sich durch meinen Hass gegen dieses kalvinische Rom nicht beleidigt; sie wissen, dass ich nicht sie, sondern nur den aufgedunsenen Benedek und seinen Anhang hasse. Buday und die übrigen Professoren sah ich nicht.

Scheverlays élève, der junge Ladislaus Ujházy aus Budamér, kam mir im Ball bey Beck freundlich entgegen. Ich erkannte ihn nicht. Ich war entzückt über den braven jungen Mann. Er ist bey Prof. Dobrosy in Quartier.

Dr. Szentgyörgyi erzählte ich von dem *Mondolat*. Er erschrack. O lasse mich das Buch sehen; ich wäre untröstlich, wenn darin jenes Mondolat abgedruckt wäre, das ich, provocirt von Benedek, vor einigen Jahren aus den durch Barezafalvi Szabó erschaffenen abgeschmackten Wörtern geschrieben habe, sagte er mir. — Und siehe, eben dieses Mondolat steht in dem Buch abgedruckt. Szent-

györgyi, der durch die Apologie der Xenologismen in *Dayka's Leben* ganz bekehrt ist, bedauert dieses herzlich. Sie stellen sich vor, ob ich dadurch beleidigt mich fühlte und noch fühle. Láczaí, Rozgonyi und Kövy, drey Professoren in Patak, frohlockten über meine Kränkung. Prof. Nagy bot ihnen die Stirne. Nur gemacht, sagte er zu ihnen: K[azinczy] wird gewiss nicht müßig seyn, und der Verfasser des Mondolat und Consorten sollen von ihm ihr Theilchen schon erhalten. — Und ich wette, sagte Kézy, dass K. stolz seyn wird darauf zu antworten; das, was er über die Armuth der ungrischen Sprache und die unausweichliche Nothwendigkeit sie zu bereichern, in der Biographie des Dayka gesagt hat, überwiegt ja diese Petulanz des Mondolat tausendmal. Diess erzählte mir Kézy als eben Prof. Nagy eintrat.

Nun, Herr Professor, sagte Kézy, wer von uns beyden hat sich in K. geirrt? Nagy feuerte mich an zur Antwort, dazu bin ich stolz.

Superintendent Kis beehrte mich mit dem Auftrag, seine Gedichte herauszugeben und mich als solchen zu nennen. Ich habe diese geordnet, Stellen, die einer Ausbesserung bedarfen, bezeichnet, und ihn zur Herausgabe bewogen. — Welch ein Glanz für mich, dass mein Name an dem Titelblatt dieses Werks stehn wird.

Ein Togatus in Patak, der bald stud. med. werden wird, schrieb mir gestern. Er bittet mich, seine ungarischen und griechischen Gedichte zum Druck zu befördern. Ich sah ihn nie. Er hat mir einige seiner griechischen Gedichte zugeschickt, die alle meine Erwartung übertreffen. Ich setze ein paar hieher.

Ἑπτα θεους ὁ παλαι Φοιβην, Δία, Κυβην, Ἀρηα,
 Ἄλιον, Ἐρμειαν, καὶ Κρονον εἶχε νομος.
 Ἑπτα θεους εχουεν καὶ νυν κρατιοντες ἅπαντων,
 Χαλκον μὲν Κυβιδος, κασιτερον δὲ Διος,
 Τον τε Κρονον μολιβον, τον επειτα σιδηρον Ἀρηος,
 Χρυσον τ' Ἀλιου παντας εχοντα βροτους,
 Ἀργυρον ὕδατοχρον Ἐρμου, του παγκρατιαστου,
 Καὶ τον της Φοιβης δευτερον οντα Θεων.

Ich ward frappirt als ich Folgendes auch fand:

*Πηβαίου αναγνώθι βιβλίους, ὡς μη κακὸν εἶπης,
Ὡς δὲ καλὸς λείξῃς, Καζιγγίων ἴσθι δῶξαι.*

*Ἡβην, τὴν ἀνθεῖ, καὶ νυν, τοῦ εὐκοῦτα κήπευ
Καὶ ψυχρὰ σκολιῇ καὶ μεγάλῃ γαῖμα βλαβεῖ.*

Dieser brave junge Mann heisst Ungvár-Németi Tóth László. —
Leben Sie wohl theurester Freund. Und wenn Ihre Seele von
Schmerz überfallen wird, so denken Sie, dass ich mitleide. *Ω τλημον
αρετη, λογος ἀφ εις!* —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2625.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Kedves Barátom!*

A' Mondolat még el nem érkeze. Professor Sipos Discursióit az az szét szállásait olvastam, olyan homályos az írása, mint a' dolog a' mellyről ír. Én is idealista vagyok, de nagy mértékkel és csak bizonyos tekintetben; azt nem hiszem, hogy kívültem semmi sem volna, noha nem tudom, hogy mi az; és azt csak természetem szerint lehet meg fognom, de ennek a' meg foghatásnak az oka nem lehet tsupán bennem, és még gondolatomban sem fogom meg az okozás principiumát, ha azt tapasztalás nem előzte meg. Meglehet tehát hogy Professor Siposnak igassága van a parte rei cogitatae, de nints a' természeti meg foghatóságunk szerint, és így ő azt olly kevesset demonstrálhatja, mint p. o. az Angyalok (ha vannak) perceptiójának módját. Eleitől fogva ezen hegyességek körül tébolyodik az emberi elme, és mind untalan körbe jár. A' meg foghatatlanok körül nem kell forgolódni. Là commence un abyme, il faut le respecter, mert úgy járunk mint a' lepe a' gyertyafűz körül, be kitsiny világot kerít, és még is szárnyait meg égeti, és meg szűnik repeshető lepe lenni. Itt volt Vay, ravasz Fiútska, be szeretne ki küszö-

* Kazinczy a levél elejére is följegyezte a keletet: 16. Mart. 1814. [179b]

bölni Szabolts Vármegyéből. Írok neki ezekben a' napokban; sajnálom, hogy szép reménységeit félbe kell szakasztanom. Itt vólt Ipja is, mindent meg néztek, még a' vizet is gyalázták; úgy tesznek a' lovat vevők is. A' víz ugyan itt nem fons Blandusiae, aut Albunae resonantis, de nem jobb a' Lőki vagy Berkeszi. Én főve 's meghűlve iszom, el veszi egy kevéssé terjeszkedését, de azért lehet vele élni.

Íme a' tudós embernek rosszabb írása a' magaménál, le irattam magamnak nagy bajjal, könnyebb lett volna valamelly setét századból valamit lemásoltattni. Docti male scribunt. A' deákság szép, tiszta, az ideák járása Cicero módja szerént van. Várlak és öllelek.

Sz. Mihály 16-ta Martii 814.

Igaz hív barátod
Jóska mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2626.

Kazinczy — Engel János Keresztélynek.

Széphalom bey Tokaj d. 19 März 1814.

Hochwohlgeborner Herr Conseiller und Hofsecräter,
Verehrungswürdigster Freund,

Unser Freund H. Prof. Rumi schreibt mir, dass Sie den ersten und bis jetzt einzigen Theil meiner Magyar Régiségek és Ritkaságok noch nicht erhalten haben. Ich versichere Sie, dass ich das Buch Ihnen schon zweimal geschickt habe. Aber ich thue es mit wahrer Freude auch das drittemahl, denn gegen zehn exempl. sind noch immer in meinen Händen. Mein Freund Paul Szemere, der Dichter und Grammatiker, geht in wenigen Tagen nach Pest zurück, und nimmt das exempl. sowohl von diesem Werk als auch von Dayka's Gedichten mit. Er wird sie in den Händen des H. Prof. v. Schedius ablegen. Ich will Schedius bitten, dass er sie Ihnen mit der ersten sichern Gelegenheit zuschicken wolle. — Ich habe die bekannten *ungrisch verfassten Homilien aus dem XIV. Jahrhundert*, welche Sinai für die Bibliothek des Debreziner Collegiums von einem Togatus, als er, Sinai, Bibliothekar dort war, erworben hatte, ohne dem [!] Vorwissen und Erlaubniss der Vorgesetzten der Schule (nament-

lich des abscheulichen Superintendenten Benedek, der aus Hass gegen den modernen Hungarismus das Gesetz zuwege brachte, dass aus der Bibliothek zum Gebrauch der Studierenden kein ungrisch geschriebenes Buch herausgegeben werden soll), ja ganz in geheim copieren lassen. Die nicht *abgeschriebene*, sondern *abgemahlte* Copie ist in meinen Händen, und ich lasse es, sobald ich es thun kann, zum grossen Erstaunen des Benedek und Consorten, drucken. Nicht ein Cornides und ein Révai, nicht die Teleki konnten davon eine Abschrift erhalten, weil die gelehrten Herren neidisch auf den Besitz eines solchen Schatzes waren, und gern damit vor manchen der die Bibliothek besuchte, paradierten. Ich glaube, dass unser Publicum, trotz seiner Indolenz, die nichts als sehr natürlich ist, die Erscheinung dieses Werkes mit Freude erhalten wird.

Dayka's Gedichte haben Wenigen gefallen, aber diese Wenigen sind mehr werth, als der grosse Haufe, für die, nach Göthe's bekanntem Vers, Werke des Geists und der Kunst nicht da sind. — Dieser Vers, den ich als Motto meinen *Tövisek és Virágok* vorgesetzt habe, erinnert mich, dass ich Ihnen ein exemplar auch von diesem Werke beylegen muss. Sie erhalten auch diess. Dayka's *Epitre de Heloise à Abelard* erhielt das Imprimatur der Censur nicht. Ich verstümmelte es, und schuf aus der Heloise eine Vestalin, und aus dem unglücklichen, entmanneten, Abelard einen Gallus. Die Censur schloss so die Augen zu, und hinderte ihre Erscheinung nicht.

Würden Sie sich die Mühe nehmen, Dayka's Biographie, die vor seinen Gedichten steht, durchzublättern, so würden Sie darin eine ziemlich mühsam und mit dem Aufwand einiger Gelehrsamkeit gearbeitete Excursion finden, in welcher ich die, aus Stolz und Gemächlichkeit, wohl auch aus Mangel an tiefer philologischer Gelehrsamkeit nicht erkannte Armuth unserer Sprache darthue, und die Wege anzeige, wie sie berichtet werden kann und soll. Das nehmliche thue ich jetzt in dem Leben *Báróczys*, welches vor dem achten Band seiner Werke steht, und bis jetzt wohl schon gedruckt seyn wird. Männer die Gelehrsamkeit besitzen, wie Prof. *Sípos* und *Kézy*, reichen mir dafür die Palme, und mancher von unseren palaeologen ist durch das was ich in Dayka's Leben gesagt habe, bekehrt; aber gemeine Menschen finden genug zu lachen, und meinen Gründen eine leichtsinnige persiflage entgegen zu stellen. Bey einer todten Sprache, oder bey einer welche schon

den Gipfel ihres Flors erstiegen hat, geht das nicht; aber was sollen wir im Ungrischen thun, in welchem sogar Wörter für Tugend und Muth fehlen? denn *jóságos cselekedet* ist doch nicht *Tugend*, und *bátorság* ist nicht *courage*, sondern *sureté* [!]. Wir hatten keine Wörter für bescheiden, ernst, eifersüchtig, ich gab dafür *szerény*, *komoly*, *féltékeny*, und unsere bessere Schriftsteller nehmen sie mit Dank an. Freylich erscheinen diese Wörter in Márton's Wörterbuch noch nicht; aber wie würde auch ein Márton so weit kommen, dass er einsehe, dass wir diese unumgänglich nöthig haben. Auch ihm ist die Sprache reich, und schön, und alles, so wie dem guten Aranka, der in Báróczy's Biographie mit schonender Achtung hergenommen wird. Ich weiss nicht, wie ein Márton dazu kommen kann, Prof. der ung. Spr. und Literatur geworden zu seyn. Vielleicht kenne ich keinen ungelehrtern Grammatiker. Wehe dem, bey dem alles der *usus* entscheidet, und der sich dahin nicht aufschwingen kann, dass er wünsche,¹ dass nicht der *usus*, sondern das Ideal einer vollkommenen Sprache dasjenige ist, welchem wir uns nähern müssen. Ich habe ihn in einem freundschaftlichen Schreiben — denn als Mann ist er mir eben so achtungsvoll als er das als Grammatiker nicht ist — aufmerksam auf den Wielandschen Aufsatz gemacht, in welchem Wieland gegen Adelung behauptet, dass die Sprache nicht durch das Volk, nicht durch seine Hauptstadt, sondern durch seine besten Schriftsteller ausgebildet wird.

Als ich die schönen, geistvollen Lieder des Himfy für die Wien. Annalen rezensirt hatte, und von Kisfaludy wie von einem Dichter sprach, den die Musen und Apoll zum Dichter geweiht haben, theilte ich ihm die Recension schriftlich mit. Ich glaubte er würde durch seine Vergötterung ausser sich vor Freude seyn. Nie schrieb er mir mehr, und seine Freunde fingen mich an zu verfolgen. Die Eitelkeit des Menschen hat mich gekränkt, und dieser meiner Stimmung verdanke er das Epigramm in den Tövissek, wo ihn Dayka nur dann in den Olymp treten lässt, da er drey Viertel von seinen Gedichten verbrannt hat. — Ein Herr Esküdt des Veszprémer Comitats, Somogyi Gedeon, bot sich ihm zum vicarius an, und die letzten Monathe des verflossenen Jahres 1813. erschien zu Veszprém ein kleines Werk *in dem Formate wie Kisfaludy seine*

¹ E három szót Kazinczy F. utólag toldotta be.

Werke drucken lässt, unter dem lächerlich geschmiedeten Titel Mondolat. Dieshalom, 1813. das mich peitscht. Zuerst steht eine 'Zueignung unter dem Titel: ZAFYR CZENCZINEK (um mich recht kenntlich zu machen, denn die Buchstaben des Worts Zafyr sind nach Art der Anagrammen aus meinem Namen genommen). Diese Zueignung ist ein Cento, gewebt aus meinen Schriften, ohne verständliche Absicht und ohne Kopf und Geist. — Mir war alles passend, so bald es von mir kam. An dem Kupfer reitet ein Mann, bekränzt, und bepackt mit dem *musicalischen Triangel*, — mit einer *griechischen Leyer*, — und mit einer *Guittarre* (der Leyer der Sonette) an dem Thier, an welchem ein mythol. Gott zu paradieren pflegte. (Ich glaube nicht nöthig zu haben, Ihnen zu sagen, warum eben diese drey Instrumente mir als Attribute mitgegeben sind.) Ich erhielt das Buch von einem Unbekannten durch die Post. Meine Ruhe war dadurch nicht im mindesten gestört. Das Werk schändet Kisfaludi und nicht mich. —

Rumi schreibt mir, dass Sie an dem [!] Dauer Ihres Lebens verzweifeln. Edler, edler Mann, Sie haben kurz nicht gelebt, und Sie können muthig sterben. Wie stolz wäre ich, könnte ich der Nachwelt einen Brief von Ihnen zurücklassen, könnten meine Kinder sehen, dass Sie mich geliebt haben! — Leben Sie, und gehen Sie nicht aus dem Schauspielhaus während dem [!] vierten Akt, wie es Armbruster that. Ich wünsche zu sehn, wie die glücklichen Jahren kommen werden.

Ich beharre mit gränzenloser Verehrung

Ihr gehorsamster Diener
Kazinczy Ferencz.

Ich lieg im Bette, nach einem heftigen Paroxysmus.

Diess mag die vielen Correcturen und meine krummen Linien, meinen oft unterbrochenen Gang der Ideen entschuldigen. — Wissen Sie nicht, was mit den Preisschriften, welche Tübingen forderte, geschehen ist?

[Erdije a M: N. Múzeum könyvtárában.]

122

2627.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Martz. 19d. 1814.¹

Tisztelt Barátom!

Tekintetes Vida Urhoz írt Leveledből értettem, hogy a' mi Szemerénk az ő Kriskájával Febr. 22-én² megesküde; vagy, ha Latányúl szóllanunk kell, letette hitét. Adgyák az Egek, hogy a letett hit, és bételt remény után a' Szeretet lakjon ő velek! Ez az érde- mes fiatal Pár megérdemli, hogy a' Házasság' vámos országútyán, mellyen amyan fel szoktanak dűlni, szerentsésen vándorollyanak keresztül! Már most a' régi dolgokrúl:

Kilián Urat néhányszor megkináltam 105 forintal, de ő azzal igazíta el, hogy a' Váltó levelet Cottának vissza küldte, és így semmit sem akar tudni ezen adósságrúl. Ő lássa; Én most is azzal az ítélettel vagyok, hogy Cottának Váltóban tartozunk fizetni 105 fl. juxta Benignas Patentales. Az ostobán-goromba *Mondolat*rúl sokan irtak hozzád; Nekem Pápaynk ezeket írja:

«A' *Mondolat* egy irtóztató bolond műve egy Phantasta Esküt-
«tünknek. Az nem érdemli Tőled, hogy Satyrának nevezzd. Ez
«az Esprit de conduite nélkül való Mendikásos Legény, némelly
«maga hitű Zvinglianusok előtt felkapván phantasmaival, költséget
«nyere a' Nyomtatásra. Valahol a' Munkát talályátok, Ti Felkentyci
«a' Jó Izlés' Istenének! égessétek, pusztítsátok ezen szörnyfajzattyát
«a' mi érdemes Veszprémünknek. Sokat tudnék írni errül Néked,
«Néktek, 's Kazinczinknak, de nem érek rá.

Ezeket Pápay, de még többeket mondanak a' pesti jobb Pub-
licumnak okos Tagjai! Annyi gyalázatot, mint a' mennyit Somogyi
Gida fejére szórnak, egy semmire való is sokért fel nem venne. Így
járnak az otromba üres Fők! Felelned rá érdemeid tiltanak. De kap
ő elég feleletet; míg él, leszen mit olvasnia; leszen min bánkódnia.

Horvátunk, a' ki tsókol, hozzá fogott a' feleléshez; pedig, a'
kit Víg László ostora elővesz, annak háta, egész teste meg lesz
rakva kékekkel.

¹ Kazinczy F. jegyzése.² A keletet Kazinczy F. kijavította 25-re.

Márton József, a' ki Bétsben Magyar Nyelv Tanítója, de Pesten lakik, a' Mondolatot, noha Debreczeni Ember, kárhoztattya szájjal, de szívvel és titkon talán nem. —

Meg engedgy, hogy leveletem az otsmány tárgyról való észrevételekkel megraktam. Könyebbültem ezzel, mert gyomrom igen tele volt.

A' Francia meszsze határokról az a' hír nyargalt ide, hogy a' mieink Martius 2-ikán Parisnak Szent Antal nevű Külvárosát elfoglalták. Hogy a' francia Császárné fehér zászlót tétetett ki; és magát Allírtnek kikiáltotta. — Én a' Megbékülést szeretném hallani; sajnálom ama derék Nemzetnek megrongáltatását!

Helmecezi, Siskovits tisztelnék. Theodora és én tsókolunk!
Pesten Szent József napkor 1814.

Tisztelő Barátod
Vitkovits Mihály mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2628.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 23dik Mart. 814.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

A napokba Kolosvárt járva, Gróf Wass Samuelné az ide zárt két nyomtatványt¹ adá által nekem, hogy szives tisztelete mellett szolgáltatassam kezedbe. Férje halotti Praedikatióját is számodra ide adá, de aszt Postán nem küldhetem. A Te és az Ipom által készült Emlék irások jönnek a Monumentumra, meljre a Grófné mustrának aszt a' formát vette a hogy a Hirschfeldbe a Haller Monumentuma van le formálva. Döbrenteivel sokat emlegettünk, kedves Barátom. Én pedig tudván, melj nemes tárgyba vagy el foglalva, nem terhellek irásommal — csak aszt mondom — mi szívem leg szebb és leg szentebb érzései közt főbb, hogy tisztellek, szeretlek, becsülök [!], és holtig vagyok

hív tisztelő barátod:

Cs.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

¹ Nincs semmi melléklete a levélnek.

2629.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Barátságodtól mindent szoktam reményleni; de még sem merem gondolni, hogy verseim' kiadását oly készséggel, sőt oly örömmel felvállald, mint tselekszed. Vedd érette legszívesebb köszönetemet.

Azolta öszveszedtem egyéb régibb 's újabb verseimet is, melyek a' két Általad írtt kötetben nintsenek-meg. Ezek is alkalmasint egy akkora kötetet tesznek. Mind a' három kötet' foglalóját, úgy a' mint sietve irattam, ide zárom: de mind az elrendelés mind a' felülírások szeretném, ha a' Te ízlésed szerint lehetnének. Csak hogy Trattner azt kívánja, hogy a' kézírást minél előb küldjem. Már Jó'sefnapra le kellett volna küldenem: hanem csak mostanában indíthatom-meg a' tsumót. Ha a' Te igen jó gondolatod szerint Trattner Horácz leveleit is felvenné, úgy az egész vagy három nagyobb vagy négy kisebb darabból fogna állani. Ha valaki, Te, 's ha Te nem, senki sem mehet vele valamire. Én mindent reád hagyok: 's egészen megnyugszom azon, a' mit téssz és tehetsz.

A' *Mondolatot* tegnap én is vevém, 's a' mennyire eddig nézegethettem, igen hitvány munkának találom. A' vad új szókat én is utálok, de azok és azoknak koholói ellen okos embernek másképp kellene Szatirát írni. Az ilyen vakarás nem látom mi jót szülhetne, mikor jó 's rossz Írókat öszvezavar 's egyeránt gúnyol.

Horácziusom' Manuscriptuma Tőled már régen megérkezett. Már a' jegyzések is le vannak fordítva. Nagyon szeretném, ha Trattner tanátsodon járna, 's ezeket is verseimmal együtt kinyomtatná. — A' XIVdik Százbeli Homiliákat nagyon óhajtanám minél előb olvasni. — Báróczy nem tudom kijött-e már, még nem láttam. A' mit Szemeréről, Sz-Györgyiről, és Siposról írsz, mind azt szívesen köszönöm.

Az itt következő verset még Januariusban írtam; de még a' Gróffal nem láttattam. Lajosom németre fordította; ezen fordítást is meg fogom Neked küldeni, mihelyt leíráthatom. Élj Kedveseiddel együtt boldogul.

Soprony, Martz. 27dikén 1814.

Lantos Versek, Énekek, Ódák.

	Kötet.	Lap.
A' Mú'sához	I.	1.
A' Költés' mestersége	I.	4.
A' szépség' felszentelése	I.	7.
A' jövendőbeli szerető	III.	5.
Az álmódott kép	III.	5.
A' szerelem	III.	7.
Az eljegyzetűhez	III.	9.
Egy nehéz szívű lány tavaszi éneke	III.	11.
A' jó feledés	III.	13.
A' páratlan' keservői	III.	15.
Mimihez	III.	16.
Thaliarebushoz	III.	17.
A' Szerelem és a' Barátság	III.	19.
Ifjak' Éneke	I.	13.
Emberi élet' keruje	I.	16.
A' falusi élet	I.	17.
A' jelenvalóknak élés	I.	20.
A' megelégedett házastársak' éneke	I.	22.
A' Béke	I.	25.
Hymnus a' Reményhez	I.	22.
Hymnus a' Böltsésghez 1793.	I.	29.
Hajósének 1793.	I.	35.
Az Ideálok	I.	39.
Hazaszeretet	I.	60.
A' házas élet' boldogsága	I.	54.
Butsúvétel az ifjúságtól	I.	59.
Az örömhez	I.	63.
Leányom' halálára	I.	89.
A' papi hivatal méltósága	I.	108.
Az elhagyatott Magyar nyelv	I.	123.
A' Kötés napja	I.	123.
Kazintzy Ferentz összekelésére	I.	128.
A' Barátság	I.	139.
A' Mú'sákhöz	I.	144.
Thaliához	III.	1.
Fíllishez	III.	2.
Metzenáshoz	III.	3.
Egy kisednek halálakor	II.	1.
A' Szózat	II.	2.

	Kötet.	Lap.
Egy predikátor halálára	II.	4.
Egy haldokló gyermekhez	II.	7.
Laurához	II.	9.
Ninához	III.	18.
Egy falusi leánykához	III.	20.
Téli ének	III.	35.
Damonhoz és Chlorishoz	III.	36.
T. Chernelházi Chernel Dávid Urhoz	III.	21.
Eltökélések	III.	25.
Egy Fő Méltósághoz	III.	29.
M. Matkovich Pál Urhoz	III.	37.
Amor ditsérete	III.	38.
Hymen ditsérete	III.	58.
Hálaadás Gf. Festetics Ign. Urhoz	III.	45.
A' ditsőség	III.	51.

Beszéllő Versek, Mesék és Regék.

Polykrates' gyűrűje	I.	116.
A' vas hámorba menés	I.	67.
Ibrahim	III.	73.
Lilla	III.	86.
A' szamár és az agár	I.	30.
A' fáklya	III.	39.
A' Böltsesség' pohara	II.	34.
A' Bölts és a' Bolond	II.	82.
Ezóp és az útas	II.	115.
A' kis kutya	III.	93.
A' Bárány és a' tövisbokor	III.	94.
A' tyuk és a' smaragd	III.	94.
A' pap és a' beteg	III.	96.
Az ember és a' madárka.	III.	97.
A' fejér epretske	III.	155.
A' ló és a' dará's	III.	156.
A' bárányka	III.	156.
A' tudományok' védelmezése	II.	89.
Egy szép Asszony	III.	61.
A' tehenét kereső paraszt	III.	62.
Az efesusi Matrona	III.	63.
Idris	III.	77.
A' falusi pap	III.	88.
Herkules választása	II.	184.
Muzáron	II.	182.

	Kötet.	Lap.
A' kilentz Mú'sák' foglalatossága	III.	149.
Az Asszonyok	III.	152.
Lillihez	III.	156.
Amalia	III.	163.
A' kérdés	III.	153.
Gróf Genzevits a' komornikjához	III.	154.
Egy Casus anatomicus	III.	154.
Mikrayhoz	III.	154.
A' ró'sabokor	III.	154.
A' forrás Nymfája	I.	34.
Zelia Amorhoz	I.	200.
Jegyzések Horátzius Szatiráihoz	III.	160.

H Á L A D A S

Tolnay Gróf *Festetics Ignátz* Urhoz.

Tovább nem hallgatok: hat esztendő int már
'S érettebb gyümölsöt Mú'sám híjában vár
Öszönnnek fú szele,
Bár nem ér énekem remek érdemoddal *
Hibájit, kogyes Gróf a' szívért engedd-el
Melly idvezel vele.

Mint a' nap az égi testek' seregében,
Jótéted páratlan a' maga nemében.
Hogy tudnám felérni?
De kéntelen bájol az angyalábrázat
Tsak reá nézés kell, nem tzi'fra ruházat,
Nem szép hang ditsérni.

Engem kit böltsömben Örököd renetett,
Magának kért tőled Apolló 's vezetett
Jelesebb pályára,
'S Te nemes Barátja, munkáját tisztelted
'S közös nevendéktek' sorsát felemelted
Hiveid rangjára.

* A' Estelt Gróf Jan. 28-án 1809-ban egy jelse Társaságot chédro' hivát-
ván, annak jelenlétében a' Szerzőnek nem tsak személyét igen kegyesen meg-
különböztette, hanem édes attyát is a' jobbágyi szolgálat alól felszabadította. —
Kis J. jegyzete.

Mint bájol a' nagyság mind szivet mind szemet,
 Ha homálos Virtust 's alatsony érdemet
 Ölelnék karjai:
 Mosolygó fényedtől mint derült életem,
 Mint újultak 's nőttek jobb igyekezetem
 Gyenge virágjai!

De a' nagy szív félig nem teszi munkáját,
 A' tökéletesség felsőges pályáját
 A' tzelig folytatja,
 Neked sem volt elég tsak nyájasnak lenned,
 Ösztönt szebb nagyságra gerjesztett meg benned
 Lelked indulatja.

Mindenütt ég tömjén Augustus' nevének
 Ki Márót elrablott tsekély értékének
 Nyertesévé tette,
 'S hogy felejtven Romát 's a' dühös háborút
 Honjában hervadni nem tudó koszorút
 Köthessen, engedte.

'S Metzenás, ki kintset Krözussal mérkezett,
 Hogy kis Sabinummal Flaccusnak kedvezett
 Mint fel van emelve
 A' Venusiai hattyu' énekében,
 Mint ragyog, mint fírad ditsóitésében
 A' Hiv' ezer nyelve!

Mennyivel többet téssz Te mint e' dús Nagyok
 Nekem, ki sem Flaccus sem Máró nem vagyok
 Meg tisztelésekre;
 Engem tsókolsz, 's annak adsz szabad birtokot,
 A' kinck köszönök mindent, a' mi okot
 Ad kérkedésekre.

Mint a' ki tanunak híván földet 's eget
 Öröm-ünnepet ülsz, választott sereget
 Hívsz meg mulatságra
 'S úgy nyitsz a' mostani kornak 's jövendőnek
 Serkentésül kaput a' hív nevelőnek
 Arany szabadságra.

Mind azért szerentsém' első gyámolait
Szegény sorsokban is Isten' Angyalait
Nem szünöm áldani;
'S égiekhez illó szent gyönyörüséget
Érzek, hogy házokra illy szép nemességet
Látok háromlani.

Hogy hogy ne éreznék? E' ház' homályában
Mint senki nem jobban fényes palotában
Úgy voltam szeretve,
'S szent adóm' nagy része, annak, ki annyit tett,
Kinél kegyesb atyát az Ég nem teremtett
Le van már fizetve.

Úgy vagyon Nemes Gróf, midón a' Világnak
Illy remek példát adsz, engem Menyországnak
Emelsz pitvarába,
Hol buzgón vegyítem hálámnak könyveit
Annak a' ki szedi jóságod gyöngyeit
Öröme' árjába.

Nem tsal meg reményed. Bennem jótéted már
Oly szent tüzet gyujtott, mellyet sem tél, sem nyár
El nem tud oltani.
Oltárod már Atyám' oltára mellett áll,
Reád tömjöneméért áldás mindennap száll.
S' holtig fog szállani.

'S e' két oltár előtt adok ime' kezét,
Hogy az úton, mellyen kegyességed vezet
Érdem' Templomába,
Minthogy jobb 's kegyesobb bért nem fizethetek,
Soha meg nem szünő futással sietek
Nagy lelkek nyomába.

'S ha lantom szívre tud hatni zengésével
Ha mit tehet eszem egész erejével
Vagy szívem' húsége;
Élni fog minden nyom' emlékezetében
Barátim' 's gyermekim' gyermeki' szívében
Neved' ditsóségg.

2630.

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Drága Tekintetes Úr!

Kegyes Jól-tévő Uram!

Le tisztáztam, a' mint lehetett, néhány apró Darabjaimat, 's un! küldöm is őket a' Tekintetes Úr kezébe, — hogy meg vizsgáltsanak. A' Kézirat sokkal több tsmóra nevededett, mint gondolám, 's el hültem belé magam is, midőn meg láttam, hogy olly nagy rakás. Mind az által, úgy tartom, hogy annál jobb: mert lehet benne válogatnunk, ha ugyan senki sem kénytelenít, hogy mind ki adjuk. Nekem a' Nősző Arisztip tetszik; de még is, ha még is ki kellene maradni valamellyik Darabnak, — ő tőle válnám meg leg könnyebben. — Nártzisz nekem leg több munkámba került, mert azon kívül, hogy a' versmérték is meg kötött, tudom, 's érzem azt, melly nehéz, — és épen azért mi ditsőséges munka legyen egy Tragédia. Senekának hány maradt fen, 's alig hagynak jóva belőle egyet kettőt. Klopstocknak [!] olvastam én egy kis Tragédiáját. Az Ádám Halalát három Nyilásban. — mellyet a' gyönyörtű Gleim 5 lábú Jambusokba szedett. Én tsak a' Verseket láttam. Nekem tetszett igen nagyon; de még sem tudom mind eddig sem az igaz okot, mért nyert az olly nagy kedvességet az egész Európában, hogy tsak nem minden Nemzetek le forgatják tulajdon nyelvökre, — még néhol többször is egyszernél. Én a' magamétól nem kívánnék egyebet, tsak azt, hogy közönségesen a' Drama, különösen pedig a' Tragédia szépsége, 's creje ellen ne lóbáznék. Az én kézi könyvem az Aestheticára Eschenburg (Entwurf einer Theorie, und Literatur der schönen Wissenschaften). E' szerént Tragédiának több bibéjét nero tudok kettőnél. Első ez, hogy ő Horát. szerént minden Tragédiában öt Nyilást (Actus) kíván. «Neve minor neu sit quinto productior actu fabula». — De ez ellen a' Klopstock Ádámja halála eléggé meg biztat. Második ez, hogy első Nyilásomban nem minden részt vevő Személyek jelennek meg. — Eunek a' törvénynek ugyan sem Euripidesben, sem Senekában nem találom nyomat: mivel ő nálok gyakran a' harmadik, 's negyedik Nyilásban is idegen személyek jelennek meg. — A' mennyire lehc-

tett, meg zavartam a' mesét, és fel függesztetem a' dolog ki menetelét mind a' tenetési Poupaig! -- Ha nem remek a' maga nemében, úgy tartom, hogy nekem talán remekem. — A' mi a' nyelvet, 's az indulatokat, festést illeti, — gondolom, elég jól, 's elég tüzesen megyen. Első próbatételem, — elsőbb még Aristipnál is, és, ha vagyon benne csak ugyan meg feddetni való, — nem egyéb az, mint ennen magam mérészség! Az Odák között egy vagyon, mellyet, nem tudom, jóvá méltóztatik é hagyni a' Tekintetes Úr? Az Ágrai esküvés. — én cvvei nem egyebet akartam, mint sem azt, hogy a' kik a' tudományokat nyelvünkre merték fordítani, meg ditsérjem. — A' Bakir, és a' Borostyan között tettem különbséget, nem tudom méltóztatik é jóvá hagyni a' Tekintetes Úr. — én azt a' Debretzeni Fűvész Könyvből tanúltam. — A' görögre nézve mások tanácsok szerént jónak találtam, hogy többnyire csak magokban, minden Magyarázat nélkül iktatnám bé, ne hogy valami alatsan pedantsággal vádoliassanak, a' mint ezt nagyon jól jegyzette meg Kézi Úr. Kaptam a' Professor Karlowszki Úr levelét is, a' ki néhány Kriszisztét közlötté is velem. Professor Kézi Úr közönségesen mondta ki reá ítéletét, — hogy sok helyeken Latinizmusz vagyon benne: azt meg engedem: mert nehéz el kapni nekünk az igaz Hellenizmuszt. Karlowszki Úr erről egy szót sem szótt, — nem tudom, anaz miért szótt, ez pedig miért nem. Mind ezek meillett meg hagytam én azokból csak ugyan némellicyket, mellicy nekem tetszettek. Cseresnyés Samuel Úr szívesen el fogadta kérésemet, hogy engem Nagyságos Vay Ábrahám Úrnak ajánljon, 's azzal biztatott meg, hogy az Ünnepekben vagy személyesen, vagy levél által beszélend ő Nagyságával, úgy mind azáltal, hogy én is keresném meg Levelennel. — a' mit már teljesíték is. —

Azt a' két tanító Levelet munkám végén nagyon szükségesnek látom, főképen az utóbbit, mert a' sok helye Professor Urak nem hogy fel tüzelnek az embert, hanem még el rettentik a' dologtól. — A' Mondolatot valahogy kezembe játszottam, 's a' Szótárját ki szedtem. Úgy tartom, hogy a' nevetséget, mellyet ő akart indítani, nagyobb katzaj váltja fel. Én az írójától semmit sem félek, — csak a' Pesti Universitasba vehetném bé mennél előbb magamat. — Most 30dik Mártiustól fogva Jesztrebbe leszek, egészen 16dik vagy 18dik Áprilisig. Ha méltóztatik a' Tekintetes Úr körül nézni munkáimat, méltóztassék azt Jesztrebbe küldeni. Szeretném, ha másánt nem kellene le írnom azt a' nagy tsomót! de az is bajos, hogy magam-

nál tsupán tsak a' szemete maradna. Továbbá mindeneket a' Tekintetes Úr bölts intézetére bizván, maradok

a Tekintetes Úrnak S. Patakon

1814dik esztendőben, — 29dik Martiusban

alázatos szegény Szolgája

U. Németi Tóth László mk.

[Ercdetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2631.

Kazinezy — Helmeczy Mihálynak.

Helmeczi barátomhoz.

Együtt vele:

1.) Egy jegyzés, mellyre a' darabok' vastagsága felől kérem feltétetni a' teendő calculust.

2.) A' Révai képe, rézben. a' Schillerével 's a' melléjek szükséges útasítással.

Széphalom Apr. 3d. 1814.

Kedves barátom,

Mintegy nyolcz napja hogy datum nélkül irt leveled, az a' mellyben nékem a' Zocher' garmondját megküldeni méltóztatal, kezemben van. Egy részről azért nem feleltem, mert Martz. 18dika oltá fekvő beteg vagyok, másért azért nem, mert úgy hittem, hogy a' mi Szemerénk mindennap indul már, 's ő elviszi holmimmal együtt leveletem is hozzád.

Ezen levelemben [!] úgy szóllasz a' Báróczi' élete felől mint a' mellyel teljesen meg vagy elégedve. Örülök munkám' szerencsés-jének. Nem képzeled mennyi fáradságomba kerfilt az, az Erdélyből vett és általam ezerszer meg ezerszer sürgetett hírek' elkésése miatt. Kimondom világosan hogy abban tetszem magamnak, 's örülök hogy Báróczy általam megtiszteltetett. Melegebb szívvel azt senki sem írhatta volna, kevesen irták volna olly jól. A' Neologismus' Apologiája benne, úgy gondolnám, még azokat is elnémítja a' kik a' Dayka' életében tett excursio által el nem némítottak. Külöm-

ben mi némithatná-el az olyan embereket mint Somogyi Gedeon? — Minthogy annak mása kezem közt nem maradt-meg, 's Isten tudja mikor vehetem a' nyalábot Trattner Úrtól, kértem Szenecrét, hogy járjon végére tőled, ha nekem a' Báróczy életét postán 's nyomtató papirosra levonva megküldötted e. Ha azt egyéb dolgaid közt nekem megküldeni elfelejtetted, kérek, add által Palinak, hogy azonnal postára tehesse, 's így birhassam míg Trattner Úrtól az én nyalábom felérkezend is.

Adj neki egy ivet a' Kis verseinek nyomtatványaiából is hogy lássam mint nyomtatattanak. A' Praefatiót hozzájok még meg nem irtam, de idejében veszi Trattner Úr. — Képét ki metszi Bécsben? Neidl e? 's ki a' második Kötet elibe való rezet?

Arra is kértelek, hogy szerezz nekem egy illy című munkát: Romeo und Julie. Ein Trauerspiel nach Shakespeare von Christian Felix Weisse, 's a' Báróczy exemplárjaival küld-fel Pfeffer és Mayer Specerey handlerek által, kiknek boltjok Pesten az Universitäts piaczn [1] vagyon, Újhelyi Kereskedő Danielis Urhoz az én adreshem alatt. Szemere, ha Roméót nem vettél vagy nem találtál, azt nekem venni fog, 's felküldi.

Itt küldöm Trattner Úrnak Munkáinak 5dik Kötetét (az az Miss Sarat. Ossziant, Boufflerst) -- a' 8dik Kötetét (La Rocheloucauldót és a' Valogatott Gnomákat) — és a' 10 etc. Kötetét (Gessznernek minden munkáját.) — E' szerént mind az a' mit a' szép Literaturára ígertem, mind kezében van Trattner Úrnak, kivéven a' 6dik Kötetét (Hamlet és Romeo) és a' Messziás 4 Kötetét. 'S ezek eránt értsd kérésemet:

1ször.) Kérem Trattner Urat, méllóztassék felszámolni hogy minden Kötet hány ivet teend nyomtatásban; még pedig úgy, hogy ne csak az egész Kötet ivei tétessenek-fel, hanem a' Kötet-tesző daraboké is. Péld. ok. a' IV. Kötetben hány ivet teszen Emilia -- hányat Minna, -- hányat a' Mesék! Ez nehéz munka lesz talán; de azért szükséges neki megtéetni, hogy, ha valamellyik darab nagyon sokkal vastagabb vagy vékonyabb volna mint társai, tudhassam, mint kell úgy tenni az osztályt, hogy a' Kötetek alkalmasan egyarányúak legyenek. — E' végre ide teszek egy fél iv papirosat, melyre a' hagyott hézagokban a' lapok számait fel lehessen tenni.

2-or.) Az első Lieferungra jelenjen-meg az első, az ötödik és a hetedik Kötet — az az a Szivképző Regék — Miss Sara, Osszian, Boufflers — és az Érzékeny Levelek és a Római Carneval.

(10) Az első Kötet előtt fog állani a Pászthory képe és az Apollo Vaticanus Vignettje. — Az ötödik előtt Révai képe és a Psycheje — a 7dik előtt a Ráth Mátyásé és Laocoon. — A Pászthory képét Kir. Táblai Assessor Mélt. Szögyéni Sigmond Urtól kell elkérni azon hozzátétellel, hogy épen azt engedje által a metszésre, a mely a Gróf Sauer Kajetán Nagy-Váradai Nagy Prepost szobájában függött. — A Révai képére itt megyen az utasítás. — a Ráth Mátyás képét Győri Luther. Predik. Fábri Pál Úr fogja ennek testvérétől kölcsön venni. Itt hozzá a levél.

A Vignettek eránt magam írok Grüner Úrnak, de mikor írnom kell, ti szállítsatok-meg; mert minek írjak addig míg nem tudom, kell e már munkához fognia? . . .

3.) Maradjunk-meg az általam választott *Mustra* papiros, formát, és grobe Cicero mellett. A most velem közlött garmond nem szép, épen úgy nem szép mint a minap láttatott Mittel. Így munkáim nem jönnek-ki ezifrán és pompásan, 's azt nem is óhajtom; de nagy csinnel 's ékben, ezt pedig nagyon óhajtom. Ez lesz munkáimnak utolsó Kiadások, 's akarom hogy a Kiadásnak külsője is éreztesse hogy izlésen nem volt rossz.

4.) Minden Lieferungra 3 darabnál kevesebb meg ne jelenjen. Ha kettő jelenne-meg, mikor érnénk végét? Öregszem; ki tudja meddig élhetek még. Szeretném dolgozásaimat nyomtatva látni-meg. Pedig ha élek, ez a Gyűjtemény még szaporodni fog.

5.) Minden darabhoz a nyomtatott címlapon kívül egy oly címlapot is kell nyomtatni, mely csak azon darabokat adja-elő a melyek a megjelent Kötetben állanak, hogy a ki csak *egy*et veszzen [!] péld. okáért az ötödiket, ezt címlappal bírhasssa. A Herder Munkái közt így van az *Ideen zur Philos. der Gesch. der Menschheit* különös címlap is.

6.) El kellene végezni Trattner Úrral, hogy ha valamely előre nem láthatott okból Trattner Úr nem akarná folytatni a nyomtatást, Tr. Úr lekötölezze magát azokat a melyek nyomtatást várnak, pénzért 's illő áron ugyan ezen formátban, ugyan ilyen papiroson, ugyan ilyen söt épen ezen betűkkel nyomtatni. Külömben a más betűkkel nyomtatott későbbi Kötetek nem fognának illeni az elsőb-
bekhez.

Ezekre kérlek, édes barátom, nagy bizodalommal megbecsülhetetlen jó voltodhoz. Múlnak a' napok 's nem haladunk. Félek hogy ez idén sem kezdjük-el a' nyomtatást, melly nekem nagyon nem kedves lenne. Ajánlom magamat barátságodba.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2632.

Kölcsey Ferencz — Kazinczynak.

Tek. Kazinczy Ferencz Úrnak

Kölcsey Ferencz forró tiszteletét!

Tót Mihály, kit Uram Bátyám Debreczenben meg nem találhatott, levélkém előtt, melyet hozá néhány napok előtt írtam, már büesüt vett hivatalától 's hosszas lakhelyétől. Úgy lehet hogy őtet többé látni nem fogjuk.

Hogy én Draveczkyné asszonnal Bécsbe nem mentem, annak okát könnyű volna kitalálni, nem is úgy, nem is olyankor esett a' hívás hogy elfogadhattam volna. A' múlt Januarban készültem Káltaival felmenni, már szekeret is fogadtam 's környülményim megakadályoztak. Soha semmit úgy nem fájlaltam, 's haragomban lovakért hánytam el a' pénzt, mellyel azon szép útat kellet vala megtennem. Ha nekem testvéreim nem volnának, lenne bár kisebb jószágom mint a' most engem illető rész, vagy ha testvéreim mások volnának, mi boldogúl és haszonnal foghatnám tölteni ezen életet, mellyből nekem kétség kívül már nem sok van hátra! Örökre fájlalom, hogy Pesten procuratori Censurát adni ezelőtt négy évvel időm nem lehetett azért, mert tutorság alatt voltam. Bár milly ellenkező lett legyen is a' lörvény' száraz studiuma lelkemmel, de legalább könnyebben tehettem volna majd, hogy ide, hol most laknom kell, ne jöjjenek. A' mitől mar akkor előre féltem, megtörtént. Olyan útra tettem, mellyen én munkálni 's használni nem tudok, nem tudhatok. Az én belsóm tüzzel tele, de külsóm, ezen nyomorút alkotmányu test, mindenre alkalmatlan. Szerfelett puha vagyok, 's ezen rövid látásu szem, ezen löbbnyire zúgó fej azt tesz, hogy felve lépjek minden társaságba, hol nagyon ismeretes emberekre nem találhatok. E' nélkül régen kerestem volna itt a' Vármegyében magamnak hivatalt, csak hogy munkátlan ne legyek.

Miért nincsen Debreczen csak olyan is mint Pest? Vagy miért nincsen Debreczenben csak öt vagy hat szeretetre méltó, liberalis tudósnak lakhelye? Milly örömmel fogadtam volna mintegy négy év előtt az Intést, hogy ott egy professori cathedrárt elfoglaljak! Én a' köznép' praecudiciunnait, hála, régen elvettem, 's örömmel fognam még most is valami olyasra adni magamat; de Debreczenben élni, o, azt ne adja az ég!

Egy szép Lyány azt mondá a' múlt télen, hogy plánumokat előre készíteni nem jó, 's hogy szoktassa magát a' szív, mindent úgy fogadni, mint az a' sorstól nyújtatik. Ezt teszem darab idő óta, de fáj nekem, ha így kell lassanként inkább inkább eltompúlni. Ne féljen édes Uram Bátyám, nem folytatom a' panaszt. —

Szemre, talán Februárban, íra nekem valamit a' Mondolat felől. Azon kicsinyt, melly Szgyörgyinek munkája öt vagy hat év előtt, ha jól jön eszembe, Debreczenben láttam volt. A' többit nem, 's látni nem is óhajtom. Palinak néhány hetek előtt Laszlóczra írtam, ott áll valami a' Bessenyei képe eránt is. Kértem Ötet, hogy azt tudassa Uram Bátyámmal 's talán eddig tudatta is.

A' pataki Ifjúnak verseit gyönyörrel olvastam. Olyan telkek nincsenek Debreczenben. Tót László nincsen poetai szellem nélkül, de telyesedik talán bene azon óhajtasom hogy a' görög verselésről a' görög Írók' magyarázatjára menjen-áttal. Eggy poctafő alkalmazatosabb Houéert és Pindart magyarázni, mint az a' sok száraz philologus, kiknek jegyzéseiket vagy méreggel vagy nevetéssel kell olvasnunk. Azon studiumot én is óhajtottam volna magamnak, de itt könyveket nem kaphatok 's pénzért hozatni csak gazdagoknak való. Óhajtom azt is, hogy Tótnak magyar versei azon szellemben írtak legyen mint a' görögök, ezek szépek 's egyszerűek mint az Anthologiai darabok. Bár több ifjú írónk is tanulnának görögül. A' Deák Litteraturának, főkép a' deák poetáknak studiuma nem viszen olly jó útra mint a' görögöké, ezt sok tapasztalás tanítja.

Én felette köszönöm Uram Bátyámnak az ilyen tudósításokat, ezek nélkül azt sem fognam tudni mi történik nemzetünk' culturájával, annyira el van itt az ember zárva mindentől. Az egész környekben nem tudok senkinél hogy Litteratur-Zeitung járna. A' Debreczenbe járót vagy meg nem kaphatja az ember, vagy nagyon csonkan. Két év előtt talán hat vagy hét évről való tudós Újságot szedtem fel a' Bibliothecából, 's nem volt egy év is tetemes csonkaság nélkül bekötve.

Döbrentei utolsó levelében azt írja, hogy verseim közül a' költőt és a' Schwaermert tegyem érthetőkké, hogy 2dik füzetében kiadhassa. Neki egy szót sem irtam-vissza ezen pontról, de esküszöm hogy én kevesebb homályossággal írni nem tudok. Elhiszem, a' mit ő mond, hogy darabjaim mind nagyon homályosok, 's ezért nem is akarom őket a' publicumnak adni, 's örvendek, ha, mivel Verseimet nem corrigáлом-meg, nekik helyt nem ad. Kért hogy dolgozzak prozát Muzéumába 's tárgyakat is adott, ígértem munkámat, ha jó időm leend. Megvallom, hogy környülményim miatt, irogatni kedvetlen vagyok.

Régen várom Pali' levelét, ez a' Létai nagyon rossz posta hivatal miatt a' küldött leveleket is igen későn vehetem. Döbrenteinek Februar 25dikén irt sorait Martius' 23dika körül vevém, 's Kolozsvártól eddig három nap legfelebb el kellett volna jönniek.

Éljen szerencsésen édes Uram Bátyám, 's ne szünjön-meg szeretni.

Ámosd April. 3dikán 1814.

Írjon édes Uram Bátyám hamar. Két hónap oita barátaim közül egyik sem irt többet egy levélkénél. Ezen elhagyattatásban betegebbs vagyok mint a' ki nyavalyákba fekszik.

[Fredetiye a Szemeretár IV. kötetében.]

2633.

Kazinezy — Romy Károly Györgynek.

Szóphalom, den 4. April 1814.

Theurester Freund,

Meinen Segen Ihrem Lajos. Er erbe den Kopf und das Herz seines Vaters, und werde einst, mit seinem Namensgefährten Kis Lajos, die Zierde der Nation. Er sehe die Hydra unterjocht, und die Tugend in Sieg. Er staune über das Zeitalter, das sein Vater sah und achte für kaum glaublich, dass ein solches einst gelebt werden konnte.

Ich liege seit dem 18ten März im Bette. Mein linkes Ohr empfand heftige Schmerzen und ich ward wegen dem Sausen darin fast taub. Endlich ging das Apostem auf und mir ward leichter. Ich bin so schwach, wie ich war, als ich nach einem hitzigen

Gallenfieber ein paarmal schon geneste. Ein schönes Theil des Jahrs, das ich in Garten und auf dem Feld verlebt hätte, ging mir nun im Bett verloren, und noch weiss ich nicht was mein Gärtner mit den Propfungen gemacht hat, welches, wäre ich gesund gewesen, meine eigene Arbeit gewesen wäre.

Den herzlichsten Dank für das Geschenk des Armbrusterschen Briefes. Nach der Idee, die ich von ihm, bis er lebte, hatte, war er nicht mein Mann: nach der, die in mir Ihr Brief von ihm erzeugte, bedaure ich seinen Tod herzlichst. Er hätte während dem 4ten Akt des grossen Schauspiels nicht aus dem Theater gehen sollen. Das Ende sey wie es will, der bringt sich um einen schönen Genuss, der es nicht abwartet, nicht ganz aushört. — Ob aber der Mann nicht Ursach hatte sich zu fürchten? ob nicht auch er, wie vielleicht viele andere, ihre Pflicht gebrochen und Papiere mitgetheilt haben? Ich besorge dieses, weil er ein Ausländer war und hier auf einen Posten stand, wo er Gelegenheit hatte so zu sündigen. — Wehe denen, die sich durch eine feurige Imagination und eine abentheurliche Hoffnung aus dem kalten Standpuncte des soliden Denkens herausreissen lassen! Doch lassen wir den Gang, den jeder nehmen will, frey. —

Ich habe gleich als ich Ihr Schreiben in Bezug auf Engel erhielt, an ihn geschrieben. Ich schicke ihm die Régisögek jetzt das *drittemahl*. Fehlerfrey bin ich darinn nicht, dass ich selten oder fast nie signaturen mache, durch wen und wann von mir Pakete an diesen und jenen abgehn: und so besinne ich mich nicht, wenn ich die zweymalige Sendungen anvertraut habe. Ich schloss an ihn auch die Gedichte Daykas in velin, das einzige exemplar das ich hatte, bey, und die Tövissek und Virágok etc. Herzlich bedaure ich, dass wir diesen schätzbaren Mann verlieren sollen. — Ich lache über seine Lehren über Weltkühnheit, die er selbst in sehr vielen Fällen aus *Herzens-Adel* nicht befolgt hatte, wenn er wieder, angeweht von einer ansteckenden Luft und aus Durst nach Geld und Dunst, sehr vieles that, das ihn uns unbegreiflich machte. — Wer so viel gewirkt hat wie Engel, der darf nicht unbeweint sterben. Er hat vieles gethan um welches ich ihn freundschaftlichst beneide.

Wie steht es im Krieg, geliebter Freund? Ich höre, Napoleon hat seinem *grossen* Gegner dem Feldm[arschall] Blücher einen tüchtigen Hieb gegeben, da er ihn von Meaux bis Laon zurückgejagt hat. Ich lese in den Zeitungen, dass unser Herr seinen Flügel-

adjütanten G[ene]ral Duka mit Vorschlägen an Napoleon gesandt hatte, die aber Napoleon ausschlug. Die Lage unseres Kaisers ist sehr traurig: von der einen Seite sieht er seine nun wieder erlangte Macht, aber auf der andern seine ihn anbetende Tochter und seinen Enkel, die man zu dethronisiren droht, und wozu auch wir beyzutragen gezwungen sind. Wohl mir, dass ich kein Monarch bin; ich hätte zu so was keine Kraft. — Kaiserin Louise erscheint als ein anbetungswürdige Heroine. Ich möchte den sehn, der ihr seine volle Hochachtung versagen könnte. Es ist so schön die leidende Tugend zu sehn. Ich höre Kaiserin Josephine sey auch in Paris, stehe mit Louisen auf dem freundschaftlichsten Fuss und thue alles, um die Nation zu retten. Der Mann, dem auch seine heftigsten Gegner nachsagen, dass er ein genie sey wie noch keins da war, muss in seinem jetzigen Unglück schöne Freuden geniessen, da er sich so verherrlicht sieht. Was ist denn ihm ein Leben? Wie weit weniger ist ihm die Krone? Sein grosser Coloss in Spanien und in Deutschland ist auf ewig zertrümmert, doch was braucht er diesen Coloss? Ich bin ein kleiner Wurm, dessen Blick nur eine Spanne umfasst, und doch glaubte ich nie, dass er das deutsche Reich so lassen wird, als wir es seit 1804 sahn. Freylich war seine Absicht sein Frankreich sicher zu machen, und wollte darum, dass in Spanien, Holland, Westphalen etc. seine Brüder herrschen, freylich wollte er den drohenden Coloss in Norden eine drohende Macht entgegenstellen, sich durch Oestreich und Oestreich durch sich stärker machen, Pohlen restituiren und Italien für den zweyten Prinzen in Frankreich beherrschen lassen etc. England seines Monopoliums berauben: aber etwas anderes als dieses, glaube ich gewiss nicht, dass er gewollt hätte. — Doch lassen wir diese Sorgen den Göttern des Himmels und der Erde über, und sehen wir dem Spektakel ruhig und unbefangen zu.

Ich glaube nicht, dass König Joachim das ist, was er scheint; so wie ich immer besorgt habe, dass des excalvinischen Luthera-ners Kön[igliche] Hoheit noch eine sehr unerwartete Wendung nehmen dürfte wenn die Sachen einen andern Weg genommen hätten. Er mag Napoleon hassen, wie er will, so ist er doch Sohn von Frankreich, Zwar das war auch Coriolanus-Moreau? — Und was wird Carnot jetzt thun; er, der in einer Sitzung, wo Herr von Inczédy gegenwärtig war, *ganz allein* wider die Abschaffung der republikanischen Freyheit votirte, und da der président ihm vor-

legte, er sey *ganz allein* und vielleicht würde er sein Votum zurücknehmen, trocken antwortete: *was ich gesagt habe, ist gesagt.* — Der tolle Weise.

Ich umarme Sie, lieber Freund. Memineris mei ubi fueris in Paradiso! —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2634.

Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek.

Széphalom, Apr. 5d. 1814.

Kedves barátom,

Hallgatásom nem hozott e abba a' gyanúba hogy neheztelek? Ne rettegj azt, édes barátom; ismerlek én téged, ismerem egész becsedet, 's megvallom hogy annyi sok nyelvrontó megérdemli a' korbácsot. Azt is tudom hogy az ember jó kedvében és, a' mint írod, merő Juchsból csinálhat illet. 'S egy vagy e Te azért Somogyi Gedeonnal, azért hogy ez a' marha ember a' Te írásodat is a' magác mellé nyomtattatá? Nem, barátom, úgy szeretlek mint mindég. Más okból jött hallgatásom.

Mart. 18-dikán estve felé igen esendes és szép idő léven, könnyen öltözve mentem-ki udvaromban dolgozó molnárimhoz, 's által áztatám lábamat. A' mint vissza jöttem, igen éles fájdalmat éreztem bal fülemben. Az nagyobboda mindég 's végre 26dikban belőle zöld és igen nehéz szagú genyecség kezdé folyni, melly azolta szüntelenül foly. Sem étellem, sem alvásom ezen egész idő alatt, 's a' hideglelés mellyet szenvedtem, nagyon elgyengített. Nem tudom mikor voltam így elgyengülve. Milly igen örvendek, édes barátom, az életnek! Meghalni — mi az? holott elébb utóbb meg *kell*, és midőn az a' ki elalszik, azt sem tudja hogy itt volt, 's nem visz magával kínzó vágyásokat azokhoz a' kiket elhagya. De el nem végezve hagyni a' mit egész éltünkben készítettünk, és a' mit egy része a' Publicumnak, legalább egy része barátinknak, vár! ez fojtogat. Minden időm erre lesz ezután fordítva.

Feleségem is kegyetlen köhögésben van. Emil fiam hasonlóképen betegeskedik. Octób. oltá szüntelen betegek vagyunk, 's néha négyen, öten.

Armbruster, egykor házi Secretárja Lavaternek, most a' legfelsőbb Polizeynál Bécsben Secretár, 's egyszersmind kiadója a' Vaterländische Blättereknek, Jan. 14dikén a' maga szállásán a' Wienben magát egy pisztollyal kivégezte. — Senki sem gyaníthatja a' tett' okát. Sem szerelmes nem volt, sem adósságai miatt nem lehet gondokban. Azt gyanítják hogy, forró tisztelője Napoleonnak, nem akarta ennek elsüllyedését látni. — Ha igaz ez a' gyanú, úgy a' Napoleon' tisztelője igen bohó tettet követé-el. Der bringt sich um einen sehr schönen Genuss, der das Ende des Schauspiels nicht abwartet, sondern im 3ten oder 4ten Akt das Theater schon verlässt. Én azt tartom, hogy felette interessans dolog azt látni hogy az a' szertelen talentumu, tudományu 's tapasztalásu ember mint viv-meg a' szerencsétlenséggel, minekutána tudjuk hogy a' szerencsében olly modestus volt a' mint az ő állapotjában senki nem volt volna. Osz-tán azt látni, a' mit mi illy messzére nem tudhattunk, 's közzülünk sokan hinni nem akartak, hogy ő és Josephina a' legszorosabb barátok, 's az elválást csak a' Franczia Ország 's a' Dynastia' java okozta, nem az elhülés. Ez a' nagy asszony Párisban mondatik lenni, 's a' legbarátságosabb lábón áll Louisával, tüzei a' népet Napoleonnak hűségére és a' franczia név' becsületének fenntartására. Ugyan-azt cselekszi a' Josephine' fija is, a' Vice Király. Hidd-el, előttünk sok dolog jelen-meg a' nem való alakban. Én azt sem hiszem, hogy Joachim Király ravaszúl nem bán most a' szövetsége-ssekkel, 's úgy hiszem, hogy a' mit ő tett, Napoleonnak akaratjával tette. 36 millióm Franczia sokat tehet; azonban igen is való, hogy a' Napoleon' dolga olly rossz, hogy azért sok ember nem merne feltenni egy fillért. Én a' mi Urunkat szárom és a' derék Louisát, a' ki férjét is szereti, 's gyermekét, de bizony az atyját is imádja. De várjuk csendesen a' dolog kimenetelét; épen úgy mintha egy szép és nagy tragoediát látnánk a' theásterben, 's örvendjünk annak hogy hazánk, seregvereink' szerencséje által az ellenséges megtámad-tatástól megmenekedett. Bár ezután is ment legyen mindög, ne csak a' Francziáktól, hanem minden egyéb invasoroktól 's pusztítóktól.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Az én tiszteletem 's barát-ságom erántad olly erősen áll, hogy azon a' pokol' kapuji sem vesznek diadalt. — A' Tck. Asszony kezeit 's gyermeköidet 's magad-at szivesen csókollak.

örök híved
Kazinczy Ferencz.

Édes barátom, most veszek tudósítást az eránt, hogy a' Bessenyei György jószágát Berettyó Kovácsiban Senator Rakovszki Úr adminisztrálja. Kérlek szőlj ezen Úrral, a' ki nekem jó emberem volt valaha, tiszteld nevemmel, s tudd-meg, hogy Bessenyei Györgynek képét hol lehetne megkapni, mert rézbe metszettefném. Ha a' kép Rakovszki Úrnak kezében vagyon, kéni fogom Prof. Kis Sámuel Urat, hogy azt számomra pasztelben copizálja bár mely kis formátban.

[Megjelent a «Kazinczy-lev.» III. kötetében.]

2635.

Cserey Farkas -- Kazinczynak.

Kraszna 5dik April. 814.

Nagy érdemű Kedves Barátom!

Job kezem hüveljk uija ki marjulása miatt való igen süjös fájdalomok se hátráltathatják -- ha az orvosi tilalom ellen esik is -- ki nem fejezni önnön betűim által nagy örömemel, meljet Febr. 28dikán költ és hozzám az utolsó Postával érkezet igen kedves leveled gerjesztet bennem. -- Nyughatatlanul várom a Te pennád után olvashatni Báróczy Biographiáját. A Trattner annuciatióját Munkáid iránt, kérlek, küld meg nekem -- azok hihetőleg Magyar Uiságokkal küldetnek közre, azok pedig nekem nem járván, sainosan esnek nekem ha nem láthatnám. Báróczy Biographiájába meg látom, ha a Természeti része existentiámnak önkéncsen a klaprothiságokra reá ismér é? Én nyiltan fogok Néked ezen materiába szőllani. Napjaimba szünet nélkül kerülnek olj Dolgok előmbe, meljek mind inkább vonszanak Klaprothhoz és isszonyodom annak meg gondolasátul, hogy földi pályámot az eő ismerete nélkül végezzen be. Néked, kedves Barátom, minden Munkáid valamint a jelen való kornak, úgy a jövendőnek is használnak minden részekre, és minden értelmekre nézve -- ugyan azért áldot erők azok, meljeket Lelked erejének szentelsz, mert a Nemzeté azok.

Komárominéhoz le betegülésire menő Asszony testvére által írtam nékie és kértem, hogy a' miket számomra Te küldöttél hozzá, juttassa mentül előb kezembe. Ohaitva várom aszt, valamint Leveledet is. Én holnap után indulok M.Wásárheljre, hol az Ipomnál, kinél nagyon rövid mulatáson feleségem is töltöm [!] az Innepe-

ket — ha hüveljkem: kinnyai meg engedik, irok onnan Néked — meg engedj, most tovább nem mehetek, oda minden ereje ujjamnak, eszt két mutató ujjammal végzem be. Az adresezre ki pihentetém kezemet. Fájdalmok közt is a' mit érzek, azokat meg haladó erővel mondom, hogy szeretlek, tisztellek és örökre vagyok

Hiv tisztelő Barátod.

Kivül:

Somlyóról.

Tekintetes Kazinczý Ferencz Urnak. p. Debreczen — S. A. Ujhely —

Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2636.

Sipos Pál — Kazinczýnak.

Tordos, 7 April 1814.

Drága kedves Barátom!

Három rendbéli leveleid tsaknem egyszerre jöttek kezembe; a' leg ujabb egy nappal későbbre. El töltél örömmel, keveljséggel; mert tetszeni néked örömem, keveljségem.

Sok az a' mit tselekszel — az én mázolásimat annyi foglaltosságid közt tisztálni; ez minden köszöneten feljül jár; és azt bizonyítja, hogy a' Munkát becsülöd. Mit kérhetnél azért, a' mire kész ne lennék? annival inkább is hogy kívánságod is nékem ad fényt, ha philosophiai Discursioim a' te neved sugári közt fognak megjelenni.

Javallásod szerint, ha munkátskáim együtt jönnének ki, úgy szükség nem lenne Vignettre, mivel én azt csak az Epitaphiumok kedviért kívánnám. Nem lehetne é, a' minn fel akadtál, így igazítani, hogy a' két Epitaphium laponkint foelne meg egymásnak, és ne egymás után következnek. A' Vignette lehetne egy Gloriette, mellette közel egy alma fa, alább kevéssel, a' mint hogy oldalba esik egy sir fejéhez tenni szokott emlék-kő — egy kesergő Aszszony reá dölve, melj az Özvegyet képzeltetné? Így a' Csórai monumentum foglalná heljét a' Vignettenek.

A' Falunak tulajdon neve Csóra, közel esik Alvinczhez Fejér és Hunyad Vármegyék conterminálódó szélébe — de úgy tettszik, Fejér Vármegyéhez tartozik.

A' néhai Obersternek van egy ifju kori Gárda képe jól találva, a' mint mások itélnék; egyedül a' Grófné itélete szerint nincs ugy találva. A' propos. A' Grófné a' közelebbi Debreczeni vásárra készül menni: azért jelentem, ha ugy történnék hogy te is ott megfordulnál, előre tudjad.

Említéd, hogy a' Báróczy Biographiáját meg küldötted. Hát vetted é az Enyedi Juris Professor Levelét, melyet ez iránt néked egyik levelembe zárva küldöttem? Nem emlitesz semmit arról is, a' mit irtam németül Über den Gang der Religion im Fortschritte der Zeit. ismét. Summarische Deduction der menschlichen Bestimmung. Azért tészek jegyzést ezekről, hadd tudjam meg, ha valahogy el vesztek.

Nevezetes Ausschlussza van benne a' keresztyén tudománynak. -- Azért gyanakszom, talán nem vetted.

A' mi trigonometriai Tabláimat illeti, arról bátran tehetem azt a' jegyzést, hogy legpontosabb minden munkáim közt: első példa hogy iljen Tábla Systemán épüljön. Minek előtte kiadtam volna, keresztül néztem Kästner: Klügel szerint Die Geschichte der trig. Tafel. ugy találtam hogy a' tzelra nem elégségesek. Sie beruhen auf Kunstgriffe; führen verwickelte Auflösungen mit sich. Illiczu kommt die unvermeidliche Weitläufigkeit gerade in den ersten Graden des Quadranten, für welche die, von mir entworfene Tafel den vorzüglichsten Vortheil hat.

Nem kéne egyéb, tsak a' Mathematicum Publicumát valaki figyelmetessé tenné reá.

A' mi a' Wéber ki adását illeti, ott hogy ne távozzak el egészen az iljen tábláknak külső formájától, valami erőszakot tettem, és a' simplicitásának ártottam; de a' német Berichtigung azt is heljre hozta, azért ez ajánlhatóbb a' másiknál.

A' mi vigasztalhatatlanunkat szivemből sajnálnám: de talán tsak az első híreknek kell tulajdonítani: azonban magam jutok eszembe 's örülök magamnak, hogy nem vagyok abban a' hajóban. Nem is leszek már -- Beregszászi Professor azt szokta az iljen nógatásra mondani: Hiszen ha a' volnék is, el kellene már válnom. Légy egészségben.

Az ajánlást ide zárva talárod: -- tudom mi felelettel maradok adóss más korra.

Gratulálok az új Curatornak, ugy tettzik mint ha látnám világosodni Ujhelj környékét.

Tedd figyelmetessé Trattner a' Benkő Transilvániájára, mert az igen meg ritkult és sok keresői vagynak a' mint hallom: maga Hochmeister is — a' mi Erdélji Trattnerünk — parancsolt némelyeknek: de ő Typhographusból simplex bibliopolusá lett immár; különben kérdeni lehetne: Miért nem nyomtattya ő, ha olj keletét és megritkulását veszi észre?

Egy Trattnernek módja leszsz jobban is utánna járni, ha ugy van is vagy nints?

Paulus Sipos Francisco Kazinczy S. D.

Quid tu? parumne verecundus tibi videor, qui tam immodicus in me laudando fuisti? Nam, quod diligere me te scribis, id quidem non recuso: sed extollere, sed admirari quorsum, nisi forte ut exerceas, ut instimules, ut incendas?

Juro per Musas quae me tibi conciliarunt, omne mihi studium ab illo tempore, laboresque omnes et tuis laudationibus crevisse. Prope indacor, ut me philosophum, quia videor tibi credam esse: est enim svave decipi proposita mercede laudis et honoris.

Sed vide, quo processerim; qui provocabar antea, nunc te occupo, tibi que occurro. Nec more privato ac familiari tecum agam. Lubet experiri, quid in lucem prodeuntibus accidat, cum tuam apud me auctoritatem in hoc edendo Opuseulo valuisse publice fuero professus.

Itaque qui parcus alios de me nunc venia hujus professionis liberius dicam Discursiones meas philosophicas ex indole recentissimi temporis genioque depromtas, ita me instituisse ac sic in vetere Tusculano essemus, ut genus orationis recitantem polleret; argumentum ipsum de materia judicantem. Ago dum! quove nunc: *Quid tanto dignum faxet hic promissor hiatu?*

Ecquid dubitas sive gloriam, ut tu promittis; sive ut ego promoneo, causus erubescendi velle mecum partiri? Tuum certe est statuere, quid velis: ita tamen, ut ne te pigeat statuisse. Vale et me, ut facis, ames. Dabam Tordosini in Transylvania IV. Aprilis Aerae christianae MDCCCXIV.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2637.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Nagy Pénteken [ápr. 8.] 1814.

Érdemes barátom!

Fekve írom leveletem. Mart. 18dikán koponyámban egy aposztéma támadott, 's most sírban volnék, ha az pokolbeli kínjaim után szerencsésen meg nem fakadt volna. Bal fülelmen képzelhetetlenül sok nehéz szagú nedv folyt-ki. Orvosom azzal a' szép reménnyel biztat hogy még egy holnapig is fekünni fogok, 's esztendeig is eltarthat fülem' zúgása. — Csak hogy nem idvezültem! Mind ezt könnyű eltűrni azon szép örömkért hogy házam népe közt élek 's dolgozhatom.

Vitkovicsunk e' napokban közlé velem hozzá írt levelednek néhány sorát. Barátom, mi volnék én ha én még messziről is azt gyanithattam volna hogy te annak a' Vir juvenis exhumanissimusak marhaságait irtózni nem fogod! De kénytelen vagyok neked azt vallani, hogy nagy gyanúm van, és hogy azon gyanúmtól nebezen szabadúlhatok meg, hogy azt az esztelen ficzkót a' maga proterva petulantijára nem egyedül a' Zwinglianusok tüzelték; az én gyanúm más réven héjaz, 's ezt azok helyett szégyenlem, a' kikről gyanakszom. Somogyi Gedconka énrajtam mocskot nem ejtett, az általam védelmezett félnek kárt nem tett. Az ő minden ész és minden tudomány nélkül írt Pasquillje mi az ahhoz képest a' mit én a' Dayka életében és most a' Báróczyében mondottam! Engemet szint úgy szabad bántani mint akárkit, de mindent csak ott szabad bántani a' hol vét. Ez a' gyerkőcze pedig nekem minden szavainat elfintorgatta még a' hol Neologismus nincs is, néki elég volt hogy azt én és az én Berzsenyim mondá. Ez gázság, és pofot érdemel. Az hogy engemet a' maga Istene paripáján lovagoltat, körülraggatva a' musicális háromszeggel, a' görög lanttal (mellynek Psychéjét a' Poetai berek Vignéttjéről homlokom felett lebegteti) 's a' guitárral (Sonetto lantjával) az azt mutatja, hogy mind ezek nem a' Somogyi Gedeon agyából sülték. Én mind ezekért nem pirúlok; meg nem zavart nyugodalommal olvastam a' könyvet, midőn azt nekem Szent Mártoni Radó Sándor Úr (úgy hiszem nem tréfából hanem szép érzésből) megküldötte, 's magam mutogattam a' könyvet mindenek

és pirulás nélkül. Debreczen nem hallott semmit felőle, 's magam mutatom Prókátor Nagy Gábor Urnak 's Dr. Szent Györgyi József Urnak, a' ki meglátván elholt. Halld mit monda:

A' Debreczeni Grammatika Redactora, akkori Pap most Superintendens Benedek Mihály nem lette helyét bosszuságában, mikor Barczafalvi a' maga Siegwartjában a' böröndéket csinálta. Egy este Senátor Bőszörményi Pál egy ezédulát ír Benedekhez valamely kis tekintetű dologban, 's jó kedvében a' levelet ilyen Barczafalvi szókkal tömte tele. Benedeknek ez fájt vala, 's valakit elől utól kapott, kérte, írta azon a' nyelven valamit. Így írta Szaklanyi a' mit Dayka előtt említettem. Dr. Szent Györgyi József Úr, (Superintendens Kis János Urnak és nekem igen kedves barátunk 's egyike a' legszebb lelkű 's leglisztább fejű embereknek a' kiket a' Jehova valaha teremtett) így írta a' *Mondolatot*, melyet Somogyi most lenyomtatata. Szent Györgyi majd megholt szégyeltében, annyival inkább, mivel a' Dayka életében álló Excursióm által ő is az én felemre tért által, melyről kezemben a' *megkeresztelkedni akaró* levél.

Somogyi Gidát (így nevezi a' pajkos Vitkovics) derekasan meg fogja kefélni Vig László, a' mint ezt csak a' Vitkovics leveléből tudom. De Vig Lászlón kívül Szemere Pál is készül. Meglássuk, mi lesz a' készületből. -- Te el akarod pusztítani az exemplárokat. Nem én. Halld legyen ő mocska a' Maradéknak, 's a' mostaniaknak utalhatja. Nekem nem kell egyéb elégtét mint az hogy a' Világ tudja hogy az a' gaz ember volt annak a' Munkának Írója. Bár azt is tudná a' világ, kik voltak buzdítóji!

Mart. 31diken írja egy valaki Pestről, de a' ki nem csak nem Magyar Író, hanem Magyarul nem is igen tud, hogy látta a' Helmeczi által készített Annunciatiót az én Irásaim felől, 's Prof. Beregszászi, ki most a' Cousinem fíja mellett Praefectus Pesten, azt mondta neki felőle, hogy az tele van hibával. Hiszed e, édes barátom, hogy azt az Annunciatiót én még mind ez ideig nem láttam? Szemerére reá bíztam tegnapelőtt, hogy küldje mingyárt hogy Pestre ör, Postán, a' Báróczi életével, melynek párja sem maradt meg nálam a' sietés miatt. Helmeczi olly gondatlan, (mert baratságtalansággal sem nem akarom sem nem szabad vádolnom) hogy csak azt sem írta-meg nekem, ha Báróczi elkészült e? kiment e? Védelmezte! M[agyar] Nyelvét a' Censura eltiltotta, 's abban nem sok kár van, hogy eltiltotta, mert a' könyv nyomtatva van, 's lesz

egy idő mellyben az én kiadásom mellé fog nyomtattatni. — Most Kisnek vettem azt a' gyönyörű megtiszteltetését, hogy Verseinek homloklapjokon 's Praefatiójában Kiadónak nevezzem magamat. Dayka, Báróczi, Kis az én karjaimon lépnek a' halhatatlanságba! —

Hát a' mi Anyánkat mi éri, édes barátom? Jer, hadd szorítsalak erre a' téged szerető 's becsülő 's érző szívre. —

Engel meghala. Kár érte. Sok jót tett. 'S még többet fogott volna, ha a' gyermeki hiúság 's a' pénz fertelmes szeretete el nem kapdosták volna! —

Tudod e, hogy Armbruster, a' Vaterländische Blätter kiadója, német betűkkel irtam-le a' Vaterländisch-t, mert német Vaterland az! — Jan. 14dikén egy pisztolylövéssel végzé-ki magát a' szállásán Bécsben? Ez az ember Házi Secretariusus volt valaha a' Jézus Phantastájának Lavaternek. Bécsben a' Polizey Hofstellenél Secretarius leve. Alig ha holmi levelkéket nem irt és nem közlött a' Gróf Desóffy Pipsz barátom által Haramia-Városnak nevezett Párisba 's az általa dühösen gyűlölt Corsikáner' Cabinetjébe, 's félt hogy el fog fogattatni, látván hogy az, a' kit ő istenlett, szorultságban vagyon, 's ki talál világosodni, miket tett ő a' Vaterländischer Patriotismus mellett. Ugyan minek applicálgatunk mi bitangokat? — Azonban én azt tartom, hogy Armbrusterus nagy gyönyörűségtől fosztá-meg magát, midőn a' 3dik vagy 4dik Akt alatt kiméne a' theáterből, 's bé nem várta a' nagy Schauspiel' végét. — Coriolanus Moreau felől azt hiszem hogy ha a' golyóbis ötet a' mennyországba, tetemeit pedig az oroszok nagy városába nem juttatta volna is, megtartotta volna az elkezdett rollját, mert Napoleonnak *ellen-sége* volt, 's azért kész vala az lenni *tulajdon hazájának* is! De Ő Svécziái Kir. Hercezségének én minden Napoleon ellen szórt mocskái mellett sem hinnék. Ha a' Bourbonok vissza kívánhatják a' nekik tulajdon Párisi thrónt, miért ne Gustáv a' magáét, vagy a' Gusztáv' gyermeke 's maradéka? Ezek insequentiaák. Épen illy keveset hinnék Joachim Királynak is, 's félnék hogy ez csak ravaszkodás, és ha attól lehetne tartani hogy megfordúl a' koczka, ő nekünk a' Consil. Darvas Ferencz szavaként derekasan befütene. Mi várjuk be a' nagy Játék' végét, örvendjünk hogy hazánk ellenséget nem lát kebelében, 's higyjük hogy még minden jól üt-ki, 's az emberiség elő megyen 's nem hátra, melly egyedül való könyörgésem. Elj szerencsésen.

Kápolnátkban e már a' Madonna? Ha ott, kérek, írd-le egy leveledben. Régen szomjúzom leveledet.

[Eredetije Zádor Gyula birtokában volt.]

2638.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Petri Kereszturban (Zala-Egerszeghez három Órányira) Nagy Pénteken [ápr. 8.] 1814.

Elfelejtethetlen Barátom!

Úgy tetszik, így szóllítottál Te engem valaha: de ha nem is, nekem van igazságom Téged úgy neveznem, mert úgy érzem. — Abban a' mi forró barátságunk vagy legalább annak levelezésbeli gyakorlása' gutaütésében, melyre az én Novissima Philosophiám adott alkalmatosságot, — de lehettek eszközök némelly harmadikak is — melyikünk' levele volt utolsó? nem tudom, a' Posta is tehetett adóssá valamelyikünket: Én illendőnek találom félbe szakasztani a' halgatást, sok okokból, — sőt nyugodalmasra szükségesnek. — Nem akarom szemérmetességedet megpírítani szeretetel' gyümöltsei' előhordásával; Te tudod, miket tettél kedvemért: és én nem csak nem barát, hanem rossz emberis volnék, ha azokat nem érzem. — Ezt a' kinyilatkoztatást mégis szenvedd-el: hogy valamint életem' legnyugodalmasabb szakaszának, melyet most mintegy két esztendő óta töltök, — nagy — és talán egyedül való tsorbája az, hogy a' mi költsönös szeretetünk néma; és midőn én azt hiszem, — mert lehetetlen nem hinni, — hogy Te most is Barátom vagy, bizonyosság-tételeddnek híjjával van belső érzésem: úgy a' halál esetére, melyet pedig, hogy vagy gyermekes iktózás, vagy panasz, vagy valamire való várakozás, vagy akármedly fenn tartás — reservata — nélkül el-fogadjak, most vagyok harmadszor életemben olyan állapotban: nem kis nyughatatlanságot okozna nem tudnom, ha Barátom vagy e? vagy mivel azt nem tudom, ismét ellened való vétek volna, gyanakodnom, ha nem bántottalak e úgy meg? — akaratom nélkül, — hogy abból ki kellyen tisztánom magamat mirek előtte meghalnék, hanem ha benned erköltsöm felül rossz gyanút akarnék hagyni. Hogy hát ezen túl eshessek: 1812ben készültem, — és így 20 esztendő mulva tenni azt, a' mit Te még 9-a

7bris 1792 irtál: *jer édes Barátom! hadd tsókoljalak össze meg össze:* meg is ígértem azt előre Márjásy Vice Ispánynak, 's ő is nekem, hogy hozzád el kísér: — az akkor elmúlt, — és én magamat okúl nem vehetem, hogy elmúlt, tavaly meg tennem: Groff Szapary örült volna utitársaságonnak, de ő korán indult: — az alatt egy kedves hír érkezett Sümeg' vidékjére, hogy Te éppen 7ber 9dikén Szirczre készülsz, mellyhez Bajomban azt is hozzá tették, hogy Bajomba is akarsz menni: nekem nem a' lévén vágyásom, hogy Kassát, Regmeczet, Szépbálmot, hanem hogy Kazinczit lássam, elfelejtettem azt, hogy én neked egy akkora úttal, mint Füred és Szántód Kassához a' Nagy világ gondolkozása szerént is adós vagyok; meg elégedtem azzal, hogy vagy Szirczen, vagy Bajomban meg látalak, ölelek, és ki öntöm kebeledbe szívemet. — Az is elmúlt, 's tartok tőle, hogy ezután is mind vágyásom, mind reményem füstbe megy. Jobb hát, ha írok, 's ismét megismértetem magamat veled, minekelőtte elműlnék.

Én egy Kedves Barátomnak, Tuboly Lászlónak, erős unszolására, NagyBajomi posványos lakásomat el hagytam: — oda már tsak innen — távolyról gazdálkodom — erőltetés nélkül: — közös szándékunk vala mind kettőnknek itt egy házat, olyant, építeni, mellyben *mind én, igen kátsiny,* mind ő nagyobbatska Familiankal meg férjünk: de annak költsát a' pénznek hirtelen lett meg szükülése ki vette kezünkül: Ó hát meg maradt előbbeni lakásában, de tsak egy kis órányira hozzám Nagy Lengyelben, úgy hogy a' barátság' édességében mindennap is részeltethetjük egymast. Keresztur, a' hol lakom, a' Götsej Tartománynak tsak-nem közepe; — annak a' Szent László nemessei fészkenek vagy is barlangjának, a' mellyről, egyikről, mondta Révay, hogy az, *Vivum Linguae Archivum.* Sokat tanultam itt Magyarúl, sok szóknak gyökereit nem tudám, többeknek hajtogatásának Urát nem adhatnám, ha ezt a' valóban együgyü, — 's a' mi ide legtöbbit tesz, más-mindennel keveretlen népet meg nem-ismertem volna. Annnyira meg van némely szollásformájiknak, 's hangjaiknak Erdélyi szamatja, mintha itt is oly soká laktak volna az Unitariások, mint a' Baranyai Ormányságban.

A' vidék olyan, mint a' hajdani tündérek miveletlen bazája, szelidségre nézve Szántód chez képpest Paradítsom: — leg könnyebben által esem le irásán, ha ide teszem, egy új Levelezőnhöz (Kovács Sámuelhez Csákvárra) nem rég, feleletül küldött egynehány Verssoromat: — Itt, a' nagy világtól félre vonultt magánosságban, Egy

«vagy Robinsont, vagy Románt játszó görbe Országban, Hol vékony
 «levegővel él, 's friss vizzel a' *Napaea*. De Veszta' haragját bizton
 «ki kerülhetné *Rhea*, Hol tsak a' szükség készítette Szent László
 «Nemesseit Imitt-amott meg pusztitni Endimion' erdejét; Másként
 «hozzá sem Czeresnek nem volna igassága, Sem nagy földást nem
 «nyer vala a' Szilénus' országa; A' vidék, mintegy tükörben mutat
 «kedves szomorút, És mint Tihan, a' Kazinczy' szavaként kieszen
 «rút: Itt, mondom, itt, a' hol embert, ha tetszik, hetek számra Sem
 «látok, senki sem ügyel kisdéd író szobámra, Meg vontam magamat
 «kedveltt pusztai szállásomban, Készítgetem Tanú nélkül, mintegy
 «édes álomban, Vagy az örökké valóság' vagy maradék' számára,
 «Munkáimat, mellyek tanúk legyenek valahára, Holtom után, az
 «utóbbi világ előtt, hogy éltem; És rövid éltem' napjait tünyan el
 «nem henyéltem. 'S a t.

«A Foglalatosságom mind az, a' mi gyönyörködtető és éltető tár-
 «gya lehet a' tudományos elmének, — meg a' Musika is, — a' mit
 «fjatalabb ideimben se nem gyakorlottam, se nem is tudtam: Az én
 «és említett Barátom' Leányink' Concertjei, — a' kik az én ötöd-
 «félszáz énekeimet többnyire mind tudják harmoniássan dudolgatni, —
 «kedvet csináltak, ama hajdani Bárdus koták szerént, mellyeket egy
 «1508ban góthus betűkkel irtt *Margarita Philosophica nova* fel cle-
 «venített, azután a' Franczok a' Dávid' Zsoltárira is alkalmaztatták,
 «mi pedig tanuló koromban Maróti után gyakoroltunk, — meg pró-
 «bálnom az eredeti hármas öszve-hangzást, a' fortepiánón, a' közel
 «hozzám lakó egykét tanultt Musikusoknak megelegetésével: Ez nap-
 «lement tájban szokott multságom, és mind annyiszor a' *Te hijjába*
 «*tsillogszodra* emlékeztetém. — A' *Poésist* nem tsak gyakorlom,
 «hanem egy Götsei *Helicon* fel állithatása reménysége alatt szoros
 «köteleességemné is tettem: a' *Helicon* pedig így kerekedett: Dóczy
 «Trézsi, özvegy Farkas Sándorné, nekem Földim, és Bajomban Osz-
 «tályosom, férje halálakor szomorú verseket irt, — sem én, sem
 «más, nem tudtuk az előff ebbeli tehetségét; — de a' versek is ollya-
 «nok voltak, hogy nehéz volt az ő tsinálmányjának hinni: — Én hát
 «reá kértem, hogy levelezzen velem versekben: — szót fogadott: —
 «és még szerentsésebbnek mutatta magát a' levelezésben, mint a'
 «halottas énekben: az én egy, és Barátom' két Leányinknak ez ösz-
 «tönt adott, meg próbálni, ha tsak férjfit illet e a' *Poésis*? a' téli
 «fónás közben írogattak énekeket; az után beszédes verseket is; —
 «mutatóul ide zárok annyit, a' mennyit ez a' Posta el bír; minden-

kébül egyet-egyet — úgy a' mint ők készítették — tsak némelly vidékbéli vissza éléseket az írásban, meg igazítva. — Ezek ugyan mind olyan Horváth Ádámos versek (a' mint itt nevezik). Illyeket irnak többnyire, nem tsak az én tekintetemért, hanem leg inkább azért, mivel az illyen soroknak, négyesben, egynehány tetszetes ariajok van: de legkönnyebb is rajtok levelezni, a' közép Kadencziának elhagyásával. Egyébbbaránt, irnak ők Nemzeti hangzású dallokat is, de mivel azoknak érdemek is jóformán Nemzeti; többnyire tsak az én Posthumus írásim közé valók lesznek. — Egy két verset még is — tsak az ének' példája kedvéért: — Az utolsó így kezd egy Nemzeti daltot: «Gyenge Nimfák! mit gondoltok, Hogy Katonához <hajoltok; Hívsejtek meg bánjátok, Éltetek is meg unjátok. — «Ne — ne higj a' Katonának, Mert ő nem Ura szavának, Más az <ő kötelessége, Nem is állandó hívsege. — — Ők a' Nimródok' <kezei, A' hatalom' eszközei, Az Enczelád' példájára Nyergot raknak más hátára. — — Nimfám! őrszd hát szivedet, Ne vesztegesd hívsegedet Az illy gavelleriára, Isten adta Katonára. etc. (mert az a' dall adott neki alkalmatosságot, melly a' köznépnél így kezdődik: *Isten adta Katonája* 's at.) — A' harmadik pedig, a' közelebbi kőső fagy után: «Te kegyetlen fagyasztó tél, Nekem millyen <nagy kárt tevél! Virágimat el vetted, Velek kedvemet is el enyész<tetted, Velek el enyész<tetted. — — A' Te hideg lehelleted, Kegyet<len tselekedeted, Flórának is bűt hozott, Virágitul már ő is el <bűtsűzött, Már ő is el bűcsűzött. — — Melly szépen folydogálanak <Boldog napjai Flórának; De melly hamar el múltak, Virágjai mind <a' Stikszbe hullottak, Mind a' Stikszbe hullottak! — Te az illyeneknek kedvellője vagy, ha úgy nézlek, mint a' ki valaha velem is *Sári Rózsámat* irattál; Ha én még olly szerentsés lehetek valaha életemben, hogy Széphalmon ölelhesselek, mind el viszem velem a' Poetriák' versezeteit, mellyek már feleletimmal együtt jó formán tennének annyit, mint az én egyik Holmim. — De talán már sok is lesz egy Levélben a' mit irtam. — Nem telhetetlenkedem tovább. — Isten veled. — Szeress. — a' ki vagyok állandóul hív barátod

Horváth Ádám mpr.

Biblis menti magát.

Nem-tsak véli Melpomene; de hiszi valósággal,
 Hogy őt Kedves Arionja ki-vitte okossággal
 Amá' kétség tengorébül, mellyben már majd elveszett
 'S hogy abból ki-vergődhessen, reménysége el-esett.

Azt írtam, hogy gyógyuljatok; — nem is sokat hibáztam,
 De egy temetésen valék, — megint recidiváztam:
 Kis-Páliban Taboly György Ur minapában meg-hala,
 Sándoromnak jó Barátja és jó Szomszédunk vala.

Ez a' gyászos pompa újra sebemet fel-vérezte,
 Szívem elébbi fájdalmát keservesen érezte. --
 De, im! érkezik Orvosom ismét segedelmemre,
 Talán ki-nyújtja karjait még egyszer védelmemre. —

Táplálgatsz a' reményekkel engemet jó Lantosom!
 Hogy az időtül várharok, az lessz leg-jobb Orvosom;
 Úgy de az idő is olyan, tőle jót nem várhatok,
 Inkább fenyeget 's mindennap új veszélytül tarthatok.

Én is próbálgatom, a' mit nekem Poétám íra,
 De elmém és tehetségem annyival még sem bíra,
 Hogy a' bánatot szívémbül vagy véreimbül ki-űzzem,
 'S békességem' olaj ágát fátyolom mellé tűzzem.

Mikor gyöttrő gondolatim rám törnek — észre veszem, —
 Itt hagyom gyászos szobámat, — ezt én is sokszor teszem,
 Járkálok kis barlangomnak hegyes-völgyes körében,
 Kiknek hajdan Sándoromat fel-találtam ülében.

Akkor mi reánk mosolygott, úgy tetszett, minden lü-lá,
 Oh be bölög hely volt nekünk o' kis puszta *Kálooz-fa!*
 Most komor előttem minden, keservemet újítja,
 Alig tudok haza jönni. Lelkem majd ki-szorítja:

Mit nyertem tehát ezzel is, hogy oda kóvályogtam?
 Őtet felnem találhartzam, híjjában tántorogtam;
 Ujra előmbe rajzolom előbbeni kellemit,
 El megyek és fel keresem meghidegült tetemet:

Ott ki-ömröm kínom' mérgét — mindjárt könnyebben vagyok,
 Ha koporsúja fedelin egy pár köny-cseppet hagyok;
 Bal feléhez, hol szíve van, lelkem úgy kívánczik,
 Hogy szüntelen Sándort kiált, és érte sohajtozik — 'S at.

Dóczy Theresia.

Az álom. Virgil' után.

Az éjtszakának Istene egy fa alatt meg állván
 És a' vele szemközt ülő Morfeussal mulatván,
 Mák-fejeket ad kezébe, hogy azzal is segítse,
 Hogy olajját az el fáradt szemekre tsepegtesse.

Morfeus' lakását Virgil Orkus mellé rendelte,
 Hogy házának két kapujai vagynak -- úgy énekelte:
 Az egyik elefánt tsontból készült és pallérozott,
 Másik mintegy elfelejtve bárdolatlan maradott:

Lakása körül repdeznék barna szárnyos fiai,
 Mint szunnyadozó Apjoknak órálló madarai,
 Hogy a' tsendes nyugalmat semmi ne zavarhassa,
 A' lárma 's nyughatatlanság magát ne is mutassa.

A' képirók Morfeusban egy szendergőt festenek,
 Setét színű köntöséhez fejei övet tettek,
 Másképpen deli természetű, tsak-hogy mindig aluszik,
 A' Titán' szemébe nézni mint a' bagoly irtózik.

Ő az éjtszakának fija, és a' Halál' testvére,
 Az ujjak szebb köntöst adtak majd a' régi mesőre.
 Mikor kapuját fel nyitják, az álmok repülnek ki,
 A' leg erősb zárt ajtókon szabadon járnak be 's ki.
 Egyiken az igaz álom szől Kasszandra' szájával,
 A' szebbiken hazugság jön-ki mosolygó arcával.

A' Halgatásnak Istene tsendességet parantsol,
 Harpokrates tetszésének a' természet meg hódol:
 A' még gyengén szendergőket mélyebb álom meríti,
 Az éj setét fátyolával ápolgatva fedezi.

A' mit a' nappal meg tagad, azt az éjjel meg-adja,
 A' kívánt boldogságokat egy halomba le rakja,
 Ezer édes képzésekkel hízelkedik lelkünknek,
 De jaj, mihelyt fel ébredünk, ezek mindjárt el tűnnek.

Tuboly Rózi.

A' szomorúság ellen.

A' szomorúság nem egyéb, mint Lélek' gyengesége,
E mulandó életünknek leg nagyobb ellensége;
Mert nints ő benne kegyelem, nints nála irgalmazás,
Az ő udvarában nints más, tsak tsupa sohajtozás.

Meg-gyengíti szívünket hathatós erejével,
El-aszalja víg kedvünket bánatos képeivel;
'S az illy komor képzéseket úzi-hajtja-kergeti,
Ugy hogy nyugalmát a' Lélek sohol fel nem lelheti.

Csendességünk' Tirannusa, békünk' felzavarója,
Sebünknek, ha be gyógyúl is, újra fel szakgatója;
Láthatatlanok nyilai, még is nagyon vérezők,
Csak azok tudják létteket, kik magok is érezők!

E' kegyetlen uralkodót sokan magok keresik,
'S ennek gyászos szolgálatját mint hasznost úgy szeretik,
Az egyedül-valóságban szeretnek siránkozni,
'S könnyes szommal az egzekhez örülnek fohászkodni.

Lelkem! e' gyengeségeken emeld fellyül magadat,
Az erköltsek' hajlékában keresd nyugodalmadat,
Mert a' Virtus' természete olly szép és olly felséges,
Hogy Téged boldoggá teszi ön-maga elégséges.

Míg az eszem ki nem derült, jobban tudtam búsulni,
'S a' Sorsnak bal változását gyakorta kárhoztatni,
De miolta Teremtőmet bővebben meg ismertem,
Kedvetlen képzéseimet már letsendesitettem:

Az ő végzései ellen minek is tusakodunk?
Mikor magunk sem magunké, hanem az övé vagyunk;
Hiszem, mi is javainkal mint akarunk, úgy teszünk,
A' szolgálattól engedelmet vagy tanácsot nem veszünk:

Hát az az örök böltsesség hogy hajolna szavunkra?
Jó ő; 's ugy is a' mi legjobb, azt tselekszi hasznunkra:
Csak hogy mi által nem látjuk homályos szemünkkel,
'S az ő bölts intézeteit fel nem érjük eszünkkel.

A' szerentsétlenség által formálja Lelkeinket,
Az által nyitja fel bennünk a' leg szöbبb érzéseket.
Igy hát kár is az embernek ama puha boldogság,
Mellyben tsak a' vétkek gyűlnek, nem pedig az okosság.

Csak-hogy nehezen aljuk-ki az ő kemény probájit,
Földig görbedve hordozzuk a' sors sullyos igájit,
De ha egyszer triumfálunk a' szomorúságokon,
Azután könnyen át esünk minden nemű bajokon.

Tuboly Lízi.

A' magánosság felel egy a' Klastromba készülőnek.

Barátném! meg kérdém én is a' szent magánosságot;
Ha ígérhet e ő nekünk állandó barátságot?
Halgatással felelt erre nekem a' mólly tsendesség,
Másként rendelte ezt, ugymond, egy Mennyei erősség. —
Nekem magánosságomban többnyire az unalom,
Kedvetlenség, mord andalgás mindennapi barátom:
A' meglegegedés néha meg keres, jóval biztat;
De őtet is meg ismertem, nem mindig mond igazat.
Titeket is a' jó Isten társaságra teremtett:
Hát miért is vetnétek-meg ezt a' bölts intézetet?
Gyönyörködik a' Fő Mester nemes teremtményiben
'S el-rejtette titkos czélját egyenkint mindenikben.
E' világ' nagy Theátrumát ő maga igazgatja,
A' játékszint nagyra szabta, sokan meg férnek rajta:
És titeket e' nagy Színbe mind, mint játékosokat
Küldött, 's várja, mint játszatok ki szabott rollatokat? —
A' világosság' Nagy Úra hogy fel-voná kárpitját,
Készített e' Theátrumhoz sok-féle komédiát:
A' kisebb Istenségek ezt magok között el-oszták,
Nevet adván mindeniknek, könyveikbe be irták:
De ezek az Istenek is a' nagy Fatum' kezének
Alája vagynak vettetve, — örök végezésének. —
Thalia nem gondol vele, ő mindig vigat játszik,
Szerelmes verseket tsinál, azokkal álmadozik.
És mennyin játszák itt köztünk ezt a' vig komédiát,
Nem tudván, hogy itt a' *fatum* hamar eléri czélját:
Terpszikore tánczra indul 's ugy billegeti lantját,
Hogy feles tánczosokat kap ugrálni karamajkát [!].
Ezt a' Fatum meg sokallja, a' Kárpitot le húzza;
'S már a' harmadik fel-vonás szomorú Tragédia. — —
A' Fatum maga hordozza a' Sors' tárháza' kultsát,
Válogatás nélkül osztja többféle adományát:
'S néha soknak érdem nélkül annyit fejére kerit,
Hogy a' miatt sok vig kedvet a' setét buba merit. — —

Vagynak még e' játszó színben sok talált mesterségek,
 Mellyeknek a' bölts Minerva nyúlt alá segítséget.
 Még a' rabló tolvajok is itt játszani szeretnek,
 'S tzeljok' végre vitelében Merkurtól segítettnek.
 Játszik itt a' szincs hűség, 's az igaz barátság is,
 Játszik a' ravasz lelkűség, — néha az igazság is:
 És a' magános életre az ösztön legkevesebb,
 Mert a' társasági élet sokkal természetesebb. — —
 De látod Barátném! ezek maguktól így nem lettek,
 Mind-egyike természeti ösztöntől vezetettnek.
 Innen van, hogy gyakran én is, Te is egymást kívánjuk,
 Noha a' magánosságot olyan igen ohajtjuk. — —
 Nints hát más virtuos okunk magánosságba menni,
 'S mint a' költött Katzajfalvi groff Remetékké lenni;
 Hanem hogy a' jók útálják ezt a' lármás világot;
 'S az erkölts' útján vezetik az igaz barátságot.

Kazinczy Klári.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 40. sz.]

2639.

Kazinczy Kőlcsey Ferencznek.

Széphalom April. 9d. 1814.

Édes Uram Őcsém, szívesen szeretett kedves barátom,

Most veszem a' 6 nappal ezelőtt irt levelet. Kinos nekem azt tudni hogy kedves Uram Őcsém olly kedvetlen életet él. Nem lehetne e azt tenni, hogy magát eskettesse-fel Prókátornak, 's ez által életét tegye kedvesebbé? A' jó fej mindenre alkalmas, 's nem hiszem hogy Uram Őcsémből Pap és Katona is jobb nem válna mint sokakból vált a' kiket most Nagyoknak kiált a' világ. De mindenek felett azt ohajtanám hogy egy szereletre méltó leány tegye Uram Őcsémet katonává is sacrificulussá is. Az életet csak Erősz teszi mennyországá vágy ... pokollá.

Szemere tegnap előtti regget méne-el e' tájról és tölem. Szeredán 11 óra tájban jöve hozzám Mátkajától, 's nem cresztettem akkor nap, mert miolta itt van, mindősze sem láttam 48 óráig, Surányba bódorgott a' Mátkajával, 's onnan vissza jövéen ő maga, sógora, mátkaja 's napa nálam háltak, 's Pali egy napot itt tölte

's úgy méne utánok. Utolsó itt létekor felolvasta az Uram Öcsém levelének engemet interessáló sorait. Örvendve látom abból hogy Uram Öcsém az ő dínüm dánumos lakodalmán meg fog jelenni. Ujhelyből Uram Öcsém az útat Széphalom (az az a' mint a' tót nyelvű parasztok után mások is hijják, Kis Bányácska) felé vegye. Töltsünk szabadon és kényünk szerént 's gyönyörrel néhány napot. El ne felejtse Uram Öcsém intésemet, 's Ujhelyben az útat Kis Bányácska felé, sőt még világosabban Kazinczy Ferenczhez kérdje az emberektől. Úgy meg nem téved az útban.

Én drágán megadom a' Debreczeni út árát. Vissza jöven a' legkegyetlenebb hideg volt; kocsisom alig állhatta-ki a' hideget, megengedtem tehát hogy olly sebesen hajtson a' mint tud. Az út göröngyös volt, 's úgy öszverázta agyvelőmet, hogy jajgattam belé. Fejem a' hidegtől is szenvedett. Martz. 18dikán ágyba estem. Eggy apostéma támadt fejemben, 's míg az 26dikban megfakadt, életem veszélyben forgott. Igen sok nagy szagú és zöld genyecség folyt ki bal fülemen, 's az még most is esorog, 's Orvosom úgy bíztat hogy még eggy holnapig ágyban fogok feketni, 's fülem zúgása esztendeig is eltarthat. Eróm úgy elfogyott, mintha eggy halálos forró nyavalyából gyógyúlnék. Így lele Pali Martz. 22dikén 's így hagyta el tegnap előtt.

Tót Mihály volt senior elment, de mit csinálók hát én a' Homiliákkal? Ingyen ollyat senkitől sem lehet kívánni, annyival inkább nem attól, a' ki ha sok pénzt gyűjthetett is talán, még a' sokkal sem igen éri-be magát bizonyos czélokra törekedvén. Nagyon kedvesen venném ha Uram Öcsém, a' ki tudja a' dolgokat 's a' személyeket ismeri, világosan megírná, mit küldjek és kinek. Sohasem adhattam kevesebbet mint ez idén: de szivesen adom a' mit adhatok, mert a' mit vettem, megbecsülhetetlen kincs.

Gyanítottam a' mit értek a' Bécsi úttól elmaradás felől. Némelly ember ajánl, ígér, de magával küszködve, és úgy, hogy az ajánlás el ne fogadtathassék. Lehetetlen, hogy *ott* nagy né legyen a' szükség a' hol annyi a' Bedürfniss. Nagy baj az a' czifra: pedig az ember mindég arra törekszik. 'S az az igen rendes, hogy soknak a' czifra még bohóbb ábráz ad mint a' millyennel a' czifra nélkül bírna.

A' Mondolat ellen Horvát István valamit készít. A' mi Palink is akar írni ellene valamit, nem személyes vindiciákat, hanem philologiai expostulatiót. Ennek örülök. Ő töle ez is, egyéb is jól sül-

het-el, ha neki fekszik. Eddig az volt a' baja hogy mindég magán kívül tartotta a' neki nem kedvező sors.

Az a' szép lány Uram Öcsémnek egy igen jó Maximot ada tanácsul. A' szívet úgy kell szoktatni hogy azt fogadja-el a' mit neki a' sors kimutat, 's nem kell plán. A' Maxim kivált az asszonyi nemnek igen idvesség.

Ungvár-Németi Tóth László közlé velem minden versbeli munkáját. Nem mindenik darabja olyan jó mint a' mit én közlék Uram Öcsémnel. Némelly Magyar Epigrammájának nincs sem pointje, sem delicatesse, 's van hosszabb is mint Epigrammának lenni illik. A' tömörttség (a' Classicusok' tulajdona) ritkában [!] találhatik. Van két Epistolája is, mellyek közzül kivált az elsőt igen nagy örömmel olvastam. Horáti fordulatok 's pajkosság van benne. A' *nősző Aristip* Dráma 3 Felvonásban prózában, 's *Narcziss* jambusokban ugyan annyi Felvonásban olly valami, a' minek nem tudok mását. Egész lapok a' szóllások benne, sok verbiage, sok declamatio, kevés Handlung. A' Prolog excellens és antik ízlésű. Szemere levitte. Szeretni fogom ha hamar ki nem jönnek, 's az ifju kilencz esztendeig gyalgathat rajtok.

A' Döbrentei ízlésére az ember néha nem tudja mit mondjon. De csak kijőne már Muzcuma. Ha nem igazít is Uram Öcsém az ő kedve szerént, végre csakugyan felveszi a' darabokat. Kivált hogy Erdély nem ad sok jót. Virág azt tartja Erdély felől, hogy az a' föld nagyon szereti az *antiquitáscst*. A' szóban kaján értelem lappang.

Helmecczinek most veszem levelét. Azt írja hogy Trattner annuncziálá az én írásaimat. Nem lelem helyemet bosszuságomban, hogy azt az Annunciatiót magam még nem láttam. Mi könnyű volt volna azt Helmecczinek vagy Trattnernek nekem postán megküldeni! Ex Prof. Beregszászi azt itéli az Annunciatio felől hogy az irtóztató. De nem tudom miben irtóztató. Titularis Prof. Márton József, a' Lexicographus, a' ki most Pesten tartózkodik, a' Judex Curiae asztalánál azt a' Crisist tette reá, hogy ki ada egy olly fiatal embernek mint Helmecczi hatalmat, Kazinczyt detaillírozni? Horvát a' maga causticussága szerént ezt felellé neki: Mintha bizony az esztendőök száma vagy a' titularis Professorság adna illy hatalmat? Szemerét kértem hogy első postával küldje-meg mind az Annunciatiót mind a' Baróczi életét, mellyben ismét áll egy hatalmas Exkursio.

Láczai József Pataki Pap és Prof., az én kedves Lúdhattyúm, a' Theol. Moralisban a' kevélység felől szólla, 's annak három nemeit számlálta elő. 1.) a' születés kevélysége, 2.) a' hivataloké, 3.) a' tudományos kevélység. A' két elsőre nem hozza-fel példát; de a' 3dikra példát ada: «ilyen a' széphalmi Poetáé.» Én ezt kaczagva hallám. A' bolond ember, megismeri tehát hogy nekem tudományom van! mellyet neki tagadni illenék. Igaza van a' Stoának: a' jó eszes, a' bolond rossz is. — Szemere meg akará látogatni hogy ezt szemére lobbantsa. — Édes Uram Öcsém, ez' a' Kalvin János embereinek tulajdon vastag góg rettenetes dolog. Nincs ilyen sok az egyedül idvezítő Hit assecláji között. Éljen szerencsésen, édes Uram Öcsém. Rakovszkit megkértem Szentgyörgyi által. Megvállik mit felel. — Tudván hogy az én levelem ad életet az Uram Öcsém magányának, én ezután gyakrabban írok: de Uram Öcsém nekem tudományos levéllel feleljen.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2640.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám,

forrón tisztelt atyai barátom!

Voltam Láczainál. Bémenvén a' konyhára, kérdék egy asszonyt, kit feleségének gondoltam, hogy hol van Tiszteletes Uram? Hídd be Mária! monda ez a' szolgálónak 's maga is, a' szolgáló is kifordultak, 's egyedül hagyattam a' várás nyugtalanságában. Belép az ajtón egy ligúra újatlan lajbliban, 's felgyürt úju vagy inkább karú inggel. Ez ő vagy nem? Köszönék 's viszontagola. Mondom ki vagyok; szobát nyit 's beereszt 's leültet 's kérd: 's hol jár ezen a' mi földünkön az Úr? Házassági környülmények (csak azért is! *környülmények*) között. Reám adá áldását. Elkezdém végre: Én Tiszt. Urammal békélni akarok. Mosolygott mint mind azoita miolta vele voltam mindég, 's: Békélni? kérdé. Én vagyok Képlaki 's hallom hogy T. Úr haragszik reá. Nem haragszom; vagy ha haragszom is, nem úgy mint ő. A kis Praefatioeskámat láthatta az Úr. Nehezen esik hogy ártatlan létemre becsületemben gázolnak, 's a' t.

Második oka, hogy Tiszt. Uramat meglátogatám az volt, hogy rettenetesen hallottam Tiszt. Uram felől 's tudni akartam még pedig önnön magától, ha való e, hogy Pesti barátainknak elbeszélhessem. Mi az? kérdé. Tiszt. Uram a' tanítványai előtt azt mondá a' kevélység nemeiről beszélvén: a' tudósok kevélysége mint a' Széphalmi poetáé 's több a'f. . . . Én mondtam volna? Bizony nem emlékezem. Nem emlékezem hogy kineveztem volna. Az még is jut eszembe, hogy az Epigrammai Morált előhoztam, de név nélkül, 's azt mondtam, hogy az ellenkezik a' Keresztyén Morállal. Nem kell döfni, ölni senkit. Az vétek: Úgy tetszik mondtam azt is, hogy a' Magyar Literátorok egymást mocskolgatják 's ezt pallérozott gorombaságnak neveztem. Higyje el a' Tekintetes Úr, a' Széphalmi név nem említődött. Én Kazinczy Urat tisztelem. Kérem méltóztassék ezt nékie megmondani. Tisztelje általam Pesti barátjait is. Én tudom hogy vagynak a' Papista atyafiak között is Poeták. De strophat írót jót nem tudok egygyet is Gyöngyösin kívül, 's én az ujságban arról szölkék 's ezért említettem csak a' mieinket.

Prof. Kézinnél szállottam le a' szekérből 's elbeszélém mint voltam Láczaival, 's kértem Kézit hogy ha Széphalomra megy mint a' hogyan szándékozik, tudassa ezt Édes Uram Bátyámmal. Nagy Ferencz csudálta bátorságomat e részben, mintha ehhez 's ilyenekhez bátorság kellene. Kézi nagyon, egész' a' gyermekeskedésig vig volt a' feleségével. Tehát az ő dolga is jobbra fordult.

Én innen Kriskának egy jvnyi levelet írtam. Nincs meg nálam párban. Pedig szeretném Édes Uram Bátyámnak bemutatni. A' Recenzióról elvárom az Utmutatást még pedig a' legbővebben. Kassainak általadtam a' levelet, a' Pestre szólókat is fogom 's nem lézlek rest a' tudósításban, küldésben 's egyéb commissiókban.

A' Mélt. Grófné kezeit fűi tisztelettel csókolom.

Nagybecsü szereteteikbe, jóvollaikba ajánlva vagyok

Édes Uram Bátyámnak

Onga, Husvét szombatján, [Apr. 9.] 1814.

alázatos szolgája:

Szemere Pál.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2641.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

1814. április 9.

Drága kedves Barátom!

Felette sajnálom, hogy nem jöttél, és még inkább, hogy okod volt nem jönni, mert folyosóval küszködöl. Szirmay Tamás, Sós Pál szintűgy elmaradtak; egy szóval Zemplén került Szabolcsot; Dókustok azonban nem tévede közzénk, úgy mint valamely bárány a farkasok közzé, s noha földet csipni és szaggatni jött, nem fogadtuk úgy, mint a farkast szokták. Meggyeztünk. Reménylem, hogy nem panaszolhat ellenem, és hogy látta miként szoktam csak éppen úgy cselekedni a mint beszélek. Én ezen alkalmatossággal Dókus urat közelebből kiismertem, és megvallom, hogy szive s eszejárása nem közönséges; bár sok olyan volna. Én még nem igen sok emberrel tractáltam, a kibcn több józan okosságot, és igazságérzést tapasztaltam volna. Megvan benne az emberséges embernek fő helyege, csak mértékletesen szereti magát. Egészen jól esik az embernek, mikor olykor valakire talál a mostani világban, a ki a maga személyéből közép pontot nem csinál, hanem magát a körbe valahová helyezteti.

Látni foglak, ha élek s eljősz a debreczeni vásárra? Ird meg nekem, hogy fogsz-e és mit felteni a Monólatra?

An in malos asperrimus?
 Parata tolles cornua?
 Qualis Lycambo spretus infido gener?
 Aut acer hostis Bupalo?
 Ages per altis aure sublata nives?
 Quocunque procedit fera?

Mulatságos a buta nevetők felett nevetni.

Tisztellek, szeretlek és egész egészséget kívánok

hív Jóska'd.

II. I. Ime számodra megígért és leírt egy néhány versczetem, szeretném, ha egyszer már engemet kritizálni méltóztatnál. Én az okokkal előadott crisiseknek nagy barátja vagyok, mert szeretek kivált barátaimtól tanulni.

[Megjelent a «Gróf Dessewffy József munkái» III. köt. 6. lapján.]

2642.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom Apr. 10d. 1814.

Édes Barátom,

Prof. Sennovitz Eperjesről tegnap estve nálam szálla-meg, 's feleségem Kázmérba ment innepelni, én vagyok a' Sennovitz mulattatója, 's így kevés pillantatom van írni. —

Tegnap estve vevém leveledet Apr. 2dikáról. Köszönöm hogy kérésemet a' Roméó megvétele eránt teljesítetted. Ez is jele hogy neni rajtad túl midőn nem sikeres némelly kérésem. — A' Jelentést annál inkább lángolok látni mivel Márton és Beregszászi Úrak gáncsolják. Szemere megigérte hogy mihelytt Pestre ér. (pedig ott lesz holnap) azonnal mind azt mind a' Báróczy életét postán küldim meg neked. Mert Trattner Úr hijába mondá neked hogy azt neked megküldendí. — Sokat nem értek a' mit Trattner Úr teszen. Nyomatva lévén a' Báróczy munkája, és nem Kéziratban, azt is ki lehetett dolgozni előre, hogy a' munka hány sor fog lenni a' mi Kiadásunkban, nem hogy egész ivekkel legyen több a' Kiadás mint gondoltuk. Valljuk-meg, Báróczy ezen kis papíroson, ezen keskeny márgókkal, ezen apró öszvetömött sorokkal 's betűkkel épen épen¹ nem pompás Kiadás, 's rettenetesen lerív róla a' *Velén papíros*: Azt fogják mondani hogy a' Kiadó (az az én) nem tudta mit csinál, midőn a' szegénységet és fősvénykedést a' vesztegetéssel és pompával egyesítém. De ez már meg van, 's rajta nem segíhetni. — Kisnek versei felől semmit nem irsz. Kövess-el mindent, hogy azok is valami ilyen formán ne jelenjenek-meg.

Beregszászinak és Mártonnak ítéletek el nem rettent. Mind ketten a' Kalvin tanítványai. Nem csuda tehát ha a' Magyar Nyelv dolgában másként ítélnék mint mi, mert én ha irtóztató orthodoxus Kalvinista vagyok is az általam olly felette nagyon szeretett Dogmájira nézve az én kedves Mesteremnek, de legalább a' Kalvinista Magyarásra nézve egészen más vagyok mint ők szeretnék. Ezért csapkod Somogyi Gedeon et Consortes. Nagy nyugtalansággal vágyok látni a' Jelentést és a' Báróczy életét.

¹ Az eredetiben is kétszer fordul elő e szó.

Szemere egy holnap alatt üres szekérrel jó a' feleségéért. Ez legjobb alkalom lesz a' mi reám vár, elküldeni. Mert Pfeffer és Mayer Isten tudja mikor küldenek valamit Ujhelybe Danielishez. Adj mindent Szemerének. Élj szerencsésen kedves barátom. — Ezt fekvé írom.

Kívül: *

à Monsieur

Monsieur de Helme e z i, Docteur en Philosophie.

à Pest.

Universitätsgebäude. — Wohnung des H. v. Siskovics.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2643.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, April. 13d. 1814.

Kedves barátom,

Debreczeni útam engemet öszve rontott. Szertelen lévén a' hideg, szántam eselédeimet, kik épen oly könnyeden voltak a' hidegnek készülve mint magam igen igen jól, 's megengedtem hogy lovaimat kocsisom oly sebesen hajtsa a' mint magának tetszik. Azon a' társaságtalan 's commerciumatlan földön az út nem vala megtörve, 's agyvelőm oly kegyellenül öszverázattatott, hogy igen sokszor sikóltottam kinomban. Ide haza is gyakran érzem főm' fájását. s meg nem tudtam magyarázni, szokatlan bajam honnan ered. Végre Martz. 18dikán agyba estem, a' hideg kilelt, 's tíz napig nem ismertem az álom' enyhítését, 's alig öttem. Orvosom titokban tartá előttem hogy életem veszély közt forog. Martz. 26dikán apostemám megfakadt, 's bal fülemben nagy mértékben esorgott-ki a' vétkes anyag, 's így lettem jobban. De mind e' napig egy éjem sem vala mellyet esendesen tölthettem volna, 's oly gyenge vagyok mint midőn 1789 és 1803. forró hidegből gyógyúltam-fel. Nagy okom van azt rettegni, hogy bal fülem melly szüntelen' zúg, örökre megsiketedik. Csak elmém 's jobbam van úgy a' mint óhajthatom; egyébcránt felette hasonlatlan lettem magamhoz. Melly igen örvendek, hogy

* A levél zárlatán ép piros pecsét.

még élni fogok, hogy még talán elvégezhetem, a' mihez fogtam! Reám ijeszte ez a' baj, 's arra tanított hogy időmet jobban használjam.

Martz. 27dikén írt leveledet ez éjjel, első szunnyadásom után, vettem, 's együttl vettem a' Trattnerével. Ez a' fiatal ember tapasztalatlanságból e vagy bizatlankodásból? vagy talán szertelen takarékoságból? — sok bohó tetteket követ-el. Báróczit hírem nélkül olly apró¹ betűkkel, olly öszvetömött sorokkal, olly keskeny szélekkel nyomtatta, hogy hozzá vévén osztán a' *veléint* 's az igen is nagyszerű betűkkel nyomtatott Ajánló levelet, mellynek lapjait vesztegetéssel alantacsán kezdé, — soha sem tudja az ember, tudatlannak 's izetlennek tartsa e, vagy csak magával küszködőnek. — Verseidnek kiadások felől azt írja, hogy az oszlopok egy sorral rövidebbek lesznek mint a' Berzsenyi' Verseinél, de petit betűkkel nyomtatattja, hogy egy oszlopra két oszlopi textust tolhasson össze. Ezt szakácskönyvvel, 's az Eckartshausen' szerelmeskedő imádságaival bizvást teheti, ha neki úgy tetszik: de nem versekkel, de nem a' Kis János' verseivel. El fogom ettől tiltani azon levelemben, mellyet hozzá mingyárt most írni fogok, 's kikötöm, hogy itt ne a' papirosnyerés legyen gondja, hanem az hogy a' könyvnek külsője is mutassa, melly tekintettel volt a' munka eránt a' Kiadó és a' Publicum, mellynek ítéletét a' Kiadó ismerte. Trattner örömet nyomtat velére, mert az neki hasznot hajt. Ám nyomtassa úgy, ha neki úgy tetszik; noha én az illy vékony velűnen, *melly a' színt általereszti*, teljességgel nem kapok: de azt kikötöm, hogy a' nyomtató papiros elég fejtér legyen, 's nem a' legapróbbak a' betűk, 's stanza és stanza közt illő hézag. — Munkáidnak úgy kell megjelenni a' mint azt azok érdemlik.

Édes barátom, inkább egy két holnappal később jelenjenek-meg verseid, mint hogy velek valami ollyas történjék a' mit későn meg fognánk bánhatni. Nagyon óhajtanám, ha Verseid három Kötetre 's olly móddal osztathatnának-fel, hogy a' harmadik Kötetet Horázt tenné. Ezt azért is, hogy így Trattner egy réznek árával megkímél-tessék. Az első Kötet előtt képed fogna állani, a' másik előtt Socrates a' leplek Grátziák szobrával — a' harmadik előtt Horázt vagy Sabinuni pusztás szobájában, vagy a' mint

* Rident vicini glebas et saxa moventem.

¹ Itt e két szót: *és sűrű*, kitörülte a levélíró.

Horázt, a' kis hasas, Virág Benedeki növésű Horázt, tóga nélkül járná földjét, 's szedné a' köveket 's göröngyöt — a' metaphorai követ és göröngyöt is gondolatván Olvasójival. Barátságodra bízakodva azt merem hazudni Trattnernek, hogy Te látatni akarod velem Verseidnek Kézirását, és így küldje-fel Szemere által, ki Májusnak 15dikén lép házas élte' jusaiba 's viszi feleségét. Ő a' Kéziratot is leviszi, és így csak egy holnapot késend ezen haladék miatt a' megjelenés. Itt mindent a' tegnapi vett levél mellé zárt Index szerént rakok-el, 's felszámlálom hány lapot ad az első Kötet, hányat a' második 's talán harmadik. Horáztod akár vastagabb lesz akár vékonyabb, egy külön Kötetet tégyen. — Hogy a' Kiadás csinos legyen, az az én gondom. Bizzd reám magadat vaktában. Tudod mely becses vagy *Te* nekem, 's tudod hogy nekem *Verseid* is mely becsesek, 's hogy azok becsesek volnának nekem, ha Tégedet nem ismértelek volna is.

Csak tegnap láttam, 's nem tegnapig még, azt az Annunciációt is, melyet Helmecezi tevé Munkáim felől. Sok helytt ki-kivert a' hőség az olvasás közben, mert szertelenül dicséretetni épen annyi mint megpiritatni. Szerencsémre hogy a' Helmecezi cifra beszéde a' legvilágosbb bizonyosága, hogy azt én soha nem láttam, hogy nekem abban részem nincs. Az efféle Jelentések mindég magasztalásokkal járnak, — ez minden vigasztalásom. Azonban Helmecezinak azt a' köszönetet adja szívem és szám, hogy én olyat minden akaratom mellett sem tudtam volna írni még Wielandnak, még az én Göthémnek is [!]. — Helmecezi keservesen lakol érte - némely becsületes emberek kedvetlenségbe hozták Trattnernél. Ezt eslekvé az igen nemes-lelkű de felette rendes gondolkozású Kultsár is, elhitelvén Trattneret, hogy Helmecezi Báróczit teljes kéje szerént elváltoztatta, — mely *hazugság*. Vétkül veszik neki hogy nevét feltette a' Báróczii címlapján — mint Phidiásnak az illet a' Parthenon' képén. A' hiú ember sok vétket követ el, még mikor vétket követni nem akar is.

A' Festeticshez írt Óda egyik legszebb műved. Mely öröm lehet az, édes barátom, midőn azt láttad, hogy a' mi kedves Lajosunk azt letordította! Csókold őszve a' kedves ifjút az én nevenben is. Igylem őtet neked, kinek semmit nem tudnék irigyleni. Élj igen szerencsésen.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2644.

Kazinczy — Helmezy Mihálynak.

Széphalom April. 13d. 1814.

Kedves barátom,

Végre ez éjjel megérkezék Trattner Úrnak levele Annunciatióddal. Beregszászi azt irtóztatónak nevezte: nékem pedig ez az ő itélete irtóztató. A' Márton József kérdését a' Judex Curiae asztalánál igen jól értem. Márton Józseftől illyet lehet várni. — Én tegnap is megolvastam azt, már gyertyavilágnál és ciső szunnyadásom után, elég alkalmatlansággal: megolvastam ma is, mikélytt megvirradt, 's elsiketülvén az eránt a' mit benne magasztalva mondasz, minthogy a' czél a' magasztalást kívánta — vagy annyinak vévén azt mintha nem nékem, hanem akárkinek mondattatnék; kénytelen vagyok azt a' vallást tenni felőle, hogy az olly derekasán van dolgozva, a' hogy senkitől nem fogtam volna várni. Csudálom azt minden magamra tekintés nélkül, 's meg nem foghatom honnan ered az a' közönséges indignatio ellene, a' mellyet Te is panaszlál a' minap, Trattner Úr is panaszol most. Külömben mint mondhatom, hogy azt meg nem foghatom? Igen könnyű azt megfogni. Azzal vádolt Téged egy valaki hogy Báróczi-t hasonlatlanná tevéd magához, holott csak Orthographiáját változtattad-meg; most azzal vádolnak, hogy nevedet Báróczi-nak egyik lapján fektetted; egy-némelly azzal terhele, hogy a' Berzsenyi' Előbeszédében Isten tudja miket mondottál. Nevedd őket, és örvendj magadnak. A' te nagy érdemeid, még pedig a' Nyelv körül és a' Stylistikában is, tagadhatatlanok: lesz egy idő melly érteni fogja hogy Te illy ifju esztendeidben hová hatottál, holott mások ki nem akarnak mozdulni helyeikből, mert nem jutottak annyira hogy értsék a' mit érteniek illett volna. Egy tanácsot engedj adnom: Vigyázz, hogy nagy szükség nélkül a' porsereget és a' kik közel állanak ehhez, ne ingereld és ne bosszantsd; hogy nekik érthetetlen ne légy, és az újításokat nem keresve keresni, hanem elmúlászthatatlan kénytelenségből megragadni látassál. Ha úgy irunk, hogy egyik szokatlan szó és szóllás nyomban érje a' másikat, stülünk a' Somogyi Gedeonéhoz fog hasonlítani. Én a' Horátz' callida pineturáján azt is értem, hogy az újítások úgy szövetségnek a' mindenek által jóknak ismert szók és

szóllások közé, hogy rajtok a' szem és fül elsikamljon, 's észre se végye. — Eggy szóval hogy Annunciatiódra vissza térjek, nem csak irtóztatónak vagy rossznak nem tartom azt, sőt azt óhajtanám, hogy Trattner Úr nyomtattatná le azt újra azon formátumban a' mellyben Munkáim meg fognak jelenni, és tétetné az első Kötet elébe, hogy azt az első Lieferungkor a' praenumerálni későbbben akarók, idővel pedig a' késő Maradék is láthassa.

Trattner Urat erántad némellyek elhidegítették, úgy látom ezt leveléből. Pedig én azt hiszem hogy Trattner Úr tenéked annyi hálával tartozik, hogy e' miatt elsiketülhetne ellenségeidnek rágal-mazásaikra. Ezt Néked intésképen súgom, 's azon bizodalommal hogy barátságommal visszaélni nem fogsz, hogy neheztelésedet elfojtod. — Trattner Úr felől egyéb eránt levele azt kezdi gyanítatni, hogy bátortalan, és bátortalansága miatt takarékosabb mint lennie kell. — 400 Előfizető nélkül nem foghat Munkáim' nyomtatásokhoz. Megvallom, én nem hittem hogy ennyire szükség legyen, sem azt nem, hogy ennyi előfizető gyűlhessen. 'S mi lesz belőlünk, ha nem gyűl ennyi? Utoljára magamnak kell munkáimat kiadnom, az az ívenként fizetnem a' Nyomtatót, 's általvenni minden nyomtatványt; ez pedig felette bajos nekem. Írd-meg, kérlek, hány exemplárban akarja Trattner Úr tenni a' Kiadást? 500ban e vagy 1000ben? (én úgy vélem, hogy minthogy ez lesz végső Kiadása írásaimnak, bizvást lehetne ez erre tenni.) Írd-meg továbbá hogy ilyen Medián nyomtató-papírosra illy formátumban 's öreg Cicero betűkkel eggy ívet 500ra 's 1000re hány forintért nyomtatna? Ha maga nem fogja akarni nyomtatni, én magam nyomtattatom — vagy itt, vagy Wébernél, de ha Wébernél fogom, úgy a' Falka betűjivel (mint ez — — —¹) fognak nyomtattatni. Ezek szebb metszésű betűk mint a' Trattner öreg Ciceroja; annyival inkább szebbek mint a' garmondja 's Mittele.

Fogadd a' legszívesbb hálát, édes barátom, lelkes Jelentésedért, 's fogadd jutalmúl azt a' vallástétet, hogy ha én tettem volna valakivel a' mit itt te tettél velem, kevélykedném rajta. Nekem más Annunciatio nem kell, 's azokkal a' kik ezt meg nem értik, nem gondolok.

Kérni fogom Trattner Urat, hogy ezen első Lieferungra az

¹ Ide Kazinczy F. másfél sor nyomtatványt ragasztott, a melyen e szavak olvashatók: «... tus Bihariensis Officii Supremi Comi . . . . strator.»

első és második Kötet mellé ne a' harmadikat, hanem az ötödiket, (Miss Sara, Ossian, Boufflers) tegye; mind azért hogy az ötödik meg fogja győzni a' pór izlésűeket, hogy nem lesz érthetetlen a' mit adok, mind azért, mert a' 2. 3. és 4. Kötethez folyvást a' három Gárdai barát' képének kell jőni (Báróczy, Barcsay, Besse-nyei) 's a' két utolsót most mingyárt fel nem küldhetem. Vedd erre Trattner Urat. Erre általam is meg lesz a' mai postán kérve. Elj szerencsésen.

Hamletet jambusokban fordítom Shakespeare és Schlegel után. Így végtelenül gravisabb mint prózában. Nem sokára kész lesz az első felvonás.

[Fredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2645.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram bátyám,
tisztelt atyai Barátom!

Ongán, Vatán 's Szarazbón mulatnom kelletett 's így utazásom ideje továbbra nyúlt el mint gondolám 's csak most érkezőm meg. Pestre holnap után megyek 's teljesítem a' commissiókat.

Vitkovicsal Apátiban együtt töltöttem a' tegnapi estvét és éjt. Ötet Egerbe 's Roffra parancsolák foglalatossagai. A' Levelet kezéhez szolgáltatam. Sokat beszélgettünk, Ő Pestről, én a' Patakiakról. Nevetett Láczaínak. — Horvát már nincs Pesten. Fanaticus gavallér, azt mondá Vitkovics. El kezdett a' Mondolat ellen írni, de ő ismét szerelmes és nem Literátor, és ezt kiállhatatlanul, úgy-mond V.

Megérkezésemmel három levelet találtam hozzám. Egyik Édes Uram Bátyámtól Januárban. Csókolom kezét a' szép atyai intése-kért. Pali méltó arra hogy intésekkel megtiszteltessék minekutána példásan viselé magát. A' *Triász Öregén* Vitkovicsot szokta a' Triász érteni, a' *Triász Mesterén* pedig Édes Uram Bátyámat. A' mik tehát az elsőbbről mondattak, azok Vitkovicsot illették. De hiszen úgy tetszik nékem hogy Széphalmon már magyaráztam ezt. A' másik levél Tatayé. A' harmadik Balla Károlyé; levél és versek nevem

napjára. Nem ismerem ezt a Verselót. Pestről ír hozzám 's még lakó házának Nroját is felve. Felkeresem. Prosája tűrhető, versei irgalmatlanul rosszak kívül és belül.

" Kis gazdaságomat, mióta távol voltam, az anyám négy ökörel szaporítá. Végtére tehát Magam szántathatok, vettethetek 's arathatok. Eddig harmadában adám ki földeimet 's felében kaszálóimat. Így kétségkívül nem lehet boldogulnom. Bár ha csak egy pár tehenet is vehetnék. De az Adósaink nem fizetének. Némellyik az interesnek is csak felét adá meg, melly még eddig nem történt. Lesz bajom a pénz miatt. Csak három hetem van 's ez alatt elkészülni 's még pénznek sem lenni, az baj. Azonban lassan lassan csak haladok, ezt látom 's a bajt is örömeztobb szenvedem, miolta reményem van hogy fogyatkozásaimról tehetni fogok.

A Mélt. Grófné kezeit csókolom.

Péczel, April. 15d. 1814.

Alázatos tisztelőjök

Szemere Pál mpr.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2646.

Szemere Pál — Kazinczynak.

Édes Uram Bátyám,

forrón tisztelt atyai barátom!

Tegnap jöttem be Pestre, 's ma posta nap van 's ime küldöm a' tudósítást a' felől, mint jártam el a' rám bízott Commissiokban. Helmezzinél szállottam le szekereimből. Felvittem 1) a' Gessner msét, 2) Miss Sarat és Ossziant 's Boufferst, 3) La Rochefoucauldöt. Helmezzi nem volt 's nincs még eddig is Pesten. A' Trattnerhez szálló levelet tehát magához vittem el.

4.) A' Báróczi élete egészen kinyomtatva még nincs. A' jövő Postán, biztata Trattner, már küldhetni fogom.

5.) Az Annunciatio az Édes Uram Bátyám munkái eránt, igen is, nyomtatva van. Azt mondá Trattner hogy azt ez előtt tíz nappal eresztette Széphalomra. Kétszer megküldeni tehát szükségtelen volna.

6.) Kis versei még nincsenek munkában. Tegnap előtt írá Trattner Kishez a' kézirat eránt.

7.) «A' Kultsár újságainak taxájok elébb tavaly, azután ez idén mi volt, és ezt megírni, hogy az megküldethessék». Meglátogattam Kultsárt 's mutattam előtte ezen commissiómat 's feleletet kívántam; ő ezt adá: Minek? Nem kell. Az újságot taxa nélkül küldöm levelezőimnek.

8.) Hallván hogy Horvát bejött Válból, megkerestem a' neki szülő levéllel. Nem leltem otthon.

9.) Vida sem jött még be. Helmecezi, Siskovics nála innepeltek. Az iskolák elkezdődtek, tehát várom.

10.) A' Weisse Romeo és Juliáját akkor vészem meg ha Helmeceztől megtudom, ha nem vette e ő is.

11.) Schillert a' könyvkötőhöz délután fogom elvinni.

Tegnap délután általmentem Budára 's meglátogattam Virágot. Pítvarának ajtaja egy hasáb fával szokott betámasztva lenni 's a' bemenő azt eltaszintja 's megzördül 's V. a' zörgésre figyelmessé lesz. Ezt a' hasáb fát verseiben *custosnak* nevezi. Euridicejéből két árcust láttam nála. Ott van a' Schonett ellen írt episztola is, *Történet* cím alatt. De sokat változtatott benne. Azonban a' Bécsi Recensent említi, hogy az a' *sulykot elvetette*. A' czélfások Herzsenyire nem olly kitészők, mint a' mint kézírásban Horvátnál voltak, 's a' mint azokat Horváttól hallottam, a' minthogy ezen *történet* Horváthoz írt levél. Mosolyogtam midőn ezt olvastam. Virág is utánam mosolygott. Horácziusi pajkosság, monda, midőn az olvasást elvégeztem. 'S mikor voltam Kazinczynál? kérdeze. Most épen Széphalomról jövök 's hozom idézetét, felelek 's mondám, hogy Édes Uram Bátyám beteg volt 's beteg ágyában is dolgozott, elmondám a' Láczi történetét is, 's ez a' Mondolatra vonta, vezette beszédünket. Nem rég vala itt Ruszek 's az beszéllé hogy még ezen nyomorult munkának nyomtatására is kunyorálgattanak. Kik? Hiszen azt Somogyi Gedeon írta. Nem kellett volna ezt a' *Hiszten*-t beszédem után vetnem, 's kitapogathattam volna hogy a' Mondolatot kik írták 's nyomtatták vagy nyomtattalák. De hujában ismét lettem azt *kik?* Virág himezett hámozott 's más tárgyra vitte a' beszédet. Láttam pedig hogy V. többet tud a' dologban mint én, mint mi. Ő is egy bolond pasquillusnak nézi. Azt mondá hogy tüzelte Horvátot hogy írjon ellene.

Nagy bajban vagyok, Édes Uram Bátyám, capitalisaimmal. Senki sem fizet. Hogy a' terminust ismét meghosszabbítsam, azt nem

látom helyesnek. Tegnap egy embert hoztam be magammal. Ez az anyám Maglódi Jusának esztendei kizálogolásáért öt száz ezüst forintot ígért, 's tolt, erősen tolt reám. De a' földek már be vannak vetve, a' szőlők megmetszettek 's onnan több szénát reméllek mindég mint Péczléről, 's bár mint meg voltam is szorúlva, vissza küldöttem az embert pénzével együtt. Kultsár tud itt egy embert, a' ki 20 pro centumra kölesönöz. Ha egyéb mód nem lesz, ezt próbálom meg. Másik mód volna az, hogy némely szükségeseket, mint egy szobára mobiliát, nékem magyar ruhára való posztót contóra próbáljak venni. Harmadik volna az, hogy az Napam 1200 fto ad ezüstre leánya számára 's ezt kellene költenem arra a' mi most szükségesebb, úgy a' napamnak még hasznot fognék tenni, mert a' kurzus mely már Kultsár szava szerint 380 is volt, 's most az ide való Kalmárok 192 forintban váltják a' Scheint, mint ezt, minekelötte zálogolómmal contractusra léptem volna, próbáltam, nagyon száll 's olesóbban juthatna továbbad az ezüsthez, midön tudnillik visszafizethetném a' pénzét. De ezt nem merem cselekedni. Kultsár azzal is biztatott még hogy ő kicsinálja hogy Prandtner az ezüstöt nékem contóra általengedendi. Ez talán legjobb mód volna ha elsülne. Akár így akár úgy, de a' rendelt napra meg kell Lasztóczon jelennem. Patay Palit választá Kriska vőfélynék. Még nem beszéltem ezzel, 's jön e vagy nem? nem tudom. Egyebet senkit sem viszek magammal, megtörténhetik, hogy ezt sem fogom.

Az útban egy szót hallék, *hőbolygós*. Hőbolygós? Mit tesz ez? Olyan formát mint a' *Schwärmer*. Nem lehetne ezt valami úton használnunk?

Lasztóczról nem hallhatok valamit? Minden második nap járatom Kerepest. Nem jó levél Kriskától. Még Édes Uram Bátyamtól sem vettem azt, melyet a' Mondolat felől ígérni méltóztatott.

A' Mélt. Grófné kezeit csókolom.

Pest, April 19d. 1814.

alázatos szolgálók
Szemere Pál mpr.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2647.

Kazinczy — Lácza Szabó Józsefnek.

*Tisztelendő predikátor és professor ur,
bizodalmas jó Uram!*

Öcsém Szemere Pál ur egy Ongáról még april. 9-én írt, de általam csak tegnap vett, levelében tudósít, hogy látogatására volt, tisztelendő ur az urnak, s önmagától az urtól akarta megérteni, való-e vagy nem, hogy az ur professor ur egyik iskolai óráján a kevélység nemeit számlálván elő, a tudományi kevélység példájául a széphalmi poétát nevezte meg; mely tanítványainak, a kik ezt nem hallhatták botránnykozás nélkül, annál váratlanabb vala, mivel a kevélységnek minden egyéb nemei példa nélkül maradtanak. Az ur, tisztelendő ur, ezt Szemere barátom előtt tagadni nem bátorkodott, s az vala egész felelete, hogy erre nem emlékezik. Tanítványai emlékeznek reá, és ez elég. Kedvetlen dolog ugyan; de én azt sem nem vettem, sem nem veszem bántásnak, az illetet inkább szeretem szenvedni, mint tenni; s kérem az urat, méltóztassék hitelt adni szavaimnak midőn azt állítom, hogy Szemere nem én általam küldve jelent meg az urnál prof. urnál, hanem az a gondolatja, hogy ez eránt kérdést tegyen, önmagának jött. Azonban tiszt. ur az ur megvallá azt az én barátomnak, hogy Töviseim és Virágaim utolsó epigrammájoknak morálját *(az epigrammái morálét)* előhozta tanítványainak, s a felől nekik azt mondotta, hogy az a morál ellenkezik a *keresztvény morállal*; s meg fogja engedni, reménylem, hogy ez eránt szólhassak.

Roszsza teszi-c az a dolgot, hogy az említett epigrammában tanított morál ellenkezik a keresztvény morállal? Én el nem tudom hitetni magammal, hogy az ur prof. ur ezt állítsa, ezt állíthassa. Sok ellenkezik azzal a morállal, a mi nem vétkes, a mi szabados, ha tudniillik azt igenis sanyarú értelemben vesszük. Szent Pálnak ascétai leczkéji azt sem engedik meg, hogy Horáztot némely helyein megolvassuk, azt sem engedik meg, hogy gyönyörnek érzéseivel nézzük a vatikáni Apoll és a medicsiszi Vénus-Anadyomené lep-tetlen márványszobrát: de én azért életemnek boldog pillanatai közé számlálom mindég azokat, a melyeket Bécsben ezen szobrok-

nak másai előtt tölthetek, s Horátnak olvasásaért penitenciát tartani soha sem jövök kísértetbe. Az ur professor ur a mesterség műveit nem nézi ugyan az én szememmel, mindazáltal úgy hiszem, hogy ha a faragásnak ezen remekjei valamely történet által az ur birtokába jutnának is, azokat az ur bizonyosan össze nem tördeltetné, sem Apollra nadrágot, Vénusra szoknyácskát nem adatna, melyet némely rettegető más szobrokkal már tett. S Herder, mind a mellett hogy superintendens volt, és bizony oly tiszteletes superintendens, s oly tiszteletes ember, a melyet képzelni s óhajtani lehet, nem átalotta a görög anthológiának ezen epigrammáját lefordítani, s versei közé benyomtatattani:

Ἠρασθην, ἐμίλων, ἐτυχον, κατεπροᾶξ', ἀγαπῶμαι.

A morális theologia professora tudni fogja, hogy midőn a kötelességek egymásba ütköznek, mi marad szabadon, mi marad kötelességül. De ha ellenkezik-e az általunk kérdésbe fogott epigramma morálja a keresztyén morállal? Nekem úgy tetszik hogy nem. Avagy a keresztyén morál nem engedi-e meg, hogy a kertemet pusztító hernyót, sőt azt a zsványt is, a ki oda lopva vagy erőszakkal bejár, gyümölcsömet elrabolja, ültetéscímét elpusztítja, megöljem, megverjem, s kárt s erőszakot tevő zsványnak kikiálttam? Az én epigrammám nem tanúl egyebet; nem az *embert* hagyja az ütni, csigázni s agyonverni, hanem a *telketlen brót*, még pedig nem egyébként mint nevetve, kard és kötel s bot, s harag és epe nélkül, s versekben, azaz játszva. Ki hitte volna, hogy ezt az epigrammát egy tudós fogja félreérteni! hogy ezért és az effélékért karakteremet fogja malignitással vádolni! Sőt én úgy hiszem, hogy az én Töviseim és Virágaim nyilván bizonyosságot tesznek a felől, hogy én az idegen érdemet éppen oly forrón tisztetem, a mely bátor vagyok. nem kevélységből, hanem a kategóriai imperativ miatt, a boldog areza clébe tükröt vetni, és ha éppen arra megyen a dolog, hogy a szükség azt kívánja, neki ostort is mutatni. Hűségtelen a maga ügye eránt, s nem keresztyénesen szelíd, hanem bátoriatlan s magához kevéssé bizó az, a ki eltűri a templom profanálóját. Osztan a jó ügynek bátrak is kellene, félnékek is.

Azt is elbeszélé nekem Szemere, hogy az ur tisztelendő ur. nehezen szenvedé, hogy tagadni merik, hogy a primatia a magyarság dolgában a mi hitünk sorsosaié, és hogy az ur állítja, hogy

ezt az elsőséget legalább a strófákban, kérdésen kívül mi birjuk. Judától elvételét a királyi pálcza, uram professor ur, ha tudniillik az valaha övé volt! Rettenetes dolog az, hogy mi teljességgel nem akarjuk megvallani a mások érdemét, és mindig ezt a bakot nyúzzuk; az idegeneknek némely botlásait fel-felkapkodjuk, s abban keresünk dicsőséget, hogy mi ezen botlásokat nem követjük, de azt nem tekintjük, hogy ezeknek oly érdemeik vannak, a melyek nálunk árnyékban sem találhatunk. Pázmány, Barcsay, Bessenyei és az ur Poocsa, kit én ugy nem szenvedhetek, mint Ráday nem szenvedhete, szóba sem jöhetnek, mert a Calvin követői voltak s a Gergelyekéi lettenek. De ki hát a szebb író: Káldi-e vagy Károlyi Gáspár? Zrinyi-e vagy Teleki József és Matyási Gyárfás? Kis János és Berzsenyi-e vagy Póczeli? Révai-e vagy a Debreczeniek? Haller László-e vagy a kit az úr a mi prosaistáink közül nevezni akar? Himfy-e vagy Horváth Ádám? Ezt mi megvallani teljességgel nem akarjuk, s elégnék tartjuk tagadni, mert az könnyebb. (Mit nem mivele prof. Kövy ur, a kit én egyéb nagy érdemei s nagy tudományai miatt ugy tisztelek, hogy inkább senki nem tisztelheti, a pataki examenben, hogy én ezt a Vitkovicshez írt epistolámban kimondani merészelttem! Prof. Kövy ur mindenben nagy lehet, de nyelvünk ismeretében s a poésisben, és talán a philológiában is, kevesebb mint más tudományokban, s az astronomus nem kívánhatja, hogy a chemiában is bíró lehessen. Mit nem teszen prof. Rozgonyi ur, a ki nagy philosophus lehet, de izlése bizonyosan nincsen, s az aesthetikát bizonyosan nem érti, ha, tanítványainak álmélkodásokra, P[alóczy] László urnak nem tudom mely versét ugy hozza fel, mint a magyar literatura legszebb művét!) És mégis nekünk áll feljebb! Legyünk tehát elsők a strófában, tisztelendő ur: kérdés, irigyl-e nekünk valaki ezt az elsőséget? Minekutána a mi poésisünk is ismeri már a görög lantot, a gitarrt és a fortepianót, senki sem vágy többé dudán excellálni. Én a Vitkovicshez írt epistolába két strófát szőttem; az első akarva nevetséges a maga *csuda, tuda, Buda, duda* rimjeivel, de a másik olyan, hogy azt az ur által magasztalt, és nem ok nélkül, de nem a könnyen folyás, hanem a szép nyelv s poétai díkeziók s neologismusok miatt, magasztalhatott Gyöngyösi sem fogná szégyelhetni; s a ki azt írta, azt gyaníthatja maga felől, hogy tőle több is kitel olyan. De az készebb semmit sem írni mint strófát írni, noha jambusait sok olvasó versnek sem igen ismeri. Én a Gyárfások strófaiban semmit sem találok

fertelmes profluviumon és életlen elmésségeken kívül s meg nem foghatom, miként lelheti azokat az szépeknek, a ki a classicusok olvasása által képzelte izlését. Ezt a minden erő nélkül folyó özönt kedvelte-e a régi Hellász és Róma, vagy a válogatott szókat, kényes szólásokat, tömötséget, bár erőszakkal jött is az? Ezeknek strófájik és a superint. Kis Horátzi epistolái s a Berzsenyi dalai s az Anyos hatosai, mely különbség!

Egy szót a Somogyi Gedeon paszquilljére. Azt Patak az ur által ismeri. Nem neheztelek azért, hogy azt az ur másokkal látatta; én is látattam a nekem küldött exemplárt mindennel a kit az interessálhata. Debreczenben hírét sem hallották; én mutattam mint ujságot. Mint némelly magát *becsülni merő* diétai követ nézi nyugalomban és megvetéssel azokat a nyavalyás firkálásokat, melyekkel holmi vásott gyerkőcze az ő személyét támadja meg, úgy néztem én ezt az oktalan és tudatlan emberkét ebben a Mondolatban s marhasága emberiségemet érdeklenni kezdette, azt mondtam magamnak, hogy ez azt bántja a ki a Dayka és Báróczi életekben álló excursiókat írta, s nyugalomam azonnal visszatért. Sárospatak-nak három tudósa ezt a gyalázatos és esztelen művet tripúdiummal vette. Ezek nevettek. Én ezen nevetésen sem tudok nevetni, s a Somogyi Gedeon Mondolatja meg nem pirít, nyugalomamat meg nem zavarja. Jól esett hogy azt írta a gyalázatos ember; akarhatja ellen használt az én felemnek.

Méltóztassék az ur, professor ur elhinni, hogy nekem az ur ellen semmi nehézségem sincs, s hogy én magamat privilegizálnak semmiben sem tartom; méltóztassék elhinni, hogy személye-eránt teljes tisztelettel maradok

Tisztelendő ur

az urnak alázatos szolgálója

Széphalom, april. 20. 1814.

Kazinczy Ferencz.

2648.

Ungvárnémeti Tóth László --- Kazinczyna.

Drága Tekintetes Úr,

Kegyes Jól-tévő Uram!!

Azon észre vételek, mellyeket a' Tekintetes Úr tsekély munkáimra tenni méltóztatott, mind olly nyomósok, mellyekre a' Tekintetes Úr nevének hozzájok járulta nélkül is hajlanom kellene. Nagyon tetszik az a' rend, mellyet a' Tekintetes Úr javallani méltóztatik, hogy tudni illik első helyen álljanak a' görög Ódák, 's Epigrammák, ezeket kövessék a' magyar Ódák, 's Epigrammák, — majd a' két Epistolák, 's leg utól a' két Drámák. Tetszik a' tzm is, mellyel a' Könyvet elnevezhetjük. Nem leszen helytelen az Előbeszéd sem, ha igaz az, hogy a' sok Scholion felette kedvetlen az Olvasónak, a' mint hogy én ennek okait igen szépen találtam egy helyen Hagedorn Scholionjai között: «Beaucoup des personnes aujourd' hui sont prévenues contre les Notes. Les femmes, qui d'ordinaire sont peu curieuses d'érudition, ne les aiment pas. La plupart des hommes du monde ressemblent aux femmes sur ce point, et uniquement occupés de leurs plaisirs, ou de leur fortune, ne cherchent, que l'amusement dans leurs Lectures 's a' t. Így vagynak sokan az előbeszéddel is, — mert vagy csak nagyon kevesen olvassák azt, vagy ha olvassák is némelylek, nem egyébért íselekszik azt, mint tsupán azért, hogy az Íróba belé köthessenek. Így járt Márton István, kinek a' K. Morálja előtt álló elő beszédjéből egész Pasquill dolgozott a' Kánt philosophiája rostálója. Ezért akartam én azt el mellőzni. Minthogy mindazáltal méltóztatik a' Tekintetes Úr ezt is javallani, — még tettem azt, még pedig a' mennyire lehetett, olyan vigyázással, hogy inkább mentsem, mint bé nyugózzem magamat. A' Tekintetes Úr nyomos észrevételnek hasznokat vettem, azon kívül, hogy nem kevésse gyönyörködöm a' Tekintetes Úrnak egyenes, és valóban igaz ítéletén. Sajnálom igen nagyon, hogy vagy előbb meg nem kaphatám a' Tövisket, és Virágokat (noha szorgalmasan keresém a' Könyvet mindenütt,) vagy, minékutána bírhatom azt a' Tekintetes Úr szives kegyelméből, — a' kézirat kezeim közt nem lehet. Sokat tanultam belőle, — Az a' Jegyzet, melly ott a' Magyarázatokban, a' Fonáság alatt jó elő: «Repkény. hedera. A' Borostyán nevezet

örökre a' Laurusé. A' babér iszonyú nevével tsak az fog élni, a' ki tompa érzeni, hogy a' patikai, 's konyhai szókkal szép munkákban élni nem szabad» — egészen reám vág, — és úgy tetszik, mintha én meg akarnám tázólni az Ágrai Esküvés ezen két versében:

Nézzd amott, úgy mond, Fazekast, — nagy ember,
Nagy vitéz, — még meg sem aszott babérja,
Már borostyánt is nyere vak szemére:
Tudja, mi köztök

A' különbség. Áldja porát az ós-fi!
Nézzd Fbjért, azt a' Diogén kereste,
'S lelte bölts embert, — tudakozzd ki tőle,
Ki, 's mi az ember. —

Ezért nagyon szeretném, ha ez a' két vers, ne hogy ennyire öszve tsapjak a' Tekintetes Úrral, egészen ki törültetnék; — a' Magyar Nemzethez szólló Ódában pedig, a' 30. sorban: *Babért ne nyertek volna*, — meg igazítottatnék. Lehetne *pálmát* tenni a' *babért* helyett.

Továbbá, a' mi az idegen, — görög, 's latán szók' le íratásokat illeti, meg vallom, hogy ezen pontra nézve magammal is antinomiába esém. Munkáimat sok helyen bé árnyékoztam, hogy ne minden értse, és még is a' kellomes hangzatú görög, 's latán szókat vagy meg vastagítám, vagy meg tsonkítám mindenütt, hogy az Idióta is olvashassa. Mertem pedig ezt tselekedni a' Révai tekintetén, ki a' latán C. Q. X, és a' görög Ch. Ph. Th. Rh. betűket egészen ki hagyja a' Magyar írásból, — követvén ő is a' Tsétsi okát, 's tekintetét, a' ki Orthographico grammatica Jegyzetiben az *5dik*, és *6dik* lapon hosszasan, 's meg lehető's tüzzel protestál azok ellen. Hogy pedig én itt inkább Révait, mint a' Tekintetes Urat követém, annak egyéb okát nem adhatnék [!], mint tsupán ezt, hogy, ha bár különbözni látatnám is a' Tekintetes Úrtól némelly dologban (a' mit pedig én sokkal tsekélyebbnek véltem, mint a' hogy azt a' Tekintetes Úr, 's valóban méltó okon, — érezni látatik, azon szép Epigrammában, melly a' nehéz-nyelvű Gyórit tsipkedi), meg mutassam azt, mi buzgó'dó tisztelője, 's tsodálója lehet a' Tekintetes Úrnak Révai bár melly hív követője is. — Ez volt szándékom, — az igaz. — de ha láhattam volna a' Töviseket, és Virágokat, nem tselekedtem volna azt a' világért sem! Hajlékony, és tanítható vagyok

minden jóra, 's meg adom magamat akárkinek, mihelyest érzem az igazság fényét. Kérem azért alázatosan a' Tekintetes Urat, hogy ha már a' Kéziratot vissza nem kaphatom (hallom ugyan, hogy Tekintetes Szemere Pál Úr három hétre meg jelenik ismét Zemlénben, — a' mikor talán még, ha ugyan addig más kézre nem kerül, körül nézhetném azt), méltóztassék reá bízni Tekintetes Szemere Pál Úrra, hogy igazitana vissza abban minden görög, és latán szókat. Úgy tartom, hogy az a' metrumnak sem esik kárával. Semmin sem tsodálkodtam én úgy Révaiban, mint az Echó le iratásán. Én ezt ő nála Ekkónak találtam, 's nem tudom, honnan adná Urát. Azon kétségét a' Tekintetes Úrnak, mellyet a' μέγας ἀνηρ scandalásáról méltóztatott jelenteni, ekképen oszlatom el:

ἄξιός | εἰ τοί | νυν μέγας | ἀνηρ | ὥστε γυ | ναικες

μεγας-ban az ας rövid ezen a' törvényen:

a sequente ε proditur, sic ποιήσα:
excipe.

Adjectiva masculina, ut μέγας, μέλας, ταλας.

Fischer 269-dik lap. —

ἀνηρ-nak pedig az elsőbb syllábja anceps. — hogy nevezet szerént hoszszú lehet, mint a' milyen most, bizonyítom Moschuszból. Ἀνέρας ἤδη γυναικες. az első Idyllium 17dik sorának elsőbb fele. —

A' görög verseket azért írtam le másszor is, hogy együtt legyenek, 's azért tettem többet is hozzájuk, hogy leg alább több legyen, a' mit critizálhassanak. — A' két Balládét tsak azért küldöm meg a' Tekintetes Úrnak, hogy lássa, és méltóztassék meg itélni, mehetnének e a' több versek között.

Erichsont, mihelyest el olvasom, azonnal vissza fogom küldeni, alázatos köszönettel. A' Töviseket, és Virágokat pedig alázatosan köszönöm, 's ígérem, hogy meg fogom óni magamat, hogy többé meg ne szúrhassanak. Ajánlom magamat a' Tekintetes Úr kegyes indulatjába, 's maradok a'

Tekintetes Úrnak, mint

Kegyes Jóltévő Uramnak

(még ma, az az 20dik Aprilisban

1814dik esztendőben) M. Jesztrebben.

alázatos szegény Szolgája

Tóth László mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 30. sz.]

2649.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Kraszna 24dik April 1814.

Kedves Barátom!

A Husvétli Innepeket az Ipomnál töltvén, haza érkezésemmel 5dik és 13dik April. költ nagy becsü leveleidet egyszeribe szerencsétltem venni. Fájdalommal értettem első Leveledbül bal füled mellett támadot aposztemával való bajodat, örömmel asztot, hogy attul szerencsésen meg menekedtél. Az Egek tarcsanak meg ön magadért, Hazadért, virágzó házadért és Barátaidért a leg leg [!] boldogabb állapotba. — Valóban lehetne ohaitani a Nemzeti literaturára nézve és a Dolog valóságára nézve is, hogy minden Magyar Munkák olj móddal és tulaidonba jönnének ki — a mint Te kedves Barátom mind Magad, mind mások Munkáit ki adod — emelődne így becese nem csak a Dolognak és tárgynak, hanem azon valóságának is, melj köz figyelem tisztelétét, s diszit szármoztattya azokra, a mik által Nemzetünk Diszét örökösíteni fáradozunk. — Igen is szép részbe tiszteltetél meg Kiss János Barátunktul az által, hogy Verseinek homlok lapján Te nevezted magadot. Ez által azon érdemes férfiú a midőn gyengéded Baráti érzésébül Tégedet meg tisztel — valamelj olj szépet, és olj dicsőt is cselekszik, melj nemes szívéhez illő — a nemzeti literaturá tökélléles mineműségit tárgyaván akarattya. Igaz az Barátom, hogy felettébb igen sok füg még csak attul is, hogy a leg nyomóssabb Munka is minő tulaidonba boesáttatik közre. A jó izlést egy heljes intézetű kiadás gyönyörködteletű és dicső pálják keresésire hevíti, a mostoha izlést ellenbe valóságra szokta érlelni. És így Te Barátom csak az által is minő nagy részbe érdemesiteted magadot, hogy önmön Munkáidon kívül leg jobb Iróink miveit hozzájok és dolgozásaik érdemeihez illő módon teted Hazad elibe — a jelen lévő körnak leg jobb része, a következő pedig egészen méltó képpen tiszteli és fogja tisztelni.

3. Komáromynénak ámbár az iránt már magam is irtam nékie, de se válasz, se a Tölled hozzá küldöt packetot nem vettem melj utolsót nagyon sajnállok [!]. Így bannak Barátom az olj emberek, kik a Barácsák [!] szent érzéseinek különös és kényes tisztaságáruul képzelődni nem tudván, nem értik, nem tudják, minő beceses

az, a mit az embernek a Baráti kéz nyuit. Ennél jobb alkalmatosságot válasszunk mind ketten — én a Diogenesz exemplárjaira bizonyos alkalmatosságra várok.

Haller Lászlónak, a Telemach fordítójának igen szép festet képe vagyon az Ipomnál — irtam azonnal is ennek — fel fedeztem szándékodot, és egész reménységgel vagyok, hogy eő asztot fogja e tárgyba cselekedni, a mire én kértem.

Kolozsvárt egy napot mulatván, ennek egy része, az estve pedig egészen Döbrenteinknek, ennek a tiszteletre és szeretetre tökéletes mértékbe érdemes Barátomnak volt szentelve — hányszor fordultál Te elő Barátom szívünkbe és szájunkon — képzelheted, meg adá egy exemplárját a Helmecezy hirdetésinek. — Ezen derek ember, Barátom, hirdetésibe irántad aszt tette, a mivel a szépen és igazán érezni eggyeseb — szint úgy, mint éppen az a szerint érző egész köteles személjed és érdemeid iránt viseltetni. Fogad el a leg forróbb szeretetet és háladatosságbul származó köszönetemet, hogy kedves emlékezetű édes Atyám kópit Munkáidnak eggyik kötettye elibe tészed. Öröm meg elégedéssel fog eő a dicsőültek keblébül ezen örökös tiszteletemre méltó cselekedetedre tekinteni, és nyomós törekedéseinek szép jutalmát lelmi abba. Hogy rézre metzett jól eltalált, és jól ki dolgozott kópit meg kaphasd, aszt mind néhai édes atyám tisztelt emlékezete és érdeme, mind a Te Barácságod nékem tészik tisztelt kötelelességemmé.

Senovicznak a napokba fogok írni, és uira kérem őtet, hogy apró opalokat szerezzen, meljckkel jaspeszikra [!] Lipsiaba metszett igen szép és jól el tanált képedet gyűrűbe carmasiroztassam, ez ugyan be van foglalva és gyakran hordom uijamon, de a foglalással nem vagyok megelégedve.

A sokáig Nagyságba illő fénnel világlott Nagy, ha a mindennapiság ösvényére nem tántorodott volna azon el kezdet páljárul, meljen igazi nagyságnak nimbussátul környékeztetett, az a jelenés lett volna, a mi a halandók sergibül egy se volt — de Ember eő is — és nem vala elég ereje különös ember nem maradni. Őtet már most nem szánom — a nemtelen érzéseknek és a puja emberek érzéseinek számába utalom. — Éljen Te Boldogul kedvesse szívemnek és vigasztaljen mentül előb aval, hogy már tökéletesen meg gyógyultál.

N. Almás, hol g. Wass Sámuel emlékje állani fog, fekszik a N. Wáradrul Kolosvár felé menő Posta útba — a gróf tetemci éppen az ország uttya mellett emelkedett Dombra vannak helyheztetve.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2650.

Kis János — Kazinczynak.

Édes Barátom!

Hála az élet Istenének, hogy ismét visszaadott Nekünk. De oh, ha valamely kérésem szivből származik, az bizonyjal abból, hogy ne rémítsen oly sokszor bennünket egészségtelenséged' hírével: tartsa testedet oly épségben, a' millyennel lelkedet megáldotta.

Verseimet egészen reád bízom; mert kire bizhatnám minden tekintetben jobb kezekre? Szent gondolat téled, hogy a' kézírást előre látni akarsz. De nehezen boldogúlhatsz Trattnerrel úgy, a' mint Te és én akarnánk. A' várakozás részemről igen könnyű. — Helmetzyt más tekintetben nagyon betsülöm, de írása módját nem szeretem. Jelentését még nem is olvashatám: mert leveled épen most jöve többekkel együtt, mellyek feleletet várnak; pedig holnap Somogyba és Tolnába indulok Lajosommal visitatióra, készületlen is vagyok. Isten szeressen Téged 's szeresse Teidet legszebb javaival.

Sopr. Apr. 27dikén, 1814.

K.

A' Lajos fordítását ide zárom: vagy két helyen változtatta egy derék barátja, a' ki leírta.

EMPFINDUNGEN DES DANKES

an den

Hochgebornen Herrn Grafen

Ignaz Festetics von Tolna,

K. K. Kämmerer,

von

Johann Kis,

Superintendenten der Ev. Gemeinde A. G. in dem Kreisse

jenseits der Donau und Prediger in Oedenburg;

Aus dem Ungrischen übersetzt, von dessen Sohn

Ludwig Kis.

Länger schweig ich nicht: sechs Jahr' entfliegen,
 Stets hat meine Muse still geschwiegen,
 Meines Herbstes Athem weht nicht an.
 Kann mein Lied nicht deiner Würde gleichen,
 Von dem Herzen lass dich nur erreichen,
 Festetits, verzeih' die Mängel dran.

Und wie könnt' ich sie auch ganz erreichen?
 Deine Wohlthat ist so ohne Gleichen,
 Wie die Sonne in der Sphären Kreis:
 Doch ein Engelsantlitz kann schon rühren,
 Und Gewande brauchts nicht, es zu zieren,
 Schwache Töne nicht zu seinem Preis.

Mich, den Deine Güter einst umschlangen,
 Hat Apoll aus Deiner Hand empfangen,
 Und mich auf den höhern Pfad geführt.
 Du, sein Freund, Du schätztest seine Lehre,
 Gabst dem Zögling Eurer Hand die Ehre,
 Welche Deinen Freunden nur gebührt.

Wie die Grösse Herz und Aug' entzückt,
 Wenn sie einen, den kein Adel schmückt,
 Einen Dunklern liebevoll umarmt!
 Wie erhellte mir den Pfad des Lebens
 Deine Huld! des bessern Bestrebens
 Schwaches Blümchen wuchs von ihr erwarmt!

Doch es ist nicht edler Seelen Sitte
 Etwas halb zu thun, mit muth'gem Schritte
 Eilen sie hin zur Vollkommenheit.
 Wenig schien's auch Dir, mich nur zu lieben,
 Und der Trieb, der stets Dir treu geblieben,
 Machte Dich zur schönern That bereit.

Ewig wird August in Liedern leben,
 Der Virgiln das Gut zurückgegeben,
 Das geringe, das man ihm geraubt:
 Der ihm, dass — er, fern vom Kriegesbrande
 Heldenkränze flecht' im Vaterlande,
 Kränze für die Ewigkeit, erlaubt.

Hoch wird stets Mäcenas Name schweben
Und des Ruhmes Strahl sein Haupt umgeben,
Weil er dem Horaz sein Gütchen gab.
Glänzend hat der Dichter ihn erhoben
Und es matten sich, um ihn zu loben,
Des Gerüchtes tausend Zungen ab.

O viel mehr noch sey die That gepriesen
Die mir Deine Liebe hat gewiesen,
Der ich kein Virgil, kein Flaccus bin;
Du hast mich geküsst: und dem gegeben,
Frey auf einem kleinem Gut zu leben,
Der mir alles Theure hat verliehn.

Und, als sollten Erd' und Himmel zeugen,
Sieht ein Fest, in feyerlichem Schweigen,
Froh versammelt die erwählte Schaar;
Und, ein Muster künftigem Geschlechte,
Wie dem jetz'gem, schenkst Du Freyheitsrechte
Dem, der treu in der Erziehung war.

Ewig will ich Dank dem Tage weihen!
Denn, was kann das Herz so hoch erfreuen?
Wer empfand ja Lust, die süsser war,
Als die Lust ist, die ein Sohn empfindet,
Der zum Kranze solche Blumen windet
In des vielgeliebten Vaters Haar?

Der hat alle Furien beysammen,
Der der Kindesliebe heil'ge Flammen
Aus dem Herzen riss, mit Blut erfüllt:
Satans Blut ist's, was sein Herz durchfließet,
Und dem unglücksvollen Mann entspriesset
Eine Natterbrut, die giftig schwillt.

Denn Natur, wer Deine Stimme höret,
Wessen Herz dem Himmel angehöret,
O, der kennet kein höh're Pflicht,
Als die Theuren stets zu achten,
Die mit Elternsorge für ihn wachten,
Denn vergelten kann man ihnen nicht.

2650. Apr. 27dikén, 1814.

Manchem röthe solche Schaam die Wangen,
Dass aus armen Ätern sie entsprangen,
Und enthülle ihre Eitelkeit;
Möge Vaterfluch sie nicht erschüttern,
Mög' ihr Herz nicht vor dem Rächer zittern,
Der den Spottenden von ferne dräut:

Doch nicht so, nicht so ward ich erzogen,
Andere Lehren hab' ich eingesogen,
Anders unterwics die Mutter mich,
Als dass die Vernunft ich stolz verhöhnte,
Und die Theure, die mein Glück mir krönte,
Quälte wie ein toller Wütherich.

Nein, o nein! hat Weisheit mehr erbhellet
Des Verstandes reinen Blick, und schwellet
Mir ein höheres Gefühl die Brust,
Bin ich auch in schönerer Seelen Bunde,
Fließet mir im bunten Wiesengrunde
Meines Lebens Bach in stiller Lust:

O so segne ich in allen Jahren
Die, die meines Glückes Stifter waren,
Arm zwar waren sie, doch Engel mir.
Freuden, die Zens Göttern nur erlaubte,
Fühl ich, da ich nun auf ihrem Haupte
Sehe glänzen eine solche Zier.

Kann ich anders? in dem kleinen Zimmer
Ward ich so geliebt, wie in dem Schimmer
Goldner Schlösser selten jemand war:
Und dem besten Vater auf der Erde
Bracht' ich für die Mühe und Beschwerde
Meine heil'gen Schulden meistens dar.

Edler Graf, der Welt als Muster stellet
Deine That sich dar, mir aber schwellet
Himmelstust den Busen, und beglückt
Misch' ich eifrig meine Freundenthänen
Dessen Thränen bey, der deiner schönen
Thaten edle Früchte hat gepflückt!

Ja, die That, durch die Du mich beehret,
 Gab die Glut mir, die sie stets ernähret
 Die kein Wechsel, keine Jahreszeit dämpft.
 Wie dem Vater ist Dir schon geweiht
 Ein Altar, und Weihrauch wird gestreuet,
 Bis mein Geist den letzten Kampf gekämpft.

Und die zwey Altäre seien Zeugen,
 Dass ich stets will muthig vorwärts steigen,
 (Denn es geht mir Deine Huld voran)
 Nach des Ruhmes Tempel und stets eilen,
 Dorthin, wo die edlern Seelen weilen,
 Da ich sonst mit nichts Dir lohnen kann.

Kann einst meine Leyer Herzen rühren
 Und vermag mein Geist es auszuführen,
 Oder meines Herzens frommer Sinn;
 So soll Deines Namens Ehre leben,
 Und im Herzen meiner Lieben schweben
 Bis zu fernem Ewigkeiten hin!

[Eredeti je a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2651.

Szemere Pál Kazinczynak.

April 29. d. 1814.

Edes Uram Bátyám!

Ma egy hete mentem ki Pestről 's még akkor a' Báróczi élete nem volt készen, 's tehát hamarább nem leheté küldenem rint a' mai Postán, mert Benyére kellett járnom a' Vöfely után, a' ki ígérkezett. Így nem Széphalomnak megyek. Vidát minden nap vártam Pestre itt mulató feleségével. Szabolcsba van épen most utja, ha szeretne, eljöhetne.

Trattnernél voltam. Brutalitással vettem rá hogy a' Kis msst általadja. Hétfőn jövök be ismét 's akkor veszem által; 's viszem.

Helmezi kimondhatatlanul örvend hogy Annunciátiója javallatik Édes Uram Bátyám által. De Pest itóztatóan morog ellene Hiszen úgy még senkit meg nem dicsértek; azt mondják.

Mártonnal öszvejttem. Ez azt beszéllé hogy Somogyi Gedeon a' napokban Pesten járt. Mondolatokat hozott eladni. Bár csak láthattam volna, mondék; mert, hogy öszveszidtam volna, azt tudom. Márton arra kért, hogy írjam meg Édes Uram Bátyámnak hogy a' Bátyjának Pápán semmi befolyása nem volt a' Mondolatba. Pedig, úgymond, Kazinczy azt láttatik hinni a' Ruszekhez írt levelében.

Én most a' Veres Ökörben vagyok szállva. Szomszédomban Kapitány Kúnnal, a' Weszprém Vármegyei volt Vicispány fíjával, beszéllgettem. Mint ujságot úgy mutatá a' Mondolatot 's beszélltet Somogyiról. S. úgymond togatus Deák volt, azután Kúnnál Patvarista, most Esküdt. Tanúlt, olvasott ifjú, korhely, hecticus. Legelső czélja az volt hogy Kazinczyt bántsa. Készül a' felelő elébe, mert, úgymond, Mondolatját nem hagyják felelet nélkül, ó azt tudja 's épen azért írta hogy háborút támasszon.

Horvát nincs itt. Még semmit sem írt. Ezer a' planja 's egy-hez sem fog. Én ilyen czím alatt próbálom: *Somogyi GEDEON És A' SZAMÁR*. 'S legelsőben az olvasót tanítom meg a' czím történetére 's úgy megyek tovább. Csak már rettenetes sok bajainknak végek szakadna. A' napamon csudálkozom.

A' Mélt. Grófné kezeit csókolom.

Recepisse¹ mellett jött Pestről Apr. 30dikán. A' Levél 3791 számmal vala megjegyvezve, valamint a' Recepisse is mellyet itt aláírnom kelle. Négy holnap alatt 3791. Recepissés Levél indúla-ki a' Pesti Postaháztól!!!

Vettem Máj. 3d. 1814.

Kazinczy Ferencz.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2652.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Széphalom, Majusnak elsőjén 1814.

Tisztelt kedves barátom,

Verseidet kibeszéllhetetlen gyönyörrel olvastam. Melly szép az az énhozzám írt lelkes Epistola! 's melly szépen festi magas lelkedet és a' mi korunk' fertelmességét! Hadd maradjon-meg írásban némelly

¹ Innen a pont végeig Kazinczy F. kézírása.

jóknál. Jöhet olly idő a' melly annak kinyomtatását ellenzeni nem fogja. — Mélt. Gróf Kis Rhédei Rhédey Lajos Bihar Várm. Adminisztrátor, Leopold Rendbeli Keresztes és Cs. K. Kamarás Úrnak diszes menyegzőjére irt verseden sok helytt kaczagtam. Némelly kifejezést előttem annakelőtte már mondotta az, a' ki Tőled jószágot akara vásárlani, 's meg nem foghattam, hogy Te — TE — miként bánthatod azt, a' ki feleséget vett; mintha azt venni — ha bolondúl és illetlenül is! — mindenkinek szabad nem volna. De botránkozásom elmúlt, midőn a' Versezetet végre meglátám. Szerencsés vagy, hogy nem ismered sem a' kereset kívánságait sem a' felelmet: ha ismernéd, 's vagy keresnél valamit, vagy rettegthetnél, a' megtisztelt Méltóság bizonyosan megtenné. Mert valója van Voltairnek, midőn nem tudom hol azt mondja, hogy a' nagyokon tett *csapodárkodó vágás* mindig veszedelmes: ők megértik miért nyújtatott nekik itt a' tömjén, 's azt számba nem veszik, a' vágást pedig kegyetlenül megbosszúlják. — De hagyjuk a' Verseket.

Épen azon mértékben örvendek, hogy az én Dókusomat megszeretted, a' mellyben azt sajnálom, hogy vele vendéged nem lehettem. Már fenn járok közel tizennégy nap olta; de füleim által vannak kötve, 's az illy szép napokon a' millyen a' mai első Május is vala, melly havat adott eső helyébe, kimenni nem merek. Érzem, hogy vénülök: de szerencsére csak testemben; lelkem még is ifjú, 's talán soha sem fogja elveszíteni elevenességét. Ezt nagy részben annak köszönöm, hogy kivételtem a' *Le murok*' rettegését, melly igen alkalmas elgyengíteni a' lelket. — Csak hűsz esztendeig élhetnék-meg gyermekeimnek javokra 's Literaturánkéra! Esztendeje mult April. 10dikén hogy gazda vagyok, 's mennyivel kevesebben mint Szent-Mihály!!! — és még is látszik már rajtam hogy sorsom javúl, noha egy részét az elmúlt igen szerencsétlen esztendő jövedelmének a' Haza oltárára kelle tenni, 's egy részét be a' jószágba. Literaturánkért is annyit dolgoztam esztendő olta, a' mennyit öt más esztendő alatt sem. Most jambokban fordítom Hamletet, a' Schlegel igen hív német fordításából, minthogy én angolul semmit nem értek, 's a' Schlegel fordítása fölül azt tartják, hogy az tükörképe a' Shakespearénak. Az első Felvonással holnap kész leszek. Igaza volt a' görögnek, 's igaza van a' francziának, hogy a' szomorjáték vers nélkül nem felel-meg a' saru gráviságának. A' Göthe Iphigeniája és a' Schiller Don Carlota 's Orleánsi leánya mik volnának prózában?

Láttad talán azt a' jelentést mellyet Munkáim kiadása felől Helmecezi irt, 's tudod, érzetted, hogy én azt minekelőtte nyomtatva volt, nem láttam. A' szertelen magasztalás épen ellenkező sikerű mint a' mit támasztani akar. Azzal nem gondolok. Az eszes Olvasó tudja hogy a' czél kívánta a' magasztalást. Bár el ne akadna a' szándék! De alig merem remélni, mert Trattner 400. Előfizetőt kíván, 's annyit nem kap. Épen ma vevém levelét, hogy önála magánál még csak egygy Előfizető jelent meg. Ha ez el nem sül, egyebet kell gondolnom. Úgy hiszem hogy Előtted kedves volt az a' gondolatom, hogy annyi érdemes ember' képe 's annyi Vignette adassék a' Munka mellé a' mennyi Kötet lesz. Hogy hízelkedésre ne magyaráztassék a' cselekedet, csak azoknak képeiket veszem-fel, quos iam Libitina sacra vit. —

Képzeled, édes barátom, mint olvasom most az újságleveleket. Melly váratlan történetek! Soha ember úgy nem *esett* mint az, a' ki arra a' nagyságra lépett vala fel, a' mellyen soha még ember nem látta magát. Fele ennek a' mi Planétánknak reszketett előtte, most pedig a' legkisebb teremése is a' Zoológiának kacaját üt rajta. 'S nem csak koronájától fosztatott-meg, mellyet a' valóan nagy ember nyugodt elmével nézhetne, hanem még feleségétől, még fijától is; 's barátjai közzül hány marada-meg mellette? Az ellene lángot vetett düh annyira megyen, hogy neve mindenűnne lekarcoltatik, még a' hol az a' mit tett, javára volt is annak a' népnek, mellynek koronáját viselte. — Én azt hittem hogy az az ember imádtatik a' maga népe által, 's nem tudtam annak hitelt adni, a' mit Kézytől hallottam, a' mit Te mondottál; azt hittem, hogy az a' dicsőségért élő haló nép minden szerencsétlenséget, minden csapást eltűr, ha emlékezik mit köszönhet ennek az embernek, 's most látom hogy nagy csalódásban voltam; látom azt, ha azt mondom is, hogy némelly vád ellene a' történetek' és a' jelenvaló ínség' szava, 's viszont őtet is kellene hallani, hogy a' dolgot igazságosan megítélhessük. — Nagy a' bosszu a' mellyet szenved, 's gondolom hogy ő most épen úgy bánja megbizonyított szerénységét, mint Brutus bánta-meg, de már későn, hogy a' Cassiusz' tanácsát nem fogadta 's Antoniuszt nem idvezitette. Azonban más részről az is való, hogy a' szövetséges Fejedelmek sok váratlan nagylelkűséget követnek. Napoléon nagy bizonyosságát adja, hogy a' Despotism maga alatt ás vermet. Ha a' 36 millióból álló francia nép, és a' nép' Elsőji 's Jóji 's Tudósai őtet szeretnék volna, ő most is a' trónon

ülne, 's Francia-ország tudta volna azt tenni a' mit Spanyol-ország tett öellene. Nekem úgy tetszik hogy Talleyrand meghasonlásban volt vele a' miolta hivataláról lemondott, és hogy a' Svéciai Korona-örökös 's Moreau és a' külső Fejedelmek ezek által meg voltak kérve, hogy őket Napoleontól megszabadítsák. Sokat elmékedem magamban, mi indíthatta arra Napoleont, hogy ő magát a' törvény felett valónak képzelje, 's úgy hiszem, hogy úgy tartotta, hogy a' Haza olly állapotban volt, mint Róma akkor vala, midőn Dictátort tett, 's ha kivihette volna plánjait, 's nyugtot érhetett volna, mely neki is kedves volt volna valaha, elállott volna dúlongásaitól. De ne feledjük, hogy én Széphalmon, Te Szent-Mihálytt mind ezekről igen hijanosan ítélhetünk, 's bizzuk Isteneinkre hogy tegyék a' mit jónak látnak, mi pedig várjuk a' dolog' kimenetelét nyugodalomban. — Hogy a' lelki isméret' szabadsága és a' sajtóké fenn-tartatott, annak szívesen örvendek.

Mi Újhelyben Máj. 6dikán tartunk Gyűlést a' Követek kinevezése eránt, a' kik Fels. Urunkhoz küldetessenek, 's 11dikben a' Deresényi Ferencz és Szemere Klára, 15dben Szemere Pál és Szemere Kriska menyegzőjét üljük. — Élj szerencsésen. Maradok szíves tisztelettel

örök híved:

Kazinczy Ferencz mpr.

[Fredelje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2653.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kolozsvár Majus 5dikén 1814.

Nagy érdemű Tekintetes Úr,

Mihelyt utóbbi levelét vennem szerencsém vala, örömmel eltelve válaszolni akartam, de várék, gondolván a' Nyomtató biztatása szerint, hogy tíz napok alatt a' Muzéumot is küldhetem. Napról napra halada az olta az irás, ámbár lelkemben, szokásom szerint, mindég irtam az én melegséggel szeretett Kazinczynak. - El valahára készen a' Muzéum első füzeté. Fellevéni magamban rég, hogy az első füzet, melly Kolozsvárból kimégyen, Széphalomra lesz küldve, 's íme küldöm. Ma este kapék húsz példányt készen a' Könyvkötőtől, 's még csak Wesselényi Miklósunk vitt-el magával

vacsora előtt négyet, 's én addig le nem fekszem, míg ezt el nem igazítom. Kimondhatatlan öröm lesz nekem, ha Széphalmon kedvet talál, 's ha a' Tekintetes Úr nem tartja az Intézetet méltatlannak, hogy belé több darabokat is küldjön. Szeretett eddig a' Tekintetes Úr a' barátságos meleg szívért, 's azért, hogy a' Jót én is akartam, most megérdemelhetem é a' lélek javallását, a' lélek munkája által, nem tudom.

A' második füzet azért jő-ki csak Novemberre, mivel a' befűket még is pótolni kell, 's hogy a' jövő nyáron Magyar Országra megyek 's Széphalmot ismét látni fogom. Nem hittem többé ezt az örömet, 's ismét megleszen. Julius első hetében indulunk Wesselényi Miklóssal 's Patakyval. Utunk lesz Zsibó, Kraszna, Álmosd, Debreczen, Tokaj, S. Patak, Széphalom. Csak azt akarnók tudni, ha Juliusban otthon lesz é a' Tekintetes Úr? — Széphalomról Bártfa, Eperjes, Kassa, Jászó, Aggtelek, Szilicze, Miskolcz, Eger, Hatvan, viszen Pestre. Onnét Székes Fejérvár, Veszprém. Innen én Atyámhoz megyek. Wesselényi Füredre, Keszthelyre, Niklára, Sümegre, 's hozzám. Atyámtól Sopronyba, Eszterházára, Bécsbe. Onnét vissza a' Duna mellett 's Pestről Kecskemétnek, Mezőhegyesnek, Aradnak, Világos várnak, N. Váradnak vissza. Lajosom addig Anyjával lesz. A' legszebb út, három egymást szerető barát felváltott társaságában. Wesselényitől 's Patakytól tisztelet addig is.

Báróczy életét tegnap estve kaptam, hátra maradt munkájival. Ma dél előtt 's ma este is olvastuk Wesselényivel. Abból, azok a' kik látnak, sokat tanulnak a' Literatúra javára. Némelly gondolati-mat, a' szavakról közlebbi levelemben feltenni bátor leszek.

Lajos öleli a' Tekintetes Urat. A' Széphalmi Grófné kezét tisztelettel csókolom.

A' Magyar Literatúra 's a' Recensió alá tett jegyzés, remény-lem engedelmet talál.

Vagyok mindenkori hív tisztelettel és szeretettel

a' Tekintetes Úr'

barátja

Döbrentei Gábor mk.

Micsoda. Kéziratokat parancsol a' Tekintetes Úr, én örömmel szolgálok, csak tudjam, miben?

A' Tekintetes Urnak minden Munkájira eddig elé 8 Előfizetöt szerzettem. — A' Muzéum képével nem vagyok megelégedve.

Némelly nyomtatásbeli hibák is vagynak, melyeket a' legutolsó correctura után is a' Nyomlató meghagyott.

Döbrentei G. későbbi jegyzete a levél első lapja szélén:

Magam sem emlékszem, hogy lehet itt a' Muzéum Iső füzetének [1] csak ekkor szólanom, holott Bersenyi arról már 1814b. januar 5d. ír, és az előbeszéd 1813b. Nov.-ban nyomva. D. G. 1814

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2654.

Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak.

Drága Tekintetes Úr!

Kegyes Jól-tévő Uram!

Nagy szerentsémnek tartom, hogy a' görög Epigrammákat a' Tekintetes Úr kegyességéből el olvashattam. Tetszettek közülök sok darabok, mint a' milyenek nevezet szerént a' LXII-dik a' 182-dik lapon: *Ἐγρον, ὦ α' Ζαῖσε* — 's. a' t. a' LXIX-dik a' 286-dik lapon; a' XXV-dik a' 202-dik lapon; a' XXVI-dik a' 203-dik lapon; a' XLII-dik a' 209-dik lapon, és mások, a' melyeket elő számiálnom hosszúság volna: mindenek felett pedig a' XLI-dik a' 174-dik lapon, melyre a' Tekintetes Úr figyelmessé tenni méltóztatott. Mostan azért, minckutána el olvastam az egész könyvet, — vissza küldöm azt épen olly alázatos köszönettel, mint a' milyen gyönyört vevék annak olvasásából. —

A' Nagyságos Vay Ábrahám Úr levelét vettem, 's jónak ítélem azt közleni a' Tekintetes Úrral is, hogy méltóztassék belőle által látni, mit lehessen reménylnem, vagy mit kelljen tennem. Nekem csak ez a' jegyzésem reá, hogy Ó Nagyságának igazsága vagyon, midőn bennem látatlanban, 's ismeretlenben kételkedik, 's hogy a' *nonnullae prematur in annum*-ra emlékeztet. Az a' gyönyört önnönmérséklet pedig, — melyet Ó Nagyságának azon bölts tanátsa: hogy a' könyv a' Tekintetes Úr neve alatt, — az Ó Nagysága neve pedig a' Tekintetes Uré mellett, tsupán említőleg jelenjék meg, — eléggé meg bizonyít, nekem annyira tetszik, hogy azt minden segedelemnél többre betstülöm. Úgy látom annakokáért, hogy nints egyéb hátra, mint tsupán ez, hogy a' Tekintetes Úr kegyességét ezen részben is meg nyerhessem. Méltóztassék a' Tekin-

teles Úr olly érzékeny szívvel venni, 's fogadni tsekély ajándékomat, mint a' melly buzgódo Lélekkel, 's teljes örömmel adom azt. Ha ebben el érem szándékomat, 's meg nyerem kéresemet, tökéletesen meg elégedem, mivel tudom azt, hogy a' Kazinezi' neve munkáinak mindenha hatalmas Géniusza lejjend. Hogy pedig a' Nagyságos Vay Ábrahám Úr szemérmes kívánságának is eleget tegyek, — nem hallgatom el az Ő Nagysága nevét sem. Egyik név az egyik, — nevezetesen a' 'Tekintetes Úr' az első; — másik a' másik lapot fogja el. E' végre kérném alázatosan a' 'Tekintetes Urat, méltóztatnék nekem mind kétrésztől azon illendő nemzeti, 's polgárendi tiszmet, vagy nevezetet meg küldeni, hogy sem meg ne sértsem egyikeket is, sem hizelkedni ne látassam egyikeknek is.

Tekintetes Szemere Pál Urat nagy szerentsémnek tartanám tisztelnem, — ha most, mikor 13dik vagy 14dik napján a' folyó Hóldnapnak, Patakon menend keresztül, látnom lehetne! —

Még egy alázatos kéresem a' 'Tekintetes Úrhoz — ha az elő beszéd vagy sok, vagy szürös helyvel helyvel, méltóztassék meg mondani reá Crisiszét a' 'Tekintetes Úr, — vagy minden hirasás nélkül ki húzni belőle azt, a' mi a' 'Tekintetes Úr vajt füleit meg sértheti. —

A' Zennovitz Professor Úrra szóló Epigrammát, mivelhogy annak keménységét magam is érzem, vagy egészen ki hagynám, vagy költött névre forditanám. E' helyett: Zennovitz ért hozzá, — lehetne tenni —

Steiner tud hozzá. s. a' t. — vagy más akármí nevet. —

Napóleonra sok kemény Epigrammákat olvastam, latán, francz, és német nyelven. — én ezt a' magyart írtam reá:

Ember vólt Bonapárt, mikor olly nagy póltzra emelték
Érdemi. ember vólt, 's nem tsoda, hogy le bukott.

Ezzel alázatosan engedelmet kérvén a' 'Tekintetes Úrtól hosszas alkalmatlan Levelémről, — ajánlom magamat a' 'Tekintetes Úr Kegyelmebe, 's maradok

a' 'Tekintetes Úrnak mint Kegyes Jól-tévő Uramnak S. Patakon 1814dik esztendőben Május 10dik napján

alázatos szegény szolgálja

Tóth László mk.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 30. sz.]

2655.

Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek.

Lasztócz Máj. 16d. 1814.

Tisztelt barátom,

A' Báróczy Munkájának négy utolsóbb Kötetét itt küldöm. Szemere Pál barátomnak lakadalma alatt írom e' levelemet, és ezért megyen levelem 's csomóm bépecsétlés nélkül; e' zajban lehetetlen volt be is pecsétlenem. — A' Báróczy Biographiáját, kérek, olvassd-meg haladék nélkül. Ezen négy Kötettel együtt vészed a' 3dik és 4dik Kötetnek egyik újra nyomtatott ivaikat. Ezeket ragasztassd az előbbi kötetekbe a' magok helyeiken; kár volna ezen újra nyomtatott két ivnek elvesznie. — Szemere Pál és Szemere Chrisztin tegnap, Dercsényi Ferencz és Szemere Klári pedig Azarban Májusnak 11dikén tartották öszvekelések innepét, temérdek népség' jelenlétében. — Élj szerencsésen. Ajánlom magamat nagybecsű barátságodba 's maradok

örök tisztelőd:

Kazinczy Ferencz mpr.

Kivül:

Méltóságos

Gróf Dezsőffy József Urnak, Szent Mihály Urának etc.

Szent-Mihály.

A' Báróczy Munkájának négy utolsóbb Kötetével.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 32. sz.]

2656.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordas, 17-a Maji 1814.

Tisztelt Barátom!

Tőlem leg újabb vett leveld Apr. 24kéről van datalva: a' mikor már a' Discursiok eleibe irt levelet vetted volt. Imhol újra most, a' római steif orthographiat a' mái kényesebb geniushoz szabva: melj szerint még a' DEVST is deusnak kell írni. Nem változtattam benne; tsak adtam hozzá. Irtam vala, hogy a' philos. és

theol. Themakat Caputonként vettem fel: ide is van egy mellékül téve *De libertate hom. morali*. Én attól minden ítéletek ellenére is el nem állok már, hogy deákul folytassam, közönségesebb nyelv a' Tudósoktól [!], még is a' Vulgus el van tőle rekesztve. Ezek a' Caputok meglehetősen esomóra fognak nevedezni, 's mint Homogeneumok a' Discursiókkal inkább öszve illenek — de philos. trigon. Epitaph. — deák, német, magyar Előadás — mitsoda tarka valami lenne? azt mutatná hogy az ember mindenét fel tette a' kotzkára. Ugy is a' Trigonometriai Aufsatzot inkább tetetném egy Litterarische Anzeigebe. — Valamint azt a' kis darabot: Summarische Deduction der menschlichen Bestimmung. Inkább illik hogy az Epithaphium is magára külön jöjjön ki. A' halotti Orációkat is szükségtelennek látom újra ki nyomtattatni. A' meljeket ez után irok, jobbak és szebbek 's tökéletesebbek is lesznek. — Hijába mondja K. hogy mind csak egy kerek vágásba járok. Mit teszen ez. — Egy bakot nyuzok — vagy inkább egy Systemát tartok? én az utolsót értem, 's meg nyugszom rajta.

Levitas volna a' philosophiában a' principiumokat cserélgetni. —

Egy dolog mind a' szivemen van, — csak ki mondom már: Mi az, hogy te egy kommat sem akarsz változtatni írásimban? Ezt én nem köszönöm meg. Elismérem én a' magam' gyengeségét, 's nem bizom ugy magamhoz, hogy szükségem Reád ne lenne. — Nem csak az Interpunctio, hanem Transpositio, a' hol látod, hogy a' Numerus kívánnya, szabadságodba légyen, erre szentül kérlek. — A' praefatioba, a' helyett *innotuitque* jobb leszsz — *patuitque falso habitos deos esse*. Az *innotatio* vim neutrius, verbi habet cum Nominativo construendi.

A' Barcsai képét nem láttam; de ugy tudom fiatal kori kép, 's Gárda formába: a' mit iránta parantsolsz, munkás leszek teljesíteni.

Óhajtvá várom a' Biographia látását. A' Helmezy Prof. jelentésére [!]. Ugy láttszik ötét a' *Mondolat* is fel tüzelhetette, hogy egy Gegenstücköt tsináljon — én nagyon meg vagyok elégedve.

Ugy hallom Döbrenteynek is ki jó Pünkösdre egy köttettye.

Milyen idő jár nálatok? Nem szó szaporításból kérdezem, mert itt az el mult hét csak nem téli idő volt — havazolt, hideg szél fuvallott, 's a' Solstitiumhoz olj közel!

Mit akarok én még már régen kérni Tőled? Ha meg szerezhettem volna a' Bethlen Gábor Iconját; ugy kértelek volna bátrab-

ban, hogy Te is rézre mettszett *Képedet* nékem küldenéd meg. De is meg van azon vágyódásom; tsak hogy nints annyi bátorságom mellette. Légy egészségben.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2657.

Radó Sándor — Kazineczynak.

Tekintetes Tábla Biró Ur,

Kiváltképpen Nagy érdemű Jóakaróm!

E' folyó esztendőben 27dik aprilisban irott Úri betses levelét a' Tettes Úrnak mái napon egész Tisztelettel vévén, arra, a' barátságának titkos Petyéttye alatt, e' következő feleletemet adni szoros kötelességemnek tartottam.

1. A Mondolat napfényre való bótsáttásának első számu és egyedül ész nélkül zajgó indulatokból álló Machinája vótt Tóth-Vázsonyban lakozó Oroszy Pál Ur Weszprém vármegyei ritka fogu, tudatlan, de egyébbiránt fetyegő nyálu (mellyek physicabéli valóságos alkuttatásának tulajdonságai) Stentor Tábla Biró, köptzös, alatsouy természetű 52. esztendős emberke, Refórm. Ez Somogyival egy árkusból álló Laistromot, melyben a' bé kapart pénzt bcírták, Weszprém városában széllyel bórdozván, úton s út félén tsalárd festésekkel a' készéttendő Mórdolatra pénzt kóidúlttak. Magam is vélek egy bizonyos Háznak údvarán ószve-találkozván, azon hazugsággal, hogy Somogyi a' Magyar Litteratúrának gyarapéttására fog igen szép munkát a' Mondolat alatt kiadni, rá veteltem arra, hogy 10 váltó forintokat adtam légyen Somogyi Gedconnak tüstént. Hogy azomban a' Mondolat ki nyomtattatván Vátzon, vagy hó, azt bizonyossan nem tudom, kezemhez is érkezett, annak tábláit le szaggattam és a' Tettes Úrnak tiszteletből elküldöttem, Somogyinak pedig megírtam, hogy életemben sóha semmi pénzemet oly gyalázatosan el nem tékozoltam, mint a' Mondolatra állórtzássan tőlem ki tsaltt 10. forintokat.

2. Fellebb meg nevezett Oroszy Pál Ur, mostani Tóthvásonyi Refórm. Predikátor Fábíán Jóseff, ki Somogyi Gedconnak testvér Nényjét vette el már régen, és Márton *Jóseff** Pápai Professor

* E nevet kijavította Kazineczy F. *István*-ra.

különös nagy Barátságban élvén, a' metzést Bétsben ott lakó Mártony József Úr által tétették meg.

3. Sómogyi Gédeonnak régen meg hóltt atya vóltt Tóthvásonyban és Köveskálón Predikátor, ez meg halván, minekutánna Gédeon mint ez előtt Pápai Professor Látzai Úrnak Tanétvánnya Imposturaiert a' Collegiumból kitsapattatást érdemlett volna, Látzainak azon akkori pártfogó szavaira, (egy Turóért az ebet nem ütök agyon, hadd mennyen, majd észre jöhet) Pákozdi helységbe küldtetett el Rectornak, de itt sem tölthetett több időt egy esztendőnél, mert a' nagy s rendkívül való álom mial szünet nélkül kábulásban és részegségben lenni láttatván, határozatlan dúrva kevélységét és zabolátlanságát a' Helységbeliek el nem szivelhették, 's rajta kiadtak. Inénd T. Kún László Ellső All-Ispány Úr mellé Irónak álván, enyhány esztendők múltva prókatori Diplomára szert tett és már azt 'sebjében hordozván nem agens Prókátor, hanem 3. esztendőktül főgva Vármegye Eskütye Vice Biró Kún László Úr mellet. Somogyi Gédeon nótelen, 32. esztendős, Tóthvásonyban igen tsekély Jósza-gotskáján az anyjának, azzal 's testvérjeivel egy kalvibában sénéldnek. —

Ezeknek ki nyilatkoztatásával magamat Úri Szívességében ajánlván tellyes tisztelettel vagyok

A' Tettes Úrnak

alázatos szolgája

17dik Máj. 1814.

Szentmártonyi Radó Sándor mpr.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 29. sz.]

2658.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Máj. 18d. 1814.

Kedves barátom,

Tegnap eggyszerre két levelét vevém Trattnernek. Az eggyikben Biographiák' irására hív-meg engemet is; a' másikban képednek próbanyomtatványát küldé-által, és a' Kininger által tusehban rajzolt Socrateszt a' leples Gráziák' grouppja előtt. — Képeddel nagyon meg vagyok elégedve. Az ábrázatot igen szerencsésen találta-el, és rajta *kényes kézzel* dolgozott. Melly szerencse, hogy megengedted, hogy Niedermann fejer cravátot adjon a' festésnek, és ingbodrot!

Az elvette azt a' *szomort*, melly a' képnek igen nagy kárára volt volna, és a' Grátziáknak kedves Superintendenst csak egy vad idők' Theologusának fogta volna nézethetni. A' képen nincs semmi igazítani való mint a' homlok' hajai, mellyeket Niedermann nagyon a' füsü vonásai szerént festett, és nem úgy a' hogyan azt neki a' Mesterség sugallhatta volna. Igen boglyosan, fürtökbe verve, azt sem Te nem óhajtanád, sem én nem óhajthatom, hogy abból valami **igen is új módís** Papot ne gondoljon, a' ki meglátja. De csakugyan kérni fogom a' Metszót, Neidl-t, hogy azon valami kevéskét változtasson. A' püdert is elhagyatom. Az kárt tesz a' képnek — még az elevennek is — 's olajban vagy rezen az embert korosabbnak gondoltatja. —

Trattner azt kívánja, hogy küldjem meg az alá-írást.

Az ez lesz:

KIS JÁNOS.

Született Septemb. 22d. 1770.

Superintendenssé választott Jún. 23d. 1812.

Ezt az utolsó sort azért, mert talán helyén kívül állott volna még a' kép alatt is, mint a' czimlapon bizonyosan, nevednek akár előtte, akár utána a' *Superintendens* nevezet. Osztán így látni fogják, hogy méltóságodat nem öreg korodban érted-el, mint közönségesen mások. —

A' Kininger' rajzolatja olly szép, olly bölesen dolgozott, hogy felsikoltottam örömemben midőn megpillantám. Három szép leány igen is nagyon béleplezve áll a' plinthen, rózsákkal megkoszorúzva, csak az arcz 's csak a' nyak (nem a' melly is) 's csak a' lábak' végei vagynak lepel nélkül, 's az egyiknek az egész jobbjá; 's a' Philosoph egy karszékben ül előttök, bajját a' szék' karján nyugtatja, jobbjával pedig a' szerént fogja be szakálát, mint Cicero szokta volt az állát megmarkolni, 's szeméit a' grouppra emeli. — A' szobor megett egy iv csinál nyilást, 's bokrokat enged látni. — Jobb, értelmesebb, ügyesebb Mívész' kezébe nem juthatott a' rajzolat. Lelkére kötöm Trattnernek, hogy el ne hagyja rontatni a' Metszővel.

Nem felelsz azon levelemre, mellyben tudósítalak, hogy Horáztod elébe ezt gondolám réznek: — Horázt házi könnyű öltözetben, és így tóga nélkül, bal kezét fárán nyugtatván, lenyúl a' göröngyért,

's azt szántóföldjéről kilöki. Ridet vicini glebas et saxa moventem. Minthogy Horátz arra nézett, hogy

melior sit Horatius, an res?

ez a göröngy kihányása a lelkesebb Olvasóval kitaláltatja, hogy ő lelkéből is épen úgy igyekezett kihányni a göröngyöket. A rajzolónak bőv. útastást adok: p. o. hogy Horátz 40—50 eszt. között volt, hogy kicsiny volt és húzni kezdő, hogy göndör de ritkúlo haj kell, hogy nem kell süveg, kalap etc. toga; hogy a kinézés a Tiburi. — hegy, völgy — hogy az aljban egy nem mostani Architecturájú falusi ház álljon, 's olasz-fákkal: olaj, pínia, platanus etc. —

A második kötet címlapjának tulsó oldalán megmagyaráztatik, mit jelent a kép; meg fog a harmadik Kötetén is. — 'S ennyit a képekről.

Szemere Pál Máj. 15dikén virrada-fel felesége oldala mellett. Számos vendégek gyűltek-össze, de a kik az én barátomnak ily nap, a midőn az eszes ember maga szeretne lenni a mátkával, nem voltak kívánatosak. Kénytelen vala Napa és felesége 's sógor asszonya szeszének engedni, 's kinjában ő is forgatta tánczosnőjít. Én magam is tánczolék, de csak a Menyasszony anyai nagyanyjával, 's két éltes Asszonysággal. — Feieségem rhenmatismusban feküdt ide haza: de lánykám ez nap és itt — az anyja neve napján — tánczola köz helyen életében legelőször. — Szegény Pali! nem jobb volt volna e minden tekintetben a napot esendes örömek közt tölteni-el, 's a mit 102 vendég 's annyi cseléd és ló megemésztett, az erszényben hagyni, 's rajta gazdaságbelit szerzeni! Ily bohóságokat követtet-el az emberekkel a góg és a kislelkű irigykedés — mert negyed nappal ezelőtt a húgom' fija, Deresényi Ferencz, a Zempiényi első V. Isp. Szemere István és Márjási Klára szép leányával hasonló vesztegetéssel tartá lakadalmát. —

— Szemere hozta-fel Verseidnek két Kötetét, 's azt is nem különbben mint minekutána Trattnerrel magát kivészekedte, 's megígérte hogy lakadalma után mingyárt vissza adja neki. A 3dikát a Censortól vissza nem vehették. Ezen levelében is sürget Trattner a leküldésre, 's igéri, hogy igen szépen fogja nyomtatni. — Szemere nek izléséhez a Literaturában és Nyelv dolgában (nem a festésben is) én annyit bizok, mint a magaméhoz: nem tehetek tehát egyebet mint azt, hogy kezébe adom Indexemet, 's reá parancsolok

barátságunk' jusán hogy a' 3dik Kötet verscit is ezen két Kötetbe rakja-be, nem csak a' *Te akaratodat* követvén, hanem azt is, a' *mit maga ítélend jónak*, mert a' Te akaratodban *nyilván hibák* vannak. Tudod hogy ezen szép műveket úgy nézem mint a' miket Néked is irigylek, 's bízatsz hogy hűséggel teszek-meg mindent. Légy tehát gondok nélkül. Szemere tudósítani fog. -- Három Kötetnél többet nem leheté tanácslanom, mert úgy még egy réz kellett volna. Elj szerencsésen.

Az Előbeszédet Verseidhez még meg nem irtam. Lajos venni fogja tőlem a' Báróczi' Munkájit. De te addig is olvassd-meg Biográfiáját. Szemere viszi azt Sztrokaihoz.

Muzáronodban lap 130. az Első Könyvben ki nem pótlád egy distichonodat: *Illyen tiszteletet méltán érdemlettél. Jó barátok valánk.* Itt elkezded a' correcturát, de az csak e' négy betüből áll: *'s te m.* Ezt követi e' sor: *E' szép aranylánczban, melly köt csak lelkeket.* — Pótold-ki tehát, és küldd-meg Trattnernek vagy Helmezinnek vagy Szemerének.

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2659.

Kazinczy — Kőlcsey Ferencznek.

Széphanom Máj. 19d. 1814.

Édes Uram Öcsém, kedves barátom,

A' mi Szemerénk Május tizedikén virrada-fel legelőször felesége oldala mellett. Máj. 14dikén már néhányan öszve gyülekezénk Lasztócson. Feleségem beteg volt, 's nem leheté jelen. De őhelyette a' leányom vala ott. Ezt 11 óra tájban elnyomta az álm, 's kénytelen valék vele szállásomra menni, 's így nem leheték ott midőn némely pajzán férfiak, házasok és nőtelenek, 's némely pajkos Asszonyok a' Völegényt egy ágyba vivék a' Menyasszonnyal. A' mi Palink ezt a' scént másképen ohajtotta volna. Nem szeretle azt is hogy egy neki oly nevezetes napot a' gőg és a' lelketlenség 102 vendégnek jól tartására 's tánczára profanálta, holott ő azt magának szeretle volna élni. De a' füst nagyobb némelyeknek szemcikkben mint a' boldogság, 's a' Menyasszonynak producálni kellett a' gyé-

mántot, gyöngyöt, 's hosszú farku biborszín selyem ruhát a' drága esipkével. Szántam Palit, a' ki nem tuda mit csinálni egyebet, mint előkapni a' ki kezébe akada, 's kerengetni a' tánczban. Ha a' Pataki és Regéczi Dominiumot nekem ajándékozná is Herceg Brezenheim, én a' leányomnak nem adnék ilyen lagzit. Eggy két barátom volna vendégem, 's leányomnak 's vőmnék engedném e' napot minden boldogságaival. Inkább azután egy holnappal tánczoltatnám meg a' vidék' ifjait 's leányait. Hetedfél esztendő leányomnak ez a' Pali tánczos napja az által lett nevezetessé, hogy ő köz helyen itt tánczola legegélbb, még pedig Sophia' napján, az anyja' innepén. Én is tánczoltam, de csak a' Menyasszony' anyai nagy anyjával, a' ki talán 70 esztendő Asszonyság, 's két vagy három tisztos öregedni kezdő Asszonyságokkal. —

* Más nap délig még ott mulattam, 's úgy jöttem-el hogy ez úttal a' mi Szemerénket többé meg nem látom. Ő talán holnap indul Péczelre, 's viszi feleségét. A' Napa lekiseri. — Ez példás feleség volt, nálamnál ifjabb 's ámbár tüdeje nem egészséges (hektikás), még sokáig élélhet. Palinak szeretném, 's szeretném mindennek, a' ki házasodik, hogy a' feleséggel se Ipat, se napat ne kapjon. A' legjobbal is van néha egy kis baj. Sugallani szeretnek, tanításokat adnak, 's azok ritkán idvességesekek.

Harmad nappal élébb, tudnillik Május 11dikén, Azarban, ide 3 mértföldnyire, tartánk egy más lakadalmat; a' testvér húgom' fia Deresényi Ferencz elvette a' Zempl. Vármegyei Első Alispán Szemere István Úr 's Máriási Klára Assz. Klári nevű igen fiatal, igen erős testű, igen szép lelkű 's arczú leányát. Ott 142 vendég állt az asztalnál. Estve a' tánczosok a'ig tudtak forogni a' sokaság miatt. Sok fej és nyak, sok fül és kéz volt itt is gyémántos. Nem kevés volt a' kire egy francziának szavát én is elmondám: *Inkább venném a' kantárt, mint a' szamarót.* A' közönséges szükségben nagyon a'bs techen d volt ez a' sok drágaság és dőzsölés, a' jó gondolkozásnak' szomorkodásában nagyon az volt ez az ugrádozás.

Melly igen szerettem volna ha láhattuk volna Uram Őcsémét. Emlegettük Palival, mind a' barátság' érzéseivel mások előtt, mind midőn Literaturánkról folyt kettőnk közt a' szó. Pesten és túl Pesten rendesekek történnék. Szeretném ha Uram Őcsém láthatná Emydicét, az az Virágnak ez idén született leányát. Pali nekem arról holmit sugdosott-meg, mellyet én is sugva mondok Uram Őcsémnek. Inkább szánom Viragot mint hogy azt mással, akárki

legyen az, tudatni akarhatnám. — Horvát István fel akará verni Virágot poetai lethargiájából, 's hogy felveretthessen, Berzsenyinek verseit magasztalá Virágnál. Virág így egészen Horvátban él most. Urit enim fulgore suo —

Virág irigyen nézi hogy Berzsenyi közönséges tapsolást nyert. Mert valljuk-meg, ha Berzsenyiben sokat nem szeretünk is, ő benne sokat lelünk a' mit szeretni, csudálni, tisztelni kell. -- V.t az is bántja, hogy a' Tövisék és Virágok felől valaki (nem tudom ki) Bécsben azt mondá Ferenczinek, hogy az das geistreicheste Werk, das je aus der Feder eines Ungarns gekommen ist. V. tehát nekem — a' kit ő szeret! bizony szeret! — 's Berzsenyinek dőféseket ad Eurydicében.

Víg, nyájas, csendes — tudnillik Eurydicese (nem úgy mint a' Berzsenyi Múzsája) — *nem tud haragunni, morogni Mint Xanthippe; folyó, tiszta beszéde vagyon. Senkit meg nem szól; kiket ismer, örülteti tréfás Énekivel.* Ez a' Tövisék Múzsájának szöll, úgy mondja Szemere.

Lap 12. áll egy versezete: Történet. *Rodopeque et caetera graeca.* (Én és Berzsenyi.) — *A' tüzes Ethnának meredek tetejére felültem* (Ethna. Czélzás a' Dámák Kalendariumába felvett darabomra.) -- lap 13. *aetheri szárnyán* (Berzsenyi.) — Én meg nem foghatom, mint férhet irigység nagy ember lelkéhez. Pedig V. bizony nagy. -- De így jár az ember, ha magára nem vigyáz.

Kondé nekem is küldé egy Rájnis által fordított Georgicát. Van néhol benne érdem, de vad! vad! vad! — Gottschéd és Neukirch az ő emberei. És ezt 1814ben!!!

Kis Jánosnak tegnap előtt kaptam-meg rézre metszeti képét hogy ha hibát lelek, mutassam-ki. — Igen jó. — Verseinek második kötete előtt egy réz lesz. Socrates a' maga által faragott. Gratziaák' szobránál. Igen szép. A' 3dik kötethez Horáztot rajzoltam: *Rident vicini glebas et saxa moventem.*

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Széphalom, den 19. May 1814.

Theurester, geliebtester Freund,

Seit den 11. May wohnte ich zwey glänzenden Hochzeitsfestivitäten bey; aber meine Seele drückt ein Schmerz, der durch nichts erheitert werden kann. Den 11ten ward mein Neveu Franz Déresényi mit der an Geist und Körper sehr schönen Tochter unsers ersten Vice-Göspanns Stephan Szemere und Clara Máriásy (einer Tochter des Ladislaus und . . .¹ Horváth Stansith aus Márkusfalva) copulirt, und den 15ten May erwachte mein Freund Paul Szemere, der Dichter, an der Seite seiner Frau, Christine Szemere in Lasztócz, das erstemahl. Dort sassen 142 Gäste an der lucullischen Tafel, hier 102., und abends ward hier und dort getanzt. Wie abstechend die Pracht, die viele Diamanten und die Röcke mit ellenlangen Schweifen, mit ellenlangen Spitzen besetzt, und die allgemeine Klage von Noth! — wie abstechend das Springen und Hüpfen und der Wurm der in mir nagt! — —

Szemere brachte mir Virágs Eurydice (so taufte er seine dieses Jahr gebohrne Tochter) und Rájnis's Georgica. Schön gedruckt beyde: aber!!! — der grosse Mann Virág ist klein, Berzsenyis Ruhm und Glanz schielend, anzusehn. Selbst mir gibt er versteckte Stiche. Ich liebe ihn nicht weniger wie sonst, aber sehe ihn mit dem freundschaftlichsten Bedauern an. Jemand, dessen Namen ich aus Freundschaft verschweige, wollte ihn dadurch aus seiner poetischen Lethargie wecken, dass er Berzsenyi hoch pries, und ihm erzählte, jemand in Wien habe von den *Tövisek és Virágok* das Urtheil gefällt, dass noch kein geistreicheres Werk aus der Feder eines Ungarn hervorgekommen sey, — und nun zieht Virág wider Berzsenyi und mich auf eine kaum errathbare Weise los. *Seine Muse kränkt niemanden*, sagt er, und er erwähnt in einem Gedicht seines Wiener Rec., der gesagt hat, er fange an sich zu vernachlässigen — welches gewiss wahr ist. Seinen Episteln in der Eurydice fehlt es

¹ Az eredetiben is fgy kipontozva.

gänzlich an Inhalt. In der an mich gerichteten ist platterdings nichts, als *dass ihm der Zahn wehe gethan hat*. — Manche sind absichtlich unverständlich, weil sie hämisch sind. Diess kühlte sein Mütchen.

Vorgestern erhielt ich von Trattner in Pesth Kis's Portrait durch Neidl gestochen. Sehr, sehr schön! sehr ähnlich. Aber der Mahler gab ihm einen Minoriten Haarputz, und der Puder auf der [!] Scheitel erinnert an den Nimbus eines heiligen Bildes. — Auch schickte mir Trattner zur Einsicht Kiningers Zeichnung zu dem 2ten Band seiner Gedichte. Kininger executirte meine Idee göttlich. Socrates denkt in den Anblick der durch ihn geschnitzten Gruppe der bekleideten Grazien [versunken] über den Einfluss der schönen Wissenschaften auf das Herz. — Vor dem 3. Band soll Horatz gezeichnet erscheinen, wie er zu Tibur Klotzen und Steine aufklaubt und sein Feld reinigt. *Rident vicini glebas et saxa moventem*. Diesen Gedanken gab ich jetzt Kininger auf.

Cur me querelis exanimas tuis? Möchte ich Sie mit Horazens Worten fragen. Die Ahnung Ihres nahen Todes vereitle eine gütige Gottheit. Seyn Sie versichert, lieber Freund, dass wenn Sie sterben, Ihre Kinder auch die meinigen seyn werden. Vielleicht gibt uns Gott bessere Zeiten, und da soll Ihren Kindern nicht bloss mit Rath geholfen werden. Jetzt erzittre ich, wenn ich an *meinen* Tod denke. Selbst die Reichen, und die, die lange schon Wirthe sind, klagen. Wie soll ich das nicht?

Wann waren die Zeitungen interessanter als sie es jetzt sind? Europa hat das, wornach es sich seit 20 Jahren geschnit hatte, erhalten. *Venient Saturnia regna!* — England und der Papst haben gesiegt, und der *almüchtige*, vor dem sich vor Kurzem noch alles beugte, vor dem alles noch vor Kurzem niedrig kroch, ist nichts mehr, ist nicht einmal *Napoléon*, sondern Maximilian oder Nicolaus; wohl ihm wenn man ihm sogar seinen Familien Namen lässt! Wie grossmüthig ist das Betragen unseres Kaisers, der ihn auch nach dem 31. März noch Kaiser nennt und wie edel unseres Schwarzenberg: und wie unedel das von Talleyrand, der seinem *gewesenen souverain und bienfaiteur* sogar in der Rede an Kaiser Franz ohne Achtung begegnet, wie verabscheuungswürdig das von Angereau, der von ihm in seiner proclamation an seine Soldaten, sagt: «der nicht einmal als Soldat zu sterben gewusst hat.» — Wahrlich Napoléon hat recht zu sagen, dass ihn seine Umgebung

gelehrt hat die Menschen zu verachten. Wäre ich Ludwig XVIII. ich würde dem Herrn Marschal Augereau mit Verachtung begegnen, denn was dieser Undankbare jetzt gegen Napoléon thut, das würde er in einem gleichen Falle gegen jeden andern thun.

Bey Napoléons Sturz dringt sich jedem edlern Menschen die Erinnerung an den kranken Löwen bey Aesop auf, dem sogar der Esel einen Schlag versetzt hat. Ich wünschte, dass der ausserordentliche Mann noch lange lebe, und sich durch Schriften und Wissenschaften signalisire. Graf Stephan Desöffy erzählte mir, dass General Buonaparte um das Jahr 1796. als Desöffy drey Wochen lang sein Gast war, sehr oft den Wunsch äusserte: Wenn nur bald Friede wäre, damit ich mich ganz den¹ Wissenschaften hingeben könnte! — Jetzt hat er dazu Musse genug. — In Napoléons Armee-Befehl ddo. 4. April finde ich einige Stellen, die mir von einem grossen Mann unerwartet kamen: «Der Kaiser kann sein Leben und seine Freiheit aus den Händen seines Unterthans nicht erhalten!» Wie klein! und wie ohne Sinn! Übrigens hat dieser Aufsatz herrliche, des ausserordentlichen und ausserordentlich-grossen Mannes würdige Stellen. — Die Klagen, dass Napoléon sogar vis à vis des franz. Volks tyrann (das ist doch wohl nichts als despot, Alleinherrscher, Dictator?) war, sind so laut, so allgemein, dass der nicht genug kalt und unbefangen ist, der daran zweifelt. Unterdessen fürchte ich doch, dass unter den Franzosen mancher Gelehrte die tolle Idee hegt, dass dieses Volk republicanisch administriert werden könnte, sollte; — dass son Excellence Monseigneur le Prince de Benevent manches aus beleidigtem Stolz, oder weil er vielleicht durch England und den Erzbischof Talleyrand gewonnen war, gethan haben mag. — Übrigens glaube ich, dass die Unfälle Frankreichs so weit gegangen waren, dass entweder Napoléon oder Frankreich aufzuopfern war. In diesem Alternativ konnte Frankreich selbst, sowie die edelgesinnten Allirten, nicht anders handeln, und ich glaube, Napoléons Worte, die eben dieses sagten, waren gefühlte Worte.

Sobald Sie etwas von den Kunstwerken erfahren, ob sie alle in Paris bleiben, oder wieder zurück wandern, theilen Sie mir die Nachricht mit. Dass man Napoléons Statue von der Columna Cochlis auf dem Place Vendôme herabnahm, das schmerzt mich

¹ Ez a szó Romy kezeirása.

nicht. Es kann eine Zeit kommen, wo man sie wieder hinstellen wird. Ihm folgt ein Ruhm, der ewig bleibt.

Klopstock.

[A levél vége hiányzik.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2661.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Maj. 20d. 1814.

Érdemes barátom,

A' mi kedves Szemerénk ma viszi-el feleségét Lasztóczról. Az elmúlt vasárnap, feleségemnek neve' napján, ébredt-fel legelőbb Kriskájának oldala mellett. Szombaton délben én már megjelentem a' háznál némelly közelebb rokonokkal. Zsenkámát 11 órakor az álom megszállotta, 's kénytelen valék vele szállásomra menni. Hallám más nap, hogy némelly pajkos férjű és asszony szörnyű lármával vitte ágyba az öszvefekvendőket, 's szántam Palit, a' ki e' napot csendes örömben akarta volna magának élni, 's mátkájának, napának és sógor-asszonyának szeszek miatt, kik a' gyöngyös, gyémántos, 's két réfnyi farkú gazdag csipkéjű biborszín menyasszonyi öltözetet látatni akarták, kénytelen vala kerengeni a' táncban, 's a' napot, ezt a' nevezetést, nem magának élte, hanem másoknak! 102 vendég ült az asztalnál, hol dőzsölénk. Mit nem emészte-meg a' ló és a' cseléd! Nem jobb volt volna e' azt Palinak és Palinének adni, hogy kezdjék gazdaságokat? Ha Herczeg Breckenheim a' maga Pataki 's Regéczi Dominiumát nekem ajándékozná is, Eugenie és Thálie így nem menne férjhez. Inkább 3 holnap múlva adnék nekik illy örömet. — Sophie betegsége miatt nem vala ott, de Eugénie azzal tette anyjának neve' napját nevezetessé, hogy a' Pali lakodalmában tánczola először köz helyen. —

Negyed nappal a' Pali lakadalmá előtt a' Testvéremnek Dercsényinének Ferencz fija eskettetett öszve 142 Vendég jelenlétében, a' Zemplényi Vice Ispán Szemere István és Márjási Klára leányokkal, egygy angyali szépségű 's jóságú igen fiatal leánnyal, öszve. Mennyi gyöngy és gyémánt és ezüst és vesztegetés — épen akkor midőn minden a' pénztelenséget panaszojja, épen akkor midőn a' jók lelkeiket leverve látjuk! —

Tegnap vettem a' Kis rézbe metszett portréját Trattnertől, és a' Socrates' képét a' három leples (bekleidet) Grätziák szobra előtt, Kininger által rajzolva. Excellent! Bár a' Kininger rajzolatját el ne rontsa a' Metsző. — Ezek postán jöttek. Szemere felhozá a' Báróczyi munkáit. Oh miért nem mutathatom Biographiáját! —

Trattner nem reményli hogy munkáim elég Előfizetőket kapjanak. 400t kíván, melly igen sok. Kénytelen leszek magam pótlani, és most csak 9 darabot ereszték-ki, továbbra hagyván Gesszert, a' Messziást, és a' Régiségeket. Palinak felolvastam a' Hamlet első felvonását jambusokban Schlégel után.

Máj. 22d. Vasárnap. — Tegnap estve Sophieval beszéltem a' Városba, 's a' postán lelém az Úr levelét a' Muzéummal. Kijövének épen a' Városból, 's neki állék egy késsel 's felvagdaltam leveleit. A' Város végén olvasni kezdém, 's hazáig mindég olvastam. Eggy ösvényen Sophie után ballagván, lábam meg akada egy gazban, 's orra buktam; hüvelykem 's harmadik ujam majd kifeszamlott. Ma délig nem írhattam kezemmel. De ezt a' fájdalmat 's alkalmatlanságot kész volnék még egyszer szenvedni, ha még egy illy derék füzetet olvashatnék. Oh, tagadja hát a' ki akarja hogy haladunk. Mik ehhez képest előbbi próbáink e' részben! És maga a' külső is. Formát, betű, papíros. Virág Benedek meglátván az én Cserey Farkashoz írt Epistolám' Kolozsvári kiadását, így írta hozzám: «Azok az Erdélyiek nagyon szeretik az **Antiquitást.**» Bizony ez a' holnapos írás mind külső mind belső érdemére nézve akárhova beillene. A' nyelv ellen alig van hiba, vágyik rossz, mert nem vágyol, hanem vágyasz, és így nem vágyik hanem vágy. A' Betűrakó is jól dolgozott, csak hogy igen sok helytt elhagyta az apostrophált genitív apostrophjait, 's bezzeg megadá az én Laocoonnak:

győzött (,) a' fene (δ) 's Trója nem áll.

így nincs értelem.

Nagy gyönyörrel olvastam ílt a' Szabó András és Patáky Mózes Úrak' darabjaikat. Erre mingyárt reá ismertem (Kufsteini emlékezésem után) hogy a' Sulzer' Nachtragjából van véve. Az excellent munka. Az a' Szabó Úró is, és nagy hasznú. Az Úr Verseit hasonlóképen való örömmel olvasam. A' Szemere' két darab versét elugrottam, mert ismerem, de melly örömet ada nekem Vitkovics

a' maga igen szép Epistolájával, 's Horvát a' maga igen szép dalával.

Jó Tragediát az Urak semmi jutalomért nem kapnak most. Azonban jó dolog próbáltatni. Az Úr Aufsatzában Bartsay felől kegyetlenül nagy az a' két kicsúcsorodás. Egyéb eránt a' darab tiszteletet érdemel. Bár említette volna az Úr az ő Rednertalentjeit is! — Alvinczynak emlékezetét meg nem olvastam. A' katonai dolgok előttem értetetlenek. Nem csak nem neheztelek a' Jegyzésekért, sőt azokat szíves örömmel olvastam. Ki az a' széplelkű B. a' ki lap 8. tette a' Jegyzést? Csókolja öszve az Úr, ha barátja. Szeretem ezt a' Bt. 's óhajtom hogy gazdag legyen, 's megtehesse a' mit másnak tanácsol.

Én Júliusban csak azért is itthon leszek, hogy az Urat, a' kedves Wesselényit, és a' Pataky Urat láthassam. Feleségem rég olta vágy látni az általam magasztalás nélkül soha nem említett Wesselényit, 's nagyon megörült a' hírnek. — Debreczenből Böszörmény 's Nánás és Szent Mihály felé vegyétek útatokat barátim, ott lakik egy roppant Helységben, melyet bír, Gróf Desőffy József. Néki írok hogy várjon benneteket, hogy otthonn legyen. Patakról hozzám senkit ne hozzatok. Én Vályi-Nagyot szeretem, de csak magam akarok lenni véletek.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2662.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

A' szeretett Lolottnak Kazinczy Ferencz

a' nádmézes csókok helyébe nádmézatlanokat.

A' Nagysád' levelei, édes Lololte, engemet fel felriasztanak prózai életemből, 's egy szebb poetaiba tetsznek által — csak hogy ezek a' poetai pillantatok úgy tűnnek-el előttem mint egy szép átom' képei. Miért nem láthatom én Nagysádat, hogy ezek az örömeink tartósabban legyenek az én örömeim!

Nagysád nekem nádmézes csókokat küld, de meg nem mondja ki által. Döbrenteinek leveléből tudom, hogy ő, B. Wesselényi és Pataky Mózes Urak Júliusban jönnek Magyar Országgra. Lajos felől Döbrenteit semmit sem ír, 's mar azt hitem hogy egy vagy más

ok miatt el fog maradni, 's íme a' Nagysád titka azt sejteti velem hogy ő is itt lesz. Valóan, ha örültem volna is meglepettetésemnek, a' Lajos' váratlan megjelenésének: ez az öröm nem nyomta volna fel azt a' bánkódást a' mellyet velem nem várása fogott volna addig szenvedtetni. 'S így köszönöm az intést.

Én és az cnyéimek ez idén sokat betegeskedének. Sophie Octóberben egy forró hideget álla-ki; gyermekeim ollykor rakáson feküdtek, hol mind a' négyen eggyeszerre, hol hárman, hol ketten, 's hol egyike; de ezt váltogatva így sok holnapokig. Magam Martiusban estem ágyba; koponyámban egy kelevény támadt, 's meg fogott volna ölni ha meg nem pattant és bal fülemlen ki nem folyt volna. Így az idvesség' örömeitől — hova Nagysád, mint buzgó keresztyén 's anyjára ütött gyermek, bizonyosan nagyon kívánczik — hátrább estem mint eleinte rettegém: de bal fülemlen még most is által kötve kell hordanom, hogy a' zúgást kevésbbé érezem 's a' kendőt csak ollyankor kapom-le, a' midőn tarsaságban vagyok 's nem-mindennapi ismerőseim között. Melly jó volna az életet újra kezdeni, édes barátném! nem azért hogy csak újra éljük, hanem hogy bőlesebben is éljük. Azt a' mesterséget az ember akkor kezdi megtanulni, mikor kénytelen itt hagyni az életet. 'S ez a' megjegyzés az, a' mi az öregedők' utolsó esztendejüket méltan elmérgesítheti.

A' mi Döbrenteink nekem megküldé a' maga Muzéumának első füzetét. Azon igen nagy örömem volt. Nem kétlem hogy a' többi füzetek ehhez hasonlók lesznek; 's ha reményem meg nem csal, el fogjuk mondhatni hogy Döbrenteink nekünk olly Journalt ad a' mellyet reményleni nem mertünk volna. Bár minden holnapban megjelenhetne egy Füzet! Így megyen a' dolog, ha sok partfogóji vannak; mert eggynek ritkán van elég ereje mind azt tenni a' mit akarna. Literaturánk esztendő olta néhány nevezetes darab által szaporodott, 's ha tűzünk nő és a' szokás szerént el nem alszik, el fogjuk mondhatni hogy valaha már haladunk. Hogy Nagysád a' Báróczy életét megolvassa, arra nagyon kérem. Abban sok van ollyan, a' mit Nagysáddal érteni szeretnék.

Van e néha Nagysád a' Háromszék' lelkos administratorával, Méit. Cserey Miklós Úrral? Ez a' nagy ember a' Nagysád' tájékan lakik most, ha sejtésem meg nem csal. Épen most érkezik Cserey Farkasnak levele, mellyben az eránt tudósít, hogy Cserey Miklósné, Gróf Lázár Kisasszony, meghalt. Ha Nagysád vele lenni talál,

mondja neki, hogy ötöt a' halandók' egész serögében senki nem tiszteli szívesebben, senki nem szeretheti forróbban mint én, 's hogy fájdalmában teljes lelkeimmel osztozom. Adja Isten hogy Erdélynek sok olly fiai legyenek.

Éljen szerencsésen Nagysád, kedves barátném, szeretetre méltó testvéreivel, kiket csak nem olly forróan tisztelek mint magát Nagysádat, csakhogy az én Lolottomnak jusa vagyon előttem több lenni mint minden más, 's szívem igen is örömet adja Nagysádnak az elsőséget. Ha Lajos itt lesz, kérni fogom hogy igen sokat beszéljen nekem Nagysád felől 's testvérjei felől 's ismertessen-meg Andrásfalvának minden kicsinységeivel is. Nincs ott semmi a' mi engemet ne interesszáljon. Adieu édes Lolotte! Ölelem Nagysádat tisztelettel, atyai, baráti szeretettel.

Sophie 's gyermekeim csókolják kedveseiket.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2663.

Kazinezy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Máj. 22d. 1814.

Kedves barátom,

Máj. 11dike olta ki vagyok verve rendemből. A' két dínudánium lakadalom (Máj. 11dikén Azarban a' testvér húgom fíjái Dercsényi Ferenczé a' Zemplén Vármegyei Első Vice Ispán szép, jó és fiatal leányával, Máj. 15dikén pedig a' mi kedves Palinké Kriskával) alkalmatlanná tett mindenre. Szörnyű sok dözsolések! Ott 140 vendég, itt 102. És mennyi gyöngy, gyémánt, 's két réfnyi farkú drága csipkéjü ruhák egy részről, míg más részről kiki azon panaszkodék hogy erszénye üres! mennyi ugrálás, vígadás, míg a' jók lecsüggedt fővel azt forgaták, melly bús időket hozza reánk a' vak sors! — A' mi időm üresen maradt, a' Kis János Verseinek két Kötete foglalá-el, mellyeket végig olvastam, 's még sok hibákat törölgettem benne. Kis azt akarja hogy a' 3dik Kötet darabjai ezek közzé vegyitessenek, és a' gondolat jó, mert így a' 3dik Kötetbe Horátza megyen. Ha a' 3dik esomót 3dik Kötetnek hagynánk, úgy még egy réz kívántatnék, melly a' könyv' kijövetelét késlelné 's a' munkát drágábbá tenné. Pali viszi a' Kéziratot, 's a' Kis útasításait. Rea' bíztam hogy teljesítse a' mil Kis látni óhajt — mert úgy

tetszik, hogy Te és Trattner Úr nem azon lábbon állatok a' mint eddig. Én azt tettem a' Trattnerhez irt levélben, a' mit barátodtól várhattál és a' mit Literaturánk' java 's az én czelejaim kívánnak: igyekeztem ötöt Erántad tekintetbe hozni, 's megmondtam neki hogy oly Correctorunk mint Te vagy, nem lesz. A' Báróczy Biographiáján megtetszik, hogy nem Te corrigálád. Melly undok hibák! — Lap 7. *Ars nem áros Salutaris* — holott a' *nem áros* egyedül a' Setzer miatt volt oda téve, a' ki soha nem tudta volna mi az az *ars* — kivált ha azt *Arsch*-nak olvasta volna.

A' Báróczy exemplárjaiban a' 6dik Kötete Kassandrának a' 13dik íven szűn-meg, 's ott még vége nincs a' munkának. Légy rajta, hogy Tr. Úr azt a' mit fel nem küldé nekem, 10 velin és 5 holl. exemplárban kipótolja 's a' Báróczy ajándékképét vedd gondviselés alá míg felküldheted.

Tr. Úr tele van panasszal, hogy 400 praenumeráns nem kap munkáimra, 's a' Te érthetetlen jelentésedet tulajdonítja okául. — Én magam is *sokféle* leveleket kapok ez eránt. Két levelezóm elragadtatással magasztal Tégedet ezen jelentésedért, kettő más, még pedig olyan, a' kiknek ítéleteket Te is tiszteled, kimondja, hogy azt a' Jelentést a' felette srófolt, ezikornyás, csigázott stílus miatt lehetetlen megolvasni, 's ezeknek egyike szívesen sajnál, hogy egy illy culturájú ember mint Te vagy, magadat a' fiatalság' tüze által messze ragadtatod. Megnevezném a' nagy férjfit előtted, ha azt a' Moralitás engedné; így elhallgatom nevét. Ne mcrjünk többet, barátom, mint az időre nézve illik. E' tanácsot én magamnak is adom, nem csak neked.

Tr. Úr azt írja hogy mintegy 100 praenumerans lesz munkáimra. — Egy propositiót tettem neki, minthogy világosan kimondja hogy, így lévén a' dolog, nem fogja nyomtatni a' maga risicójára, de igen az enyémre, ha 500 exemplárra 19 ftjával fizetem ívét, 's a' rezeket magam adom. Ez ebből áll:

1.) A' száz (vagy mennyi) praenumeráns pénzét foglalja-el Vorschuss képen tőlem. Én arra kötelezem magamat hogy a' praenumeránsokat meg nyugtatom 's a' feletés terhét Te. Úrról magamra veszem által.

2.) a' rezet magam fizetem.

3.) Augustusban az exemplárok által vételekor azt a' mivel a' nyomtatás' ára felülmúlja a' praenumeratiói pénzt, Tr. Úrnak lefizetem.

4.) Tr. Úr mingyárt vásár után Juniusban nyomtassa Bács-megyeyt, a' Vak Lantost, a' Repülő szekeret és a' Képszobrot és Szalamandrint egyy Kötetben, — egyy másban pedig Ossziánt, Boufflerst, Tituszt, Themistocleszt. Ezt azért mivel az elsőbb csupa Román, a' mi Publicumunknak leginkább kell — a' másik pedig az Ossziáni csillogó színek és a' Boufflers, Titusz és Themistocles könnyű stílusa által tetszhetni fog a' sokaságnak. Ha a' munka kijő, kevés hetek alatt annyit veszek be, hogy folytathatom a' nyomtatást, 's fogom.

5.) Ez a' két Tómus két ezim alatt fog megjelenni: 1.) K. F. Munk. etc. 2.) Osszián. megtoldva 3 más darabbal etc. — Bács-megyeyi Gyötr. — hozzá van adva etc. etc. 's én árúlni fogom a' könyv köteteit eggyenként is, a' nélkül hogy a' Vevő eggynél több kötetet venni *tartozzék*.

Ezekre beszélld reá Tr. Urat, elhallgatván a' mit levelem első lapjain a' meghasonlás felől írtam 's tudósíts, veszi e munkába ezen két Kötetet, vagy nem, még pedig első postával. Úgy azonnal elindítom dolgaimat a' Rézmetszőnél.

Az Erdélyi Muzéum füzetét tegnap vettem postán. Excellens! Élj szerencsésen, 's felelj minél előbb.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 119. sz.]

2664.

Kazinczy — Sipos Pálnak.

Széphalom, Maj. 22d. 1814.

Drága Barátom!

Kész vala levelem két leveleldre, 's jön a' harmadik is. A' két első az Eresei Philosophiájának recensiojat, 's a' De Felicitate hozta, a' tegnapi pedig az Ad Lectorem-et; óhajtottam ha láttad volna alattomban mint olvasám. Rendes ideaja van az embernek a' Lenociniumokról, 's azt hisszük hogy a' való a' maga tisztaságába csak csal, és hogy a' való tisztasága Lenocinium. Azonban az ellenmondások nem ártanak a' valónak, sőt azt csak szolgálják. Imé az én Husvétli Helvetziannus vendégem szolgálta a' te ügyedet, mert Ad Lectorem-et írta véled, 's így a' Censor kezébe megkapta a' tollat, midőn az a' «non admittit» akarta volna reá írni. Fialtal-koromban az efféle engemet lángba tudott volna

hozni, most csendesen nézem, nem bánom, hanem szánom, 's legfellyebb utálok a' bolondot, és rosszat. És ha tűzbe jövök, az nem harag, hanem ügyemnek védelme. Azért hazudom a' haragot hogy elmondhassam a' mit különben vagy nem fognék elmondani, vagy sikeresen nem mondanék.

A' Discursiók tehát azonnal indulnak Helmeccyhez azon rendeléssel hogy azt ne mással revidealtassa, hanem Prof. Stipsics urral, a' ki szabad látású, tolerans tudós fő; — és mihelyt leveleiből megértettük hogy micsoda czímet adjunk ezen egy közönséges titulus alá menendő írásoknak. Jó lesz-e: «*Pauli Sipos Opuscula diversi argumenti?*» Ez eránt előbb világos tetszésedet kell tudnom. Melly jó volna ha te addig is míg a' Discursiod, a' Baresai Emléke, 's a' Logarithmusod elindúl, elkészitenéd *De Deo, De Creatione, Inspiratione, Praedestinatione*-dat is, a' *De Felicitated* itt vagyom. Ez által világos tetszésedet kell tudnom. Melly jó volna ha te addig is míg a' Logarithmus leindúl, elkészited többi darabjaidat.

Én valóban, édes barátom, nem győzöm áldani sorsomat, hogy néked jutottam ismeretségedbe, 's hogy Te vezérem, barátom, tanítóm, és oktatóm levél. Sokszor próbáltam már én, — soha se tudtam megérteni, bár többször olvastam az új Philosophusokat, most értem munkadból. Te értelmes, tisztán írt [!] —

Megjegyzéd a' mit Kulesár No. 38 l. 305 mond:

III. Ferdinand Toskanai nagy Hercegünk, azokat a' tisztviselőket meghagyja tisztjeikben, a' kik a' Romai Cath. hithez magokat híven mutatták.

Ejaj, édes barátom, hát erre van gondja egy Fejedelemnek, kinek világossága olly magos kellene hogy legyen, mint senki földfiának. Hát érdem a' született vallás? A' Jézus nem tanította.

Az excommunicatus Napolcon megbukásával megfordultak az idők. De Paris még most is szabadnak hagyatta a' lelkiesméretet, és sajtót.

Tegnap vettem postán Döbrenteitől az Erdélyi Muzéum I. füz. sokkal jobb mint remélni mertem. Vitkovicsnak itt olvastam először egy gyönyörű Horázi lélekkel írt Epistoláját. *Vir bonus est convivaque comis* — az a' baja hogy a' procuratorság sok idejét elvonja, 's nagyon szereti a' kanesózást barátjai között. Pedig nem gazdag. Ebédjein, és vacsoráin sok palack bor ürül, 's maga danol, és minden ember nála eszik. Szép a' Horvát munkája is a' Szívhez. Ezt is itt láttam először. A' Baresai emlékezetére írt ódát, melly

a' Döbrentei tollából folyt, nem szeretem, 's ott azt a' két kicsucso-rodást. B. felől csak annyit tudunk mint előbb. Bár te vennéd el. A' Római poesistről írt munka is derék, alig kezdém olvasni, 's reá esmértem a' Sulzer Nachtrageja fordítására. Új magyar Tragediat várni még most hamar van. Meglásd semmi sem lesz belőle.

Mi ember G. Bethlen Gergely fejére, és szívére nézve? Melly rettenetes néz ki öltözetéből. Hűsz esztendő mulva nevetéssel fogja nézni a' ki megpillantja. Kérlek ha módját ejtheted festesd-le magadat. Sup. Kisnek versei elébe metszett képét most adák. Jól van tanálva.

Trattner 400 előfizetőt kíván munkáim kiadására, azt remélni boldogság volna. Alig lesz 100. E' napokban írtam hogy magam adom ki, nem 15 de 20 kötetben. Első esztendeje lévén ez gazdagságnak 's az eszt. felette rossz lévén, alig élek, de felkötöttem a' harangot, 's el kell inditanom. Megtörténhet hogy bele akadok, de az is hogy a' dolog menni fog. Servit qui non timuit, ne non succederet. Döbrentei, a' kis Wesselényi, 's ennek nevelője Pataki Juliusban, itt lesznek. Melly napok!

Élj szerencsésen kedves barátom.

18 [Megjelent az 1846-ki lipcei kiadásban.]

2665.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán 25ik Maj. 814.

Nagy becsü Kedves Barátom!

Ápril. 27kén igen kedves leveled mellett vettem Munkáid kiadása iránt nállam már meg volt jelentést, szívesen köszönöm azonba, hogy tett kérésemet e részbe is teljesíteni méltóztattál. En bizonyára munkás lészek ezen Nemzetem javára intézett szándékkal teljesíthetni. Az Ipomnak éppen most vészem levélét, a meljbe írja, hogy nevében köszönnym meg Néked azon ra nézve is különösbecsü fel tételeket, melj szerint nehaj Attyának képit Munkáid egyik kötettye elibe tészed — eő maga fogja ezen képet rézre ki metzetni és Néked el küldeni — csak arra kér, hogy tudósias, minő nagyságba légyen a' réz tábla: önnön képe most mecsetik rézbe — miheljt el készül, képeinek nyomtatványával fog Néked kedveskedni.

Méj meg illetődéssel jelentem Néked azon nagy csapást, melj Cserey Miklóst érte, kinek is felesége élete virágjába meg hala. Egy jó feleség, mivel lelkü asszony, gondos anya volt, és így Barántunk vesztésit annál elevenebb-érzéssel kesereghettyük.

Konáromyné csak nem küld nékem semmit is, és most meg szaporodván, még inkább nem fog eszibe jutni. A Diogeneszed nállam lévő Exempl[árjainak] el küldhetésekre bizonyos alkalmatosságot várok, aligha nem Döbrentey fogja azokat Néked meg vinni, ki Muzeumának első Darabja meg küldésivel le irhatatlan örömbé hozta szívem leg szebb érzéseit.

Erdélj egy solemnis Deputatiót küld Bécsbe elő Felsőségének szerencsés és Dicsőséggel koronázot vissza térésinek ürvendeztetésire — ezen Deputationak tagjául engemet is ki nevezett a gubernátorral pedig következőkből: Praeses Gróf Bethlen Gergélj [1] Camer. és gubern. Consil. (az kinek képe a Muzeum 1ső kötete előtt ál), B. Jósika János Camer. és Fő Ispány, gr. Bethlen Imre Cam. és Fő Ispány, Gr. Toroczka Pál "Camer." és Fő Ispány, B. Wesselényi József Cam. és administrator, Gr. Teleki József Cam. és Kir. Táblai assessor, Gr. Teleki Pál, Gr. Haller János Camer. Gr. Haller László, Gr. Lázár József Camer., Gr. Kemény Miklós, Horváth Miklós Kir. Táblai assessor, Horváth Daniel. — El indulásunk függ attul, mikor érkezik meg elő felségé Bécsbe. Aszt csak röviden kell emlitenem, hogy ezen utamba Kis Jánost bizonyosan fogom látni, és ezen utazásombá főbb örömem egy nagy része annak még csak reménye is őtet láthatni.

A melj magokat nékem küldöttél volt, azok ki kelvén, mákoknak ismerem lenni, különös gondom lesz virágzásokra. Élj leg boldogabbul.

Eredéjje a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Iród. Lev. 4r. 60. sz.

Kölesey Ferencz — Kazinczyna

Ámosd. Mai 28dik. 1814.

Édes Uram Bátyám! Hogy Uram Bátyámnak Aprilisban írt levelére még csak most megyen válaszom, onnan van, mivel környülményimben változások estenek, és én elég erős vagyok ugyan változásokat szenvedni, nem csak, hanem örömet is lelek benek, de

mindannyiszor midőn egyet közelíteni látok, bepakkolom könyveimet 's irásaimat, 's a' kifejtődésig úgy ülök, mint Epicurnak boldog isteni, nyugalomban.

Testvér Öcséim közül az idősbik megházasodott, az ifjabbak oda hagyták Debreczent 's készülnek Pozsonyba. Mennem kell velek, és örömet megyek, mert Pozsonyból Bécsbe 's Kállaimhoz futok-el. Ezen út, mellynek már néhány hetek előtt meg kellett volna történni 's egyszer kevés napok alatt már meg is történ, okozta hogy Uram Bátyámat 's Palimnak lakodalmát nem láthatám. Senkinek sem fáj az inkább mint nekem, de én nem lehetek addig magamé, míg ezektől *itt* nem isolálom magamat, és az is megtörtén majd nem sokára.

Bécsben hónapokat fogok tölteni, 's talán még tovább fogok ott maradni, mint most előre írni merem. Itt nem jó, nekem nem lehet jó. Érzem, hogy én keveset tudok már e' világon tenni a' tanúláson kívül, 's ezen egy az, a' mit itt tennem lehetetlen.

Uram Bátyám azt véli, hogy egy szeretetre méltó leány boldogíthatni fogná sorsomat. Sokan mondák nekem azt a' mit itt Uram Bátyám mond. A' férjfiú, ki érez magában crót, többet tehetni mint a' mit minden közember tehet, keres magában és magán kívül nem-ismerett, 's talán hamis Ideálokat, 's álmainak áldozza fel a' napokat, mellyekben az égnek minden boldogságát fogta volna bírhatni. Érzem, tudom én mit kellene eszálnom, de ki magyarázhatja-meg magát önmagának, midőn a' jó órát, mellyet önként 's keresetlen nyújt a' sors, vissza-taszítja, 's a' bizonytalan jövődőknek dől elébe?

Egyszer bene vagyok, 's hagyom folyni dolgaimat mint jönek. Boldog az, kinek sok köteleki vagynak az életben, kinek sok kicsinyseg azok által fontos lesz, 's sok a' mit a' stóának, vagy a' Religióznak bölcsői *hijjábanvalóság*nak kiabálnak, ó előtte a' legmagához vonszóbb alakban jelenik-meg. Igaz hogy nehezebben fogja majd a' sors viszonságait 's egykor az elvalást szenvedni, *de élt, de élt* 's egy pillantalmnyi keserv, mi az évekig tartott boldogsághoz képest? Nekem nincsenek kötelekim, 's ez az *epicurus*i *Cynismus*, vagy *Cynicus*i *epicureismus*, melly a' kényt és fájdalmat, a' jelenléteit és jövődöt csudálatos egybe olvadással tartja előttem, elvette még könnyeimet is, az öröm és szenvedés' könnyűit egyeránt. Én az Uram Bátyám' Ifjúságának historiáját csak félig tudom, 's nem ítéltetem-meg ha érzette-e valaha magát illy környülményekben,

's érthet-é engemet úgy, a' mint csak az érthet a' ki hasonlót tapasztalt. Tudok én még most is szeretni. De mennyire különbözik a' 24 éves férfinak szereíme a' tizennyolcz évesnek lángjától? Ha szívemet a' legkeményebb vizsgálatra vonom, kéntelen vagyok megvallani hogy szeretem mostani Lyányomat is, forrón, 's az epe-désig. 'S mi az még is hogy örömmel megyek innen? Mi az, hogy a' hely' kedvetlenségeit még jobban érzem az olta? O ez a' fő, ez a' fő! nehezen leszek én valaha okos.

Én nagyon megesalatkozom, ha engem Uram Bátyám levelezésünknek első évétől fogva nem ollyannak tartott, a' ki a' szivre tartozó articulusokat nem örömet közli barátjaival. Segíthetném ezen részben Uram Bátyámnak emlékezetét! De én nem vagyok olyan, 's ezen gyanúnak czáfolására lett az előbbi paragraphus olly hosszassa.

Azt a' mit Tót Mihályról írni fogok, csak Uram Bátyám sok sürgetéseire cselekszem. Tót Mihálynak nem tartozik Uram Bátyám egyébbel köszöneten kívül szolgálni készségéért, melly szerént a' kéziratot a' Bibliothecából kivette 's leiratásáról gondoskodott. A' Leirót én ízettem-ki. 'S nem azért hallgattam-el eddig mintha idétlenül adakozó akartam volna lenni, hanem mivel azon pénzre nekem akkor 's azután is szükségem nem volt, 's kevesbb volt mint sem magában hasznát vehettem volna. Tótnak jutott eszébe, hogy ezen ízetés Uram Bátyámat nyughatatlanítani fogja, 's egy quietantiát vett az Irótól melly megmutassa, hogy a' leiratás nem valami nagy summaért tételt mint talán Uram Bátyám gondolná. Megvan-é még papirosaim közt ezen quietantia, nem tudom, de semmivel inkább nem fogna Uram Bátyám levéni, mint sem annak előkerésével. Én a' Ms-t úgy néztem akkor mint tulajdonomat, 's úgy adtam-által mint a' mit magam nem tudtam volna eléggé használni. 'S esküszöm, hogy ha Uram Bátyám azon kéziratrol nem tudott volna, vagy tudni nem akart volna, minden kérés nélkül Horvátnak küldöttem volna-meg. Esküszöm arra is, hogy soha messzebb nem voltam egy gondolattal is mint attól, hogy ez *jótét*-nek vagy *adukozás*nak vagy minck? fog magyaráztatni. Én érzem, hogy az a' ki velem jótéteményt akarna közleni, engem igen könnyen megsérthetne, és hogy ha nekem jótéteményt kellene valakivel tenni, sokszor pirúlnék. — Semmit sem akartam volna inkább, mint azt, hogy ezen dologrol három sorban eleget mondhattam, vagy mindent elmondhattam volna.

Pesten fogok lenni barátainkkal, 's Bécsből írok majd Uram Bátyámnak. Ha van Uram Bátyámnak valami útmutatása, vagy kérdése hozzám, annak örülök, 's ezen esetre méltóztassék Uram Bátyám mindjárt ezen levél vételével Bécsbe írni. Adresseem leszen — *À M. Francois de Kállay Avocat Hongrois et Auditor. pratique au Bureau de Stube. Schottenthor Nro 113. erster Stock.* — A' tudományos levelet, mellyet Édes Uram Bátyám kívánt, onnan fogom küldeni.

Könyörögjön értem Uram Bátyám, hogy józanabb fővel térjek-meg, mint most elmegyek, 's legyen egyszer az óhajtás valósággá, hogy nékem is adjon Hymen boldogságot, és ha azt nem adhat, inkább soha se tűnjön-fel.

Majus 31dikén végzem ezen levelet, félbeszakadását az Öcsém lakodalma okozta. Holnap indúlok. Éljen szerencsésen Édes Uram Bátyám, 's ne szünjön-meg szeretni. Uram Bátyámnak szeretete boldogság nekem még akkor is, mikor egyebet mindent elvesztettem.

Kölcsey Ferencz mpr.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2667.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Majus 31. 1814.³

Tisztelt Barátom!

Szemerénk lakadalmi ünnepére, bár ágyban fekvő beteg valék, T. Tomka Úr társaságában megjelentem azzal a reménnyel, hogy a lakadalmi vígság Majus országlásában betegségem enyhíteni fogja: de egy híves Este, a millyen itten most gyakor járvány, újra levert lábamról, és betegesbül egész beteg lettem. Nem gyötört annyira az, hogy betegeskednem kellett: mint az, hogy a vígadózókkal vígadnom nem lehetett. Nagy megerőltetve még is egy kettőt dűdoltam a Lakadalmiasak előtt, 's ezzel baráti kötelességem helyett szives áldozatot tettem. Ezt Pali² tölem igen megérdemlette ottan a Vígság' helyén adá által Palink hozzám irtt Leveledet. Jó ízűt mosolyogtam a Per Amorem Dei-re, 's őt megtsókoltam. Más-

¹ Kazinczy F. jegyzése.

² Az eredetiben *Páli*, tollhiba.

nap korán tértem vissza, 's ledőlven ágyamban, Juratusom által megtudattam, hogy Vétsey Ő Excellentiája nints Pesten. Bétsbe ment; visszatérése idejét a Lakásbelioi megmondani nem tudták. Ily formán a Levelet által nem adhattam. Ha várást álhat ki a dolog, megtartom magamnál, és mihelyt itt terem, általadni 's feleletét megküldeni el nem mulasztom. Palink tegnap itt ben vala, és vidám állapottya egészen felvidított. Az ő Comodus Lelke a házi gondok miatt erőltetést fog szenvedni; de ez a szenvedés nagy javítást teszen benne és rajta. Mind a kettő előtt új élet pályá nyilik, mellyet, ha az ész világát az erős indulatok szélvésze el nem oltya, boldogúl fognak befutni. Az elindulás igen szerentsésen kezdődött; reménlem, hogy jól fognak haladni. — Pápaink levelét ma kaptam, mellyben kifakad Helmeczi' Nunciumja ellen. Én rá azt mondhatom, hogy a vég elérésére nem jó mód volt. Tudod, igen jól tudod, mi sok ellensége vagyon az Ujitásnak; noha a poshadt Antiquitas eloszlatására iparkodik Igyekezetelek. A Magyarnak régi nyavalyája az, hogy nyelvét tanulni, annál kevesebbé pallérozni nem akarja. Tsak a régi, meg a régi, még mindene össze nem régesedik. Mindenütt a szabadságot pengetik szájokon, és a rabság aklába sietnek.

Isten velünk!

tisztelő Barátod

Pesten Május 31-ikén 1814.

Vitkovits Mihály mpr.

NB. A Nász nép Május 26-ikán ért Péczelre.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2668.

Gr. Dessewffy József - Kazineczynak.

Alsó Olysó, Junius 18ó napján 1814.

Drága Kedves Barátom!

Azt tudtam, hogy változásod betegséggé leve, vagy neheztelsz rám, minekutánna olly sokáig semmi vállaszt nem vettem Tölled, és nem tagadhatom, hogy noha az eggyik feltétel, úgy, valamint a másik búsíta, mindazon által olly szivossen szeretetem magam Tölled, hogy jobbülésodról való reményeim közt a neheztelésedről való félclemem a betegségedről valónál még inkább meg szomorított. Ki

nem mondhatom miképpen örvendtettem Leveleden; szükségem vala azon örömrre, mert az én egészségem is meg bontakozott, a' Hemoroidesek rendetlenkedtek, szomorú nyavalya, melly még betegségnek se látszik, és még is még a' lelkünket is meg támadja! Leveledből vett vidulásom közzé az a' sajnoság egyvelede, hogy vallyon mért nem vehetlek én semmi módon reá, hogy valamelly fordításomat kritizáld? Schiller ideálói fordításának krizissét el nem engedem Neked; rajta, Barátom, macte animo, az önszeretetem hólyagja nem fog szelet fújni szúrásid elibe, nem fogok értekezni veled kriziseid felől, tudom én a' magam munkáját úgy nézni, mintha más dolgozta volna, távul vagyok az önnön magam tsudálásától, sőt soha nem irtam semmit is életemben, a' mit másodszeri át nézés mellett nem jobbitgattam volna. A' miről meg leszek győződve krizisedbe, azt bé fogadandom, úgy valamint a' kedves és hívott vendéget szoktuk, a' ki Házunkat vidámítja és jelenlétével ditsóiti; a' miről pedig meg nem leszek győződve, azt betsülettel, tisztességgel fogom venni, illendő halgatással fogom fogadni és nem marasztani ugyan, de ki sem kergetni.

Olvastam Helmecky Úr jelentményét: történetből akadt kezembe a' Szántai Plébanosnál, és el vettem tőlle. Hogy ditsér, igen jól teszi. Ha valamit mernék kivánni munkáid kiadásiban, az volna, hogy a' szokatlanabb kitételek értelmét a' kiadó vagy Német vagy Deák nyelven (mert fel kell tenni hogy az olvasó Publikum ezen két nyelvet érti) Aszteriskus közzé az új kifejezés mellé szorítana, vagy nem bannám, alól a' lapon jegyzésbe a' kitétel okaival együtt meg magyarázná, nem pedig a' könyv végén, mert bajos a' keresés. Ezzel sok kritika meg előztettne, az olvasás könnyebbülne, nem csak a' tanulni szeretőkre, hanem a' mulatságból olvasókra nézve is. Nints az a' Szerző a' világon, a' ki egy tökéletesedő nyelvben azzal hízelkedhetne magának, hogy minden új forma kitételeit, bár hogy legyenek is a' nyelv geniussa szerént, kiki érthesse, vagy hogy a' jövődő azokat mind be fogja fogadni. Az a' leg jobb író, a' kitől leg többet fog befogadni a' jövődő, és a' kinek írásaiból ki fog teltzeni, hogy kellett új forma kitételeket koholni tzeljához képpes, és hogy jó, és helyes alkotó vala. — Azt, hogy csak azoknak képeit akarod nekünk mutattni, a' kiket már többé nem láthatunk, nagyon helybe hagyom, mivel a' holtakra nézve az jutalom, a' mi az élőkre nézve gyakran hízelkedésnek tettzik. Szabad a' tömjén a' koporsó körül.

A' Mondolattal rendessen jártam, meg vevém és meg fizetém a' Debreczeni vásáron több más magyar könyvekkel együtt, de nem tudom, hogy esett, ott maradt a' Könyváros-Boltban Kissieknél [!], de tettem már rendeléseket hogy meg kapjam. — Azt halottam ezekben a' napokban, hogy Xenofon Ciropoediája-is már régtől fogva magyarra le légyen fordítva, igaz é ez, és esmered é? — Én most görögül tanulok Tansitól, a' ki nálam mulat egy időtől fogva; szép, de felette nehéz nyelv, azomban nem szünök még meg nem tanulom. Lassan lassan rendbe is kezdem már szedni a' mit írogattam életemben, sem prosa, sem vorsa [!] Oratione, nem kevés a': ha kritizálni fogsz, mindent egymás után Veled fogok közleni, de ha nem, minek lopjam el üdödöt a' magam 's Literatúránk-nak tökéletesítése és gyarapodása nélkül.

Báts-Megyeidet soha sem olvastam, Helmezy eulékezik róla, én Velin papiroson prenumerálok munkáidra, a' pénzt Juliusba fogom Neked Magadnak el küldeni.

A' Hamlet ed Prósája olyan szép, hogy el felejteli az emberrel a' Görögök és a' Frantziáják [!] Reguláját, azomban én is azt tartom, hogy a' felséges a' kötött beszédben még felségesebb, ezt nem akarták ugyan hiúni se Paszkal se Monteskiu [!], de ezeknek a' két nagy embereknek a' szívek és érzékenységek számára nagyútt az elnéjek. Meg fogom hogy Leiked nem vénül, Immortale non senescit.

A' mi a' leg újabb történeteket illeti, nem volt előttem váratlan, hogy az úgy nevezett Barbárok Császára helybenhagyásával egy a' társasági kötést meg nem tartó Nagy Fejedelem a' 19dik században trónussáról elűzöttessen. Mondtam régen, hogy kinszerítettetni fog a' Szenátusnak és a' Nemzet Képviseleinek engedni, vagy meg bukik; de mi vihette rá, hogy penziót elfogadjon vagy egy kiss szigetbe számkivetésbe küldettesse magát inkább, hogy sem a' ditsőség mezején clessen? erről valóban fel kell függeszteni ítéletünket, mert ez bizonyosan vagy a' leg nagyobb vagy a' leg gyávabb lelkű tselekedet, tudni kénc, hogy ment a' dolog végbe. Azok a' kik Bétsbe megynek [!], meg tudhatják Corvizarttól, Sz. Aignantól, Cafarelitól 's másoktól, a' kik a' Frantzia Császárnénak udvarához tartoznak. Engemet három Vármegye méltóztatott a' felküldésre, de nekem nints pénzem a' tzeremoniákra. Sejtleskedő vagy vizsgálandi (curiosus) lennék az eránt is, hogy miképpen fog az az ember magába bele élni tudni, kinek minden gondolatja, érzése,

tselekedete eddig mindig tsupán magából ki felé terjeszkedett. Azokon, a' mik estek, nagyobb részint örvendek, mivel látom, hogy jobb lélek kezdi lelkesíteni a' kabinetomokat. Az erőhatalom ugyan természetfossen mindenkor a' nevededésre törekeedik, valamint az elnyomattattak a' szabadságra; és a' szabadságból a' zabolátlanságra, de hiszem mért nem lehetne, annyi szökések után, egy déltzeg paripán is, egy jó lovasnak rendessen haladni? Ahoz járúl, hogy a' Fejedelmek és a' Népek úgy ki vannak szíva, hogy egy ideig legalább a' tehetetlenség is fogja szükséges képpen szülni az okoságot, a' békességet és a' mértékletességet. — Ha mikor szerentsétlen voltál, Kedves Barátom, nem kívántad e legalább más formáját bajaidnak, bár olyan terhes lett volna is az, mint azelőtt, minckutánna a' régi alatt egészen el tikkadtál? Tudom, hogy sokan félnek, rettegnek, és nem tudják magokat belé gondolni a' történeteknek új sorába. De én nem aggódok, hogy novus rerum nascitur ordo, postquam vidimus quid extremum in libertate, et quid ultimum in servitute esset. 20 esztendő alatt kompendiomban több fel vonásokban adták előnkbe a' Frantziák a' közönséges Historiát, mind ezek már történtek ugyan, de hosszabb időközszakaszokban, és annyi meg annyi távúlságokban setét homályon keresztül terjesztő azokat előbe az Olvasóknak a' Historia, holott a' mostani Év egymásután látta, tapogatta, és érzette mind ezeket, és így lehetetlen, hogy tanúságot ne vett volna belőlek. Azt tartom, hogy a' Kabinetomok világosodásának új Epokája tettezik fel, és így reményleni lehet, hogy a' Kultura nem csak alólról fel felé, hanem felőlől lefelé is hatand. Az én hitem abból áll, a' mit a' minap a' Sógoromnak írtam: probabilibus pejora non vereare. A' hét esztendő háború az Ausztriai Monarkhiának észbéli kimiveltetését elő segéllette, ezen utólsó Frantzia háború hasonlót eszközlött az Oroszokra nézve. Annyi bizonyos, hogy minden tiporni igyekező hajlandósága mellett is, semmiféle despotismus nem fogja ezután sokáig sanyargathatni Európát. És ez elég ha össze vetjük magunkat a' napkeleti népekkel, a' kiket annyi ezer meg ezer Szatrapák mind óntalan szívnak. Vale, írj nekem gyakran, 20dik körül Sz. Mihályra megyek, és ott lesz mulatásomnak közép pontja mintegy October végéig.

Változhatatlan Barátod

Dessewffy Jóska impr.

2669.

Pápay Sámuel — Kazinczynak.

Nagyra betsültt, szívesen tisztelt Barátom!

Ohajtom, hogy fekvé írtt Nagypénteki Leveledre, ez enyímet egésséges fenn létellel olvassad. Akkor én is szenvedtem — be szép együtt szenvedni a' Nagy Jézussal! — 's szenvedek gyakorta görtsös dugulásokban. Különös nálam, hogy rajtam az orvosi tudomány segíteni nem tud, 's nem tudott soha is semmi bajaimból egyenes munkálattal kisegíteni, pedig az Orvos Uraimékat figyelmesen meghallgatom, tanátsokat hiven követem, 's szereikkel szorgalmasan élek; de mind ezek mellett tüzesen ki is disputálok velek magamat. Nyomorúlt egy tudomány ez a' Medicina! — kevéssel különbb a' theológiánál, 's amaz sem igen tud több embert megvigasztalni, mint emez.

A' mi derék Trattnerünk Húsvéti Ajándékul egy egész nyalábot küldé hozzám Helmecki' Jelentéseiből Kaz. Fer. Munkáinak nyomtatások iránt, oly kéréssel, hogy ezeket hirdetvén, terjesztvén, igyekezném minél több Előfizetőket szerezni. Szívesen! senki Munkáira nem szívesebben, mint Kazincziéira! De bocsánat legyen mind az Irótól, mind a' Nyomtatótól, ha — Helmecki Jelentésére — nem fogok lehetni oly szerentsés Térítő, mint más-ként Apostoli buzgóságomtól várhatnák. Ezen nagy tudományú ifjú barátunk oly igen el hagyá magát ragadtatni a' Hazai Literatúra' tüztől, hogy még aprólékos Jelentéseiben is azt gondolja, hogy az Égiekkel, 's nem a' Földiekkel beszél. Még akkor, mikor Báróczit hirdeté, 's Eckarthausen' Imádságait készíté, kérétem őtet Vitkovitsunk által, hogy magasságos repületéből ereszkednék elébb, 's szokatlan fellengzése által ne tenné magát érthetlenné. Akkor hinni kezdé, mint Vitkovitstól értém, hogy őt jóra intem, 's azomban látom új Jelentéséből is, hogy a' jó szó tsak ugyan nem fog rajta, szint úgy nem, valamint a' Pallérozott Mezei Gazda' Iróján, kit én hasztalanul kérék arra, hogy oly diszszel írna, mint pallérozott, 's nem mint betyár mezei gazdához illik. Én ugyan Helmecki' magaskodását szint úgy nem tudom szeretni, mint Pethének alacsonykodását nem szenvedhetem. Helmecki, kivált a' Neologizálásban, erőlködve akarván követni Téged, Nagy Mesterét, a' nagy erőlködés-

ben egészen megszakaszttya Nyelvünket, 's nem veszi észre, hogy a' Kazinczizmusok, mellyek magának Kazinczynak tollából, fűszerező kiméléssel, oly szépen folynak, az övéből, egymásra halmozva idétlenül esnek ki. Egy Tőled való intés legtöbbet fogna neki használni, 's kívánnám, hogy Munkáid' Hirdetését még egyszer magad vennéd tollad alá, vagy Te adnád az övé alá, hogy a' kiket a' már kiadott Jelentés elrezzentett — boszorkodva kelle sokaktól hallanom: *mitsoda Phantasta ez a' hirdető!* azokat ismét vissza lehetne cdesíteni. Én nem reménylem, hogy minden Pesti vásárra 3 Kötetet láthassunk Munkáidból. Vajha kettőt adhasson ki Tratner! 'S nem jobb volna-e egy egy vásárra kevesebbet praenumeráltatni, mint sokat ígérni 's keveset tellyesíteni? Tudod, Barátom, 's tudja Kiadód, melly kitsiny a' Te Publicumod, 's hogy a' Krajnyai vásáronn nem keresik a' Te Mivcidet. Az sem tetszik sokaknak, 's nekem sem, hogy a' legelől megjelenendő Kötetet mindgyárt Marmontel tegye, illy hamar az első Kiadás után. Hadd tennék az elsőket inkább oly Mivcid, mellyeket még nem láttunk, minémdek a' *Nyelvtudomány 's Kritika*, Révainak, Ráth Mátyásnak, 's ha még harmadik is szükséges lenne, Bessenyeinek képeivel. Vagy ha már a' Szép literatúrának kell elsőnek lenni, hadd jőne elől a' még nem látott *Meszziad* — kétség kívül vitézi versekben és nem prózában — 's úgy a' többi még esmeretlenek. Igen örülök rajta, hogy Spissich hátyamat is felveszed a' Képek közé. Őtet csak kevesen ismerték Nagynak a' Hazában. Én a' legboldogabb óráimat töltöttem, nem sokkal halála előtt is, az ő társaságában 's bibliothekájában. Tőle hírom próba fordításodat a' *Contrat social*ból. De örülnék azonn is, ha illy Literatúrai mivekben, azok a' régi Ditsőültek, kik Nemzeti Literatúránkban valódi nagyok voltak, mint Kard. Pázmán 's Faludi, kimetszetnének 's inkább az ilyenek foglalnék el akár Eszterházy, akár az Érsek Szécsényi' helyét. A' Magyar Régiségek között ki fog-e ismét jőni a' már kibotsátott Első Kötet? Ha úgy, tehát egy tsekélységnek megigazítására tesznek figyelmotessé. Varjas Éneke előtt álló Előbeszédben a' 191d. old. az mondatik, az ő *Páler szeretsz-e engemet* Predikatziójáról, és *Falséges Fejedelem* Esedezéséről, hogy sem egyike sem másika nem jött ki nyomtatásban. Amarról nem tudok semmit, de emezt én magam is bírom nyomtatásban, mellyet mint különös Literatúrai ritkaságot 1810 ben Dr. Zay Tatából (meghalt Apr. 9d. 1812.) küldte hozzám ajándékban. Ez Váczon nyomtatott 1784ben; 's áll

8dban 3 levélből, 's annak emlékezetére készült, midőn József Császár Debretzenben járt. Ha Éneke mellett ezt is újra kiadni érdemesnek tartanád, szívesen szolgálnék vele.

1814 Pethéről még szóllanom kell. Midőn ő az őszszel a Nemzeti Gazdát úgy hirdette ki, hogy azt több Tudós Társak adják ki, egészen elteltem örömmel, 's örömben több Olvasókat is szereztem neki magamon kívül. Azomban mindgyárt az első árkusából, — abból a legízletlenebb beköszöntésből — 's az utána következőkből is látván, hogy a Nemzeti Gazdát csak maga azon Pallérozott Mezei Gazda írja, a ki legpallérozatlanabbul ír, nem semmivel különbben, mint a Mendikásságot kitanúlt, 's azután sallangos, kostökös gazdává vált Hógyészi Mátéd írna, nem állhatám meg, hogy őtet ne kérjem, írna tsinosabban, mind magához, mind olvasóihoz, mind a tárgyhoz illendőbbben, hagyna fel a pajkoskodó glossatiokkal is, 's általljában vévén írása módgyát, ne élne abban olly igen alacsony kifejezésekkel. Felpattant mindgyárt, hogy Nyelvünkben nints semmi, a mit alacsonyynak lehetne mondani, hogy eleitől fogva a Kompliment ölte meg a Magyar, 's a hozzám küldött Levelénn kívül magában a Nemzeti Gazda ődik Arkusában is félre veré a harangot a Magyar Nyelv' veszedelméről, 's sikolta, hogy oda lesz a Magyar Nyelv, mert a *disznót sertésnek*, 's a *Bátyám Uramat Uram Bátyámnak* mondgyuk!!! Boszúságomat csak az türtőztetheté, hogy ő másként Nemzeti Gazdájának külső köntösére 's rendes járására különös szorgalmat fordít. De még e' mellett is már most azoknak, kiket olvasóivá tettem, boszúságok annyira megy, hogy újságait tellyességgel nem olvassák. Irt e' felől neki Vármegyénk Fő Orvosa Dr. Zsoldos — az ő régi jó baráttya — is, de a' visszairt válaszából úgy láttjuk, hogy a' kit a' külső országokban tett utazás, 's kivált a' Hollandiai hoszszas lakás ifjanta ki pallérozni nem tudott, azt mi itthon már öregségében tsinosítani hijába főrekedünk. Tsak a' tollat szeretném a' kezéből kivétni, mert egyébiránt az expeditiót, megvallom, buzgóbb főre, szorgalmasabb kezekre nem bizhatnánk. Mit gondolsz, Barátom, mit kellene tennünk, hogy Gazdasági Ujságunk, Pethe miatt, el ne enyészne?

Jai Döbrentei mellé Pethét szeretném Expeditornak; úgy tudom, hamarabb megindúlna az Erdélyi Muzeum. Ezt mi már uj esztendő oltá várjuk hujában. Nem tesz-e úgy velünk, mint egynehány esztendő előtt, midőn az Erköltsi Olvasó könyvre a' pénzt be szedte,

's a' munkát mégis ki nem adta? Kár, hogy inkább a' Pesti sok tudós barátink — Pestenn a' legalkalmasabb helyenn — nem kezdének egy ilyen Tudós Ujságot.

-m Rumi is elhallgata Magyar Emlékezetes Irásával. Novembertől fogva nem kapék tőle Levelet. Már akkor, mint írta, a' Bétsi Censuránn volt Munkája. Arra kérémm ötet, hogy ne a' mérgeskedő Kalvinista Babotsai tenné a' legelső Kötetet, 's maga is Rumi Protestans lévén, ezzel ne ijesztené mindgyárt el a' Páapistákat kivált a' Papokat. Nálam sok Pápista Pap praenumeralt arra, Predikátor egy sem. — Arra is kérémm, — hogy Kemény János autobiographiáját ne megszagatva, mint a' Tudósításában jelenté, hanem együtt egy Kötetben adná ki. Épen nem tarthatom azt okos módinak a' mai Iróknál, hogy az egyyüvé tartozó egészeket olly igen szeretik — a' felfogó értelem' kárával — megszagatni több Könyvkötetekben, azzal a' gonosz *Die Fortsetzung folgt, Der Beschluss folgt*-al.

A' Mondolat' kiadása felől továbbra is bizonyossá tészlek, hogy arra egyedül a' Zvinglianusok tüzeltek Somogyi Gidát. Boszorkodnak ők Rád, hogy a' Helv. Confessióért nem kívánsz Martyr lenni, 's nem buzgólkodol velek azonn, hogy ezt a' Confessiót tehetnétek Hazánkban Uralkodó Vallássá, 's mégis el akarod tőlök ragadni a' palinát Nyelvünk tsinosításában. Somogyi Veszprém mellett Tót-Vázsonyban tartózkodik a' testvér nényénél, egy Érdeemes Iróknak a' Chaptal' Fordítójának Hitvesénél. Itt lakik két Zvinglianus Földes Úr, kik fő rollt játszanak, kivált az egyyk Or— P*— tudósságot affectáló Betyár Úr, a' Protestáló Felekezett' kormányozásában. Ezek egy két öszve sűgő bűgő Tisztelettel tüzelék a' külömben is neki hevült Eskütt Urat, hogy Téged 's Tiédet a' Mondolattal támadna meg. Or—P— olly szemtelenségre vetemedett, hogy egy Gyűlésünkben praenumeratiót mert szedni erre a' végre. Midőn akkor velem is olvastatá a' Hiresztelést, mellyet e' végre előre kinyomtattata, 's tőlem is praenumeratiót vakmerősködött kérni — Igen is, felelék, *arra a' fára, mellynek tűzénél ezt a' bolond munkát megégetik*. Or— P— tsak elhűle a' nem vártt feleletre. Akkor is épen Nagy Gyűlést tartánk Veszprémben, midőn az elkészült Munkát osztogatak, 's az ülés előtt V. Ispányunknál valánk egyyütt sokan, ott osztá Somogyi közöttünk

* Oroszi Pál. — Kazinczy F. lapszéli jegyzete. :

a' szép productumát; a' mint felnyitám, 's a' kép tűne szemembe, felkiálték: *Helyesen, itt is a' könyv előtt áll az Autor' képe!* a' jelenlévők mind a' kép' nézésének estek, 's szavam után nagy katzajt ütöttek, látván en galop a' derék szamarat, 's Eskütt Uram elpirúlva lopá ki magát a' sokaság közül. — Igenis én óhajtanám elpusztíttatni az exemplárokat, mert sajnálom, hogy azt a' betsületet, melyet mi egynehányan nyelvünk' dolgában, Veszprémnek szerezünk, most a' Mondolattal így homályosítták. Somogyi felől tudnod kell, hogy ő egyébiránt olvasott fő, 's igen elmés Poeta, tsak az kár, hogy culturája nints, mint nem volt Csokonainak is szegénynek.

Takáts Barátom most küldé által, Pünkösdi Rózsa' képében, *Zirtz Emlékezetét* jeles Hexameterekben, pompás nyomtatásban, a' Zirtzi igen kedves Apátunknak igen jól találtt képével. Te is nem sokára kapni fogod. A' Versek Horvát András Téli Plebanus buzgó hazafiságú Író társunké.

Madonnánk már itthon van, igen szépen kiujjítva. Ez és a' Te leírásod között az a' különbség a.) hogy itt Máriának, ámbár profilban van, a' bal szeme is látszik felszegesen, b.) hogy Máriának jobb keze, a' mint Jézuskát tarttya, a' maga bal kezével, 's nem Jánoskáéval ér öszve, és így Jézuskát általölelve tarttya, Jánoskának kezei pedig, a' bal álla alatt, öszvekultsolva tarttyák a' kis keresztet, 's Jánoskának álla olly közel esik Mária' kezéhez, hogy meszszéről úgy látszik, mintha az Jánoskáéval öszveérne.

Igen kérlek. Kedves Barátom, írád meg nekem, ha érkezésed lenne, némelly ritkább szavainknak, mint: *alak, kék, hős, hülyy, év* 'stb. etymológiáját, 's mint leve a' *rény* és *szerény*?

A' mostani nagy — politikai — Aprilis-járásról inkább szeretnék veled tsevegni, mint írskálni. A' Corsicai Nagy Ember, még azután is, midőn Moszkvánál bakot löve, nagy emberem volt nekem mind addig, míg Decemberben a' Törvényhozó Testet olly útalatosan nem despotisálá. Ekkor már én is megneheztettem rá olly nagy mértékben, mint az előtt betsültem nagy tetteit. Őtet is megjátszottattá az emberi sors, 's annyira ragadtatá a' szerentsével, hogy végre egészen megvakúla 's megsiketüle, senkit maga körül sem nem láta, sem nem halla. Ő nem járható másként, mint a' hogy jára, 's esetét senkinek másnak nem tulajdoníthattya, tsak ön magának. Kívánom hogy érezze: *Mi szép letenni Kormányt!* Ő a' kis Elbában is megmutathattya még nagyságát. — —

De hát mi jó törekvése lesz a' mi Anyánkra nézve e' nagy változásnak? Itt nagyot sohajtok, elfogódik szívem, 's elhallgatok.

Pütkösdkor. 1814.

Élj szerentsésen.

A boríték belsején:

Levelém elmarada a' Pütkösi Postáról, útra készülttömben. Haza jövet az estve asztalomon találám Rumi' Levelét, mellyben írja, hogy Engel' halálával a' Bétsi Censurától a' Budaira adta Emlékezetes Irásait, a' honnat az két Hét alatt Trattner sajtója alá fog menni, 's az Augustusi Pesti vásárra készen lesz. Mindgyárt küldök neki pénzt. Vallyon fogja-e tudatni a' Magyar Olvasó világgal, hogy ezen eleinte egészen elakadt Munkája egyedül az én buzgóságomnak köszönheti kijövetelét?

Ferentzi most toppan be hozzám, 's közölvén vele ezen Levelemet, megkére, hogy az ő szíves tiszteletével is idvözöllyelek, 's tudodra adgyam mint Ujságot, hogy Helmecezi Jelentésére Pestenn 30 f. Jutalmat tettek fel annak, a' ki azt magyarra fogja fordítani. Ez az elmés Pasquill is Letzkét adhat Helmecezinek, miként irjon, ha tetszeni akar. Bár tsak inkább Magad, vagy más lenne valamelly esmeretes érdemű Literator Munkáid' kiadója, mint a' kedvet nem találtt Helmecezi.

Jún. 2ik. 814.

Kivül:

Páparól.

Tekintetes Kazinczy Ferencz Táblabíró Úrnak. tisztelettel. — Pest, Miskolcz—Sátorallya-Ujhely. - *Széphalmon.*

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 28. sz.]

2670.

Kazinczy Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom Június 2diken 1814.

Szeretett kedves barátom,

Máj. 23diken írt régen óhajtott leveled tegnapi érkezett-meg. Lehetetlen vala akkor mingyárt felelnem: de a' posta csak holnap indulván, Te később nem veszed leveletem mint ha akkor mingyárt

válaszolhattam volna. Csak én vesztettem a' haladással. Lelkem alig tűrte, hogy azokra mingyárt nem felelhetek a' mik a' levélben állanak. Hozzád szólván, a' hév nem fog elmaradni válaszból. —

Papírosod rútil ivott, 's kénytelen valál minden lapnak hátulsó felét üresen hagyni. Ezt annál inkább sajnálom, mivel leveleid felette ritka vendégeim. Még azt sem tudom ha vetted e a' Religióról írt Munkád' Apographját tőlem, mellyet postán ezelőtt talán 3 hoinappal indítottam-el Recepisse mellett. Újra elmondom itt a' mit már nem egyszer mondtam neked; a' te leveleid felérnek mindég egy Ódával, egy dallal; e' szerént nem vévén leveledet, annyit vesztek, mint ha egy szép dalt, egy szép ódát vesztenék.

Felette kedves előttem az a' hir, hogy Kisfaludy tudott valamit a' Mondolat felől még minekelötte az sajtó alá ment; felette kedves azt tudnom, hogy ő a' felől előre szóllott. Gyanítottam azt mindég, 's szeretem, hogy gyanúm meg nem csalt. Ennyire viszi az embert a' dolyf. Meg nem tudta emészteni az Annálisokban megjelent német Recenziót, mellyet én övele, még minekelötte lenyomtatattatott, barátságosan közlöttem, 's soha azolta engem levelére nem méltóztata. Bánása megbántott, 's az épen azt a' magasztalást, épen azt a' gáncsot mondó Epigrammám jelene-meg a' Tövisekben és Virágokban, 's szerencsémre Döbrentei az Annálisokban megjelent Recenzióját a' Himfy Szerchucinek magyarra is fordítata általam, a' nélkül, hogy én ötlet azzal megkínáltam volna, 's ime már most Kisfaludy Magyarban is olvashatja magasztalását és gáncsát, mind ezt mind azt teljes érdeme szerént. — mert az Erdélyi Muzéum első füzeté megjelent, és én azt Máj. 21dikén már postán vettem. — Utolsó levelem olta mellyet hozzád írtam, nekem is érkeztek tudósításaim a' Mondolat felől. Kapitány Kún László, fija az Első Al-Ispánnak Veszprém Vármegyében, Pesten megszálla egy fogadóban, 's Szemerének szomszédja leve. Megtudván ez, hogy a' Kapitány Veszprémi eredetű, általméne hozzá, 's épen asztalán lelé a' Mondolatot. Csak hamar szó esett a' könyvről közöttök, 's Kún elbeszélte Szemerének, hogy Somogyi Gedeon meg sem álmodta, hogy Kazinczy vele perbe eredni nem fog, 's készen tartja a' Kazinczy által írni gondolt válaszra is feleletét. — Melly igen örvendek tehát, édes barátom, hogy a' galád ember szidalmait csak nevettem! — Egyéb eránt Kún azt beszéllé Szemerének Somogyi felől, hogy az

Pápai Dókás diák volt, szeret olvasni,* de korhely, részeges, hecticus, s goromba.

Más úton ezen tudósításom van Somogyi és *Mondolatja* felől: Somogyi Gedeon fija a' volt Tóth-Vázsonyi és Köves-Kali Predikátor, s az ő testvérét elvevé a' mostani Tóth-Vázsonyi Predikátor Fábrián József. Maga Somogyi nőtelen, 32 esztendő, Tóth-Vázsonyban lakik; Pápai Dókás diák korában imposturáji miatt ki akarták csápní, de megkegyelmezték neki. Prof. Láczaínak mentéséért, ki egy tréfával tartotta meg. »Egy tőróért az ebet nem ütök agyon.» Innen ment Pákozdiába Rectornak. A' nép nem tűrhette gorombaságát s zabolátlan életét, s kiadtak rajta. Patvarisla leve Künnál.

A' *Mondolat* másokkal együtt készült; hihető Fábrián József Sógorával. Egy Tóth-Vázsonyban lakos Assessor, Orosz Pál, a repudiált Horváth Adámnénak talán testvére, körüljárja Veszprémben a' Statusokat, úgy szedtek pénzt valamely Magyar Munka kiadása eránt. Így jelene meg a' *Mondolat*. — Sokan adtak reá pénzt, a' nélkül hogy tudták volna, mi lesz az a' mi ígértetik.

Én Somogyihoz magamat tenni nem fogom. Szemere írni fog ellene. Készül Horvát is, de az utólsón annyi a' munka, hogy erre nehezen fog reá érni. Szemerét kértem, hogy válasza ne veszekedés legyen, hanem oktatás. Kérlek, megolvassd a' Báróczy' életét. Abban a' Te neved is előfordúl, még pedig úgy hogy egyik levelednek tartalékját — (azt a' hol tartottál neved' fényének elhunyásától, mert Verseid közönséges tapsolást nyertek) — eloszlatni akarám a' név' említésével. —

Igen is, barátom, hagyjuk meg nekik az ő Publicumokat. De azért ne legyünk hűségtelenek ügyünkhöz, s mondjuk-el a' Publicumnak a' mit annak végre értenie szükség. Bizvást írhatnak ellenem *Mondolatok*at, bizvást haraghatik Kisfaludy, és azok a' kiket az *Annálisok*ban érdeklettem. A' világ látni fogja hogy senkit nem magasztaltam, senkit nem csapkodtam érdeme nélkül, és hogy lelkemhez az irigység soha nem járult. Kisfaludyt ott a' hol ő érdemli a' tisztelést, senki nem tiszteli inkább nálamnál: akarja e hogy mindenét becsüljem? Döbrentei egy jegyzést vete *Recenzióm* mellé,

* Olvas, azt látom: de nem érti a' mit olvas. — Kazinczy F. jegyzete.

— hogy a' Génusz nem minden műveinkben sugallgat eggyeránt. Igenis: nem kívánom én, hogy minden műveink egy érdeműek legyenek. Horátnak Ódái, Epistolái közt is nagy a' külömbség. Egyedül azt kívánom, hogy a' Poeta a' maga virágai közzé ne szedje-fel a' szemetjeit is. De lehetnek esetek a' mellyekben még az sem rossz. Schiller a' maga apró (Gedichte) versezetei közzé minden darabját felvette: Goethe sokat kihányt a' maga régiebb kiadásabeliek közzül, midőn verseit Cottánál újra kiadta.

Én régolta prózai életet élek, 's semmit nem verseltem. Úgy hiszem, hogy ha veled voltam volna, Te sem irtad volna a' mit utólsó leveledben velem közlesz. Az ember kénytelen végre utálni az embereket, 's magát az emberiséget, mert az emberi nép tele van istentelennel, hazugokkal, ámitókkal. Tűröm szívesen ha a' nagyoknak, igazán nagyoknak vannak gyengéjük; ők is emberek. De mit mondjak arra, midőn a' gonoszság clögge ravasz még a' nagyot is úgy nézettetni velem mint kicsinyt? —

Élj szerencsésen kedves barátom. Köszönöm, hogy valaha ismét hallatál magad felől valamit. Melly igen óhajtanám, hogy ne írj olly igen ritkán. — Szemere Pál Máj. 15dikén ébredé-fel Kriskájának oldala mellett. Akkor nap 102 vendég ült az ebéd mellett, 's estve táncz vala virradtig. Eddig Péczelen van ismét. — Élj szerencsésen, ismét kívánom ezt.

Majd elfelejtém jelenteni, mert e' levelemet is kapkodások közt írom: B. Wesselényi Miklós, 's a' Nevelője Pataky Mózes, 's barátjok Döbrentey Gábor, az Erdélyi Muzéum' kiadója, Juliusban hozzám jönnek; innen Bártfára, Pestre, *Miklára*, Keszthelyre, Füredre. Bécsbe fognak utazni. Mihelytt tölem elmennek, azonnal tudósítlak felőlök.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

2671.

Kis János - Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Az ide zártt predikatzióknak nyomtatatlása akaratom ellen tsikartatott-ki tőlem. Jobb lett volna más tárgyról predikálnom; de ha a' környitállások 's a' sietség erre vezettek: úgy beszéltem, a' mint meg voltam győzöttelve. Meglehet, hogy más, a' ki az Udva-

rok' titkaiba jobban belát, egészen máskép nézi a' dolgot. És épen azért, minthogy én könnyen rosszul lathatok, mondám, hogy jobb lett volna másról predikálnom.

Trattnert kértem, hogy verseim' kiadásában egészen tanátsondon járjon, de nehezen boldogúlhatunk vele úgy, a' mint kívánánk. — Somogyi Visitationból tsak kevés napok előtt jöttem meg, s' úgy öszve-tsoportoztak az alatt foglalatosságim, hogy a' fejemet is alig tudom, hol van. Districtualis Gyűlésünk Egyeden M. Gróf Festetics Ignácz Ur' kastélyában fog Jun. 21dikén tartattatni. Maga a' Gróf invitált; de ezen megtiszteltetésem jobb szeretném ha elmaradt volna, mert némellyekre nézve botrányozás' köve. Isten Veleđ és Kedveseiddel.

Sopr. Jun. 2dikán 1814.

K.

[Eredeti je a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2672.

Kazinczy — Romy Károly Györgynek.

Den 3. Juni 1814.

Theurester Freund!

Ihr letzter Brief ist vom 21. Apr. — Eine sehr lange Zeit für mich, besonders jetzt. — Hier die Recension von Erseis philosophischem Werk. Sie ist nicht meine Arbeit, nur der Schluss ist von mir.

Ein gestern erhaltenes Schreiben sagt mir, dass das bekannte Mendolat noch nicht gedruckt war, und Kisfaludy sprach davon schon wie von einem bald zu erscheinenden, und er und sein Schwager waren die *ersten*, die dieses schändliche Werk in das Eisenburger Comitát gebracht und es dort bekannt gemacht haben. Bey Gott, ich bin ruhig, ja, ich bin stolz, — gegen Kisfaludy, *der so klein ist*, stolz.

Hat sich Maeskásy schon zur Was entschlossen? Was waren seine Foderungen? Mein Schwager Graf Joseph Török, zu Kázmér, verliert den Erzieher seiner Kinder eben jetzt. Ich habe meiner Schwägerin (Baronne Marie Wécsey, Tochter des Ober-Gespans von Szathmár) gesagt, dass Sie einen vielleicht in Vorrath haben, und sie bat mich Nachrichten zu erbitten, ob Maeskásy nicht zu

haben wäre. Mein Schwager heurathete 1805 in May und hat 5 lebende Söhne, (keine Tochter) diese werden in Kázmér erzogen. Noch erhalten nur zweye Unterricht. - Könnte Macskásy kommen und gegen welche Bedingnisse? —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2673.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Kolozsvár, Junius 3dikán 1814.

Nagy érdemű Barátom,

Minden fáradozásaimat, aggodásaimat elfelejtette igen kedves Leveled, melyet a' Muzéum vétele után írák. Ma vettem. Vágytam Neked tetszeni, 's most hogy helybe-hagyod Intézetemet, megkoszorúva látom magamat. Ha Előtted, a' ki vélekedésedet szabadon kimondod, kedves az első füzet, nem hiszem már, hogy a' Magyar Mindentudományban (mellynek nem jó nevet választottak) is betsületesen ne lennék recenseálva, melly azt fogja tenni, hogy én felárgultatott tízzel fogok jó folytatásán igyekezni; az Olvasók pedig kedvet kapnak, 's elvégtére látni fogjuk egy magyar Időszaki Irásnak megmaradását.

Az 550 nyomtatványból, a' hanyat nyomtattattam, már egy sincs eladni való. Ha, előre tudjam [!] ezt, többet nyomtattam volna, de mikor a' nyomtatáshoz fogattam, csak 200 Előfűzetőm volt. Legfeljebb 400-at reménylém, azt gondolám, 100 elég lesz a' Könyvárosok számára. Az ötödik árkus alatt 300zan feljűl valának, 's az előre vélt 500hoz még 50vent adattam. Most nyomtatják az első 4 árkus pótolékot. Örvendek, hogy a' hidegnek vélt magyar Publicum, melegebb. Meglátom, ha csak ugyan többen gyűlnek-é a' második füzetre. A' többnek való nyomtatásában most az is hátráfutott, hogy a' Muzéum pénzével a' második füzetnek kijövetelét kellett bizonyossá tennem. — Minthogy itten néhányan nem kaptak, a' kik a' megjelenés után kívánták megszerezni, a' két magyar Ujságban hirdetését tettem, a' Szomorú Játékra tett jutalom kihirdetése után. Én, magam sem hiszem, hogy olyan Játékot kapjunk, a' millyent az Eredetiségről írt articulusomban kívánok, de jónak láttam felbuzdítani azon ifjú Mágnaókat, kik a' jutalmat

feltették. A' pénz még is csak Literaturánk javára marad. Az egész plánum így levé. Én a' mult télen az itt lévő Német theatrumban lévén Gróf Kendeffy logéjában, Báró Bánffy Laczival, beszélgeték a' magyar theatralis fordításokról. Segíteni kell a' Magyarokat, mondám a' két ifjúnak. Én jó szívvvel fizetek, szólla Kendeffy, a' fordítónak. De, nem úgy, felelék, álljanak társaságba, tegyenek-fel egy jó eredeti darabra jutalmat. Mind a' kettő egyszerre kész vala elfogadni mondásomat. Másnap Wesselényi Miklós hozzám jövé, elbeszélém neki, 's ő lángolva fogadta 's magára vállalta a' jutalom egybe-gyűjtését. Az nap este nálam Kendeffy 200 Rforintokat ajánla.

Wesselényi és Pataky barátink az Innepekre Zsibóra mentek-ki. Holnap utánra várom őket vissza. Akkor bizonyosan végzünk indulásunk felől, 's mingyárt tudósítalak. Melly öröm nekem Széphalmot újra látni, 's Téged ölelni.

Hogy a' Muzéum rendszerint folyhasson, Pünköst harmad innepén (mert itt még azt is ülik) egy társaságot gyűjték, mellyben Consil. Kenderessy, a' város Plébánosa Szabó, Pater Piarista Koros, R. Prof. Szilágyi és Méhes, a' Filozofus Szabó voltanak. Arra kéréim őket felolvasott plánumomban, hogy mindegyik ajánlja magát, hogy minden fertály esztendőben 2 árkusnyit (legalább) tárgyaimra dolgozzék, minden hónap végén egybe-gyűljünk 's a' készített munkák olvastassanak-fel. Így, megyen a' dolog, ha még azután M. Országról is segítenek. Kenderessy nem hagyá helybe a' Társasági nevet, mert azt monda, gyanú alá jöhetnénk. Rettenetes dolog az, hogy az árnyékunktól is félnünk kell. Csak ugyan mindegyik acceptálá a' munkába való részvételt, 's míg én a' nyáron utazom, dolgoznak.

A' második füzetbe Libü történetei, 's a' francia Literatura van készen. Thümmel Wilhelmináját most akarom fordítatni. Wesselényinek Florianának Selmour's-ját adtam, mert Olvasójink gyönyörködtetést kívánnak.

Barcsey életében ki kellett térnem, a' mit említék-is. B. Natáczy István az ősszel 12 óra felé éjjel vetődék-be hozzám, látván gyertyámat, kérte a' Muzéum darabjait. Meglátja ezt: *Ezt csak azért vezetem, mert szeretem Nemzelem,* 's nem hagyá helybe. Sőt belé kell tenni, mondám. (A' szegény Pista sok féléket szokott maga vezetgetni.) Ő másnap Dámáknak beszéllé-el ezt, 's Báró Dániel István Özvegye azt monda: bár ne tennék-bé minden apróságot. Nem kellett é tehát figyelmetessé tenni a' nem psychologus Olvasót? — Mivel pedig, sok predikatzióban látam az untató dicséretét

némelly holt Úrnak, éreztetni akartam, hogy az életiró nem Halotti praeficiás-pap.

Laokoonban láttam a' hibát. Egyéb helyeken is maradott egy egy. Én a' 3dik correctúra után is mindég jelen akartam lenni a' Nyomtatónál, mikor már a' sajtóból venné ki a' nyomtatni kezdett árkust. De, haragudni kezdvén ő azért, (mert igaz, sokat prédikálék neki a' tiszta nyomtatásról) abba hagytam. Ez tehát a' legutolján maradott igazítani valóknak meg nem igazítása.

Nagyon sajnálalak elesésedért. O, Te nemes lángu Férjfiú, mint öllek! Eltöltöd lelkemet. Az a' Muzéumnak történeteihez tartozik.

A' jegyző B*nek, szeretett Kazinczym csak lángoló szíve van a' Hazáért. Oka volt neki ide nézve fel nem tenni nevét. Csökold öszve gondolatjáért majd Juliusban B*ben Döbrenteit.

A' Gubernatorhoz tizenkét óra után vittem-fel, 's béküldöttem leányának Gróf Thurnnének. Ebéd előtt adák által az Öreg Urnak, 's ebéd felett vágatta-fel, 's olvastatta, 's a' mint mondják, nagy figyelmetességgel hallgatta a' darabokat. A' jó Öreg sok magyar intést találhat benne, a' mit Ő nem tett.

Elkell beszéllenem, édes Barátom, mi történt ezen darabommal: A' szív vágyása. Barátaink nem veszik hiúsagnak, ha magunkról néha néha beszéllünk. 'S engem ugyan mindenkor tartóztat belőlről valami, ha magamról szólok, de ezt csak leírom. A' múlt Sónia napi redoutban felmenék, 's állottam a' közepén a' szalának. Generalis Báró Splényiné meglát, elhagyja tánczosát a' mint a' fordulás után állottak, hozzám jő, olvastam az Úr versét, mondja, a' Szív vágyását, oh be szép, tizszer is elolvastam egymás után. Sónia napján tiszteltem, köszöntöttem a' Te szép lelkü, nemes szívü Kedvesedet, lélekben.

Itt löbben is ajándották magokat, hogy csak adjak nekik munkákat, fordítják a' Muzéum számára. Sulzer Nachträgejéből, melyek nekem a' Witenbergai Theologia helyett voltak olvasásim, még több articulust is fogok fordítatni, 's úgy hiszem, ezt Pataky barátom folytatja; mert a' könyv, midőn vele megismertetem, nagyon tetszett neki. Pataky igen nagy segítségemre volt. Kérlek, tudósíts, mit kívánna olvasásaid közül a' Muzéumba mehető fordítva látni. Fáj, hogy eredeti darabokat nem adhatok. De, mi még nem vagyunk elkészülve arra! 's talán mikorra készen lehetnénk, az az elgyávult Nemzet egybe-lesz zavarva. Öllek ezen rendjeidért: *épen midőn a' jók lelkeiket leverve látjuk.* A' nyáron Franklinnak morális

és humoristicus darabjait az anglus Idler, Spectator, Tatler Guardian Periodicus Irásoknak extractusát fogom megvenni, 's azokból a' Muzéumba fordítani. Utamban pedig minden barátimat megkérem, hogy segítsenek. TE ígéreted szerint bizonyosan segítesz, úgy-é?

Munkáidra itten tíz Előfizetót szerzettem, kiktől a' pénzt a' nyáron magam viszem-ki, Téged addig foglak kérni, míg csak a' Muzéum portóját tőlem elveszed. Itt azért nem fizettem-ki egészen, hogy bizonyosabban megmenjen.

Baróczi életét elolvastuk Miklóssal. Én elolvastam négyszer. Iram, hogy abból a' magát készítő ifjú sokat tanulhat. Az Antinouszhoz, inas czombos Faunhoz való hasonlítások érzésemet sértették. Boér nem érdemli azt a' dicséretet, mellyet kapott. Aranka megmarad gondolatlan, izetlen állításaiban, de ő se nem árt, se nem használ. A' Muzéumra nem hogy előfizelőket nem gyűjtött, de a' ki előhozta neki, azt mondá annak is, ott szókovácsolások lesznek, mert Döbrentei is Magyar Országi. Egy inkább pasquillizáns, mint Szatiricus Nemes ember, Turóczi Károly, Arankára ezt írta, mellyet a' mult hónapban előttem felolvasott: Múzsák koczor darabontja! Kinek tördelt, rozsdás lantja, Rég rekeg már a' világon, Erdély és Magyar Országon, Verbőczivel ha bajlódol, Klióval mért csokolódog. 's a' t. Úgy-é szép?

Gróf Dezsőffy Józsefet a' jövő hétfőre várják ide. Megkértem Gróf Toldalagi Józsefnét, a' kihez, a' mint mondá, száll, hogy legény-jét mingyárt küldje hozzám.

A' *vágyik* és *vágy* fenn forgott, mikor a' Munkát egy nálam tartott gyűlésben felolvastuk. Az Erdélyiek *vágyik*-ot mondanak.

Kisünk portréjának nagyon örvendek. Palinak szerencsés napokat és éjjeleket. Látni fogom őt és az *Ő-nét*.

Mind a' Magyar Literatura történeteit, mind a' Recenziókat dicsérték előttem. Epigrammáid megértésére művészi izlés, 's lélek kell, azért nem értik némellyek.

A' Széphalmai Grófné kezét tisztelettel csokolom. Téged Lajos-sal együtt ölelünk. A' Grófnét Junius 20dikán várom bé. — Engedj-meg levelem tónusának. Téged inkább szerető barátod nem írhat [máskép]. Légy egészségben. Döbrentei impr.

Barcsay felől alig tudtam ennyit is kicsikarni monosyllabás Özvegyétől. Felolvasám itt többek jelenlétében, rednerségét senki sem emlité. Kenderessy sem, pedig szoros barátja volt. Rávettem

Özvegyét, hogy portréját metszettesse-ki. Megígérte. Nálam a' portré, de 20dik esztendejében festve. Van é Nálad újabb jobb, hogy munkáid elébe őt is akarád. Ha ott elmarad, küld nekem, kérlek.

Gróf Török Lajos életét megkapom é, hogy képe mellé tehessem?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2674.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Krasznán, Jún. 4d. 1814.¹

Kedves Barátom!

Majus 25-kén költ igen becses leveledet tegnapi Postán vettem, és ma mingyárt irtam is Pap Bátyámnak, hogy N. Váradon a márvány áranak olj formába, a miljent Te le irtál, végire járván, tudósieson mentül előb — mivel pedig én 11-a praesentis Bécsbe utnak indulok, arra utasítottam Bátyámat, hogy őó feleletét ide a feleségemhez küldje, ez pedig Kolosvárra Döbrenteihez fogja küldeni. Így gondoltam leg jobban el intézve a dolgot, hogy a grófné hamarab kaphassa a várt feleletet.

Az Erdéji Muzéumot az érdeemes Döbrentei valóba úgy indította el, hogy aszt a Hazának jó izlésü része öröm meg elégedéssel nézheti, és valamint Döbrentei iránt, úgy irántad is, ki őtet ide szerzetted, hálálatos indulattal köteles. A feleségem nekem aszt a szép örömet nyuitá, hogy arra kért, irjam meg Döbrenteinek, hogy eő azok számába kíván lenni, kik a Muzeumra elő fizetést szednek egybe — ezen az én szívemre, és lelkemre eleven érzéssel hatot akarattyát éppen mai Datum alatt írom meg Döbrenteinek.

Nagyon ohaitanám Kisnek képit mentül előb birhatni. A Kis munkái elibe jövendő képek díeső ideat és a tárgyhoz leg jobban választot képzelődés magasztalésagát foglalják magokba. Az iljenek jól executirozva tésznek a Nemzeti izlésrül bizonyitást: Kedves Barátom! mikor mondhattuk valahára az iljekrül igaz értelembe Nemzeti izlés: értesz engemet, és többel itt nem mondok — csak aszt, hogy egész igyekezettel kell lennünk azon, hogy a Nem-

¹ A keleti Kazinczy F. kézírása.

zetnek izlést adjunk, és az izlés el fogadására Szive 's Lelke el készüljön. A Nemzet ellen való hiba volna, ha Munkáidnak ki adása fen akadna. Ha az időnek mostohasága olj kegyetlen nem volna, a miljen valóba érezhető képpen kegyetlen, könnyű volna azon segíteni: az időhöz képest szólva tehát az én gondolatom a volna — egybe kellene néhány igaz magyarnak állania és Munkáid ki adására a költséget egybe tenni. Én részemről egy a leg szebb gyönyörűségek közül leg kedvesebbnek fogom tartani azoknak igen dicséretes szépségű számokba lenni, kik ezen leg sükeresebb, leg hasznosabb költséget egybe tészik. Kérlek, ird meg mentül előb, mit gondolsz ez iránt, és a költség mint egy mennyire menne?

A Komáromynéhoz küldött két csomót talán csak úgy fogom látni, mint a meljeket ez előtt küldöttél hozzája, és ez nékem felettéb nagyon fáina. Ha kapom a Consil. Kenderesy Urét, kezébe szolgáltatom, itthon rendelésemet hagyván, hogy ha az jelen nem létiibe érkezik is, el mennyen hozzája. A Báróczy Munkáinak egy exemplárját magamnak meg tartom, és az árát a Diogeneszed Dr. Patakinál el költ részeinek árával, 22 f., jó alkalmatosság által kezembe juttatom. Egy tetemes hibának tartanám, söt szégyelleném Báróczy Munkáit nem birni.

Nékem az intollerans emberekkel véghetetlen bajaim vannak: mit irtam legyen most egy határ nélkül bigot, intollerans Reform. Esperestnek, levelemnek kezdeti czikéljét [!] ide le írom:

«Én a XIXdik század világánál látván minden környül állást, «a Vallás tekintetibe is aszt hiszem 's vallom, a mit a Léleknek «ereje a világosságnak jól tévő sugarai által juttat a szívre — a «midón tehát a Reform. Ecclesia ügyébe nyomóssan belé tekinteni «el szánt akarattal vagyok, aszt cselekszem, a mit fő Birtokosi «tulaidonom kötelességül szab előmbe; én a ritusnak Rabja nem «vagyok, hanem tisztelem aszt a mit a nagy Isten Ember, a Krisz- «tus tanítot — és így a kik az eő Nevébe meg kereszteltetnek, «azokkal én mind egy Vallásba vagyok, söt a kik velem együtt az «Isten képire teremtettek, azok nékem mind felebarátim, és ember társaim.»

Én szóval, cselekedettel tollerans ember akarok lenni és ezen meg avult Papi emberekkel mingyár mingyár fen akadok; csudálatosnak teczik nékiek, hogy egy Papista mikép szólhasson ellene az ők barbariesséknek, és az ellen, hogy hogy pártfogolhassa embereit: pedig én itten nem csak hogy a Reform. Pap jövedelmének a magamébul

való szaporítására ajánlottam magamat, de arra is, hogy az Ur vacsorájához kívántató Bort és kenyeret ezentúl magam fogom adni. Valóban gyakran jut eszembe Wesselényinek, a néhainak, azon egybe hasonlítása, meljet tett a Reform. Esperestek és az Austriai Armadán lévő Generalisok közt. Az Armadán hogy valaki generalis legyen, u. n. egy fő érdem, hogy vén legyen — nállunk Reformatusoknál a Pap ha meg vénül, akár miljen nagy számár, Esperest lesz. És ez, Barátom, bizony nagy hiba, és sok rosznak következtető oka.

Első levelemet Bécsből fogod venni -- addig is élj olj igazán boldogul, a mint szívem néked minden időbe tisztán ohaittya.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2675.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

A' mit képemről irsz, azzal igen meglegyszem, minthogy a' te meglegedésedet látom. Az illyekben a' Te itéletednek mindent, a' magaménak keveset tulajdonítok. Azt az egyet szerettem volna, ha a' kép alatt a' superintendensé létéről semmi sem állana. Legjobbna tartanám, ha a' tudatlan Publicum semmit sem értene a' Verseknél arról, hogy azok Superintendenstől származnak. De ha már megvan, hadd legyen.

Utolsó levelemből kitetszhetik, hogy verseim kiadásában a' *módot* egészen Reád hagyom. Legalább Trattnernak világosan megírtam, hogy e' részben mindent a' Te izlésedre hagyok. Arra hagyom tehát a' harmadik kötet eleibe jövő rezet is. De még az kétséges előttem, lessz-e harmadik kötet, az az Horátzius' leveleit ki fogja-e Trattner verseimmel együtt adni. Nekem azt írta, hogy nem. Szeretni fogom, ha más gondolatra bírhattad, s ezen esetben, tetess a' harmadik kötet clibe, a' mit akarsz. A' Te izlésed nekem törvény: mert az effélékhez én tsak annyit értek, hogy a' Te itéletedet a' másokénál feljebb tudom betsűlni.

Szemerének vagy Helmetzynek megírom még ma, mikép kelljen a' Leveledben említett tsorbát kipótolni.

A' múlt napokban indítottam Pest felé Hozzád egy nyomtatott predikatiomat és Gróf Festetitshez intézett versemet.

Bárótyt előre is köszönöm mind a' magam mind a' fíjam' nevében.

Kevéssel ez előtt jöttem meg Somogyi útamból, hol fíjammal együtt Sárközy Urnál is voltam Nagy-Bajomban. Most ismét a' Districtualis Gyűlésre készülünk, melly Egyeden fog tartatni Gr. Festetics Ignátz' kastélyában. Isten hozzád. Élj szerentsésen Kedveseiddel együtt.

Sopr. Jun. 8dikán, 1814.

K.

U. i. A' tsorba eránt Trattnernak írek, 's ennek azt is íram, hogy ha Horátzomat kiadásába fel nem akarja venni, jobb szeretem, maradjon-el az egész kiadás.

Épen most kapom a' Bétsi Tudós Újság 43dik numerusát 1814, mellyben a' M. literaturának általad irtt 's általam németre fordítatott 's beküldött historiája van.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2676.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos 12. Jun. 1814.

Édes Barátom!

A' Te leveleid innepet csinálnak nékem: iljen vala a' tegnapi Szombat nap, meljen újabb leveled vevém, midőn készen volnék már egy új kezdetű levéllel.

Édes Barátom!

Látám a' Mondolatot, de nem siettem az írással, míg nem a' B. (Báróczy)'¹ Biographiájába tett excursiodat is láthatnám. Vettem ezt is, és amazért való bosszszonkodásomat el felejtém. Ki ki láthattya, hogy néked nem fáj, 's nem érzed a' Mondolat szurásait. A' méjj (mély) 's hallgatás méjj (mély) 's megvetésre mutat. Az igazság győz; mert ellene mondhatatlanul igaz, hogy nem a' *szokás* a' törvény, hanem a' *Nyelv Ideálja*. Ezt ugyan sokan ugy nem értik, mint a' Te Bécsi Artistáid nem értették, a' mit a' mejjkép' ideáljáról mondottál, de vagnak értelmesek is, 's ezekhez kell tartani számot inkább.

¹ Kazinczy F. közbejegyzése.

Ennyit az el kezdett levélből.

A' Discursiok iránt való ítéletemet meg irtam, hogy külön lenni kívánám; azokkal pótolom inkább, a' meljek homogeneumok lésznek, azért adj időt reája.

Nékem az a' Negligens titulus — *Discursiones philosophicae e lucubrationibus hibernis Pauli Sipos* 1814 most is tettszik, nem tudom Te mit ítélsz rólla.

A' Recensiora — Ercsei protestal ugyan az Eclecticisumus ellen: de ugyantsak maga mondja az Előljáró beszédben, hogy sem Kanttól sem Wolftól tanátsot kérni nints szüksége: 's tselekedettel is azt mutattya.

A' Döbrentey első Füzettye ítéletem szerint is jól ütött ki: ő különben az előljáró Beszédben igen jól securizálja magát, hogy a' mit bé vészen a' Hazából, azt adja vissza, tsak a' ki választást tartya magának. Én a' Himfyre tett Recensiodat most még figyelmetesebben meg olvastam — mint mikor az Annalisokban láttam volt. Teljességgel nints olj tonusból irva, hogy provocaljon; és azt látom abból, hogy Kisfaludit annyira elkényeztette a' köz tapsolás, hogy innmár tömjén illatnál egyebet nem szenvedhet. Mitsoda Contrast! Nagyobb zelussal viseltetni poemájához, mint sem ahoz, a' ki tárgya volt annak, mivel ettől, a' mint hallom, el pártolt.

A' Szabó András philosophiája nekem is tettszett, de még inkább az, hogy heljet talált a' Museumban.

A' mit Trattnerről irsz; én nem ötöt, hanem a' két Hazát hibáztatnám, ha az ő 400 Praenumeransra tett Calculussa hibázna.

M. Vásárhelji Correspondentiam el szünt A** Urral. Ő se ért engem, én se ötöt. Esztendővel ez előtt B. Nalázi József nála egy órányi praelectiot hallgatott. Mit légyen az *Én, Te, Ő*, philosophice magyarázta: és végre kérdé Nalázi, miut vette fel a' dolgot. — Ez igen méj dolog, barátom, ugy mond Nalázi, mert ezt *Én sem értem, Te sem érted, Ő sem érti.*

Az ide zárt kis Nyomtatvány B. Nalázié, a' Felelet reá Mártonfi Püspöké, mindenik sub Anonymo. B. Nalázi kér hogy láttassam veled — és róla téjendő ítéletedet is ki kérte, hogy láthassa. Irj ugy — ha nem akarnál is, hogy az öreg Ur valami consolationot kapjon belőle. Neki szomszédja lévén, sok kedves időt töltünk együtt, 's engem' interessál hogy eleget tégyek ilj ártatlan kívánságának.

A' Barcsai képe Döbrenteynek van által adva, ő le akarja vétetni, hogy valamelyik Füzettyének elejébe tétesse. G. Bethlen Gergelj, a' kinek képe az első Füzetbe jelent meg, egy oljan Ur, a' miljenre szüksége volt a' Muscumnak.

Gróf Bethlen Susanna — Özvegy Barcsainé és Gróf Toldi Susanna Kis Aszszony első voltak a' kik nálam praenumeráltak ki jövő Munkáidra.

Óhajtanám köztetek lenni majd, mikor Döbrentei Barátom Te nálad leszz.

Légy egészségben.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

2677.

Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának.

Széphalom Jún. 13d. 1814.

Ez a' levél, kedves Lolott, sokácska hevere nálam. Hallja Nagysád mi történt velem tegnap.

A' hozzám egy órányira fekvő Ujhelyben egy Patikárius lakik, kit az egész világ igen jó characterű embernek, jó férjnek, jó atyának ismer, és a' kit én nagyon szeretek. Két holnap oltá Ujhelyben egy járvány theatrai német scrog mulat, 's ezek közt egy tánczleczkéket adó ember is van. A' Patikárius a' maga 9 és 7 esztendőös leányait taníttatni akara, 's kért engem is hogy adnám hozzá kosztba Zsenit, hogy tánczoljon együtt velek. Máj. 17dikén a' gyermeket által adánk neki, 's tegnap a' Tánczmester a' maga tíz leánytanítványait a' theateren produkálá. Mindnyájan egy Uniformban voltak: fejr bercaiban, rózsaszín vállacskaival; két sor pántlika mind a' kurtá szoknyán mind a' még kurtább köténykén, fejeiken rózsaszín pántlika, egy rózsával. - Felrántak a' karpitot, 's Zseni volt az első a' jobb sorban. Eggy guirlandos Contredansot producáltak, 's igen szerencsésen. —

A' mint itt ülök, messze megettem kérdé valaki: «De kié az a' szép kis barna Angyal? — Mellyik? kérdé a' felelő. — Az a' legszebb, a' ki legjobban tud? — 'S ekkor a' felelő az én nevem' nevezé. — A' Tánczmester a' Coufissék megöl kialta ezt kétszer: *Bravo Genie*, és nem senkinek másnak. — Genie olly kiesiny, mint

Susie lehetett az 6 esztendőskorában, barna, fekete szemű, kedves arcú; 's kibeszéllhetetlen bájjal emelgette két kezével a' köténynek majd egy majd más szélét, 's szemei mindég párján függöttek, 's olly komolyan tánczola mint az atya valaha a' Menücttet. —

Én a' mint a' kárpitot fejránták, 's Geniet ezen Costumben meglátám, 's ő elkezdé mozgásait, lesütöttem, a' második rendben ülvén, fejemet, hogy megilletődésemet senki ne vegye észre: de az hasztalan volt. Két ismeretlen Asszonyág ült mellettem, 's azok nem győzték megilletődve nézni atyai érzéseimet, mert az én szememből egymást érve folyt a' esendes köny. Ma reggel az egész Ujhely azt emlegette hogy én melly jó atya vagyok, 's felejtí melly lányom van.

[Vége hiányzik.]

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 5. sz.]

2678.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

Petri-Keresztúr. Junius 13dikán 1814.

Édes Barátom!

Csak bele kapok biz én beteg fejjel is, azon orában, a' válasz írásba, mellyben leveledet vettem: Ki tudja? talán most is leg jobb lessz az első gondolat; mint egy Somogy Vármegyei Ur mondta egy másiknak, a' ki hozzám tanács-kérni indult, hogy jól figyelmezzem a'ra, a' mit a' kérdésre leg először gondolkodás nélkül felelek: mert az lessz a' jó tanács, ha gondolkodva felelek, nem olyan jó. Nehéz ugyan el tudnom végezni: mert az arany ér, mellyen téged' talán szenvedéseid tul ejtettek, éppen e' napokban annyira el fogott, hogy tsaknem végső romlást vártam miatta: ez előtt mint egy 18 esztendővel, mikor még arany pénzzel éltünk, a' podagra akart ki kezdeni -- és méltóbb jussal; azt egy természetli orvossággal ki küszöböltem; most midőn testi-lelki bankóra szorúltunk, az arany ér nyomorgat, -- az a' vak -- az a' bujdosó: — eleinte szokás szerint a' hátamat és derekamat nyakgatta; itt ezen a' leg tisztább levegőn a' mellyembe költözött; most egy hét ólta jutott eszébe a' fejembe bujdosni, 's már tegnap előtt annyira meg szédített, hogy sem állani nem tudtam, sem annyival inkább járni, hanem tsak fal mellett támaszkodva, 's ott is ugy, ha fel

főül más vezetett. Ma úgy tetszik¹ békét hagy: hát tsak bele kapok a' válaszba, beteg fejjel is: annyival inkább; mert leveled azt látatitak kívánni, hogy én neked sokat gyónjam: — annyit a' mennyit Levélben lehet, de ezen gyónás közé azomban ne számtald azt, a' mit Leányomrul irok, mert a' mit e' részben gyónnom kellene, annak titoknak kell maradnia addig, míg Kazinczý János él; és ha tovább él, mint én, örökre, még Klári előtt is, vagy ha valaha még olly szerentsés lehetnék, hogy veled élő szóval beszélhetnék, akkor gyónhatnám valami keveset súgva. Míg hát a' gyónásra következik a' sor, felelek Leveledre renddel; ha közben esik a' gyónó szer, Te ki tudod válogatni.

Sárközyné az a' Derék Asszony — valóban igen derék; soknál derekabb olyanoknál is, a' kiknek ollyan gyengeségeit, mint neki régebben, nem tapasztaltam: kézre küldötte hát Levelemet? első alkalmatossággal meg köszönöm neki. — Sárközý a' Te válaszodat nem küldötte; — és ez nem a' Posta hibája, noha a' Postákra méltán panaszkodol: vagy is, méltóbban én; mert Te az én Levelemet vehetted huszad napra; én pedig a' Tiedet 46 nap múlva: — Bersenyi félre lakik a' Postáktúl; de ha az ő és a' Te leveleitek egészen el veszték, az tsak ugyan vagy a' Posta' hibája, vagy más nagyobb. Én őtet személyében ismerem; de verseit tsak a' múlt hónapban láttam Sárközynél; eleven lüzet néztem belőlök, de Pótának nem tartom akkorának mint Csokonáink volt. Sárközíné fogadta hogy meg szerzi munkáját számomra. — Szerctem őtet; de ő azt nem tudja: másként talán juttatott volna nekem is nyomtatott munkájából.

Azt, hogy én második házasságomban is gyermektelen voltam, igen jól hílted; most is igen jól hiszed azt, hogy nem vagyok gyermektelen, de Atyának lennem a' két házasságom közé szorult rövid időben volt szerentsém, és édesnek érzem azt. Második Feleségemtől Contractus mellett váltam külön, melly éppen azon kezdődik, hogy *kilencz esztendőig volt együtt lakásunknak semmi gyümölcse nem lévén*. Az igaz ok ugyan nem az volt, hanem az ő szenvedhetetlen természete, mert az első ahöz képpost Angyal volt, az tsak Terentiát akart játszani, ha belülem Maecenást tudott volna tsinálni; de ez nem sokkal szelídebb Xantippónél, 's jóval is kegyetlenebb G. Csáki Julianánál: amattúl betsületesebben is váltam meg,

¹ Az eredetiben: *tetszik*, tollhiba.

noha kötél-bontva, és törvényesen; mert a' Törvényszék eleibe is karon fogva vezettem, 's szókkal tettük a' vég butszást; ez pedig minekutánna kilencz esztendeig gyötrött, ezer motskolódásokkal vált el; maga mondotta fel szolgálatját, és én mindjárt reá állottam; szerzeményimben vele meg osztottam [!], kifizettem és el vontam magamat (mivel ő lakó házunkat haláláig meg akarta tartani;) a' szomszédba, egy még akkor készületlen és szűk, de az én meg elégedésemhez alkalmas házba, ő nem állhatta ki a' Bajomi lakást, mert hihető; meg bánta tettét, én az ő el költözése után még két esztendeig meg maradtam szoros hajlékomban. Őtet nekem Sárközy javasolta, mint jó gazdaasszonyt. — —

14-a Junii 1814 (mert tsak ugyan nem hagyá a' fejem egy huzomban el végeznem az egész Levelet). Jó is volt, ugy tetszik mig szegény volt, de minekutánna el meritett jószágotskáját a' terh alúl ki szabaditgattam — el gondolhatod hogy nagyobbára költsön pénzel, mert amaz első után is 10 ezer forint adósságban maradtam. — 'S Bajomba mehettünk lakni, vagy is kellett mennünk a' Füredi szűk föld miatt: ott már az én jó gazdaasszonyom, a' kinek, mikor asszonnyá lett, éppen semmije sem volt, 's még Füreden laktomban az Anyja is hozzám szorúlt, el vesztvén még lakó házat is, — Sárközynéhez 's másokhoz, a' kiknek a' szerentsés születés eleget adott, kezdte magát mérni; az én jószágomat, de keresményemet is nem betsülni, tetteimben gántsoskodni, tudományos munkáimban alkalmatlanítani, 's mindent tenni a' mit tsak tehetett egy oldalambhoz ragadott hegyes ösztön: — az egy kitsinyt meg rándotta szájában a' zabolát, hogy az Anyja titkon el adta a' Bajomi jószágot is, általjában azt is, a' mi az övé lett volna, mert a' Jószág Atyai volt; azt is, a' mit én az ő Testvérjétül, Sárközy Gábortól, ki 1807ben lett Váradí Cameralis Praefectus, de tavaly ki esett, talán már ismét az, — szerzettem; ugy hogy egyszerre ismét semmink se lett (mert két holdra való házfundusnál egyéb nints Bajomban, a' mi ne volna tulajdon szerzeményem), mig apródonként annyit nem vásárlottam, hogy mikor el váltunk, 1072 holdbúl állott közös birtokunk: akkor már megint ő volt a' leg bővebb költő, és a' mellett engem' örökké nyughatatlankodtató; közben jött pedig még tsak tsekély Acquisitor koromban 3725 forintig lett ki raboltatásom az Insurgensek által: — És gondold, egy ilyen szenvedhetetlen oldalbordát nekem még is szerentsém volt zugolódás nélkül el túrnöm, segítvén ebben természetem is, de az is, hogy az

elsőtől való el válásonnak ne tarthasson a' világ magamat okának. No! ugy é meg gyóntam, vagy is kipanaszkodtam magamat: — ezt még tölem így ritka barátom, 's talán Tuboly Lászlón kívül egy se hallotta. -- Ez a' derék ember még Spissich János idejébeli Barátom, és már az akkoriak közt tsak maga van itt: hallván ezen második özvegyiségemet (mert az első el való Peremben ő volt a' Notarius), nem szünt meg levelcivel kényszeríteni, hogy jűjjek ide a' Götsejbe; építsünk itt ketten egy közös házat, mellyben familiánkal együtt meg férjünk, ő neki két Asszony, és Anya Leányin kívül még két hajadon van itthon, ama két Poetria, és egy nevédek férjfi, az ő vénségének fija, (a' Barátom nálamnál mintegy öt esztendővel idősebb) nekem pedig tsak egy Leányom, meg fértünk volna egy kettős házban, noha neki itt e' tájon nagy gazdasága van: de az építés kultsát G. Vallis ki vévén kezünkbul, ő meg maradt régi lakásában, hozzám $\frac{3}{4}$ órányira Nagy Lengyelben: én pedig itt egy jókora tseléd házbul tsináltam lakást, 's szerezetek holdonként egy kis gazdaságot. a' Bajomit Jobbágyok mívelik, ki vévén a' réteket, mert az sok is, és nagy is hozzá a' kedvem. könnyen el hiszem, hogy ennek a' Barátomnak az is völt egyik ösztöne az én ide hívásonra, hogy ő akkoriban nagyon beteges, a' fija pedig neveletlen és egyetlen egy lévén, hasonló pártfogást vár tőlem annak, mint tapasztalt a' Spissich arvaji crant, a' kiknek tsakély fckvő jószágjokat, a' mi tsak még kezeken völt, meg örzöttem, noha nagyobb völt az intabulált adósság, mint a' kezekre maradt bírtok: — és ezt nem is híjába várja, noha neki illyes segedelemre nints szüksége, hanem inkább fija uevelésére, ha én tovább élek: de én tsak ugyan úgy hiszem, hogy a' fő ösztön meg is a' feddhetetlen barátság völt. Így, és ezért lettem én Götsei lakossa; a' hol ugyan még most nehéz az el éhetés; sokat kell pótolni Bajombul, de édes a' nyugodalom, édes éhletnem tulajdon elementumomban, szűk ('s mivel több a' könyv, még szűkebb mint a' Szántódi völt) Museumomban, háborgatás nélkül, sőt ha akarom, el vonattatás nélkül; mert a' Leányombul Kasznár, Kultsár, Ispány, Szakátsné minden kikerül.

Hogy neked olly nagy örömed van gyermekcidben, azon ki mondhatatlanul örülök; koránt sem magyarázom gyengeségre ditsekédesedet; sőt ohajtanám annak tárgyait látni, hogy én is veled 's éretted ditsekedhetném: maga az az eszes rerum ordo, (hogy Czinderi szavát mondjam) nem tehette azt máskéut, hanem a' Te

szenvedésidnek meg kellett koronáztatniok: és mivel? meg elégedést ezközlő nyugodalommal. Én betsülöm az Atyaságot és igen szeretem; de a' Feleség — el kell hinnem, hogy nem nekem való: noha még eddig is kérdés előttem, hogy ha olyanra találtam volna, a' kit sem a' kedvezés el ne rontson, se magtalan ne legyen, nem lehettem volna e én is olyan boldog mint Te, és más igen kevesek? Én ugyan meg térnék akarmellyikkel, — Harpia lenne is bár; de ellenben ha Gratzia is, 's kedve jönne le mondani rólam, szerentsés utat kívánnék, még az őrző Angyalomnak is: annyira őrzöm a' józan függetlenséget. — Ez a' Sárközy Justina nem testvére Istvánnak, hanem Gábornak a' Praefectusnak; gorombasága mellett egy elmétlen Asszony; az Atyja sem volt a' leg elmésebb, de a' mi lelki erő volt is benne, mind Gáborra szállott; ezek hárman más Anyától valók, mind gyenge fejűek, egyik pedig éppen együgyű, vagy magyarán mondva fél eszű.

Götsei Heliconomon Dóczy Therezia Somogyi Földim és Nagy-Bajomban osztályosom, már másodszori Özvegy és magtalan: Farkas Lajos volt első férje, derék és a' Szentek' gyülekezetébe már el készültt, de korán ki múlt ember; második ennek Testvére, Sándor, kivél Római Dispensatio mellett házasodott öszve, ezt nagyon szerette, és ezt sirattában mutatta ki verselő tehetségét; tehetős és Jó gazdaasszony. Tuboly Rozália és Eliza László Barátom' Leányai, anya nélkül már régen árvák, igen szép két Kis Asszony. Kazinczy Klári, a' kirül tudakozol, az én Leányom, ki 'Téged' szer felett betsül, 's a' mennyire az imádás embert illethet, tsaknem bálványoz: ő lesz nekem tsekély szerzeményimben egyik örökösöm; által irtam már ötöt a' Kazinczy János Familiájából magaméba, Testamentomomban is. Kazinczy János nálamnál jóval időscbb; de még Deák koromi barátom, most egyik Tractusomban, u. m. a' Külső Somogyiban, egyébbaránt a' Polgári fel osztás szerént Tólna Vármegyében Magyar Székelyi Predikátor, szegény jövedelmű ember, kinek az én segítségemre magának is szüksége van. Két szép elméjű Férjfi gyermeke van, egyik már Debreczeni Deák: van e szükségek az Armalisra? nem tudom; de a' végre ezt a' nagyobbikat, ha vele lehetek, hozzád fogom utasítani: a' kissebbik Leánya is most nálam lakik. Klarinak, és ama két Leány barátnak Thresi szomorú versei adtak alkalmatosságot a' verselésre; most már sokat és könnyen írnak, kivált télen fonás közben. a' Gyenge Nimfák Klári munkája, és éppen ez ollyankor készültt, mikor arról gyanú sem lehetett, hogy

Uramnak nevezem: én egészen isolaltam magamat, még Somogyban laktomban:

Én születtem 1760-ban 11-a Mai Kömlőd nevű Nemes helységben Komárom Vármegyében, az Atyám volt Horváth György, a' ki irta a' Természetnek és Kegyelemnek Oskoláját: az Anyám Hollósi Kata, Somogyi de Hollós, az Atyám Szathmár sőt régebbrül Zemplén Vármegyei Származás, Palóczyak közül, de még az Öreg Atyja ki költözött onnan a' vallásos háborgatás miatt, ő levén egyik a' halálra ki jelelt 70 közül: el ment hát Erdélybe, ott hagyván minden örökségét; onnan a' Nagy Atyám ki jött Szathmár, az Atyám pedig idébb Komárom Vármegyébe: én Veszprémbe, Zalába, Somogyba, onnan ismét Zalába (de ezek hát nem mind Biografiába valók). Debreczenbe mentem Rhetornak 1773-ban, Deákká lettem 1775ben. a' Theologiat abszolválván, ki jöttem 1780ban Miskolczra törvénytánuuló vagy Patvaristaképpen, 1781ben Prokatornak és Földmérőnek esküdtem (néhai Szilágyi Samuel Nagy Püspök azt mondta, hogy az Atyámat is Mathematicus Horváthnak hívták Deák korában meg különböztetés kedvéért; mivel három Horváth György volt azon egy Gradusban). 1782ben első feleséget vettem, a' kitül törvényesen el váltam a' Zala Vármegyei Törvény széken, 1793ban; éppen születésem napján 11-a Maji publicaltatott: ahoz 33 esztendőre, mikor keresztyénné lettem. Ugyan azért a' Sententia publicaltatása után ez vala a' butszúzásom Oroszý Julianna feleségemtől: hogy engem 33 esztendő koromban, mint a' Kristust meg feszítettek, Sententiat hoztak ellenem de kedvemre; harmadnapra publicalván azt, fel támasztottak, szabad emberré tettek; illő a' Kristus nyomát követvén, 40 nap mulva menybe mennem, s szerentsébb házasságot tennem: ha hát reményli hogy nekem menyországi nyugodalmat adhat, övé az cisőség, még egyszer el veszem: ő meg köszönte, de magát örökös özvegységre szántnak vallotta; melyet ugyan meg nem állott: én hát nem ugyan 40 napra, de még azon esztendőben 17-a Septembr. ismét meg házasodtam; attúl is *quo ad thorum et mensam* el váltam 1808ban ismét születésem napján, de a' Contractus datuma (hosszas alkuval készülvén az meg) 16-a Junii 1808.

Most hát itt lakom tsendes nyugodalomban; és ha Füredi házam' árát meg kaphatom, itt a' mostaninál bővebb, de még is Philosophusi lakást készülok építeni, s itt akarok meg halni. Miolta ide költöztem, némelly vallásos irásokon kívül némelly munkákat

rész szerént készítettem, rész szerént össze szedtem. ugy mint 1-o. a' 4dik tag holmit, mellyet ki nyomtatás végett Gr. Szápári Péter vett által; de mikor láthat világot, nem tudom. 2-o. ötödfélszáz régiebb és újabb énekeket, de ez Posthumus munka lessz. 3-o. A' Reformatio' Historiáját nem valamelly czivódó formában, hanem részre hajlatlan Diplomaticával. Ezzel betsültem meg Groff Telekő Lászlót a' Somogyi Installatiójakor; de mivel ő attúl fél, ez is Posthumus munka lessz. 4-o. A' Böltesség Fő Mestereinek Biographiáját Nagy Albertig vagy kevéssel tovább Aquinas Tamásig, ennek Lajstromja szerént. 5-o. Magyar Patriarchák Magog Fő Atyátul fogva István királyig. 6-o. Egy rövid Statistikát az Oskolák számára. Ezekon kívül némeilly Mathematica Munkákat, és most gyűjtögetem a' Poetriakkal való correspondentiajimat. A' már készen volt, de meg semmisített Universalis Satyramat is Hercules' Oroszlánya neve alatt még egyszer ha élek, fel elevenitem.

Itt hagylak édes Nyugalom lakó hele!

Erato nekem mást rendelete;

Nem vala czélom menni, meg nem untalak,

Nyájas örömnök szentelt falak!

A' tsalattatás vala, 's egy, az Eris' Angyala,

Kik miatt nyugalmamat ma el tserélni kelle:

Itt hagylak édes 's at.

Músikával ült, kis Templombomba költözött

Phoebus, enyelgő énekek között;

'S most magas tetőd felett A' vig énekek helett

A' halál madár' Siralma nyögve énekel le. Itt hagylak, 's at.

Vatsorálva míg az éltető Nap el haladt,

Vártuk a' Hóldat az Akátz alatt,

Melly ma im! halál' jele; ugy konyul le levele,

Minttha siromon akarna már lobogni véle. Itt hagylak, 's at.

'S im! ki a' vig Amor' templomába Pap vala,

'S társaságnak épült Háza' fala;

Mátul olta remete, — Remete, de lehet e?

Hogy Demokritus magábúl egy Timont tseréle. Itt hagylak, 's at.

De lehet e egy bölt változásra ügyelő?

'S vagy maga-meg-unt, vagy mást gyűlölő?

Lakjon, ám, ezer között, Vagy vadonba költözött;

Neki London és Robinson egy, vesződni véle. Itt hagylak, 's at.

Házam! Isten véled! hát Uradtúl el ne maradj;
 'S már nyugodtt lakást tsak Asszonyodnak adj;
 Zárj ki tőle károkat, Nyughatatlan álmokat:
 Eris is, ne hogy be rontson, úzd, rekeszd ki tőle. Itt hagylak, 's at.

* * *

Egek! megint mi büntetés? Megint hibáz a' szám vetés;
 Bün így ítélni rólatok, Tudom, de meg botsásatok;
 Ha meg a' jutalom se jó, Ha nints meg a' proportio
 Az érdem és ama' között; Bizony az ennyit üldözött
 Fejem', bús ég! Te tudhatod, Mi büntelen nyomorgatod.
 Van egy bünöm, meg engedem; 'S ha díjja van, ki szenvedem:
 Gyerék-korom' ha kérdezem, Nem állta meg szavát kezem:
 'S hogy Ariadne sirhatott, Tudom, mivel tsalattatott;
 Lehet, ha él, haragszik is, Lehet hogy átkozódik is;
 De Thézeus ha kéntelen Hagyá el, ugy e büntelen?
 Tsak egy személy tsalatkozott, 'S az is tsak úgy barátkozott,
 Hogy a' szív adta meg betsét, Nem a' kötés, sem a' petsét;
 'S ezért az ég mire fakadt? Nekem elébb kötél szakadt,
 Ime! ma meg a' második Bomol, vagy is tsumósodik.
 Egek! tehát mi büntetés? Ugy e? hibáz a' számvetés.
 'S ha Thezeus talán tsala: De néki más parantsola:
 Se nem szökés, sem el hagyás, Ha kéntelen fut Aeneás.
 Ez az Atyai tilalom, Nekem valóba' fájdalom;
 'S ha kell lakolni bünömért; E' kín nagyobb is fel ért:
 Egek tehát mi büntetés, 's at.
 A' háladatlan emberek Valóba' büntető szerek;
 Kit eggyel ostoroz az ég, Ezer kínok helyett elég;
 Rajtam az Ostor' illy nagyon Kemény neme ezer vagyon:
 Elég gyötörni mostan is, Ha milliom bünöm van is.
 Egek tehát, 's at.
 Ti Asszonyok! feleljetek, Ki tett 's tesz annyit értetek?
 Sok, a' ki bántja szívemet, Sem óltja el hűségemet;
 De Ti, mivel fizettetek? — Kevés, ha el feleldtetek:
 Az ég' korbátsi lettetek; Halálra is kerestetek,
 A' jó helyett gonoszt fizet: Kegyetlen egy felckozet!
 No! hát soha se féltsetek, Kik így gyanúba vettetek,
 Vasat kezemre nem vetek Se senkiért, sem érttetek;
 Próbáltam, és nem egy hetet, De nyárt 's telet huszonhetet.
 'S míg ennyit éltem érttetek, Ki vénülök belületek:
 'S im! mit nyere sok érdemem? — Asszony ne fogja bé szomem.

Kaszánra volt elő kelő, De olly gyanút jövendő, De I !masskH
 Ki titkokat jelente ki, De senki sem hívé neki:
 Ez Asszony egy, kit én velem Nem a' Hímen, se szerelem
 Köt őszve, hanem ez jelem, Hogy sem betsem, se hitelem:
 Ti többiek a' magatok' Egeibe maradjatok.

Nemzet! a' mit eddig gyors kezemre biztatok,
 Ám vegyétek tőlem vissza magatok:
 Nem magam vadásztam a' parantsoló nevet!
 Ti emeltetek fel erre engemet;
 Istené a' nép szava: — Isten és a' nép' java
 Vólt őszton hogy koszorúmra koronát raknátok:
 Nemzet! a' mit eddig gyors kezemre biztatok,
 Ám vegyétek tőlem vissza magatok.
 Consul is körül írt néha nagy Királyokat,
 Tettem én is Consul fejjel sokat;
 De Ti őszve mértetek Más fejekkel 's kedvetek
 Jött, ne hogy Curulison, hanem Thronuson üljek.
 Nemzet! a' mit eddig gyors kezemre biztatok, Hát vegyétek, 's at.
 Én örökösítve kaptam ez hatalmamot,
 Mint örök érdemmel nyertt jutalmamat:
 Ezt szerentse változás, Veszteség, 's akarmi más
 Semmivé nem is tehette, mint Haza-árulás:
 De Ti a' mit eddig, 's at.
 De mivel nem illett majd utánnam új pöröst
 Hanem ágyékomból hagynom örököt;
 Vélem őszve pározott, És a' tőle származott
 Hítyesemre 's magzatómra viseljetez gondot; [most, 's at.
 Tőlem a' mit eddig gyors kezemre biztatok: Ám vegyétek vissza
 Én az egek ellen sorsomat nem untatom,
 Volna igazam, de nem vitatom:
 Fel oldom hűségetek' Kit nekem esküdtetek:
 Nints nekem reátok annyi mint reám szükségtek:
 Nemzet! a' mit, 's at.
 Vittem, a' mig bírtam Nemzet! a' Te terhedet,
 Rettenetossé tettem Nevedet:
 Két erőt, 's ötöt-hatot Hercules sem bírhatott;
 Engemet pedig segitni népem is le mondott: Nemzet! a' mit, 's at.
 Vólna még reményem, még van annyi seregem,
 Melly elég, elűzni fergetezem;

Hogy ha népem is hozzám Vonszna mint a' katonám;
 Vagy mint Czézár bonyi vérben uszni nem irtóznám:
 Jobb hogy a' mit eddig gyors kezemre bíztatok, Most vegyétek, 's at.
 A' kik a' fegyvert most olly erősen rám fenik,
 Vólt az én markomban már mindenik:
 Kedvezék — 's jó tétémért Várhatók vala jobb bért,
 De hozzám tsak önhaszonra alkudozni nem fért: Nemzet! 's at.
 Im! pedig a' Nemzet' haszna mellett izzadót,
 'S népe ditsőségét munkálkodót --
 Nemzetem! el adtatok, 'S a' miket fogadtatok,
 Csak kilencz esztendő múlva mind vissza vontátok! Nemzet, 's at.
 Én, ki pöröly vóltam törni a' hatalmakat,
 Tettem, és aláztam Királyokat:
 Nép' szavára mi vagyok? — Példa hogy minden Nagyok
 Az erőt, nevet, hatalmat másoktól bírjátok: Nemzet, 's at.
 Már szígetem a' kis Ilva, vas hazája, lessz,
 Oszthatok Ordót ki érdemeket tesz:
 Fél világot én bírák: — 'S kozmopolis a' hazám:
 Jól van! — a' halál után egy ölnyi sír elég lessz: — —
 Nemzet a' mit eddig gyors kezemre bíztatok
 Hát vegyétek tőlem vissza magatok. — — —

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 40. sz.]

2679.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom, Jún. 14d. 1814.

Igen kedves barátom,

Ma érkezett Pünkösői leveled asztalomon lelé azt a' melyet én holnapután akartam hozzád elindítani. Így elvetettem a' készet, hogy erre néked felelhessek, 's egy újnak írásához fogok itt. — Nagy Pénteken Te is szenvedél, 's én is szenvedtem; most reménylem Te is ment vagy bajodtól, mint én — noha fejemet és fülemet még igen gyakran általkötte hordom. Adja Isten, édes barátom, hogy soha se szoruljunk azon két Facultas' embereire, a' kiket levelednek ezen czikkelyében említesz. — A' mint tudom, Rajnis nélkülök méne-ki az életből, 's azt nem tette, gondolom, rosszul.

Leveled olly tömött, hogy nem tudom melyt rendel válasszak a' feleletben. Talán legjobb lesz a' Jézus Kristus' tanácsát követ-

nem, a' ki azt hagyja, hogy járjunk-el dolgainkban elkészülés nélkül, mert az ő lelke velünk lesz. Lássuk tehát, miként segéltetünk ezen lélek által.

Ferenczy barátunknak rólam emlékezését örömmel értettem leveledből. Kérlek, monddad neki hogy barátságát nagyon becsülöm, s vigasztalhatatlan volnék, ha azt kellene látnom hogy erántam elhült. Ő egyike azoknak a' kiket én nem csak szerethetek, hanem becsülhetek is — noha nálam, 's miért ne másoknál is? — a' kettő elválásztalhatatlanul együtt jár. Szemerétől már tudtam hogy valaki 25 fntot küldte Kultsárhoz annak jutalmul a' ki a' Helmeczi' Jelentését magyarra fogja fordítani, 's Szemere úgy beszélé hogy a' pénz Kultsárhoz Veszprém Vármegyéből küldetett. Nem veszem balúl Veszprémnek sem e' lépését, sem egyebet; sőt tisztelettel nézen, hogy Nyelvünk' és Literaturánk' állapotjára felfigyelmez. De ha mind azt öszveveszem a' mit Veszprém felől rég olta hallok, nem tudom, melly lélek elevenítget ottan. A' Papi Nagyk között sokan ellene kiáltanak minden újításnak. Ezen sem csudálkozom, 's azt hiszem hogy a' tudományos fő megolvasván a' Dayka' és Báróczi' Biographiájában álló Excursiót, azt kezdi majd sajdítgatni, hogy az újítás némelly Iróinkban nem merő viszketeg, hanem valami egyéb, valami jobb, — 's végre ez a' sajdítgatás némelly koponyában világos fel derüléssé tisztul-fel. Somogyi Gedeon és azok a' becsületes emberkéek a' kik ennek a' boldogtalannak marhaságán örvendeztek, hadd nevensenck, hogy nekem, kit Pethének és Vandzának 's Folnesiesnek társává tettek, bezzeg megadták! Nevetni könnyü, kivált értelem, ész és szerénység nélkül. De felelni — az, ugy hiszem, bajosabb volna. Lehetetlen hogy minapi levelemben ennek az ostoba embernek némelly vakmerőségeit ne emlitem volna — p: o: a' Berzsenyiben nevetett öklelő *Hajdút*, és hogy a' Kisfaludy énekei még a' *Tudósok'* füleiket is elbajolják. Azóta téttem figyelmessé egy Vendégem által a' kivel a' Mondolatot látatám, hogy a' es ókdossa szót is neveti az esztelen. Tehát azt sem tudta e megérteni, hogy ez a' szó úgy leve, mint midőn a' tyánykája' karjai között új tűzre lobbant ifju pajkosságból, csintalankodásból, a' esókolásnak szokatlán nemét találja-fel? Kapitány Kún azt mondá Szemerének Somogyi felől, hogy az egy korhely, hekticus, de olvasott ifju; Te pedig, barátom, azt írod, hogy ő Poeta. Én megvallom sem egyiket sem másikat nem tudtam kinézni Mondolatjából. Olvas, látom; de csak azért, hogy tudjon mit megnevetni, — hogy azt a' mit

olvas, meg nem érti, azt minden sora kiáltja; hanemha malitiából nem akarja megérteni még a' mit ért is. — Mi a' Poesis, ha az nemesebbekké nem tud tenni bennünket? Ezt kérdem én Somogyi-tól; ezt attól a' Poetátoktól, a' ki tudta hogy a' könyv dolgoztatik; mert még nem vala sajtó alatt, midőn hirdette hogy ki fog jöni, 's maga vitte Vas Vármegyébe az első exemplárokat. — Barátom, ki pirúl most az e, a' kit Somogyi egy isteni paripán nyargaltat, vagy az, a' ki egyet értésben vala Somogyival? — Pfuj! Pfuj! — Pirulás nélkül nézem azt hogy Somogyi Uram engem a' Vandza és Pethe Collegájává tett 's szamaran paripáztat: de nem fognám túrni ha látnám hogy a' Maradék tudni fogja, hogy egy alacsony bosszu és egy pöffeszkedő góg ennyire szédíthete.

Somogyi felől bőven vannak híreim. Kapitány Kün azt beszéllé Szemerének hogy Somogyinak a' célja az volt hogy velem küzd-hessen-meg, és mivel nem is kételkedett hogy Mondolatjára felelni fogok, régen kész válaszával. — Örvendek tehát hogy minden bosszú-m a' csendes nyugodalmas megvetés volt. Kevélység nélkül légyen mondva, én és Somogyi Gedeon nem vagyunk egyformák, hogy én becsületem sére [1] nélkül vele küzdhessek, 's csudálkozom Somogyin 's a' sógorán FABIÁN ESPERES URAMON, 's a' Meczenásán Oroszi Pálon, hogy bölcseségek ezt velek fel nem érte. Mintegy két esztendeje, hogy egy ember a' kit én soha nem láttam, tudata velem, hogy Kalviának egy Dunántúli Apostola nagy ellenkezésben van velem 's Föviseim ellen készül. Nem tudtam hogy ez a' Kalvin Apostola az Ördög-űző FABIÁN, 's a' tudósító nekem ezt meg nem írta. Parturivit mors et natus est mus. Azok a' Kalvin embe-rei azt hiszik a' Biblia felől; a' mit Omár hitt a' Korán felől — hogy nem kell egyebet tanulni, mert a' ki ezt tanulta-meg, az mindent tud. Somogyi sem volna illy esztelen, ha Kalvinista nem volna — noha az ő esztelensége nincs öszvekötetésben a' Kalvin tudományával. De hagyjuk ezt a' nyavalyást. — — Rumi reám bírta hogy én irjam-meg az Előszót a' Magy. Emlék-Írásokhoz, 's a' *Te nevedet hálásan akarja említetni.* Ne neheztelj, édes barátom, hogy oly sokáig várakoztatá Rumi. Előbb a' pénz' nemléte, azután a' Bécsi Censur velének gátat igyekezetének. Babocsayt azért vette legelsőnek, mert nem kapott darabokat azoktól, a' kik neki azt ígérték, én pedig kész valék teljesíteni kérését. Kinek jusson eszébe a' Fata Tarczaliensiakat látván, hogy Babocsai nem a' Gergelyek' hanem a' Jankó' tanítványa volt? — Helmecezi megtéríthetetlen;

tüzes és ifjú; az idő fogja megtéríteni, megenyhíteni fanyarságát, és semmi nem egyéb. Jelentését én két vagy három héttel láttam később, mint azt hallám hogy azzal a Pesticket nagyon megboszszantotta. Engem agyon magasztalt — talán mivel Somogyi Gedeon-jaitok agyon gyaláztak. Elhültem a' jelentés' látására, tudtam hogy az a' Somogyi Gedeonoknak kedves falat lesz, de nyugalommal néztem ezt is, mint azt a' másikat. Azonban Helmecezi szíves becsülést érdemlő ember. Szerencsétlen abban hogy kevesen szeretik mind stíljét mind magát. Én azt szeretném vele éreztetni a' mit a' Báróczy' Biographiájában lap 26. mondtam, hogy újítani csak ott kell a' hol múlhatatlan szükség van az újításra 's az új szó széphanyszású; 's az Irónak két fortéllyal kell élni az újításokban: 1.) hogy azzal ritkán éljen. 2.) hogy bájoló stílje meg se engedje sejtetni hogy ott újítás van. — Kérlek, édes barátom, tudassd velem, olvastad e ezt a' Biographiát? 's mennyire győze-meg Excursióm itt és Dayka előtt? Nem tapsot keresek én midőn ezt kérdelem, hanem olyat valamit akarnék hallani, a' mi vagy meggyőzzön, vagy megczáfolásomat kívánja. — Helmecezi írja e' levelében hogy Trattner Augustusban Munkáim közzül csak egy Kötetet ad-ki, mert 400 praenumeranst várt, kívánt, 's valami 100t kapott. Csak induljon-el, 's menni fog, 's talán majd egy egy vásárra egy Kötetnél több jelenend-meg. Legelőbb a' szép Literatúra' szakának kell megjelenni, és a' Magyar Régiségckből a' Debreczeni XIII. századbéli Magyar Homiliáknak. Ezekhez már metszik a' Primás Barkóczy' képét. Lesz a' Pázmány és Bakacs képeikre is hely ennyi Kötet mellett. Örvendve látom hogy Te rokona vagy Spissichnek. Azt a' nagylelkű Magyarot én szívesen tiszteltem. Nagyon leköteleznél ha Kézirati Gyűjteményemet valamely subscriptiójával gazdagítanád. Szent ereklje lenne az nekem. Köszönöm a' hírt Verjes Jánosnak Felséges Fejedelme felől. Az nálam is meg van. Midőn Szent Péterét kiadtam, még nem tudtam hogy ez nyomtatva van. — Én Pethe felől nem is szólok, nem tartom arra érdemesnek. Az a' Mindentudomány, az a' Képzelmész örjögő képzelődést festenek. — A' Döbrentei Muzeumának első füzeté kijött. Olly jó, hogy illyet nem vártam. Az a' szép Epistolája Vitkovicsnak! Szemerének Szonettója, Horvátnak kis dala! Szabó Andrásnak Philosophiai Értekezése! A' Római Poczis Historiája! Ha így megyen tovább is, lesz valaha allandó Journalunk. 550 exemplárt nyomtattata, 's Jún. 3dikán már egy exemplárt sem leheté kapni. Mind elszedték. Vitkovicsnak

Meséji Aug-ban árultatni fognak, még pedig az ő képével. Ennek szívesen örvendek, mert a' Mesék igen szépek. —

Alak régi és soha el nem avult szó; ennek etymológiáját nem tudom, 's azt tartom, hogy keresni nem is kell. — *Kéj*-re példát nem tudnk; de nem kétlem hogy találatik. II. Józsefet a' Gyűléseken *szabad kéjűnek* nevezgették. *Hős* régi szó, 's hol Herost, hol die Reisigent teszen. Ugy jut eszembe hogy Heltainál az utolsóbb értelemben fordul-elő. Virág Benedek ezt inkább szereti mint a' bajnok szót. *Hölgy* is kétséget nem szenvedő régi szó; — *év*, Vita Sanctae Catharinae in Homiliis Codicis Debrecin. fol. 5. pagina posteriori lin. 19. tizenharmad e wy — 13ad évű (az az esztendejű). — 's végre *rény* és *szerény*. Modus *szer szeres* non poterat dici quia *szeres* est *modus*. Hinc enatum verbum, secundum typum vocum *kemény*, *hitvány*, *silány* etc. — A' Virtus Erkölc kezde lenni. Hamisan, mert erkölcs *Mores*. Szabó Dávid a' Virtust Erénynek tette. Ez azt gyanítatá hogy a' szó az értől (vena, rivus, amnis) jó. Pesti barátimmal tanácsot tarték eránta. Placuit in pleno hogy az legyen *rény* et factum est *Rény*. — Napoleon magát Dictatorrá tette hogy az ellene soha meg nem szűnő háborúknak végét vethessen. Moszkvánál elreppent mellőle a' szerenese, 's belső ellenségei kezét fogtak a' külsőkkel. Talleyrand, Augerau dühhel szóllának felőle *még Ipához is*, *még a' Katonásághoz is*, 's Moreau és Bernadotte meg voltak híva. Joachim csalni akart, úgy hiszem. Elj szerencsésen!

[Eredetije Zádor Gyula birtokában volt.]

2680.

Kazinczy — Döbrentei Gábornak.

Széphalom Június 14d. 1814.

Kedves barátom,

Szólljunk tehát a' levelek' szabadabb tónjában, — noha a' gyakorlattól elszokni bajos; péld. ok. én Szemerét, a' kit igen nagyon szeretek, másként szóllítani mint eddig szóllítam, nem tudnám. Így e, vagy úgy, — az mind egy. A' szív megérti a' szívet akár így, akár amúgy. Azonban ki uerné tagadni, hogy minden tónak, minden színnek különös értelme van.

Azért hogy az Erdélyi Muzéum nekem egész javallásomat megnyerte, nem következik, hogy becsületesen fog róla a Minden tudomány is szólni. Pethe Ferencz és én ritkán lehetünk egy értelemben. Rettenetes ember az. — (Én az Erdélyi Museumot recenseálni fogom, 's felküldöm a Bécsi Annalistáknak 's a Lipsiai Tudom. Ujságlevelek kiadójának; de Superint. Kisnek és Prof. Ruminak, Keszthelyen, intést adok, hogy mondják ők a' mit nekem mondanom nem illik; mert a' Bécsi Annalisok kiadója Hartmann az egész Magyar Országi Literatura produktjainak recenseálását Kisre bízta, szabadságot adván neki, hogy azt válassza Mitarbeiternek a' kit jónak itél. — Hartmann Úr, dühös becsülője a' Sándor Császár' birodalma' nyelvénck, a' Magyar Literaturát 's nyelvet méltóztatik semminek venni; a' Lipsiai Redactor pedig Rumitól szokta venni a' tudósításokat.) — Ha az Erd. Muzéum hasonlatos marad magához, úgy az soha sem fog elakadni. Éreztetni kell az Olvasóval, hogy a' felvett darabok nem azért vétettek-fel, mert nem volt jobb, hanem azért mert érdemlik a' felvételt. A' M. Literatura Történetei és a' Himfy Recensiója felől tudtam hogy sokaknak fog tetszeni; az Epigrammákról is tudtam hogy tetszeni igen keveseknek fognak, mert azok nagyon megelőzik a' Nemzet' izlését, — és így fel nem akadok azon, a' mit ezen három munkám felől irsz. De ne feledjük, hogy az Irónak nem utól ballagni illik, hanem vezetni a' Nemzetet. Az én Laokoonom, az én Psychem a' Lepével, a' Madonnám, Ióm, Pászthorym, Ürményim, Antinouszom, Ninonom, Erdöm, és így ez a' 9 Epigramma többet ér, mint 9 Epistola Wesselényihez és Csereyhez 's az Ipanhoz. Ezek minden dagályaik, philos. és patriot. érzéseik mellett alantabb régiók virágai mint amazok. Amazokon isteni ambróziaszag illatozik. Ne gondoljunk a' nagy sereg' hidegségével, ne gondoljunk magasztalásaival, 's becsüljük inkább magunkat mint hogy azáltal akarnánk megszabatlantni érdemünket.

Nem tudom, ha jó gondolat e a' Thümmel' Wilhelminjét fordítani. A' Florian Selmoursát nem ismerem. Én keveset olvasok, de a' kiket megszereltem, sokat. Azt mondják, hogy Florian megelégedhetett volna azon halhatatlansággal melyet neki Estelléje ada.

Azon Epigrammámnak, mely így kezdődik: *Híttem az esknek* etc. egy sora igazítást kíván:

Mit? s' tagudod? lássad levelét; elfogtam. Igaznak . . . .

Igy elkerüljük azt, hogy egy sorban kétszer álljon az *Igaz* szó.

Előbb így állott ez: *Mit? 's nem igaz? lássad levelét.* etc. Ide járúl, hogy én az igaz szót, valahol lehet, a' *justus* ideájára tartom, 's a' verust *valónak* mondom.

Engem pedig, édes barátom, semmi nem tartóztat magam felől a' kedvest, a' hízkelkedőt, a' csiklandót is elmondani ha eszes emberhez szóllok. Tettetés az midőn úgy teszünk mintha az nekünk kedves nem volna, mintha az bennünket nem érdeklene. — Generális Splényi Ferenczné, a' Macskásy Kisasszony, (Anikó a' neve.) ez vala tehát az, a' ki a' te szív' vágyásodat megkedvelle. Olyannak ismerem a' szép asszonyt a' ki ezt tehette. Lelke tekintetében festi magát. —

Hogy bizonyosságát adjam, hogy én nem átallom azt, a' mit a' világ' okosai átallának, lássd, halld példáját. —

Ujhelyben két holnap olta egy járvány théatrál német sereg mulat. Közöttök egy Táncz Mester is van. A' Patikárius, egy szíves becsülést és barátságot érdemlő derék ember, derék férj és derék atya, leczkéket akara vétetni két leánykájival, 's mivel én vele szíves barátságban vagyok, kért hogy Zsenkánkat engedjem oda neki, 's tanúltassam az ő leányaival. Májusnak 17dikén Zsenkát bévittük, 's tegnapelőtt vasárnap a' Táncz Mester a' théateren ada exament tíz leánytanítványával. Ezek egy guirlandokkal czifrázott Contredansot tánczoltak, mind egy uniformban lévén. Zsenka a' Proscenium előtt álla épen jobb kéz felől, fejér bercaillban rózsaszin pántlikával kétszer beszegve 's két sor ilyen pántlika kötőcskében. Ő vezette a' sereget, 's itt az az öröm ért, hogy a' Táncz Mester a' Coulisszek között ezt kiáltá kétszer: Bravo Genie! — és hogy némelly idegenek fülem hallattára kérdék ezt: *kié az a' szép kis barna leány?* — «Mellyik?» — «Az a' — legszebb?» — 'S ekkor a' felelő az *én nevemet* nevezte. — — Képzeltetlen az, hogy a' természet ennek a' gyermeknek mennyi kellemet, mennyi Gutműhigkeitet ada. A' Patikárius azt vallja hogy míg a' gyermek nála nem volt, azt hitte, hogy atyai gyengeség a' mit eránta mutatunk: de most maga is azt vallja, hogy gutműhigabb gyermeket képzelní sem lehet. A' Táncz Mester azt kiáltozá, híresztelé, hogy az ő kis seregének Zsenie a' Grátziája. — Én a' théaterben (azt hívén hogy senki nem veszi észre mi történik velem) úgy sirtam az öröm miatt, hogy könnyeim kebelembe hullottak. Csak más nap látán, hogy mások beszéllék melly megilletődésben voltam. Mostan már Geniének majd muzsikát kell tanulni. Azt tudni mindennek

kellelé. Nem kedvese a' Gratzia'knak a' ki nem Poéta, nem festő, nem musicus. 'S én átaljam e megváltani hogy ez a' nap nekem nagy öröme'ket ada? Hátátalan volnék Isteneim eránt ha azt lenném. Az Antinousz hoz, inas ezombos Faunhoz hasonlítás érzésetet sértették? Úgy bizonyosan nem érted szavaimat, és azt a' mit a' szók jelenteni titkon akarnak. Bessenyei szép, igen szép férjfi volt ifjabb korában kivált; de alantabb nemében a' szépnek mint Barcsay; 's az inas ezombos B. Grásznéra int, mellyet másképen az Olvasónak 's a' Maradéknak el nem mondhattam. Hát Barcsay felől mit lehetett volna mondanom illy formán: Eggy szép nagy születésű leány . . . . .

Kérlek, hozzd-el az Arankára irt Turóczyi Verseit. Azok felette szépek. Szegény Öreg, ő azt hiszi hogy ő is valami. Vallyon mit mond a' Báróczy Biographiájában álló Excursióra? De annak él kelle mondattatni.

Patakon Júl. 10dikén kezdődik nagy Examen Vay Jósef és Lónyay Gábornak előlölések alatt, 's 5 nap tart, de csak 3 nap lesznek rajta sokan. Addig kellene jönötök. Pipsz felé vegyéttek utatokat Debreczenből, per Nánás, *Szent Mihály*; én megírtam neki hogy nála lesztek. — A' Barcsay képét kérlek hozzd-ki: Sipos által igyekeztem azt megkapni: Munkáimhoz. Nincs egyéb képe' sohol. Az Ipa'm életét lehetetlen megírni. Kőművesség, Cassatio, 1795diki raboskodás forogna fenn. Élj szerencsésen, kedves barátom!

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. I. köt.]

2681.

Kazinczy — Dömötör Pálnak.

Tekintetes Tablabíró Úr,

Helme'czí barátomnak leveléből értem melly buzgóan segélltetett légyéi' szándékunk a' Tekint. Úr által, és hogy Tek. Bács Várm. Rendei az igyekezet' előmozdítására épen olly készeknek bizonyították magokat, mint sok egyéb Vármegyéink' Rendei hidegeknek, nyilván azon okból, hogy ezek előtt a' Trattner' jelentése nem talált illy hazafiú Pártfogót. Fogadja-el szíves hálámat a' Tekint. Úr nemes gondjaiért. Trattner nagyon megsalattatott szertelen reményében: ő 400 előrefizetöt vára. Azonban Helme'czí csakugyan reá beszéllte, hogy a' munka' kiadásához hozzá fogat, 's Augustusban eggy Kötet, a'

Leopoldi Pesti Vásárra pedig kettő megjelen. -- A' Magyar Publicum felette rendes Publicum; azt kívánja a' leggondosabb Irójtól is hogy ne úgy írjanak a' mint ők látják jónak, hanem úgy, a' hogy a' Publicum kívánja. Az annyi mintha Fügertől azt [!] kívántatnék hogy a' szerént fessen mint a' Bécsi népek tetszik. Az Irónak vezetni kell a' népet, nem utána kullogni, — 's én inkább elnémülök mint meggyőződéseim ellen írjak. Eggyik Kötetem okát fogja adni mit miért tevék.

Eggy két esztendő olta nevezetes terméseit láttuk Literaturánknak. A' Nemzetnek is becsületére van, nem egyedül Báróczinak, hogy ennek Minden Munkáji egyetemben adattak-ki (kivéven a' Védelm. Magy. Nyelvet, mellyet a' Censor eltíltta). Most Superint. Kis Urnak Versei jelennek-meg III. Kötetben, 's a' Vitkovics Meséji. Ha a' Haza' oltárára készebbek volnánk kis áldozatoeskákat tenni, hova juthatnánk! De hanyadikunk ügyel erre! 'S az Irói igaz érdemet hanyadik Olvasó tudja megkülömböztetni a' firkálók' gondatlan 's nagy sietséggel készült műveiktől! Ez esleckszi hogy a' Nemzet mindég hátúl marad.

Tartson-meg a' Tekint. Úr kedvező becses indulatjaiban, 's fogadja-el hálás tiszteletennek megújított bizonyosságát, mellyel állhatatosan maradok

A' Tekint. Úrnak alázatos szolgája
Széphalom, Jún. 15d. 1814. Kazinczy Ferencz mpr.

[Eredetije a Kisfaludy-társaság levéltárában.]

2682.

Kazinczy Helmezy Mihálynak.

Széphalom Jún. 15d. 1814.

Kedves barátom,

Jelentésed' javallóji közt elég legyen megneveznem az egy Tordosi Predikátor Sipos Pál Urat, a' ki 1810ig Patakon Physicát taníta, 's most Erdélyben Szászváros mellett Papi hivatalt visel, és a' Kant' Philosophiáját Ciceroi deúkságban adja-elő a' Magyaroknak. A' ki a' Criticismus' barátja, az nem nézheti hidegen a' mi igyekezetünket. Én csaknem minden postunapon kapok leveleket hogy téged a' barátság nál fogva tartózlássalak, mert messze mégy. Tegnap is jött egy ilyen a' Somogyi Gedeon' tájáról. — Sipos még

ebben is nemesebb, bölcsőbb; ő azt hiszi hogy *te a' te Jelentésedben nem mentél volna olly messze, ha a' Mondolat nem ingerlett volna.* — Ezek Sípósnak szavai. — Ezeket azért írom, mert kíváncsiad, és azért mert használhat neked tudnod mit ítélnék munkád 's stíled felől a' jók, mit a' rosszak. NE QUID NIMIS! Cicero is arra int, hogy az újságokkal *ritkán* éljünk; 's ne feledjük hogy minden nyelvben vannak anomaliák, 's ha semmi anomaliát nem tűrünk-meg, félig új nyelv, érthetetlen nyelv lesz az a' mellyen írunk. Az *ötet* épen úgy hiba mint az *asztat*, de én a' ki ezzel élni soha nem fogok, még ha a' vers reá szorítana is, bátran élek az *ötet*-tel; sőt nem fogok élni az *ötettel* soha, — mert az *ötet*-közönséges szokásba ment, az *asztat* pedig csak a' tudatlanok 's gondatlanok írásaikban 's beszédeikben fordul-elő. Az *öt* affectálnak látszik nekem. Báróezinak exemplárjai valóban hiányosan jöttek. De erről magának fogok írni Trattner Úrnak, ha majd megtekintem Ujhelyi Predikátor György József Úrnál, ha az oda ment exemplárokban is a' 6dik Kötet ezer-íven áll e meg.

Nekem elég ha Augustusra a' IXdik Kötet jelenend-meg, tudnillik Bácsmegyei, a' Vak Lantos, a' Repülő szekér és a' Képszobor, és ha a' kötet 25 ívet nem tenne, az Aetna, vagy valami egyéb. De te, kedves barátom, vedd által az A ívet, tudnillik az első, mihelytt le lesz vonva, 's küldd meg nekem mutatóul. Nem szeretném ha valami tetszésem 's rendelésem ellen nyomtattatnék, 's már sok ízben tapasztaltam, hogy midőn Tr. Úr magának tartá fel azt hogy nekem valamit megküldjön, egy holnappal is későbben, vagy épen nem vettem. Ne beszéltesd le tehát magadat erről, 's küldd-meg az első ívet Tennemagad. Azt írod most is hogy «Tr. önn magától megtért, 's ismét az hozzám a' ki volt. Mindezekről ír neked a' mai postán környülményesebben.» 'S ime az a' *mai* posta nekem tőle semmit nem hozza.

A' réz eránt is egyebek eránt is írok Trattner Úrnak, a' mint javaslád. Demeter Pál Úrnak pedig együtt megyen czzel levelem, mellyben szolgálatját megköszönöm.

Mondjad Vitkovicsnak hogy örvendezve hallám tőled, hogy Meséji képével együtt meg fognak jelenni Aug-ban, mondjad hogy Rofi Epistoláját az Erd. Muzeumban esudálva olvastam, irigyelve. Horáti lélek ömlött-el rajta.

Döbrentei Gróf Gyulai Lajosával, 's B. Wesselényi Miklós és Nevelője Pataki Mózes Urak Julius közepe táján nálam lesznek.

Örvendek neked hogy őket látni fogod; kivált Wesselényit! mert az ő látását legkevésbé reménylhetted. Élj szerencsésen, kedves barátom, 's ne feledd hogy nem lesz nyugtom míg Bácsmegyeinek első ívét meg nem kapom. Míg azt vissza nem küldöm, pihenjen a Bettirakó, hogy idő maradjon a' bollaést (ha lenni talál) megigazítani. Én kérlek, tedd te a' Correcturát. Tekintsd mint van nyomtatva a' Báróczi' Biographiája! mert azt nem tevéled tekintették meg. — Hát a' Kis' Verseiből mikor veszem a' mustrát? — Hát Szemere mit csinál? Még nem vettem levelét. — Őllek szíves barátsággal.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2683.

Berzsenyi Dániel Kazinczynak.

Mikla, Jún. 18dik. 1814.

Barátom!

Rettegve olvastam utolsó leveledet, mellyben azt írod, hogy *kénytelen az ember végre az embereket 's magát az emberiséget gyűlölni, mert az emberi nép tele van istentelennel, hazugokkal, ámitókkal.* Barátom, jaj néked, ha így érzel! De ha így érzel is, így szólnod nem szabad. 'S vissza kell ezen szavadat venned, egyébiránt én is Mondolatokat írok ellened. Ha véttenek ellened az emberek, miért nem nevezed őket, az ő igaz neveken, bolondoknak? De Te gyűlölni akarsz 's igazolni akarod gyűlölségedet. Boldogtalan! ha ötven esztendei tapasztalásodból, szenvedésedből, tanulásodból csak illy kincsét tudtál gyűjteni! Te gyűlölöd Dencsidet ha papirosodat bémoskolja 's Emiledet, ha sírásával füteidet bántja? Te gyermekek közé keveredtél 's a' gyermekek' játékait ellopod 's mast boszonkodol, hogy azok téged porral dobálnak 's utánnad kámpolódva kiabálnak. Te megsértéd az embereket virtusaiddal, dicsőségeddel 's oktatásod módjával, 's mast csudálkozol, hogy azok, kik Socratest, Senecat meg ölték, Catót lepökdözték, Téged meg mernek csufolni. Éppen az volna esuda, ha ezt nem cselekednék. Te úgy léptél fel mint Tanító 's mivel látod, hogy tanítványid istentelenek, hazugok, ámitók, szóval, bolondok, éppen azért kötelességed azokat tovább is tanítanod. De ne csüggedj, midőn azt látod, hogy az ezer esztendőknék hibáit rövid pillantatod meg nem orvosolhatja; ne boszonkodj ha tanítványid között veled egyaránt érezőt

nem találsz, mert éppen az a természetnek egyik leg csudálatosabb csudája, hogy annyi milliom testvéreid között, egy sem lehet az a mi Te vagy. Az emberek veled rutábbul nem bánhattak mint velem, harcz 's dühösség volt életemnek legszebb ideje, tajtékos ajakkal esókoltam — azt, kiért szívem reszkete, törös kézzel ölelém barátomat, vérrrel elegyítve ittam öröminnek poharát, mint egy részeg Pandur a' palinkát az ütközetnek veszélyén; mert nem tudtam azt, hogy az embereknek gonoszsága nem egyéb mint gyarlóság, bolondság. Mielta ezt látom 's az embereket ezen szempontból nézem, békes vagyok magammal 's az emberekkel 's nyugodalman tökéletes. Szállj le, Barátom, Ideálid tündér világából, térj bé barátodnak Zenó palástjával fedett békes sátorába, 's ne szünj meg véle böleselkedni 's nem szünsz meg véle szeretni és boldog lenni.

A' Bonyhai Grotta.

1814.

Lebegjenek, oh Grotta, Feletted
 Ölelkezve pálmák' 's myrtusok' lombjai,
 Hintsenek enyhítő árnyéket körülted,
 Hintsenek illatot Ilyssus bokrai.

'S ha majd esendes mohaidra le dül
 A' Hérok heánya magános órájín,
 'S a' szebb lelkek gondjaiba merül,
 Oh, fedezd könnyeid 's szárítsd el orozájín!

'S midőn karján Melancholiánnak
 Az ének nektáros érzésére hevül:
 Légy temploma a' szelíd Músáknak
 'S a' Sphaerák' zengőse ümlendezzen körül.

Ezt már elküldtem a' Grófnénak, 's eddig, tudom, vagy Wesselényi vagy Döbrentey kezéből meg kapta. Érzem, hogy igen csekély, de azt is érzem, hogy szívből jött. Itéld meg Timoni szemekkel; én baráti fülekkel foglak ki hallgatni.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 44. sz.]

2684.

Gr. Dessewffy József — Kazinczynak.

Igen igen Kedvelt és szeretet és betsült Barátom!

Báróczy életét nem egyszer, hanem háromszor olvastam által nagy figyelemmel, e helyes Biografia több tekintetben. A' derék embereknek az a' jutalmok életkben, mikor remélhetik, hogy halálok után ilyen képirókra kapnak, a' kik által közelebb ismeretségbe fognak hozattni a' Jövendővel. Egy Tárgyról ereszkedél ki Biografiaidban, a' melly meg érdemli hogy végig gondolja az ember. Ha megengeded, majd mászor közlendem eránta veled véleményemet hosszabb fejtegetés mellett, mert se nem ellenkezem veled egészen, se nem vagyok egészen egy értelemben, a' közép úton állok, és az újj szók koholása szabadságát, és a' ksenologizmuszt nem terhes ugyan, de még is bizonyos határok közt gondolom magamnak; Minekutánna el készítette volna Fidiász Olimpijai Jupiterjét, a' takarót le vevé rólla, és a' Publikom által meg íteltette, és a' mint Pauzaniás beszéli, itt 's amott igazított is rajta. Te úgy akarsz tenni mint Euripidesz, a' ki azt kiáltotta a' néki zúgolódó népnek: én nem akarok Tölletek tanulni, hanem néktek kell töllem tanulnotok. A' fő dolog meg határozni, hogy meddig, és miben Biró a' Publikom? és meddig, és miben nem az. Vale, dilectum Caput, animae dimidium meae, pro quo bis patiar mori, si pareant puero fata superstiti. Alsó Olyson, 19dik Juny, 814.

holtig hiv Jóskád mpr.

U. I. Ma indúlok Sz. Mihályra, 24dik körül már ott leszek, Kassának megyek. remélnem hogy meg kaptad utólsó Levelemet.

Kivül:

À Monsieur Monsieur François de Kazinczy
per Ujhely -- à Széphalom
ou Kiss Bányáska.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 52. sz.]

A levél zárlatán kettétört piros pecsét.

2685.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Jún. 20d. 1814.

Kedves barátom,

A' tegnapi posta nekem egy hosszú levelet hozza Trattnertől. Ezt írja Június' 13dikán a' Te Verseid' kiadása eránt. Kírom az egész cikkelyt:

«Vásári sok és rettentő foglalatosságaim közt elvesztettem a' Rézmetszőnek adott Instructiót, a' Superint. Kis Úr képe alá vetendő Felülírással együtt. Azért is kérem a' T. Urat, tessék mentől elébb a' portré felől talált észrevételeit és jobbitásokat megküldeni, hogy Bécsbe a' Barátomnak expediálhassam. Nem külömben gondolatot a' Kis Úr Versei' 3dik Darabjához. Kis' Versei' 3dik darabjával szerencsétlen vagyok. Két holnapja már hogy Censurában vagyok, de vissza nem kaphatom, és a' Censor csak 2 vagy 3 holnap múlva censurálhatja, hamarább nem. Hahogy elébb nem végezi, én csak az első két darabot kiadom, és a' 3dikát nem is vállalom-fel, mert bosszankodnom kell — már az új *petit-betűkre*, a' mellyeket e' héten vettem Bécsből, a' portréra annyi pénzt kiadtam, és most a' mikor nyomtatáshoz kezdhetnék, hogy pénzt belőle szedhetnék, a' Censura talán még fél esztendeig meghúzza. Már minden más munkákat is szükséges lesz egy esztendővel elébb Censurába adni; ha így megy, külömben nem boldogulhatok. Csak nem lesz többé Madarasink, a' ki olly szorgalmatosan censuralna. - Feleletet kérek mentől elébb 's vagyok illendő tisztelettel etc.» —

Én erre neki azt felelém: hogy mivel a' nyomtatást nem halaszthatja, 's a' Censor még sok idő múlva készül-el a' 3dik csomó' megtekintésével, Isten neki! nyomtassa e' két Kötetet. Későbbben utána lehet bocsátani mind a' 3dik csomót, mind a' Horáti Leveleket. — Kininger' számára papirosra tettem az elveszett Socrates és a' Horáti rajzolatjaira szükséges ideákat, 's megküldém Trattnernek. A' levél ezzel együtt megyen postára. Neidnek is megírtam hogy a' Minoritai frizúrt vegye-le homlokodról. — Rendes dolog az, midőn a' Nyomtatók azt hitetik-el magokkal, hogy ők az Irónak jó tanácsokat adhatnak munkájiknak elrendelések eránt.

Hallád mi történt a' szegény Rumival. Nekem elholt számban a' szó midőn az elmúlt postanap levelét vettem, 's ezt olvastam: Mein Weib liegt an der Bahre. Szegény ember, másodszor özvegy, 's három igen gyenge koru gyermek a' nyakán. Nem merem vigasztalni is, mert az ingerlése a' fájdalomnak; de ha gyermekein segíthetnék, azt igen nagy örömmel tenném, és alig ha nem fogom.

Munkáimnak 9dik Kötetét vette munkába Trattner, mert az négy Rómánt foglal magába, 's így vevőket talál. Egyéb eránt azt írja hogy Szemere által akar egy új Jelentést feltétni, minthogy a' Helmezié eltéveszté a' czélt. — Lássuk-el mi lesz belőle.

Dr. Szent-Györgyinek is utolsó postával vettem levelét. Panszolja mint járt. Ő eddig 400 ftot vont esztendőnként. Egy második Orvost kért a' Város, 's annak a' Consilium 300 ftot resolvált. Későbbben imhol jó a' parancsolat, hogy a' két Orvos a' Szent-Györgyi által vont 200 ftal [!] osztozzék. Magok is, a' Város is repraesentálgat, 's Szent-Györgyi le van verve.

Én e' napokban azzal az örömmel éltem, a' mit neked nyújta Lajosod. — Újhelyben két holnap oltá egy járvány theatralista csoport mülát. Közöttök egy Tánczmester van, 's a' hely Patikáriusa, egy igen hecsületes ember, kérte feleségemet, hogy Eugeniéket adja hozzá, hogy az ő 8 és 6 esztendős leányaival 's más gyermekekkel együtt vehessen leczkét a' tánczban. Máj. 17dikén a' gyermeket Hornnak általadtuk. Ez a' neve a' Patikáriusnak. Jún. 12dikén a' tiz kis tánczos a' theateren ada exament. Előbb egy rövid Játék játszattott az Actorok által. A' mint a' kárpit felvonaték, az első Couliszce előtt Zsenka álla, közöttök mind termetre mind korra legkisebb (volt 7 és volt 17 esztendős is). A' tánczmester azt mondogatta felőle, hogy az ő seregecskéjének Zsenka a' Graziája, 's itt valóban Zsenka vezette a' sereget, 's néhány megbomlást ő hozta helyre. A' Tánczmester a' Couliszcek mellől két külömböző ízben kiáltá ezt: Bravo, Genie! 's a' nép fülem hallattára kérdé ezt: «Kicsoda az a' szép kis barna?» — «Mellyik?» -- »Az a' legkisebb, legszebb?» -- 'S ekkor azt felelék, hogy az az én leányom. - Én észre sem vevém hogy orozám el vala azva, 's más

nap' az idegenek mondogatták esudálásául annak hogy millyen hív atya vagyok. — Ez gyengeség: de én ezt nem szégyellem. — Két három nap múlva azután a' lyányom néhány társaival az úczán ment, kísérve egy Felvigyázótól; 's ez azt mondja, hogy a' Zsidók 's Zsidónék körülfogák, 's elragadtatva emlegették, mint tánczolt a' theátrumon, hol ők is jelen voltak, 's azt kérdék a' Felvigyázótól, hogy a' szép gyermekben van e öröme szülejiknek. — A' kedves gyermek tegnapelőtt is tánczola társaival, bérekesztéséül a' leczkének, mert a' Mester 's a' Játszók Ungvárra mennek — 's tegnap haza jött velünk, egy holnapi távolléte után. Melly édes örömök a' házasságban, 's az ember ennek a' jó statusnak még is csak terheit számolgatja. Az ilyen érzéketlen, hálátalan teremteseknek az Istenek sem lelhetik kedveket.

Élj szerencsésen, édes barátom. —

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2686.

Döbrentei Gábor — Kazinczynak.

Zsibón Jun. 22dikén 1814.

Szeretve tisztelt Barátom,

Levellem írásának helye mutatja, hogy már útban vagyunk. Tegnap jöttünk ki Kolozsvárról, holnap tovább indulunk.

De, az a' szándékunk, hogy most utazásunk kezdetén egyenesen Hozzád menjünk, a' Bécsi czeremóniák miatt, mind a' hárunk sajnálására, megváltozott. Mivel azok elébb lesznek, mint gondoltuk, eleinte hallottuk, most egyenesen Bécsbe megyünk. Széphalmot ide 's tova való szép utazásunk után fogjuk meglátni. Ölelünk szeretetedért, hogy bennünk olly tiszta, olly meleg barátsággal vártal Juliusban.

Utazásunk így lesz: Innen Hadad, Debreczen, hol Budait és Sárvárit meglátogatjuk, Pest, hol ismét azokat, kik előlünk kedvesek, ölelni, 's látni fogjuk. Bécsből en lejövök Atyámhoz, 's ismét fel Sopronyba, hol ismét találkozunk. Ott Kis. Innen Eszterházára. Sopronyból Kőszegnek, Szombathelynek, Görcznek, Triesztbe, Fiuméba 's Velenczébe. Vissza Zágrábnak jövünk Niklára, Keszthelyre, Sümegre, — 's Püred, Veszprémnek, Budára. Ekkor visszatértünkben

jövünk Széphalomra, kinyugodni magunkat barátságos 's lelkes társaságodban.

Ez az út, gyönyörű út leszen. — Velünk jó két Báró Bánffy, 's így öten utazunk egy társaságban.

Lajosomat, jó Anyjának adtam által, ki öt nap múlva indul-ki Kolozsvárról. 20dikán volt Censurája, sokak jelenlétében, kik a Grófnénak gratuláltak, 's a' szép indulatn Anya örömének tellyes mértékében volt. Boldognak érzettem magamat, hogy néki azt az örömet szerezhettem, 's megmulathattam, hogy bizodalját megérdemelni igyekeztem. Oh, ha az én lelkemnek vágyai azon ifjában bétellyesednek, akkor fogom mondani, azt a' mit Voltaire Helvetiushoz irt.

Képzelheted, melly kedves nekem Zsibó, mind a' mostaniakért, mind azért, a' kire itt elevenen emlékezem. Wesselényi és Pataky ölelnek. Pataky viszi a' Nagy Megholtnak biografiáját. A' Grófné kezét csókolom tisztelettel.

Élj boldogul.

Örök barátod
Döbrentei mk.

Kivül :

Tekintetes Kazinczy Ferencz Urnak, több Vármegyék Tábla-Birájának.

Tokaj, S. A. Ujhely. — Széphalom.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában : M. Irod. Lev. 4r. 53. sz. II. köt.]

2687.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Jún. 25d. 1814.

Kedves barátom,

Ma vevém a' Bácsmegyei' Correcturbógenét, 's imhol megyen is vissza a' Te kezeidhez, azon kéréssel, hogy méltóztassál általadni haladék nélkül a' derék Trattnernek, a' ki engem valóban nagyon lekötelezett. A' mustrául ezen lenyomott ivhez zárt félárkus Druck-papier igen szép; vele tökéletesen meg vagyok elégedve. Minden jól van, még azon sem akadok-fel hogy minden levél Bácsmegyeiben nem kap új lapot. Csak egyet kérek Trattner Urtól, a' Setzertől és tőled — azt hogy a' legnagyobb religiositással követtessék

ide ismét zárt formatumom, úgy hogy a' Columna se szélesebb 's keskenyebb, se magasabb 's alacsonyabb ne legyen, kivált pedig arra, hogy Columna és Columna közt sem jobbra, sem balra, sem felfelé keskenyebb spatium ne adattassék mint itt rajzoltam.¹ Ez fogja igazán széppé tenni a' kiadást. — Eggy Columnára 25 sornál több ne menjen.

Ha Trattner Úr attól tartana, hogy a' Kötet több ívet fogna tenni mint akarja hogy tegyen, mondjad, hogy én nem bánom ha innen a' *Repülő szekeket* vagy ez helyett a' *Vak Lantost* kihagyja is, csak a' formatum meg ne változzon. Vigasztalhatatlan volnék, ha ez másképen történne, mint akartam.

Hát a' Kis Verseinek mikor kapom-meg nyomtató mustráját?

Add-által az itt menőket Trattner Urnak szíves tiszteletem mellett, 's kérd, hogy már most folytában nyomtattassa Bácsmegeit. —

Arra kell vigyázni, hogy a' Bácsmegei utolsó lapja *páratlan számú* lapra ne essék, az az hogy az utolsó lap és a' nyomban következő Schmutztitel közt hézag 's üres lap ne maradjon. De azt nem szabad azon fortéllyal tenni, hogy a' lapokra 25 sornál több rakattassék, vagy kevesebb. Az utolsó Epistolát kell vagy új lapra vinni által, vagy az előtte-valóra tolni első rendeit, 's a' § és § között hézagokat hagyni.

Élj szerencsésen, kedves barátom. Ajánlom dolgaimat tapasztalt barátságodba. —

A' mi Szemerénk nagyon szerelmes napokat és éjeket tölthet, mert még nem vevém levelét. Ő nem sokára ide jó, a' mint a' Napa izente nekem. Légy rajta hogy akkor őáltala vehessem a' kijött árkusokat Bácsmegeiből.

Ne törődj rajta hogy Montesquieu és Anacharsis el vannak foglalva. Fogadom hogy meg nem engedtetik nyomtatások. Elég fordítani valót kapsz.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

¹ Ez a minta nincs a levél mellett.

2688.

Vitkovics Mihály — Kazinczynak.

Pesten Junius 27én 1814.

Kazinczy Ferencznek
 Vitkovits Mihály
 Barátságos Idvezlést!

Utolsó Levelem olta, mellyben Vétsey hol létérül tudósította-lak, különös történet adta elő magát. Mellyet meg nem írnom, minthogy Téged illet, nagy nem szeretés volna.

A történet ez: Báróczira Előfizetők dolgában Trattner meglátogatom. Ő oda értemkor panaszkodni kezdi, hogy Korbély Mihály Pétsi Kanonok és itten Historiae Ecclesiasticae Professor, hozzá betoppan, Dajka verseit előkéri, Prometheuszodra fordít, haragosan kérdi: Hogy merete az Úr ezt kinyomtatni? A Censura engedelmével. Hol a Censor aláírása? Előmutattya. Ez semmit sem használ. A Censort vagy rá szedték, vagy azután szúrták bele. Én az Urat, és az Irót feladom a Consiliumra. Ilyen Athenszi verseket napvilágra bocsájtani! Én levelet kaptam, mellyben kérnek, hogy tegyem meg a feladást, másként engemet adnak fel. — Sajnálom az Urat, de nem segíthetek. Meghajtya magát, 's elmegy. Ezt nekem Trattner nagy félelmesen elbeszéli. Bátorítottam a jó Embert, 's megígértem neki, hogy a Feladásnak elejét veszem. Siettem Korbélyt, a ki szomszédságomban lakik, és a kinek hajdan Horvátunk szállásán kantsóknál sok magyart daloltam, meglátogatni. Kétszer kerestem, kétszer nem leltem otthon. Estve a Promenádarúl a Duna parton haza ballagtomban, előmbe jön a Feladó. Nagy meghajtással köszöntöm. Hol jársz Fráter? Sétálásból térek haza. Mi az újság? Sok holmi neki kedves újságokat elbeszéltek, 's hirtelen megemlítem a Trattner' panaszszát. Bizon Fráter rettenetes vétket követett el mind Trattner, mind Kazinczy. Athenszi verscket kiadni! Lássák, de én feladom, fel kell adnom. Fő tisztelendő Úr! kérem a magyar literatura nevében, haggya abban. Három érdemes magyar embert hírbe hozz a nélkül, hogy helyes oka volna. Mitsoda három embert? K[azinczyt], Trattner és Madarasi. M[adara]sit nem hozom, mert ő tudom tagadni fogja a Censurálást. Nem lehet tagadni: osztán a darab nem eredeti, hanem fordítás. Fordítás? Igen Göthébül. Az is

rosz ember, abból nem kell fordítani. -- Lehet, mert nagy Ember és szép Író. De, Frater, látom, te is megromlottál. Hídigye el a Fő tisztelendő Úr, nagyobb keresztyén sints nállamnál; én Felebarátomat szerencsétleníteni nem akarom. Én ísem, de kötelességem. Nem tartom annak. Hiszen erősen rám irtak. Honnan? Pétsről. Kik? -- Azt meg nem mondom. Irja vissza a Fő [Tisztelendő] Ur, hogy tsúffá teszik magokat, egy olly dologról, a mi Pétsben szabad, itten vádlást tenni egy nagy érdemű Kanonokra, Magyar Íróra, kinek felesége, három lyánkája papista. Érdemei számlálhatatlanok, egy nagy hasznú Typographusra, a ki a legszentebb könyveket, Predicatiokat ótsón nyomtattya: és most, midőn közel a veszedelem, egy poetai szép fordított darabért. K[azinczy] felesége, három lyánya Papista? Az. Azt nem tudtam: majd gondolkozom, visszairok Pétsre; nem örömet vettem én is ezt a commissiot; hallgasson ezekről, majd lelünk módot. Leini kell, mert Nemzetének, hites sorsossainak okoznak bajt. No, Frater, most megyek votsorára. Jó éjtzakát: Barátom! mint tetszik a Per? mint a véd? Ne gondold, hogy valamelly büntetés' várásától félttem, mert mind Te, mind Trattner túl vagytok azon; hanem átalítottam a publicitast, melly arra szolgált volna okot, hogy a Magyar Censort újabb és rabi korlátok közzé hányták volna. De főképpen ez időben más kedvetlen következeseket is szült volna ez a papi Furia. Más nap a Vármegye háza előtt összevetődtem Korbélival. No, Frater, vissza irtam már, szívekre beszéllettem, tudom, elállanak feltételektől. De Frater, Kazinczynak erről ne írj, hogy ne tudgya. Hadd maradjon titokban.

Barátom! a Tisztelet és barátság ellen, mellyekkel viseltetem Irántad, vétettem volna a nem írás által. Megigérttem a jószívű, de fellovált Papnak, hogy nem írok. Ez az ígélet fel nem lesz bontva, minthogy Te is titokban fogod tartani ezt a Történetet, a mire kérlek is.

Továbbá szinte ez a Pap a Pétsi meg hagyásból Kultsárt is fel akarta adni azért, hogy az idei Magyar Theatrom Almanacjába beiktatta a Schiller' Játék színről írt Elogiumját. K[ultsár] maga védelmezte ügyét; azonban megrköszönte, hogy megvettem a Pap' szívét. Szomorú Tapasztalás, hogy a Hazafiak, kik a Hitben elmerültek, Hazafiak ellen áskálódni kezdenek most már, midőn Hanibal a Portától eltávozott, és Qua data porta ruunt, et terras turbine perfiant. — Eripiunt subito nubes coelumque diemque Teucrum ex oculis: ponto nox incubat atra!!! Istenem! mért nem olyanok az

Emberek, a millyeneknek lenniük kellene? Miért formáltatnak nem emberekké, hogy az Emberi Nemzetet tapossák, öldössék. Elszomrodtam, Barátom, ezeket irtomban, leteszem tollamat, 's futok kis kertembe, hogy a Hernyóknak frigyellyem élteket!

Isten hozzád.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 133. sz.]

2689.

Kazinczy — Horváth Ádámnak.

Széphalom Júl. 3d. 1814.

Kedves barátom,

Nagy köszönetet érdemlesz tőlem kérésem teljesítéséért, 's e tartozott köszönetet inem hozom is neked, midőn azt vallom, hogy utolsó leveled, rakva biographiai dátumaiddal, való és becses kincs előtttem; 's annyival valóbb és becsesebb, mivel némelly ember az afféléket nem akarja tudatni mással. — Azt mondják, hogy az embernek jó néha az ördögöt, az az ennek példáját, követni; ez pedig (úgy mondják a' kik őtet nálamnál jobbaeskán ismerik) ha neki kis ujat mutatnak, az egész kezét megragadja; 's így, ezen idvezséges példa által bátorítva, még egy kérést bátorítodom neked tenni: — ird-le nekem az idvezült Spisics életét, a' szerént a' mint a' magadét írad; — mikor és hol 's kiktől született; kik voltak testvérei; hol és mikor lett Jezsuita; mikor és hol lépett-ki onnan; mikor és hol lett egyéb; mi lett a' Vármegyénél; ott melly bajok érték, 's kik voltak barátjai, kik ellenségei; mikor és hol 's miként holt-meg; gyermekei kik és mik; 's te nekik miben szolgáltál? 'S ha nekem valami igen kedves dolgot akarnál tenni 's akarhatnál, az az tehetnél, küldd meg valamelly keze irását, hogy Gyűjteményem ezzel is gyarapodjék. Mind egy nekem, akár melly írása lesz is az, csak az ő írása legyen, 's tulajdon neve. Ha illyet Czinderytől és Somsicstól is kaphatnék, felette nyertesnek tartanám magamat. — Némelly barátim illy kérésemet készen és igen bőven teljesítik: némellyektől egy betűt sem kaphatok. Hihető, az utólsók az egész dolgot gyermekségnek tartják. Én azt tartom, hogy az ő hibájok, ha lelkek az olly nevek' látására mint a' Pászthoryé, tisztelget, az ollyanra pedig mint a' Gróf Rhédey Lajos Úré, útálatot nem érez.

Hát az inas és legény és Mester Kátéjit nem kaphatnám e meg tőled? Az enyéimek nincsenek-meg; elégték 1794ben. Elégtek a' szegény Ipméi is, és mind azok a' mellyeket e' tájon ismertem. Szeretném bírní emlékezetül minthogy az idők annak hasznát venni nem engedik. Bizom jószágodhoz, hogy ha kérésemet e' részben teljesítheted, bizonyosan fogod. Nagy kedvemet fogod velek tölteni. Találd alkalmatosságát, hogy azt Szemere Pál barátomnak megküldhessd, de az én nevem alatt és lepecsételve; mert nem akarnám hogy ő lássa, — azok nem lévén olyanok a' miket ő láthatna, noha tudja, hogy az atyja, az Agens, fel vala véve. A' lepecsételt pakétecskét a' legbátorságosabban le teheted a' Szemere Pál számára *Vitkovics Mihály* Urnál, a' ki Curiális Prókátor és egyszersmind Fiscális a' Budai Görög Consistoriumnak.

Az Ér-Semlyéni Pap énelőttem nagyon kedve-telve mondogata el egy éneket, mellynek első sorain mingyárt ki ismertem hogy azt Te csináltad. Legszebb volt az, hogy a' Pap nem értette a' mit fennten perorált, én pedig, a' ki akkor hallám elsőben, értettem, magyaráztam, 's azt mondtam neki, hogy hiszen az én reám van írva. Eggy *Budai scéna* van az énekben. Kérlek barátom, küldd-meg nekem azt is.

Előbbi leveledben azt írad, hogy barátod' háza elég bőv volt neked és **lánycádnak** elfogadására. Ez a' második leveled holmi tiltkaidat tudatja velem. Én senkire követ nem vetek, 's Terentznek e' sorát: Tu, si idem sis, aliter sentias? nem feledem — *idem si azaz in illius statu.* — De eggyet kérdek: a' két lineával elvont sor *szerelmest* teszen e, vagy *gyermeket*. Eggy szóval: Klárid e az, a' kiről szállal, vagy a' Klári leánya? És ez a' kötés is olly igen nem szaporává tette e a' te házad' népét?

A' mit eddig gyors kezemre etc. Ez derék ének. Sok derék annyira hasonlallan ezen a' mi tájékunkon magához, hogy nem ezt, hanem az ellenkezőt mondja. Énnékem igen kevés panaszom van a' világra, az emberekre, nyugalomban élek köztök, mert tudom, hogy a' megtévedés és a' botlógatások nekik osztály részek. De még is midőn azt látom hogy *merő kicsinységből* mint támadnak fel arra a' mi *nagy*, már akkor elszomorodom, 's szinte szégyellem hogy Prometheusz őket és engem egy agyagból gyúrt. Köszönöm a' hírt Kapitány Csehy József és Gyika felől. Csehy életének utolsó napjaiban tudatta velem e' szándékát, de halála oltá erről keveset vagy semmit nem tudok. Ha tudatnád velem hová írjak Gyikanak, és

hogy Gyika kicsoda, micsoda, hány esztendő ember, 's mi a' kereszt neve 's praedicatuma, birtoka, titulusa, — úgy egyenesen neki fognék írni; mert ha a' legátum elég volna arra hogy a' Debreczeni Collegium XIVdik századbéli Magyar Homiliáját rajta kiadhassam, örvendének hogy Csehly erre felsegélle. A' Debreczeni Códexet a' legnagyobb hűséggel *le* — nem *írva* hanem *festve* — bírom.

Kérlek, barátom, ne hagyj sokáig várapozni leveled után 's tudósíts ezen levelemnek mindenik kérdő 's kérő czikkelye eránt.

Csehly szives, buzgó barátja volt annak a' mi a' jó ember előtt szent. Én őtet soha nem láttam. Nagy örömmel harczolt a' Lengyel Nemzet' felszabadulásáért. Eggy agyú golyóbis lovának fejét és szívet érte, 's így a' minden haláloknak legkönnyebbikével műla-ki. A' mi Hazánk sokat vesztett ebben a' derék ifjában. Biographiáját és képét tőlem veszi a' Haza.

Tenéked kedvesebb Csokonay mint Berzsenyi. Én azt hiszem hogy Csokonay maga is Berzsenyinek adná a' koszorút ha fenn szárnyalású ódáját 's felette hév dalait hallhatná. Csokonay omolva foly de zavarosan. Én neki kevés mívét ismerem a' mit kínos érzés nélkül olvashassak-el. De az a' kevés mesteri mív. Szörnyűségek vannak az ő verseiben. Csak vedd a' Földire, Dugonicsra írt darabot.

Te Nagy Ferenczcel inkább szeretnél Magyar nótára csinált dalokat íratni mint Horátzi Ódákat. — De hát a' hexameter sem kedves e már fülednek? — Ebben és az effélékben változtak-el, barátom, a' mi izléseink. De az izlés szabad, mint a' Francia Király által is sanctionált vallásbéli gondolkozás, és isteni tisztelet.

Élj szerencsésen, kedves barátom, mondjad barátnédnak hogy őtet szivesen tisztelém, 's hogy örvendek ismeretségének. Az Isten tegyen benneteket minden tekintetben szerencsésekké.

hív barátod

Kazinezy Ferencz mk.

A' te első feleséged nem vala e testvére Oroszi Pál Urnak? Ismersz e egy Radó Sándor nevű Urat? 's ha igen, mondd-el, ez barátjainknak számokból való e vagy nem? jó e, vagy nem?

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

2690.

Kazinczy — Rummy Károly Györgynek.

Széphalom, den 3. Juli 1814.

Theurester Freund,

Die traurige Nachricht über den Tod Ihrer Frau hat mich tief erschüttert; ich floh den Gedanken so oft er mir durch den Kopf fuhr, und hatte nicht Kraft, ihn meinem Weibe mitzuthemen. Eben diese Erschütterung hat Schuld, dass ich Ihr Schreiben so lange unbeantwortet liess. Ich kenne nichts schrecklicheres als das Loos das Sie traf, und würde dieses, wären Sie ohne Kinder zurückgeblieben, zwar minder schrecklich, aber dennoch immer schrecklich finden. Ehe ich mich versah, entschlüpfte mir die Nachricht als ich mit Sophie sprach, und sie entschlüpfte mir, wie ähnliche erwürgende Gefühle pflegen, da sie sich in Worte kleiden, zu wenig Worten. Sophie fühlt Ihren Verlust ganz, versichert Sie ihrer herzlichsten Theilnahme, und tragt mir auf, Ihnen zu sagen, dass Amélie in der Reihe unserer Töchter Raum findet. Sophie nimmt sie mit offenen Armen an. Was wir ihr geben können, das soll Sie hier haben, und da Thalie nicht volle drey Monate jünger ist als Amélie, so sollen sich die zwey Kinder als Zwillinge ansehen. Zu Péczel, wo Graf Ráday wohnt, wohnt auch mein Freund Szemere Pal. Dieser hat aus Lasztócz, zwey Stunden von hier, geheurathet, und wird wohl öfters hier erscheinen. Übergeben Sie ihm das Kind, und bitten Sie ihn, dass er es uns mitbringe. Ich werde ihn darum selbst ansprechen, denn eben erwartet man ihn bey seiner Schwiegermutter der Frau Szemere László, gebornen Vataj. Sie werden nie bereuen uns Amélie anvertraut zu haben, wenn meine Finanzen auch einen unglücklichern Weg nehmen sollten als sie es bis jetzt nehmen, und Gott tröste Ihr Herz! Gott sorge für Ihre lieben Kleinen! Ich wünschte reich zu seyn, um alle drey zur Erziehung übernehmen zu können. Die Welt muss für Sie, mein lieber Freund, jetzt sehr wüst, ganz freudenlos seyn, und ich stelle mir vor, wie es Ihnen seyn muss, da Sie jetzt Ihre Waisen anblicken. Gott lasse die meinigen nicht waise werden, bis sie erwachsen, und des Vaters, der Mutter entbehren können. — —

Vor drey vier Tagen hatten wir Markt in Ujhely. Ein Bilderkrämer aus Udino ging mit seinen Waaren umher, und ich hatte das Vergnügen von ihm das Portrait des Bildhauers Antonio Canova zu erkaufen. Der Kopf muss ihm sehr ähnlich seyn. -- Da habe ich auch Gelegenheit gehabt die Portraite der Helden der Zeit zu sehn: Kaiser Franz, Kaiser Alexander, König Friedrich Wilhelm (mit einem Schnauzbart), König Maximilian I., den Kronprinzen von Wirttemberg, den von Schweden, Königs Joachim Majestät, und dann Schwarzenberg, Moritz Lichtenstein, Bülow, Wrede, und alle bis auf Blücher und Moreau. Rostopschin sieht im Bilde anders aus als im Leben. -- Auch sah ich Bilder auf Papier und Dosendeckeln: Napoleon flieht und schleppt einen Bock, mit der Inschrift, die ganz nach der populace in Wien riecht: *Ich habe einen Bock geschossen.* -- Der Fluss Rhein sprudelt als Cascade, und Napoleon liegt ausgestreckt. Inschrift: der Rhein Fall. -- Im Vorgrund zeichnet Napoleon militärische Karten, im Hintergrund thut das nemliche ein Kosak. -- Ein Kosak dreht das sogenannte musikalische Werkl, und ein Franzose, gesperrt in einen Käfig, muss nach dem Lied'l tanzen. Ich kaufte nichts. -- Ich wünschte, ich hätte hier auch das Portrait des grossen Mannes Talleyrand gesehen, das ich nicht kenne.

Seit den 23ten Jun. haben wir fast alle Tage Gewitter und Hagel. Die Weingärten in Tarczal und Tokay sind ganz zerschlagen. In Bihar, Szathmár, Szaboles, Zemplén und Abauj sind grosse Striche von Gegenden auf den Bettelstab gebracht; in Bihar werden 18 grosse Ortschaften nichts ernten, und hier 14. -- In Ujhely traf der Donner [!] den 23sten dreyimal ein, und zweymahl mit Feuer. Das Haus eines sehr andächtigen Mannes (er ist ein Perceptor beym Comitato) ward abgebrannt. Das Feuer war sein feindlichstes Element seit seiner Jugend; er heurathete zweymahl aus Feuer und zum Feuer; als er Stuhlrichter war, zündete man ihn zweymahl an; jetzt brannte er vom Donner ab. Wehe ihm, wenn er auch auf der andern Welt wider das Feuer zu klagen haben wird. -- Ich litt weder vom Hagel noch vom Donner, und der Schaden, den der Austritt des Bosva und der Ronyva an meinen Wiesen verursacht hat, ist noch zu verschmerzen, wenn mir meine Ernte und meine Lese bleibt, die zwar sehr gering, aber doch immer etwas ist.

Könnten Sie mir nicht sagen, wie es geschehen ist, das Graf F. . . .¹ den Dichter Rájnis zum Scholarchen gewählt hat? Viele anempfehlende Talente besass Rájnis nicht, und Seine Excellenz gehören nicht in die Zahl derjenigen, die Achtung für die vaterländische Literatur haben? Und hat es die Zweye nicht gereut, dass Sie sich gekannt haben? Ich könnte mich sehr trügen, oder Graf F. hätte den R. nie nach Keszthely gebracht, wenn er nicht gehört hätte, dass R. die *Georgica* des Virgil metrisch übersetzt habe. — Leben Sie wohl, theurester Freund. Unerwartete Freuden mögen Ihren Schmerz lindern, denn die Linderung, die Ihnen die Zeit geben kann, währt zu lange. —

Ich kann den Brief nicht versiegeln, ehe ich Ihnen noch einmal sage, dass ich das Schreckliche Ihrer Lage gewiss wie Ihr wärmster Freund fühle. Seyn Sie unbesorgt wegen Amélie, sie soll gut aufbewahrt seyn. Aber was machen Sie mit den zwey Knaben? Wie werden *Sie* leben? werden Sie nicht heurathen? Das werden Sie wohl *müssen*. Fänden Sie nur ein gutes und wohlhabendes Weib! Ich rechne darauf, theurester Freund, dass Sie mir in jeder Lage *offen* seyn werden.

[Eredeti je a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 115. sz.]

2691.

Kazinczy — Helmeczy Mihálynak.

Széphalom Júl. 6d. 1814.

Kedves barátom,

Azt rettegéd, hogy engemet a' Ilőgyészek és a' Somogyi Gedeonok félténnké tesznek. Ne rettegéd azt, barátom. Szégyellenék én ötlők félténni. De azon felül hogy én megváltoztatni gondolkozásomat dicsőségnek tartom a' hol azt a' meggyőződés szüli: itt azt mondhatom magam felől, hogy nem csak nem ingok, a' mint neked látszik, sőt egészen hasonlatos vagyok magamhoz. Az Ideál felé törekedni kötelesség. Mi az a' ki ezt nem teszi! de hova megyünk viszont, ha feledjük hogy emberek vagyunk, és nem csupa lelkek? Az a' Pózái lélek a' mellyet leveledben te emlitesz, nagyon tiszteletes lélek; de az nem épít, hanem hont és ront, ha elvonhatatlanul

¹ Az eredetiben is kipontozva; *Esteticus* értendő.

megyen a' maga útján, 's nem nézi hogy útjában szikla van e, vagy egyenes pázsitos lapály, vagy a' legmélyebb örvény, elveszti önn magát. — A' Marquis Posák nem egyébre valók mint Tacitusznak szavai szerént

ambitiosa morte inclarescere.

Midőn én az Annalisok' számára Pápay Sámuelnek Munkáját recenseáltam volt, azt mondtam hogy a' szokás nem fő bíró a' nyelv' dolgában, mint azt Pápay tanítá és hogy a' többi bírótársai ennek, ennek nem *subordinálva*, hanem *coordinálva* vannak; továbbá hogy a' hol ez és az ő társai meghasonlanak, ott az *Izlés* lép közbe, és ő csinálja-meg közöttök a' békét. — Horvát István barátom a' Recenziónak egyik felével meg volt elégedve 's szerette a' *sub* és *co-ordinatio* megkülömböztetését, melly (ha meg nem tévedek) itten tétetett először. De azt teljességgel nem hagyta jóvá hogy a' legfőbb Appellationsrichterré az *Izlést* tettem, melly, érzésen épülvén, felette ingó. Én látom hogy nem úgy kellene lenni, ha a' nyelv *merő philosophia* volna. Van e nyelv melly megsiketült a' szokásnak, 's erőszakkal ment a' maga ideálja felé? A' természet alkota e valamit *90 grádusi* szegletekben? 's az emberi test' szépségét nem az teszi e hogy itt nincs semmi szegletes? Mi lesz abból ha a' regulák alatt álló kifogásokat mind és egyetemben kitöröljük? «A' ruha mint a' nyelv, 's a' nyelv mint a' ruha.» Mersz e úgy öltözködni mint az *Ideál* kívánja? 's nem adsz e örömet valamit a' szokásnak is? Én azt hiszem hogy a' ki az egyikben trucczol *általjában* a' szokásnak, épen öly neveltséges mint a' ki a' másokban trucczolna annak *általjában*. Ha a' szokástól csak kevesenként állok-el, 's ha az a' változtatás a' mellyet kezdek, vagy tetsző vagy szükséges, úgy remélhetek javulást, követést: de ha az sem nem tetsző, sem nem szükséges, bizonyosan pirotság ér. Mich dünckt ein weiser Mann trägt sich wie andre Leute - ezt mondja Wieland a' Gratziaákban, 's hidd-el, barátom, ezt jó ollykor fülökbe sugni a' tiszteleltre olly igen méltó Pózáknak.

A' fiatalság a' maga nagy heve, az öregség a' maga nagy fagya által vét a' hoi vét. A' hidegmeleg és meleghideg józan férjfi-kor közbélép 's megválasztja a' mi jót a' kettőben talál. Az Eclecticismus a' Criticismus és Empirismus közt felette veszedelmes, és soha a' kettő közt Philosophus meg nem áll. De a' nyelv nem *Philosophia*, épen úgy nem, mint a' *ruházkodás* nem az.

Ormós, kit bizonyosan ismersz, e' napokban nekem némelly dalokat küld, a' széllyel hányásnak azon törvényei szerint a' mellyet a' görög és deák követ, 's elhagyogatván az articulusokat. A' gondolat javallást érdemel, mert poesisünk véghetetlenül nyerne általa, sőt nyerne prózánk is. De én ugyan követni azt soha nem fogom, 's Ormós bizonyosan magára marad. Pedig magára maradni az embernek nem tanácsos.

Eddig vetted a' Bácsmegyei' első ívét tőlem. Rettegek hogy Trattner Úr valamit másképen tesz mint óhajtom. Némelly tanácsaira nem tudom mint mondjam-ki feleletemet. Csak vedd, azt szeretné, ha theáteri darabjaimat elhagynám, mert a' Magy. Publicum az efféléket nem szereti. El akarná hagyatni azokat is a' mik már egyszer nyomtatva voltak. — Most, úgy gyanítom, vagy Bácsmegyeit akarja *első Kötetté* tenni, vagy a' Pászthory' képét a' IX. Kötet mellé — mellynek egyikét sem engedem-meg. Ma érkezett leveleddel együtt két levelet vettem tőle a Kis' versei eránt. Azokra magához írom feleletemet. Téged arra kérlek hogy vigyázz-fel barátod' féltő tulajdonára, 's légy rajta hogy kívánságai vaktában teljesítsenek. Nagy szerencsém nekem az hogy Te Pesten vagy és hogy olly nemes szívvel nyújtod nekem jobbotat mindenben. —

Jelentésed felől, tudod, mit itélek. Ha a' magasztalás nem tiltana-el, arra fognám kérni Tr. Urat, hogy azt az első Kötet mellé nyomtassa-le. Nem gondolnék a' Mondolatisták' nevetésekkel.

Szemerének nem láttam egy betűjét is miolta házas. Rettegek érte, 's kérlek, tudass velem mindent a' mit megsejtesz. Én Palit úgy szeretem, hogy ha leányom kiadható volt volna, magam kértem volna meg neki Palit, nem gondolván talán házi bajaival. Eszes asszony férjétől nem kíván többet mint erszényéből kitelik, 's a' nem igen gazdagok gyakran igen szerencsések. Fogságom és két istentelenség énvelem is sokat szenvedteténck, 's talán úgy fognak hogy bajainból igen nehezen fogok kivergődni. De én boldogabb vagyok tiz eszt. oltá mint Ferencz Császár.

Prof. Ruminak Keszthelyen Jún. 11dike táján megholt a' felesége, 's egy öt esztendő leánya 's két fija maradt. Feleségem a' leánygyermeket gyermekének fogadta-el, 's megirtam Ruminak hogy Ameliát adja által Péczelen Palinak, ki azt nekünk első alka-

lommal felhozza. Ennyit sok gazdag nem tenne: én igen örömet tettem; pedig bár az enyémét fogadná-fel más, de csak azon feltétel alatt, hogy kezeimben hagyja.

Donátnak és szeretetre oly igen méltó Mariejának mondjad hogy mind a' kettőt szívesen tisztelém, szeretem. Bár minden barátom festetné magát Donáttal! bár minden barátom barátjává tenné magát annak a' derék asszonynak. Élj szerencsésen, édes barátom, hogy kevesebbé tisztelhesselek, szerethesselek, mint eddig.

Virág festeti e valaha magát? Vegyétek rea.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

2692.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom Júl. 6d. 1814.

Tisztelt, kedves barátom,

Imhol veszem Trattnernek két rendbeli levelet Jún. 26dikáról és 29dikéről. — A' Te Verseidnek harmadik darabja kiszabadula a' Censuráról, és azokat Szemere a' Te kívánságod szerint elrendelve általadta Trattnernek, 's így azok már nyomtattatni fognak. Trattner úgy ígéri hogy első postanap megküldi nekem a' mutató-árkust.

Egyedül az eránt vagyon bizonytalanságban, mivel azt Szemere neki meg nem jegyzette, hogy Verseidnek ezen így elrendelt csomója miképen, az az *hol*, osztattassék új Kötetre, 's ennek kimutatását tőlem kívánja. — Én neki ezt feleltem: Calculálja-ki hogy a' Verseknek egész csomója hány lapot teend, 's intézze e' szám után, hogy *két* Kötet legyen e vagy *három*. Ha két Kötet lesz, úgy nem kell gondoskodni egy harmadik réz eránt (mert az első előtt por-tréd, a' másik előtt Socrates fog állani), de ha a' Kötetek felettébb vastagok lennének, úgy azokat három felé kell osztani és úgy 3dik réznek a' Herderből fordított Epigrammot (Die Nymphe des Borns) mutattam-ki, megmondván Kiningernek, (ki minden Német Írók között Herdert kedveli leginkább) hogy mivel a' ezézés philosophiára vagyon, a' forráshoz jövő Vándornak adja *egy szép ifju' nemesb alakát*, die edie Gestalt eines jungen Mannes¹ ohne Bart.

¹ E kifejezés helyett először *Jünglings*-et írt Kazinczy F., de utóbb kitérülte.

Trattnernek *nagy kíméléssel* megírtam, hogy azt okosan cselekszi ugyan, ha 10—12 esztendei typographiai tapasztalásait szem előtt tartja, 's felvigyáz, hogy meg ne csalattassék intézeteiben: de kértem egyszersmind, hogy bizzon valamit az Írókhoz is, 's ne tegyen rajtok erőszakot. Protestál hogy Horatziusi Epistoláidat nem nyomtatja, 's megírtam neki hogy én attól nem tartok. Kiadom én Horáztot, önála és épen ezen formátban, külön is, 's a' jobb olvasó a' 3 elsőbbhöz megveszi ezt a' 4dik Kötetet, kivált hogy¹ erről az Előbeszédben lesz említés.

Az én Munkáimnak 9dik Kötetén kezdjük a' kiadást, 's Augustusra csak ez az egy Kötet jelen meg, mert 400 remélt praenumeráns helyett százat sem kapott Tr. a' mint írja; a' kettő a' melly most elmarad, Novemberben lép közre. Ezen 9dik Kötethez Trattner nem a' Révai portréját teszi, a' mint én hagytam, hanem a' Pászthoryét. Engednem kell neki valamit; de helyre hozom egy Jelentéssel.

Ruminak felesége meghala. A' nem gazdag és élni (a' mint gyanítom) nem igen tudó ember egy lyány és két fiu gyermekkel van megterhelve. Leánya nem szinte 3 holnappal idősebb az én Thaliemnál. Feleségem a' mint a' hírt vevé, azt bizta reám, hogy Ruminak irjam-meg, hogy az ő leánya az én leányim' sorában talál helyet, 's Thalie Ameliet úgy fogja nézni mint ikertestvérét. Kértem Runit hogy a' gyermeket adja által Szemere Pálnak Péczelen, ki még ez idén feljő, 's felhozza. --- Én gazdag nem vagyok 's nem leszek: de gyermekeim valaha nem fognak érte neheztelni, hogy a' barátságna ezt az áldozatocskát tévén magamnak valami örömet vásárlottam. A' mit a' Rumi leányaért tehettek, most és egykor, azt ugyan szívesen teszem. Ne engedje Isten hogy bennünket valaha épen ez a' lépés tégyen hidegekké egymás eránt!

Döbrentei az ifjú Wesselényi és két Bánffy' társaságában és a' Wesselényi' nevelőjéében (mind öszve öten) mennek Bécsbe, Triestbe, Fiumébe, Velenczébe, 's vissza jövőben hozzám. Lesznek nálad is, 's kérlek, lessd-ki Wesselényit, hogy ő méltó gyermeke e annak a' nagy atyának. Pataky Mózes Úr van mellette, kit Döbrentei igen szeret. — W. Erdélynek talán első ifja. Én ötöt úgy szerettem mint gyermekemet.

¹ A *hogy*-ot Kis János *ha-ra* javította.

Elj szerencsésen, édes barátom. Verseid árkusából el fogok metszeni egy levélkét, 's megküldöm neked.

Nem maradt e a Báróczy munkájának, melyet Lajosnak küldöttél, valamely híja? 's olvastad e Biographiáját?

[Eredetije Kis-Gyula birtokában.]

Kazinczy — Kőlcsey Ferencznek

Széphalom Júl. 7dikén 1814.

Édes Uram Öcsém, igen kedves barátom,
Melly levél ez az Uram Öcsém! melly forró szívvel írt levél! 's én ezt egy egész holnap oltá hagyhatám válasz nélkül! — Nem maradt volna úgy, édes Uram Öcsém, egy postanapig sem maradt volna úgy, ha Uram Öcsém, útban: nem volt volna. Félre tettem, hogy csak akkor fogok reá felelni, midőn Uram Öcsémet már Bécsben tudandom, 's annyi váratlan dolgok értek, 's ezek a' váratlan dolgok úgy öszveráztak, hogy sem kedvem nem volt írni; sem tehetségem; higgye-el Uram Öcsém, hogy a' legközönségesebb levelet olykor négyszer ötször kelle kezdenem. — Uram Öcsém ha valaha, most fogta feledhetni hogy egy szerető barátja által negligálva vagyok. — Másként feledem hogy én soha sem áhitottam még barátimnak leveleiket inkább mint midőn abban a' Kisfaludi' Ninivejében csak egy hétnél is tovább múltattam. A' farsangi örömek az én lelkemet inkább kifárasztják mint a' ruagány' unalma, 's úgy hiszem hogy ezt Uram Öcsém is fogja tapasztalni. Én épen oly szerencsétlennek érzénem magamat mindég Bécsben mint mindég Debreczenben. De ha erszénycm engedné, minden esztendőben felmennék egyszer Bécsbe, (egy esztendőben Májusban; azután Júniusban, úgy Júliusban, Augustusban, Septemberben és Octoberben) — 's két hétig múltván ott, búcsút vennék a' Belvedertől, a' Fügerek', Kreutzingerek', Kiningerek', Kitzlingek', dolgozójiktól, a' theaterektől, a' Cleinmann' predikáló-székétől, 's némelly barátim' Kabinetjeiktől, az Artaria' és Stöckl' képáruló tölgyfaiktól, 's még nagyobb örömmel látnám-meg házam' kéményeit mint felmenőben a' szent István tornyát. Ez vala még érzésem mindég, mikor onnan kijöttem. —

Szemerének lakadalma olta, és így két holnap olta már, semmit nem dolgoztam. Tanyán élek s egy napról más napra, 's azzal biztatom magam', hogy ha malaciam elnuól, majd kipótolom. Munkáim IXdik kötetét most nyomtatja Trattner. Nyomatja a' Superint. Kis Verseit is III. Kötetben. Kis engemet, *mülön erről nem is álmodtam*, azzal a' tisztelessel tisztele-meg, hogy engemet tevé Verseinek kiadóikká 's úgy kívánta, hogy nevem a' homlokclapon álljon 's praefáljak valamit, igen kurtán. Ezt elragadtatott örömmel értettem, mert világos jele az ő nekem igen becses barátságának. --

Máj. 21dikén vettem az Erdélyi Muzéum' első füzetét. Oly derék Holnapos irásunk még nem volt, és ha ilyen lesz a' többi füzet, azt jóvendölöm neki hogy állandó lesz. Első darab berne a' M. Literatúra Története, a' Tubingai kérdésekre tett Pályairásomból. (Kis írja, hogy ugyan ezt a' Töredéket ő németre fordította, és hogy ez a' Bécsi Tudom. Ujságokban talán Májusban, vagy Júniusban, kijött.) Vitkovicsnak egy *igen szép Epistolája* Horváthoz, hexameterekben. Szemerének titkos vidéke és Emlékezete (Sonett.) Uram Öcsémnek egy kis dala egy leány' sirjánál. Döbrenteinek két verseszete. Nekem 15 Epigrammám 's a' Himfy' szerelmei' Recenziója, németből magam fordítottam Magyarra. Egy értekezés a' Philosophia' isméréteré Szabó Andrastól, és végre a' Római Literatúra isméréte (Németből) -- Döbrentei B. Wesselényivel, két Bánffyval és Pataky Mózes Urakkal most Bécsben van. Jun. 22dikén indult Zsibórol, Grätzbe, Fiuméba, Triestbe, Velenczébe mennek, onnan jönnek hozzám.

Vitkovicsnak Méséji most nyomtattnak Pesten. Augustusban megkapjuk. A' Vitkovics' képe előtte fog állani a' munkának. -- A' mi kedves Szemerénk félől, miolta feleségével tőlünk elmene, alig tudok valamit. Egy betűjét sem láttam, pedig vártam, és pedig en' írtam neki. Napa a' kísérből már vissza jött, 's nagy a' csendesség. Vigasztalhatatlan volnék ha Palit kedvetlenség érte volna. -- Uram Öcsém eltölt minden köszönetet, minden visszafizetést a' Debreczenből vett kedves birtokért. En' örömet adok is, veszek is, 's nem vagyok az, a' ki mihelytt veszen, mingyárt azon törje magát, hogy a' mit vett, vissza fizesse, 's ha lehet, gazdagabban. Ez valóságos halátlanság 's kevélység. De, édes barátom, Uram Öcsém is sok gyermek' testvére, Uram Öcsém árva volt, Uram Öcsém nem gazdag. Érzem tartozásonat.

Annak a' ki először vagon Bécsben, sok ideig a' localitás megtanulásával van baja; ez elfogja minden gondját — ez és a' különböző szokás. Ehhez jó most Uram Öcsémre nézve a' győzedelem czifrája. Végyen Uram Öcsém ebben is részt, és elmélkedjék mint ahhoz illik, a' kinek feje 's szíve helyén van. A' Cleymann' predikációját el ne mulassa Uram Öcsém. Én 1812. Octoberben Szent Istvánnál is gyönyörű predikációt hallottam. Vasárnap talán 11 órakor dél előtt az Udvari Kápolnában gyönyörű Musika tartatik. Fülemben abban, szemem a' Maurer szent Katalinájában 's a' Fűger szent Keresztelő Jánosában gyönyörködött. Jelenjen-meg Uram Öcsém ott, és fúrja-be oly helyre magát a' honnan ezt a' két képet jól láthatja. — A' Belvedert ingyen lehet látni, és az Akademie der bildenden Künste, a' szent Anna úczáján, melly a' Carinthiai úczáról hajol-el. Oda Kállay barátunk kitanúlja mint és mikor lehet menni. Jó volna ha ott most valamely Magyar tanulná a' festést, vagy faragást, vagy Architecturát. Az megkönnyítené az ismeretséget; a' Báró Stachelberg Gallerije a' Leopoldstadti kapu mellett nagyon érdemi az oda járást, 's csak arra szokassa Uram Öcsém magát, hogy mindég a' *Régiség*' statuajit nézze,* tudván hogy az épen úgy haladja felül az új idők' munkájit, mint a' *Classicusok*' írásai a' mostaniakat. — A' Bibliothekákat nem is emlitem. De igen a' kerteket, és a' nevezetesebb épületeket. Éljen Uram Öcsém az idővel hasznára.

Uram Öcsém talán meg tudhatná az Academie der bildenden Künste[ben], ob Herr von Posch, der Bossirer (német pronounciatióval der Poussirer), *jetzt sich in Wien befindet? und wo wäre seine Wohnung?* Midőn én 1808. kerestem, néhány eszt. óta Németországban kerengett, 's vele felesége 's gyermekei Bécsben voltak. Kérem Uram Öcsémet írja-fel a' szállása' úczáját 's numeróját. Ez az ember nagy Mester, 's az én fejemet viaszban bossírozta 1788. Annak és néhány Magyar portréjainak Abguszait hozatnám-meg. 1797. Szent-István mellett egy keskeny úczában közel a' nagy postához van Binz Antiquariusnak a' boltja. Adja be Uram Öcsém ott ezen levelem borítékjának belső részére irt soraimat, de a' melléket Uram Öcsém írjon-le egy darabka papirosra 's kérjen feleletet reá.

* Ne higgyen az első impressiónak. Hányszor tapasztalám magamon, hogy a' miben először nem leltem szépet, későbbben nem tudtam eléggé eszdálni: = Kazinczy-F. jegyzete!

Éljen szerencsésen kedves Uram Öcsém. Az én adrezsemre most Buda után Egret tegye Uram Öcsém, így: par Bude, Erlau, à Széphalom. — Kállay Barátunkat szívesen köszöntöm 's ajánlom magamat kedves emlékezetébe.

[Eredetije a Szemeretár IV. kötetében.]

2694.

Cserey Farkas -- Kazinczynak.

Bécsbe 7-a Jul. 1814.

Kedves Barátom!

En Junius 18diktul fogva itten vagyok -- szállásom ben a városon a Strauch Gassenbe Nro 252 a második emeletbe vagyon. Ma délbe voltunk mü Erdéljiek eő felséginél audientian és igen nagy kegyelemmel fogadtattunk, hozzánk intézett Beszédjébe velünk és meg bizonyítot Hivségünkel való tökéletes meg elégedésérül tett eő felsége bennünköt bizonyossá, holnap in corpore megyünk Herczeg Schwartzenberghez -- ma a Császártul a Palatinushoz mentünk. Nehány naptul fogva az öcsém, Wesselényi Miklós is itten vagyon a Kärtner Straszenbe Nro 1060 beym Fischerischen Hause szálva, véle vagyon Pataki, és Döbrentey -- ez innen kevés napok mulva hazájába megy -- jövő holnap elein pedig Sopronba Wesselényivel uira egybe találkozván, Triestbe, Fiumeba és Welenczébe mennek együtt. Éppen tegnap sokat beszélünk Döbrenteivel szálláson Róllad, és a' többi közt aszt is, hogy bizonyos epochába Te strimpflis, habzukos öltözetbe jártál, ennek elő hozására a szolgáltatót alkalmatosságot, hogy itt a pompásan el készítet Császári Ló oskolába ^m/₁₀ személbül álló Bál fog tartatni, és ebbe mindeneknek fekete frakba, és fekete plundrába olj színü seljem strimpflibe és papucsba kell meg jelenni -- én is kéntelenségbül így öltözvén akorrá, előre kaczagtak, hogy hogy fogok én ki nézni. -- Ma Hazádnak egy derek fijával ismerkedtem meg egy grófnénál, Báró Podmaniczky eő Exejával -- nagy culturája Urnak látom lenni. A Magyar Országi Deputationak is egy része ma előttünk volt audientian. -- Itt most a Publicumot leg nagyobbban azon véletlenül jött Hir foglalatoskodtattya, hogy a' Muszka Czár és Burgus királj ide jövetelek továbbra haladot -- a fontossabb rész pedig aszt is

hiszi, hogy egészen el marad: így a Bécsiekre nézve is füstbe mennek ezeknek el jövedelmekre tett fényes készülétek, a Volks-Vestekre [!] mindazon által szorgalmatosan tételnek most is a készülétek. En úgy tartom, még ezen holnapba itt maradok. A kis Napoleont távulról láttam már, de közelebrül is meg nézem — szép és jeles gyerekek — azt az anecdotát beszéllik rólla, hogy ide jövedelmekor egy dáma meg esókolván, pofon ütötte. —

Elj szerencsésen és Boldogul, kívánnya leg hívebb tisztelőd.

[Eredetiye a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

2695.

Kazinczy — Pápay Sámuelnek.

Széphalom Júl. 8d. 1814.

Kedves barátom,

Atheismust tanítok Prometheuszomban (a' Poetai Berekben) ezt kiáltják reám. — Ganymédet mutatom nekik, ugyan-ott, 's azt kérdem, ha tanítok e paederastiát is? Szörnyű dolog az hogy a' tudatlan ember nem érti hogy neki nem szabad ítélni azok felett a' mik remotiosa sunt a' conspectu vulgi. Ezért függesztém Töviseim elébe Göthének versét; de a' tudatlan azt is *kevelységre* magyarázta, mert azt sem tudta érteni. Gondoljunk e tehát a' Kritikákkal, a' vádlásokkal, a' nevetésekkel? — Ha valahogy' körülítted is dorgánának az ilyen dongók, mondjad nekik, hogy tanulják meg hogy Aeschylusz mit írt. 'S minthogy az a' Prometheusza egy szép poetai személy, (mint Ganyméd), azt a' Poéta örömet festi; még pedig némelly Philosophusoknak systemájok szerént. — Már elúntam a' bolondokat phlegmával tűrni, 's félek hogy kifakadok.

Egy árván maradt rokonom (Szirmay Tamás) kevés tudományt szerze, 's elégnék tartotta magáévá tenni azt a' Mesterséget, mely pénzt gyűjteni tanít. Őtet a' születés is igen gazdaggá tette volt: maga az által lett még gazdagabb hogy keveset költött, nem az által hogy sokat és elmésen szerezzon. Ez 15. esztendő előtt akkor méne végig Patakon, szőlejt meglekinteni, mikor ott examen volt. Lutheranus lévén, közét tartotta mintegy félig a' Kalvin fíjainak előmenetelekhez, 's betért az examenbe. Csak hamar botránkozva kiüent. Visszajöven Mádról, öszve akada Andras Onke-

lemmel és Szemere Alberttel, — (eggy rettenetes Scholasticus Úri emberrel) — 's beszéli nekik hogy ő a' Pataki exament nem tűrhette a' blasphemiáékért. — «Hogyan»? — Hiszen a' Philos. Prof. ezt adta-ki thésisül: Deus est ens simplex. — A' rettenetesen Kalvinista Szemere megszóllala: «A' T. Úr nagy megtévedésben van; a' T. Úr a' *simplex* alatt valami olyan formát ért **mint a' millyen a' T. Úr maga.** De Patakon a' simplex alatt azt értik, a' mi eggy, és nem két vagy több részből componált.» — Az Onkelem bizonyította hogy Szemere valóban elég vastag volt ezt mondani a' simplexnek, 's hiszem, mert én vele együtt tanúltam, 's gyermek-sége oltá ilyennek ismertem. Midőn a' minap arról vala szó Gyűlé-sünkön, hogy adjunk e a' Burgra segédet, 's mi nehanyan ellenke-zénk, Tantó Gábor Kalv. Assessor felkele, hogy ha 1723. a' Szent Károly Bécsi Templomára adhatánk: miért nem a' Királyunk lak-jára? Szemere felköt 's ezt mondá: Assessor Úr igen nagy Collec-tor 's szereti másokkal is tudatni a' mit colligált. Most a' mint látom, a' Regnicolare Praejudiciamok' Collectorává teszi magát. De legalább hát azokat Auctoritás képen ne hordja-fel a' törvény és a' haza' java ellen. — 1809ben én a' fényes ebédnél általellenben ültem a' Fő Ispánnal Generalis Vay mellett. Szemere (szörnyű Antinapoleo-nista) megállá a' hátam megett 's a' Fő Ispánnal hallattatta diéső Patriotismusát, 's fenyegette Napoleont hogy visszaveri csak eggy lépést tégyen a' haza földjére. — És a' Monarchiáéra! mondám én. A' Sanctio Pragmatica bennünket öszveköttött, etc. Szemere Albert, a' szörnyű ember, ezt felelte: De bizony ha a' hazám földre nem lép, azt csinálom vele a' mit a' fogammal. — «Mit a' mit a' fogá-val?» — Kivonatom, 's nem fáj többé. — Képzeled mint hallgatek-el, 's a' Fő Ispánra pillanték lopva. Ő azt jónak tartá *akkor* hallatlan szövé tenni.

Kazinczy András igen eleven eszű 's pajkos ember volt. — (De ő ezen eleven elmével nem koma embere volt a' Megyének, hanem a' legnehezebb dolgokban tanácsa, segédje.) Az Ujhelyi Paulinusok egykor ebédet adának a' Vármegyének. A' Zemplényi bor felhevítette a' lelkeket, (én még gyermek voltam) 's a' mint a' Refectoriumból feluennének, K[azinczy] A[ndrás] meglát a' folyosón eggy képet; valamely Paulinus mellé eggy puska vala festve. — Hát az a' Pap, az talán nagy Jäger volt? — «Sőt az puska által szenvedett Martyságot a' hitért. A' Tek. Úr is ludom, mondá a' Paulinus, kész volna azt szenvedni a' magáéért.» — Én felele

K[azinczy] A[ndrás] hirtelen hanggal: nem én értte, Isten engem úgy segéljen, három pálczát is. — (Véremben van a' Vallásosság!)

Munkáimnak IXdik Kötetén kezdi Trattner a' nyomtatást; Románok által akar izlést csinálni a' Praenumeratióra. Tíz nap előtt ment-le hozzá az első Jobbitási-iv. — Nyomtatja Kisnek Verseit is, és a' mi derék Vitkovicsunk Meséjít, ki felől azt írá Helmecezi, hogy most fült Donát Festőnek, mert képe rézbe fog metszetni. — Barátom, ha Pestre mégy, Donáttal festessd magadat. Ennél a' szép lelkü öregnél még nem volt Magyar Országban találóbb Festő. 'S nagy gyönyörrel mulatsz nála, igen derék felesége' társaságában, ki szerelem' leánya az 1795ben duellumban egy Kánonok által valamely szép leány miatt keresztül szúrt és megölt Herczeg Liechtenstein Károlynak. Élj szerencsésen, kedves barátom. Egy jó órát akarék tölteni társaságodban, 's elértem azt, ha dévaj tónomat nehezen nem veszed. Tedd-meg a' rendelést, hogy a' Zsirczi [!] Apát' képét vehessem, még pedig öszve nem rongálva. --

A' szegény Rumi' felesége meghala. Eggy 5 esztendőös leánygyermeket és 2 még kisebb idejű fiút hagyta férjére. Leányát én veszem által; neveltessék az én leányaim közt, 's nézzék egymást testvéreknek. Rumi érdemli azt, mert szereti a' mit Te is szeretsz és én is. —

[Eredetije Zádor Gyula birtokában volt.]

2696.

Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek.

Széphalom, Júl. 11d. 1814.

Kedves barátom,

Jún. 8d. írt leveled megújítatja velem azt a' sok ízben tett mondásomat, hogy leveleid érnek annyit, mint egy szép verszet, nevezetesen mint az a' szép dal is, mellyet hozzám ez a' leveled hozza. Képzelem, hogy a' Grófné mint fog megörülni, midőn azt veendi, 's hogy örüljön, hogy vehesse, ime én küldöm-meg azt oda, mert különben megtörténhetne, hogy csak Septemberben vagy Octoberben venné, mivel Wesselényi és Döbrentei, a' kiknek azt megküldötted, Jún. 21dikén indultak Bécsbe, 's onnan Fiumébe, Velenzébe, Miklára és Széphalomra. Velek együtt megyen Pataky Mózes

Úr, házi-Tanítója Wesselényinek, és két Bánffy, öszveséggel öten. Küszöntsé őket előre, 's mondjad, hogy nyugtalanúl várom. Széphalmot hamarabb fogták volna látni mint Bécsét. ha azt megengedte volna a' Bécsi czifra, mellyet látni óhajtani jó okból is lehet. Én, ha közel laktam volna Bécshez, mind a' *triumphális napon* láttam volna *Triumphátorunkat*, mind *bajnoktársainak karjain*, 's szerettem volna azt egy ablakból látni Veled és Superintendens Kis barátunkkal, kinek örvendező német Predikázióját épen ez órában veszem.

Igen szép leveled azt mutatja, hogy nem értetted, mire czélzottak azok a' szavaim, mellyekért te engem barátságosan feddesz. *Éuellenem* az emberek nem vétettek, legalább nem vétettek úgy, hogy azért az emberiség ellen elkekeredhessem: nem tartom magamat a' világ' középpontjának. Nagyobbra czéloztam mint magam. Való, hogy azért gonoszok az emberek, mert bolondok: de az is való, hogy sokszor azért bolondok mert gonoszok: lásd-el őket, 's azt fogod vallani a' mit én. -- Mindenek felett arra kérek, hogy azt ne hidd, mintha én az én megcsúfoltatásomat venném olly szertelen érzékenységgel. Én olly kevély vagyok, hogy abban még fényemet lelem. Ki akadjon-fel azon hogy Somogyi Gedeon meg nem érti? - Szeretném megmagyarázni mi fakasztott engem elkekeredésre, de jobb, hogy azt divinaló lelkedre hagyjam.

A' Kis Verseinek első ívét utolsó postával vevém, 's Trattnernek kívánsága szerint azonnal visszaküldöttem, hogy folytathassa nyomtatását. Az az ember sokat tesz olyat a' mit sajnálni kell; de el kell tűrnünk, hogy hasznát vehessük. Belé szeretett azon apró betűkbe, mellyekkel Márton nyomtattata Csokonainak Verseit, 's nem engedé magát elvonattatni feltételétől, hogy a' mi barátunk Verseit ezekkel nyomtassa. 'S így a' tiszteletet érdemlő Munka könyvecske formájában jelen-meg. Kértem arra is, hogy 22 sornál többet egy oszlopra ne télessen, 's okát adtam e' kérésemnek, nem használja ez is. Egyébiránt annál kevésbé lehetett vele ezek miatt öszvekapnom, minthogy Kissel már kétszer volt azon a' ponton, hogy a' kézirat neki visszaadja, 's a' kiadásról lemond. --- Augustusban a' 3. Kötetek árúttatni fognak, 's csak a' Horáztól fordított Epistolák maradnak-el. Ezeket Trattner nem akarja kiadni, mert (úgymond) Versnek három Kötet is sok. Azokat kénytelenek leszünk későbbben adni-ki. Nyomatják az én Munkáimnak 9dik Kötetét is. Tr. itt sem vonattatott-el némelly makaosságától. Neki az *mind egy*: de nem *mind egy* nekem.

Élj szerencsésen, kedves barátom. A' Jehova három Igazért Sodomának is meg akara kegyelmezni, hát én hogy gyűlölhessem az emberiséget, holott abban T é g e d e t is felleltelek?

Júl. 13dikán.

Helmeczi írja, hogy Döbrenteink volt már nála, és hogy vele 's úti-társaival boldog napokat élt. Visszajövetkor Zágrábnak jönnek, onnan Miklára, Sümegre, Pestre, hol két hétig lesz mulatások, úgy hozzám. Ez Septemberben vagy épen Octoberben lesz, hancmha nyargalnának.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 135. sz.]

2697.

Horváth Ádám — Kazinczynak.

N. Bajom 12-a Julii 1814.

Én most itt a' széna takarítással bajlódom: jobb szerettem volna ezt a' levelot otthoni könyv-házamból irni; de vagynak némelyek, a' mik miatt nem halaszthatom. El indulásomkor tudtam meg, hogy Groff Szapáry Péter Zemplénbe ment (vagy menetődött) a' Grófnéja jószágára: A' Groff azt mondá nekem a' minap, hogy ő gyakorta van veled; ohajtanám, ha egyszer, olyankor lenne, midőn *nulla ancilla fuit*. Ő igen nagy örömmel fogadta ez előtt mint egy két esztendővel az én IV. Holmimet; egynehány határ napot tett már, a' melyekre annak ki kellett volna nyomtatódnia; 's még sints: holott némelyektől hallok, hogy már láttak is beltile nyomtatványt; tartok tőle: hogy a' General Comando, melly már ő rajta tellyes hatalmat vett, vagy ki nem engedi váltani, ha kész, vagy nem engedi munkába vetetődni; és azt ha én kérdeném is, szégyenlené meg vallani, tudván hogy keresztjét ismerem: Eleinte, míg a' Grófné tulajdonságát nem eléggé nézhettem ki, neki is ajándékoztam egy Theatralis darabot, *Tétényi Leány*, és *Mátyás király*, amak is a' vött a' híre, hogy már sajtó alatt van, de már most nem hihetem; 's azzal nem is annyira törődöm; tsak ama' másikat kaphatnám meg, melly már a' Harmadik Bába kezén sem láthat világol. Ha Te talán magával beszélhetnél a' Gróffal, meg vallaná miben van a' dolog? ilthon ugyan ritka szerentse magával beszélhetni; 's méltó gyanúm is van, hogy én azolta a' Letenyi Kastélyban alig

is lennék kedves vendég, miolta a' Gróffné tudja, hogy némelly Barátimnak, de az én tudtom nélkül, számomra a' Groff eszteni-dönként ezer forintot ajánlott: mellyet pedig e' tudva el fogadnom, nem kissebb disciplina volna a' Flagellans Barátokénál. Irnék a' Gróffnak, de a' mit irnék, kérdés, ha látandja e? itt sok jobb észűek sajnálják az ő sorsát; a' közelebbi gyűlésből is némelly Investigatiok rendelődtek ellene, olyan tettek eránt, mellyeknek ő a' mint én ismerem, oka nem lehet, némelly arendások meg verettetése eránt azért, hogy az arendajoktul el nem állottak; és egy Zsidó panaszára, a' kinek vagy Carta biancaját vagy Contractusát a' Gróff és Gróffné el vették és el szaggatták etc. etc. mellyet neki a' Fiscalissa sem fog meg irni; és így a' más hibája miatt az ő betsülete romlik.

A' másik sürgető dolog magadat illet: irtam közelebbi levelemben, hogy Cseh [!] Kapitány Barátod meg halt, és Testamentomában, Neked, Virágnak és Gyikának valamelly pénzt hagyott; Gyikának olly fel tétellel, hogy azt a' Literaturára fordítsa: — Ennek ugyan nem hogy szüksége volna ilyen Legatumra; hanem Maga is tehetne annál gazdagabb fundatiót is arra a' szent czélra: nem kétlem hogy ismered ötet; de azt talán nem tudod; hogy neki nálunk Zalában olyan szép jószága van, a' melly be illik Dominiumnak (alig ha nem Csáki familiájé az örök); kétség kívül a' tisztes Cseh is azért rendelte az ő Testamentomának Zala Vármegyéhez küldődését, mivel Gyika, a' kire van bizva, a' Te és Virág' részeiteknek is ki adása, Zala Vármegyei indigena: Ha ez a' dolog már más uton tudtadra nem volna, s ijess szándékodrul tudósítani: 's ird meg módját azon hagyomány hozzád lehető által tételének.

Sárközynek meg mondtam, hogy neked régen adósod; azt felelte, hogy fog hát felelni az *admonitiora*: ezen levelem utasításában én is fogok élni segítségével, de jobb szeretném, ha magad meg irnád a' legközelebbi Posta utat; mert régen, még a' boldogabb világban nekem azt irtad, hogy irjak per *Tokaj*; közelebbi leveledet pedig az *ujheli* Postára adtad; és én nem tudom magamat a' Te lakásod helyezettetésében orientálni, mivel a' Korabinszký kis Atlássában Regmeczet nem találok; Széphalmot annyival inkább nem; hanemha az én Pápaszemem hibázik.

Az én Barátim 24-a Junii rólad emlékeztek; Levelednek némelly textusait el mondván előttök: nagyon örültek, hogy törődött organumidban elnéd elevensége olyan erőben van most is!

de ki jobban mint én? hanem mivel minapi feleltemnek igen hosszúnak kellett lennie: bele nem írhattam azt, hogy én egyszer Bétsben nem azt mondtam németül: *ich bin nicht du*, hanem azt, hogy nem értem azt a' szót: *ich weisz nicht wasz heiszt das du?* — De köszönet neked édes Barátom! hogy erre tsak így is emlékezel, 's ennél fogva azt kell hinnem, hogy emlékezhetsz nékem egy egész Német énekemre is; de a' mellyet én most grammaticae le nem tudok írni; mert se Dictionariumom nints itt, se grammaticám: tudod pedig hogy azokbul kellett azt dolgoznom erősebb munkával, mint mikor Hercules az Aquila vizét ki tsapolta a' Prometheus' országából: de mivel Te jó német vagy, 's el tudod érteni a' rossz orthographiát; talán tsak még is ide írom azt, egy Magyar versezet után: Vólt az ideje, mikor Anglusból is fordítottam én a' Milton Paraditsomának elejét, pedig olyankor, mikor már egészen el felejtettem azt az Anglus Grammaticát (ugy tetszik Vallisiusét), mellyet Németi Pállal vólt vetélkedéscemmel harmad nap alatt megtanultam: — ő vette hasznát a' vetélkedésnek, mert azután írta azt a' nyelv tudományt, és folyvást értette utóbb az Anglus könyveket; de az én Nemzeti büszkeségem nem lévén barátja a' fordításoknak, abba is hagytam, 's el is felejtettem a' mit tanultam.

Kazinczy Klári Tuboly Lászlónak László napjára írt egy versezetet; de a' mellyet már némelly helyeti, a' hol úgy lehetett hogy az éliből ki ne vegyem, meg igazgaltam: a' mint ő itt azt el tudta mondani, (mert az Asszony népeknek nagyobb a' Memoriájok, mint a' mienk) mulatságodra ide teszem. Isten veled. Irom N. Bajomban mint fellyebb h. h. és b. II. Ádám mpr.

P. Keresztur 27-a Junii 1814.

Ma korán egy édes hajnali álomban
Két Nimfákkal jártam egy fényes Templomban:
Az ajtaja mellett két meg aranyozott
Oszlop állott, régi módra pallérozott;
Az egyikre: *Érdem*, ez vólt írva rája,
Másikra *jutalom*, 's ennek koronája
Vólt, amazon fellyül pedig magyar czimer,
A' mellett egy Bagoly 's a' szájában fegyver:
Ez vala a' felső küszöbnek felette
Írva: *Groff Nádasdy Ferencz* építette.

A' Templomban belül magas álló képek
 Váltak, régi magyar forma szerént szépek,
 Ezek közül kettő különböző vala;
 Fejek ugy sugárzott mint a' Nap' hajnala.
 Az egyik környül vólt véve sok Papokkal,
 Másik alsóbb 's felsőbb rangú Magyarokkal,
 Ennek a' sugárja alatt koronája
 Látszott 's jobb kezében kereszt es almája,
 Királyi pálcája nem vólt, de e' helett
 Széles tollú tsákányt tartott Válla felett:
 A' palástja ki vólt varrva virágokkal,
 De mind kis világi régi módiakkal.
 Ez alatt pántzélba vólt övig öltözve,
 'S teleges botoskor vólt a' lábára fűzve:
 Kérdem a' Nimfáktól, hogy ha ismerik e
 E' két Magyar Szentet? kik közül egyike
 Azt feleli nekem, hogy az, a' ki körül
 Az a' sok fekete tanítvány ugy örül,
 Szent István Apostol, első Magyar királ,
 A' Másik Szent László, ki ott vitézül áll.

*

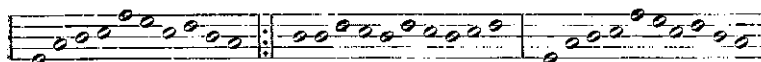
Itt eszembe jutván, meg örültem nagyon,
 Hogy éppen Szent László ünnepe ma vagon,
 És ez az én álmom talán nem is álom,
 Hanem ez andalgást ébrenten tsinálom:
 De örülvén én ez eleven álomnak,
 Örömet álmodni tetszettem magamnak:
 'S hogy szép Nimfáimmal még tovább örvendjek,
 Szintúgy őrizkedtem, hogy fel ne ébredjek:
 Jertek! meg szállítám a' két Nimfa pajtást,
 E' Derék Királynak tegyünk egy térd hajtást:
 Én ötet különben is nagyon tisztelem,
 'S minthogy most Götsejben vagon lakó helem,
 Nemessei között pusztai lakásom,
 Hónyi kötelesség tisztelet adásom:
 És ezt meg kívánni van is méltó jussa,
 Mert ő a' [mi] Szentünk, Götsej' Patrónussa.
 Meg hajtván hát a' Szent Királynak térdünket,
 És itt el végezvén kötelességünket,
 Kértem a' Nimfákat, hogy kíséjjenek el
 Engem Lengyelbe is ünneplő énekkel:

Mert ott egy élő, és valóban Érdemes
 Lászlót köszönhetünk: kinek ma sok Nemes
 Úri rendek jönnek látogatására, ^{tsak}
 'S engem' is oda vár két Barátném mára:
 De mihelyt én élő Lászlót említettem,
 A' Nimfák el tüntek, 's én is fel ébredtem:
 Jele, hogy ók e' szép álmot mint Isteni
 Posták jövének tsak hozzám ezközleni.

* * *

Én hát mivel ugy is már magam maradtam,
 Im! e' kedves látást versekbe foglaltam;
 Ezzel udvariok az Érdemes Lászlónak,
 Vajha tchethném ezt kedvet találónak:
 Kivánom hogy éljen sokáig békével,
 Minden bú-bánattúl üres szerentsével;
 Nagy erköltse, mellyel már is sokak felett
 Az érdem oszlopja alatt ékeskedett,
 Legyen koronázva méltó jutalmával,
 Mellyet maga hordoz az erkölts magával:
 Azzal, a' mi nintsen száz közül is egyben,
 'S a' mi leg főbb jó ez világi életben,
 Ugy mint koronáknál drágább tsendességgel
 A' Philosophusi meg elégedtséggel.

Kazinczy Klári.

Kind der Götter! ewger Freuden Saame, (v. Zame)
 Liebe! Liebe! lang entweiter Name! (v. Naame)
 Szag, vas hoebt dich über allen Tadel?
 Nicht die Reine? gibt dir dies den Adel.
 Wen Czwoj Freunde szich im Schoosze liegen,
 Wonne fühlen Szeligkeit vergnügen;
 Gleichen Liebefreuden jenen Reiczen?
 O van szollen Veisse um dich geizen,
 Szoll man Liebe dich szo szehr verkennen
 Und di Bruntzt das vierfutz Liebe nennen?
 Heiszen den di geilen rauhen Triebe
 Hengszten Stiere eure Triebe Liebe?

Nein: doch ehrbar deine Luszte fühlen,
 Datz heiszt mühe, datz heiszt arbajt filen (sok)
 Heiszt mit Zizif das Gebirg erreichen,
 Und nach Tantalsz Felsen strömen keuchen:
 Reine Libe iszt für edle Seelen,
 Laszt die Stuttzer Szich koketten wählen,
 Um der Liebe Luszte ehrbar streben,
 Macht der weiszen Leben erst zum Leben.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 40. sz.]

2698.

Kazinczy — Kis Jánosnak.

Széphalom, Júl. 13d. 1814.

Kedves barátom,

Tegnap vettem Festeticshez irt Verszetetednek nyomtatványait, a' melléjek felt nyomtatvánnyal együtt. Gyönyörködve osztogatam-el amazokat érdemesebb barátim közt, hogy addig is olvashassák, míg Verseid kijőnek. Szent Miklós Aloyz, egy 19 esztendőes derék ifju, Consiliarius Sz. Miklós Lászlónak fija, 's Jurista az Egri Lycéumban — az a' kitől én legifjabb írónk számokban legtöbbet várok — elragadtatva fogja ezt olvasni. Ő még Tégedet mint Versíró, mint Költőt, csak az Erdélyi Muzéumban álló Ódából ismert. Megküldöttem neki nékem-éneklett Epithalamiumodat. Hallgassd mit ír reá:

Ezen kezdi Júl. 8dikán irt levelét: «Örüljek e? szánakodjam e magamon, vagy örüljek? Nem! csak örülnöm lehet. Mi esint, 's hájt lehellő dal ez! melly istenség ihlé Kisbe azon lelket, mellyel ezt ír? Minden stropha, sőt minden sor mennyei elmét, mennyei tüzet fest. Valamint képes Daykának titkos büja 's esdeklése a' legfagyosabb clima alatt született és neveltetett teremtménynek is szívéből lepattantani az apathjának jégkergét: úgy képes valóban e' gyönyörű dal mindenkit az elragadtatás' empyreumába bájolni.» etc. etc. Te nem magasztalásodat hallod örömmel, hanem azt hogy egünkön egy új csillag tűn-fel, és így elhallgatom a' többit, mert ez eléggé mutatja hogy Szent Miklósinak szemét és ajkát Isten ihlette-meg. Lángol azon szerenéséért hogy Te ötet ismerd és sze-

ressd, és én örvendve fogom látni hogy a' derek Ifjat Te is szeretetedre méltóztatod. —

Imhol két lap verseidnek első árkusából. Azt hozzám mutatóul küldé-fel Trattner, 's ezt elszeltem belőle hogy néked megküldhessem. Trattner makacs, lehetetlen volt elvonni azon feltételétől hogy egy oszlopra csak 22 sort rakasson, lehetetlen elvonni attól, hogy Verseidet illy rendü betűkkel adja-ki. Paradirozni akart azzal hogy illyeket is bír, 's azt gondolta hogy tégedet megtisztel akkor, midőn ezen betűjével a' Te munkáid jelennek-meg nála tegeledben. Ez azt az inconvenienst szűli, hogy így a' dal előtt álló Rubrica felett és alatt több fejréség marada mint a' mit az igaz proportio kíván. — Egyéb eránt ezek a' betűk ezerszerre szebbek mint a' mellyekkel a' mi Berzsenyink' és a' Dayka' Versei nyomtattattak, a' papiros szép lesz, 's a' rezek épen gyönyörűek; és így Trattner valóságos halát érdemel tőlünk. alsó részben kén-tartalmú tiszta víz

Egy dolog eránt egészen ellenkezőek gondolataink, édes barátom. Syllogismusaidnak Majorjait nem csak nem tagadom, sőt vitatom is. De a' Minor, a' Minor! Nem vádolkak. Itt is szabad külömben gondolkozni mint én. Adja Isten, hogy ha bajunknak kell lenni, mindég oly fejü 's oly szívü emberrel legyen bajunk, mint a' millyet ez mutatott, az az bizonyított. Ha az ő *módus*-a (modestiaja) is tagadható, úgy nem tudom mit lehet nem tagadni. Más századrésnyi mosolygásával az Istenének mit csinált volna! Ezek a' mostani vádak. —

Élj szerencsésen, kedves barátom. Öllek tisztelettel, szeretettel.

A' Lajosnak küldött Báróci Élete complet e? nincs e hja?

[Eredetije Kis Gyula birtokában.]

2699.

Kazinczy — Trattner Mátyásnak.

Válasz Trattnernek Júl. 19d. vett levelére.

1814. 20 Jul. Széphalom.

Bácsmegyeit tenni első Kötetül, annyi mint egy 9 szobájú épületbe egy dísztelen kabinetet tenni a' szála' helyére. Ennek az én 9 kötetből álló Munkáim közt legutól kell állani. — «Minek utána Szögyéni engem Febr. 14. 1814. a' Pászthory képének plattjával megajándékoza, én pedig nem vagyok háladatlan és alacsony az ajándékban vett rezet Tr[attner]nek *eladni*, elnézem hogy ez a' 9dik Kötet előtt álljon, noha az első előtt kellett volna áll[ania], 's a' Foglalat' hátulján excusálni fogom tiszteletlenségemet.

Az Úr a' theatr. darabokat ki akarja rekeszteni. Úgy de a' Helmeczi Jelentésében azokat is annunciálá és csak kevés ideje, hogy elhagyásokat óhajtá, én pedig soha nem ígértem, nem is esolekszem. Mit ér Themistocles Dramaturgiai és Stylisticai tekintetekre nézve Emiliához képest, 's az Úr ezt nem akarja, azt akarja.

„ Nézze-el az Úr mit írtam Máj. 19dikén.

Erre az Úr azt válaszolá, hogy Augustusra csak 1 Kötet lehet kész és nem 2. 's csak ezt, 's én rea állék. Most arra állok hogy a' Képszobor helyébe Etna és Lesszing Meséi tétessenek, 's kérem maradjunk o' mellett. Arra vigyáztam hogy minden Lieferungban egy neuedruckt és egy új munka, egy féru ízlésű és egy köz ízlésű álljon. Geistinger két holnap alatt La Rochefoucauldöt eladta, 's Tr[attner] ezt is ki akarja rekeszteni. Dolgozzunk egy kézre, én az ő *hasznára*, ő az én *becsületemre*. Bácsmegyeit 13 esztendeje várja, sürgeti a' Publicum. Emilia, Yorick, Hamlet kevesebb által fog kerestetni. És így B[ácsmegyei]nek kell ezeket segélni.

Gróf Haller László képét ingyen adom. Helyébe a' Kis festett képét 's a' Kíninger rajzolat[ait] kérem.

[Fogalmazványa a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 27. sz.]

2700.

Sárközy István — Kazinczyna.

Kedves Atyámfia 's Tiszteletre méltó B.

Teleki felesége és Maga felől írtál utolsó Leveledbe, melyre adós maradtam. 'S nem is írtam volna utolsó Octóberig, míg t. i. ezen terhes hivatalba még maradok, hanemha Horváth Ádámtól azt az izenetedet nem értettem volna, *«hogy már csak lehetne egyszer írnom.»* Ebből vettem észre hogy el hagyott a' patientia, de más felől, elég excusatiót gondoltam én az eránt, miért hagyta el előbbi áldott természetedhez illő szokásodat, midőn néha el-unván várni sok gondoktól el foglalt barátodnak válaszát, ismét írtál, a' nélkül, hogy meg pirongattál volna. Mellyel engem jobban meg szégyenítettél, mint ha világossan tettél volna szemre hányásokat. Azt tulajdonítottam t. i. okának, miért nem írtál válaszom előtt, hogy tán azzal a' gyanúval éltél, hogy Teleki felől nem úgy írtál, mint én gondolkodnám. — Távól legyen mind kettőnkől efféle Gyanu. — Sőt inkább, igen örültem ecsetednek némelly vonásin, melyek grund-farb-nak igen jók voltak, és a' rajzolás mestersége szerint illendők, de már én azokhoz igen jól alkalmaztatott Schattirungokat adhatnék, ha időm engedné 's Musámnak kedve tartaná — hanem quod differtur non suffertur — Most elég legyen annyit mondanom, hogy nem csak meg egyezzek felőlök való relative ítéletteddel — de még azt némünémű képpen kevesellem is Ugyan azért ámbár Te ő rajta kezdvén rajzolatodat, mentél által Feleségére, én ezen Levelemnek kezdetén is meg fordítva emlékezem előbb a' Kellemes Tárgyról, mint a' mely Képződésünket meg zavarná. Már az igaz hogy Fő Ispányságot érdemlő Személyt mutat az Asszonynak mind okos beszédje 's maga viselete, mind bájoló tekintete és termete — Azt az egy Austellungot teszem benne, de *csak Magadnak*, hogy oly matrona az Actriceséggel, kivált a' maga házána! etc. etc. fel hagyhatna, mert az egy Madonnát decaden-cebe hozhat, kivált Pesten. — De azt tehette talám gyermekeiért is, avagy néhai kedves Óráinak vissza hozó emlékezetére. Ha lovaloghatna páltzán gyermekei előtt egy Nagy atya Férfit letére, egy szépnek gyengeségül se tulajdoníthatni. Én leg alább egy mosolyodásáért is könnyen el engedem néki. 'S bännám ha benned nagyobb

impressiot talál tenni monnivalásom. Bezzeg vannak gyengeségei Férjének. Ő hagyján ha a' popularitasnak Scabellumán szinte szemetes helyet foglal is el, de banya discursusival magát minden Kitsinyek előtt is nevettségessé teszi. Hogy lovagolt valaha, hogy boucfirozott Angliába, mitsoda affairjai vóltak Wesselényivel, mit beszélt Tisztartójával, mit Kotsisával, fellajtárjával 's et caet. Pedig a' mely lingvista ő vólna, és lecturája mellett szerzett experientiája, véghez vihetné, hogy ő mindenekkel, kivált ebben a' Vármegyében, betsültethetné magát. — De valóba nem csak portékáját rosszül tudja el-adni, hanem még maga gondatlanul-is. Mind ezek mellett ha valamit hall, azt ő ki beszéli másoknak, 's még is sok helyeken tette már azt a' panaszát, hogy itt nints Ember, a' kivel sincerisalni lehetne. Ebből azt-is méltán kérdésbe lehet tenni, ha valylyon van é Judiciuma elégséges. Pedig oh fájdalom mitsoda exterieurje van néki, különösen vastag szemöldöke minden levitást ki zárni látszatik, ugy hogy erről is vissza fordulva el-lehetne mondani: Si Dii habitum corporis aviditati animi parem esse voluissent Orbis ipsum vix caperet — Nem szükség, el-hiszem, meg fordittásával magamat fárosztani — Különösen producálta magát utolsó Levelem után csak hamar tartott restauratioján, melyre nagy előre látásból csak oly rövid időt szabott, hogy azon Gyüléstől fogva, melybe a' Terminust Restauratoriára meg tette, a' Restauratióig 15 nap se vólt, és maga mindég a' Vármegyébe ögyelgett. Ebben hagyták¹ ki a' mi jó Csapodinkat, ebbe Szokolait, 's et caet. Mely alkalmatossággal előre Conferentiát tartván, abba hármonkat meg se hívott — — Ez az a' Tárgy, melyről többet írhatnék vagy kellene írnom, de ez egyszer'smind az is, mely miatt oly régen nem tudtam írni. — Mert ugy írni mint érdemelné, érzékeny Embertől, nagy kívánság, olyan szívű Barátot pedig, mint Te vagy, kevessebbel elégíteni-ki, csalfaság vólna. — Még az én Nagy Lelkü Kedves Feleségem is azt kérte ki magának e' Dologba, hogyha Néked írok, meg mutassam néki Leveletem. — Ne kívánd tehát hogy most az egészet egy Dió-héjba szorítsam! hanem vedd jó néven ha csak Horváth Ádám Levelének (mint tőlle érttettem) valamelyes Toldalékjául felelek Szokolairól.

Ő szegény mint a' féle igen alkalmas, 's minden részbe használható és a' N. Vármegyének igen sokakba necessarius Ember

¹ E szó helyett előbb *tették* volt írva.

belé avatkozott a mult háborúba a' Lieferungba is, annyiba t. i. Hogy, ő a' Verpflegs-Tiszteket a' Permanens Deputatio eleibe híván, azokkal egy Contractust készített, 's János Fő Herczegnek fel küldvén, az által ratificaltatott 's vissza küldetett, mely szerint a' Földes Urak Gabonáikat körül belől administralhatták, és annak 's minden Commissariatiumoknak Directiója ő reája bízott. El-is járt ő ebben a' leg nagyobb accuratiával 's a' sok által menő Katonaság is tapasztalásomra ugy providealtatott, hogy semmi fogyatkozást nem szenvedett és confusio nem vólt. De szük lévén az Aerarialis Pénz, minden Uraságok ki nem fizettethettek, hanem administralt Gabonájok áráról Magazinalis Schuldscheint kaptak. Melyre némellyek nehezteléssel lévén, hogy miért fizettethettek ki mások, miért nem mind egyformán, ő benne keresték a' Gántsot és őtet számadásra kényszerítették. — 'S ezt ütötték bele, miért nem contentusok azzal az Emberrel, kihez hasonlót ők nem egy hamar találának. Mert ez nekik volt Ord. Fiscalis, Registrator et Archivarius, Commissariaticus Director, Statutionis Týronum Commissarius, többször Surrog. Notarius, egy szóval minden — És a' Restauratiót meg előző Conferentiában a' Candidatiót írásba tétetvén, Szokolaj, ki actualitásba vólt, secundo loco, és Cséppány István, ki a' conferentiának actuariussa vólt, Primo loco tétettek candidatióba — mellyekből nem lehetett mást várni, mint azt a' esapást, hogy ő szegény sok fáradságos szolgálattya után, minckutánna előtte való esztendőben Felcsége hosszas és majd 2 esztendőig tartott sinlődő betegségében meghalván, 3 nevetlen férfi árvaival, eddig vólt lakó helyéből, a' Vármegye házából, hol fája, gyertyája, ő szobája, istállója, egész Bedienungja, egy szóval minden commoditása vólt, egyszerre ki esett, és fogadott szállásra hordozóskodni kénytelenített 's az ólta sinlődik — El fogódik szívem mikor rolla írnom kell, és pennámat el ejteném, ha most tovább foljfatnám. Majd pihenek egy keveset !!!

Szomorú Situatio egy ily Subjectumnak!

10. Szóval akartam én ezeket Tenéked eleven elől adni tavaly ősszel, mikor Zirczre készültél — El is mentem Csapodj Barátunkal Weszprémig, ki mentek onnét sokan, rész szerint kiket tudósítottal, rész szerint kik esmérni akartak 's ohajtottak, de híjjába! — Én csak Horváth Canonoknál vártam az onnét meg térőklől híredet, de valamint előre a' szörnyű Záporok miatt el-gondoltam, ugy valóba oda sem érhetél. Ott akartam én personificálni némelyeket, kik meg érdemlenék, 's elől adni szegény Szokolaj sorsát. Mert

koránt sem az volt oka az ő romlásának a' mit le irásom szerint rosz akarói elől adtak, hanem az ő Fiscalisi hivatala 's az ő Actioi voltak meg ölö Betűi — Mert ugyan is: Egy bizonyos Fő Rendü, házas Férfi, külömben 40 és 50. eszt. közt lévő, meg nem elégedvén maga sorsával, egy már sok gyermekek anyját és Fő Rendü Férfjével a' leg nagyobb contentummal (mint világszerint itélhattunk) élő külömben szép Asszonyt, el-csábitván, ez Urát el hagyta, és amaszt meg szeretvén, úgy meg vakult, hogy éppen házához ment lakni, ki oda haza mindenekkel bővelkedett 's Kastélyba lakott — zsellérré nem csak, hanem más Asszonymnak vasalljává tévén magát. Ez oly publicummá lett, hogy discursus közbe Sedrialis Sessióba is elől hozódott, és az akkori Subst. Vice Ispán Illés Ur által az Ord. Fiscus attentusá tétetvén, Magistratualis Inquisitio kérettetett, rendeltetett, és Fő emberek 's egy Capitularis személy jelen létébe az Asszony meg intetett, hogy Férfjéhez menne vissza - De a' melyre ő azt felelte, hogy¹ a' halál választhattya csak meg Kedves Bálványától, melyet szive oltarán a' *Vir susz-liebe* ... emelt* Erre tehát perse Actio Magistratualis következett, de a' mely Per azután innét declináltván, a' Szent Székre vitetett — et caet. Ez tehát 's még egy más okozta a' szegénynek romlását -- Kit már most majd mindenek el-hagytak, és a' dicsekedésnek minden vétke nélkül legyen sugya! talám csak magamnak és egy Fejér Személynek soutencmentjéből pihegdegél. — Sed dabil DEUS his quoque finem. Nunquam vidí justum derelictum. Az igaznak magva kenyeref nem koldul. Ezek a' szép mondások nem engedik hogy Reménységemet felőle fel mondjam.

Ezéket suplementaliter és respective még is praeliminaliter vévén. Kedvesedet tisztelem és csókolom a' szent számba, de szent szájjal. — Neked pedig éltöm fogytaig maradok hív szolgád 's Barátod.

S. I. mpr.

NB. A' *Couvertbe is írtam* - meg boesáss lelkem ily sok törlésekkel 's correctiókkal írt Levelemnek.

¹ Itt e szót: *inkább*, a levélíró kitérülte.

* Mint praetensive Horváth Á. szólni akar -- mely verseknek orthographica correctiójára engem meg kért. — Sárközy I. jegyzete.

A boríték belsejében:

Borbély Gábor Feleségétől együtt a' Füredi Savanyu vizen van; kit én nem láttam azólta, miólta a' Katonáságból ki jöttem, 's most Komáromból utazván Superintendens választásból, Veszprémen keresztül hogy meg hallottam Kotsi Horváthné Leányomnak ott való szüllejébe létét, mely a' Füredi Savanyu viz felett az Arátsi Hegyen van, a' mint Leányom pintzjét kerestem, csak el hülök belé, hogy egy Kies tájjon épült szép szöllőbeli Épületbe, tudakozódván Gazdája felől a' Háznak, azt kapám feleletül, hogy Kapitány Borbély Gábor szállása — 'S éppen Feleségétől Vay Janettól — melyre oldalt tekintvén, mindjárt meg esmértem Gábort 's örültünk hogy egymást az életbe láttuk, ő pedig egyszersmind sajnálotta, hogy Leányomat többszöri beszédből 's együtt sélálásból nem tudta hogy olly esmerőssének gyermeke, annyival inkább pedig hogy a' szöllőbe oly közel lakjanak egymáshoz, hogy még én az utasítás szerint a' választást is el-téveszthettem a' Házakba. — Holnap azaz 18. Ismét indulok hozzájuk, mivel Szilasi, Csapodi, 's több Barátim és Esmérősim lesznek jelen. — És Feleségemmel is kívánnak esmérkedni — magam csak egy két nap mulathatok, mivel Dolgaim több időt nem engednek. — Bárcsak közöttök ölelhetnélek 's bárcsak Spissits élvén tarthatna ott □-ot mint hajdan —

Ezen Levelemet odahaza készítettem, midőn Horváth Ádám levelét el-küldés végett hozzám hozta — de magammal el-hoztam petsételelten eddig. 'S itt L. i. *Weszprémbe teszem Postára 20-a July 1814.* Itt én sokat tanultam a' mi mint hiv Barátodat nagyon interessál, de még jobban végére kívánok járni, addig felőle nem írok.

Füreden vannak A[tyafi] B[arátok]: Szilassin, Csapodin kívül Splényi a' Coronae Custos, Kecskés Oberster, Festetics Antal Cs. Kamarás 's et caet. nevezetlenebbek.

A boríték külsején:

Weszprém.

À Monsieur Monsieur *François de Kazintzj*, Assesseur de la Table de Justice aux Comtes d' Abauj et de Zemplin — par Ofen, Tallya, S. A. Ujhely - à *Szép Hatom.*

2701.

Cserey Farkas — Kazinczynak.

Bécsbe 25dik Jul. 814.

Kedves Barátom!

Váradrul testvér Bátyámnak itt vettem a' Márvány tábla iránt tudósítását, hogy ottan Fraviol nevezetű kő mecző oljan veres vagy fekete tábla márványért, a miljenről irtunk, hejbe kér 60 f. w. w. meljre hogy ha irás is vésetik, minden betűért kér 10 xr: tudásul meg irom eszt Néked, hogy a Bacsay Ábrahám özvegyét érthesithesd, én eszt Döbrenteire bízam volt, de eő az alatt ki jött Erdeljből.

Jövő holnap elein per Sopron én is haza indulok — alig várom Kis Jánost láthatni — reménylem, az öcsém, Wesselényi is a' táiba leszzen ottan. Nekem most itt a leg főbb gyönyörűségem az, hogy ezen jeles vérem miljen jól viseli magát — mindenekkel meg szereteti magát és jövőndő haszonra való törekedéssel néz és tapasztal a nagy világ sibongása közt a lélek, és szív erejére hatható részeket ki tudta önnön erejébül választani. A napokba a Császári Ló oskolába producalta magát lovaglásba, és köz aprobatiót nyert. — Tegnap Schönbrunba audientiaát nyervén Urunktul, az audientia előtt N. Wáradi Praepostunk, Gr. Csáky meg ismertetett éngemet Bujanowichal, a ki Haller József leányának férje. Jeles tulajdonsága embernek találom. Parishul meg érkeztek a nagy számu és ritkaságu Plánták, meljeket eő felsőge hozatot onnan, és az Udvari fő kertészt, Booszt küldötte volt utánnok — magam is láttam ezeket egyrül egyre — valóba kienesnek lehet a Botaniára nézve mondani; — egy uttal meg ismerkedtem Booszal és igen derék fiával, kit correspondenseinnnek is választottam. Élj szerencsésesen kedves Barátom, és szepesd tisztelő Barátodat, Cs.

Kivül: *

Bécsből.

Tekintetes *Kazinczy* Ferencz Urnak. p. Buda — Debreczen —
S. A. Ujhelj — *Széphanom.*

[Éredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 50. sz.]

* Aya Panna. Ha ezt a' plántát ismeri e? — Kazinczy F. jegyzete a levél külsején.

2702.

Kazinczy — Helmecezy Mihálynak.

Széphalom Júl. 27d. 1814.

Kedves barátom,

Júl. 18dikán írt leveledet tegnap késő estve vettem. Azzal együtt érkezék egy levele Trattner Úrnak is. A' Grüner által metszett Psychét küldé-meg nekem mutatóúl, 's kimondja nyilván és világosan hogy Munkáimat csak úgy nyomtathatja ha kívánságára reá állok. — Szóljunk előbb a' *mennyei leányka Psyche* felől. Midőn én Grünernek első levelemet írtam a' Vignettek eránt, 's a' Florentzi Muzéumnak egy két rezét előmutatám, hogy úgy óhajtom a' kimutatott szobrokat tőle, a' híres francia Mívész David' keze által metszett Camee felől megvetéssel szólla válaszában, 's azt *französisches Machwerknek* nevezte *német megvetéssel*. Én a' ki Grünernek igen szép Contourjait ismerem, azt reménylém, látván ezt a' David felől becsmérléssel szólló választ, hogy ő nekem vagy még jobb vagy legalább nem rosszabb vignetteket ad, 's ut vidi! ut perii! ut me malus abstulit error! A' Grüner' Psychéje a' leg-silányabb mív a' mit képzelhetsz, oly mív hogy én azt Munkáimnak elébe teljességgel nem tehetem. A' ki ezt hallja 's emlékezik hogy én Grüner felől melly magasztalásokkal szóllék, kénytelen azt gyanítani hogy én egy kielégíthetetlen, nyugós, zsémbes ember vagyok. De ezen gyanu mellett, ám lássa az én mennyei lánykám, 's szóljon, nincs e igazam. Grüner csak contourokat dolgozik, 's azt igen jól; én tőle csak contourokat kívántam, ő pedig schraffirozott rajzolatot ada, mellyhez épen nem tud. Melly melly ez! dolgozik e így a' legügyetlenebb Rézmetsző is? — De ez eránt Tr. Úrnak írok. Szóljunk mi ketten Munkáim' Köteteinek felosztások 's némelly darabjainnak kihagyások felől.

Ez előtt egy héttel postára tett levelem elődbe ada hogy én nem valamely szeszből (Caprice) cilenkezem Tr. Úrral az eránt hogy Bácsmegyeim első helyt ne foglaljon-el írásaimnak sorokban, hanem azért mert Bácsmegyei ezen polczra annyira érdemtelen, hogy sok ízben szólla-meg az a' gondolat hogy azt a' nyavalyás Románt írásaimból egészen kirekesszem. Vagynak a' kik úgy hiszik — 's ez az ő hitek eggyez értelmekkel — hogy az a' Toldalék-

levél, melyet én ezen Románnak utána vettem, többet ér mint maga a Román. Így itél Szemere, és Szemere *magától* itél, nem *én utánam*. Bácsmegyei tehát nem csak legelől nem állhat, hanem kénytelen ott állani, a' hova én tettem, az az legutól, a 9dik Kötetben. Hogy az Olvasók azon inkább fognak kapni mint a' Yorick Érzékeny Utazásán 's a' Göthe' darabjain, az engem el nem szédíthet. Tudom én mit ér a' sokaság' tapsa, 's miatta magamat nevéssé nem tehetem. Monstruosusabb felosztást mint a' melyet Tr. Úr kíván, az Atomusok' fortuitus Concursusa sem tehetne. Ne is szóljunk arról. Én ma megújítom minapi declaratiómat Tr. Úrnál, hogy sem a' theáteri darabok kirekesztésére, sem a' darabok kívánt felosztására nem állok. IX darabot adok-ki csak, és nem többet, de olly renddel és olly munkákból állókat, a' millyeket magam ítélem jóknak. Ha Tr. Úr a' kiadástól eláll, azt felette fogom sajnálni, mert érzem hogy barátsága nekem nagy segédemre volt és az nélkül elakadhatok: de ezen esetre Bácsmegyeimet nem adhatom oda, mert ennek a' több Köteteken, mellyek nem lesznek olly köz ízlésűek, segíleni kell, 's Tr. Úrra bízom hogy mint tapasztalt Nyomtató nekem tegyen az öszvegyalulódásra alkupontokat. Minekelőtte Tr. Úr Bácsmegyeihez fogott, én arra ajánlottam vala magamat hogy magamra vállalván a' begyűlt Előfizetésekért a' jót-állást, a' nyomtatáshoz hozzá fogatok. Ha Tr. Úr elfogadta volna ajánlásomat, most ez a' baj nem volna. Még addig a' theáteri darabok kirekesztése etc. felől szó sem vala köztünk.

Akármit tekintem a' dolgot, én jobbat nem tudok gondolni mint az volt volna, ha a' kilencz Kötet úgy nyomtatott volna mint együvé nem tartozó kilencz könyv — az az két czím alatt: az egyik a' közönséges, és mind a' kilenczet együvé foglaló: *K. F. Munk. Szép Iáter. I. II. III. etc. Kötet*; a' másik: *Bácsmegyei Gyötreimci, mellé van adva: Vak Lantos etc. etc.* 's így lehetett volna kezdeni a' Kiadást a' kilenczedik Köteten minden botránkozás nélkül, 's a' 9dik után a' 7diket, 4diket, rend ellen, kicresztetni, még pedig azon vigyázással élvén, hogy a' kevésbbé kapós Köteteket sokkal kisebb számú exemplárookban nyomtatták volna mint a' tizenhárom eszt. olta szüntelenül sürgetett Bácsmegyeit, mellyből 1000 exemplár is el fog kelni. — 'S az épen nem szokatlan, hogy egy sok Kötetkből álló Gyűjtemény kettős czímlap alatt jelenjen-meg. Herdernek Munkájánál ezt látni. Így bánt Göschen is a' Klopstock Geistliche Liederjeivel a' 7dik Kötetben. --

Ezeket elég bőven adtam elébe Tr. Úrnak utolsó levelemben, 's bizom barátságához, hogy nem tettem sikertelen szót. Légy Közbenjáróm, 's vidd dolgaimat nála megbecsülhetetlen jóságod szerént. Örvidenek, ha első leveled azt a' hirt hozná, hogy Tr. Úr elfogadta tanácsomat. Én egy Jelentés által, a' mellyet tulajdon nevében teszek a' Publicumhoz a' Bácsmegyei Kötetének utolsó pagináján ha Tr. Úr úgy kívánandja, mindent jóva teszek.

Jelentsd azt is hogy nekem épen nem lesz ellenemre, ha a' rézbe metszett Czimplapok elmaradnak, 's a' *K. F. Munk. etc.* typographiai betűkkel lesznek nyomtatva, vignette nélkül. Ennek a' Psychének Tr. Úr hasznát vehetné valamely más író' munkája előtt. A' Vignettek elmaradásaért én felelnék az ezt már váró Publicumnál.

Hogy Szalamandrinem elveszett, nagyon sajnálom. Nem képezed Te, édes barátom, mennyivel gyengébbek szemeim ez idén mint eddig. Üveg nélkül a' nyomtatást nehezen, igen nehezen olvasom; felrakó üveggel 1803ban Tatán betört orrom miatt, melly által a' lélegzés elnehezült, élni nem akarok, 's úgy írni jobboldal hogy balom a' nagyító üveget tartsa, igen alkalmatlan. — Azonban a' Szalamandrin' fordításához haladék nélkül hozzá fogok.

Köszönöm hogy Ossziának fordítására buzdítasz, 's érzem a' Compliment' becsét. Engedd azt vallanom a' mit levelednek utolsó sorában mondasz: «érzem hogy Ossziánt legméltóbban én fordíthatom.» — Batsányi sok esztendőket tölte e' munkában. Karthona a' Kassai Muzéumban áll. Vessd-össze azt az enyémmel, 's ítéld, mellyik jobb. Úgy de B[atsányi] Karthont 1788-ban fordítá. Jó. De kezemben egy más Ossziáni darabja, tulajdon kezével írva; ezt Bécsben dolgozá. Szólljon az az ő fordítása' becséről és az enyémről. A' B[atsányi] Ossziánja napfényt látni nem fog, minthogy B. azt kivitte magával, illő tehát hogy Ossziánt más fordítsa. Én kész vagyok erre, csak te segéllj; az az, vásárold meg nekem Ossziánt 1.) *übersetzt von Prof. Ahlwardt.* 2.) *übersetzt von Rhode. Wiener Nachdruck.* Én a' Rhode fordítását bírtam. Kikérték olvasni, 's egyik Kötetét elvesztették, csak a' két Kötete van meg a' Berlini Origin. Taschenformat kiadásban. Vedd-meg te

a' Bécsi Nachdruckot, melly nem Taschenformat. (én az illyeket nem szeretem csak azért is, mert könnyebben elveszhetők, 's szememnek az apró betűk miatt alkalmatlanok.) — Kifizeti az árokat az Ujhelyi Kereskedő, a' kit Augustusban, e' végre hozzád fogok utasítani hogy által vegye, 's Tégedet azért terhellek megvételével, hogy bizonyosan megkapjam 's már Augustusban. Te a' könyvet köttesd-be, hogy mihelyt jó, mingyárt dolgozhassam. —

Ezen Kereskedő által küldd vissza nékem, kériek, minden censurált és nem censurált Kézírásaimat, nevezetesen Gessneremet, mellynek nagy részben még simító kézre van szüksége. Tudod hogy én igen gyakran változtatok, igazítgatok holmit, 's hadd álljon nálam az a' mire Trautner: Úrnak szüksége nincs. A' mi munkába fog vétetni, azt leküldöm idejében. — Ekkor vehetném a' Báróczi olajba festett képét is.

Sajnálod, édes barátom, hogy napjaid folynak a' nélkül hogy nevedet literatori munkák által emlékezetessé tennéd. 24 esztendő vagy, még sok időd vagyon; 's azt hiszed e hogy a' Haza nem ismeri még érdemeidet abban a' mit most is lésszesz? Ítélj igazabban magadról. Nekünk, kiket lekötelezel, tisztünk lészen azt a' világgal tudatni; 's kinek inkább mint *nékem?*

A' kilencz kötet így fogna megjelenni:

- I. Kötet. Szívképző Regék. — Báróczi képe. Apollo Vaticanus Vignette.
- II. K. — Paramyth. Sztella. Clavigó. Testvérek. Római Carneval. Barcsay. Venus Medicis.
- III. K. — Rigó Sámson. Lanassa. Miss Sára. — Bessenyei. Antinous.
- IV. K. — Emilia és Minna. — Gr. Haller. László. — Flóra.
- V. K. — Titus. Themist. Szalamandrin. Boufflers. Révai Miklós. Laocoon.
- VI. K. — Hamlet. Roméo. — Primas Barkóczy. Pallas.
- VII. K. — Yorick Utaz. és Lev. — Orczy. Dea Róma.
- VIII. K. — Rochef. és Válog. Gn. — Csehly. Terpsichore.
- IX. K. — Bácsmegyei. — Pászlhory és Psyche.

Ezt követné Gessner mint X és XI 's talán XII. Kötet, — 's Osszián XIII. XIV. és XV. Kötet.

De ezen rajzolatomat csak magadnak írom, nem Tr. Úrnak 's másoknak. Tr. Úr Isten tudja miket mondana reá. — A' Messziás talán el fogna maradni — legalább sokára haladna. — Ezek mellett a' Régiségeket kiadnám, de nem a' Tr. Úr' segédével, noha az ő műhelyében.

Irod hogy Bácsmegyeiből 5 ív elkészült. Kérlek, illy hírt küldvén, tudassd velem azt is hogy az utolsó ív melyik levelen végződött, hogy vethessenek hozzá, mennyi van hátra.

Hát a' Kis' Versei nyomtattatnak e? Hány ív lesz már? -- Azon leszek hogy a' Horátz Epistoláji 2 kötetben menjenek a' 3 Kötet versek után.

Ruminak Monumenta Hungaricáját Tr. Úr nyomtatja e? Rumi ahhoz tölcem vár egy Praefatiót.

Élj szerencsésen, kedves barátom, 's fogadd-el szíves köszönetemet mind azon nagy baráti szolgálatokért, a' melyeket Te nekem nyújtani meg nem szűnsz, és a' barátságának legszebb áldozataival nyújtogatsz. Hidd-el, nem vagyok hálátalan azoknak megismerésekben. Légy rajta hogy Tr. Úr fogadja-el kéréseimet, nevezetesen azt is hogy a' *metszett czímlapok és vignettek* Munkáim mellől maradjanak-el mellyekért én felelek a' Publicum előtt. — Szeretném tudni hány exemplárban nyomtattatik Bácsmegyei, 500-ban e? 1000ban e? 's hány a' Praenumerans? Nem felejem oda magamat hogy Tr. Úrnak titkait tudni akarjam. De ezt azért kérdem, mert Calculusokat kell csinálnom azon esetre, ha Tr. Úr ajánlásaimat el nem fogadandja.

Szemerének mondjad hogy hallgatása engem öldököl. Én meg nem böcsástanám magamnak ha egy szerető barátom eránt így bánhattam volna. Részt veszek sorsán akar kedves, akar nem az, 's ő engem bizonytalanságban hagy. Bár el ne sült volna inkább házassága, ha ezt és az efféléket szüli. Öllek szeretettel.

Szerencsi Plebanus Kassai Jósefnek Grammatikája és Lexicona eránt, mellyet ő azon kéréssel küld-fel a' Helytartó Tanácshoz, hogy az iskolai könyvnek nyomtattassék, az a' parancs jöve-le a' Kassai Academiához, hogy az nyomtattatni nem fog. Nem találattott a' munka erre méltónak.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 119. sz.]

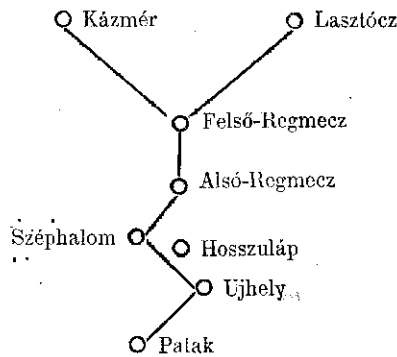
2703.

Kazinczy — Horváth Ádámnak. 1814.

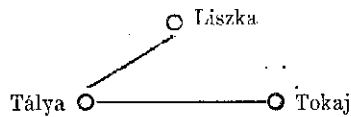
Széphalom Júl. 27d. 1814.

Kedves barátom,

Tegnap vettem a' Sárközy' levelében a' Tiédet. Az Július 12dikén van datálva, s így az én 7dikben postára tett levelemnek megérkezése előtt irattatott. Reményem eddig Te is válaszolál erre, mint én válaszolok a' Tiédre minden halogatás nélkül.

Imhol egy kis Mappája az én vidékemnek. — Korabinszky és mások (Lipszkit kivéven) elhagyják Széphalmot, mert Mappájikat holmi régi Mappákból dolgoztatják. Praedium Széphalom az Atyám által impopuláltatott; addig itt egy malom, egy fogadó, egy serház és két Zsellér lakott. 1780 körül a' Pestről jövő levelek Tokajba kerültek Tályáról, most egyenesen jönnek Liszkára. Imhol ez is:

Liszka és Tokaj közit többé nem jár a' posta. Ezt szükség vala tudnod azért is mert másokat felvilágosíthatsz eránta, ha szükség lesz.

A' te Péteredet néha látom, 's többnyire Fő Ispánunk körül, a' ki engemet szeret, nem mintha én egy gondolkozású volnék vele — mentsen-meg engem attól a' bona mens; — hanem azért (ez az ő szava), mert még mindég változhatatlannak találta characteremet 's gondolkozásomat, és képzelhetetlen modestiámért. — A' modestiám felől azt mondhatom, hogy Ő Excellja abban talán megtéved. Modestiának nézi bennem azt hogy én magamat előre nem fúrom, mint csaknem minden más, holott az énbennem csak *okosság*. Ismerem a' dolgok' becsét a' min más kapdos, 's kevélyebb vagyok mint hogy azon kapkodjak, 's szeretem vadság nélkül érzeteni hogy én magamat azon dibdabságok felett valónak gondolom. Azt a' változhatatlanságot pedig annak köszönöm, hogy én mindég a' jó mellett fogok, nem úgy mint Ő Excja, a' ki 1809ben szidta Napoleont, 1810ben magasztalta, 1813ban ismét szidta; 's elég bátor vagyok magának kimondani, hogy én az Ő Excja által imádva magasztalt *Moreaut*, a' ki hazája ellen fegyvert fogott, átkozom. Becsülni lehet és kell a' jó szívű Fő Ispánban hogy ő ezen kis érdemet bennem meg ismerni méltóztatik. De te látod ezekből hogy énnékem felette nagy vagyásom nem lehet a' mi úgy nevezett Nagyjaink körül talpalgatni, inalgatni, 's nem sokat hagyom el miattok Széphalmai kedves fészket, hol egy híven szeretett Asszony és négy gyermek ölel körül. — Péter itt sokszor van, 's szeretem őtet sok tekintetekre nézve, szeretem péld. ok. azért a' mágnási kevélységért melly az impostort nem szenvedheti, 's kimondja neki hogy ő impostor. Szegény legény azt olykor nem merné. Azt is alkalmasan tudom hogy ő bilincseket hord, 's szánom őtet. Gonosz nőcske az a' fősvény állat. Ha tanácsra volna szükség, azt mondanám hogy ne terheld 's ne várj tőle semmit.

Csehy (nem *Cseh*) József Császár Ő Felsége nevét viselő Magyar Lovas Seregünknek Kapitánya egyike volt azoknak, a' kik életüket haszon nélkül vesztették-el, holott azt a' Hazának javára éltek volna ha életben maradtak volna. Semmit nem tudok legatuma felől. Gyikát nem ismerem. Ird-meg Praedicatumát (mert az ujságból tudom hogy azt is kapott) 's Vezeték és kereszt nevét 's lakását, és hogy levelemet melly postáról vehetné. Ez felől azt írta nekem Csehy, hogy mívelt lelki ember. Együtt utazott vele Bécsből nem tudom hová, 's együtt olvasták La Rochefoucauldomat, még pedig mind kettőn *critice*. — Ha a' legatum nem csekély, úgy én Magy. Régiségeimnek egy Kötetét azon adom-ki, melly a'

Debr. Collegium XIVik századbeli Hymnárionát foglalja magában. Ez nálam kéz írásban vagyon-meg, még pedig hír nélkül van leírva a' kézírás, mert Tiszt. Tudós Superintend. Benedek Uram 's mások azt leíratni nem engedték volna, merő Debreczeni *keveltségéből*.

Köszönöm hogy Június 24dikén rólam emlékeztetek. Édes barátom, Eszterházy József ebben is tisztelhetné az én változhatatlanságomat, mert én most is azt hiszem a' mit 1784. Jan. 16dikán, a' midőn az Ipm ajakimra nyomá az első esőket. Utolsó levlemben kértelek bizonyos írások eránt, ha nálad meg vagynak. Hagyd birnom. Kértelek arra is, hogy írd-meg, Balháson lakó Szent-Mártoni Radó Sándor Úr 's Veszprémi Kánonok Horváth János Ur nem a' mi emberünk e? Nem az volt e a' Szombathelyi Nagy Prepost Nagy József? Ne felejts ezen kérdéseimre felelni.

Német éneked csudálkozásra ragadott. Nem hihettem volna hogy az tud illyet írni, a' ki ik vajsz nikt was ist das du. Elérttem azt a' gonosz Orthographia mellett is. Az a' Vierfuss azonban igen igen rendes. — Hogy' van az, hogy németül íme te is az egész éneket trochaicusokban írad? 's magyarul irván nem néztek a' lábakra. — A' Kazinczy Klári köszöntőjét is szíves örömmel olvastam. Sokra vitted. Sok poetai szikra van benne. Neki tyánya van e vagy fija, 's mi a' neve a' kicsinynek? Köszöntsd őtet nevemben barátsággal 's élj boldogul.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 43. sz.]

2704.

Kazinczy — Sárközy Istvánnak.

Széphalom Júl. 27d. 1814.

Édes barátom,
tiszteletre méltó férjfiú!

Tegnap estve vevém leveledet, 's íme megyen válaszom. — Örvendek szívesen hogy gyanúm, rettegésem, hogy Tégedet valami kedvetlen történet ért és egyedül ezért hallgatsz, hiu volt: és ha a' kedves levél nekem egyéb örömet nem adott volna is mint azt, hogy ezen gyanúm, ezen rettegésem el van verve, már eleget adott volna. Élj kedvedre és sokáig, édes barátom, tiszteletre méltó hitvesednek 's kedves gyermekeidnek társaságokban, 's tisztelő barátidnak örömökre.

Híztam, híztam, édes barátom, nevetséges képét lelvén levedben annak a' szemöldökös, annak a' vastag és fenn (altus) szemöldökös bolond embernek, a' ki nem tudja, hogy őtet a' világ neveti, és a' ki, a' magához hasonló bolondok' szokása szerént, az ő ruhájoknak 's czifrájoknak tett complimenteket tiszteletnek magyarázgatja. Örvendek hogy jövendölésemet az ostoba tudós és tudós ostoba felől valónak sőt kevésnek lelitek. O Dieux, à quels mortels¹ . . . . . tudod a' többit. — Én a' Spissichianismust ma is olly szentnek tartom mint 1784. Január. 16dikán tartottam, 's azt hiszem, hogy ha ez is oda jutott volna, a' kő nem maradt volna faragatlan'. — Külömben mit panaszlom hogy ez oda nem jutott? Hát ha ott is az maradt volna a' minek most látjuk? 's kárt tett volna mint sok a' ki oda jutott 's nem vala méltó hogy oda jusson. Rendes dolog hogy ő Wesselényit emlegeti, 's minden bizonytal Wesselényit nevetve, azt a' Wesselényit a' kit én soha sem említek olly csudálás és tisztelet nélkül mint a' Thraseák említették a' nagy Cátót. — Bár csak őtet bukszírozták volna meg jól mikor ott forgott.

Szokolairól szólván azzal végzed-be soraidat hogy Te soha sem láttad az igaz embert elhagyva. Én pedig igen sokszor láttam azt, édes barátom, 's azt tapasztalom e' mai napig hogy bene factorum merces est fecisse, a' mint Seneca mondja, 's a' mint Schiller: Du hast *gehofft*, dein *Lohn ist abgetragen*. «Az igaznak magva kenyere nem koldul.» Barátom, az felette keserves volna, ha még kenyere is kellene koldulni. De nincs e gyalázatjára az emberiségnek hogy annyi gazdag jó-ember a' sorstól üldözött jóknak hónok alá nem kap? Mit szenvedtem én a' fogságom olla egy istentelen testvér öcsém' gonoszsága miatt, a' ki az én igen nemeslelkű de elérőtelenedett Anyámat megnyergelte! 's segített e valaki rajtam? segített e Péter Onkelem a' ki fél milliónál bizonyosan többel bir, 's két órányira lakván tőlem, látta szükségemet. (Érnek a' leányát vevé-el Vay Ábrahám a' József fija.) Kín segít Vay József, a' ki egy milliónál többel bir? Kín segít Péchy Imre, a' temérdek meggazdagodás mellett? — Az én szenvedésem csak az Anyám' halálával és az azt követő osztályunkkal szűnt-meg, 's ez életemnek 54dik esztendejében, 's heten osztózáuk. Az említett rossz ember most is csipdes a' hol lehet és észre nem veszem.

¹ Az eredetiben is hiányjelekkel.

Valóban, édes barátom, ha a' szegény, ártatlanul szenvedő Szokolay szükségben van, néktek szoros tisztetek rajta segíteni. Alamisnát venni, még baráttól is, megalacsonyítja a' lelket, 's legalább megpirítani az emberséges embert nem kell. De csak az alamisna által lehet e segíteni emberséges embernek? Adjatok neki kölcsön hogy kezdhessen valamit, mutassatok neki utat a' hol boldoguljon, 's vegyétek-meg rajta a' kölcsönt, mihelytt megadhatja, vegyétek-meg, ha tetszik, az interest is. Elég jótét lesz ez. — Baranyi József úr tiz esztendeje most ezt beszéllé nekem. Az atyám öreg korában ismét megházasodék, 's mostohánk mindenünket elpredálta. Ezer forintoeskát salváltam, 's nem vala egyebem ennél és egy viskómnál. Az 1000 flot marhába tettem, 's neki jöve a' dög, mind elhulltak. Keserűségemben fel 's alá járok a' hazamban, 's látom, hogy nyílik a' kapum, 's 4 ökrös szekér jó be. Vendég, mondám, 's szállást kér. Kiáltok: Ki emberei Ketek? — «Az Úré?» — Micsoda Úré? — «Az Úré?» — Micsoda beszéd ez? — «Borbély József (vagy Mihály) Úr Rofról ide küldé, meghallotta az Úr szerencsétlenségét, búzát 's bort küld 's meghagyta, hogy csak az ostorral térjünk haza, szekér, ökör itt marad.» — Barátom, te is sírsz ezt olvasván, mint én ezt írván: képzelheted mint sirt Baranyi József mikor ezt beszéllte. Melly kevésbe kerül jól [!] tenni mással, ha szívünk 's eszünk van hozzá. — Ha az Isten engem 20 esztendeig éltetne, *de feleségemmel*, úgy nem volnék gondban. De ha vagy elhalok, vagy özvegyen maradok, félek hogy az igaznak magva még kenyeret koldul. 'S kitől fog azt koldulni? A' millionérek nem adnak.

Nagy gyanum van, hogy Kánonok Horváth János Veszprémben a' mi emberünk. Tudattassd ezt velem első leveledben. Szükségem van reá. Hát Radó Sándor Úr Balháson nem az e? Tudattassd ezt is. 'S ne felejtsd velem tudatni, 's ne halasszd a' választ, nagyon kérek. Hát a' Szombathelyi Nagy Prépost Nagy József nem az volt e?

Olvastad e a' Báróczy életét Munkájának utolsó kötetében? Az olyan ember mint Te ott sokat megért a' mit sok nem fog.

Veszprémben sokat hallál a' mi tégedet *mint nekem hív barátomat* interestal, de még jobban végére kívánsz járni, 's addig felőle nem irsz. — Ezek a' te szavaid. — Bizonyosan a' *Mondolat* és annak nyavalyás kholója 's complexe Kisfaludy Sándor felől hallád azokat. Barátom, azt mondom reájok a' mit Hussz János monda

a' máglyán: (rogus. Máglyába rakni itt annyi mint a' hordó falat boglya forma vagy négyszegű rakásba rakni.) O sancta simplicitas! csak hogy a' Himfy tette és a' Somogyi Gedeoné nem simplicitas, hanem gonoszság, és nem szent, hanem alacsony. Én őtet nevetem. Gázság az ő tettek, de azt ők szégyeljük, nem én. Egy Dietai paszquill a' mi Izsák Sámuelünket számárnak titulázta: engem Somogyi Gedeon ültete számár, 's egy lévő kevere Folnesich és Pethe Ferencz 's Vandza Urakkal. A' ki első ajakkal sem ízelítette-meg a' Philologia' titkait és a' Criticismus Philosophiáját, így szól: de mit teszen ez annak a' ki a' Dayka és Báróczy életekben bébizonyította hogy ő nem Somogyi Gedeon.

Élj szerencsésen, nemes lelkű férjfi, 's ird-meg tartalék nélkül a' mit Veszprémben hallál. Vissza élni jóságoddal nem fogok, de az olyat tudnom kell.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 158. sz.]

2705.

Kis János — Kazinczynak.

Kedves Barátom!

Az Egyedi Gyűlés, és Bétsi 's Badeni útaim, 's ezeken kívül egy egészségtelenségemből 's más kedvetlenségemből származó melancholiám is egynéhány hetektől fogva úgy elfoglaltak, hogy a' szükséges hivatalos irásokon kívül semmi levelezést nem folytathattam. Most kezdem a' Barátimmal való beszélgést, 's legelsőben is Te veled. Rendel megyek végig három feleletre váró Leveliden. Trattner akaratos ember, én azt még inkább tapasztaltam, mint Te; mert reám meg is neheztelt azért, hogy verseim' kiadását a' Te tanácsod szerint kívántam. Végre engednem kellett neki. Sokkal jobban szerettem volna a' kiadást az Általad javasolt formában 's Horátz' leveleivel együtt látni; de mit tegyünk vagy inkább mit tehetnénk, ha úgy elköötötte magát! Horátz' leveleit leginkább azért is szerettem volna a' több versekhez kaptolni, minthogy amazoknak második darabját olly szegény papiroson nem akarnám a' publicum' eleibe adni. Már most nem tudom, mit kelljen ezen második darabhal tsinálni. Restellek Verleger lenni: 's így alkalmasint várakozom, míg valaki a' nyomtatást magára veszi.

Házi boldogságodnak mind a' két scenája, melyet leveleiddben festesz, hájoló: mind a' kettő Félistenné tesz Tégedet. De a' Feleséged tette épen egyetlen egy a' maga nemében. Az olyan feleség teheti a' Genieben való örömet is tökéletessé. Én a' ki őtet eléb is leveleid után határ nélkül tiszteltem, most midőn Ruini' árvája eránt való szívét látom, egészen imádom. Ditsó Asszony! Boldog, igen boldog férj!

Bárótyz Exemplárja egész-e vagy nem, még most sem írhatom meg. Mihelyt vettem, azonnal elküldöttem Schrabshoz, a' ki hallgatóm, 's előkelő könyvkötő. Nem örömet látja, ha másnál dolgoztatok, 's ő szenvedhetetlenül lassú. Száma nints, hányszor sürgettem már Bárótyzért is, 's még mind eddig sem készítette-el. A' fiam azt mondja, hogy az elein, a' mint Crudában nézegette, alkalmasint van híja: de nem tudjuk mi. Schrab's pedig most nints otthon, 's legényei az exemplárt nem találják.

Szent-Miklószy Aloyznak írd-meg, hogy én, a' ki minden nagyra termett nemes szívű 's nemes elméjű Ifjainkra Istenek' gyönyörűségével nézek, őtet annál forróbban szeretem, minnél nagyobb mértékben tetszik Tenéked, a' kinck ítélete nekem e' részben mindenkié felett vagyon és tökéletesen szent. Adják az Egek, hogy ne tsak első rangú tsillag, hanem fényes nap legyen Literaturánk' egén!

Ama munkám felől, mellynek okoskodásával nem egyezsz-meg, előre is írtam, hogy jobb lett volna napfényre nem jönie. Érzem én azt, melly nehéz, kivált nekem az olyan dolgokban az igazat látnom. A' rugók titkos helyeken vagynak; de még azt is mások' 's többnyire részrehajlók' tudósításából tudom, mikép mozog a' machina. Nálamnál érthetőbbektől nem mást, tsak kárhóztató (de könnyen meglehet hogy részrehajló) ítéleteket hallottam. Sok történetek is ezekkel megegyeztek. Az Egek' és a' Jövendők tudják, mellyik az igaz Felekezel. Azt, a' mit igaznak tartottam, pártúl fogtam, midőn a' környülállások az olyan materiára ragadtak 's vontak. Élő szóval felette szeretnék egyszer erről Veled értekezni.

Döbrentey már egyszer volt nálam, mikor Bétsből lejött, a' hol hagyta utitársait. Elkerültük egymást Bétsben és így nem talált itthon. Még egyszer eljő, mert itt fogja magát ismét Társaihoz kapcsolni. Pataky Móses azt írja, hogy Aug. 4dikén lesznek itt. Égek megesmerkedni kivált Wesselényivel.

Már irtam, hogy az idén Districtualis Gyűlésünket Gr. Festetics Ignácz invitálta, a' mi sok pro és contra itéletekre adott alkalmatosságot. Elég az, hogy mi az invitálást elfogadtuk, 's ő bennünket minden kitelhető barátsággal látott. Az első nap az édes Atyámat is ebédre hívta, 's maga mellé ültette. — Kétség kívül kedveskedni akart ő ezen pompás tractálásával B. Wenkheimnének, a' ki protestans, 's hasonlóképen jelen volt, 's a' kinek legkisebbik leányát az ő idősebbik fija elvette feleségül. De Gróf Festetics Ignácz sokaknál nemesebb. Vedd itt a' mit nem rég hallék. Ez a' Gróf, mikor Leveledet vette, nem bízván a' Maga stylusához, Nagy Pált kérte, hogy feleljen képeben. Az halogatta, 's utóbb alkalmasint mind a' kettőé elmaradott. Ez nem igen helyes, de még helytelenebb is van. A' múlt hónapokban kétszer vagy háromszor is kérdezte egyik másik esmerősömtől Nagy Pál, mikor szoknék itthon lenni, megakarna látogatni. Ez csak arra való volt, hogy nékem megmondattassék, 's hogy én elértem, mikép szeretné ha hozzá mennék. Nem mentem. Egyszer azt beszéli ugyan valamelyik olyan esmerősnek, a' ki felől gondolta, hogy nekem meg fogja beszélni, hogy az eránt szeretne, csak reá érne, velem szólnai, hogy irnám-meg neked, hogy ő tartoznék ugyan neked irni, de nem akarja magát compromittálni. Ő az Udvarhoz volt szállítva, meg van neki tiltva hogy semmi megrovottakkal ne tartson 's a' t. Mit itéljünk az ilyen emberről, a' ki magát menteni akarván, ilyen balgatag költeménnyel áll elő, hogy még útálatosabb legyen?

Aug. 8dikén indulok Lajossal a' Tolnai Visitationak folytatására 's onnét Pestre a' Sept. 1. 2. 3. napjain tartandó Generalis Conventre. Élő szerentsesen!

Sopr. Jul. 29dikén 1814.

M. G. Tolnai *Festetits Vintze* Urnak
és
M. B. *Wenkheim Francisca* kisasszonynak 'öszvekelésekre
Pesten Febr. 20d. 1814.

Mi ez? melly vig ecchot adnak
Gellért' mohos bértzei,
Öszvegyülve min vigadnak
Hazánk' sok Fő-Rendjei?
Pestnek egy szép Palotája
Olympussá változik,
Hol Istenek' boldog nyája
Gond nélkül mulatozik.

A fényes Vendégek között
Egy Istenasszony látszik,
Grátzia módra öltözött
S képén nyájasság játszik:
Venus lehet; mert szépséggel
Mebájol Isteneket
'S szívet-fogó kegyességgel
Elszédít mindeneket.

Gróf Festetits Vintzét lelem
Ez Istenné' karjában,
A' boldogító Szerelem
Ragyog ábrázatjában,
'S körülötte a' mennyei
Inneplő kar' módjára
Zengnek öröm' concertjei,
A' vidék' bámúltára.

Szerentsés Gróf, hát igaz lett,
A' mit a' Hír harsogva
Trombitált 's vigan beszéllett
Több hónapoktól fogva?
Hát Festetits 's Wenkheim fényes
Házak két csillagzatja
Ezután Hymen' törvényes
Szép frigyét ragyogtatja!

2705. Jul. 29dikén 1814.

484

Boldog Pár! a' Sors Hozzátok
Kegyesebb nem lehetett,
Mint midőn mint kívántátok
Illy jó útra vezetett;
Két fényes Nap sugárjai
Melly szépen egyesülnek,
Az öröm 's minden Társai
Felótek mint repülnek!

Nints másutt, tsak mennyországban
Mása annak a' Jónak,
Mely a' boldog házasságban
Készül a' halandónak,
Néktek im e boldogságot,
Rendeli a' kegyes Ég,
Ti szedhettek olly virágot,
Melly télen is virít még.

Esküdjetek hát hűséget
Hymen' oltára körül,
Mutassatok egyességet
Nemzetünknek tükörül;
Mint kedvesivel Veletek
A' Szerentse úgy tegyen,
Legkésőbb korig éltetek
Mosolygó tavasz legyen.

Fényes Ősök' virtusai
Bennetek is éljenek,
'S szerelmetek' zálogai
Félistenek- legyének,
'S századokig utánnatok
Híres maradékokkal
Úgy bővelkedjék Házatok,
Mint az ég tsillagokkal.

[Eredetije a sz. Benedek-rend pannonhalmi könyvtárában.]

2706.

Sipos Pál — Kazinczynak.

Tordos, 29dik July 1814.

Tisztelt Barátom!

Be töltéd egy fő kívánságomat: rézre mottszett Képed Larariumomban van; e' mellett másról is igéretet tézsz -- több mintsem meg tudnám köszönni tetézett barátságodat. Szemem előtt álló képed serkent, unszol, ösztönöz, int, hogy el ne felejtsem, ki' baráttya vagyok, 's ki barátom?

Két leveledet valami hiba miatt egyszeribe vévén, nem tartatok bizonyos rendet; a' mi nagyobb be nyomást okoz, a' jut elébb eszembe.

Képzelem atyai örömedet Ujheljben, noha Te nem hiszed, hogy én tudnám azt képzelni; de hidd el, így is részt vettem benne. További találkozásodról Ujheljben hallgatok. A Mondolatra egy ide zárt levelet fogsz látni.

A' nevetlen Iróra tett jegyzésid ad satisfactionem elég kegyelmesek.

A' mi Eclecticus emberünk non satis sibi constat, az ő szavai. *Mindenik philosophiában van jó is, rossz is, ő csak a' mi jó, azt válogattya ki belőle,* hiszen épen ezt mivel az Eclecticus, eligit, quae meliora putat, nullius addictus jurare in verba magistri. -- Patakon defineálják e képen: de én is így értem az Eclecticust; mint a' ki felelte tarttya magát a' többeknek.

A' philosophiai munkát egy csomóba fogod kapni 26 Caputokban: már a' Discursio csak Appendicis loco fog állani a' kis könyvben. A' Caputok rövidek; de úgy reméllem mindenik concludálva lesz. Által adtam egy Debreczenbe menő Örménynek a' ki ott egy Ujhelji kereskedőnek fogja által adni. — A' titulussát is ahoz képest változtattam.

A' leg szabadabb gondolkodást ajánlani fogja a' leg kényesebb kéméllés módja, meljel éltem. Ugy tapasztaltam hogy nem az igazság, hanem annak sértő ki mondása okozott annyi ellenkezést eleitől fogva mindenkor. itt leg kisebb Anzüglichkeitet sem fogsz látni, 's találni. A' deákságra nézve a' classicus stilust, abban a' figurakat, variatiokat nem keresve, hanem találva fogod látni, a' hol a' dolog

ki fejezése kívánta, de ritkán, szabadságot vettem olj szókkal való élésre, meljeket a' Theologusok hoztak fel.

A' Szombati Prof. kritikája szerint nem lehetne már boldogulni a' deák nyelven való írással: Ő egy phrasist se szenved meg, a' meljnek auctorát nem tudja adni. Kézy is az ő tanítványa e' részben, de e szerint mit csinálunk egyebet Centonál?

Döbrenteyvel miképen tanálkoztál? miképen B. Wesselényivel? öröm napjaid lehettek.

Nem győzők örvendeni magamnak hogy Discursioim szemedbe akadtak; noha várakozásom felett történt.

Ez szülte a' nevezetesebb munkámat a' Theol. Caputokban. Tudod e mit ítelt rólam egykor a' Soltzay Úr?

Űri mondotta nékem meg, mikor egy patensemét [!] olvasná, azt mondta: Ez az ember ki vehetné a' pennát akar meljik Theologusunk kezéből. Mit fog mondani, mikor a' Caputokat meg láttya? Nagyon számot tartok ítéletéhez azon Urnak, a' kiről nagy tisztelet nélkül soha nem tudok emlékezni. Élj örömeid közt boldogul, szerentsésen!

Nézz a' Copertaba.¹

Kéménd 15a Junii 1814.

Kedves Tiszteletes Uram!

A' Mondoíatot mulatsággal olvastam, nem lehet tagadni hogy sok elmésséggel vagyon írva, de gyenge fele is vagyon a' könyvnek mint minden Satyricusoknak. Ha szükséges is a' Statusba a' hajduknak 's hohérnak hivatalja, de ara nézve, a' ki azt viseli, méltán alatonítottó, 's közönségesen magokon is szokták hordozni nemtelen kötelességek bélyegit. Ebbe a' Casusba különösöbben, inkább interessál a' megveretett — — —² verő, 's ha Tiszteletes Uramnak kezénél lennének az ő csapásainak tárgyai, Dayka és Kazinezy virágjai, instálom kevés időre ne sajnálya őket ezen expressusom által nékem el küldeni, ki is barátságába ajánlott vagyok változhatatlanul

Kedves Tiszteletes Uram

alázatos szolgálja
Zeyk Miklós mpr.

¹ Hiányzik.

² Itt egy vagy két szó helye az eredetiben ki van szakítva.

Könyv:

à Monsieur M^{onsieur} Paul de Sipos
Ministre de la Parole Divine à l'Église Ref. de Tordos
à Tordos.

[Eredetije a M. Tud. Akad. könyvtárában: M. Irod. Lev. 4r. 31. sz.]

JEGYZETEK.

2492. Kazinczy e kelet és hely nélküli levelét, mint tartalma mutatja, még az 1813. év januárjában írta; 1812. decz. 26-kán ért haza Ér-Semlyénből, a mire e levél első soraiban is czéloz; de a 2. lap 2. kikezdés 5—8. sorai mindennél világosabban bizonyítják, hogy Kazinczy e levelét csakugyan a mondott időben írta: az 1813. jan. 7-kén Kazinczy Klárához intézett levelében ugyanis azt mondja (*X. k.* 217. lap.), hogy Dercsényi (német) levelét közölte a Regmeczen lakó két testvérével, a miért Dercsényi és Kazinczy Klára is megnehezteltek reá. V. ö. a *X. k.* 2366. számú levelével.

2493. Cserey Miklós e kelet és hely nélküli levelét 1813. június végén vagy július elején írhatta; ugyanis a 4. lap 2. kikezdés elején ezt olvassuk: «Tsudálkozom, hogy B. *Ötves a' tsupa Administratorságot fel váltotta.*» Erre vonatkozólag a *Magyar Kurir* 1813. évf. 47-iki (jún. 11.) számában a következő híradás olvasható: «Tekint. törvényesen egyesült Gömör és Kis-Hont Vármegyéknek, mellyek néhai Tóth-Prónai *Báró Prónay Gábor* Cs. Kir. titkos Tanácsos Úrnak halála után tsak nem két esztendei özvegységben éltek vala, Adminisztrátorává Mélt. Vásáros-Naményi B. *Fötvös Ignátz* Csász. Kir. titkos Tanácsos Urat, kedves Magyar Hazánk legféltőbb kintsének a' Sz. Koronának egyik őrzőjét Adminisztrátorává tenni méllóztatott Eö Fels., a' ki a' múlt Sz. György Havának 28-ik napján iktattatott bé azon méllóságos hivataljába, számos úri Rendeknek és Karoknak jelenlétekben.»

2494. Kazinczynak e levele az 1813. év májusában kelt, mikor még a felesége Antoninus nevű fiával várandós állapotban volt.

2495. 7. lap 3. kikezdés 2. sor: «Sürgessd tehát *Varju* Uramat, hogy közölje veled a' mit tud felöle (Csehly J. felől).» V. ö. a *X. k.* 2485. számú levelével s az erre vonatkozó jegyzettel.

2496. 9. lap alúl 5. sor: «Nékem legjobban tettzet *Fáy Náni*, a' ki *Bernáth Kiss Asszony.*» Dessewffy József valószínűleg Fáy Ferencznére Bernáth Annára hivatkozik. V. ö. a *M. P.* 379. lapjával.

10. lap utolsó kikezdés: «A Bátyám Samu Bétsbe ment . . .» V. ő. a X. k. 2457. számú levelével.

2497. 12. lap 2. kikezdés: «*D. Weiss* a' Bécsi jobb metszők között áll, 's nekem kedvesebb mint *Pfeiffer*.» *Weiss Dávid* híres rézmetsző a XIX. század első felében, 1775. jan. 15-kén Strignón (Dél-Tirol) született s 1846-ban Bécsben halt meg. Ifjú éveiben Mark Quirin jeles tanítványa volt 6 évig, e mellett Maurer és Füger műtermeit is gyakran látogatta. Római tanulmánya után állandóan Bécsben telepedett meg, a hol igen sok munkával halmozták el. L. Wurzbach id. műve, LIV. köt. 93—97. lapjait.

*Pfeiffer Károly Hermann*ra nézve l. a X. k. 2341. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet. (527. l.)

13. lap: «*Az Olvasóhoz*.» Kazinczynak itt közölt előszava sokban különbözik a Báróczy Sándor művei előtt megjelent előszótól; a gondolatmenet ugyan meg van tartva, de az egyes kifejezésekben annyi eltérés mutatkozik, hogy le kell mondanom a variánsok közléséről; az egész kiadott előszót közlenem kellene.

2499. 18. lap alól 15. sor: «Sok szépet hallott *Márkus* Itélő Mestertől.» Vagy *Márkus József* kir. táblai bírót, vagy, a mi valóbbszinű, *Márkus Ignác*ot érti, a ki már ekkor a Sz. István-rend kiskeresztese volt, később 1825-ben a kir. kancelláriánál titkár és tanácsos. L. Nagy I. id. műve, VII. köt. 329. l.

20. lap 3. kikezdés: «Adalbert Fiam most honor. V. Notarius.» *Sárközy Albert* (1790—1860) ekkor lett Somogy vármegye tiszt. aljegyzője; 1817-ben rendes aljegyzővé, 1830-ban főjegyzővé választották; mint ilyen az 1832—6. országgyűlésen követfél működött, majd alispán volt; 1848-ban főispánná nevezték ki a király. L. Nagy I. id. műve, X. köt. 60. l.

Alább a 4. sorban említi *Kázmér* Itél, a ki Fejér vármegye alispánja volt a negyvenes években, később pedig a helyszemélyes tábla bírása. L. Nagy I. id. műve, u. o.

22. lap fölül 3. sor: «Azl is hallom, hogy ott lévő *Cancr. Praefect. Ötszennék* is szerencsétlenségéhez sokat conferált legyen» (t. i. Bhédey L. gr.) Érti *Sárközy Gábor*t, a ki a nagyváradi kamarai uradalom igazgatója s több megye táblabírája volt. L. Nagy I. id. műve, u. o.

A levélhez való függelékot *Horváth Ádám* írta.

2501. 26. lap kikezdés: «Gyuri siet,» t. i. Szemere György, Sz. Krisztina özvegye; l. a köv. lapot; az egész levelet v. ő. Szemere Pál életrajza (összegyűjtött munkái, I. k.) 20. lapjával.

2503. A levél cílje: «Szemere barátunk ma fog jegyet váítani Lasztócson *Szemere László* . . . leányával». Szemere László — mint a *M. P.* 397. lapján Kazinczy följegyzi — 1748. jan. 15-kén született s 1812. decz. 14-kén halt meg. Krisztinán kívül még három gyermeket hagyott hátra: Terézt, 1812. szept. óta Bay Józsefet, a ki 1827. aug. 5-kén halt meg; v. ő. a *M. P.* 398. lapjával; az előbbi jegyzetben említett Györgyöt és Miklóst, a költőt. (V. ő. Váczy János: *Szemere Miklós költészetéről* cz. tanulmányával; Egyet. Phil. Közl. 1888. évf. 264—273. és 363—379. l.)

2505. Édes Gergely a 30. lap 4. sorában *Kovács Sámuel* említi, a ki 1770. decz. született Okorágon (Baranya m.) s meghalt Csákvárott 1830. febr. 2. Sárospatakon s Debreczenben tanult s itt végezte iskoláit, mire bicskei rector lett három évig s ekkor külföldre ment. Hazatérte után Veszprémi János mellett kaplankodott Csákvárott, 1801-ben u. o. rendes pappá választották. Kovács Sámuel igen termékeny író volt, az akkori lapok és folyóiratok mindenikébe dolgozott s önálló műveket is írt; nevezetesebb művei: 1. *Kettős gyász, az az alagyás versek*; Pest, 1800; — 2. *Levelek s más versek*; Pest, 1805; — 3. *Példákba foglalt erkölcsi tanítások*; 2 köt. Pozsony és Pest, 1806; — 4. *Halotti rövid prédikációk*; Buda, 1804; — 5. *Mohammed élete és históriája*, ford. Pest, 1811. — 6. *Innapi hűsz prédikációk*; Pest, 1814. — Virág Benedek is ír hozzá egy költői levelet a következő czímmel: «Rövid válasz Kovács Sámuelnek *hoszszacska* Leveleire, Csákvárra». (Poétai munkák, Pest, 1822. 194. l.) V. ö. Szinnyi J. id. m., VI. köt. 1371—1373. hasábjával.

2506. A levél tartalmára nézve a Magyar Kurir 1813. évf. 20. (szept. 7-iki) számához kapcsolt Honnyi Levelek 11. száma a következő tudósítást közli: «Rumi Károly az ide való (Sopron) Evangélikum Gimnasiunak egy igen érdemes Tanítója, a' ki Julius és Augustus hónapokban Pestre és Pételre tudományos utazást tett és Pételzen a' Mélt. Gr. *Ráday Pál* Eö Nagysága híres Könyvtárjában számos és nevezetes tanúleveleket, a *Magyaroknak Magyar nyelven írt emlékezetes Irásai*k számára össze szedett, ezen tizimű most közre hotsátandó munkájának részei készen vagynak.» — Közli a tudósítás az első kötet tartalmát is. — V. ö. a 2512. számú levéllel.

A levél végén így ír Kazinczy: «Ajánlom Néked és a' Mélt. Grófnénak kegyességtekbe az új *menyecske*t, az *urát*»... Noha Szemere Pál még csak ekkor váltott jegyet jövendő nejével, mégis valószínű, hogy Kazinczy őket érti.

2508. A mire Sipos Kazinczyt kéri, hogy a levél mellékletét valamelyik német folyóiratban közölje, nyilván Kazinczy nem teljesíthette, legalább semmi nyomát sem találtam.

2509. Füzési Józsefnek *Az estve inneplése* című versét a köv. kötetben közlendő levél mellett olvashatni; maga a szerző kezdő versíró volt ekkor, később patai ev. ref. lelkész és koloskalotai egyházvidéki tanácsbíró (assessor), a ki az *Aglája* II. kötetébe írt néhány költeményt (1834). Két önálló munkája. Kolozsvárott jelent meg: 1. *Az idvezült l. b. Losonczy gr. Lázár László*... szeretett hitvese emléke, 1831; — 2. *A papi hivatal és a pap*... Nagybaczoni id. Incze Sámuel koporsója felett, 1839. V. ö. Szinnyi J. id. műve, III. köt. 885. hasábjával.

2512. A levél első pontjára nézve az akkori lapokban több hosszabb-rövidebb tudósítás olvasható; a Magyar Kurir 1813. évf. 25. (szept. 24-iki) számához csatolt Honnyi Levelek 14. számában a következőket olvassuk: «A' felső Magyar Országban volt szörnyű vízözönről következőképen írnak Tokajból Aug. 31-ik napján: Azt a' szerentséltenséget, úgymond, mellyet e' f. holnap 24., 25. és 26-ik napjain a' Hernát és Sajó folyóvizek a' körül belől fekvő helységeknek és vidékeknek okoztak, le írni lehetetlen. Minden hidak és malmok össze

rontattak, sok helységek el pusztítottak, sok emberek a vízbe temették. A Krónikáknak tanúbizonyságok szerint 150 esztendőktől fogva ennél nagyobb özön nem volt, sőt azt is, a mely akkor volt, a mostani négy, sőt öt lábnyommal is felül haladta. Az ezen víz által okoztatott szerentsétlenség le írhatatlan, mellynek csak az emlékezetére is megborxad az ember.»

47. lap fölül 15. sor: *Adamek*. Érti *Adamek Jánost*, a ki 1840-ben halt meg; ifjú korában a bécsi művészeti akadémia tanítványa volt; arczképeket, mythologiai és genre-képeket festett. L. Meyer, *Künstler-Lexikon* I. 76. l.

U. o. alul 10. sor: «*Dass Gancs lebt u. in Péczel lebt, habe ich gar nicht gewusst.*» Gancsházi *Gancs Pál* (kiról a *H. k.* 184. lapján van említés) 1764. febr. 2-kán született Gancsházán (Pozsony m.) s 1826. febr. 25-kén halt meg Péczelen. Pozsonyban s a pesti egyetemen tanult s miután a jogot elvégezte, a Ráday-családnál nevelő lett, később id. Ráday Gedcon titkárja s a grófi család jószágigazgatója. Gancs Pál «nagy tudományú férfiú és id. gr. Ráday Gedcon jobb keze volt». L. Szinyei J. id. műve, III. köt. 996; 997. hasábjait.

A levél végső sorai: «Ich wünschte, dass Sie die Beylage an Kis selbst übergeben, damit Sie mit ihm immer mehr u. mehr sich vereinigen.» Ezt azért dhajtja Kazinczy, hogy Rumyt Kis Jánossal kibékítse; v. ö. a *X. k.* 2488. és 2491. és a jelen köt. 2513. számú levelével.

2513. 50. lap fölül 1. sor: «Költsey' versét bizony nem lehet gyönyörködéssel nem olvasni.» Kis János Köleseynek «*A költő*» című versét érti, a mely a *X. k.* 432—433. lapján van közölve. (Összegyűjtött munkái, I. k. 40—42. l.) V. ö. a 2525. számú levéllel.

U. o. utolsó kikezdés: «Az Examenben épen akkor az egyszer nem voltam jelen.» V. ö. a 2491. számú levéllel.

2515. 54. lap fölül 6. sor: «Mikor idöm leszen költeni, *Hunyadinnak egy csatája* fog elkészülni, és a várról ebben emlékezet.» Tervét valósította is Döbrentei, mert vagy *A kenyérmezei diadal* című, öténemes elbeszélő költeményének alapszövege forrt már ekkor elméjében (*Aurora*, 1822.), vagy a *Nándorfejérvár* című verséé (*Aurora*, 1826).

55. lap alul 5. sor: «Pr. *Hegedüs* barátom» . . . Bonyhai *Hegedüs Sámuel* jeles tanár és lelkész 1781. aug. 26-kán született Új-Tordán s 1844. apr. 29-kén halt meg Szászvároson. A nagyenyedi főiskolában tanult s húsz éves korában nevelő lett Ugron István családjánál; 1805. a nagyenyedi főiskolában a költészet tanítója, 1806. u. o. második pap; 1807-ben a göttingai egyetemre ment, a honnan haza érkeztén, folytatta papi hivatalát és 1810. májusában Kolozsvárra hívták meg tanárul; azonban 1814-ben ismét visszatért Nagy-Enyedre s itt tanított 1829-ig, a mikor a kolozsvári theologiai tanári széket foglalta el; rövid idő múlva tordosi lelkész lön, de 1836-ban Szászvárosra költözött; lev. tagja volt a M. Tud. Akadémiának is. Számos egyházi beszéde s verses műve megjelent nyomtatásban is 1805—1827. években. L. Szinyei J. id. műve, IV. köt. 603—606. hasábjait.

2516. 59. lap kikezdés 7. sor: «Holnap megy az *Öcsém* Debreczenbe», Köleseynek 3 fiú testvére volt; itt valószínűleg *Sámuel*t vagy *Ádám*ot érti.

Utolsó kikezdés: «Döbrentének *Muscumáról olvastam a híradást*». Kétségtelen, hogy Kölcsey arra a híradásra céloz, a mely a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 7. (júl. 24-iki) száma toldalékában jelent meg; l. a *X. k.* 2456. számú levelét.

2518. A levél első pontjára vonatkozólag idézem a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 4. (jan. 12-iki) számában megjelent tudósítást: «Még Sept. 16-án tartott Ts. Ns. Zemplin Vármegye Tisztválasztó Gyűlést, melyben Galanthai Gróf Eszterházy József Ő Exc. a Fő Ispány Úr előre meghatározta, hogy a két Vice Ispányságra voksolás által légyen a választás. Ezen szerént a Voksok többsége szerént Első V. Ispánynak Tek. Szemerei *Szemere István* Úr; második V. Ispánynak pedig Tek. Szent-Andrási *Horváth Tamás* Úr; Fő Notarius lett Soovári *Sos László* Úr; Első V. Not. Cselepi *Kolosi József* Úr; Fő-Szolga-Bírákká Tek. *Kaszner János*, *Szögyény Ferencz*, *Reviczki Tamás*, *Szeghy Károly*, *Mauchsich Mihály* Urak. A Hadi Tár Perceptora *Bernáth János*; a Házi Táré *Pintér István* Úr. Fő Fiscalis *Szirmay Ádám* Úr lett.»

A Magyar Kurir 1814. évf. 2. (jan. 7-iki) száma mellett megjelent Honnyi Levelék 1. száma szintén bő tudósítást közöl a zemplénmegyei választásról; e tudósításban fordul elő *Korckma Pál*, a zetényi járás alszolgabírájának a neve is, a melyet a Haz. és Külf. Tudósítások nem emlil.

2520. Ez a levél nincs meg a Kazinczynak Kis Jánoshoz frott levelci régebbi kiadásában, pedig mint a tartalma bizonyítja, kétségtelen hogy azt Kazinczy csakugyan Kis Jánoshoz írta.

2521. 9. sor: «Protho Medicus *Pataki* Úr; *Palaky Sámuel* ériendő, a kinek neve az *Erdélyi Múzeum* megrendelői sorában is előfordul.

2522. Z. Kiss Sámuel a levél első sorában *Kiss József*-ről, Alsó-Fejér megye főnotariusáról tesz említést. *Buczka-madarasi Kis József* 1772. okt. 31-kén Székely-Udvarhelyt született s 1830. jún. 6-kán halt meg. Szülőhelyén és Nagy-Enyeden tanult; azután vármegyei szolgálatba állott s mint Alsó-Fejér megye főjegyzője, alispánja s alkirálybírája működött. «Végrendeletében a székelyudvarhelyi kollégium előjárósága legújabbán díszes emlékoszlopot állíttatott.» Egy műve nyomtatásban is megjelent: «Fő notárius Kis József köszöntése», 1817. L. Szinnyei J. id. műve, VI. köt. 335. 336. hasábjait.

67. lap fölül 5. sor: «A mi Bárócziinkak két Testvérét említik». Erre vonatkozólag Kazinczy a következőket írja a Báróczy S. életrajzában (3. lap): «A mi Bárócziink nőtelen, idősbb leánytestvére *Juliana*, Széki Sámuelné, pedig magzat nélkül halván meg, az egész birtok ifjabb testvérének, Theresiának, Fejér Vármegyei Fő-Bíró Kövesdi Boér Pálnénak, Sándor fíjára ment által, kinek nevét nyomtatott munkák és egy időben a Magyar Játékszin' buzgó kormányzása tették ismeretessé.» V. ö. a 2574. számú levéllel.

U. o. a levél utolsó előtti pontjában: «A kisedd munka nem jött még vissza.» T. i. a Wieland «Grätzliák» című művének fordítása. V. ö. *X. k.* 2427. számú levelével s ennek jegyzetével.

2523. A levél kezdete: «Kötetlen' küldöm ezt, mert csak most szabadúlván ki a Tiszt. Lácza József Uram kimondhatatlanul rossz Predikációji miatt a' nyomtatóból, reá nem értem békötetni.» Úgy ebben, mint a következő levélben is anyja emlékezetét («Özvegy Kazinczy Józsefné, született Bossányi Zsuzsánna, emlékezte») tartalmazó kis füzetét küldi Kazinczy barátainak. A Lácza Szabó J. predikációira nézve l. a *X. k.* 2404. számú levelét s ennek jegyzetét, valamint a 2640. számú levél jegyzetét.

2524. 69. lap 3. sor: «Az ő (anyja) gyengéjít nékem, fíjának, nem fedni, de elfedni tisztom, 's azt tettem pag. 9. et 10.» Kazinczy az életrajz következő soraira czéloz: «Új birtokot nekünk nem szerzett, vagy csak kevés tekintetűt, 's nem mind tartotta-meg a' mi idegent könnyed áldozatokkal, igazságtalanság nélkül 's tisztán lehele vala megtartania; de az ősin fáradhatatlanul javítgatott, sokat épített, 's gondos, hasznos, jóltevő anyja volt némellyikünk iránt, mindenikünk iránt. 'S ha birtokunkat nem javította, épen nem bővítette volna is, ki nem fog fíjának illy feleséget, ki nem fog árvájának illy anyját óhaj-tani?» stb.

2525. 70. lap 2. kikezdés: «Hogy Berzsényi ne eressze-ki minden dalát, arra magát B-l is kértém, és épen ez a' hasztalanul tett kérés tétetvé velem azt a' kis *intést*, melyet a' *Poetai Berek előtt álló Praefatiócska* mond». V. ö. a *X. k.* 2481. számú levelével s ennek jegyzetével.

72. lap fölül 4. sor: «Sok fej, melyből Linné, Gibbon, Winckelmann lehetett volna, *Calmet* és *Venema* leve». *Calmetra* nézve l. a *VII. k.* 1572. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet.

Venema Hermann jeles egyháztörténetíró (1697—1787.), egyike azoknak, a kik először kezdtek eredeti források után kritikailag dolgozni. Kiválóbb művei: 1. *Institutiones historiae eccles. Veteris et Novi-Testamenti.* Lugd. Bat. et Leuw., 1773—1783; — 2. *Commentar. in Jeremiam,* Leyda 1770; — 3. *Commentar. ad psalmos* CL. u. o. 1767—77; — 4. *Dissertationum sacrarum libri III,* u. o. 1771.

2527. 75. lap alúl 2. sor: «Itt küldöm az Úrnaak . . . e' nyomtatványt». V. ö. a 2523. számú levéllel s ennek jegyzetével.

76. lap alúl 9. sor: «Mely görög íróban van Brútusnak ez a' halálakori szava: ο τλημων ἄρετή, λόγος ἀρ' ἦσθ', εἶποι δὲ σε

3. Az idézet nem pontos. A kérdéses versek helyes szöveggel így hangzanak:

ὦ τλημων ἀρετή, λόγος ἀρ' ἦσθ', εἶποι δὲ σε
ὡς ἔργον ἤσκουν· σὺ δ' ἀρ' ἐδοόλευες τύχη.

Azaz: Ó vakmerő erény, csak puszta szó valál tehát, s én

Tettben gyakoroltalak; ő te a vak sorsnak szolgája vagy.

E verseket, a melyek valószínűleg Euripides valamely elveszett darabjából valók, idézi Dio Cassius, *Histor. Roman.*, XLVII. könyv, 49. fejezetében.

U. o. 6. sor: «Egy barátom azt írja» . . . t. i. Kölcsey Ferencz; v. ö. a 2516. számú levéllel.

2529. 78. lap alól 2. sor: «Über Ihre Anstellung in Keszthely freue ich mich herzlichst.» T. i. Rumy K. Gy. ekkor költözött át a keszthelyi Georgikonhoz tanárul, a hol ezer frt fizelést kapott és szabad lakást.

A 79. lap tartalmát v. ö. a X. k. 2488. és 2491. számú leveleivel.

80. lap 3. kikezdés: «Vor einigen Tagen kam der Debréciner Supplicanter hieher, und brachte mir einen Brief von Prof. Ertsei in Debresin mit einem Geschenk, seiner eben erschienenen «Philosophia». — V. ö. a X. k. 2416. számú levelével. A Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 22. (szept. 15-iki) száma hirdeti e mű megjelenését a következőkép: «*Philosophia*. Írta Ertsei Dániel. Philosophia Doctora, és a' Debretzeni Ref. Collegiumban a' Philosophiának, Statist. és Politikának Professora. Első Darab. Lélek Munkái Tudománya (Psychologia Empirica.) Debreczenben nyomtatta Csáthy György, 1813».

«Ez a' Könyv Tanítványok számára van írva; de mások is vehetik hasznát: legalább gyönyörűséget találhatnak benne. Az érzést, gondolkodást, tudást, akaratot mind egyikünknek lelke véghez viszi: a' léleknek ezen munkáit rendes Systemában együtt látni akar kinek is gyönyörűség. Minden philosophiai vizsgálódás miképpen oszlik erre a' Háromra: Empirismus, Idealismus, és Scepticismus, vagy ebből a' Háromból ögyelített Systemára: már maga ez az előre tett Jegyzése az Auctornak, melly az Előljáró Beszédében olvasódik, nem kevés világosságot ad a' Philosophusok könyveinek és Systemáinak megismerésére és megítélésére. Az Írás módja, mellyel van írva ez a' Philosophia, tiszta Magyar, kedveltető, 's a' Tudományt világosan előadó. Óhajjuk 's a' Tudós Auctori ezért kérjük is, hogy a' meg ígért Darabokat is minél előbb adja Ifjainknak és Hazáinknak kezébe: mind a' Könyvnek betses válláért; mind azért, hogy Magyar Literaturánk ez által is bővítettessék!»

2531. Kazinczy a levél első felében Rhédey János gr. házasságáról ír, a melyről több ez után következő levelében is említést tesz és pedig mindig a maró gúny hangján. Ismeretes Rhédey gr. iránti ellenszenv, a melynek minden kínálkozó alkalommal kifejezést ad, de soha élesebben, mint ekkor. Érdemes ezzel szembe állítanunk az akkori hírlapok tudósításait. Például a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 6. (jan. 19-iki) számában ezeket olvassuk:

«*Nagy-Váradról* Dec. 20-án 1813. Egész Nemes Bihar Vármegyét megvidámította Mélt. Gróf *Rhédey János* Administrator Urnak Nagys. Baji *Pulay Susánna* Kisasszonnyal lett öszve házassága. Ezen szerencsés házasság Pár Dec. 12-ik napján érkezett meg Ns. Bihar Vármegyének illő helyére Nagy-Váradra. Az egész úton a' Tisztelek Serege nevelte a' Násznapot, a' városnál pedig kiváltképen a' Ns. Vármegye Tiszljei által annyira szaporodott, hogy mintegy az egész város a' Házasság Párnak tisztelelére kiöltani látszott. A' Sereg fátylakkal világított; a' város pedig a' Seminariumtól kezdve, melly első, egészen a' Capucinusok klostromáig, melly végső a' szomszédságban, fényesen ki volt világosítva. Ezen estve nagy vatsora, más nap fényes ebéd és theatrum volt, mellyben illy nevű Magyar új Darab játszalott: *Oronás*. Dec. 11-ikén Debreczenben mind a' Ns. Város, mind a' Collegium igyekezett tiszteletét meghonyítani. Amaz Deputatio és a' Polgárság fegyveres tiszteletével; emez pedig a' Harmóniának énekélése, 's több Deákoknak Deák és Magyar Verszete által. Mindenütt öröm fogadta, és áldás követte a' Mélt. Párt, mellyet mi is itt szívesen megújítunk.»

Ugyanez alkalomra több latin s magyar vers is megjelent ékes nyomású füzetekben Nagy-Váradon és Debreczenben Szoboszlai Pap István, Kováts Béni, Ungi Márton, Pap Gábor, Madarász Márton, Budai András és Zákány József tollából. E versek közül több össze van fűzve, elől a Szoboszlai Pap Istváné, a melynek ez a címe:

«Mélt. Gr. Kis Rhódei *Rhódei Lajos* Ó Nagyságának . . . Kedves Grófnéjával Mélt. Baji *Patai 'Su'sanna* Aszszonnyal szerentséssenn lett házassági egybekelését örvendőző versekkel . . . tisztelni igyekezett Debreczenbenn, Decemb. 11-dikénn MDCCCXIII-dik Esztend.» Idézem mutatóúl néhány versszakát:

    'i: Mit hallok? mi öröm hangjai zengenek
           Nectárt izzadozó Bértzeidenn, Tokaj?
     ' s   'S a' Mád Mézese mellől
     ' s   Mely víg láрма tolúl elő?

    Tán a' víg szüreték zajja ez? a' Szedők,
     És a' Puttonosok dalljai hallanak?
     És tán Líber Atyánknak
         Késérői zsihonganak?

    Nem; mert ő szomorún költöze a' minap
     Innét távol, türess kádjaival. — Hegyek,
     Kik Vintzléreitek sok
         Izzadságinak, a' reménylt

    Must-bért, a' Szüretenn meg nem adatok! óh
     Hát a' megszatott fáradozásokat
         Igy boszszantja kalzajtok? — —
     Hát itt a' Tisza minn örül?

    Nagy Gróf! Néked örül a' Tisza, 's a' hegyek
     Kékellő fejeket, tiszteletül, Neked
         Hajtják meg: Neked örvend
         E' nép! . . .

2533. 91. lap fölül 6. sor: «Annak a' ki engem egészen érthet, Goethenek szavait mondom-el.» Az idézett négy sor Goethe «An Lottchen» című költeményének (a mely először a *Deutscher Merkur* cz. folyóiratban jelent meg) 30—33. verssora. Most Goethe műveinek minden kiadásában az I. kötetben *Lieder* cz. szakaszban található (rendesen az 54. darab).

Alább néhány sorral Homeros Iliasából idéz öt sort; az idézet a IX. ének 317—322. sora.

U. o. alúl 2. sor: «*Villersnek* munkáját a' Reformatióról hogy elolvassam, mind eddig reá nem vehettem magamat». V. ö. a *VII. k.* 1721. számú levelével s ennek jegyzetével.

92. lap alúl 13. sor: »Az utolsó kivétel a' Bibliotheca praefectusának Prof. *Tatai Sándornak* akaratjával esett.» Tatay Sándor 1811—1813-ig volt a debreczeni főiskola tanára; 1814—1819-ig debreczeni lelkész volt. L. Dóczi Imre:

A debreczeni ev. ref. főgymnasium története (1895) 184. l. és Zelizy Dániel: Debreczen sz. kir. város egyetemes leírása (1882) 337. l.

A levél utolsó pontjában: «Lángolván olvastam az írást (*volt egy szép kora stb*)». Ismét Kazinczy édesanyja emlékezetére czéloz Kölcsey; az idézett szavak a mű kezdő szavai.

2534. 94. lap 2. kikezdés: «Az én feleségem is B. Wécsey tyány unokája, kik az Illeci Dominiumot perlik.» A rokon kapcsolat ez: Wécsey Sándor b. és Szelényi Mária fia László; ennek testvére Zsuzsánna, a kit Szendrői Török Ferencz vett nőül; e házasságból származott Török József, a ki a grófi rangot nyerte; ennek a fia Török Lajos gr., a Kazinczy ipa. A föntebb említett Wécsey László b. unokája Miklós, a kihez az örökség ügyében levelet is ír Kazinczy F. V. ő. Nagy I. id. műve, X. köt. 110. l. és XI. köt. 302. l.

2537. 97. lap alúl 18. sor: «Az én nyavalyám gonoszabb vala a Browne tanítványa (*Báthy*) miatt.» Egy *Báti* (Báthi) *János* nevű orvos előfordul Szinnyei J. id. műve I. k. 678. 679. hasábjain, de mint Nagybánya főorvosa: vajjon előbb vagy később nem ugyanez a férfiú volt-e Zemplénben, s nem ezt érti-e Kazinczy, adatok hiányában meg nem állapítható.

2538. 3. sor: «Nagyon örvendem, hogy a' *Grátziák* általad is, 's pedig Versekkel le vagynak fordítva.» Kazinczy csakugyan fordította a Wieland *Grátziák* című munkáját még fogsága előtt. Egy kötetben (125--155 lap) meg is van 1793-ból, de, úgy látszik, nem teljesen; 1802-ben újra dolgozta, illetőleg igazította régebbi fordítását, a mely jelenleg a M. T. Akadémia könyvtárában van: M. Irod. Ir. 75. sz. alatt. Egy lizenhat lapnyi töredéke hasonlókép u. o. M. Irod. Ivről, 1. sz. a.

2539. 100. lap alúl 8. sor: «Azl' a' gyalúzatot vallást leszi maga felől (Teleki László gr.), hogy ő nem ismeri az írókat. . . . rólam igen sok jót mond. . . » Kazinczy minden valószínűség szerint «A magyar nyelv elé mozdításáról buzgó esdeklései G. Teleki Lászlónak» (Pest, 1806) című munkára czéloz; ebben azonban Teleki nem mondja oly nyíltan, mint Kazinczy írja, hogy nem ismeri az írókat. Rendkívül szerény hangon ír mindenütt, s midőn az írókat felsorolja, ekkor mondja, hogy egy igen jó barátja segítségével említi a legnevezetesebb magyar írókat. (98. l.) Hogy Kazinczyról sok jót mondana, ez csak téves állítás. Az újításról épen úgy nyilatkozik, hogy az inkább Kazinczy ellen, mint mellette szól. Nevét is összesen kétszer említi. (100. l.) — Teleki László másik műve, a mely itt szóba jöhetne, ily czímmel jelent meg: «Über die Einrichtung einer gelehrten Gesellschaft in Ungarn» (Pest, 1810); de ebben sem mondja Teleki, hogy nem ismeri az írókat, Kazinczy nevét pedig egyszer sem említi.

2540. 103. lap alúl 15. sor: «Bátyánk *Csanády István* . . . » Csanády Istvánt 1783-ban választották Bihar vármegye főügyészévé. J. Nagy I. id. műve, III. köt. 95. l. és Pótl. köt. 172. l.

2542. A 107. lapon említett kiadandó művei között van *Hamlet* is, a melyet *Egmont*tal együtt az V. kötetbe szánt. *Hamlet*et már régebben fordította,

de nem az eredetiből, hanem Schröder német átdolgozása után, ez meg is jelelt 1790-ben, s elő is adták Kolozsvárott először 1794-ben, Debreczenben 1799-ben, Pesten 1810-ben többször s a köv. években is néhányszor; most azonban újra fordította, de most sem az eredetiből, hanem ismét németből; új fordítása azonban nem készült el teljesen. Kézirati töredéke kettő is van, egyik a M. N. Múzeum könyvtárában: Fol. Hung. 141. szám alatt, ez a IV. felv. 2. jelenetével megszakad; — másik töredéke «Hamlet, Szomorújáték, hat felvonásban, Shakespeare után, Kazinczi K. F. 1814» címmel a M. Tud. Akad. könyvtárában: Vegyesek, 4r. 71. szám alatt; ez a töredék a II. felv. 1. jelenetével szakad meg.

2543. Ez a levél igen sok hibával jelent meg az 1846-ki lipcsei kiadásban; a jelen kiadásban ügykeztem feltűnőbb hibáit kijavítani; pl. a 114. lapon fölül 12. sor: «Rozgonyi Püspök» olvasható a régi kiadásban, a mi világosan *Rozsnyói* helyett van; a 115. lapon közölt vers is fölülte hibás, a 151. lapon helyesen van közölve, s néhány hibáját e szerint ki is javítottam; v. ö. a 2554. és 2557. számú levelekkel. A kelet is hibás, mert Kazinczy Szentgyörgynek egy, nov. 7-kén kelt levelére hivatkozik, holott ezt nov. 2-kán írta volna Kazinczy, a mi lehetetlenség.

2544. 117. lap alúl: «Eszembe jut a' Lengyel Professor Casussa.» Valószínűleg Lengyel Józsefnek arra a befolyására céloz, a mely szerint Csokonai V. M. Szilágyi Gábor tanárával meghasonlott s a debreczeni főiskolát 1795-ben elhagyni kényszerült.

2546. 123. lap fölül 6. sor: «Bennem a' híres nevezetes házasságra nézve nagyobb a' jövenőknek várása a' történeteken való tsudálkozásnál.» Szentgyörgyi Rhédey Lajos gr. házasságára céloz, v. ö. a 2531. számú levéllel s ennek jegyzetével.

U. o. alúl 18. sor: «A' genealogia nagyon öszve van a' hetedik lapon szorítva.» Szentgyörgyi Kazinczy F. anyja emlékezetére írott kis munkája következő pontjára céloz: «Alig lépe ki tizenhetedik esztendejéből (t. i. Bossányi Zsuzsánna), midőn az atyám, *József* (szül. Vinnán 1732. febr. 9dikén) legidősb' gyermeke az Ungvári Vice-Ispán András' és Eödönffy Vinnai Erzsébet' egyetlen fíjának, Dánielnek, és Szirmay Thereziának, Szirmay András és Királyfalvi Róth Juliána' leányának, Menyhért', ifjabb András', Ádám', László', Imre' és Sándor' testvéreinek, 's bátyja András' és Péter onkeleimnek (született amaz Újbelyben, 1738. April. 11dikén, 's meghalt Beretón, 1804. Novemb. 8dikán; ez szül. 1747. Június 16d.) házunknak egyik rokonától, a' Biharban, Gátos-Petriben, lakott Oberster Dráveczky Lászlótól, a' szép leány' megnézésére szöllitatott.»

2547. 125. lap 5. kikézdés: «Közlöm veled a' Moreaura és Cavoirra [!] írt verseimet, mert látom, a' Hazai 's Külf. Tudósításokba nem jönnek ki.» Sipos Pál jól sejtette a dolgot, verseit Kulcsár István nem közölte sem ekkor, sem később. Moreau halálát nemcsak Sipos, mások is megénekelték akkoriban: a M. N. Múzeum könyvtárában az apró nyomtatványok között egy 4r. lapot találtam, a mely szintén a Moreau halálára írott distichonokat tartalmaz, címe: «In obitum invicti herois Moreau 1813. epigramma».

U. o. alúl 12. sor: «Midőn írnám ezen levelet, meg lep a' Szászvárosi *Gymn. Rectora*, a' kinek néhány tanítványi praenumeráltak az *America leírására*, 's kérdi: mitsoda uton fognak azok jőni, mert még semmi jelentés nem tétetett felőllek.» A szászvárosi gymn. rectora Kerekes Ábel, l. a X. k. 2451. számú levelét s az erre vonatkozó jegyzetet. (557. l.). — Az *America leírására* nézve l. a X. k. 2387. számú levelét s ennek jegyzetét (537. l.). Horváth Zsigmondnak e szóban levő munkájáról («Amerikának haszonnal mulattató Esmértetése») csak később tudósít a Magyar Kurir 1814. évf. 4. (jan. 14-iki) számához csatolt Honnyi Levelek 3. száma: hogy a munka mind eddig meg nem jelent, nem az írón múlt, sem a nyomtatón, hanem, hogy a censor kilenczedfél hónapig vizsgálta, míg az *admittiturt* reá írta. Úgy látszik, csak 1814. májusában jelent meg, mert a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 42. (máj. 25-iki) számában hirdeti.

A 129—131. lapokon közölt versben Hegedűs István néhány hibát fődözött fel, a melyek az illető mondatokat értelemfennékké teszik:

a 130. lapon fölül 11. sor szerinte így olvasandó: *Quam tenet indomitusque agitat tot belligeram mos;*

a 131. lapon alúl 15. sor így olvasandó: *Numina senserunt oppressi sub jove Galli!*

u. o. 8. sor: *Desumet insultans violatis regibus ira...*

2549. 134. lap fölül 5. sor: «Egyedül könyveim maradtak a' télre 's talán némellykor *Úzának* társasága». Úza Pálra nézve l. a III. k. 597. számú levelét s ennek jegyzetét.

135. lap fölül 6. sor: «A' *Schwärmer* — (Magyarul édes Uram Bátyám!)» V. ö. a 2556. számú levéllel. A vers címe (Összegyűjtött munkái, I. k. 46. l.) *Ábránd*.

2551. 136. lap 3. kikezdés: «A' *Muzéum nyomtatása már megindult.*» Erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 11. (febr. 5-iki) száma foldalékában a következők olvashatók:

«*Híradás* egy időszaki folyó írás felől, melly *Erdélyi Muzéum* név alatt, Kolosvárott indulóban vagyon.

Tudtára kívánjuk adni a' két Nemes Hazának, hogy Időszaki folyó Írásunknak, mellyet Erdélyi Muzéum név alatt adunk ki, ötödik árkausa sajtó alatt van, 's az első füzet nem sokára készen leszen.

A' kiadónak az a' kívánsága, hogy minden fertály esztendőben, ha mind jó munkák vétele, mind clegendő Olvasók által az Intézet folyamatba jöhet, egy 12 árkusokból álló füzet megjelenjék, s így egy esztendő alatt négy...»

Ismét elszámolja Döbrentei, miféle tárgyú czikkeket közöl folyóiratában, s hogy a kinyomtatott 5 ívnek mi a tartalma, kiknél lehet előre fizetni, s így folytatja:

«Egyszersmind kérettetnek Hazánknak Tudósai, kik a' nemzeti nyelv körül fáradoznak, segítsék Intézetünket a' fenn nevezett tárgyakat illető munkákkal. Ha jelesen kidolgozott darabokat nyerni szerencsénk leszen, 's mindenkor 500 Olvasónk találkozik, minden füzetnek megjelenése után 200 Rforintokat adunk a' Magyar Literatúra elősegítésére. Így akarjuk nemzeti díszre fordítani azon Summa pénznek mintegy interessét, mellyet Erdélyben négy, Nemzete előmenetelét ohajtó Dáma, és három Hazafi a' Kiadónak jelentésére adtanak, hogy új betűket szerezhessen, 's ezen Időszaki folyó Írásnak azt fundusává tehesse.»

Jan. elejére ugyan nem jelenhet meg az első füzet, mivel a nyomdásznak nem volt elég betűje, de a mint lehet, azonnal szétküldi a példányokat. Ez a tudósítás Decz. 25-kén kelt. V. ö. a 138. lappal (3. kikezdés).

137. lap alól 6. sor: »Ez a' levél a' miatt késett ennyire, hogy a' *Brassói pestis* felől bizonyos hírt hallhassak.» Az ország délkeleti részén pusztító pestisről az első tudósítás a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 44. (decz. 1-i) számában olvasható a következőkép:

»A' Bétsi N. Ujság Nov. 25. jelenti, hogy Brassó táján Erdélyben több ember halt volna meg bizonyos talán ragadó nyavalyában; ebből sokan, mivel Oláh Országban a' döghalál tapasztaltak, arra a' gyanúságra fakadtak, hogy ez Erdélybe is betszózt; de szemesebb vizsgálódás után ellenkezőt tapasztaltak. Mindazonáltal a' Kormányzók elküldötte Gr. *Haller Gábor* Tanácsos Urat, hogy azon tapasztaltatott nyavalyának okait és természetét kinyomozni igyekezzen. E' mellett oly szoros rendelkezéseket tegyen, hogy a' szomszéd tartományokból a' döghalálnak mérge valamikép ide be ne tsúszszon.»

Ugyane tárgyra nézve az id. lap 47. (decz. 11-ki) száma ezeket írja: «Kolozsvárról azt az örvendetes hírt írják Nov. 28-ikán, hogy Erdélyben a' Barcza földön azon pestises nyavalya tellyességgel megszűnt dühösködni. Brassón túl ugyan még egynehány helységek Őrizet alatt vannak: de a' szoros rendelkezés által megszűnt a' veszedelem.»

Az 52. (decz. 29-iki) szám a következő tudósítást közli:

«*Erdélyből* Dec. 14-ikén: Ámbár Isten kegyelméből a' szoros vigyázatok mellett a' Pestis Brassón kívül el nem terjedett, de mégis annak folyamatját hiteles tudósítások szerint méltó leszen tudni: «Ezen döghalál Oct. 15-ikén lett szembetűnővé Brassó városában. Már Dec. 4-ikén a' városnak minden részeiben tapasztaltatott. De ugyan azon napig 132 embernél több nem volt azon nyavalyában. Ezek közül 90 meghalt, 6 meggyógyult, a' többi még beteg. Melly számolás megmutatja, hogy azon betegségnek mérge nem volt igen nagy, minthogy olyan időkben a' szokott nyavalyákban is 6 hét alatt meghalhattak volna annyin oly nagy városban. — Az elragadás meggátlásában különösen nagy volt a' Brassói Magistratusnak szorgalmatossága. Fekete-halomban a' várostól napnyugot felé 3 órányira tartózkodott az Egészségre ügyelő Commissio, melly a' Fels. Gubernium Tanácsosán kívül *Leibinger* Obesterből, *Pataki* Fő Orvos Úrból... áll. Ezen Commissionak tellyes hatalma vagyon minden rendelés tételre. Kiváltképen jó őrizet vagyon a' Székely föld felől, melly által Háromszék most is tellyes bátorságban vagyon. Magyarós nevű helységbe csak ugyan oda szökött egy Oláh fiékö: de ő kivüle senki a' nyavalyában meg nem halt.»

138. lap 3. kikezdés: «Mai napon vettem Pécsről *Kelemennek* egy igen szép levelét.» *Kelemen József*, a kinek neve az *Erdélyi Múzeum* előre fizetői között mint püspöki altitoknoké fordul elő, 1790. márcz. 17-kén született Pádon (Tolna m.) s 1868. márcz. 5-kén halt meg Pécsen. Iskoláit Pécsen kezdte és Szombathelyen folytatta, majd a pesti központi papnevelő intézetbe küldetett s itt végezte a theológiát, azután püspöki altitkár lett, négy év mulva titkár; 1815-ben szászvári plebánossá választották, 1832-ben pedig pécsi kanonokká nevezte ki a király; itt élt azután haláláig részint mint a lyceum aligazgatója, részint mint tolnai esperes, éneklő kanonok s pécsi nagyprépost. Az 1843. 4-ki országgyűlésen mint a pécsi káptalan követe működött. Ő tűzött ki 100 arany

jutalmat Lucanus Pharsaliája fordítására; a jutalmat tudvalevőleg Baksay Sándor nyerte el. V. ö. Szinyei J. id. műve, V. köt. 1866. 1867. hasábjaival.

189. lap fölül 1. sor: «Az öreg Kováchich most itten vagyon *fiastól*» Kováchich Márton György fia *K. József Miklós* (1798—1878.), a ki mint történet-író és jogi író egyaránt kiváló munkásságot fejtett ki. Élete és művei sokkal ismertelhibek, hogysen egy rövid jegyzetbe összefoglalhatnók. L. Vasárnapi Ujság, 1878. évf. 49. sz.

2557. 150. lap 6. kikezdés: «Kikerested e a' M. Hírmondó» leveleiből, 1789. táján, *azon beszédet, melyet Báróczy Bárány Péternek tartá.*» Kuzinezy nem jól emlékezett Báróczy említel: beszédére, mert az a *Hadi és Más Nép. Történetek* (a Magyar Hírmondó előzménye) 1791. évf. IV. szakaszában a 89—95. lapokon jelent meg a következő bevezetéssel:

«Béte. Ha öröm a' valóságos hazafiúi érdem' megjutalmaztatását szemlélni, 's az efféle példára mind a' jutalmazható, mind a' jutalmazardó Hazafiaknak hathatos felbuzdításokat és emél fogva a' Haza virágzását előre képzelhetni: méltó öröme volt itt bizonyára egy kis Magyar Gyülekezetenek Jan. 22-dike estvéjén, úgymint a' mellyen részese 's tanúja leheté ama' nyertes tudós Hazánkfia Gr. Szétsényi Ó Exc. Titoknokja' *Bárány Péter* Úrnak 30 arany érdem-pénzzel lett meg Eszteltetésének. *Kerékes Úr* szállására seregett össze délutáni 5 órára az említett kis Gyülekezet, melly is a' Ns Magyar Testörző Sereguel szolgálattelévő Fő Strázsamester *Báróczy*, 's Hadnagy *Mos* és *Vattay*; Ájtatos Oskolabéli Atyák *Tl. Hanyai* 's *Kibling*; Dr. *Deczy*; Gr. *Szétsény* [I] Ó Exc. Titoknokja *Bárány*, Fija Nevelője *Tibolth* 's Udvari Dr. *Kis*; tanuló Ifjak *Szabó* és *Bara*; végre *Görög*, *Kerékes* és azoknak Segítője *Zlinsky* Urakból állott. — Meg köszönte *Görög* Úr mindeneknek előtte a' hivatalos Vendégeknak meg jelenéseket; elő adta annakutánna, hogy a' *Lelkekről* való Tudományra ez előtt 2 esztendővel tett 30 arany érdem-pénz 3 rendbeli munkáknak dolgozását 's felküldését eszközölte; mellyek között az elsőnek symboluma volt: *Arcum intensio frangit, animam vero remissio*. A' másodiknak: *Non tanta prurigine leguntur libri, quam scribuntur*. A' harmadiknak: *Lélek az, a' mi elevenit*. — Ki mutatta továbbá a' jelenlévő nyertes Tudóst; tudniillik: a' második Symbolum alatt lévő Munka Szerzőjét, 's hozzája köszönettel egyesített szíves kívánásait intézte; mellyet az egész Gyülekezetenek is *Éllyen* kiállása kövelett. — Minémű végzés lett a' más két Symbolum alatt lévő Munkákra nézve, meg fogjuk a' jövő alkalmalossággal írni. — Ezentúl *Báróczy* Fő Strázsamester Úrnak, ennek a' Magyar Literatura' édes Atyjának kezébe ajánlotta *Görög* Úr, egy, rész szerént arany, rész szerént arannyal elegyes zöld selyem fonalakkból kötött erszényben az érdempénzt, hogy azt a' nyertes Tudósnaak által adni méltóztatnék. El fogadván az említett nagy érdemű Úr ezen ajánlást, következendőképpen szállalt meg:

«*Drága jó Uraim!*

's rész szerént kedves *Baválaim!*

Bár melly kedvesek legyenek is énnézem mind azok a' foglalatosságok, mellyek Hazánknak hasznára tzeleznek; és bár melly mohossággal fogadjam a' leg kisselű alkalmalosságot is, mellyben Nemzetem' előmenetelére ha csak távul

való eszköz lehetek is: nem titkolhatom mindazonáltal feltalálhatatlanságomat azon költősségekben, melynek most helyyesítésére választattattam.

Nékem, kinck a' Végeztések még fjjatal esztendeimről fogva azt rendelték volt el, hogy fejedelmem' ódala mellett fegyverrel tenném testi hivatalomat, most egyszersmind az a' sorsom történik, hogy a' *Lélek Tudományáról* írtt tanultt Munkának jutalma én általam szolgáltatassék tudós Szerzőjének kezébe.

Nem ítélték meg azért, jelenlévő Drága Jó Uraim! ha *Márs'* Szolgája létemre, híjánoson teszem *Minerva'* Oltáránál köteleességemet.

Köszönöm azért, Kedves Barátaim, kik rugó tollai vóltatok illy hasznos végre lett öszve-jövetelünknek; mind magam, mind pedig Nemzetünk nevében köszönöm hanyatló Nyelvünk' élesztetésében mutatott fáradhatatlan szorgalmatosságokat. Köszönöm, hogy, el felejtkezvén magatok hasznáról, önnön költsége-tekkel sem sajnállyátok aztat előmozdítani. Köszönöm, hogy ditséretes példátokkal másokban is fel gyúlasztván a' nemes indúlatokat, közhaszonra birjátok a' természetnek vélek közlött adományait: de még többet is köszönhetek Tinéktek. A' Ti szorgalmatosságatok nélkül, sok kedves Atyánkfiainak, kiknek Hazánk boldogságáért vitézi erekből tsorgott nemes vérek, a' halálnak setét éjtszakája borította volna el érdemes neveket; Ti pedig ki ragadván az örökös feledékenységnek mélységéből, a' *Dítsósságnak Templomába* helyhezítettétek őket.

Hát Néked, kedves Barátunk, Szerzője ennek a' *Lélek Tudományának*, ha midőn meg tekintjük, hogy a' tanulttak éppen annyira haladják meg a' tudatlano-
kat, mint a' mennyiben az emberek felyebb valók az oktalan állatoknál: minémű köszönettel nem tartozunk elmédnek illy szép szüleménnyécéért, melyet *Magyarainkal* közleni kívántál! — Nem sajnállottad fáradtságodat, azt az egekből lopott tüzet; azt a' valóságos Isteni szikrát, mellyel valaha *Prometheus* a' lelketlen emberekkel meg elevenítette, közöltünk is fel gyúlasztani. Igyekezéél közelebből is meg esmeretelni velünk a' Léleknek tehetségéit, melly ha testi salakjából, mellyel hé burkoltatott, valamenyire ki fejlődhetik, olly isteni, olly megfoghatatlan, 's tsudára méltó erejét tapasztaltatlyu a' halandókkal.

Fogadd el azért ezen tsékély kis adományotskát, nem mint fáradtságodnak jutalmát; mert azt egyedül tsak kőző Unokáinknak háládatos szíveitől reményl-
heli vala érdemes árnyékod; nem mint méltó jutalmat, mondom, hanem tsak mint az érdemnek oltárához hé nyújtott áldozatot, úgy fogadjad; 's fogadd el véle együtt kebelünkben élő barátságos szeretetünket is, mellyel ölelünk, és a' mellynek creje mellett kérünk, hogy kövessed tovább is elkezdett szép és hasznos írásaiddal mind Hazánkat gazdagítani, mind pedig Lakosait jobban is világosítani.

Fogadjátok el egyszersmind, Hazánknak érdemes Polgárai, Ti, kik anyai nyelvünknek elő-mozdításában adakozó jóteleménnyécetekkel ugyan azon Országnak boldogulására fordítyátok tehetségiteknek egy részét, a' mellyből aztat veltétek; fogadjátok el általam a' Hazának háládatos köszönetét. Maradékaikat fogják valaha átklani érette tszűleletre méltó hamvatakat; akkor tudniillik, midőn utánnunk következőnk a' leg miveltébb Nemzetekkel is verset futván, a' Világ előtt tszűleletbe fogják hozni virágzó Hazánkat, Lakosaival együtt.

Fogadjátok el, végtére, Ti is, mindöntelű ki terjedett tszirázó líjak, kik elméteknek zsongéjét Lak-földeteknek hasznára fordítyátok, illy nemes indúlatokért heves köszönetemet. Igyekezettek továbbra is így el kezdett érdemes foglatatosságokat követni: és a' halhatatlanság' ösvényén való eregelésetek között

gyöngyöket hintvén magatok után, tegyélek a' következendő Nyom előtt kedvessé emlékezeteteket. Vajha el hervadott, és már csak nem asszani kezdett idő korom engedné, hogy ezen ditsősséges vándorlástokban magam is uti-lársatok lehétnék!>

Erre következik azután Bárány Péter felelete a 92—95. lapokon.

U. o.; «Hát a' Bessenyei Társaságából kiírtad e a' Báróczy' kevés sorokból álló versét?» — kérdi Kazinczy. Az említett vers *A' Bessenyei György Társasága* (Béts, 1777) 67—68. lapjain olvasható; közlöm itt a vers alatt levő *-os jegyzettel együtt:

Barátaimhoz *

Barátim! ha egyszer az én óráim el-jön,
És már nintsen messze; maga Phyllis önnön
Okát meg-mondhattya: Ó! ne' temessétek
Torony alá lestem szerzetes por közzé,
Vagy pedig Hertzgegek pompás vedre mellé.

Távol nyughatatlan roppant városoktól,
Egy szüntelen kies 's tölgy fák árnyékától
Setét völgybe messze hamvam el-vigyétek,
És leg-aláb' néki érni engedjétek
Azt, a' mint [!] én szívem soha nem érhetett,
Ugy is ő sokáig sírban itt nem lehet.
A' por ezer féle formába változik,
Enyim talám majd egy rósába bújdosik,
Melyben midőn ötet Phyllis meg-tsókollya,
Szívét szomoróság titkoson el-follya.
Mig egy nagy úr, ki csak erőszakot mivelt,
'S magának koporsót még élleiben emelt,
Értzben, márványkőben, várja rothadását
És száz esztendőre rendell sorvadását,
'S akkor-is udvarál méruggel el-lölli.

* Báróczi Sándor, ki Kasszándrával, az erkülesi Mesék és Leveleknek nyelvünkbe való ki-adásával magyarságát halhatatlanná tette, itt barátihoz versben szól, Nem igazollja, hogy a' Nagyok testeket értzbe, világos kővel ki-rakott vermekbe temetik, 's azért szállítja meg barátit, hogy ha lelke testétől el-válván, örökké valóságra mégyen, tetemeit egy árnyékos, kies völgybe, valamely híves tölgy fa árnyékába temessék, had' változzanak hamvai ott virágokká, hol a' Zéfirussal tsendegen lebegtetve tsókoltatassanak.

2558. 153. lap alúl 9. sor: «Alles ist in Jubel, und wahrlich mit allem Recht: das Glück hat unsere Waffen gekrönt.» Kazinczy a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 36. (nov. 5-ki) számában olvasta először a lipcsei csatáról (okt. 16--20.) szóló hírt, a' melyben Európa «a' Német Nemzetel az idegen

! Az eredetiben is így, kihagyással itt is, mint a vers végén.

járomtól megszabadíttatni hallotta.» «Ezen köz öröm — olvassuk a tudósításban — minthogy Seregeinknek fő része volt a győzedelemben, Budán is nagy fényességgel ünnepeltetett meg Oct. 31-ik napján, midőn Ő Ts. Kir. Fő Hge az Ország Nádora nagy pompával megjelenvén, minden Dicasteriumok és Uraságok ugyan ott jelen lévén, az Udvari Vártemplomban Te Deum tartatott. Ez alatt a Városi Lovag, és Gyalog Polgárság tisztelkedett, a Puskák durrogtak, és mind a Vár bástyáin, mind a Sz. Gellérd hegyén az ágyúk örömet dörgöttek.»

2561. 160. lap kikezdés: «A Brassai pestis 3 féle-képpen is jött bé, de főképpen a Contumacia megkerülésével bé lopott gyapotból származott.» Erre nézve közlöm a Magyar Kurir 1814. évf. 15. (febr. 22-iki) száma mellett megjelent Honnyi Levelek 12. számában olvasható részletes tudósításnak ide vonatkozó pontját. Miután a tudósító elmondja, hogy a pestist 3 ember huzozta be Oláhországból, t. i. egy cigány és egy türkösi lakos, így folytatja:

«A harmadik ember, a ki azon mételet Brassának Burghals nevű külső városába bévitte és nagyon ki is terjesztette, egy Teutschbier Jakab nevű kőmíves volt, a ki a Tömösi passusban munkán lévén, egy idegen embertől azon gyapottal tömött zsákokból, melyek Oláh Országból titkos úton módon a Türtsi passuson által vitettek, egynehányat oltsó árron veti, azokat lopva haza vitte, elrejtette, s aprédonként titkon eladogálta. A Brassai Magistratusnak hírül adatrán e dolog, azon szerentsélen embernek házat mindjárt bezáratta, és hogy azon gonosz mételet ott is megfolythassa, minden szükséges rendeléseket megtett, de mivel már akkor nagyon elhatalmazott, mivel a kőmívesnek gyermekei, rokonai és sok esmérői, kiváltképen pedig azok, a kik a kőmívesből a mételetyas gyapottal valamit vásároltak, annak dügleletes mérge: beszívják, a Magistratusnak és az Orvosok között kirendelt Commissionának minden erőlködéseik s jól intézett rendeléseik haszontalanok voltak.»

2562. 161. lap fölül 2. sor: «Csak Woineyt magát olvastam» . . . Woiney Konst. Fer. Cs. gr. (1755—1820) kiváló régiséggludós és utazó. Berzsenyi, úgy látszik, «Das natürliche Gesetz» (Berlin, 1794) című művére ezélez. Más művei: Voyage en Syrie et en Egypte pendant les années 1783—4, Paris, 1787; — Tableau du climat et du sol des Etats Unis d'Amérique, Paris, 1803. — Össze-gyűjtött műveit halála után adták ki Párisban, 1821.—6. Berzsenyi műve a költő életében nem jelent meg, nem is készült el teljesen soha; de Woineynek fentebb említett műve magyar fordításban is megjelent: A természet törvénye, vagy az erkölcsiség természeti gyökér szabályai. Honosítva gróf W. szerint németből Virág József által, Sopron, 1835; — Ugyane mű később ily ezímmel jelent meg: A természeti törvény, vagy az erkölcsistannak physikai elvei az ember világegyetem organisatiójára vonatkozólag. Fordította Maróthy Máttyás, Szeged, 1848.

U. o. alól 11. sor: «A mirapi Ujságban közlött gazdasági Journal valami jó Intézetet akar igérni.» Berzsenyi valószínűen a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 35. (okt. 30-iki) számához csatolt toldalékban olvasható hirdetésre ezélez, a mely a Felthe Ferencz szerkesztésében megjelenő Nemzeti Gazdáról tudósít, elmondván, hogy a lap hetenkint fog megjelenni s minden külső és belső Gazdaságot s ebbéli Kereskedést és Mesterséget magába foglal s Hetenként való Kiadását az egész Birodalomban a Tsászar, Fejedelmünk s Kegyelmes

Urunk nem csak megengedni, hanem hasznos iparkodásunkat kegyes Atyai vidámsággal is venni kegyelmesen méltóztatott.» V. ö. a 2593. számú levéllel s ennek jegyzetével.

2564. 165. lap 4. kikezdés: «*Becskivel* mikor voltál 's vagy e sokszor? Hát *Kállay* hol van? *Bölöni* férj e már?» . . . . Egy *Becsky Antal* nevű férfiú ekkor Szatmár megye főszolgabírája volt; valószínű, hogy Szemere is erre czéloz. L. Nagy I. id. műve I. köt. 266. l.

Kállay Ferencz a Kölcsey F. testi-lelki jó barátja, kivel állandóan levelezett (1790—1861), mint a M. Tud. Akadémia rendes tagja, széleskörű irodalmi működést fejtett ki; ez időben Bécsben volt, s Kölcsey, mint itt közlött levelei mutatják, nem sokára készült őt meglátogatni.

Bölöni Imre 1815-ben Közép-Szolnok vármegye aljegyzője volt. Vajjon erre czéloz-e Szemere, nem tudom. L. Nagy I. id. műve, II. köt. 227. l.

U. o. alúl 12. sor: «Szerencsen Tokaj mellett be fog térni a Plebánushoz, kit *Kassainak* hívnak.» Kassai József 1767. márcz. 15-kén született Bodrog-Kisfaludon (Zemplén m.) s 1842. márcz. 15-én Pécsen halt meg. Tanulását Tokajban kezdte s Kassán folytatta, egyik tanára Baróti Szabó Dávid volt; az egri papnevelő intézetbe lépett s onnan a központi papnevelő-intézetbe helyezte át püspöke, Esterházy Károly gr., s már itt kezdte nyelvtudományi munkásságát. Előbb Tarcalon mint káplán, 1794-től pedig 1824-ig Szerencsen mint plebánus működött. A M. Tud. Akadémia 1832-ben vette fel tagjai közé. Önálló művei: 1. Magyar nyelv-tanító könyv; Sárospatak, 1817; — 2. Származtató s gyökerésző magyar-diák szókönyv, a mely a magyar szokat gyökeröknél fogva nyelvtanilag s itéletesen adja elő; Pest, 1833—36. Több műve kéziratban maradt fenn. L. Szinyeyi J. id. műve, V. köt. 1143—1145. hasábjait. V. ö. a 2579. számú levéllel.

2565. A levél 3. sora: «Örvendek azon is, hogy a' rossz ember vagabundus lelkét szírod.» Kazinczy Virág Benedeknek a *Magyar Századok* című munkájára czéloz, a melyben Zsigmond király ellen hazafiúi tüzrel ír.

2567. 168. lap alúl 6. sor: «Vetted e Szemerétől a Pataki Iskola történeteit nyomtatásban?» Kazinczy a következő című művet érti: »A' sárospataki reform. kollégiomnak rövid históriája, fő-pátronusainak, kúratorainak, professzorainak és a közelébbi időbeli séniorainak laistromával egygyütt«, írta *Szombathy János*; Sárospatak, 1809.

2568. A 170. lapon Klopstock *Messziásáról* ír. Az eposz fordításával soha sem készült el teljesen Kazinczy, bár arra már fogsága előtt előre fizetést hirdelt. A fordításnak többféle töredékét őrizi kéziratban a M. Tud. Akad. könyvtára: 1. *A' Messziás*. Húsz énekben (próza); a 3-dik énekkel megszakad 1—105 l. (M. Irod. 4r. 75. szám alatt.) — 2. *A' Messziás XV. énekének töredéke*. 1803. 17 levél (307—352. l.) s hozzá magyarázatok, 6 levél (Vegyesek, 4r. 3. szám alatt.) — 3. *A' Messziás*. Ér-Semlyén 9. febr. 1803. Első ének és XIV. ének, 46 lap. (Vegyesek, 4r. 71. szám alatt.) — 4. *Kazinczy' Ferencz Munkái*. Tizedik kötet. Pesten. *Klopstock' Messziása*. Három kötetben. 3—43, 106—108, 111—120. l. (U. o.) — 5. *A' Messziás*. Klopstock után. 1793 (próza) 1—174 lap. (M. Irod.

lvrét, 3. szám alatt.) — 6. *A Messzió Jambusokban*. «Dolgoztam, a' mi itt áll. 1792. Nem érdemi a' kiadást, s ugyan-czért meg sem igazítottam.» 11 levél (583 sor; u. o.).

2569. 172. lap alúl 2. sor: «Ezokkal *muakádat* igen jó lesz nyomtatni.» Nem tudom, Kazinczy melyik művére czéloz P. Thewrewk Józsefnek; ekkoriban ugyanis P. Thewrewk J-nak önállóan még egy műve sem jelent meg; legközelebb. 1825-ben jelent meg első műve: «Három értekezés Hunyady Székely János magyarországi kormányzó... törvényes ágyból lett születésének bebizonyítására;» de ebben egy pár olyan értekezést közöl, a mely néhány évvel később keletkezett.

173. lap alúl 2. sor: «Ha olvastad volna Pethe Ferencz Urnak kifakadását ellenem a Nemzeti Gazda XLIII. száma alatt»... Nem tudom Pethe Ferencznek milyen kifakadására czéloz Kazinczy, mert a' *Nemzeti Gazdának* csak 1814. évfolyamát lááltam meg könyvtárainkban; s ez az évfolyam elsőnek van jelezve, a miből az következik, hogy Kazinczynak a levele későbbi keletű, talán június 5-dikén írta. A *Nemzeti Gazda* 1814. évfolyamában is van egy «kifakadás» Kazinczy ellen, l. a 2669. számú levél jegyzetében. Kazinczy mindig tiltakozott az ellen, hogy őt ellenségei Pethe Ferenczcel egy gyékényen árútatják, pedig voltak, a kik őt is szerencsés szóalkotónak hirdették. Így nem érdektelen a Magyar Kurir 1813. évf. 18. (aug. 31-iki) száma melletti Horvay Levelek 10. számába írt bírálat néhány sorát erre vonatkozólag olvasnunk, a mely Pethe Ferencz *Mathesis* című művéről szól. A bíráló a löbbi között ezeket írja: «Pethe Urnak a' magyar stylusa tiszta, világos, könnyű és igen beható. Ha a' technicus terminusoknak igen szerencsés és természetes magyar kifejezései az ember ítélet-tételén erőt nem tudnának venni, azt mondaná a' Rec., hogy az Auct. egy kevésbé mód nélkül bátor az új magyar Terminusok formálásában. De ha meggondolja az ilyeneket: *Annai mint* (aequale), *Darabszám* (fractió), *Dombos* (convexum), *Együttlható* (coefficientens), *Hasonfajta* (homogeneous), *Elnélkedő* (theoreticum), *Elmeszható* (elme és ész-futó, absurdum), *fejtegetemény* (analysis)... *Hányados* (quotiens);... s löbb számításokat, melyeket az Első Darab utollyán igen szép guszussal rakott laistromba: úgy, mondom, kéntelen az ember helyben hagyni az olyanokat is mint már *Kotzka* (cubus), *Kotzkoalap* (quadratum).»

174. lap elkezdés: «A *Mondolat* íróját jó lesz tudnod.» E levélben tesz Kazinczy először említést a hírhedt pamphlettről. V. ö. a 2571. 2572. 2657. számú levéllei s ezeknek jegyzetével.

Ugyancsak itt említi először *Fábián Józsefet*, Somogyi Geócon sógorát is, a ki valószínűleg részes volt a *Mondolat* szerkesztésében és kiadásában. *Fábián József* 1762. febr. 19-kén Alsó-Örsön (Veszprém m.) született s 1825. jan. 29-kén halt meg Tót-Vázsonyban. Mint debreczeni tanuló végezte a theológiát is, egyszersmind az alsóbb osztályokban tanított és annyi pénzcsekkét takarított, hogy a genfi és berni egyetemeket is fölkereshette s ott két évet töltött. Midőn 1793-ban visszatért hazánkba, egy ideig a nagyszokoli egyházközség papja volt; de nem sokára a vörösberényi gvülekezet választotta lelkészévé s innen került Tót-vázsonyba. A természetudományok iránt különös hajlama volt, ámbár inkább fordított, mint önállóan dolgozott. «Nem elégedett meg a természetnek könyvekből való tanulmányozásával, hanem a vörösberényi lelkései lakban egy egész kis természetlani szertárt rendezett be; itt kisebb-nagyobb földtekéken s egyszerűbb

természettani és vegytani készülékeken, a laterna magica és Cartesius ördögén kívül volt még egy villamgép is, mely akkoriban hazánkban a ritka dolgok közé tartozott.» Több művét I. Szinyei J. id. műve, III. köt. 25—26. hasábjain.

2571. Első sor: «Egy Pataki Togátus ma adá kezembe *Eckhartshausen*del.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 5. (júl. 17-iki) számának toldaléka hirdeti Eckartshausen imádságos könyve fordításának megjelenését.

U. o. fölül 8. sor: «A' tegnapi posta hozá-meg nekem egy szépézésű, egészen ismeretlen ember' levelében a' *Mondolatot*.» Erre vonatkozólag Kazinczy czecket írja *Glottomachusai* 191. lapján: «A könyvet postán vettem Szent-Mártoni Radó Sándor Somogy vármegyei táblabíró úrnak levelében jan. 7d. 1814. — vagy inkább csak borítékjában, mert a levél a könyv tiszta papirosaira van írva . . . Nem voltam én annyira isten nélkül, hogy fel ne tettem volna, hogy a könyv pajkosságból is, malitiából is közöltethetett velem. — Fájt a gazság; hiszen az fájt volna nekem, ha Somogyi Gedeon és azok, a kik azt czelet együtt dolgozták s dolgoztatták, ilyet barátom ellen tettek volna is: de mindig jó ír az a sebre, midőn a bántó magát úgy viseli mint bolond, s Sokratesz azt kérdé, hogy haraghatunk-e a jászol marhájára, ha bennünket megrúgott.»

U. o. alúl 10. sor: «Ez a' procax fattyúcska neki áll a' maga Lexiconában az *öklelő Hajdúnak* 's olvassd mit mond róla.» A *Mondolat* 83. lapján erre vonatkozólag ezt olvassuk: «Öklelő Hajdu. Szegény BUFFON, 's BLUMENBACH! tí még ezt a' Szarvasmarhák közzül kifelejtették halhatatlan Munkáitokban!»

U. o. alúl 3. sor: «Hát az a' *Brekeke* hátul!» A *Mondolat* legutolsó lapján: «BREKEKE! BREKEKE!! BREKEKE!!!

KLOAX! — TUÚ!»

U. o. alúl 2. sor: «Neveti lap 44. a' *ha* elszórását 's az *az* elmaradását.» Czélzás Somogyi G. következő soraira: «Nevezzelek-e' Titeket? ti kevesek! — Szép környe Tokájnak, mártsd pollyád' szebb örömebe azon Képzelmész' Lelkét, kinek Morálja megengedi: hogy Irófársát

... Csípd, döfd, rúgd, valahol kapod a' gaz latrot; az ilyet (*ő mondja*) :
... Ütni, tsigázni, 's agyonverni nevetve szabad.

... A' Szittyia Tünöngyének minden Alagyái, Lantolagjai, Danái, 's Mezengyei közt — a' ki a' kegyetlenül szépet nem tompa érzeni — leginkább e' Stantzáját irigvelheti:

A' padon a' matska ment HA végig,

A' sutun ha czinlzogott — egerke 's a' t.»

176. lap fölül 8. sor: «Olly formán nézem a' könyvformában kiadott pasquillt mint a' Dietai Követ nézi, midőn ötlet holmi vad ficzkó a' maga sületlen versében öszvegázolja.» Czélzás *Isaak Sámuelre*, Szatmár megye alispánjára s országgyűlési követére, a ki a Kazinczy-család osztályában mint «arbiter» működött (X. k. 2357. számú lev.) s Kazinczy F.-nek jó barátja volt. (X. k. 2449. számú lev.) V. ö. a köv. levéllel.

2572. A levél kezdete: «Harmadnapja, hogy egy széplelkű ember Recepisse mellett küldé-meg nekem . . . a' *Mondolatot*, s megírta, hogy azt Somogyi Gedeon . . . csinálta.» Az előbbi levélben megmondja Kazinczy, hogy a kisérő levél a mű tiszta lapjára volt írva; ide iktatom azt:

«20. Xbris 1813.

Tekintetes Tábla Bíró Uram!

Egyedül kiadott hasznos írásából vagyon szerencsém a Tek. Urat tisztelni. Mely tiszteletem engemet arra bírta, hogy egy alávaló Papsia, Somogyi Gédeon volt Pápai mendicans és most Weszprém vármegyei magát képzelődéseiben filogtató s hajszázhasogató Eskütt által, ki Tótvásonyban lakik, egyenessen a Tek. Úr rágalmozására készített munkát a Tek. Úrnak kezébe szolgáltatassam. Szíves indúlatomnak azt a jutalmát várni bátorkodom, hogy a megtzáfoló írását a Tek. Úrnak olvashassam. — A rajzolat a Tek. Úrnak Tzímerének és nagy Tálentomának megszenyvesétését nyomja ki, — az ajánló szók «Zafir Czenczinek» becses nevé homályban fejezik ki.

Uri Grátziájában a midőn magamat ajánlonám, Pesten, Fejérváron és Lepsényen által, [válaszát] ezen haszontalan könyv vétele eránt kikérem Balhásra és vagvok a Tek. Úrnak alázatos szolgálja

Szentmártonyi Radó Sándor
T. Somogyvárm. Tábla Bírója.»

L. Kanyaró Ferencz «Egy érdekes adat a Mondolatpörhöz» című közleményét (Erdélyi Múzeum, 1892. évf., 563. l.); v. ö. a Régi Magyar Könyvtár (szork. Heinrich Gusztáv), X. köt. 9. lapjával.

177. lap 2. kikezdés: «Mégköszöném barátságát a' Mondolat' Megküldőjének.» Kazinczy F. arra a levelére czéloz, a melyet *Glottomachusai* 193—195. lapjain közöl Toldy; eredetijét nem ismervén, a kiadás után ide iktatom, a mint következik:

«Somogy vármegyei táblabíró Szent-Mártoni Radó Sándor Úrhoz.

Széphalom, január 7d. 1814.

Most vala örömmöm venni a Tekintetes Úr levelét és ajándékát, csalhatatlan jelét széplelkűségének s megbecsülhetetlen jóságának. Fogadja el érettek a Tek. Úr a legszívesebb köszönetet. — A *Mondolat* előttem egészen újság volt, valamint becsületes neve csinálójának. Nem mondhatnám, hogy a benne talált marhaságokon nagy gyönyörűségemet találtam volna: de bizony nyugodalmamat meg nem zavarta; — olyformán vettem azt, mint utolsó diétánkon vehette a Szalmár vármegyei v.-ispány és követ Isaák Sámuel úr, kit minden tiszteletre méltó embernek ismer, midőn őtet valamely vad gyerkőcze a maga sületlen verseiben számárnak titulázta. — Egy szamarat festeni, s az azon illő felibe Péter vagy Pál nevét írni — ennek s amannak munkáiból *minden értelem és minden elérhető czélzás nélkül* kiszedegetni a szókat, s azokból egy Centót szóvni - - arra nem kell ész, arra valami egyéb kell mint ész.

Somogyi Gedeon (Weszprém vármegyei esküdt) ellensége az új szóknak s szóllásoknak. Én azt tartom, hogy új szókra s szóllásokra szükségünk vagyom, s a Dayka Gábor Életében előadtam okaimat, felhordván a mit Horátz és Cicero s Mitscherlich és Torrentius s a Debr. Grammatika mondanak. Egy írónk sincs a jobbak között a ki más értelemben legyen. Kisfaludy, a ki miatt Somogyi Gedeon harczol, szint úgy vétkes ebben mint Virág, Kis, Berzsenyi, és a kit Somogyi Gedeon bizonyosan feljebb fog a most megnevezett háromnál becsülni

— Csokonáink. Miért hánt tehát csak engemet és Berzsenyit? Oh, az én előttem nem titok! Hinc uni mullos Marios inesse.

Berzsenyinek *ökölő hujdúja* lap 83. a vakmerő gyermeket arra ragadja, hogy Buffonhoz és Blumenbachhoz tegyen felkiáltást. — Ti (ógymond) még ezt a szarvasmarhák közül kifejejtették. — Somogyi Gedeon azt hiszi, hogy *ökölni* nem teszen egyebet mint *türkölni*. Berzsenyi tudja, hogy *ökölni* annyit tesz az eredeti értelemben mint *ököllet* (karral, kézzel, marokkal) *dolgozni, bántani*.

Engem lap 44. arra tanít, hogy a *ha* particulát máshova kellett volna tennem, s az az articulust nem kellett volna elbagynom az *egérke* előtt. — S feltegyek-e én az oly emberrel, a ki meg nem sejdíti, hogy az miért van épen úgy léve?

S az a *Brekeke* leghátul!

Somogyi Gedeon sokat nem tud; nem csak azt is, hogy *szeszen játszaní a devajkókat felette komoly munka*.

A Tek. Úr jósága hálálól kívánhatta látnom, hogy ezeket elmondjam. Somogyi Gedeonhoz én magamat tenni nem fogom.

Engedje meg a Tek. Úr, hogy ezután úgy tekinthessem mint barátomat. Maradok hív tisztelettel.

K. F.

2573. 178. lap 2. kikezdés: «Das durch Sie angeführte Zeitungsblatt, und die Rede des Regnaud [de] St. Jean d'Angely las auch mit Interesse». Regnaud de St. Jean d'Angely beszédét mind a Hazai és Külf. Tudóstások, mind a Magyar Kurir közli; amaz az 1813. évf. 51. (dec. 25-iki), emez az 1813. évf. 50. (dec. 21-iki) számában. Hihető, hogy Kuzinezy a Magyar Kurir közlésére czéloz, mert az teljesebb mint a másik. A szóban levő beszédet a híres francia államférfiú a nov. 12-iki gyűlésen mondá; nevezetesebb pontjai itt következnek:

«Uraim, Senátorok! Még emlékeztek arra a' nevezetes ülésre, melyben a' Császárné mint Régens, mint Feleség, mint Anya, mint Frantzia-asszony, a' maga felséges kötelességeit teljesítvén, a' Frantzia birodalom' szükségeit előterjesztte leírta. Az az érzékenység, melyet ő ezen kőfalak között felgerjesztett, sebességgel kiterjedett a' birodalom szélső hatáira és még ma is eleven minden szívekben. Érzette minden Frantzia, hogy Európának mostani állapotjában a' nemzet a' maga rangjának és méltóságának megtarthatását, hátsorságban való maradhatását 's birtokainak megőltalmazhatóságokat csak úgy remélhetné, ha a' győzedelmeskedésen épen oly iparkodással rajta lenne, mint a' milyen iparkodással ötet elnyomni törekedtek, 's armádáinak erejüket és segedelem' kútfejeit az ellene összeszövetkezett Statusoknak erejeknél és segedelemkútfejeknél szélesebben kiterjesztené. De Uraim! ebben az időben még nem pártolt vala el nálunk *Bavaria* és átsóségére szolgált a' frantzia törvényességnek (egyenességnek), hogy ezt (még ekkor) hinni sem akarta. Még eákor nem tudtátok, hogy a' Szakszóniai seregek, éppen a' verekedés-közben a' mi armádánkban a' maguk hadi rendjüket oda hagyván, miként mentek által ellenségeink' hadi rendjeknek éppen azon pontjaira, melyeket ezek már előre készen tartottak az ő számokra; 's a' mi tulajdon fegyveres házáinkból való ágyúk és munitziók miként fordítottak tulajdon Batalionjaink ellen, 's miként veretettek ezek a' földre azok által, a' kiknek őket védelmezni kellett volna. —

«Ezen történetek, melyeknek csak az Ásiai régi Barbarus Királyoknak históriáikban lehet példájokat találni, és a' melyekre nézve a' pallérozott Európának a' maga Kabinetumaiért megpirítani 's népeiért keseregni még eddig nem kellett, olyan következtetéseket vontak magok után, a' melyek csak kevés hetek előtt eszettekbe sem juthattak. Azonközben Uraim, . . . annak a *Lipsia* mellett lévő hídnak előre nem látott 's szánakozásra méltó története még nagyobbá tette az ellenségnek nyereségeit, a' ki még egyszer oly szerentséssé leve, hogy verekedés nélkül triumphusra, veszedelem nélkül győzdelmi jelekre 's ditsősség nélkül haszonra tchessen szert . . .

«Itéljetez, Uraim! itéljen maga a' Frantzia Birodalom, abból a' mit a' mi ellenségeink Dresdában még a' mi együtt lévő, fenyegetődző és győzdelmes seregeinknek szemek előtt tselekedni mérészlettek. Ez a' Congressus, melly a' világ' reménsége vala, mellyet a' Császár óhajtott, és előmozdított; a' melly, mint az 1648-dik esztendőben a' *Westphaliai*, csak egyedül helyheztehette volna az Európai hatalmasságoknak javokat egyenlő mértékre, a' Frantzia Kabinetomnak minden állandó esdcklései mellett is vissza vetetett . . .

«A' mi kedves Frantzia birodalmunknak nemes fiait, ditsősséges hazánknak nemes indulatú oltalmazói! kik a' Rénus vize és a' Pyreneumi hegyek felé az Anglusok, Oroszok és Szövetségesek előtt az útakat elzártátok, nem fogtok segedelem nélkül hagyattatni ezen szent és ditsősséges tusakodásban, melyre magatokat szenteltétek; nem soká erős és bátor emberekből álló számos batalionok fognak segítségetekre menni, hogy a' győzdelmet ismét magokévé tegyék és a' Frantzia földet megszabadítsák. A' Császár, Uraim, ilyenképpen a' nemzetnek egész erejétől, egész hatalmától körülvéttetvén és olly mértékletes lévén, mint akkor volt, mikor Austriának Leobennél és Campoformionál a' békességet oly reménséggel vissza adta, hogy azt majd Rastadtnál egész Európának is visszaadhatja, 's oly nemes szívű lévén, mint akkor volt, mikor trónusokat állított-fel, 's azoknak önnön foglalásait birtokul adta: így fogja a' békességet megkészfithetni 's annak feltételeit igazságosan megfontolhatni 's betűlettel aláírhatni.»

A beszéd további részében háromszázezer recruta kiállítását sürgette a szónok.

2574. 181. lap fölül 12. sor: «*Gyarmathy* . . . Schröcknek Vil. közönséges históriáját, a' mint mondja, lefordítja.» A miről itt Döbrentei Kazinczyt tudósítja, csak terv maradt: Gyarmathi Sámuel soha sem fordította le Schröck világtörténelmét; nyelvtudományi munkássága, úgy látszik, egészen lefoglalta szabad idejét. Döbrentei Schröckh János Mátyás (1733—1808.) következő művére czéloz: *Allgemeine Weltgeschichte für Kinder*, 4 köt., Lipcse, 1779--84.

181. lap alul 17. sor: «Együtt menénk a' M. Theátruumba, melly most Mélt. Horváth Dániel igazgatása alatt foly.» Petrichevich Horváth Dániel cs. és kir. főstrázsamester 1811-től kezdve 1827-ig egyik fő pártfogója volt az erdélyi színészelnek; 1814-ben több főrangú férfúval együtt ő is 1000 forintos alapítványt tett a kolozsvári színház páholyára. Midőn a kolozsvári állandó színház 1821 márczius 11-ikén megnyilt, az ő szava hangzott először a színpadról; az ő fordításában játszották ekkor Körner *Zrinyijét*. 1824—26-ig a színház egyik főigazgatója volt. Bayer József Déryné szavaira hivatkozva, ezeket írja róla: «Horváth D. igen művelt és a színház dolgaiban igen avatott ember volt, őt

választották meg mint a dologhoz legjobban értőt teljhatalmú intendánsnak kinek kezében pontosították össze a szerződési és elbocsátási összes ügyek.» Meghalt 1842 január 25-ikén, Nagy-Szebenben. L. Bayer J. id. műve, I. köt. 514., 517., 531—534; II. köt. 215. lapjait; v. ö. Szinyei J. id. műve, IV. köt., 1159—1161. hasábjával, és Ferenczi Zoltán: A kolozsvári színészet és színház története (1897) I. kötetével.

182. lap alúl 7. sor: «Mellyik darabjait fordította a Tek. Ur Herdernek? Kazinczy Herdernek csak a paramythionjait (Bécs, 1793; munkái, I. köt.) és *A repülő szekér* című művét (munkái, IX. köt.) fordította; kéziratban tudtommal semmi sem maradt.

184. lap alúl 11. sor: *Barcsay László*, a kiról Döbrentei azt írja, hogy talán 1811-ben halt meg, cs. és kir. kamarás és Hunyad vármegye főbírája volt; 1810 szept. 5-ikén halt meg piskii jószágán, 38 éves korában. Több színművet fordított németből: 1. *Fayel*, szomorújáték 5 felv. (Kolozsvár, 1793. Erd. Ját. Gyűjt.); — 2. *A gyermeki szeretetnek ereje*, érz. ját. Schröder után (u. o.); — 3. *A jártos költés bölgyény* (u. o.); — 4. *A tolvajok*, Schiller után (u. o.); — 5. *Az óra járásához alkalmaztatott ember*, avagy a rendtartó házi gazda, vigj. 2. felv. Híppel után szabadon (u. o.). V. ö. Heinrich Guszlávnak «Fayel» című cikkével: *Egyet. Philolog. Közöny*, XIV. köt. 1890. 319—322. l.

2576. Ámbár ezt a levelet az 1846-iki lipcsei kiadás után mostani helyére soroztam, mint tartalma mutatja, bizonyosan későbbi időből való, nyilván jún. 13-ikáról.

2579. 189. lap fölül 11. sor: «Végzetlenül magasztalta (t. i. Rozgonyi József) Palóczinak a' Ragályi József halálára írt verseit.» *Palócz László* verse ily czimmel jelent meg: «Gyász-versek, mellyeket néhai Tek. Nemz. és Vitézlett Csász. Kir. Tanácsos, és Tek. N. Borsod vármegyének Ord. Vice-Ispánnya Kis-Csoltói *Ragályi József* Úr Szomorú Hamvai felett zokogott *P. L.*». Mivel Kazinczy több levelében hivatkozik e versre, idézem annak első részét:

Sir-Halom! — Halál-Koporsó! — Szent örökkévalóság! —
Élet Bajai! — Keservek! Komor Változandóság!! —
Áh! e Sir-Domb zöld hantjain gondolkozván rólatok,
Könnyezve amaz érzékeny *Kleisztal* így sohajgatok:
«Jaj nékem, hogy születtettem»: mert élotem' fáklyája
Végre-is tsak a' Halálnak lesz' szomorú prédája —
Foly az Élet — int a' Halál — nem sokára szemeim
Alusznak egy hosszú álmat — meg-rothadt telenceim
A' Sir' sárga agyagjával majd össze-elegyednek,
'S ott léznek, míg egy hatalmas Szóra fei nem ébrednek. —
Most a' Természet az Éjjel' fátyolával be fedve
Szunnyadoz a' tsendes Álom ölében szenderedve:
Jertek! velem Ti érzékeny szívűek Barátjai!
Im' intnek a' felhők közzül ki bútt Hóld' sугárai:
'S ott hol a' Sírból gőzölgött nyögédselő Szelletnek
Fúvásitól a' hús Tziprus Levelei reszketnek;

Vessük szemünk a' Temető-Kert-gyászos fej-fáira ;
 Ülünk le a' kő koporsók már mohos ormóira — —
 Rémitő Helly! szent Borzadás futja végig ereim',
 Az itt heverő tsontokat ha nézgülök szemeim ;
 Füleml mély tsendességet hall — irtózik a' Semmitől
 Szemem — 's a' megrezzent Elmé' üres képzeletitől:
 Itt e' Lélek' érzései rémülve meg állanak,
 Midőn az Éj-féli óra' zengési hallatszanak.
 El aludt Ember Társaim! egy Könny tseppet görgetek
 Sirotokra; 's mélylékekre [!] virágsákat ültetek:
 Le szállok néma'Házatok' porhanyós kebelébe,
 'S keresem a' Böltsességet a' maga kút fejébe. —
 Ah! be sokan nyugszanak itt, kiket olly szív élesztett,
 Hogy bátor hirdetésekre egy Lantot sem ébresztett
 Az alaton Kétszinűség — kik bár nem gázoltanak
 A' Hólt Testeken — 's magokkal pusztítást nem hordtanak;
 S kiknek bár az Hazafi Szent Vértől be fetskendezett
 Thronusra fel hágni kedvek míg éltek, nem érkezett;
 De azért sokan Királyi Páczát érdemlettenek,
 Hogy szalmás kunyhóban 's szegény Anyáktól születtenek.
 Úgy van: — az Oceantól sok Gyöngy van 'el borittatva.
 Sok Liliom születik, hogy virítson nem láttatva;
 Sok Nárczis a' vad Ligetnek tékozolja szépségét,
 A' Rósa önnön magában leli gyönyörűségét. — —
 Hogy az Élet tsak egy Játék: a' ki ez Igazságot
 Mondta leg először, a' jól esmerte a' Világot:
 Nézd! itt a' Sors a' Nérokat a' szelid Titusokkal
 Együve fektette' Crésust a' szegény Irusokkal:
 Nem hat be a' Hir' Név' szava itt a' tsendes Hamvakhöz,
 'S nem küldhet itt Lehelletet a' meg-senyvedt Hóltfakhoz,
 A' Titian festésivel ékes Veder — 's az Halál
 Füleit nem tsiklándozza; kegyelemre nem talál
 A tsapodár Hízkeledés — sőt még a' Szent Érdemnek
 Virági is gyümölsöt tsak a' Halálnak teremnek.
 Te Kevély! ki meg útáltad a' Földnek' Szegényeit,
 'S emlegeted Familiád' 'Héroit' és 'Őseit,
 Jer! vedd fel ezt a' koponyát, mély már földé kezd válni,
 Úgy-e hogy most lehetetlen azt neked el találni,
 Valyon ezen vak-szemeket Borostyán-Ág fedte-e?
 Vagy egy el rongyollott Koldús Sapka kerítette-e?
 Ezen Homlok alatt valyon a' Világ' meg vétele
 Forgott-e? vagy Philosophus Systemákkal volt tele?
 Vagy talán gonosz szándékok szédelegtek alatta,
 S meg lehet hogy sok ártatlan szem vereslett miatta?
 Valyon ezen szenvedt Szemek a' Barátság Könnyeit
 Esmerték-e? vagy vadászták az Aszszonyok szíveit?

Ezen el sáppadott orcák valyon viritották-e
 Az Egésség 's Ártatlanság színét sугárlották-e?
 Vagy ez ingerlő Szépségek a' Vének rút szelétől
 Idő előtt el hervadtak a' Gonoszság tüzetől?
 Ládd! e' néma Predikátor rebeg olly Igasságot,
 Melly veled meg utáltatni tanítja a' Világot. —

189. lap fölül 13. sor: «Oda jöttek Prof. Vályi Nagy és *Cseresnyés*.» Szemere Pál Felsőöri *Cseresnyés Sámuel*t érti, a ki 1785-ben Encsencs községben (Szabolcs m.) született s 1855 aug. 11-ikén halt meg Szatmárott. Kállói és sárospataki iskolázása után több előkelő családnál nevelősködött s már 1813-ban Sárospatakra hívták a főiskolához, a hol előbb a humaniorákat, később pedig a jogot tanította; 1817-ben a szatmári ref. gymnasium igazgatója lett s itt működött haláláig. Két halotti beszéde 1826-ban és 1836-ban jelent meg. L. Szinnyei J. id. műve, II. köt. 300. 301. hasábjait. — Ennek a fia, *Cs. Sándor*, a kiról Ungv. Tóth L. «Görög versei magyar tolmácsolattal» című műve XIV. lapján is emlékezik; midőn Rác Istvánnak hozzá intézett versét idézi, így folytatja:

«Hasonló e'hez Cseresnyés Sándornak, a Szerző hét esztendő s lelki barátjának elmés, 's nagyon kellemes Epigrammája, mellyel a' Görög Versírót a' maradéknak imígy ajánlja:

Mella redux nuper tuleras, Apis Hunnica, nobis,
 Graiorum e pratis parta labore tuo.
 lamque iterum flores, quos protulit Hunnia nectis,
 Vt discant alii, quas habeamus opes.
 I faustis anibus, nec vulgi probra veretor:
 Nos dilecta tibi pectora serta damus.»

U. o. 2. kikezdés: «Tolcsván ebédeltem 's háltam Albertnél», t. i. Szemere Albertnél, a Kazinczy egykori tanuló társánál.

U. o. 3. kikezdés: «Másnap... értem Szerencsre. Inasom a' *Plebanushoz* szálló levelet általvitte.» T. i. Kassai Józsefhez, v. ő. a 2564., 2599. számú levéllel s az előbbire vonatkozó jegyzettel.

190. lap kikezdés 3. sor: «Láttam Rájnisnak *Georgiconát*.» Rájnis József nevezett fordítása ekkoriban jelent meg. A Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 42. (máj. 25-iki) számában több más művel együtt erről is hosszasan ír a következőkben: «Európa köz ügyében fegyverre kelvén a' Nemzetek, Erdemes Olvasóink nagyobb részének kívánsága szerint azon voltunk, hogy a Hadi Történeteket mennél teljesebben előadjuk. Ezen okból kéntelenítettünk a' Literaturánk előmeneteleit csak ritkábban 's rövidebben említeni, mintsem azt a' dolog maga 's a' mi hajlandóságunk meg-kívánta volna. Most tehát a' Hazai Műsákhöz térünk.

J. Ama fáradhatatlan Bajnokunknak, 's nyelvünk virággzására olly sok-féleképpen munkálkodó jeles Irónknak, Fő Tiszt. *Baróti Szabó Dávid* Urnak remek munkája után, mellyben ő *Virgilius Eneisét és Eklogáit* hasonló Vitézi Versekkel nem csak tisztán, világosan, hanem hathatósan is elő adta, meg-jelent

Virgilius Georgiconja Rájnis József által szinte hatlábú verseken olly folyó, és olly lelkes fordításban, melly az eredeti munkával méltán vetekedhetik. A' verseken kívül, valamint az 1781-dik esztendőben kiadott Pásztori Verseken tselekedte, tudós Magyarázatokot foglalt munkájához, úgy, hogy ezekben az Olvasó a' földmivelésről, Fák neveléséről, Méh-tartásról, és az Állatok' tenyésztéséről igen hasznos tanúságokat vehet. Már tehát Virgilius' mind a' három fő Munkáival bír édes Nemzetünk, melly által Nyelvünknek erejét 's virágzó díszét megczáfolhatatlanul megbizonyíthatja. De a' köz háladatosság meg-kívánja, hogy megemlítsük, kiknek köszönje Nemzetünk ezen ritka nyereségét. Két Atyafiságos lelkek ezek Komárom és Esztergom Vármegyében. Amott a' Zsitvatoroknál Virthen Tek. Györkényi *Pyber Benedek* Ur Ns. Komárom Vármegye Törvényszékének Bírāja, Fő Tiszt. Szabó Dávid Urat, mint egykori Tanítóját, 15 esztendőktől fogva házánál barátságosan tartván, szíves kérései által arra bírta, hogy öreg napjaiban tsaknem ifjú erőt is meghaladó munkához fogjon, 's állhatatos bátorsággal három esztendő alatt elvégezze. A' ki biztató is volt, az elkészült munkának kiadására meg-kívántató költséget is hazafiúi nagy lelkűséggel megadni édes áldozatnak tartotta. — Esztergom V. hasonló díszszel tündöklök. Itt Tek. Pókateleki *Kondó József Benedek* Kir. Udvarnok 's az Érsekség Uradalmainak Regense, Tiszt. *Rájnis József* Ur Pásztori Dalainak érdemeit méltóképpen tudván betsülni, hogy Hazai Literatúránkat ő általa meggazdagíthassa: már ez előtt tizen-négy esztendővel kész volt ezen jeles Írótnak önként ajánlott 400 forint segedelemmel Győrött volt bajából kifejteni 's több nemes ajánlásokkal a' Georgikon folytatására hathatósan ebreszteni. Melly jeles érdemét Rájnis Ur munkájának végén háladatosan meg-ismérni el nem mulatta. Ezen nagy lelkű Jőtevő, a' mit Rájnis éltében ajánlott, azt holta után is munkájához megbizonyította, midőn buzgó serénységgel, saját költségén díszes formában, tisztán 's tökéletesen kiadta, olly nemes elszánással, hogy annak jövedelmeit egyedül Magyar Munkák nyomtatására fordítsa. — Illy szép példákat látván, méltán örvendhetünk Nemzetünknek, hogy nem tsak a' Fő Rendű Méltóságok között, hanem a' Nemesi Rendben is illy nagy lelkű Fiakkal bővelkedik.» V. ö. a 2591. számú levéllel s ennek jegyzetével.

2580. 193. lap 3. kikezdés: «*Virág* Berzsenyi és a' Sonettírók ellen satyrát készített.» Bizonyosan azt, a melynek címét a 195. lap 1. sorában láthatni. Ez a *Történet* című satira *Virág B. Euridice* című kötetében (Pest, 1814) a 12—14. lapokon jelent meg s itt következik:

Minden dolgaidat tedd félre barátom ez úttal,
'S e' kisdéd, de nagyon fontos levelemre figyelmezz.
Én neked a' mi velem történt, örömet kibeszélem.
A' történet imez: Nyugszom vala, 's ime! ledőlván,
Zörrent a' Custos: kit eresztesz most ide? kérdém.
Pontyi merő tűzben jó, 's hangos verseit önti:
«Vállaidat párducz, fejedet környéki tiára;
Persia Bársonyosít nem ohajtom látni, sem a' dús
Dárius és nagy Alexander csuda dolgait írni
Per memores fastos.» Mint kezd nyargalni! magambar.
Mondám. Ó ismég: «rhodopeque et cetera gracia;

A' tüzes Ethnának meredek tetejére felültem,
 A' mellytől gyúladt Músám versekre fakadván,
 Mennyei hangzatokon kezdett énekleni, fen, fen.»
 Ilyen vénádat mind eddig nem tudom; Ethnán
 Nem botorúl jártál; ömlő lávája gyanánt foly
 Versed. Boldog vagy, kinek annyira kedvez az Ethna:
 A' Sashegyre sem állhatok én.

«Felemelkedik a' nagy
 Ész, 's a' csillagokon jóval túl aelheri szárnyan
 Röpdős, 's ötöt csak kis ökörszem tudgya nyomozni.
 'S oh! ottan, ha borostyán termene, homloka nyerne
 Zöld koszorút.»

Kik fűznék azt meg? Pontyi!

«Ne holygass,

Inkább példámat, ha poétai híre sovárgasz,
 (Bár ezelőtt régen cselekedted volna!) kövessed;
 'S magna sonaturum szádat tátsd nagyra, nagyobbra,
 Fel, Fel! Bécsi Recensensünk olly meszszire sulykát
 Nem vetné bizony.»

Úgy nem esik lágýára fejének.

«Mit csavarod, más gondolatok közt, félre beszédem?
 Nem magamért szölok, buzgok: hírednek örültem
 Mindég; kívánnám jobb gondod lenne reája,
 Minthogy hát mikoron nem akarsz szép szómra hajolni,
 Fnuekulána midőn ha talán megtámad akárki
 Tégedet, én valamint a' Stokfis hallgatok. Ezzel
 Hálat fordítok, legutolszor. Tartson egészség.»
 Áment mondottam jó Pontyi' szavára, 's kikértem
 Tőle barátságát ezután is. Hallgata, méne.
 A' Custost, mert megbottolt a' lába, kirugta;
 Verseket is, ha fülem meg nem csalt, dörmöge. Imhol!
 A' mi velem történt, röviden kibeszéltem előtled,
 Horvát; szó-szaporítástól őrizkedik a' Bölc.

2585. 200. lap 2. kikezdés: «A' *Consiliarius* szívesen fogadott.» T. i. Siskovics Pál, S. Józsefnek (a Helmecezy M. tanítványának) atyja.

2586. E levél kelete hibás. A lipcei 1846-iki kiadásban a hónap el is van hagyva, csak 1814. év 31d-vel van jelezve a levél kelete. Minthogy a 3. kikezdésben azt írja Kazinczy, hogy «kevés minutummal ez előtt» kapta meg a *Mondolatot*, ebből az következik, hogy jan. 7-ikén írta.

203. lap alúl 2. sor: «*Maximilian Stoll* (a szövegben sajtóhiba: *Stoll*) egygy görög Homerral ment misére...» *Stoll Miksa* igen nagyhírű orvos és tanár, a legelőbbkelő ausztriai családok házi orvosa, 1742—1788-ig élt. Főbb művei: 1. *Ratio medendi in nosocomio practico Vindobonensi, pars I—III.* (1777—1787); a IV—VII. részt halála után adták ki (Bécs, 1789—1790); 2. *Aphorismi de cognoscendis et curandis febribus* (Bécs, 1785); mind a két fő

művét többször kiadták s németre és francziára is lefordították. L. Wurzbach id. műve, XXXIX. köt. 161—166. lapjait.

2588. 205. lap kikezdés 2. sor: «Gyka Emmanuel Constantinhoz egy Óda Csehi haláláról.» A költemény, a melyre Virág B. czéloz, az *Euridice* 25—26. lapjain jelent meg; czíme: «Gyka Emmanuel Constantinnak Csehi József haláláról, mely 1812. Septemb. 29dikén történt.»

«Majd, kifáradván fene háborúkban,
«Kardomat nálad leteszem, barátom,
«S Bellatincz csendes kebelében egygyütt
«Csendesen élünk.»

E' reménységben, paripára szökvén
A' vitéz ifjú Kapitány, serényen
Kezdte játékát hadak Istenének,
A' csata pályán.

Mint setétségben ragyog és kifénylik
A' világosság jövetét előző
Csillag: olyan volt *Csehi*, sok Vitézek
Lelke, *vészére*.

A' Szerencsétől, ki reá mosolyga
Egynehány ízben (tudod ezt magától),
A' midőn nem félt, alacson Gonosz lőn
Gyilkosa néki.

Jó ügyért harczolt: 's ez az, a' mi könnyít
Búnkon: Ó Szentnek fia, 's jobb világon,
A' nagy erkölcsnek menedékhelyében,
Vette jutalmát.

A' Halandóság keze 's ércze gyarló;
Zengj dücsőséggel neki énekedben,
Músa! mért a' kit te szeretsz, csak annak
Kedvez az Ég is.

2589. 207. lap fölül 6. sor: «Ezen Pestisre e vagy talán más egyéb ki nézésből Kir. Commissariusnak *Klobusiczki József* be van ide rendelve.» Erre vonatkozólag a Hazai és Külföldi Tudósítások, 1814. évf. 14. (febr. 16-iki) száma ezeket közli: «Az egészségre ügyelő Commissio még most is Fekete-Halomban, Brassóhoz egy postányira, vagyon. Jan. 28-ikán Kolosvárra érkezett és 30-ikon Brassó felé elment Ó Excja *Klobusiczky József* Borsod Vármegyei Fő Ispán, egykori Fiumei Gubernátor, és *Stift* Udvari Tanácsos, Bétsi Protomedicus Úr. Mind ketten az egészség dolgában Kir. Commissárius képen vagynak küldetve.»

Ugyanez a lap 36. (máj. 4-iki) számában így ír:

«A' két Haza minden Lakosinak vigasztalására, 's különösen a' Kereskedőknek fel-ébredtetésekre szerentsénk vagyon jelenteni, hogy Erdélyben, Brassóban 's annak környékén, a' Pestis nem csak tellyesen megszűnt, hanem a' Kereskedés is egészen fel-szabadított. Egyedül azon előrevigyázó kemény rendelés tétetvén, hogy senki akárhonnan bizonyosság levél nélkül szabadon útnazni, vagy kereskedni ne engedessék. Azon irtóztató veszedelemnek megszűnéséről illy hiteles tudósításokat veltünk:

«Minekutánna Nagy Méltóságú *Klobusiczky József*, Tsász. Kir. Titkos Tanácsos és Ns. Borsod Varmegyének Fő Ispánja Királyi Commissárius-képpen Erdélybe meg-érkezett . . . arra fordította egész figyelmelességét, hogy a' Királyi Erdélyi Kormányzéseknek az egészségre ügyelő Commissiójával egyetemben azon pusztító nyavalyának nem csak továbbra terjedését gátolja, hanem tellyes kiirtására is foganatos rendelkezéseket tegyen. Ezen bölts előlátású, serény munkásságú és jóságos szívű Fő Tisztviselőnek helyes intézetei olly foganatosok is lettek, hogy Oct. 15-dik napjától fogva Brassó várossában, 's annak környékén a' Pestisbe esett 244 nyavalyások közül 80 személyek tellyesen kigyógyultak, és csak 164-en lettek ezen szörnyű nyavalyának áldozatai. — Külömben e' folyó esztendő Februárius hónap 19-ik napjától fogva egy gyermekon kívül, semmi afféle betegség nem tapasztaltott, hanem az egészség minden tekintetben jó állapotban volt. Így nem csak a' nyavalya megszűnván, hanem a' veszedelemtől való félelem is eltűnván, Brassó népes kereskedő városa megtisztított, 's minden Lakosi egyenkint az egészségekre nézve megvizsgáltván, és ezen tekintetben bátoroságos állapotban találtván, Apr. 19-ikén reggel 8 órakor feinyitott, 's az ő szorgalmatos Polgárinak egész Erdély Országgal és a' Monarchia egyéb részeivel szabad közösülés engedtetett. Midőn ezen óhajtott fel-szabadítást megrendelte Ő Exc. a' fellebb tisztelt Kir. Commissárius Úr, arra fő gondja volt, hogy a' Mindenható Istennek hálákat adattasson. Azért April 17-ikén reggel a' Brassói Katolika Plébánia templomban nagy készüléű Te Deum tartott. Nem külömben a' többi Vallásbéli templomokban is közönséges Háladó Isteni tisztelet volt, mellyen a' Hívek 6 hónapi belső aggodásaik után leg-először botsáthatták szabadon a' Mindenjök' adójához köz buzgóságokat.»

2590. 208. lap fölül 13. sor: «*Bodó Szolgabíró . . .*» Az 1813 szept. 16-iki zemplénmegyei tisztviselőválasztáskor az újhelyi járás alszolgabírájává választották Szele-fárnosi Bodó Lajost.

U. o. «*Vasárnap beköszönvén a' Fő Curátori hivatalba . . .*» Kazinczyt ekkor választotta meg a' sátoraljaújhelyi ref. egyházközség főgondnokának. Működéséről Fejes István (*A sátoralja-újhelyi ev. ref. egyház története, S. A. Újhely, 1889*) című munkájában így ír: «Kazinczy Ferencz meglehetősen zavart viszonyok között vette át az egyház ügyeinek vezetését; de oly férfúnak mutatkozott e téren is, a' ki fölismerve a' bajok forrását, képességgel bírt azokon segíteni. A' fő baj a' két papság fentartásában rejlett; de ennek megváltoztatását most azért is nehéz volt keresztülvinni, mert az egyik papot e' miatt föl kellett volna áldozni. Ezen a' nehézségen azonban segített azon körülmény, hogy a' már szép hírnek örvendő *György József* hamarjában meghívatott Szatmár-Németibe, a' minek következtében hivataláról 1814-ben lemondván, az 1815. év elején új állomására költözött át.»

Kazinczy előbb az iskola ügyeit rendezte. Egy alapos javaslatot (a melyről a köv. kötetben bővebben lesz szó) dolgozott ki s nyújtott be az egyháztanácshoz, a melyben a latin nyelv mellett a hazai történet és számtan tanítására kívánt fő gondot fordíttatni. A száraz, leczkézített módszert elveti s az értelemfejlesztő tanításmódot kívánja; a vallás tanításában szintén szakít a túlzó dogmatikai iránynyal, hanem a vallásos érzés benső fejlesztésére ohajt hatni. A tanítók anyagi helyzetét is javítja s állásának tekintélyét emeli az által, hogy a harangozás kötelességét leveszi a tanító vállairól.

Azután az egyházi tartozások hátralékainak behajtásához fogott, a minek szintén meglelt a kívánt eredménye, mert az egyházi pénztár időnként szép összeggel gyarapodott. Így lehetett az iskola épületét új tető alá vonni, két kisebb harangot egy nagyobbá önteni. Így lehetett a templomot új, palakő-tető alá venni s egy egészen új tornyot építeni. «Ezen munkálatot — írja Fejes I. — Kazinczy már 1815-ben megkezdette és sikeresen is végrehajtotta, még pedig az egyház híveinek oly nagyobb áldozatai mellett, a melyekre még a templomépítés idejében sem találók. A palakő nyers állapotban szállított ide a málinkai bányából, azt a mesterek itt simíták ki, ellátásokról a hívek gondoskodván. Maga a kőszállítás is az egyház tagjai által teljesített, jó példával menvén elő a főgondnok, a ki szekérét 43 ízben küldé ki.» Végre megvalósította a hívek régi tervét, hogy az egyház a két papi állást megszüntette s új állást szervezett, jobb anyagi ellátással. L. az id. mű 178—184. lapjait; v. ö. a 2592, 2593. és 2597. számú levelekkel.

2591. 209. lap alól 2. sor: «Szeretném látni Virágnak *haslagos* Epistoláját.» Bizonyosan a 2580. számú levélben említett satirát érti, l. ennek jegyzetét.

211. lap 4. kikezdés: «Kérd Szemerét, hogy vegyen számomra egy exemplárt a' Rájnis *Georgicon*ából.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 18. (márcz. 2-iki) számában hirdette csak a mű megjelenését: «Nemzeti Literaturánk folytatában több jeles munkákkal gazdagodván, fő díszinek fogja tartani e' következő Classicus Darabot: *Máró Virgilius Publiusnak Georgikonja*, azaz *Gazdaságra tanító Versei*. Fordította Kőszegi Rájnis József. Az ő halála után kiadta Pókateleki Kondé József Benedek. Pesten Trattner Ján. Tam. betűivel 18. 4. Találattik Pesten Eggenberger József Könyváros Urnál.»

l. az id. mű 178. lapján.

2592. 212. lap kikezdés: «Nagy örömmre vagyok látni, hogy a' T. N. Ecclesia a' *Coadjutor Curatori* hivatalt egy oly férfúra bízta, a' kinek szebb és jobb gondolkozását én is ismerem.» E férfiú *Dókus Sámuel* volt, a ki Kazinczyt buzgón támogatta főgondnoki működésében. L. Fejes I. id. műve 181. lapját.

U. o. 2. kikezdés: «Épen oly örömmre vagyok, hogy Predikátorainkban két igen érdemes férfiakat tisztel az Ecclesia.» Az egyik pap *Kecskeméthy János* volt, a ki 1797 óta szolgált az egyházat 22 évig «eleintén csak 100, majd 200 frtéért, 13 köből életért, 24 szekér fáért és stóláért.» A másik pap *György József*, a ki 1810-től 1815-ig élt Sátoralja-Ujhelyen. V. ö. Fejes I. id. műve, 182. lapjával. György Józsefről mondja Kazinczy F., hogy a különböző prot. felekezetek közti idegenkedést megszüntette. Erre vonatkozólag Fejes I. ezeket írja: «Úgy gondolom, hogy Kazinczy Ferencz örömet látta volna őt az egy

papi állomáson is, mert iránta való nagybecsülésének többször adott kifejezést, s egyik levele szerint (Fejes I. nyilván a 2598. számú levélre hivatkozik) igen sokat tett a jeles ifjú pap a felekezeti surlódások elenyésztetésére, társadalmi símasága s emelkedett szellemű tanításai által; az ág. és hely. hitvallású protestánsokat pedig, neje Osterlamm leány, ág. hitvallású lévén, ez által is közelebb hozta az egyházhoz; de György csak nagymérvű fizetésemeléssel maradhatott volna meg, azt pedig még egyelőre kivinni nem lehetett.» Id. mű 178. lap.

2598. 215. lap alól 3. sor: »A' minap: Újságban közölt gazdasági Journál Iróját nem ismerem.» Ebből az látszik hogy Kazinczy F. nem Pöthe F. *Nemzeti Gázdájára* czéloz, hanem arra a *Gazdaságheli Gyűjteményre*, a mely a Hazai és Külf. Tudósítások toldalékául 1813 decz. 18-ikától kezdve jelent meg. Ennek fő érclm: szerzője Pronay Káimán b. vo't. V. ö. a X. k. 2374. számú levelével s a rá vonatkozó jegyzettel; l. a 2562. számú levelet s ennek jegyzetét is.

2597. 222. lap fölül 16. sor: »Somogyi Gedeon erhielt sein Theilchen in einer Anmerkung.» Ezl. a pontot Kazinczy később kinagyatta Helmeozzyvel a Báróczy életrajzából; v. ö. a 253. lappal.

2598. 224. lap 3. kikezdés: »Kassán lévén... meg kére a magyar litteraturának Professzora Pongráz Úr...» Dessewily József *Pongráz Jánost* érti, a ki a kassai kir. akadémiában a magyar nyelv és literatura «kir. tanítója» volt. Virág Benedek is ír hozzá egy költői levelet. (Poétai Munkák, Pest, 1822, 207., 208. l.) Az ő oktatásai szerint: «állításokat» (theses) adott ki «a magyar nyelv és litteraturának elmélkedő részéből» Sebők Ferencz, Kassa, 1811. V. ö. a 240. lappal.

225. lap fölül 12. sor: »Irtam a' minap frantzia nyelven jegyzéseket Fontanes Úrnak híres beszédjére.» Dessewily József a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 6. (jan 19-iki) számára czéloz, ez közli *Fontanes* gr. beszédét a Moniteur decz. 28-iki száma után:

«Első kötelessége a' Tanátsnak, hogy mind az Uralkodóhoz, mind a' Néphez igazán szóljon. A' mostani renékvül való környüállások ezen kötelességet még szorosabbá tészik. Maga a' Tsászár kívánja, hogy minden Birodalombeli fő Hivatalok szabadon adják elő vélekedéseiket. Ez valéban egy Királyi gondolat! A' monarchiai Szerződésnek boldog kitejtődését, mely a' közhatalmat egyfetenegynék kezébe adja, mindnyájoknak bizodalma által megerősíteni s így az Uralkodó széknek a' Nemzet' köz vélekedése által nagyobb bizodalmat szerezni; a' Népeknek pedig az ő méltóságok érzése által az ő teit áldozata'kért az érdemlet jutalmat megadni. Illy nagy lelkű czélzások meg nem tsálatlanak... A' Békeség eránt elkezdődtek az akudozások. Szükséges, hogy a' Tanáts ennek folyamaját tudlassa...

»Az ellenségeskedések elkezdődtek (1813 szept.) és a' történetek megváltoztak. A' Német Országi Fejedelmek katonáinak hívsége kétséges lett; végre ök fölünk ulyesen elpártoltak. Ezen szempilantattói fogva a' ditsőségesen kezdetl táborozásnak intézete kívánt következtetést nem ígérhetett. A' Tsászár észrevelte, hogy a' Frantziáknak szükséges a' Német földet elhagyni. Vissza jött tehát

velők: de mindenütt tsatázva, és azon szoros útat, mellyen annyi elpártolás és elárúltatás dolgozott ellene, diadalmakkal ditsóította. Örömmel láttuk őtet a' határinkhoz vissza érkezni, noha nem az ő szokott szerentséjével jött is: de mégis hősi bátorsággal és ditsósséggel. Fő városába visszaérkezvén, elfordította szemeit azon tsatamezőktől, mellyeken őtet a' világ 15 esztendőől fogva tsudálta: sőt azon nagy planumoktól is elfordította gondolatait, mellyeket ő feltett. — Ő kívánta a' békeséget, és a' melly szempillantatban lehetségesnek látszott vala, annak kezet nyujtott...

«Ha a' Szövetséges Hatalmasságok a' békeséget igazán akarják, annak helyreállítását semmi sem gátolhatja. A' Tsászár akarja a' békeséget és azért áldozatokat is kész tenni...

«Szemeinket bizodalommal fordítjuk azon Tsászárra, a' kit annyi kötelékek kaptolnak a' mienkhez, a' ki nekünk egy szeretett Tsászárnében legszebb ajándékot adott; 's a' ki az Unokájában a' Frantzia Birodalomnak örökösét látja. A' megkérelésnek ennyi okai mellett vallyon miként lehetne nehéz a' meg békéllés? Határozottassék meg tehát ezen szempillantásban a' tanátskozásnak helye, 's a' megbizott követek olly feltétellel menjenek oda, hogy a' világnak Békeséget akarnak adni... Midőn tehát a' Békeséget sohajtjuk, mindenütt háborúhoz való készüléteket kell tennünk tsak azért is, hogy alkudozásainkat fontosabbakká tegyük.»

2602. 239. lap alúl 7. sor: «Innen a' Rajzolás' Professorához mentem... Neve Kis Sámuel.» Kis Sámuel ekkoriban lett a debreczeni főiskolánál rajztanár s ott maradt 1819-ben történt haláláig. Romy K. Gy. egy kézirati művét is említi, a mely *Architectura* czímmel maradt fenn. L. Szinyei J. id. műve, VI. köt. 384. hasábját. Kazinczy nem mindig volt iránta olyan veleménnyel, mint az e kötetben írott leveleiben; v. ő. a VIII. k. 611. lapjával.

2604. 243. lap alúl 4. sor: «Helmezcitől *Munkáimnak Annunciatióját* is meghozta.» V. ő. a 2608. és 2637. számú levelekkel s emennek jegyzetével.

244. lap 2. kikezdés 3. sor: «Abban (t. i. Báróczy S. életrajzában) ismét áll egy *Excursio*, melly Puristáinknak szűll.» Ez az *Excursio* az életrajz 15—28. lapjain olvasható.

Alább 8 sorral így ír Kazinczy: «Bessenyei és egy Udvari-Asszonyi favorite' szerelme.» Az életrajz 10—13. lapjain beszél e tárgyról, a többi között így: «Bessenyei kedvében vala Generális Beleznay Miklósnak, ki akkor a' Helv. Vall. Evang. Ecclesiák' dolgait vitte az Udvar előtt, és más oldalról Báró Grásznának, egy nagy tekintetű Udvar. Dámának, 's Beleznay Bessenyeit ezen dolgokban Ágensnek nevezlette ki. De a' bővebben költő Bessenyei elúntatta magát Jóltevőjével, 's ez kénytelen vala visszahúzni kegyeit.»

2605. 247. lap fölül 11. sor: «Sok helyett ész nélkül és el tsúfítva van kiadva» (t. i. a *Mondolat*). V. ő. Szily Káimánnak «Szentgyörgyi Mondolata» című közleményével az Irodalomtörténeti Közlemények 1899. évf. 228 - 234. lapjain.

2606. 247. lap alúl 2. sor: «A' most nevezett *Mondolatot* Horvát István... tette-le a' Regnicolaris vagy Széchenyiana Bibliothéka Kézírásai közzé.» Szent-

Jegyzetek.

györgyi *Mondolatának* egy másolata csakugyan megvan a M. N. Múzeum kézirat-tárában maig is, a Quart. Hung. 18. sz. alatt. L. Váczy J. cikkkét «A Mondolat keletkezéséről», Irodalomtörténeti Közlemények, 1891. I. évf., 264—274. lapjain, és a «Régi Magyar Könyvtár» (szerk. Heinrich Gusztáv) X. köt. 8—10. lapjait. adja

2608. 251. lap alul 1. sor: «Vályi-Nagy belépe, 's nem felejthette, hogy ő versei vannak vetve a' réz alá.» A következő verssorokra czéloz:

A' bölts APOLLÓ' függve-hevert ezüst
Lantjára kezd egy Isteni bájoló
Erő patakkal folyni, 's Pannon'
Énkesit heve lelkesíti.
Órül H a z á m — már láttya Te benned a'
Bóldog Jövendőit!

2609. 259. lap fölül 6. sor: «A' kis *Kazintzi Jósi* . . .» Kazinczy József (a K. Ferencz öccse) fiát érti.

260. lap fölül 3. sor: «Ha az exemplárok (Báróczy műveiből) leérnek Kolozsvárra, vegye magához az Ur . . .» Báróczy műveiről az első pár sornyi híradás a *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1813. évf. 50. (decz. 22-iki) számában jelent meg. Ezt követte ugyanazon lap 1814. évf. 34. (ápril 27-iki) számában olvasható rövid tudósítás, a mely így szól: «Elkészültek ama nevezetes *Báróczy Sándor*' Obester Urnak munkái is, mellyek a' magyar nemzet előtt oly ismértetesek és kedvesek voltak első megjelenésektől fogva, hogy Kassandrát, Erköltsi Meséket 's Leveleket kiki isméri.»

Bővebb tudósítás olvasható ugyanazon lap 1814. évf. 42. (máj. 25-iki) számában a következőkép:

«*Báróczynak minden munkái.* Ujra kiadta Kazinczy Ferencz. — Pesten Trattner János Tamás által. Nyolcz kötetben jelennek itten meg Báróczy Sándornak *Kasszandra*, *Erköltsi mesék*, és *Erk. Levelek* neve alatt oly ismértetes és oly kedvelt munkái. A' tárgyak kellemetősége, a' dolgozásnak könnyűsége, a' magyar nyelvnek tisztasága és szépsége első megjelenésektől fogva oly közönséges kedvességre emelték ezen Darabokat, hogy mind Tek. Kazinczy Ferencz Ur a' tanátlással, mind Trattner Ur a' nyomtatással a' Nemzetnek régi óhajtását teljesítette. De ezen harmadik kiadás annyival balsesebb, hogy nem csak minden rész egy formában, tiszta papirosra 's új betűkkel jelent meg: hanem az egész *Báróczy Sándor* Ezredes Kapitány Urnak képével, 's minden rész a' Florentiumi Muscumból vett Vinyelttekkel ékesítettet, és a' boldogúlnak Életrírásával bővítettet. . . Midőn a' Isendes Vígáló a' Régiségnek ezen remek maradványait szemléli, gyönyörűséggel emlékezik, hogy édes Hazánkban a' Szép mesterségek eránt való ízlés már annyira elterjedt, hogy ritkább jó ház, mellynél a' mesterséges kertekben, a' joles épületekben, házi lelszetős készülékekben a' szépnak nemes érzése szembelelő nem volna. Annál inkább hihető, hogy *Kazinczy* Urnak tanátlása fogalmas lézen, midőn azt jóvalja, hogy egyéb lelketlen képek helyett a' *Pittura d'Ercolano*, *Monfalcone Antiquitates Graecae et Romanae Winkelmann Kunstgeschichte* 's más efféle Könyvekből vegyék Tudósaink Könyveiknek ékességeiket, a' miben ő valóban követésre méltó példát

Jegyzetek.

mutatott. Azt mind a' mellett el nem hallgathatjuk, hogy nem látjuk okát, miért hagyta ki Kazinczy Ur a' Könyv fő titulusán Báróczy kereszt nevét: ellenben ezen kiadást miért nevezte Minden Munkájának? midőn, ámbár nem az ő akarat-jából, egy jeles munka kimaradott, de ha ez itt volna is, még sem volnának minden munkáji. Ezen nyoltz kötetnek az ára 12 for.»

260. lap 4. kikezdés: «Az Erd. Muzeum felől igen szép reményt csinálók magamnak. A' minapi Jelentés az Ujságban erre szabadít.» V. ö. a 2551. számú levéllel s ennek jegyzetével.

261. lap fölül 1. sor: «Írja-meg nekem, mit mond Erdély az *Arankát* illető szakaszról a' *Báróczy életében.*»

Kazinczy Arankát név szerint nem nevezi meg, hanem az ú. n. Nyelv-mívelő Társaságról több helyen szól, így a 15. lapon ezeket írja:

«A Magyar Nyelv' mívelése végett összeállott Erdélyi Társaság, mely egyenesen e' célra (t. i. hogy a nyelv tisztaságát megőrizze s minden újításnak gátat vessen) ment ki, és a' mely azt állítja, hogy ennek jobbítás nem kell, mivel ez *tökéletes*, magaslatja Kasszandrát, mint a' mely az Illyés András Püspök' és a Gyöngyösi István', a Gróf Haller János' és László munkájikkal együtt, oly szép, oly jó, oly igaz magyarsággal van írva, hogy a' mai Íróknak például szolgálhat. Kénytelenek vagyunk vallást tenni, hogy mi ezt a helyet még kevésbbé értjük, mint a' könyvnek, mellyel örök ellenkezésben vagyunk, sok egyéb helycit» stb.

A 18. lapon így ír Kazinczy: «Az Erdélyi Társak lap 19. ezt mondják: »a' Cicero' halhatatlan Beszédei keresetlen, mindennapi szókkal vagynak írva, mellyeken sem az óság' penésze, sem az újság' íze nem érzik, czifraság és elmés-ség' csillámlo fényei nélkül; a' szolgáló leány is megértbette.» — Oly beszéd, melly a' járatlant könnyen megtéveszthetné, de nem azt, a' ki Rómának Nyelvét és Íróit nem a' szokott felülegességgel ismeri. Mert mi úgy hisszük, hogy meghatározni, mi volt legyen a' Cicero' korában keresett és nem keresett, mindennapi és nem mindennapi, nem olly felette könnyű, mint némelly Olvasó gondolná; úgy hisszük, hogy Cicerónak Beszédeit a' Néphez nem csak a' konyha-leányok — kik a' Rostrák mellett nebezen fogtak összevegyülni a' beszédet tartó Consul' hallgatására — hanem sok polgárok és polgárok is igen csak olly formán értették mint a' Szombathelyi megholt Nagy-Prépost, a' Rudinai Apát' és a' Sopronyi Superintendens' cathedrai Beszédeiket érti nagy része az ő hallgatójoknak. És ha egyedül azt tarthatjuk jól írottak a' mit a' nép' sepreje is ért, ha kereselt, ha nem mindennapi, ha csonkitott, kinyújtott, elváltoztatott szókkal élni vétek, mi lesz úgy Lucrétz, mi Virgil, mi Horátz? mit mondunk arra a' csinos Iróra, a' legesinosabbra, mellyet a' föld' Asszonyának nyelve s literaturája ismert, a' ki úgy hitte, hogy írása nyerni fog, ha nem *illi*-t hanem *olli*-t mond? Mi lesz úgy az óság' penészen kapva-kapó Sallustból, kit a' szolgáló-leányok meg nem értettek, és a' ki kevélyebb volt, mint hogy a' szolgáló-leányoktól megérttetni akarhatott volna? mi az ő nehéz, rögs, zordon-beszédű tanítványából, Tacitusból, s mesteréből Thucydideszből? S kinek fogjuk szebbeknek mondhatni Elegiáit, a' szolgáló-leányoktól is megérthetett, könnyen-ömlő, természetes Ovidéit-e, vagy a' kényesebb ízlésű Tibulléit? — Mint itt az Erdélyi Társak, úgy fog ftélni minden, a' ki annak értéséig nem emelkedhetik fel, hogy a' nyelv' dolgában nem a' *Szokás* a' fő törvény, hanem a' *nyelv' ideálja* — hogy a'

nyelv az legyen, a' minek lennie illik : *hív és kész és tetsző magyarázója mind annak, a' mit a' lélek gondol és érez.*» V. ö. a 292. lappal.

2613. 2. kikezdés: «Feleségem, 's testvére D'*Ellevaux Jánosné*» Gr. Török Mária D'*Ellevaux János Fülöp* neje volt; más helyütt Kazinczy egyszerűen D'*Ellevaux Fülöp*nek írja. V. ö. az V. k. 1204. számú levelével.

2615. 267. lap alúl 17. sor: «Igy látszik érteni *Rambach*.» Ungy. Tóth L. *Rambach Frigyes Eberhard*tra czéloz, a ki 1767. júl. 14-kén Quedlinburgban született s 1826. jún. 30-kán halt meg Dorpaton. *Rambach Fr.* theológiát tanult ugyan, de a klasszikus nyelvekkel és tudománynyal is behatólag foglalkozott; Berlinben nagy tevékenységet fejtett ki mint író regényeivel, novelláival, színműveivel; Mayer Friggyessel és Fessler Ignáczzal együtt kiadta a *Berliner Archiv der Zeit* című folyóiratot. 1803-tól kezdve mint a dorpati egyetem tanára működött. L. Allg. Deutsche Biographie, XXXVII. köt. 195—196. l.

2616. 2. kikezdés: «Cardinal *Bernis*, Abbé *Chaulieu* . . .» *Bernis Ferencz Joáchim* bíboros és francia államférfiú (1715—1794) előbb Pompadour asszony kedvence, a kitől ez azonban szabadulni óhajtván, kieszközli, hogy Velenczébe küldessék követül, majd a külügyek ministere lett s Alby érseke 1764-ben; tagja volt a francia akadémiának. Összegyűjtött művei «Oeuvres mélées en prose et en vers» és «Oeuvres complètes» czímmel 1825-ben jelentek meg.

*Chaulieu Vilmos*ra nézve l. a X. k. 2331. számú levelét s ennek jegyzetét.

269. lap 3. kikezdés: «Hogy akár *Löder*, akár *Kininger* által rajzoltassam *Socrates*t . . .» *Loder Máté* hírneves festő 1781. máj. 31-kén született Bécsben s 1828-ban halt meg u. o. Már ifjú korában magára vonta Braun, Füger és Maurer figyelmét, a kik egyre buzdították s emelték őt. Az uralkodó ház tagjai is különösen kitüntették, Mária Lujza királyi hercegnőt ő tanította a rajzolásban; képeinek nagy része maig is az uralkodó-ház képtáraiban található. L. Wurzbach id. műve, XV. köt. 363—365. lapjait.

2618. 275. lap 2. kikezdés: «Látom . . . hogy nem valál Portretirozó a' szép új *Grófnénál*.» V. ö. a 2602. számú levéllel s a 282. lappal.

2621. 278. lap alúl 9. sor: «*Dravecckiné* húgommal . . .» *Draveccky László*, Dr. Gáspár, vagy Dr. János nejét érti, ez utóbbi legvalóbbszinű, mert ez Bydeskúty Júlia, a Kölcsey F. rokona volt, L. Nagy I. id. műve, Pótl. köt. 208. l.

2622. 282. lap alúl 16. sor: «*Náni* meghízott.» Kazinczy Splényi Ferencz (v. Mihály?) bárónéra, Macskássy Anikóra czéloz, a ki 1843-ban halt meg. L. Nagy I. id. műve. VII. köt. 222. l.

283. lap kikezdés 4. sor: «Ott vala *Tisza* is, a' Teleki Lajos unokája.» Érti *Tisza Lajost*, *Tisza László* és gr. *Teleki Katalin* fiát.

2624. 287. lap alúl 8. sor: «Er (t. i. Ujházy László) ist bey Prof. *Dobrossy* in Quartier.» Kazinczy *Dobrossy János*ra czéloz, a kiről a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 49. (decz 18-iki) száma egy, nov. 15-kén Debreczenben kelt híradást közöl, a melyben a többi közl ezeket olvassuk: «Juris Professor T. *Madarász Dobrossy János* Ur, a' mai napon állittatott bé Hivatalába; fontos

és szép Deák Beszédet tartván arról: hogy a' Törvénytudónak miisoda más egyéb szükséges Tudományokat kell tudni, a' Törvény-Tudományán kívül.»

2626. Ez a levél már nem juthatott Engel Keresztély kezébe, mert ő márcz. 20-kán meghalt. A Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 25. (márcz. 26-ki) számában közli nekrológját, a mint következik: «A' Magyar Haza egy jó szívű Polgárját, a' Historiai Litteratura egy fáradhatatlan munkását vesztette el, midőn ezen hónap 20-ik napján Bétsben Tek. *Engel Keresztély* Ur, az Erdélyi Cancellariának Titoknokja, a' Protestáns Consistoriumnak tagja, és a' Tsászári-Királyi Könyvisgálói hivatalnak egyik Tisztje, mejj-betegségben meghalt. Szülőföldje Lőtsce volt, tanulását Po'sonyban folytatta, 's Göllingában a' főbb tudományokat nagy ditsérettel végezte. Sok tudós fáradozásai között örök emlékeztet érdemelnék a' Magyar Koronához tartozó Országok' történetei, 's most folytában sajtó alatt lévő Magyar Ország Historiája, melyeket ő németül írt ugyan: de olly igaz magyar lélekkel, hogy mindazokat meg-szégyenítette, kik vagy igazságtalanul, vagy gyanúsán írtak, 's ítélték a' Magyar Nemzetről. Ő volt az kiváltképpen, a' ki a' külföldi tudós Ujságokban érdemek szerént megismértette a' magyar munkákat, 's így Nemzetünk ditsőségét a' külföldön nevelte. Adja a' Magyarok Istene, hogy az Ő Lelke ollyan Hazafiba szálljon, ki a' nemzeti nemes érzését a' magyar tollal öszvekapcsolja!»

293. lap 1. kikezdés vége: «Leben Sie, und gehen Sie nicht aus dem Schauspielhaus während dem vierten Akt, wie es *Armbruster* that.» Armbruster János Mihály ismert osztrák író és szerkesztő 1761. nov. 1-jén született s öngyilkossággal vetett véget életének 1814. jan. 14-kén. Ifjú korában Lavater titkára volt Zürichben, később állandóan Bécsben élt s az ottani irodalmi életnek egyik kiváló alakja volt; népies és ifjúsági iratai nagy hírt szereztek nevének. 1805-ben udvari titkár lett s 1809-ben alapította a *Wanderert* s ugyanekkor lett szerkesztője a *Vaterländische Blätter*nek (1809—1813) is. Viszontagságos magánélete s betegeskedése érdeklék meg benne az öngyilkosság gondolatát. L. Wurzbach id. műve. I. köt. 65. 66. lapjait; v. ö. a 315. lappal.

2629. A 300.—303. lapon közölt vers külön is megjelent ily czímmel: «Méli. Gr. Tolnai Festelés Vintze Urnak és Méli. Wenckheim Franciska Bárokis-Asszonynak Ő Nagyságoknak öszvekelésekre. Pesten, Febr. 20dikán 1814. Sopn.» név n. 4r. 4 l.

2630. 304. lap fölül 7. sor: «Nekem a' *Nősző Arisztip* tetszik.» Ez a darabja nem jelent meg nyomtatásban; epigrammjai és ódái mellett mintegy függetlenül a «Nárcisz három nyílásban» jelent meg. (Ungv. Tóth L. Versei, Pest, 1816.)

305. lap kikezdés: «Azt a' két tanító Levelet munkám végén nagyon szükségesnek látom.» Ungv. Tóth L. versei végén négy verses levél olvasható: 1. «A széplelkű Kazinczyhoz, midőn kedves lyánykáját maga tanítaná;» — 2. «Sennovicz Mátyás Urhoz, midőn nagyreményű fiacskája János Adolf Eduárd Eperjesről S. Patakra lejötté után tízednappal kiműlnék 1813. nov. 16;» — 3. «Vinczehez a' Szint-vesztéséről;» — 4. «Egy nyíltszívű öreg Levele Aladárhoz, az ifjú Könyv-Szerzőhöz.» Hihető, hogy a költő az 1. és 4. számú leveleket érti.

2632. 310. lap 4. kikezdés 4. sor: «Palinak néhány hetek előtt Laszlóczra írtam, ott áll valami a' Bessenyei' képe eránt is.» Kölcsey a Szemere Pálhoz 1814. márcz. 3-kán Álmódról küldött levelét érti, a melyben Bessenyei arczképére vonatkozólag így ír: «Kazinczynak vidd meg forró idézetelemet, s mondjad neki, hogy januárban írt levelemre még mind eddig nem vettem válaszát, s nem tudom azt is, ha a Semjényben leített csomót elindították-e már Széphalomra. Mondd meg azt is, hogy a Bessenyei György képe eránt Senator Rakowszkynek Debreczenbe kell írni, mert a megholtnak jószágait az adminisztrálja. Én Debreczenben az ócsémmel kerestettem azon embert, de nem vala otthon, s féltő, hogy egy látogatás vagy egy levél nála nem is sok benyomást fogna tenni. Legjobbna gondolnám ezen dologban Doctor Sz. Györgyiehez folyamodni; ő, mivel szükséges ember, tekintetével megteheti, a mit mi complimentekkel meg nem tehetnénk. Én közel vagyok Debreczenhez, s írhattam volna már régen Doctor Szentgyörgyinek, de félek neki commissiókat adni, Kazinczy mint barát inkább teheti azt. Ha ezen képről Rakowszky semmit sem találna tudni, mondj meg Kazinczynak, hogy írjon nekem, s én a Kovácsiakhoz folyamodom tudósításért.» (Kölcsey F. minden munkái, IX. köt. 232—233. l.) V. ö. a 2634. számú levél végső pontjával.

2633. 312. lap alúl 1. sor: «Ich lese in den Zeitungen, dass unser Herr seinen Flügel Adjutanten General Duka mit Vorschlägen an Napoleon gesandt.» Nem tudom, hol olvashatta Kazinczy e hírt; a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évfolyamában nem találtam, sem a Magyar Kurirban; nyilván a föllep toldalékján jelenhetett meg, az meg elkallódott.

2635. 316. lap 6. sor: «A Trattner annunciatióját Munkáid iránt, kérlek, küld meg nekem.» V. ö. a 2637. számú levéllel s az erre vonatkozó jegyzettel.

2636. 318. lap 7. kikezdés: «A' mi vígasztalhatatlanunkat szivemből sajnálnám . . .» Sipos Pál minden valószínűség szerint Kézy Mózesre gondol, a mit Szemere Pál 2640. számú levele is igazol. Szemere ugyanis ezt írja a 335. lap 2. kikezdése végén: «Kézi nagyon, egész' a' gyermekeskedésig vig volt a' feleségével. Tehát az ő dolga is jobbra fordult;» a miből az következik, hogy házassági viszáljai tették Kézyt vígasztalhatatlanná.

2637. 320. lap 2. kikezdés: «Vítkovicsunk e' napokban közlé velem hozzá írt levelednek néhány sorát.» L. a 2627. számú levelét.

321. lap fölül 10. sor: «Igy írta Szaklányi a' mit Dayka előtt említettem.» Kazinczy a Dayka G. élete XXIII—XXIV. lapjain ezeket írja:

«Múltság nézni, hogy némelly nyavalyás, a' ki telkének jámborságában betű szerént elhiszi a' német adágiumot: Wem Gott das Amt gibt, dem gibt er auch den Verstand, mint nevetközik némelly indigenatust kapott vagy kapni már kezdő szók és szólások felett, mert fel nem éri, hogy az illyek mit használhatnak. Illyen tréfát csinála maga magának a' kevés eszt. előtt megholt Nagy-Váradi (későbbben Telegdi) Predikátor Szaklányi Sigmond, a Magyar Merkúriusnak 1795diki leveleiben tételvén-le egy hat, igen sűrűn nyomtatott lapú anonymus levelet, melyet új's nagy számban önn maga által és merő tréfául koholt szókkal tömött tele. Ő ezt az elmétlenül-elméskedő levelet a' 4dik sorban *füvesa*

levelnek nevezi, 's meg kell adni a' furcsa embernek, hogy levele valóban furcsa.» V. ö. Szily Kálmánnak az Irodalomtörténeti Közlemények 1901. évf. 182—188. lapjain közölt cikkével: «Gúnyirat a nyelvújítók ellen 1795-ből.»

321. lap alul 13. sor: «Martz. 31dikén írja oggy valaki Pestről... hogy látta a' Helmeczi által készített Annunciatiót az én írásaim felől.» Minthogy a Helmeczi-jelentése Kazinczy levelezésének ekkoriban egyik legérdekesebb tárgya, közlöm azt egész terjedelmében a Trattner János jelentésével együtt. A két jelentés a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 25. (márcz. 26-iki) száma mellett külön mellékleten láolt napvilágot ily czímmel: «Jelentés Kazinczy Ferencz' Munkáinak nyomtatások iránt.» Ime:

«Trattner János Tamás Úr, Fia azon' érdemes Férjfiúnak, kinek műhelyéből 40 év oltá annyi 's olly fontos' munkákat nyert a' két Haza, általvév' a' szünetlen fáradozásokban előszült' édes Atyjának gondjait, 's által, mint fáradozhatlan szorgalmainak örököse az egész Typographia' birtokát is. E' példás buzgóságú 's igyekezetű Nyomtatónk, Báróczi után, kinek megjelenhetését, valamint Daykát is csak a' nagytekintetű Előfizelők' segéd hazafiságának köszöni a' Nemzet, kész mind 'azt, a' mit Kazinczynk, rokonfele 's Barátja 's most már Kiadója 's Biographja is mind a' két Dicsőültnek, mindeddig írt 's írand (kivevén poetai szerzeményeit 's Sallustját) előfizetési úton kiadni, 's ez úton azért, mivel az mostani elnehezült pénztelen időkben illy nagy czélt létre hozni minden magányos igyekezet elégtelen, és legfőkép, mert könnyebb 's jutalmasb módot ennél, eszközölhetni azt, nem tud, vagy nem lát elfogadhatónak.

Minden Írásait 5. Szakaszokra osztá a' tisztelt Férjfiú. Az Oszfályok' nevei ezek: 1. Szép Literatura. 2. Magyar Régiségek 's Ritkaságok. 3. Nyelvtudomány és Kritika. 4. Egyveleg tárgyú dolgozások. 5. Levelezések. — Most csak a' két első veendő a' nagyérdemű közönség, t. i. a' Szép Literaturáét 's a' Magyar Régiségek 's Ritkaságokét, ezt öt, amant tizenöt, öszeveleg: húsz kötetben; a' többit utóbb, ha a' szép szándék boldoguland, ugyan' illy formában, illy papíron, illy külsővel, 's épen illy betűkkel.

A' Szép Literatura' Oszfálya: Marmontel, Göthe, Herder, Wieland, Metastasio, Lessing, Sterne, Shakespcare, Ossian, la Rochefoucauld' remekműveikből, Gessnernek minden Munkáiból, Klopstock' Messziászából 's az újra dolgozott Bácsmegeyeiből áll. A' Régiségek 's Ritkaságoké pedig a' 14-dik 's 15-dik századbéli Magyar Homiliákon kívül, mellyeknek kézirati Codexét a' Debreczeni Collegium' Könyvháza bírja, más becses, fontos, ritka 's a' kiadásra minden pontból érdemes darabokból.

Kazinczy csak nem egész életét Literatúránknak áldozta. 30 's több év oltá látjuk Őt ragyogni a' pályán, mellyre még mind [!] délczeg ifjú olly entheossal lépe fel, hogy nem senki Indígeszeink között szerencsésbbel, nem egy is lángolóbbal. Pályára lépni 's díjkoszorút nyerni azon egy vala nékie. Isméretes a' Nemzet előtt ama szinte követhetetlen szorgalom, mellynél fogva Ő írásait tisztogatni 's csinosbítgatni meg nem szűnt. Dánulva nézem 's kémlen minden sorából, — mint leghívebb tanúból ama' esüggedhetlen léleknek, mellyel ő ectyponjait Origináljainak való hasonmásaikká tenni törekedett — miként haladott egy lépésről elő a' feljebbekre, 's veszteg szerénységgel 's diadallal elsiketülvén, némulván azoknak szidalmaik iránt, kik nem emelkedhettek fel annyira, hogy az ő okait megértsék valóképen vagy érteni akarják; miként ment elő a' Nyelvel, 's

a' *Nyelv* miként elő *Vele* 's *Attala*. Ő tárta fel előttünk a' magasb Szépnak sanctuariumát, 's mennyei Szvádájának édes bájai előidézték a' Palaeologismus' tisztes hamvaiból az új Phoenixet. *Mert*: 's új világosság lön. A' pulyaság 's myopismus' baglyai hunyorogtak 's huhongtak, 's a' felavatott és az unoka nyelvvel rokon Lelkek a' boldog jóslatra — omenre — diadalmi pacánt zengtek. A' zsu-gori alakból egy gyönyörű Tündér termett, 's Attica és Látium, Párizs és London, Alemannia 's Petrarca nyelvének Gráziái virítanak ajkain. Illy nyomon lépdelt elő Róma' Nyelve, 's annak Leányai a' kalauz Görög 's anyjok után, illyeken Németországé a' Deák, Görög 's Európai műveltebb Nemzeteké után; de a' Gottschedi rettenetű költések soha nem fogták volna kivedleszhetni azt a' néki saját zondonságból, nem soha kimosdathatni őt az eredeti dörögés 's óság szennyeiből, ha Klopstock és Góthe, Voss, Schiller 's más nagy Lelkek, túlemelkedve a Grammaticasteri fonáságokon 's előlitéleteken, új utat nem törtek volna Róma' nyomdokai után.

A' mit Ezek hazai nyelvökre, azont tevék az elhunyt Báróczi is, 's főkép Kazinczy a' miénkre nézve. Így 's nem másként telepíthető le Kazinczy Literatúránk' parlagain tudós Nemzettársainknak csudált, imádott remekét. Egy *Ossian* ez a' minden századok' Homérja, ki sphaerákba ragadozó zengzeteivel olly bájlon 's lelkesen lebelgeti előnkbe hazája Diadalmait, lehett-e nálunk hívebb, dicsőbb Macphersonra Kazinczynál? — Ez és *Shakespeare*: kinek teremtő phantasiája egy Óceán 's prózával elegy drámai jámbuszának páthosza egy csapongó lángözön — egy *Herder* ez a' mindenható Pancratiasta és *Wieland*: kibe olly ritka, nagy 's annyifelé ágazó, 's mindég dicsőt szülő talentumok egyesültenek, hogy nem többek Ferney' Urán kívül tán egy halandóban is — egy *Klopstock*: kinek mennyei rokon húrjai olly felséges hangzatokon zengék a' nagy Messiaszt, és *Góthe*: kinél tán vékonyabb 's bájosb pongyolában a' Gráziák' kecséit halandó szem alig láthatá, — egy *Lessing*, kit a' Német Aesthesisz Teremtőjének vall, és *Gessner*, az aranykornak ama' kedvencz Arcásza, kinek cseleje olly szelíd, egyszerű hív és gyönyör képekben festi a' Természetet, hogy tétováznia kell magának e' mindenható Anyának, ha valóbb 's hívebb alakokban tudja-e őn magát előteremteni, végre egy *Mármontel* 's *Sterne* szent és halhatatlan nevek az emberi Cultura' monumentumiban! 's azok is maradnak mindenkor; és mennyi csín és kedvesség, mennyi fenség, erő és tűz, mennyi báj és elmésség, mennyi kellem 's deliség ömlött el ezeknek mestermíveiken! 's ki honnosíthatá meg ezeket nekünk Kazinczynál méltóbban, ki hívebben 's szerencsésebben? csak ő futhata verseny pályát ezekkel, ő leshet-e ki voltaképen lelkeket, az ő tollának szárnyai érheték el fellengzéseiket, csak az ő nyelve adhatá való mását Múzajokénak.

Mind e dicséreték még a' mellett is, hogy azokat baráti szív 's toll ömlesztzi, csak a' kaján előtt látszhatnak feleseknek, 's nem az előtt, ki Kazinczy' érdemének való becsét isméri, 's Őt velem egy szempontból ítéli, nézi. Méltán csudálkozhatni azonban, hogy sokan azon Hazafiak közzül, kik az ő fiataalkori dolgozásait gyönyörrel, magasztalásokkal olvassák, a' férfikoriakról ellenkezőleg 's épen úgy ítélnek mint a' Német Literatura' első Írójiról az ő *korok*. Mindazáltal örvendek 's végetlenül örvendek Kazinczynknak azon szép szerencsésén, hogy a' jobb Lelkektől épen úgy szerettetik, tiszteltetik, valaminthogy a' porseregtől nem; és szentül! mert attól kedveltetni dicstelenség. — Még egy két szót a' Munka külsejéről.

Mind a' 20 kötetet egyszerre kiadni a' Nyomatónak nehéz volna. Azért minden Pesti vásárra hármat ígér, ha szándéka buzgón elősegítettik. Minden kötet előtt Nyelvünknek 's Literatúránknak egy Bajnoka vagy Barátja, egy a legügyesb Művész által készülendő rezen fog megjelenni, és ugyan a' Szép Literatúra' Kötetei mellett: 1. Pászthory Fiumei Gubernátor. 2. Báróczy Sándor. 3. Prof. Révai Miklós. 4. Ráth Mátyás. 5. Gróf Haller László a' Telemach' fordítója. 6. Gróf Ráday Gedeon. 7. Generális Orczy. 8. Oberster Harszay. 9. Bessenyei. 10. és 11. A' két Teleki Grófok, József és Ádám. 12. Wesselényi. 13. Spisics. 14. Gróf Török a' Referendár. 15. Referendár. Cserei.

A' Régiségékekí mellett pedig: 16. Primás Barkóczy. 17. Eszterházy a' Cancellariusz. 18. Szécsényi az Érsék. 19. és 20. A' két Zrínyi, a' Szigeti Hős tudnillik 's a' Köllő. — Hogy a' Munka' külseje annál nagyobb díszl mutasson, a' homloklapokat Grüner Úr' kezével dolgozott vignettek ékesítendik. A' Régiségnek legszebb szobrai lesznek rajtok: a' Valikáni Apollé, a' Mediciszek Vénusza, Laocoon, Psyche, Pallasz, Antinousz 's mások. Így a' Vevő a' munkával toldalékképen 20 nagy Ember' képét és 20 vignettet is kap, 's ezeken olly mestermivek' csudálatására fog eljuthatni, a' mellyeket eddig csak idegen munkáknál leheto szerencsénk látni.

A' löbbiről a' Nyomató Úr fogja értesíteni a' nagyérdemű közönséget. Pesten Martz. 14-dikén 1814.

Helmecezi,

Doctora a' szép MM. 's B. a' P. m. k.

Fő tudományszéknél.

A' Munka nagy nyolczad réthen, 's épen illy betűkkel és papirosra fog nyomtatni mint e' jelentés. Mind a' 20 kötet ötszáz ívnél többre menend, és így általjában mindenik 24, 25 ívnyi vastagságú lézen. Minden Kötetnek különkülön előfizelési ára Velinen 4 és Nyomatón 2 Váltóforint. A' megjelenendő 3 első Kötetnek tehát előfizelési ára Velinen 12, Nyomatón 6 Vf. Foglalajok ez:

- Az 1-ső Szívképző Regék Marmontel után megtoldva a' jó Anyával.
- 2-ik. Sztella, Clavigo, Testvérek, Yorick' Levelei.
- 3-dik. Paramythek, Titusz, Themistoclesz, Szalamandrin, és a' képszober. —

Az előfizetés' ideje tart Martziustól Augustus' fogytáig. Medárd után, ha kívánt számú Előfizetők lesznek, nyomtattatni fog a' Munka azonnal, 's Augustusi Vásárra a' 3. kötet elkészül okvetetlenül. Hanem előre bátor vagyok tenni azon kinyilatkoztatást, hogy minden Előfizető a' 3. első kötet' átvételkor köteles lézen a' következő 3. kötetért eső árt letenni, 's ezeknek vételével ismét a' következő 3. kötetre fizetni. Egy kötet sem fog külön adatni, 's az előfizetési idő' elmúltá után minden kötet 1 forinttal drágábban.

A' ki 10 Előfizetőt szerzend, ingyen kap egy nyomtatványt. Az Előfizetők' Nevei utána lesznek nyomtatva a' munkának. Alább írt kötelezi magát, hogy senkiinek pénze el nem fog veszni, 's ha az Előfizetők' csekély száma miatt e' szép 's nagy szándék elakadna, pénze kinckkinek híven megtérítetni.

Trattner János Tam.

Cs. K. pr. Könyvnyomató.

Ez után következik két lapon az «Előfizetés-Szedők» névsora.

2638. 323. lap alúl 2. sor: «1812-ben készültem . . . tenni azt, a' mit Te még 9-a 7bris 1792 irtál: jer édes Barátom!» V. ö. a *II. k.* 413. számú levelének 1. pontjával.

324. lap fölül 2. sor: «Meg is ígértem azt előre *Márjásy Vice Ispány*-nak . . .» Horváth Ádám *Máriássy István* gömörvármegyei alispánt s országgyűlési követet érti, a ki az 1790/1-ki országgyűlésen egyike volt azoknak, a kik a magyar nyelv «bevétele mellett szólottanak.» L. a *II. k.* 560. lapját.

324. lap kikezdés: «Én egy Kedves Barátomnak, *Tuboly Lászlónak* erős unszolására Nagy-Bajomi posványos lakásomat el hagytam.» Tubolyszegi Tuboly László Somogyvármegye táblabírája, meghalt 1828. máj. 21-kén 73 éves korában Lengyelben. L. Nagy I. id. műve, XI. köt. 342. l. Egy értekezése «Gr. Cziráky Antal Urnak a Tud. Gyűjt. 1823. X. köt. iktatott kérdéseire tiszteletből adott feleletek» czímmel a Tud. Gyűjt. 1824. évf. 9. füzetében jelent meg. L. Kis J. eml. 432. l. (Olcso Könyvtár.)

325. lap alúl 14. sor: «A' Te *Hijjába tsillogszodra* emlékeztetöm . . .» Horváth Ádám Kazinczynak *Az esthajnalhoz* című költeményére czéloz, az idézett pár szó e költemény kezdő sora. L. a *II. k.* 286. 287. lapjait.

A 11. sorban említi Horváth Ádám *Dóczy Teréziát*, özvegy Farkas Sándor-nét is, a kit Szinnyi J. is felsorol id. műve, II. köt. 960. hasábján ugyan e levél alapján (megj. a *Figyelő*, 1882, XIII. köt. 1. l.), de tévesen írja, hogy Dóczy Terézia 1814. után kezdett verseket írni, holott e levél világosan mondja, hogy már a télen, 1813-ban irt verseket, a melyek közül Horváth Ádám közöl is egyet; v. ö. a 421. lappal.

2640. 334. lap alúl 3. sor: «A kis *Pracfatioeskámat* láthatta az Úr.» Lácza Sz. Józsefnek ekkoriban jelent meg egy műve, ily czímmel: «Lácza Sz. József S. pataki ref. predikátor és professor' predikáziójának első darabja, mellyben különböző textusokról készülttek foglaltatnak. S. Patak, 1813.» E művet csakugyan előszóval vezeti be az író, de, hogy itt miért hivatkozik erre, az összefüggést alig lehet megállapítani. Csupán a következő kis pont látszik olyan-
nak, a melyre Lácza czélozhat:

«A' Beszédben, a' könnyen érthető magyarság és szivesség mellett leginkább a' summás *rövidségre* igyekeztem; — ezeket tartván a' Ker. Tanító-nak példás jó magaviselésével együtt, a' Tanítás' legépületesebb tulajdonságainak.»

2643. 339. lap 2. kikezdés: «Édes barátom, inkább egy két holnappal később jelenjenek-meg verscid . . .» Kis János verseiről az első híradás a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 10. (aug. 3-iki) számában jelent meg s a következő: «Fő Tiszt. Tudós Kiss János Urnak, az Evang. Dunántúl való Eccl. Superintendensének Versei három tsomóban nyomtattnak ugyan Trattner Urnál Pesten. A' világoosság, kellemetesség, 's elmésség minden darabban kitündöklének és az Olvasónak kedves és hasznos idő-töltést ígérnek. Tsínos formában 's szép betűkkel jelennek meg.» V. ö. a 2646. számú levél 6. pontjával.

2648. 351. lap alúl 14. sor: «Igy járt *Márton István*, kinek a' K. Morálja előtt álló elő beszédjéből egész Pasquill dolgozott a Kánt philosophiája rostálója»

Márton Istvánnak következő művét érti: «Keresztyén theologusi morál, vagyis erkölcstudomány. Hallgatói számára kiadta M. I. h. és ny. n. 1796.

353. lap 3. kikezdés: «*Erichson*... azonnal vissza fogom küldeni.» Ungv. Tóth László igen valószínűen Erichsonnak *Griechischer Blumenkranz* című művére czéloz; v. ö. a *VIII. k.* 2019. számú levelével s a reá vonatkozó jegyzettel.

2651. 361. lap 2. kikezdés 2. sor: «*Veszprém Vármegyei volt Vicispány*...» Érti *Kun Lászlót*, a kit 1790. decz. 15-kén választott Veszprémmegye alispánjává Somogyi János helyébe.

2652. 364. lap kikezdés: «Mi Újhelyben Máj. 6-dikán tartunk Gyűlést a' Követek kinevezése eránt, a' kik Fels. Urunkhoz küldettessenek.» A többi megyék hasonlóképp gyűléseket tartottak e czélből, így Pest vármegye is Szentkirályi László alispán indítványára, s elhatározták, hogy ha a király visszaérkezik Bécsbe, a nádor vezetése alatt egy küldöttséggel tisztelegnek nála, üdvözölvén őt a háború szerencsés befejezése alkalmával. (L. a Haz. és Külf. Tud. 1814. évf. 40. (máj. 18-iki) számát.)

2660. 377. lap alúl 10. sor: «Jemand, dessen Namen ich... verschweige...» T. i. Horvát István, l. az előbbi levelet.

2661. 381. lap 3. kikezdés 2. sor: «A' postán lelém az Ur levelét a' *Muzéummal*.» A Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évfolyamának csak 10. (aug. 3-iki) száma közli az *Erdélyi Muzéum* megjelenéséről szóló hírt a következőképen: «Az *Erdélyi Muzéum*nak első Füzete megjelent Kolosvárott. Dilsőség Nemzetünknek! Ezen munka exemplárai nem lettek elegendők a' Magyar Olvasók számának. Azért ugyan azon füzet a' Kiadónak rendeléséből most ujonnan Pesten *Trattner Ján. Tam.* Urnál nyomtatatik azon formában, olyan betűkkel, de tiszosban. A' szép válogatás és a' köz hasznú tárgyak lesznek tovább is fő gondjai a' Gyűjtemény Kiadójának. Kik tehát azt meg-szerezni óhajlanak, most mind az első, mind a' második Füzetre az említett Könyvnyomtató Urnál előre fizethetnek.»

A 381. lap 4. kikezdésű pontjára a következőket jegyzem meg:

Szabó András a «Philosophiára vezető értekezések» czímmel aesthetikai dolgozatot közöl a füzet 90—113. lapjain; ifj. *Palaky Mózes* pedig «A' római poézis' története» t közli a 114—141. lapokon. Mivel emennek külfőire többször hivatkoznak a levelekben, ide iktatom azokat az értekezés elejéről, a mint következnek:

Gerh. J. Vossius de veterum Poetarum temporibus. Amst. 1662. 4-o. in Opp. Amst. 1697. in fol. T. 3.

Lud. Crusius. Lebensbeschreibung der Römischen Dichter. Aus dem Engl. von C. H. Schmid. Halle, 1777. 1778. 2 vol. 8-o.

Le Moine d'*Orgival*. Considerations sur les progres des belles lettres chez les Romains, et les causes des leur decadence. Paris 1749. Amst. 1750. 8-o. Németre által-tette *I. C. Stockhausen*, Hannov. 1755. 8-o.

Joh. Gottfr. Eichhorn. Geschichte der Literatur von ihrem Anfang bis auf die neuesten Zeiten. Göttingen, 1805.

Joh. Joach. Eschenburg. Entwurf einer Theorie und Literatur der schönen Wissenschaften, 2. Aufl. Leipzig, 1789. 8.

Budai Esaiás: Régi tudós Világ' Históriája. Debreczenben, 1802.

Döbrentei Gábornak két versét közli a füzet a 64—68. lapokon: «A' múzsa 's a' vágyó ifjú» s «A' szív' vágyása» czímmel.

Szemere Pál «Az emlékezet» és «A titkos vidék» című verseit a 49—51. lapokon közli.

Vitkovics Mihálynak a «Székes-fejérvári Horvát István Barátomhoz, Roff, Heves Vármegy. Octóber' 15-kén, 1805.» című epistolája a 43—45. lapokon olvasható.

Horvát István «Szívemhez» című hat soros verse az 51. lapon van.

382. lap kikezdés: «Jó Tragédiát az Urak semmi jutalomért nem kapnak most.» Czélzás az *Erdélyi Muzéum* 1814. évf. I. füz. 142—162. lapjain olvasható ily című értekezésre: «Eredetiség 's jutalom tétel.» Mint a cím mutatja, *Döbrentei* először az eredetiségről értekezik, hogy t. i. a teremtő szellem mily korban ír eredeti műveket, s mily korban kénytelen fordításokkal megelégedni. A hosszú bevezetés után így folytatja *Döbrentei*:

«Ezen elszórt, de egy czélt tárgyazó gondolatoknak előbocsátása után hírül adatik a' magyar Poétáknak, hogy itten Kolozsváratt néhány ifjú Mánások társágba állva, egy eredeti jó Szomorú-Játéknak írására első jutalmul 700 Rforintot, másodiknak pedig 300 Rforintot. Az a' Játék el fog azután játszattatni az új magyar nagy Játék-szinben, melly az erdélyi Magyar Nemességtől Ország-Gyűlésén arra felosztott summa pénznek segítségével, a' mint reménység vagyon, nem sokára elkészül.

«A' Jutalom-tételnek külső pontjai ezek:

1. A' dolgozni akaró jelentse magát levele által a' Muzéum' Kiadójánál, o' folyó esztendő' Szeptembere' végéig. Mert, ha nem találkoznék senki is, az egybe-tett Summa a' magyar Literatura' elésegítésére lévén adva, a' feltevőktől egyéb munkára való jutalom-tételre fog fordítatni.

2. A' tárgy historiai, hősi legyen. Választhatja a' Poéta vagy a' magyar historiaból, vagy akármelly másból is.

3. A' munka legyen idegen írással tisztán leírva, a' homlok-leveleire egy választott mondás tétessék, 's a' mellette irandó, különösen bépecsételt levélben ugyan azon választott mondás álljon, 's az Író neve, hogy a' megvizsgálás után megtudassék, ki volt, 's a' jutalmat ő hozzá lehessen küldeni.

4. A' jövő esztendőnek, u. m. 1815. Szeptembere végén ide a' Kiadóhoz béküldve legyen. Mindazon' által, ha ezen terminusnak meghosszabbítása kívánatik, a' Jutalom-tevők arra is ráállanak.

5. A' bégyülő daraboknak kritikája írásban fel-fog tételődni, hogy az Itélőknek minden személyes tekintet nélkül való ítéletek kitéssék.

6. A' jutalmat nyercő két darab ki is fog jönni nyomtatásban.

Azt mondhatná valaki, minek ez a' jutalom tétel, mert ha Genie nem dolgozik, úgy sem lesz nagy az öröm, a' Genie pedig önnön magától való indítása által is munkás. Ez igaz. De a' szép törekedés, az a' forró vágyás, hogy a' Nemzet ragadtassék-ki megfelejtkezéséből 's igyekezzék a' maga Játékszinét emelni, nem nyugszik meg ezen, hanem megpróbálja serkentéssel, ha nincs-e valaki közöttünk, a' ki reménységét bétöltené. Genialis teremtő lelket, melly felemel-

kedjés magasan, 's örökké tanulandó munkái írjon, milliók fizetése sem ad annak, a' kinek a' természet nem adott; de a' serkentés, a' pályának kimutatása, ha vagyon közöttünk, megtöltheti szemeit a' szép célra vágyakodás' nemes könnyeivel 's meglehet, hogy próbálván, olyan jót fog szülni, melly különbben elmaradott volna. Mert hisszük azt, hogy találkoznának több Irók is közöttünk, ha annyi akadály, annyi vívás, annyi elkedvetlenítés nem volna az ő nemzet kincséről megfejtkezeti Hazában, a' mint hogy most is, a' literaturának nem kedvező környüiállások között találkoznak. Keljen tehát szárnyra annak lelke, a' kinek tüze az alkalmatosság nem adás miatt csak mintegy bolygó világosság tévedez, 's lankadoz egész férvében való mutatkozás előtt. Nem a' legszebb láng gyújthatja-e fel, hogy a' Nemzet dicsőségére háruendő fény' megszerzésében dolgozzék? Ez valójában olyan cél, melly megérdemli a' nemes szívnek felemelkedését, meg az izzadó homlokot. Emlékezzenek jobb Poétáink a' Görög Poéták szép veitkedéseikre az Olympiai Játékokban, 's próbálják-meg erejüket a' drámában is, és segítsenek azon, hogy Játék-színeinken ne mindenkor fordítások játszatassanak.»

382. lap fölül 4. sor: «Az Úr Aufszában *Bartsay* fölül kegyetlenül nagy az a' két kicsúcsorodás.» Döbrentei a *Barcsay* Ábrahámról szóló értekezésében (17—33. l.) két helyen tér ki hosszabban; először Plutarchosra hivatkozik (22. l.), hogy nemcsak a nagy tetők jellemzik a hőst, hanem jellemének «kicsiny vonásai» is; másodsor, midőn (a 23—24. l.) arról szól, hogy az életíró nem halotti orátor, a kinek csak a fényoldalokat kell feltárnia, hanem «a psychológiának mélyen belátó szemével tekint az ő tárgyára, az emberre.» Bizonyosan e két kitérésre céloz Kazinczy. V. ö. a 408. és 409. lappal.

U. o. alább 3 sorral: «Alvinczynek emlékezetét meg nem olvastam.» Célzás a következő czikkre: «Fő-Hadi-Vezér Báró Alvinczy József. Szül. 1735. megholt 1810.» Név nélkül (Döbrentei Gábortól) 52—63. l.

U. o. alább 2 sorral: «Ki az a' szép lelkű B. a' ki lap 8. teite a' jegyzést?» Kazinczy «A magyar literatura története» czimű értekezésében a 8. lapon ezt írja: «A' Kobáryak, Csákyak a' német Thaliának 's Meipomenének Pozsonyban, az Ország' akkori anyavárosában templomot nyitottak.» Ehhez írja Döbrentei — mert ő az a B., a kire Kazinczy céloz — a következő jegyzetet csiliag alatt: «Ha azon Summákat, mellyeket sok Magyarok nem magyar cultura elemeneire kéltették, önnön Nemzetjük' felsegítésére adták volna, eddig a' Magyar Literaturát ragyogóbb fényben láthatnók. Mind azon Intézetek, mellyeket némelly Hazafiak felállítottak, virágzásban lehetnének: most sokaknak azok iránt való hidegségek miatt ingó lában állanak. *Legyen valóságos segédlelem, lesznek közöttünk is Jelesek.* Nem utolsó dicsőség pedig valójában tulajdon Nemzetét kiragadni a' homályból 's képesé tenni lassanként minden Nagynak elfogadására. — A' Magyar a' magyar föld' javából miért nem cultíválja a' Magyar?»

B . . . Jegyzése.»

V. ö. a 409. lappal.

2662. E levélnek voltaképen a 2665. számú levél után kellett volna következnie, mivel Kazinczy oly tárgyról tudósítja benne Gyulay Karolina grófnét, a mit valószínűleg csak Cserey Farkasnak máj. 28-án kelt leveléből tudott meg. t. i. a Cserey Miklósné haláláról.

2663. 385. lap fölül 7. sor: «Lap 7. *Ars acin áros Salutaris* . . .» Kazinczy Erdélyt összehasonlítván Magyarországgal, azt mondja, hogy amaz két elsőséggel dicsőkedett «Magyarország felet»; míg ott dicsőségnek tartották, ha «neveik nyomtatott könyvek homloklapjaikon jelenbettek meg, az alatt míg nálunk a' könyvesinálók, kivévén felette kevés eseteket, Papokból, Professorokból és az árs nem áros salutaris' Doctoraiból állottanak.» az utolsó mondat tehát helyesen így olvasandó: «és az *Ars salutaris'* Doctoraiból állottanak.» Így, helyesen közli a *M. P.* is a 66. lapon.

385. lap 2. kikezdés: «Trattner Úr tele van parasszal, hogy 400 praenumercánst nem kap munkáimra.» sőt. Kazinczynak ill. előadott tervezete alapján újabb megállapodás jött létre az írú (Kazinczy) és a kiadó (Trattner János) között, s ennek az eredményeül közölte a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 9. (júl. 30-iki) számában Trattner újabb jelentését, a mely itt következik:

«Jelentés T. Kazinczy Ferencz' Munkájának Nyomatások felől:

«Alábbírt tisztelettel tudósítom a' Nagyérdemű Publicumot, hogy több jeles Hazafiának javasolásokra (minthogy sokan a' kibírdetett 20 darabok' s az ezekért járó előfizetési pénz' sokaságától elijedtek) Tek. Tud. *Kazinczy Ferencz* Úrnak megegyezésével szándékomat megváltoztattam s a' kinyomtatandó 20 Darabok' számát 20-ról kilenczre szállítottam a' Munkának könnyebb megszerezhetőse végett. Az első Darab jövő Augustusi Vásárra készen lesz. A nyomtatás csinosságáért: általjában azt jelenthetem, hogy eddig illy diszben még igen kevés Magyar Munka lépett közfényre. Az első Darab' elébe, melly *Bácsmegyei győtralmait,* a' *Vak Lantost,* *Repülő Szekeret,* *Etnát' s Lessing Meséjít* foglalja magában, Nagys. *Pászthory Sándor* volt Fiumei Gubernátornak képe leszzen ama' híres nevezetes *John* által vésve, s a' Vignette' s Czimlap *Grüner* által. A' 2dik' s 3dik' Darab Novemberi Vásárra jelen meg, s Novemberi Vásártól kezdve minden következő Vásárra két két Darab, mindenike 25—26 nagy fejjér medián papírosú ívből fog állani, s egy Hazánk' vagy Literaturánk' Nagyja' képével, metszett czimlappal s vignettel ékeskedni. A' 2dik' s 3dik' Darab' általvetelekor kötelesek a' TT. Előfizető UU. a' 4dik' s 5dik' Kötetért eső 4 forintot letenni s ezeknek megjelentökkel ismét a' 6dik' s 7dikre négyet és így tovább. Így tehát az egész kihirdetett szándék és Intézet megmarad saját valóságában, csak hogy a' Kötetek' száma 20-ról 9re lételek, s minden Vásárra 3 Kötet helyett kettő ígértetik. Előrefizethet kiki az első Jelentésben megnevezett TT. Uraknál; vagy pedig én nállam helyben, mostan 6 forintot az első, 2dik' és 3dik' Darabra. Az utolsó azaz 6dik' Kötethez fognak nyomtatatni Neveik a' TT. Előfizető UU.

Pesten, Julius 18dikán 1814. .

Trattner János Tamás

, Cs. K. priv. Könyvnyomató.»

2664. 387. lap 3. kikezdés: «Megjegyző a' mit Eulesár No. 38. l. 305. mond.» Kazinczy a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 38. (máj. 11-iki) számában olvasható következő hirdásra czéloz:

«Florenziában illy hirdetés jelent meg:

«Mi III-dik Ferdinánd, Isten' kegyelméből Toskána' Hercege.

«Mivel az Isteni gondviselés a' Szövetséges Udvarokat olly szembeűnő képpen meg áldotta, ok a' Fejedelmeknek régi jussait vissza-állítják. E' szerént

meg-határozták, hogy nékem is az én Toskánámat 's egyéb Státusimat visszaadják. Mi tehát ezen hirdetésünk erejével a' *Rospigliosi* Herczeget tellyes hatalmú Biztosunkká nevezzük, hogy Toskánát, 's ahhoz való egyéb Státusinkat keze alá vegye. Ó a' mi meg-érkezésünkig a' Kormányozó' Tisztét viseli, mi pediglen nem sokára megjelenünk, mivel szívünkön fekszik, hogy a' mi hív jobbágyainkhoz mentől előbb meg-térhessünk. Ó az alatt a' Tiszt-viselőket meg-hagygya Tiszteikben, kik a' *katolika szent Híthez magokat híven mulatták*. Gróf *Bellegarde* Feld-Marsalra az Olasz Országi Austriai Ármada' fő Vezérére vagyon bízva, hogy ezen rendelésünket végre hajtsa.»

2665. 389. lap 3. kikezdés: «Erdély egy solemnis Deputatiót küld Bécsbe . . .» Kétszer tisztelegte a magyarországi küldöttség a királynál, először jún. 22-kén. A Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 52. (jún. 29-iki) száma közli a császár és kir. azon beszédét, a melyet jún. 22-kén intézett az előtte tisztelgő küldöttséghez. A beszéd egykorú magyar fordításban így hangzik:

«Több esztendei fájdalmas esetek és áldozatok után, látván ezen régen óhajlott napon Országaimnak Küldöttjeit Thronusom előtt egybe gyülekezve, a' mellyet Népcim' szeretete és tántoríthatatlan hívsége, mint mozdíthatatlan Oszlopok, századoktól óta fentartanak. Életem napjai között e' mai nap egy a' leg-szerentsésebbek között.

«Békesség szeretetett a' világnak, és ez által Nyugodalom 's Boldogság fog az Én áldott Tartományaimra is terjedni.

«Ti hív Jobbágyaim! egész mértékben tellyesítettétek Erántam 's a' Haza iránt köteleességeket.

«Bizonyoságot tesz Nekem-is a' szívem, hogy azt, a' mi Engemet illelett, Én-is meg tettem. Hús esztendeig tartott pusztító Hadaknak Sullyát-állhatatosan bátor szívvel kiállottuk. Már elmúltak! ezen Veszély gyökerestül semmivé lételett. A' népeimnek Hívsége és állhatatossága, a' győzedelmes Sorceimnek vitézsége végbe vitték azt, a' mi lehetségesnek alig látszott vala. Ditsőséges Példát hagyunk maradékinkra; áldani fogják ok állhatatos törekedéseinket.

«Hála adó érzékenységgel szemlélem, a' mi Birodalmamnak minden Részeiben az egésznek fenn tartására 's helyre állítására eszközöltetett.

«Különös meg elégedést szerez Nékem azon érzékeny Bizonyysága az Erántam való hív szeretetnek, a' mellyet még azon Tartományaimnak Lakossaitól is naponként tapasztalok, a' mellyek egy ideig elszakasztva lévén, most újra vissza szerezettek. Mennél érzékenyebb volt az el-szakasztáskor a' Fájdalom, annál jutalmazóbb az az öröm, hogy a' Fiak az Attyokról semminémű viszontagságok között el nem felejtkeztek.

«Még maradtak mély sebek, mellyeket orvosolni kelletik; egynéhány esztendei nyugodalom, 's ezek is el mulnak!

«Azon Buzgóság által, a' melly az én Birodalmamat eddig lelkesítette, és, a' mint tellyes bizodalommal ezt Népeimtől ezután-is várom, továbbá-is lelkesíteni fogja, a' legsúlyosabbak-is, könnyűek lesznek.

«A' bal sorsot ki állottátok, mutassátok most meg, hogy a' kedvező Szerentsével-is tudtok élni: Szeressétek a' köz Státust, mellynek Tagjai vagytok; szeressétek Hazátokat! helyheztesétek egész Bizodalmatokat a' Fejedelmetekbe, és soha el ne felejtsetek, hogy a' Ti közönséges javatok az Én életemnek egyetlen egy czélya.»

Másodszor júl. 7-kén fogadta a király a magyarországi távolabbi megyék s Erdély küldöttségét. Erre vonatkozólag a Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 4. (júl. 13-iki) száma ezeket írja: »A' mit a' szív egyaránt érezett, a' mit a' buzgó indulat egykor kívánt jelenteni, a' mit a' kész hívség már előre bizonyított: de a' távul-létel újabb fényes alkalmatossággal megbizonyítani gátolt: azt Fels. Urunknak kegyelme, 's mind közelebbi, mind távulabbi Alattvalóit egyaránt kedvelő atyai jósága későbbben is hasonló kegyességgel méltóztatott elfogadni. Ő Fels. Badenből Jul. 7-kén reggel Bétsbe ment, hogy a' távulabb való Magyar Országí Ns. Vármegyéknek és Nemes Erdély Országnak tisztelő hódulását elfogadja. Fényes készülettel öszve gyűltek 28 Ns. Vármegyéknek mint egy 220 személyekből álló Követei Ő Tsász. Fő Herczegségénél a' Palatinusnál. Fels. Urunk a' titkos Tanács palotájában botsátolta őket maga elejébe. Az Udvari Fő Tisztek és a' Ministerek fényes öltözetekben környékezték a' Trónust, 's a' Német és Magyar Gárda egész pompában díszeskedett. Magyar Ország részéről a' Szepesti Püspök Gr. *Brigido* volt a' Követség Szószóllója, ki midőn jelesen előadta az Ország Rendeinek örömet 's buzgó szerentséltetéseket kijelentette, Ő Fels. ezen hóduló hívségnek jeleit nem tsak kegyelmesen elfogadni méltóztatott: hanem a' Nemzet cránt oly alyai indúlatokat is jelentett, mellyek minden szíveket elragadtak. Különös szívreható indúlattal esett azon kegyelmes kifejezése, mellyel Fels. Urunk hív Alatt-valóit hosszas békességgel biztatni méltóztatott.

Az Erdélyi Nagy Fejedelemség' nevében az ország kebeléből husz egynehány személyekből álló fényes Deputatio vólt küldve, mellynek Présese Nagy Mélt. Gróf *Bethlen Gergely*, Tagjai több Fő-Ispányok, 's Fő Hivatalokban lévő Uri személyek: u. m.

Gróf *Bethlen Imre* Tsász. Kir. Kamarás, Tek. Kükülő Vármegye Fő Ispánja; Branyitskai Báró *Jósika János* Ts. Kir. Kamarás Ur és Hunyad Vármegye Fő Ispánja; Gróf *Torotzkai Pál*, Tsász. Kir. Kamarás Ur 's Aranyos-Szék Fő Kir. Birája; Báró *Wesselényi József* Tsász. Kir. Kamarás Ur és Közép Szolnok Vármegyének Administratora; Gróf Széki *Teleky József*, Tsász. Kir. Kamarás Ur és Kir. Tábla Assessora; Gróf *Lázár József* Ts. Kir. Kamarás Ur és Regalista; Gróf *Eszterházy Mihály* Ts. Kir. Kamarás Ur és Udvari Concipista; Losonczi Gróf *Bánfy József* Ts. Kir. Kamarás Ur, Kormány-széki Titoknok; Gróf *Teleky Pál* Ts. Kir. Kamarás Ur és Regalista; Mélt. *Cserey Farkas* Ts. Kir. Kamarás Ur 's Major a' Tsász. Kir. Armádánál; Gróf *Eszterházy László* Ur, Kir. Tábla Assessora; Gróf *Petky József* Ts. Kir. Kamarás Ur és Regalista; Gróf *Kun József* Ts. Kir. Kamarás Ur és Kormány-széki Concipista 's Mélt. *Kornis Imre* és *Kemény Miklós* Gróf Urak; Báró *Brukenenthal* Udvari Titoknok; Nemcs *Hochmeister Márton* Szebeni Biró 's Tek. *Pál András* Kolosvári Király-biró Urak.»

2668. 395. lap fölül 4. sor: «Azt hallottam . . . hogy Xenofon *Ciropeidia*ja is már régtől fogva magyarra le legyen fordítva.» V. ö. a VIII. k. 1983. levélével s az erre vonatkozó jegyzettel.

U. o. alább egy sorral: «Én most görögül tanúlok *Tansit*től . . . » V. ö. a III. k. 503. lapjával.

U. o. alül 6. sor: »Meg tudhatjátok *Corvisart*tól, Sz. *Aignanti*től, *Cafarelli*-től . . . » *Corvisart János Miklós* hírneves francia orvos (1735—1821), Napoleon

orvosa, a francia akadémia tagja; főműve: *Essai sur les maladies et les lésions organiques du coeur*. Paris, 1806.

Aignan István (1773—1824.) a francia akadémia tagja; drámái (XVI. Lajos halála, Polyxene) s irodalomtörténeti művei némi hírt szereztek nevének.

Caffarelli Lajos Mária (1758—1826.) kiváló francia államférfiú, a kinek úgy a forradalomban, mint a későbbi átalakulásokban elég tevékeny része volt.

2669. 399. lap alúl 21. sor: «A *Nemzeti Gazda* 5-dik Arkusában is *félre véré a harangot a Magyar Nyelv* veszedelméről...» Pápay S. Peihe Ferencnek a *Nemzeti Gazda* 1814. évf. 5. száma 78 s a köv. lapjain olvasható cikkére hivatkozik, a melyet egész terjedelmében ide iktatok:

«A' magyar nyelv' veszedelméről.

«A mostani magyar nyelvet, már születésekor, mikor azt közel egyforma eredetű, de nem tsak egy tartományból vagy vidékről szakatt emberek össze olvasztották, sok idegen viszontagságok érték. Mindjárt a' világosodás' kezdetén egy részről segítvén, más részről nyomván, el kezdette azt keverni a' szomszéd Nemetek' nyelve, s a' Nemzettel foglalatoskodó Római nyelv, melly az akkori magyar embernemnél még esmeretlen vólt, de megesmért új dolgok' idegen neveit ragasztotta a' Magyarokra, mivel' nem volt kinek gondoskodni itthon arról, hogy az olyan dolgokat mindjárt első alkalmatosságkor valami, azon dologhoz szító honnybeli szógyökekből formálható új szóval fejezoki; ilyen fajta dolgokra nem igyelt az akkori legszükségesebb dolgok után ásitózó népség.

Hosszas vizsgálódásra még most nints idő: a' régi dolgokról tsak egyet szóllók, másszor többet. — Lehetetlen az, hogy a' Magyarok' Eleinek még a' legrégebb tanyájokon is, ne lett volna valami érthető hang vagy szó, mellyel például a' *formátok*-ot kifejezték: mert szintúgy készítették ők valamit a' magok módjok szerént, mint mi most készlünk a' mostani mód szerén. És így annak a' készítéséről és formájáról szükségesképpen kellett egymás között beszélni és az akaratot világosan kifejezni. Mi szükség' volt hál a' Deáktól fogadniel a' *forma* nevet? — Kétségekivül, a' nyelvel való nem gondolás minden e' felének a' gyökere.

De, minck pirongattjuk a' Régieket, tudván azt, hogy a' magunk' szemünkben nem találjuk meg a' gerendát? Igaz, hogy ők vezettek a' sárba; de nem készakarítva, hanem tudatlansághól. Mi, magunk iparkodunk a' nyelv' elkorcsosodásán, még pedig sokféle útonmódon; mellyek közzül most tsak egy párt, talán a' leggonoszabakat említjük.

Az a' tsaknem minden nyelven úgy nevezett *Compliment*, mely legtermészetibb értelmében nem lehet egyebet alávaló szolgai tsapodárságnál, a' legtökéletesebb születteit magyar szókat, az *idegen nyelvek' követése* pedig a' legjobb magyartermészetű kifejezéseket öliel gyakran és a' nemzet' színe között uralkodik legjobban. — Mitsoda helyes okon mondja sok Magyar például e' helyett — *dísznó* — azt a' szükségtelen szót, *szertés*, mely nem tsak dísznót jelenthet? — Hol van amannál jobb és szebb magyar szó az egész nyelvben? A' *dísznó* szó se boitránkozást nem szerez, se nem motskos; hanem inkább az attól lett tol-

dalékszó [adjectivum] ¹ *disznó, disznóbb, legdisznóbb*, jelent megútlható motskos dolgot, részeg, rossz magaviseletű embert, s minden fertelmes valamit. *Salva venia*, disznóhúst ettem! — sőt — *salva veniát* ölettem!! — Ugy tartom, senki bal ítéllettel nem lessz, ha azt javasoljuk, hogy az ilyen, tisztesség' szin alatt uralkodni kezdeit kártévó szokást félben hagyván, a' hol illik, és botránkozást nem okoz, magyarul beszélljünk és írjunk.

Semmivel sem teszen kevesebb zavart az, mikor valaki, jóllehet érti a' magyarnyelv' egybeszerkeztetése' intézetit, még is az idegen nyelv' egybeszerkeztetése' módját keni — ezt is complimentből — a' magyar nyelvre. — *Uram bátyám!* 's a' többi ilyen, egyedül tsak úgy lehetne írásban szenvedhető, ha mind az *uram*, mind a' *bátyám* után megszólító jegyet [!] tennénk. De akkor is már inkább két embert jelent az, mint egyet, és sohasem fejeziki azt a' szíves atyafiságot, a' mellyet ebben — *Bátyámuram, bátyádurad, bátyaura*, --- feltalálunk. Miért ez alábbvaló mondás? — azért, hogy a' közönséges ember is így mondja? — Ha azért: úgy a' *húst, kenyeret*, 'sat. szintúgy tzifrább névvel kell annak kimondani, a' ki Urambátyámat mond; mert ezek a' szók még közönségesebbek, mint Batyámuram. — Ezen egynehány sor [nem tanátsból, hanem tsak] eszméltetésből, sok hasznos vis'gálódásokat formálhatnak a' mélyebben gondolkozó Bölts Magyarok. — Még egy szót —

A' legtisztább kegyességgel legyen mondva, — az Istennel legillendőbben beszéllünk *Te*-vel, és másképp' nem is illő. A' régi tanult nemzetek pedig mindenféle emberrel is így beszéltek. — Ma, a' compliment nem akarja engedni [ha némely Németországi Vidékeket kivesszünk, a' hol még ma is *Te*-vel beszélnek a' legelső emberrel is, mint például a' Tyroliak] hogy ezt az egyedülvaló, második személy' igaz kinevezőjét — *Te* — széllére helyére tégyük: holott a' többi, — egyet se vegyünkki — mind haszontalan. — *Adjon az Úr egy forintot:* — itt három ember van szóban, egyik a' ki kér; másik a' kinek a' kérő beszéll; harmadik az Úr, a' *Te*-nek a' mássa; a' három egygyütt — *én, te, ő*. — Senkit erőltetni nem lehet, nem is kell: de követésre méltó jó példát lehet mondani, éppen azokban, a' kik más felől másban hibáznak, az Uraságokban, a' kiknél már szerentsésen széllére helyére állott az a' második személy' legtisztább kegyesebb kifejezése, *Te*, és öreget, ifjat, nagyobb vagy kisebb rangut, a' gyermek a' szüleit, valamint a' Görög és Deák, azzal a' szép és kedves szóval illetnek. — A szokás nem tsak kemény portéka, hanem kegyetlen is, ha a' böltsesség, — a' Tudósok' törekedése mérséklő zabolán nem tartja. Mi lenne a' Tiszáninnen 's Tiszántúl való Kerület' közepén élő, idegen újj nyelvektől legtisztább magyarnyelvből, ha azt a' Tudósok kézen nem tartanák? — Adjik ken nyóltz píz arra mizet, szíp píz adok érte.»

399. lap alúl 13. sor: «Irt e' felől neki (i. i. Pethő Ferencznek) Vármegyénk Fő Orvosa Dr. *Zsollos*.» L. a *III. k.* 816. számú levelét s a rá vonatkozó jegyzetet.

U. o. alúl 1. sor: «Az *Erköltsi Olvasó könyve* a' pénzt be szedte. . . » Ilyen című munkája soha se jelent meg Döbrenteinek: talán a sokkal később megjelent *A Kés Gyula könyve* első csiráját kell a tervezett munkában keresnünk.

400. lap alúl 14. sor: »Somogyi . . . egy érdeemes Irónknak, a' *Chaptal Forrástójának* Hitvesénél» (lakik). Pápay Sámuel Fábián Józsefre czéloz, a kinek

¹ A szögletes zárjelek is a cikkben vannak.

fordításáról a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 23. (sept. 18-iki) számában ezeket írja: «Chaptál, Visgálódó és Oktató Értekezés a Szőlő Mivelésről, a' Bor, Égettbor, közönséges és Fűszeres Etzetek' készítésének Mesterségével együtt XXI. Réz Tábla Rajzolatokkal. Francia Nyelvből fordította és külömb külömbféle jegyzésekkel, azok között a' Szőlő Czúkor és Szőlő magolaj tsinállásának módjával megláldotta Ns. Fábíán Jósef. Sr.» --

E munkáról a következő számban ezek olvashatók:

«Ezen név alatt jelent meg azon régen óhajtott munka, mely Hazánkra nézve, hol egyedül a' természetesképből áll a' Nép gazdagsága, valóságos jótétemény. Tiszta, értelmes, és a' dolgot kimerítő a' Magyar Előadás, úgy, hogy mind a' francia, mind a' Deák kiadást szükségtelenné teszi. Sőt azoknál bővségesebb. Nem gondoljuk, hogy ezen Könyv nélkül a' Gazda nagy kára nélkül tovább ellehessen. A' Papirosa szép, nyomtatása tiszta, a' Táblák egyencsen a' francia példa szerént másoltattak. A' második Rész nyomban fogja követni.

Ugyane fordítás második részének megjelenéséről a Hazai és Külf. Tudósítások 1813. évf. 41. (máj. 25-iki) száma ad hírt pár sorban.

401. lap alúl 2. sor: «Kívánom hogy érezze (t. i. Napoleon): *Mi szép letenni Kormányt!*» Tudva levő, hogy az idézett sor a Kis János *Hajósának*ében fordul elő, mint a 3. versszak kezdete:

Mi szép letenni kormányt
A sors ha üldözött!
Feledni, mely veszély hányt
Habok s szelek között.

2670. 403. lap 2. kikezdés: «Felette kedves előttem az a' hír, hogy *Kisfaludy tudott valamit a' Mondolat* felől még minekelötte az sajtó alá ment . . .» Kazinczy számtalanszor kifejezi abbeli gyanúját, hogy Kisfaludy Sándornak is része volt a *Mondolatban*. Erre vonatkozólag Kisfaludy S. 1816. ápr. 17-kén kelt s Ruszek Józsefhez írt leveleiben ezeket írja: «Én Somogyival soha a *Mondolat*ról *egy szót sem szólottam*. Hogy a *Mondolat*ot legelőször olvastam tellyes ártatlanságomban, vettem ugyan észre, hogy sok helyen Kazinczy csapkodtalik benne; sőt oly őszinte voltam, hogy *néhány csapást magam is adválltam*, a mit talán én is Kazinczynak köszönhetek; de hogy Kazinczy ezt egészen magára vegye, nem gondoltam, holott másokra még többnek kellene abból háramlani. Pápaynak azt írta Kazinczy, hogy engem tart a *Mondolat* szerzőjének. Én nevettem és ezt gondoltam: Be nem ismer engem Kazinczy! Ha tñi tudó természettel jobban meg volnék átlva, bár azt a sokfélét győzném végezni, a miben kaptam.»

U. o. alább 3 sorral: «Meg nem tudta emészteni az *Annálokban* megjelent *német Recenziót*, melyet én övele, még minekelötte *lenyomtataltott, barátságosan közlöttem.*» Kisfaludy S. 1816. jún. 3-kán ugyancsak Ruszek Józsefhez írt leveleiben azt mondja, hogy neki csak jelentelte Kazinczy bírálói szándékát, de magát a bírálatot soha sem küldötte el hozzá.

«Zirczen jött az legelőször kezembe -- írja Kisfaludy S. -- egy nagy asztalnál, az *Annálokban* már benyomtatva. Meg sem hunyorodtam olvasásakor, mint oly ember, a ki nemcsak dicsőséget, hírt, nevet nem keres firkálásai által, hanem a kinek csak ritkán jut eszébe is, hogy írt valaha magyarul. Sokáig nem

is tudtam, ki a Recensens, mindhogy Kazinczynek német írásmódját nem ismer-
tem, és kérdés: sem tettem felőle; míg több irások történetből tudomra nem
adták. Akkor csudálkoztam, hogy Kazinczy oly kétszínű, a ki nékem szemben
mást írt munkáim felől és a Világnak ismét mást beszélt. Mert nékem magamnak
olgy dicséreteket írt, hogy én pirúltam el felettük, a Világ előtt pedig önjongóknak
declarálta azokat, a kiknek az ő híre nélkül valami tetszeni mert írásaimban...
Mikön Kazinczy valóságos nemtelen érzésből nékem azt tulajdonította, hogy én
a Recenziójáért a *Mondolat* által kivántam bosszút állani, akkor megneheztel-
hettem volna ugyan és túzlármát kálhattam volna, ha Kazinczy lettem volna,
de én ezen részről igen férjünak érzem magamat. Megvetettem e méltatlan,
remtelen kőfalelkű vádlást.» V. ö. Demek Győző cikkével az irodalomtörténeti
Közlemények, 1894. évf. IV. köt. 70. 71. l.

404. lap aiúl 14. sor: «Kérlek, megolvassd a' Báróczy' életét. Abban
a' *Te neved is előfordúl.*» Berzsényi nevét Kazinczy a Báróczy életrajzának
16. 17. lapján említi a következőképen: «Ha Kasszandra 's az Illyés András
Püspök' 's több Munkájik Kánouja lehetnek a' nyelvnek, úgy sanctionálva van
a' neo- és xenologismusz; úgy gondosabb Iróink közzül, Pázmányon kezdve
a' mi időnk' legújabb dísztég, a' tudományos Olvasónak más okból, a' nem
tudományosnak ismét másból tetsző Berzsényig, egyetlen egyet sem nevez-
hetünk a' kit kárhozlatni lehessen.»

2671. A levél kezdete: «Az ide zárt *predikatrionak* nyomtatattása akara-
tom ellen tsikartatott-ki tőlem.» E predikációt Kis János önéletrrásában nem
említi, czíme: «Die Freude der Völker Earepa's über den siegreichen Einzug der
verbündeten Heere in Paris, als Freude über eine gerechte Sache und über eine
wunderbare göttliche Errettung. Eine Predigt, gehalten an dem zur Feyer dieser
Begebenheit bestimmten Dank- und Freudenfeste den 24sten April 1814.»
Sopron, 1814.

2672. A levél 2. sora: «Hier die Recension von Erseis philosophischem
Werk.» V. ö. a X. k. 319-324. lapjaival.

2673. 408. lap 2. kikezdés: «Pünkösd harmad innepén... egy iársaságot
gyűjték...» E iársaságban ott voltak a többi között: *Szabó János*, a kolozsvári
plebános, *Koross Lajos* kegyesrendi vicerector és tanár (VII. k. 584. l.), *Szilágyi
Ferencz* tanár, *Méhes Sámuel* tanár és *Szabó András*, a bölcsekedő.

U. o. 3. kikezdés: «A második füzethe *Liba* történetei, 's a franciaia
Literatura van készen. Thümmel *Wihelmináját* most akarom fordítatni. Wesse-
lényinek Floriannak *Salmours-ját* adtam.» Döbrentei e tervezett dolgozatok közül
csak az elsőt adhatta a 2. füzetben: «Herczeg Libu törtéretei, Polinezia rövid
ismertetésével,» írta Molnos Dávid; a többi soba sem jelemt meg az *Érdélyi
Muzéumban*.

408. lap. A mit az utolsó kikezdés első négy sorában ír Döbrentei, azzai
a Barcsay életrajzának következő részére czélt (22. l.): «Egyszer t. i. a' Kolozs-
vári Báiban egy jó Szinjátszóné: vezet'e karjánál fogva (Barcsay). Gróf *.* barátja
találkodik ott vele, Barcsay a' leányra mutat 's ezt mondja hirtelenébe barátjá-
nak: «Est csak azért vezetem, Mert szeretem Nemzetem!»

409. lap 5. kikezdés: «Elkell beszélnem, édes Barátom, mi történt ezen darabommal: *A' szív vágyása.*» Az idézett verset többször emlegetik Döbrentei és Kazinczy ez idétt, azért ide iktatom az *Erdélyi Múzeum* I. füzetéből egész terjedelmében:

A' szív' vágyása.

Boldog! kinek, ha könny foly szeméből
 Vagyon egy szánója, ki kérdezi:
 A' sohajtás miért jó mejjéből
 'S lelkét melly bús felhő környékezi.

'S bús oszlató égi tekintettel
 Mondja az enyhítés' szép szavait,
 Melegítvén lángolt szereleittel,
 Gyógyítja sorsunknak csapásait.

Itt, oh, itt hányjuk-le terheinket,
 Bús órájink lelük itt sirjokat,
 Ó ujítja bádgyadt érzésinket,
 Ez az Angyal melly tesz boldogokat.

'S ki az hát, a' kinek pillantatja
 Széleszti a' szívnek nyögéseit?
 Mint a' Nap kél lelkünk, ha mutatja
 Érettünk könnyekkel tölt szemeit.

Ki az, kinek szívből jött szavára
 Eloszlik a' bűnnek gyászszerege;
 Ha reá simulunk lágy karjára,
 Belénk megnyúgovást önt melege?

Te vagy, gyúlva érzem, Ég' magzatja!
 Teremtőnk' jól tévő lehellete,
 Te vagy ki gondunkat eloszlatja,
 Barátság! oh, Menny előfizete.

Sokszor ülve egy halom tetején,
 Lep-meg esti szélnek suttogása,
 Körül nézek 's im a' hegy' erdején
 Tűz van, döbbent annak lángolása.

A' hold, a' hold, ő jó pompájában —
 És én rábámulva csendesülök.
 A' szép képzel' tündér világában
 Ohajtozó szívvel elmerülök.

Ekkor vékony aether öltözetben
 Mellettem egy kedves alak suhog;
 Rám mosolyg, 's én-is rá képzeletben,
 'S ő mint lelkek szoktak, ekként susog:

«Szívnek szív kell, mellybe ömölhessen,
A' lélek szép testvér lelket ohajt;
Az, hogy mint Lethéből meríthessen,
Ez, titkon sejtse mit lát, mért sohajt.»

És én rengő karral nyúltam felé,
De a' kép eloszlott, 's elmaradtam.
Mejjemet habzó vágyás eltélté,
Péczel! feléd néztem, sohajtottam. ---

2675. 414. lap utolsó kikezdés: «Épen most kapom a' Bétsi Tudós Újság 43dik memorusát 1814, mellyben a' M. literaturának általad frtt 's általam németre fordítatott 's beküldött historiája van.» A Wiener Allgemeine Literaturzeitung 1814. évf. 43. (máj. 31-iki) számában olvasható a nevezett czikk «Ung-rische Literatur». — Ueber das Wachsthum der ungrischen Sprache und Lite-ratur von den ältesten bis zu den neuesten Zeiten» czímmel; a cím alatt e jegyzet: Nach einem Fragmente eines noch ungedruckten Werkes von Franz von Kazinczy.

2676. 415. lap alúl 2. kikezdés: «M.-Vásárhelyi Correspondentiám el szünt A ** Urral» Bizonyosan Aranka Györggyel való levelezése megszüntére czéloz.

2679. 427. lap alúl 5. sor: «Adja Isten, . . . hogy soha se szoruljunk azon két Facultas' embereire . . .» V. ö. a 2669. számú levéllel. Kazinczy a theologia és orvostudomány embereire czéloz.

430. lap fölül 9. sor: «Én azt szeretném vele érezetni a' mit a' Báróczy' Biographiájában lap 26. mondtam.» Az a pont, a melyre Kazinczy hivatkozik, így hangzik: «Új nyelvet a' sokaság teremte: a' már készet (a' mint azt Wieland megmutatta Adelung ellen) nem a' nép, nem a' szokás, hanem a' jobb Írók vizsik azon tökélet felé, a' hová az felhághat; 's az újonnan teremtett vagy származtatott szónak elfogadására mindég hajlandónak fogja magát mutatni a' nép, ha az *múlhatatlanul szükséges és szép hangzású lesz*, és ha az Író azzal gyakrabban nem él mint illik, 's stíljével a' füleket cibájolni tudja.» Wieland idézett értekezésére visszatér Kazinczy 1825-ben a *Felsőmagyarországi Minerva* I. kötetének 7. füzetében (268. l.) közölt illy című cikkében: «Wieland Adelung ellen: Mi a tiszta németség? (Wielands Werke, Suppl. VI. Band). Tükörül azok-nak, kik nyelvrontást emlegetnek s ezt kérdezzetik: Mi a tiszta magyarság? s intésül a szere felött merészeknek.»

U. o. alúl 11. sor: «Köszönöm a hírt *Verjes Jénesnek Felséges Fejedelme* felől.» Talán fölösleges is megjegyezmem, hogy Kazinczy Varjas Jánosra czéloz, a kinek művéről Pápay S. tudósította őt.

U. o. alúl 1. sor: «*Vitkovicsnak Meséji* Aug.-ban árultatni fognak.» Kazinczy csalódott e reményében, Vitkovics M. meséi és versei csak 1817-ben jelentek meg nyomtatásban.

2680. 432. lap alúl 7. sor: A mit itt Kazinczy ír, arra bírja Döbrenleit, hogy Floriannak életrajzát megírja az *Erdélyi Muzéum* 4. füzetébe.

2681. *Dömötör Pál*, jelenleg élő költőnk atyja, Duna-Szent-Györgyön (Tolna m.) 1770-ben született, a XIX. század elején költözött Bajára, a hol ügyvéd volt s Bács-Bodrog vármegye táblabírája; 1847. jan. 7-kén halt meg. Egy műve nyomtatásban is megjelent: *Szűnő bánat és fakadó öröm* . . . Pest, 1825. Dömötör Pál 1823-ban meglátogatta Berzsenyi Dánielt s ez útját leírta az *Úti Képek* című munkájában, a mely azonban eddig kiadatlan.

2683. E levélnek megvan az eredeli fogalmazványa is a M. Tud. Akadémia könyvtárában (M. Irod. Lev. 4r. 120. szám alatt) jún. 16-káról keltezve; mivel az itt kiadott s az eredeli fogalmazványban fenmaradt levél egyes kifejezései között több eltérés van: közlöm ezt is az eredetihez híven.

Mikla, Jun. 16dik 1814.

Barátom!

Megrettenve olvasám utolsó leveledet, melyben azt írod, hogy az ember kénytelen az embereket 's az emberiséget is gyűlölni, mert az emberi nép tele van istentelennel, hazugokkal, ámtókkal. 'S miért nem Bolondokkal? De Te gyűlölni akarsz 's igazolni akard gyűlölségedet, mert a' bolondság nem gyűlölséget, hanem szánakozást érdemel. Szerencsétlen Kazinczy! ha Te ötven esztendei tapasztalásidból, szenvedésidből, tanulásodból csak ezt a kincset tudtad gyűjteni, ugy érdemes vagy a' Te leg kisebb barátodnak dorgálására. Te gyűlölöd Denesidet, ha papirosodat bémoscolja, vagy Emíledet, ha sirásával füleidet sérti? Crede mihi, non bis pueri, sed semper pueri sumus. 'S a' ki a' gyermekeknek játékaikat el szórja, ne csudálkozzék, ha a' gyermekek reá port hányanak 's kámpolva kiabálnak. Te virtusaiddal, dicsőségeddel 's oktatásoddal ellenségeket csináltál magadnak 's most vissza tetszik néked, hogy az emberek, kik Socratest meg ölték, Catót le pökdözték, Téged meg mernek sérteni. Te ugy léptél fel a' Játékszinre mint tanító 's minthogy azt látod, hogy tanítványid istentelenek, hazugok, ámtók, vagy röviden bolondok, tehát elég okod van hogy még tovább is tanítsd őket 's ne csüggedj meg midőn látod, hogy az ezer esztendőknék hibáit a' Te pillantatod meg nem orvosolhatja; ne boszonkodj ha tanítványid között hozzád hasonlót nem találsz, mert éppen az a' természetnek egyik leg csudálatosabb csudája, hogy annyi milliom testvéreid között egy sem lehet az, a' mi Te vagy. Te mind ezeket előbb tudtad mint én, de nem elég tudni, érezni is kell. Ha olly boldogtalan vagy, hogy ezeket nem érzed, titkold, mert azt ki mondani néked nem szabad. Én érzem 's tapasztalom, hogy így érezni boldogság. Szálj-le, Barátom, idealitásod tündér világából, ne álmadozz nagy és kicsin emberekről 's meg fogsz vélek békülni.» Közli e levél után is *A Bonghai Grotta*. 1814. című költeményét.

2685. 441. lap 2. kikezdés: «Munkáimnak 9dik Kötetét vette munkába Trattner», t. i. a *Bácsmegyeit*. Ez is jelent meg legelőbb. A Hazai és Külf. Tudósítások 1814. évf. 10. (aug. 3-iki) száma már előre jelzi a kötet megjelenését: «Tek. és Tudós Kazinczy Ferencz Urnak munkáiból az első Darab rövid nap alatt elkészül. Ebben foglaltatnak ezen írárok: *Bácsmegyei Gyötrelmei, a' Vak Lantos, Repülő Székér, Etna 's Lessing Meséi*. A' Kötetnek 16bb részeit már kedvelve isméri az Olvasó Magyar Közönség. Itt simitva 's tsinosabb köntösben jelennek meg. Méltán reményelhetjük, hogy a' többi Darabokhoz választandó munkák is megfelelőnek Kazinczy Ur finom ízlésének és azon ismérétes

igyekezetének, mellyel ifjúságától fogva mindenkor igyekezett a' Külföldi Remek Munkákat megisméztetni 's nemzeti nyelvünknek foghatóságát nyilván megbizonyítani.»

2686. 443. lap fölül 14. sor: «Pataky viszi a' Nagy Megholtak biográfiáját.» Döbrentei tudvalevőleg id. Wesselényi Miklós báróra czéloz; az elnevezést Döbrentei Kazinczynak a Wesselényi Miklósról frott epigrammja czíméből vette.

2688. 445. lap 2. kikezdés 2. sor: «Oda értemkor panaszkodni kezdi (Trautner), hogy *Korbély Mihály*... hozzá betoppan.» *Korbélyi Mihály* 1759 szept. 2-ikán Kállón (Nógrád m.) született s 1820 decz. 2-ikán halt meg Német-Üröghön. Mint papnövendék a pozsonyi, nagyszombati és budai papnevelő intézetben végezte theologiai tanulmányait s 1783-ban szenteltetett pappá; egy ideig káplán volt, azután pedig a budai, pozsonyi seminarium tanulmányi felügyelője, 1787-ben vásárúti plebánus, 1790-ben a kánonjog és egyháztörténelem tanára Pozsonyban, majd a dogmatika tanára Nagyszombatban. 1805-ben néhány hónapig szőlgyéni plebánus volt; de még ugyanez évben kineveztetett a pesti egyetemre az egyháztörténelem tanárául, a hol 10 évig működött. 1809-ben e mellett pécsi kanonok lett; 1815-től kezdve pécsi plebánus volt s egyszersmind a papnevelő intézet igazgatója. Műve: *Biographia D. Caroli Ambrosii*... metrop. eccl. Strigoniensis archi-episcopi... Posonii, 1809. Egyháztörténelmi műve, úgy látszik, kéziratban maradt fenn. L. Szinnyei id. műve, VI. köt. 993. 994. hasábjait; v. ö. a X. k. 2477. számú levelével s ennek jegyzetével és a 2695. számú levél 1. pontjával.

446. lap alúl 9. sor: «Ez a Pap... Kultsárt is fel akarta adni azért, hogy az idej *Magyar Theatrom Almanacjába beiktatta a Schiller' Játék szín-ről írt Elogiumját.*» A Vitkovics M. említette Almanach czíme ez: «Magyar Theatromi Almanak 1814-ik Esztendőre. Melly Uj Esztendei ajándékul a' Pesti M. Theatrumi Társaság' Javára közrebotsálatott.» 1814. H. n. E kis füzet 5—23. lapját foglalja el «A' Játék-szín. Schiller után» czímmel. Valószínű, hogy a 7—12. lapokon olvasható részekben akadt fel Korbélyi. Például: «A' Vallás, (megkülömböztetvén annak politikai oldalát az Istenitől) a' Vallás egészben fel véve, leginkább a' testi oldalát érdekli a' pópulénak — és talán csak ezen testi-ség által munkálkodik olly csalhatalanul, az ő ereje oda van, ha ettől megfosztjuk. — és mi által munkálkodik a' Játék-szín? A' Vallás semmi az emberek' nagyobb része előtt, ha mi annak képeit, problémáit, égről 's pokolról való festéseit eltöröljük, — és pedig ezek nem egyebek, csak phantasiai képek, megfejtethetlen mesék, ijesztő rajzolatok, messzünnon édesgetések... Ott is, hol a' Vallás és Törvények megalacsonittatásoknak tartják az emberi érzéseket kísérni, a mi formáltatásunkal bibelődik (a játékszín).»

2690. 451. lap alúl 10. sor: «Das Haus eines sehr andächtigen Mannes (er ist ein Perceptor bey dem Comitate) ward abgebrannt.» Kazinczy vagy Bernáth János, vagy Pintér Istvánra czéloz, mert ezek voltak a perceptorok ekkor. V. ö. a 2518. számú levéllel s ennek jegyzetével.

2697. 467. lap fölül 15. sor: «El felejttem azt az Anglus Grammaticát (agy tetszik *Vallisiusét*)...» Wallis János (1616—1703) híres angol mathe-

---

matikus és theologus műve: *Grammatica linguae anglicanae, cui praefigitur de loquela sive de sonorum omnium loquelarium formatione tractatus grammatico-physicus*, Oxford, 1651; számos kiadást ért.

2701. 478. lap alúl 9. sor: «*N. Wáradí Praepostunk Gr. Csáky* meg ismertetett engemet *Bujanowichal*, a ki Haller József leányának férje . . .» Nagyváradí prépost kanonok és korczalai címz. püspök ekkor Csáky László volt. -- Bujanovichon valószínűleg Aggteleki *Bujanovich Ágost* udvari agenset érti.

Alább 1 sorral: «Parisbul meg érkeztek a nagy számu és ritkaságu Plánták, melyeket eő felsége hozatot onnan és az Udvari fő kertész, *Boost* küldötte volt utánnok.» Cserey Farkas *Boos Ferenczet*, a királyi kertek fő igazgatóját érti, a ki 1753-ban született Bécsben s ugyanott halt meg 1832-ben. Előbb a Dietrichstein, később a Lichtenstein hercegek szolgálatában állott, mint kertjök gondozója. Márter tanárral Amerikába utazott s két évi ott léte alatt több nevezetes növényt gyűjtött össze és szállított Bécsbe. 1807-ben nevezte ki Ferenc császár és király udvari főkertészszé s nem sokára császári tanácsosi címmel tüntette ki. *Schönbrunn's Flora* című munkája nyomtatásban is megjelent. L. Wurzbach id. műve, II. köt., 61., 62. lapjait.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A számok a lapok számát mutatják; a csillagos számokkal jelölt lapokon az illető névről vagy tárgyról kissé bővebb felvilágosítás olvasható. A dőlt betűvel szedett címek pedig az új vagy nyelvészeti szempontból tárgyalt szokat jelölik.

- Acsádi Pál. 185. 254.
 Adamek János. 47. 500.*
 Adelung. 292. 549.
 Aglája. 499.
 Ahlwardt. 481.
 Aignan (St.-) István. 395. 544.
 Ajtay Sámuel. 166.
Alak. 401. 431.
 Allgemeine Deutsche Biographie. 531.
 Alvinczy József b. életrajza (Döbrentei Gábortól). 382. 540.
 Andrassy Károly gr. 3. 5.
 Aranka György. 67. 125. 191. 206. 261. 292. 434. 530. 549.
 Aristophanes. 197. 202.
 Armbruster János Mihály. 293. 312. 315. 322. 532.*
 Artaria. 457.
 Ashóth János. 79. 222.
 Assalay János. 179.
 Augereau. 378. 431.
 Aurora (Kisfaludy K. folyóirata). 500.
 Ányos Pál. 190. 350.
 Ányos Pál testvére. 190.
 Babocsay: Pata Tarzaliensia. 49. 81. 240. 400. 429.
 Hacsányi János. 190. 481.
 Bakacs (Bakócz) Tamás arczképe. 430.
 Baksay Sándor: Lucanus Pharsaliája ford. 509.
 Balkay Pál. 12. 13.
 Balla Károly. 343.
 Bara tanuló. 509.
 Baranyi József. 488.
 Barcsay Ábrahám. 115. 244. 317. 349. 382. 388. 408. 410. 434.
 ---: művei. 228. 254.
 ---: arczképe. 108. 318. 343. 369. 411. 416. 434. 482. 536.
 ---: emleke. 118. 227. 317. 478.
 ---: életrajza. 382. 540. 547.
 Barcsay Ábrahámné gr. Bethlen Zsuzsanna. 115. 116. 118. 227. 228. 410. 416. 478.
 Barcsay László. 184. 519.*
 Barcsafalvi Szabó Dávid. 175. 180. 196. 202. 241. 279. 287. 321.
 Barkóczy Ferencz gr. érsek-prímás arczképe. 430. 482. 536.
 Barkóczy Ferencz gr. administrator. 282. 286.
 Baróti Szabó Dávid. 36. 48. 179. 513.
 ---: Aeneis fordítása. 48. 521.
 ---: Virgilius Ecclógáinak fordítása. 521.

- Batizi András. 213. 221.
 Batthyány Alajos gr. 238. 245. 249.
 260. 282. 286.
 Bay József. 26. 27. 162. 250.
 Bayer József. 518.
 Bánffy György gr. 140. 181. 409.
 Bánffy József gr. 543.
 Bánffy László b. 53. 408. 443. 456. 464.
 Bánffy László b. (id.—). 64.
 Bánffy Pál b. 16.
 Bárány Péter: Psychologia. 150. 153.
 509.*
 Báróczy Juliánna Széki Sámuelné. 501.
 Báróczy Sándor. 17. 44. 163. 195. 217.
 244. 535.
 — —: arcképe. 12. 14. 62. 108. 171.
 256. 343. 482. 536.
 — —: életrajza (Kazinczy Ferencztől).
 13. 66. 73. 155. 163. 172. 176.
 182—185. 197. 209. 216. 217. 222.
 240. 244. 247. 253. 260. 270. 291.
 306. 316. 321. 344. 360. 369. 383.
 404. 410. 434. 439. 528.
 — —: Védelmzettett magyar nyelv.
 110. 164. 172. 176. 197. 321.
 — —: Kasszandra. 184. 529. 530. 547.
 Báróczy Sándor műveinek kiadása.
 12. 28. 43. 52. 62. 73. 99. 107.
 164. 176. 184. 223. 296. 337. 368.
 397. 412. 414. 435. 436. 490. 529.*
 534.
 — — verse: Barátaimhoz. 150. 172.
 176. 511.*
 — —: Amália és Rózsika titka. 172.
 176.
 — —: Erkölcsei levelek. 172. 176.
 — —: Adeptus. 176.
 — —: Bárány Péternek mondott be-
 széde. 150. 176. 218. 509.*
 Báróczy Terézia Boér Sándorné. 67.
 501.
 Báthy (János?). 97. 505.
 Beck Pál. 10. 238. 245. 249. 260. 278.
 282. 285.
 Deckher (Georgius —): Orator extem-
 poraneus. 83.
 Becsky (Antal?). 165. 513.
 Beleznay Miklós gr. 528.
 Bellegarde gr. 542.
 Benedek Mihály. 246. 252. 279. 287.
 291. 321. 486.
 Benkő: Transsylvania. 319.
 Beregszászi Nagy Pál. 190. 215. 318.
 321. 337. 341.
 Berliner Archiv der Zeit. 531.
 Bernadotte. 74. 94. 178. 202. 322. 431.
 Bernáth Gedeonné. 208.
 Bernáth János. 551.
 Bernis Ferencz Joachim. 268. 531.*
 Bertola. 136.
 Berzeviczy Gergely. 35.
 Berzsenyi Dániel. 18. 20. 23. 33. 36.
 50. 55. 65. 70. 76. 100. 160. 175.
 177. 190. 204. 214. 228. 349. 376.
 377. 402. 437. 449. 463. 516. 547.
 550.
 — —: A bonyhai grotta. 438. 463.
 550.
 — —: A religiók eredete és harmó-
 niája. 23. 100. 160. 214. 512.
 — —: I. *Wolney* címmel is.
 — —: művei kiadása. 13. 15. 21. 33.
 50. 76. 101. 172. 176. 269.
 — —: műveinek bírálata. 56. 57. 70.
 125. 189. 191. 228. 350.
 Besseney György. 244. 249. 484. 538.
 — —: arcképe. 166. 195. 310. 316.
 343. 398. 482. 533. 536.
 — —: művei. Agis tragédiája. 82.
 — — —: Eszterházi vigasságok. 83.
 — — —: Hunyadi László. 86.
 — — —: Besseney György társasága.
 150. 511.
 Bethlen Gergely gr. 260. 388. 389.
 416. 543.
 Bethlen Imre gr. 389. 543.
 Binz. 459.
 Blaschke János. 14. 269.
 Blumenbach. 241.
 Blücher. 312.
 Bodó (Szele-fárnosi —) Lajos. 208. 525.
 Boér (Pál?). 163.
 Boér Sándor. 67. 99. 163. 183. 184.
 — — művei. 183. 184.

- Boér Sándorné I. *Báróczy Terézia* címmel.
- Boos Ferencz. 478. 552.*
- Borbély Gábor. 477.
- Borbély (József, Mihály?). 488.
- Born Ignác. 49.
- Bossányi János. 2.
- Bozóky. 60.
- Böloni (Imre?). 165. 513.
- Böszörményi Pál. 252. 321.
- Braun festő. 531.
- Bredeczky Sámuel arcképe. 47.
- Brigido gr. 543.
- Bruckenthal b. 543.
- Brutus »halálakori szava«. 76. 502.*
- Buczy Emil. 67. 99. 138.
- Budai András. 504.
- Buday Ezsaiás. 442.
- — műve: Régi tudós világhistóriája. 539.
- Buffon. 241.
- szobra. 48.
- Bujanovich (Ágost?). 478. 552.
- Caffarelli Lajos Mária. 395. 544.
- Calmét. 72. 141. 145. 502.
- Cancigh. 175.
- Carlowszki (János?). 267. 305.
- Carnot. 313.
- Chaptal. 400. 545.
- Chaulieu Vilmos. 268. 531.
- Cicero. 105. 203. 216. 372. 516. 530.
- műve: A kötelességekről. 79.
- Cleynmann Károly. 459.
- Collin arcképe. 12.
- Corvisart János Miklós. 395. 543.
- Crusius (Lud. —). 538.
- Csanády István. 102. 166. 505.
- Csapody Gábor. 21. 178. 190. 204. 422. 474. 477.
- Csáky László gr. 478. 552.
- Csáky gr.-né. 180.
- Csáthy György. 503.
- Csichy József. 7. 167. 418. 466. 485. 497. 524.
- — arcképe. 482.
- Csend.* 189.
- Cseresnyés Sámuel. 189. 259. 305. 521.*
- Cseresnyés Sándor. 259. 266. 521.
- — verse Ungvárnémeti Tóth Lászlóhoz. 521.
- Cserey Farkas (id. —). arcképe. 355. 536.
- Cserey Farkas (ifj. —). 15. 66. 87. 139. 180. 206. 295. 316. 354. 388. 411. 460. 478. 543.
- Cserey Imre. 411. 478.
- Cserey Miklós. 3. 52. 67. 72. 81. 93. 99. 138. 139. 153. 158. 383. 389. 497.
- Csepán István. 204. 475.
- Csokonai Vitéz Mihály. 76. 418. 422. 449. 506. 517.
- — műve: Békaegérharcz. 33. 55.
- — életrajza. 55.
- — művei kiadása. 55. 76. 228. 464.
- Czindery. 447.
- Czinke Ferencz. 48. 83.
- Cziráky Antal gr. 537.
- Danielis. 307. 338.
- Darvas Ferencz. 322.
- David. 14. 479.
- Dayka Gábor. 45. 76.
- — művei: A rettenetes éj. 70.
- — —: Colardeau Heloize ford. 70.
- — műveinek kiadása. 15. 21. 24. 45. 70. 76. 176. 269. 290. 495. 534.
- — műveinek bírálata. 56. 57. 161. 189.
- — életrajza. 175. 240. 247. 253. 279. 288. 291. 516.
- Dániel István br.-né. 408.
- Debreczeni codex másolata. 59. 92. 185. 209. 218. 238. 246. 254. 260. 290. 296. 391. 449. 486.
- Debreczeni Grammatika. 252.
- Degen. 171.
- Demek Győző. 547.
- Dercsényi Ferencz. 346. 375. 377. 380. 384. 497.

- Dessewffy József gr. 5. 8. 223. 237.
 248. 262. 265. 272. 276. 289. 336.
 361. 368. 379. 382. 393. 410. 439.
 — — epistolája Kazinczy F.-hez 361.
 — — Schiller Ideale ford. I. *Schiller*
 címmel.
 Dessewffy Samu gr. 10. 498.
 Dessewffy Tamás. 208.
 Déryné naplója. 518.
 Dévai Biró Mátvás. 213. 221.
Dies. 189.
 Dio Cassius. 502.
 Dobrossy János. 287. 531.
 Dóczy Imre. 504.
 Dóczy Terézia. I. *Parkas Sándorné*
 címmel.
 Dókus József. 263.
 Dókus László. 208. 212. 219. 223. 237.
 262. 336. 362.   ib. — —
 Dókus Sámuel. 212. 526.   ii — —
 Domokos Imre. 252.   484
 Domokos Lajos. 2. 252.
 Domokos Lőrincz. 123.
 Donát János. 12. 164. 166. 455. 463.
 Döbrentei Gábor. 41. 53. 64. 75. 136.
 162. 180. 186. 188. 197. 228. 254.
 259. 280. 295. 311. 333. 357. 364.
 360. 368. 389. 399. 405. 407. 411.
 431. 436. 442. 456. 458. 463. 491.
 — — művei: A múzsa s a vágyó
 ifjú. 539.
 — — —: A szív vágyása. 409. 433.
 539. 548.*
 — — —: A kenyérmezei diadal. 54.
 500.
 — — —: Nándorfehérvár. 500.
 — — —: Erkölcsi olvasókönyv. 399.
 545.
 — — —: Eredetiség és jutalomtéte.
 382. 539.*
 — — —: Barcsay emlékeztetése. 387.
 — — folyóirata: Erdélyi Muzéum. 54.
 56. 59. 136. 162. 181. 260. 280. 333.
 364. 369. 381. 383. 387. 403. 407.
 411. 415. 430. 432. 458. 501. 538.
 — — —: az Erdélyi Muzéum iránti
 híradás. 501. 507.* 530.
 Dömötör Pál. 434. 436. 550.*
 Draveczky (Gáspár ?). 531.
 Draveczky (János ?). 531.
 Draveczky Jánosné Bydeskúty Júlia.
 278. 309. 531.
 Draveczky László. 506. 531.
 Drágfy Gáspár. 213.
 Dugonics András. 241.
 Duka hg. 313. 533.
 Eckartshausen imádságos könyve. I.
Felmeczy M. címmel.
 Eggenberger József. 45. 49. 81. 209. 526.
 Eichhorn János Gottfried. 538.
 D'Ellevaux János Fülöp. 531.
Elmészfutó. 174.
 Előadása (Hiteles —) a spanyol törté-
 neteknek. 82.
 Ember Pál. 106.
 Engel János Keresztély. 81. 290. 312.
 322. 532.
 — — nekrológja. 532.
 Eötvös Ignác b. k. 497.*
 Ercsey Dániel. 80. 196. 494. 503.
 — — műve: Philosophia. 196. 386.
 406. 415. 503. 547.
 Erdélyi Muzéum. I. *Döbrentei G.* cím-
 mel.
Ercsey. 431.
 Erichson: Griechischer Blumenkranz.
 538.
 Eschenburg János Joachim. 504. 539.
 Esterházy József gr. 49. 73. 486. 501.
 Esterházy Károly gr. 513.
 Esterházy László gr. 543.
 Esterházy Miklós gr. arcképe. 536.
 Esterházy Mihály gr. 543.
 Euripides. 502.
 Édes Gergely. 7. 29. 65.
 — — versei: Hevesdi. 83.
 — — —: A magát festő. — A magát
 pipező. — A szép hizelkedő. 30—31.
Év. 401. 431.
 Falka Sámuel. 138. 171.
 Farkas Sándorné Dóczy Terézia. 325.
 421. 537.

- Farkas Sándorrié verse: Biblis menti magát. 327.
- Fazekas István. 86. 94. 96. 185. 207.
- Fábián József. 174. 370. 400. 404. 429. 514.* 545.
- : Chaptal művének ford. 400. 545.
- Fábró Pál. 308.
- Fáy Ferencz. 25.
- Fáy Ferenczné Bernáth Anna. 9. 497.
- Fáy János gr. 237.
- Fáy Zsuzsanna. 25.
- Fejes István. A sátoraljaújhelyi ev. ref. egyház története. 525. 526.
- Felhőszakadás. 46. 499.*
- Felsőmagyarországi Minerva. 549.
- Ferdinánd (III. —) toskánai nagyherceg. 387. 541.
- Ferencz cs. és kir. 4. 16. 378. 543. 552. — — beszéde a magyar küldöttséghez. 542.
- Ferenczi Zoltán. 519.
- Ferenczy János. 402. 428.
- Fessler Ignác. 531.
- Festetics Antal gr. 477.
- Festetics György gr. 152.
- Festetics Ignác gr. 300. 406. 414. 452. 491.
- Festetics Vincze gr. házassága. 300.— 308. 532.
- Féltékeny.* 292.
- Florian: Selmours. 408. 432.*
- : Estelle. 432.
- életrajza. 549.
- Folnesics Lajos. 241. 253. 489
- Fontanes gr. beszéde. 225. 507.*
- Franklin Benjamin. 112. 141. 145. 409.
- Fraviol. 478.
- Fráter Antal. 94. 208.
- Fráter Mihály. 166.
- Fried Sámuel. 81.
- Fuchs J. 14.
- Füger Frigyes. 175. 435. 459. 498. 531.
- Füzesi József. 41. 499.*
- Gancs Pál. 47. 167. 500.*
- Geistinger. 472.
- Genersich János. 80. 153.
- Gessner Salamon. 136. 266. 535.
- — művei I. Kazinczy F. fordításai között. 136.
- Gibbon. 72. 181.
- Gleim J. 266. 268. 304.
- Goethe J. F. 69. 141. 196. 340. 403.
- művei: An Lottchen. 91. 504.
- —: Iphigenie. 362.
- —: Prometheus. 445.
- —: arcképe. 201. 219.
- Goethe műveinek ford. I. Kazinczy F. fordításai között.
- Gottsched. 81. 190. 376.
- Göcsöji Helikon I. Horváth Ádám művei között.
- Görög Demeter. 509.
- Göschel. 244. 254. 480.
- Götz. 268.
- Götze Ferencz. 116.
- Grace báróné. 244. 434. 528.
- Grotius (Hugo —) a keresztény vallás igazságáról. 106. 216.
- Grüner. 171. 209. 254. 256. 308. 479. 536. 541.
- Gustermann. Antal Vilmos. 4.
- Gyarmathy Sámuel. 181. 518.
- Gyka Emmanuel Constantin. 7. 205. 448. 466. 485. 524.
- Gyöngyösi István. 349. 530.
- Gyöngyösi János. 137. 163. 185.
- Gyönyör.* 189.
- György József. 212. 219. 436. 525. 526.
- Gyulay Constantia gr.-nő. 54.
- Gyulay Fanny gr.-nő. 54.
- Gyulay Ferencz gr.-né Kácsándy Zsuzsanna. 53. 182. 281. 443.
- Gyulay Ignác gr. 202.
- Gyulay István gr. 183.
- Gyulay Karolina gr.-nő. 41. 54. 281. 382. 416.
- Gyulay Lajos gr. 54. 139. 181. 182. 260. 365. 382. 436. 443.
- Hadi és Más Nevezetes Történetek. 509.
- Hagedorn. 351.
- Hager Dániel. 222.
- Haller Gábor gr. 316. 357. 388. 508.

- Haller János gr. 389. 530.
Haller József gr. 478.
Haller László gr. arczképe. 349. 355.
388. 472. 482. 530. 536.
— — emlékc. 295.
Hannulik Chrysosthom. 271.
Hartmann. 432.
Haydn J. 141. 145.
Hegedüs István. 507.
Hegedüs (Bonyhai —) Sámuel. 55.
500.*
Heinrich Gusztáv. 516. 519. 529.
Helmeczy Mihály. 11. 27. 30. 43. 50.
57. 61. 70. 81. 101. 106. 116. 148.
165. 169. 174. 209. 250. 269. 306.
333. 337. 341. 344. 360. 384. 429.
435. 443. 452. 479.
— — művei: A reményhez. 92. 103.
151. 165.
— — —: Eckartshausenimáds. könyve
ford. 174. 209. 515.
— — —: Jelentés Kazinczy Ferencz
műveinek kiadásáról. 187. 218. 243.
250. 254. 316. 321. 333. 340. 341.
344. 355. 360. 363. 369. 385. 393.
394. 397. 402. 423. 429. 435. 441.
528. 533. 534.*
Henyei kegyesrendi tanár. 529.
Herder. 71. 132. 268. 348. 430. 535.
— műve: Ideen zur Philos. der Ge-
schichte der Menschheit. 308.
— — művei ford. I. Kazinczy F. for-
dításai között.
Heyne. 71.
Hippel. 519.
Hochmeister Márton. 543.
Homeros. 535.
Honnyi Levelek. 499. 501. 514.
Horatius. 70. 203. 340. 347. 372. 405.
516. 530.
— epistolái ford. Kis János. 7. 13. 43.
44. 51. 246. 269. 296. 339. 350. 413.
464. 483. 489.
— epistolái ford. Virág Benedek. 210.
Horn. 416. 433. 441.
Horvát István. 23. 57. 150. 165. 168.
177. 190. 193. 195. 209. 247. 294.
321. 332. 343. 345. 361. 376. 391.
404. 528. 538.
Horvát I. műve: Szívemhez. 539.
— — felesége halála. 154. 162. 164.
168. 177. 181.
Horváth Ádám. 21. 23. 323. 349. 417.
447. 465. 476. 484. 495.
— — életrajza. 423.
Horváth Ádám családi élete. 418—424.
— — művei: Hercules oroszánya. 424.
— — —: Holmi (N.). 465.
— — —: »Itt hagylak édes nyugalom
lakó hele.« 424.
— — —: Novissima philosophia. 323.
— — —: Nyári étszaka. 422.
— — —: Tétényi leány és Mátyás
király. 465.
— — —: Göcseji Helikon. 325. 420.
Horváth (Petrichevich —) Dániel. 181.
389. 518.*
Horváth (Pázmándi —) Endre: Zircz
emlékezete. 401.
Horváth György. 423.
Horváth János kanonok. 20. 475. 486.
488. 530.
Horváth László. 61.
Horváth Miklós. 389.
Horváth Tamás. 61. 501.
Horváth Zsigmond. 181.
— — műve: Amerika leírása. 125.
197. 216. 243. 507.
Höbölgyös. 346.
Högyész Máté válasza. 271. 279.
Hölgy. 401. 431.
Hős. 401. 431.
Hugonay gr. 216.
Hübner: Biblia. 105.
Ideálja (A nyelv —). 530.
Idler. 410.
Igaz Sámuel. 11.
Illés. 476.
Illos gárdahadnagy. 509.
Illyés András: Szentek élete. 105. 106.
530. 547.
Incze (Nagybaczoni id. —) Sámuel. 490.
Inczédy. 313.

- Isaak Sámuel. 176. 177. 180. 271. 489. 515.
- Jacobi. 268.
- Janus Pannonius. 269.
- Janisch. 224. 240.
- Joachim kir. 313. 315. 322. 431.
- John Frigyes. 175. 541.
- Jósika János b. 389. 543.
- József (II. —) császár. 80. 159.
- József fhg nádor. 512. 543.
- Kallwasser: Plutarchos ford. 54.
- Kant E. 80. 173. 189. 196. 279. 415.
- Kassai József. 165. 189. 225. 335. 483. 513.* 521.
- Kaszner János. 501.
- Katona Zsigmond. 163.
- Kazinczy András (K. Ferencz szép-
apja). 506.
- Kazinczy Andrásné Eödfönyfő Vinnai
Erzsébet. 506.
- Kazinczy András (K. Ferencz nagy-
bátyja). 190. 191. 461. 462. 506.
- Kazinczy Dániel (K. Ferencz nagyapja).
506.
- Kazinczy Dánielné Szirmay Terézia.
506.
- Kazinczy Dénes. 1. 3.
- Kazinczy Ferencz:
— — — életrajzi adatok: anyagi álla-
pota. 1. 60. 78. 132. 238. 261.
— — — betegsége. 162. 164. 178.
196. 201. 216. 222. 281. 284. 293.
311. 314. 320. 332. 333.
— — — családi öröme. 186.
— — — edzettsége. 142. 219.
— — — arcképe (Künigertől). 12. 370.
— — — arcképe (Kreuzingertől). 12.
13. 108. 110. 186. 370.
— — — az újhelyi ev. ref. egyház fő-
kurátora. 211. 214. 219. 525.*
— — — vallási vitája Tóth Ferenczszel.
71. 72. 111—114. 117. 141. 143.
146. 155. 203.
— — — művei (verscek): Az eszhajnal-
hoz. 537.
- Kazinczy Ferencz művei: Antinóus.
432.
— — — »Elmaradás te vagy«...
(Wass gr. síremlékére). 53.
— — — Epigrammai morál. 347.
— — — Erdő. 432.
— — — Himfy. 177.
— — — Io. 432.
— — — Laokoon. 6. 409. 432.
— — — Lúdhattyú. 334.
— — — Madonna. 432.
— — — Ninon. 432.
— — — Pászthory sírja. 54. 76. 432.
— — — Psyche a lepével. 432.
— — — Themistokles. 54. 76. 137.
— — — Ürményi Józsefhez. 432.
— — — Venus Callipygos. 5.
— — — »Vénül s vénüljön...« 239.
245. 250. 260. 283. 287.
— — — epigrammái általában. 54.
312. 348. 351. 377. 432.
— — — Poétai Berek. 70. 179. 495.
— — — Prometheus. 445. 461. 551.
— — — epistolái: Cserey Farkashoz.
381. 432.
— — — Török Lajos gr.-hoz. 64. 432.
— — — Vitkovics Mihályhoz. 7. 271.
349.
— — — Wessclényi Miklós b.-hoz.
432.
— — — verses kiadása. 169.
— — — Beköszönő beszéde. 211.
— — — prózai művei: Özy. Kazinczy
Józsefné Bossányi Zsuzsánna emlé-
kezete. 45. 65. 68. 75. 87. 98. 109.
114. 123. 141. 204. 209. 502.
— — — Előszó Báróczy műveinek
kiadásához. 13. 28. 240. 498.
— — — Előszó Romy K. Gy. »Mo-
numenta Hungarica« cz. művéhez
48. 80. 429. 483.
— — — Előszó Sipos P. »Discursiones
philosophicæ« cz. művéhez. 269.
— — — Értékelések. 109. 398.
— — — Ueber das Wachsthum der
ungarischen Sprache und Literatur.
414. 549.

- Kazinczy Ferenc: Bírálatok, hírlapi cikkek. 109. 398.
- — —: Wieland Adelung ellen: Mi a tiszta némettség? 549.
- — —: Ercsey Dániel »Philosophiája«, 406.
- — —: Kisfaludy Sándor műveinek bírálatai: 163. 176. 177. 187. 204. 292. 403. 415. 432. 458. 546.
- — —: Pápay Sámuel »A magyar literatura esmértelese« bírálata. 453.
- — —: Tübingai pályairás. 63. 109. 240. 293. 458.
- — fordításainak kiadása. 7. 28. 43. 62. 107. 149. 162. 169. 209. 218. 254.* 260. 307. 341. 344. 354. 363. 381. 385. 388. 397. 410. 412. 430. 434. 443. 456. 458. 472. 479. 534. 536. 541.
- — fordításai: Bácsmegyei. 63. 107. 149. 170. 386. 395. 436. 437. 443. 444. 454. 472. 479. 482. 541. 550.
- — —: Boufflers: A képszobor. 107. 149. 307. 308. 343. 344. 386. 436. 472. 536.
- — —: Gessner S. idylljei. 43. 63. 107. 149. 150. 170. 307. 344. 381. 482. 483. 534.
- — —: Goethe művei általában. 62. 534.
- — —: Clavigo. 107. 149. 169. 218. 482. 536.
- — —: Egmont. 107. 149. 170. 218.
- — —: Sztella. 11. 107. 149. 169. 218. 482. 536.
- — —: A testvérek. 107. 149. 169. 218. 482.
- — —: Herder paramythjei. 63. 107. 149. 169. 218. 482. 534.
- — —: A repülő szekér. 149. 170. 386. 436. 444. 519. 534. 541. 550.
- — —: Klopstock Messiása. 63. 107. 149. 150. 170. 260. 307. 381. 398. 513.* 534.
- — —: Lanassza. 107. 260. 482.
- — —: La-Rochefoucauld gnómái. 15. 63. 107. 149. 170. 307. 344. 472. 482. 485. 534.
- Kazinczy Ferenc fordításai: Lessing: Emilia Galotti. 63. 107. 149. 169. 218. 307. 472. 482. 534.
- — —: Minna von Barnhelm. 63. 107. 149. 169. 218. 307. 482. 534.
- — —: Miss Sara Sampson. 260. 307. 308. 343. 344. 482. 534.
- — —: Mesék. 107. 149. 169. 218. 307. 472. 534. 541. 550.
- — —: Marmontel Szivképző regéi. 15. 62. 107. 149. 169. 266. 308. 398. 482. 534. 536.
- — —: Metastasio: Titusz. 107. 115. 149. 151. 169. 227. 386. 482. 534.
- — —: Ossian. 63. 107. 149. 170. 307. 308. 343. 344. 386. 481. 483. 534.
- — —: Római Carneval. 308. 482.
- — —: Rigó Sámson. 482.
- — —: Rousseau: Contrat social. 398.
- — —: Sallustius. 110. 169. 534.
- — —: Shakspeare: Hamlet. 107. 149. 170. 260. 307. 343. 362. 381. 395. 472. 482. 505.* 534.
- — —: Romeo és Júlia. 260. 307. 482.
- — —: Sterne ford. 534.
- — —: Themistokles. 107. 149. 169. 386. 472. 482. 536.
- — —: Weber: A vak lantos. 149. 170. 386. 436. 444. 480. 541. 550.
- — —: Elna. 149. 170. 436. 472. 541. 550.
- — —: Wieland: Diogenes. 66. 87. 389. 412.
- — —: Grátziák. 505.*
- — —: Salamandrin. 43. 63. 107. 149. 386. 481. 482. 536.
- — —: Yorick érzékeny útazásai. 29. 43. 63. 149. 170. 176. 211. 480. 482.
- — —: Yorick levelei. 62. 107. 308. 472. 482.
- — leveleinek kiadása. 44. 45. 63. 109. 248. 251. 260.

- Kazinczy Ferencz: Magyar Régiségek és Ritkaságok. 28. 109. 162. 170. 290. 381. 398. 430. 485. I. a *Debreczeni codex* czímmel is.
- Kazinczy Ferenczné gr. Török Zsófia. 28. 77. 78. 95. 97. 123. 141. 152. 162. 197. 264. 314. 450. 490.
- Kazinczy Ferencz gyermekei: Antonin. 6. 18. 53. 72. 95.
- — —: Emil. 314.
- — —: Eugenia. 186. 284. 380. 416. 433. 441.
- Kazinczy István. 28.
- Kazinczy János. 418. 421.
- Kazinczy József (K. Ferencz atyja). 506.
- Kazinczy József (K. Ferencz testvére) 2.
- Kazinczy József (K. Ferencz unokaöccse). 259. 529.
- Kazinczy Józsefné Bossányi Zsuzsánna. 2. 502. 506.
- Kazinczy Juliánna. 2. 208.
- Kazinczy Klára (K. Ferencz testvére). 497.
- Kazinczy Klára. 421. 448. 467.
- — — művei: A magánosság felel egy a klastromba készülőknek. 330. 422.
- — —: P. Keresztur, 27-a Jun. 1814. 467. 486.
- Kazinczy Miklós. 1. 87. 97. 103. 148. 185. 207.
- Kazinczy Péter (K. Ferencz nagybátyja). 487. 506.
- Kazinczy Zsuzsánna. 1. 3. 87. 94.
- Káldy György. 349.
- Kállay Ferencz. 37. 165. 195. 390. 392. 459. 513.
- Károli Gáspár. 349.
- Kärgling János Tóbiás. 201. 219.
- Kecskeméthy János. 212. 526.
- Kecskés. 477.
- Kelemen József. 138. 508.*
- Kemény János önéletírása. 400.
- Kemény Miklós gr. 389. 543.
- Kendeffy gr. 408.
- Kenderessy Mihály. 13. 15. 17. 34. 55. 64. 88. 163. 260. 408. 410.
- Kerekes Ábel. 125. 507.
- Kerekes Sámuel. 509.
- Kéj*. 401. 431.
- Képzelmész*. 174. 175. 180. 430.
- Kézy Mózes. 45. 48. 143. 188. 189. 217. 244. 251. 259. 279. 288. 291. 305. 335. 363. 495. 533.
- Kibling kegyesrendi tanár. 509.
- Kigyósi Sámuelné. 208.
- Kilián. 294.
- Kininger. 12. 14. 171. 269. 371. 378. 381. 440. 455. 492.
- Kis Imre. 86. 95. 96.
- Kis János. 7. 20. 43. 44. 49. 65. 69. 77. 79. 136. 147. 174. 196. 198. 209. 242. 243. 260. 268. 288. 296. 338. 349. 356. 371. 389. 405. 413. 432. 440. 455. 470. 489. 516. 530.
- — arcképe. 47. 109. 242. 269. 271. 376. 378. 381. 388. 411. 413. 440. 472.
- — — művei: Háladás Tolnai gr. Festetics Ignácznak. 300. 340. 356. 413. 470.
- — —: Gr. Tolnai Festetics Vincze Urnak és b. Wenkheim Francziska kiscasszonyinak öszvekeiésekre. 492. 532.
- — —: predikációja: Die Freude der Völker Europa's. 414. 549.
- — —: imáds. könyve. 113.
- — — verseinek kiadása. 43. 70. 172. 242. 246. 268. 288. 296. 307. 322. 339. 344. 354. 356. 373. 381. 405. 413. 435. 440. 455. 458. 463. 470. 483. 537.
- Kis József orvos. 509.
- Kis Lajos (K. János fia). 20. 45. 51. 296. 311. 340. 356. 491.
- Kisfaludy Sándor. 7. 56. 176. 177. 179. 187. 197. 202. 215. 216. 253. 292. 349. 403. 406. 415. 488. 516. 546.
- — és a *Mendolat*. 403. 546.
- I. a *Mendolat* címre alatt is.
- Kiss (Baczka-madarasi —) József. 66. 501.*
- Kiss Sámuel. 239. 244. 250. 261. 316. 528.

- Klobusiczky József. 207. 524.* 525.
 Klopstock. 141. 266. 304. 513. 535.
 — műve: Geistliche Lieder. 480.
 — művének ford. I. *Kazinczy F.* fordításai között.
 Kócsi Palkó. 181.
 Kolosi (Cselepi —) József. 501.
 Komáromy Györgyné. 206. 316. 354.
 389. 412.
Komoly. 292.
 Kondé József Benedek. 190. 222. 376.
 522. 526.
 Korabinszky: Atlas. 466. 484.
 Korbélyi Mihály. 445. 551.*
 Korchma Pál. 61. 501.
 Kornis Imre gr. 543.
 Koross Imre. 408. 547.
 Kovachich József Miklós. 139. 509.
 Kovachich Márton György. 139. 164.
 181. 182.
 Kovács Antal. 204.
 Kovács Mihály orvos. 150. 190.
 Kovács Sámuel. 30. 324. 499.*
 Kováts Béni. 504.
 Kölcsey (Ádám?). 59. 390. 500.
 Kölcsey Ferencz. 29. 50. 56. 69. 77.
 90. 101. 133. 139. 147. 164. 185.
 195. 254. 278. 309. 331. 374. 389.
 457.
 — — művei: A jegyváltó. 58. 70. 77.
 102.
 — — —: A költő. 50. 69. 311. 500.
 — — —: A reményhez. 63. 65. 70.
 77. 103. 134. 165.
 — — —: Szemere Palihoz. 57.
 — — —: Schwärmer (Ábránd). 135.
 147. 311. 507.
 Kölcsey (Sámuel?). 59. 500.
 Körner »Zrínyi« cz. műve ford. 518.
 Kövy Sándor. 188. 251. 252. 279. 288.
 349.
 Kreutzinger I. *Kazinczy F. arcképei*
 közötti.
 Kulcsár István. 28. 30. 47. 138. 190.
 209. 211. 340. 345. 346. 428. 446.
 Kún. 361.
 Kún László. 371. 403. 428. 429. 538.
 Kun József gr. 543.
 Kun Zsigmond gr. 227.
 Küldöttség a királynál a háború be-
 fejezése alkalmával. 389. 542.* 543.
 Lacy. 80.
 Lajos (XVIII. —) király. 379. 501.
 La-Rochefoucauld. 93.
 I. *Kazinczy F.* fordításai között is.
 Lavater. 22. 315. 322. 532.
 Lázai Szabó József. 251. 279. 288. 334.
 343. 345. 347. 371. 404. 502. 537.
 — — predikációi. 68. 502. 537.
 Lázár József gr. 389. 543.
 Lázár László gr.-né. 499.
 Leibinger. 508.
 Lengyel József. 117. 506.
 Lessing. 535.
 — művei ford. I. *Kazinczy F.* fordí-
 tásai között.
Lény. 191.
 Liedemann Márton. 81.
 Linné. 72. 112. 141. 145.
 Lóder Máté. 269. 531.*
 Lónyay Gábor. 10. 434.
 Lónyay Gáborné b. Prónay Prisca
 Tullia. 223.
 Lucretius. 530.
 Luther Márton. 71. 112. 145. 204. 213.
 Macskássy. 406.
 Madarassy Ferencz. 445.
 Madarász Márton. 504.
 Magyar Hirmondó (1789). 150.
 Magyar Kurír. 497.
 Magyar Merkúrius. 533.
 Magyar Nyelv-művelő Társaság. 261.
 530.
 — — — munkáinak első darabja. 104.
 Magyar Theatrumi Almanák. 446. 551.
 Markos. 61.
 Marmontel. 535.
 — művei ford. I. *Kazinczy F.* fordí-
 tásai között.
 Maróthy Mátyás. 512.
 Matthisson. 57. 77. 266.
 Mauchsch Mihály. 501.

- Mauksch János. 52. 81. 2000.
 Maurer Hubert. 459. 498. 531.
 Mayer Frigyes. 531.
 Mándy Imre. 271. 279.
 Mándy (József?). 279.
 Mándy Péter. 271.
 Mányoki Ádám. 47.
 Mária Terézia. 203.
 Máriássy István. 324. 537.
 Márkus Ignác. 18. 100. 498.
 Márkus (József?). 498.
 Márton István. 251. 370. 537.
 — — műve: Keresztýén theol. Morál.
 351. 537.
 Márton József. 33. 55. 76. 292. 295.
 333. 337. 341. 361. 370. 464.
 Mártonfy József. 415.
 Mátyási József. 280. 340.
 Márter. 552.
 Medicus Jeanette. 102. 134.
 Melanchton Filóp. 71. 213.
 Melastasio. 261.
 — műve ford. I. Kazinczy F. fordításai között.
 Meyer: Künsler-Lexikon. 500.
 Méhes Sámuel. 408. 547.
Mindentudomány. 430. 432.
 Mitscherlich. 516.
 Mitterpacher. 224.
 Molnár János kanonok. 83.
 Molnár János ev. ref. pap. 47.
 Molnár Sándor. 2.
 Molnos Dávid. 547.
 Mondolat. 174. 175. 177. 179. 187.
 197. 201. 204. 210. 214. 241. 242.
 246. 247. 249. 251.* 263. 265. 266.
 275. 276. 279. 287. 293. 294. 296.
 305. 310. 314. 320. 343. 345. 350.
 361. 370. 394. 400. 403. 406. 414.
 428. 436. 495. 514. 528. 529.
 Montesquieu. 112. 141. 145. 160.
 Montfaucon. 14. 529.
 Moreau. 23. 73. 129. 178. 313. 322.
 364. 431. 485. 506.
 Nagy Gábor. 15. 17. 66. 68. 88. 95.
 96. 123. 251. 253. 321.
 Nagy Iván. 498. 505. 513. 521. 537.
 Nagy József. 486. 488. 530.
 Nagy (Percsényi —) László. 241.
 Nagy (Felsőbüki —) Pál. 491.
 Nagy Sámuel. 139. 182.
 Naláczy István b. 64. 408.
 Naláczy József b. 415.
 Napoleon. 73. 74. 94. 178. 225. 274.
 286. 312. 315. 355. 363. 367. 378.
 387. 401. 431. 462. 485. 518. 527.
 — szobra. 49. 379.
 Napoleoni háborúk. 73. 74. 153. 160.
 178. 206. 225. 274. 277. 295. 312.
 Nádaskay. 217.
 Neidl János. 12. 47. 171. 209. 254.
 269. 307. 372. 378. 440.
 Nemes Ádám gr. 159.
 Neukirch. 376.
 Németh Aristipp. 198.
 Némethi Pál. 467.
 Niedermann János. 47. 269. 371.
 Nyka Emmanuel I. *Gyka*. E. címmel.
 Nyelvújítás. 173. 240. 248. 276. 288.
 291. 306. 320. 337. 341. 348—350.
 393. 394. 398. 399. 430. 436. 453.
 534. 544. 545. 549.
 adatai (Közl. Szemere Pál). 82—86.
 104—105. 349.
 Nyelvújítás és a Mondolat I. a *Mondolat* címe alatt.
 Oláh Mihály. 248.
 Oliva. 201. 219.
 Órczy Lőrincz. b. 44.
 — — arcképe. 103. 482. 536.
 — — életrajza. 55.
 d'Orgival (Le Moine). 533.
 Ormós. 454.
 Oroszy Pál. 370. 400. 404. 429.
 Ossian. 535.
 — művei ford. I. Kazinczy F. fordításai között.
 Ovidius. 530.
 Ötves Ignác b. I. *Estés* I. címmel.
 Palóczy László: Ragályi József halálára. 139. 252. 279. 310. 519.*

- Pap Gábor. 504.
 Pataky Mózes. 53. 181. 365. 381.
 382. 888. 405. 408. 409. 436. 444.
 456. 463. 491. 538. 551.
 — — művei: Egmont ford. 56.
 — — —: A római poézis története. 538.
 Pataky Sámuel orvos. 66. 88. 138.
 412. 501. 508.
 Patay Pál. 346.
 Patay Sámuel. 93. 101.
 Pál András. 543.
 Pályázat szomorújátékra. I. *Döbrentei*
 G. »Eredetiség és jutalom-tétel«
 czímmel.
 Pápay. 2.
 Pápay Sámuel. 294. 320. 393. 397.
 427. 453. 461.
 Pászthory Sándor. 447.
 — — arcképe. 108. 169. 171. 256.
 257. 308. 454. 456. 482. 536. 541.
 Pázmány Péter. 349. 547.
 — — arcképe. 430.
 Pestis az ország délkeleti részén. 137.
 140. 159. 207. 508.* 512.* 524. 525.*
 Pethe Ferencz. 173. 175. 180. 197.
 202. 241. 253. 397. 399. 430. 432.
 489. 512.
 — — új szavai. 514.
 — —: A magyar nyelv veszedelméről.
 399. 544.*
 — — folyóirata: Nemzeti Gazda. 512.
 514. 544.
 Petky József gr. 543.
 Péchy Imre. 2. 134. 487.
 Péchy László. 3.
 Péczeli József. 349.
 Pfeiffer és Mayer. 307. 338.
 Pfeiffer Károly Hermann. 12. 498.
 Pintér István. 501. 551.
 Piron. 55.
 Plinius. 251.
 Plutarchos. 54. 76. 102. 540.
 Podmaniczky b. 460.
 Pompadour. 531.
 Pongrácz János. 224. 240. 527.*
 Ponori Thewrewk József. I. *Thewrewk*
 J. czímmel.
 Pooos András. 349.
 Posch. 459.
 Prandtner. 346.
 Prixner. 176.
 Prónay Gábor b. 497.
 Prónay Kálmán b. 215. 527.
 Prónay László b. 34.
 Prónay Sándor b. 100. 190. 215.
 Pyber Benedek. 522.
 Quirin Márk. 498.
 Radó (Szentmártoni —) Sándor. 216.
 241. 320. 370. 449. 486. 488. 513.
 — — levele Kazinczyhoz. 516.
 Radó Sándorhoz Kazinczy F. levele.
 516.
 Ragályi József. 189. 519.
 Rakowszky. 316. 334. 533.
 Rambach Frigyes Eberhardt. 267. 531.*
 Raphael. 141. 145.
Ravatal. 191.
 Rác István. 521.
 Ráday Gedeon gr. (id. —). 34. 44. 47.
 167. 349. 500.
 — — arcképe. 47. 171. 536.
 — — életrajza. 54.
 Ráday Gedeon gr. (ifj. —). 47.
 Ráday Pál (Rákóczy F. kancellárja).
 47.
 Ráday Pál gr. 34. 46. 167. 191. 499.
 Rájnis József. 153. 179. 204. 211. 222.
 427. 452. 521.
 — — életrajza. 222.
 — — ford. Georgikon. 190. 211. 222.
 376. 377. 521. 526.
 Ráth Mátyás arcképe. 109. 256. 308.
 398. 536.
 Regnaud (de St. Jean d'Angely —)
 beszéde. 178. 517.*
 Reviczky Tamás. 200. 501.
 Régi Magyar Könyvtár. 516. 519.
Rény. 401. 431.
 Révai Miklós. 179. 189. 266. 324. 352.
 — — arcképe. 13. 108. 150. 171.
 256. 306. 308. 398. 456. 482. 536.
 Rhédey Klára. 266.

- Rhédey Lajos gr. 10. 21. 22. 86. 93. 95—97. 101. 123. 140. 153. 216. 225. 362. 447. 498.
 — házassága. 86. 93. 95—97. 503.*
 506.
 Rhode. 481.
 Robertson. 181.
 Rotterodamus (Erasmus —). 71.
 Rozgonyi József: 48. 189. 251. 252. 279. 288. 349.
 Rummy József. 153.
 Rummy Károly György. 34. 46. 50. 64. 65. 78. 152. 167. 178. 219. 235. 290. 293. 311. 377. 400. 402. 406. 429. 432. 441. 450. 454. 456. 499. 528.
 — — műve: Monumenta Hungarica. 48. 52. 80. 81. 400. 402. 429. 483. 499.
 Ruszek József. 246. 253. 345. 546.
 Sallustius. 5. 216. 530.
 — műveinek ford. I. Kazinczy F. fordításai között.
 Sauer Cajetán gr. 308.
 Sárközy Albert. 20. 498.*
 Sárközy Gábor. 419. 421. 498.
 Sárközy István. 18. 23. 45. 478. 204. 216. 414. 418. 466. 473. 483. 486.
 Sárközy Istvánné. 418.
 Sárközy Kázmér. 20. 498.
 Sárváry Pál. 442.
 Schedius Lajos. 270. 290.
 Scheverlay (Schäverleim) Dániel Mátyás. 287.
 Schiller Fr. 55. 69. 77. 102. 196. 266. 405. 446.
 — — arcképe. 306.
 — — művei: Ideale (ford. Dessewffy József gr.). 10. 394.
 — — —: Don Carlos. 362.
 — — —: Orleansi szűz. 362.
 — — —: A játékszínről írt elogiuma. 446. 551.*
 Schlegel. 196. 362.
 Schmid C. II. 538.
 Schnell. 80.
 Schröck János Mátyás: Allg. Weltgeschichte für Kinder. 181. 518.
 Schröder. 519.
 Schwartzberg hg. 378.
 Sebök Ferencz. 527.
 Seneca. 103. 304.
 Sennovicz János Adolf. 532.
 Sennovicz Mátyás. 337. 355. 367. 532.
 Sennyci János b. 61.
 Serra. 270.
 Seybold. 79.
 Shaksperc. 535.
 — művei ford. I. Kazinczy F. fordításai között.
 Simonffy. 81.
 Sinay Miklós. 290.
 Sipos Pál. 5. 36. 56. 64. 111. 117. 124. 142. 155. 186. 187. 199. 201. 216. 226. 249. 254. 269. 291. 317. 368. 386. 414. 434. 435. 494.
 Sipos Pál művei: Álom. 120.
 — — —: Barsay árnyékához. 64. 115. 118. 187. 226. 228—236. 280. 317. 369.
 — — —: Morcau. 129. 188. 202. 227. 506. 507.
 — — —: Metamorphosis. 120.
 — — —: Discursiones philosophicae. 263. 270. 280. 289. 317. 368. 387. 415. 496.
 — — —: Specimen novae tabulae trig. 36—41. 64. 117. 250. 318. 369.
 — — —: Der Gang der Religion. 187. 214. 318.
 — — —: Ercsey D. Philosophiája bírálata. 386. 406. 415.
 — — felelete Aranka György kérdésére: »Micsoda a szabadság?« 126. 204.
 Siskovics József. 62. 523.
 Siskovics Pál. 190. 191. 200. 523.
 Sokrates. 197. 202. 203.
 Sombory László műveinek kiadása. 26. 55.
 Somogyi Gedeon. 174. 175. 177. 180. 197. 201. 210. 214. 217. 241. 247. 253. 292. 294. 307. 314. 320. 350.

361. 370. 400. 403. 404. 428. 429.
489. 515. 516.
- Somogyi János. 538.
- Somogy vármegye gyűlése. 19.
- Somosi (togatus). 252.
- Somssich Miklós. 204. 447.
- Soós László. 501.
- Soós Pál. 336.
- Spáh Gáborné. 123.
- Spectator. 410.
- Spissich János. 420. 430. 447.
- — arczképe. 109. 398. 536.
- Splény b. 477.
- Splény Ferencz b.-né Macskássy Anikó.
409. 433. 531.
- Splény (Mihály?) b. 531.
- Stachelberg b. képtára. 459.
- Stentor. 370.
- Sterne. 535.
- műveink ford. I. *Kazinczy F.*
fordításai között.
- Stift. 524.
- Stockhausen I. C. 538.
- Stoll Miksa. 303. 523.*
- Stöckl. 457.
- Strauss. 171.
- Sulzer. 381. 409.
- Szabó András. 381. 408. 415. 430.
458. 538. 547.
- Szabó János. 408. 547.
- Szabó (tanuló). 509.
- Szaklányi Zsigmond. 321. 533.
- Szapáry János gr. 23. 324.
- Szapáry Péter gr. 422. 424. 465. 485.
- Szatmár-Némethi Mihály. 185.
- Szánthó. 208.
- Szántó Dániel. 87.
- Szeghy Károly. 501.
- Szemere Albert. 189. 462. 521.
- Szemere György. 26. 27. 498.
- Szemere István. 375. 377. 384. 501.
- Szemere Krisztina (Szemere Pálné).
25. 27. 29. 43. 75. 136. 150. 162.
193. 243. 261. 279. 294.
- Szemere László. 26. 27. 29. 498.
- Szemere Miklós. 27. 498.
- Szemere Pál. 7. 8. 11. 24. 26. 27. 29.
34. 43. 44. 45. 57. 60. 64. 75. 81.
102. 104. 134. 136. 150. 162. 164.
166. 167. 168. 176. 181. 189. 191.
200. 211. 215. 219. 225. 241. 243.
250. 259. 261. 270. 279. 284. 290.
294. 306. 307. 310. 321. 331. 334.
340. 343—346. 360. 364. 368. 373—
377. 380. 384. 392. 403. 405. 428.
437. 444. 448. 454. 458.
- — művei: A reményhez. 148.
- — —: Emlékezet. 539.
- — —: Titkos vidék. 539.
- — —: Vida Lászlóhoz. 171.
- Szemere Teréz (Bay Józsefné). 26. 27.
162. 279. 498.
- Szentgyörgyi Elek. 121. 141.
- Szentgyörgyi József. 68. 95. 96. 114.
121. 140. 245. 246. 247. 252. 263.
265. 276. 278. 279. 287. 310. 314.
321. 441. 533.
- — műve: Mondolat. 246. 247. 252.
528. 529.
- Szentkirályi László. 538.
- Szentmiklóssy Alajos. 211. 215. 236.
470. 490.
- epistolája Kazinczy F.-hez. 210.
215.
- Szentmiklóssy László. 215. 236. 470.
- Szerdahelyi László. 177.
- Szerény. 173. 292. 401. 431.
- Szőchényi Ferencz gr. 422. 509.
- Szőchényi Pál érsek arczképe. 536.
- Szőchényi-levelek. 107. 171. 209.
- Szőki Sámuelné Báróczy Juliánna I.
Báróczy Juliánna címmel.
- Szilasi. 477.
- Szilágyi Ferencz. 408. 547.
- Szilágyi Gábor. 506.
- Szilágyi Sámuel. 423.
- Szily Kálmán. 528. 534.
- Szinyci József. 499. 500. 501. 509.
513. 515. 519. 521. 528. 537. 551.
- Szirmay gr. 46.
- Szirmay András. 506.
- Szirmay Andrásné Királyfalvi Róth
Juliánna. 506.
- Szirmay Adám. 219. 501. 506.

- Szirmay Imre. 506.
 Szirmay László. 506.
 Szirmay Menyhért. 506.
 Szirmay Sándor. 506.
 Szirmay Tamás. 262. 336. 461.
 Szirmay Terézia. 141.
 Szobor. 173. 191.
 Szoboszlai Pap István. 504.
 Szokolay Dániel. 20. 21. 178. 422. 474. 487.
 Szombathy János. 495.
 — — műve: A sárospataki ref. kollégium rövid története. 168. 513.
 Szögyény Ferencz. 501.
 Szögyény Zsigmond. 2. 61. 169. 257. 308. 472.
 Sztrókay Antal. 45.
 Szűcs Dániel. 60. 132. 261.
 Tacitus. 76. 530.
 — műve: Agricola. 56. 68. 75.
 Takács József. 47. 154. 250. 401.
 Talleyrand. 225. 364. 378. 431. 451.
 Tansics Ignác. 395.
 Tantó Gábor. 462.
 Tartler. 138.
 Tatay János. 62. 209. 343.
 Tatay Sándor. 92. 244. 254. 287. 504.*
 Teleki Álám gr. arcképe. 536.
 Teleki József gr. (id. —). 349.
 — — arcképe. 188. 536.
 Teleki József gr. (ifj. —). 389. 543.
 Teleki Lajos gr. 283.
 Teleki László gr. 18. 23. 100. 161. 204. 424. 473. 487. 505.
 — — művei: Esdeklés. 505.
 — — —: Über die Einrichtung einer gelehrten Gesellschaft in Ungarn. 505.
 Teleki Pál gr. 389. 543.
 Teleki Sámuel gr. 163.
 Telj. 189.
 Terentius. 216. 448.
 Thewrewk József (Ponori —). 272. 514.
 Tholdalagi József gr.-né. 410.
 Tholdalagi László gr.-né. 55.
 Tholdy Zsuzsanna gr.-né. 416.
 Thorockay Pál gr. 389. 543.
 Thukydes. 530.
 Thurn gr.-né. 409.
 Thümmel: Wilhelmin. 408. 432. 547.
 Tibolth nevelő. Széchenyi F. gr.-nál. 509.
 Tibullus. 530.
 Tisza Lajos. 289. 531.
 Tisza László. 531.
 Toldy Ferencz. 516.
 Tomka. 392.
 Torrentius. 516.
 Tóth Ferencz. 28. 71. 111. 141. 143. 246. 249. 253.
 Tóth (Lakeszállási —) Mihály. 254. 278. 309. 332. 391.
 Török Ferencz (Kazinczy F.-né szép-apja). 505.
 Török József gr. (Kazinczy F.-né nagy-apja). 505.
 Török József gr. (Kazinczy F. sógora). 28. 406.
 Török Lajos gr. arcképe. 47. 139. 411. 536.
 — — életrajza. 434.
 Török Lajos gr.-né. 152. 162. 201.
 Török Mária D'Elievauz János Fülöp-né. 222. 237. 264. 282. 531.
 Török Napoleon gr. 28.
 Trattner János Tamás. 12. 14. 43. 62. 73. 81. 99. 107. 108. 148. 169. 170. 181. 209. 218. 243. 254. 256. 269. 307. 308. 337. 339. 341. 371. 378. 380. 388. 413. 436. 440. 441. 445. 446. 455. 464. 472. 480. 489. 526. 534. 536. 541.
 Tuboly Eliz. 421.
 — — műve: A szomorúság ellen. 329.
 Tuboly László. 324. 420. 421. 467. 537.
 — — értekezése: Cziráky Antal úrnak. 537.
 Tuboly Róza. 421.
 — — műve: Az álom, Virgilius után. 528.
 Tudományos Gyűjtemény. 537.
 Turóczy Károly. 410. 434.

- Ugron István. 500.
 Ujházy László. 283. 287.
 Ungi Márton. 504.
 Ungvárnémeti Tóth László. 258. 265.
 280. 288. 304. 310. 333. 351. 366.
 521.
 — — művei: A nősző Aristipp. 258.
 304. 333. 532.
 — — —: Nárczisz. 304. 333. 532.
 — — —: görög epigrammák. 280.
 288. 351.
 — — műveinek kiadása. 258. 267.
 351. 366.
 Úri. 495.
 Úza Pál. 134. 166. 507.
 Űrményi József. 333. 341.
- Vallisius grammatikája I. Wallis János
 címmel.
 Van der Nath gr.-né. 263.
 Vandza Mihály. 241. 489.
 Varjas János a betűs éneke. 398. 430.
 549.
 — — műve: Fels. fejedlem. 398. 430.
 Varjú István. 7. 497.
 Vaterländische Blätter. 222. 532.
 Vattay gárdahadnagy. 509.
 Vay Ábrahám. 143. 259. 267. 273.
 289. 366. 487.
 Vay József. 22. 262. 272. 434. 487.
 Vay Miklós b. 49. 470.
 — — arcképe. 109.
 Váczy János. 498. 529.
 Vágy — vágyik. 410.
 Vályi Nagy Ferencz. 6—8. 16. 34. 55.
 143. 165. 189. 251. 252. 279. 288.
 335. 382. 422. 449.
 — — a Mondolat című lapján idézett
 verse. 251. 529.
 — — Homeros ford. 189. 195. 386.
 — — Batrachomyomachia ford. 195.
 Venema Hermann. 72. 502.*
 Verseghy Ferencz. 7. 189.
 Veszprémi János. 499.
 Vida László. 26. 62. 192. 218. 283.
 294. 345.
 Villers. 91. 504.
- Virág Benedek. 7. 34. 70. 166. 169.
 205. 237. 333. 345. 375. 381. 466.
 499. 516. 527.
 Virág Benedek arcképe. 13. 108. 150.
 166. 455.
 — — művei: Cschy halálára. 205. 524.
 — — —: Euridice. 375. 377. 522.
 — — —: Horvát Istvánhoz. 193.
 — — —: Kazinczy Ferenczhez. 205.
 — — —: Thalia. 13.
 — — —: Történet (satíra). 193. 209.
 223. 345. 376. 522. 526.
 Virág József. 512.
 Virgilius. 530.
 Vitkovics Mihály. 7. 28. 44. 57. 154.
 162. 167. 168. 177. 190. 193. 294.
 320. 343. 392. 397. 445. 448.
 — — arcképe. 431. 436. 458. 463.
 — — művei: Epistola Horvát István-
 hoz. 381. 387. 430. 436. 458. 539.
 — — —: Mesék. 431. 435. 436. 458.
 463. 549.
 Vitranga. 141. 145.
 Voltaire. 362. 443.
 Vossius Gerh. J. 538.
- Wallaszky Pál: Conspectus. 185.
 Wallis János angol grammatikája
 467. 551.*
 Wallis gr. 274. 420.
 Wass Sámuel gr. emléke. 356.
 Wass Sámuel gr.-né. 295.
 Weber Simon Péter. 33.
 Weiss Dávid. 12. 62. 171. 498.*
 Weisse Felix: Romeo und Julie (nach
 Shaksperc). 307. 337. 345.
 Wenckheim gr.-né. 491.
 Wesselényi József b. 389. 543.
 Wesselényi Miklós b. (id. —). 93. 413.
 443. 474. 487.
 — — arcképe. 12. 47. 109. 536.
 — — életrajza (Pataky Mózes-tól).
 443. 551.
 Wesselényi Miklós b. (ifj. —). 53. 139.
 181. 186. 188. 223. 260. 364. 382.
 388. 405. 408. 436. 456. 460. 463.
 478. 491.

- Wécsey László. 505.
 Wécsey Miklós b. 5. 264. 393. 445.
 Wécsey Sándor. 505.
 Wieland M. 92. 266. 340. 453. 535. 549.
 — művei: A grátziák (ford. Z. Kiss
 Sámuel). 98. 501. l. *Kazinczy F.*
 fordításai között is.
 — műveinek kiadása. 244. 254. 257.
 Wiener Allg. Literatur-Zeitung. 549.
 Winckelmann I. 14. 72. 529.
 Wolff. Fr. Á. 415.
 Wolney Const. Fer. Ch. gr. 161. 512.*
 — műve: Das natürliche Gesetz. 161.
 512.
 Wurzbach. 498. 524. 531. 532. 552.
 Xenophon: Kyropaedia ford. 395. 543.
 Yorick műveinek ford. l. *Kazinczy F.*
 fordításai között.
 Zabolai Kiss Sámuel. 66. 98.
 Zay 398.
 Zákány József. 504.
 Zelizy Dániel. 505.
 Zemplén vármegye gyűlése. 12. 26.
 28. 61. 73. 364.
 Zeyk Miklós. 495.
 Zlinsky. 509.
 Zrinyi Miklós gr., a szigeli hős arc-
 képe. 536.
 Zrinyi Miklós gr. a költő. 349.
 — — arcképe. 536.
 Zsoldos. 399. 545.

TARTALOM.

	Lap
2492. Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. [K. és h. n.]	1 (497)
2493. Cserey Miklós — Kazinczynak. [K. és h. n.]	3 (497)
2494. Kazinczy — Sipos Pálnak. [K. és h. n.]	5 (497)
2495. Kazinczy — Virág Benedeknek. [K. és h. n.]	7 (497)
2496. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. [K. és h. n.]	8 (497)
2497. Kazinczy — Helmezy Mihálynak. Széphalom, Aug. 4d. 1813.	11 (498)
2498. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 8-dik Aug. 1813.	15
2499. Sárközy István — Kazinczynak. Nagy-Bajom, 16-a Aug. 1813.	18 (498)
2500. Berzsenyi Dániel — Kazinczynak. [K. és h. n.]	23
2501. Szencere Pál — Kazinczynak. Lasztócz, Aug. 17d. 1813.	24 (498)
2502. Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Aug. 18d. 1813.	26
2503. Kazinczy — Helmezy Mihálynak. Széphalom, Aug. 18d. 1813.	27 (498)
2504. Kazinczy — Kolesy Ferencznek. 1813. Aug. 18.	29
2505. Édes Gergely — Kazinczynak. 21-a Aug. 1813.	29 (499)
2506. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Széphalom, Aug. 22d. 1813.	31 (499)
2507. Kenderessy Mihály — Kazinczynak. Déván, 24-ik Aug. 1813.	35
2508. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, den 25. Aug. 1813.	36 (499)
2509. Kazinczy — Füzési Józsefnek. Széphalom, September 2d. 1813.	41 (499)
2510. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Sept. 4-dikén 1813.	43
2511. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Septbr. 8d. 1813.	44
2512. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 8. Sept. 1813.	46 (499)
2513. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Sept. 11-dikén 1813.	49 (500)
2514. Cserey Miklós — Kazinczynak. Kolosvár, 12-a Sept. 813.	52
2515. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Andrásfalván, Sept. 13-dikén 1813.	53 (500)
2516. Kolesy Ferencz — Kazinczynak. Álmosd, Septembr. 13d. 1813.	56 (500)
2517. Szűcs Dániel — Kazinczynak. 16. Sept. 1813.	60
2518. Kazinczy — Helmezy Mihálynak. Széphalom, Sept. 19d. 1813.	61 (501)
2519. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 20-a Sept. 1813.	64

* A sőrjöl köztli szám az illető levél jegyzetének lapszáma.

	Lap
2520. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Sept. 22d. 1813.	65 (501)
2521. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 24-dik Sept. 1813.	66 (501)
2522. Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak. Sárpatak, 7hr. 26-kán 1813.	66 (501)
2523. Kazinczy — Nagy Gábornak. Széphalom, Sept. 27. 1813.	68 (502)
2524. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Sept. 27d. 1813.	68 (502)
2525. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Sept. 28d. 1813.	69 (502)
2526. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Széphalom, Sept. 29d. 1813.	72
2527. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Octóber 4-dikén 1813.	75 (502)
2528. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Octób. 7d. 1813.	77
2529. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 7. Octob. 1813.	78 (503)
2530. Szemere Pál — Kazinczynak. Százabó, Octóber 11d. 1813.	81
2531. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 1813. Oct. 13.	86 (503)
2532. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 17-dik Octób. 813.	87
2533. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Álmosd, Octóber 21-dikén 1813.	90 (504)
2534. Kazinczy — Cserey Miklósnak. Octób. 25d. 1813.	93 (505)
2535. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. Octób. 26d. 1813.	94
2536. Kazinczy — Nagy Gábornak. Oct. 26d. 1813.	96
2537. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Octób. 26d. 1813.	96 (505)
2538. Z. Kiss Sámuel — Kazinczynak. M.-Vásárhely, Oct. 26-kán 1813.	98 (505)
2539. Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Octób. 31d. 1813.	100 (505)
2540. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Octób. 31d. 1813.	101 (505)
2541. Szemere Pál — Kazinczynak. Péczel, Octóber utolsó napján 1813.	104
2542. Kazinczy — Helmecczy Mihálynak. Széphalom, Novem. 1. 1813.	106 (505)
2543. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Nov. 2d. 1813.	111 (506)
2544. Kazinczy — Helmecczy Mihálynak. Nov. 2d. 1813.	116 (506)
2545. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 5a Nov. 1813.	117
2546. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzentben, November 7-én 1813.	121 (506)
2547. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 10. Nov. 1813.	124 (506)
2548. Szűcs Dániel — Kazinczynak. Bájón, 12-a Nov. 813.	132
2549. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Álmosd, Novemb. 14d. 1813.	133 (507)
2550. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Nov. 15-dikén 1813.	136
2551. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kolozsvárott, Nov. 19-dikén 1813.	136 (507)
2552. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 20-dik Novemb. 813.	139
2553. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Nov. 23d. 1813.	140
2554. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Nov. 23d. 1813.	142
2555. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Dec. 1. napj. 1813.	147
2556. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Decemb. 2d. 1813.	147
1557. Kazinczy — Helmecczy Mihálynak. Széphalom, Decemb. 6d. 1813.	148 (509)
2558. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 14. Xber. 1813.	152 (511)
Radó Sándor — Kazinczynak. 20. Xbris 1813.	516
2559. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Decembr. 21-én 1813.	154

	Lap
2560. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 23. Xbr. 813.	155
2561. Cserey Miklós — Kazinczynak. Illyefalván, Dec. 24. 1813.	158 (512)
2562. Bercsenyi Dániel — Kazinczynak. Mikla, Dec. 25-dik. 1813.	160 (512)
2563. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Decemb. 27d. 1813.	162
2564. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Január 4d. 1814.	164 (513)
2565. Kazinczy — Virág Benedeknek. Széphalom, Január 5d. 1814.	166 (513)
2566. Kazinczy — Gr. Ráday Pálnak. Széphalom, Január 5d. 1814.	167
2567. Kazinczy — Horvát Istvánnak. Széphalom, Január 5d. 1814.	168 (513)
2568. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Jan. 5d. 1814.	169 (513)
2569. Kazinczy — Ponorai Theodor Józsefnek. Széphalom, 1814. január 5.	172 (514)
2570. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Jan. 7-dikén 1814.	174
Kazinczy — Radó Sándornak. Széphalom, január 7d. 1814.	516
2571. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Jan. 8d. 1814.	174 (515)
2572. Kazinczy — Bercsenyi Dánielnek. Széphalom, Január 10d. 1814.	177 (515)
2573. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 10. Jan. 1814.	178 (517)
2574. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kolozsvár, Jan. 10-dikén 1814.	180 (518)
2575. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Álmosd, Január 12-dik. 1814.	185
2576. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Jan. 13d. 1814.	186 (519)
2577. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 15 Jan. 1814.	187
2578. B. Wesselényi Miklós — Kazinczynak. Sibó, Jan. 16-dén 1814.	188
2579. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Január 17d. 1814.	189 (519)
2580. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, Január 18d. 1814.	191 (522)
2581. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Álmosd, Január 22-dik. 1814.	195
2582. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jan. 23d. 1814.	196
2583. Németh Aristipp — Kazinczynak. Sopronban, Die 26. Jan. 1814.	198
2584. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 29. Jan. 814.	199
2585. Szemere Pál — Kazinczynak. Almás, Január 30d. 1814.	200 (523)
2586. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, [jan.] 31d. 1814.	201 (523)
2587. Bercsenyi Dániel — Kazinczynak. Mikla, Febr. 1. 1814.	204
2588. Virág Benedek — Kazinczynak. Budán, Február elején 1814.	205 (524)
2589. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 3-a Február 1814.	206 (524)
2590. Kazinczy — Fazekas Istvánnak. d. 3. Febr. 1814.	207 (525)
2591. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Febr. 6-dikán, 1814.	209 (526)
2592. Kazinczy — az újhelyi ref. eccl. gyülekezethez. Beköszöntő beszéd, tartatott az Újhelyi Reform. Templomban, Febr. 6d. 1814.	211 (526)
2593. Kazinczy — Bercsenyi Dánielnek. Széphalom, Febr. 6d. 1814.	214 (527)
2594. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 9. Febr. 1814.	216
2595. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Febr. 13d. 1814.	217
2596. Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Febr. 13d. 1814.	218
2597. Kazinczy — Rummy Károly Györgynek. Széphalom, den 13. Febr. 1814.	219 (527)
2598. Gr. Desseffy József — Kazinczynak. 1814. 18. Febr. 1814.	223 (527)
2599. Kassai József — Kazinczynak. Szerents, 1814. 19/20. Febr.	225

	Lap
2600. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 22-a Febr. 1814.	226
2601. Kazinczy — Szentmiklóssy Lászlónak. Széphalom, Febr. 24d. 1814.	236
2602. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Febr. 24d. 1814.	237 (528)
2603. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Febr. 24-dikén 1814.	242
2604. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Febr. 26d. 1814.	243 (528)
2605. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben. Februarius 26-án 1814.	246 (528)
2606. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Febr. 27d. 1814.	247 (528)
2607. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Febr. 27d. 1814.	249
2608. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Febr. 27d. 1814.	250 (529)
2609. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. [K. és h. n.]	258 (529)
2610. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Martz. 4d. 1814.	259
2611. Szűcs Dániel — Kazinczynak. Petneházán, 5-a Martz. 1814.	261
2612. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Martz. 7d. 1814.	262
2613. Kazinczy — B. Wécsey Miklósnak. Széphalom, Martz. 7d. 1814.	264 (531)
2614. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Martz. 7d. 1814.	265
2615. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. S. N. Patakon, Mártiusnak 8-dik napj. 1814-dik eszt.	265 (531)
2616. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Martz. 8d. 1814.	268 (531)
2617. Kazinczy — Mándy Imrénének. Széphalom, Martz. 8d. 1814.	271
2618. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. S. M. 1814. 11. Martz.	272 (531)
2619. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihályt, 13-dik Martz. 1814.	276
2620. Szentgyörgyi József — Kazinczynak. Debretzenben, Mártius' 15-kén 1814.	278
2621. Kazinczy — Kölcsey Ferencnek. Széphalom, Martz. 16d. 1814.	278 (531)
2622. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Martz. 16d. 1814.	281 (531)
2623. Kazinczy — Vida Lászlónak. Széphalom, Martz. 16d. 1814.	283
2624. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 16. März 1814.	285 (531)
2625. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Sz. Mihály, 16-ta Martii 1814.	289
2626. Kazinczy — Engel János Keresztélynek. Széphalom bey Tokaj, d. 19. März 1814.	290 (532)
2627. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Martz. 19d. 1814.	294
2628. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, 23-dik Mart. 814.	295
2629. Kis János — Kazinczynak. Soprony, Martz. 27-dikén 1814.	296 (532)
2630. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. S. Patakon, 1814-dik eszt. 29-dik Mártiusban	304 (532)
2631. Kazinczy — Helmeczy Mihálynak. Széphalom, Apr. 3d. 1814.	306
2632. Kölcsey Ferenc — Kazinczynak. Álmosd, April 3-dikén 1814.	309 (533)
2633. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 4. April 1814.	311 (533)

old	Lap
2634. Kazinczy — Szentgyörgyi Józsefnek. Széphalom, Apr. 5d. 1814.	314
2635. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 5-dik April. 814.	316 (533)
2636. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 7. April 1814.	317 (533)
2637. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Nagy Pénteken [Apr. 8., 1814.	320 (533)
2638. Horváth Ádám — Kazinczynak. Petri-Kereszturban, Nagy Pénteken [Apr. 8.] 1814.	323 (537)
2639. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, April 9d. 1814.	331
2640. Szemere Pál — Kazinczynak. Ónga, Husvét szombatján, [Apr. 9.] 1814.	334 (537)
2641. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. 1814. április 9.	336
2642. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Apr. 10d. 1814.	337
2643. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, April 13d. 1814.	338 (537)
2644. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, April 13d. 1814.	341
2645. Szemere Pál — Kazinczynak. Péczel, April 15d. 1814.	343
2646. Szemere Pál — Kazinczynak. Pest, April 19d. 1814.	344
2647. Kazinczy — Lácza Szabó Józsefnek. Széphalom, April 20. 1814.	347
2648. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. 20-dik Aprilisban 1814-dik eszt. M. Jesztrebben.	351 (537)
2649. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 24-dik April 1814.	354
2650. Kis János — Kazinczynak. Sopr., Apr. 27-dikén 1814.	356
2651. Szemere Pál — Kazinczynak. Apr. 29d. 1814.	360 (538)
2652. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Széphalom, Majusnak elsőjén 1814.	361 (538)
2653. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kolozsvár, Május 5-dikén 1814.	364
2654. Ungvárnémeti Tóth László — Kazinczynak. S. Patakon, 1814-dik eszt. Május 10-dik napján.	366
2655. Kazinczy — Gr. Dessewffy Józsefnek. Lasztócz, Máj. 16d. 1814.	368
2656. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordas, 17-a Maji 1814.	368
2657. Radó Sándor — Kazinczynak. 17-dik Máj. 1814.	370
2658. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Máj. 18d. 1814.	371
2659. Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. Széphalom, Máj. 19d. 1814.	374
2660. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 19. May 1814.	377 (538)
2661. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Maj. 20d. 1814.	380 (538)
2662. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. [K. és h. n.]	382 (540)
2663. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Máj. 22d. 1814.	384 (541)
2664. Kazinczy — Sipos Pálnak. Széphalom, Maj. 22d. 1814.	386 (541)
2665. Cserey Farkas — Kazinczynak. Kraszna, 25-ik Maj. 814.	388 (542)
2666. Kölcsey Ferencz — Kazinczynak. Álmosd, Mai 28-dik. 1814.	389
2667. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Május 31-ikén 1814.	392
2668. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Alsó-Olysó, Junius 1-ső napján 1814.	393 (543)
2669. Pápay Sámuel — Kazinczynak. Jún. 2-ik 1814.	397 (544)
2670. Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. Széphalom, Junius 2-dikán 1814.	402 (546)
2671. Kis János — Kazinczynak. Sopr., Jun. 2-dikán 1814.	405 (547)

	Lap
2672. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Den 3. Juni 1814.	406 (547)
2673. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Kolozsvár, Junius 3-dikán 1814.	407 (547)
2674. Cserey Farkas — Kazinczynak. Krasznán, Jún. 4d. 1814.	411
2675. Kis János — Kazinczynak. Sopr., Jun. 8-dikán 1814.	413 (549)
2676. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos 12. Jun. 1814.	414 (549)
2677. Kazinczy — Gr. Gyulay Karolinának. Széphalom, Jún. 13d. 1814.	416
2678. Horváth Ádám — Kazinczynak. Petri-Keresztúr, Junius 13-dikán 1814.	417
2679. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Jún. 14d. 1814.	427 (549)
2680. Kazinczy — Döbrentei Gábornak. Széphalom, Junius 14d. 1814.	431 (549)
2681. Kazinczy — Döbrentei Pálnak. Széphalom, Jún. 15d. 1814.	434 (550)
2682. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Jún. 15d. 1814.	435
2683. Bercsenyi Dániel — Kazinczynak. Mikla, Jún. 18-dik. 1814.	437 (550)
2684. Gr. Dessewffy József — Kazinczynak. Alsó-Olyson, 19-dik Juny 814.	439
2685. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Jún. 20d. 1814.	440 (550)
2686. Döbrentei Gábor — Kazinczynak. Zsibón, Jun. 22-dikén 1814.	442 (551)
2687. Kazinczy Helmecey Mihálynak. Széphalom, Jún. 25d. 1814.	443
2688. Vitkovics Mihály — Kazinczynak. Pesten, Junius 27-én 1814.	445 (551)
2689. Kazinczy — Horváth Ádámnak. Széphalom, Júl. 3d. 1814.	447
2690. Kazinczy — Rumy Károly Györgynek. Széphalom, den 3. Juli 1814.	450 (551)
2691. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Júl. 6d. 1814.	452
2692. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Júl. 6d. 1814.	455
2693. Kazinczy — Kőlesey Ferencznek. Széphalom, Júl. 7-dikén 1814.	457
2694. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécsbe, 7-a Jul. 1814.	460
2695. Kazinczy — Pápay Sámuelnek. Széphalom, Jul. 8d. 1814.	461
2696. Kazinczy — Bercsenyi Dánielnek. Széphalom, Júl. 11d. 1814.	463
2697. Horváth Ádám — Kazinczynak. N.-Bajom, 12-a Juli 1814.	465 (551)
2698. Kazinczy — Kis Jánosnak. Széphalom, Júl. 13d. 1814.	470
2699. Kazinczy — Trattner János Tamásnak. 1814. 20. Jul. Széphalom.	472
2700. Sárközy István — Kazinczynak. 20-a July 1814.	473
2701. Cserey Farkas — Kazinczynak. Bécsbe, 25-dik Jul. 814.	478 (552)
2702. Kazinczy — Helmecey Mihálynak. Széphalom, Júl. 27d. 1814.	479
2703. Kazinczy — Horváth Ádámnak. Széphalom, Júl. 27d. 1814.	484
2704. Kazinczy — Sárközy Istvánnak. Széphalom, Júl. 27d. 1814.	486
2705. Kis János — Kazinczynak. Sopr., Jul. 29-dikén 1814.	489
2706. Sipos Pál — Kazinczynak. Tordos, 29-dik July 1814.	494
Jegyzetek	497
Név- és tárgymutató	553

TARTALOM.

ABC-rendben a levelek szerint.

- Berzsenyi Dániel. 2500.* 2562. 2587. 2688.
Cserey Farkas. 2498. 2521. 2532. 2552. 2589. 2623. 2635. 2649. 2665. 2674.
2694. 2701.
Cserey Miklós. 2493. 2514. 2561.
Dessowffy József gr. 2496. 2598. 2613. 2619. 2625. 2641. 2668. 2684.
Döbrentei Gábor. 2515. 2551. 2574. 2653. 2673. 2686.
Edes Gergely. 2506.
Horváth Ádám. 2638. 2678. 2697.
Kassai József. 2599.
Kazinczy — Berzsenyi Dánielnek. 2539. 2572. 2593. 2670. 2696.
Kazinczy — Cserey Miklósnak. 2526. 2534.
Kazinczy — Dessowffy József gr.-nak. 2602. 2612. 2652. 2655.
Kazinczy — Döbrentei Gábornak. 2527. 2563. 2610. 2661. 2680.
Kazinczy — Dömötör Pálnak. 2681.
Kazinczy — Engel János Keresztélynek. 2626.
Kazinczy — Fazekas Istvánnak. 2531. 2535. 2590.
Kazinczy — Füzési Józsefnek. 2509.
Kazinczy — Gyulay Karolina grófnőnek. 2622. 2662. 2677.
Kazinczy — Helmezy Mihálynak. 2497. 2503. 2518. 2542. 2544. 2557. 2568.
2571. 2591. 2595. 2608. 2631. 2642. 2644. 2663. 2682. 2687. 2691. 2702.
Kazinczy — Horvát Istvánnak. 2567.
Kazinczy — Horváth Ádámnak. 2689. 2703.
Kazinczy Ferencz — Kazinczy Miklósnak. 2492.
Kazinczy — Kis Jánosnak. 2510. 2511. 2520. 2528. 2582. 2604. 2616. 2643. 2658.
2685. 2692. 2698.
Kazinczy — Kölcsey Ferencznek. 2504. 2525. 2540. 2556. 2564. 2621. 2639. 2659.
2693.
Kazinczy — Lácza Szabó Józsefnek. 2647.
Kazinczy — Mándy Imrének. 2617.

* A számok az illető levelek sorszámai.

- Kazinczy** --- Nagy Gábornak. 2523. 2536.
Kazinczy --- Pápay Sámuelnek. 2637. 2679. 2695.
Kazinczy --- Pónori Thewrewk Józsefnek. 2569.
 (Kazinczy --- Radó Sándornak. 516. lap).
Kazinczy --- Ráday Pál gr.-nak. 2506. 2566.
Kazinczy --- Rumy Károly Györgynek. 2512. 2529. 2558. 2573. 2597. 2624. 2633.
 2660. 2672. 2690.
Kazinczy --- Sárközy Istvánnak. 2704.
Kazinczy --- Sipos Pálnak. 2494. 2543. 2554. 2576. 2586. 2607. 2664.
Kazinczy --- Szentgyörgyi Józsefnek. 2524. 2537. 2553. 2606. 2614. 2634.
Kazinczy --- Szentmiklóssy Lászlónak. 2601.
Kazinczy --- Trattner János Tamásnak. 2699.
Kazinczy --- (az) Ujbelyi ref. eccl. gyülekezetéhez. 2592.
Kazinczy --- Vida Lászlónak. 2502. 2596. 2623.
Kazinczy --- Virág Benedeknek. 2495. 2565.
Kazinczy --- Wécsey Miklós b.-nak. 2613.
Kenderessy Mihály. 2507.
Kis János. 2513. 2550. 2555. 2570. 2603. 2629. 2650. 2671. 2675. 2705.
Kölcsey Ferencz. 2516. 2533. 2549. 2575. 2581. 2632. 2666.
Németh Aristipp. 2583.
Pápay Sámuel. 2669.
Radó Sándor. 2657. (és 516. lap).
Sárközy István. 2499. 2700.
Sipos Pál. 2508. 2519. 2545. 2547. 2560. 2577. 2584. 2594. 2600. 2636. 2656.
 2676. 2706.
Szemere Pál. 2501. 2530. 2541. 2579. 2580. 2585. 2640. 2645. 2646. 2651.
Szentgyörgyi József. 2546. 2605. 2620.
Szűcs Dániel. 2517. 2548. 2611.
Ungvárnémeti Tóth László. 2609. 2615. 2630. 2648. 2654.
Virág Benedek. 2588.
Vitkovics Mihály. 2559. 2627. 2667. 2688.
Wesselényi Miklós b. 2578.
Z. Kiss Sámuel. 2522. 2538.

SAJTÓHIBA.

472. lap 1. sor: Trattner Mátjának h. olv. Trattner János Tamásnak.

